

ISPEC 8th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey

THE PROCEEDINGS BOOK

EDITED BY

Assoc. Prof. Dr. Hülya HAMURCU

Assist. Prof. Dr. Ferit YÜCEBAŞ

ISBN: 978-625-7720-71-7

www.ispecongress.org/sosyal-bilimler

ISREC
8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
December 24-25, 2021 Bingol, Turkey

THE PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Hülya HAMURCU

Assist. Prof. Dr. Ferit YÜCEBAŞ

All rights of this book belong to ISPEC. Without permission can't be duplicate or copied.

Authors are responsible both ethically and juridically

ISPEC Publications – 2021 ©

Issued: 27.12.2021

ISBN: 978-625-7720-71-7

Bu Kitabın Tüm Hakları ISPEC Yayınevi'ne aittir.
Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerden sorumludurlar.

ISPEC Yayınevi – 2021 ©

Yayın Tarihi: 27.12.2021

ISBN: 978-625-7720-71-7

CONFERENCE ID

CONFERENCE TITLE

ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

DATE and PLACE

December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey

ORGANIZATION

ISPEC INSTITUTE

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Mustafa KAHYAOĞLU
Assist. Prof. Dr. Azmi TÜRKAN
Gönül EDEŞLER
Neslihan BALCI

NUMBER of ACCEPTED PAPERS – **97**

NUMBER of REJECTED PAPERS - **17**

PARTICIPANTS COUNTRY

Turkey-46, Benin-1, Brazil-3, Algeria-2, Indonesia-6, Morocco-2, Croatia-1,
India-5, Iranian-3, Canada-1, Macedonia-1, Malaysia-4, Nigeria-8, Pakistan-5,
Romania-1, Serbia-2, Sri Lanka-2, Ukraine-1, Vietnamese-2, Zambia-1

*Double blinded evaluation proces

ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
www.ispecongress.org/sosyal-bilimler

SCIENTIFIC COMMITTEE

- * Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ- Urumiye University
- * Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK- Karabuk University
- * Prof. Dr. Ferit İZCİ- Van Yuzuncu Yil University
- * Prof. Dr. İsmet Kahraman ARSLAN- Istanbul Commerce University
- * Prof. Dr. Lütviyye Asgerzade- Azerbaijan National Academy of Sciences
- * Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK- Namık Kemal University
- * Prof. Dr. Sarash KONYRBAYEVA- Kazakh State Pedagogical University
- * Prof. Dr. Reha SAYDAN- Van Yuzuncu Yil University
- * Assoc. Prof. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ- Ataturk University
- * Assoc. Prof. Dr. Ahmet ÇOBAN- Dicle University
- * Assoc. Prof. Dr. Çetin GÜLER- Van Yuzuncu Yil University
- * Assoc. Prof. Dr. Dinara FARDEEVA- Tatarstan Academy of Sciences
- * Assoc. Prof. Dr. Ebru GÖZÜKARA- Istanbul Arel University
- * Assoc. Prof. Dr. Elvan YALÇINKAYA- Nigde Omer Halisdemir University
- * Assoc. Prof. Dr. Fahriye Oben ÜRÜ- Istanbul Arel University
- * Assoc. Prof. Dr. Haluk YERGİN- Van Yuzuncu Yil University
- * Assoc. Prof. Dr. Mehmet PINAR- Van Yuzuncu Yil University
- * Assoc. Prof. Dr. Mustafa METE- Gaziantep University
- * Assoc. Prof. Dr. Sehrana KASIMİ- Azerbaijan State University
- * Assoc. Prof. Dr. Yıldız SAADETTİN- Bagdat University
- * Assoc. Prof. Dr. Yurii LATISH- Taraz Şevcenko University
- * Dr. Ahmet GÜMÜŞ- TKGM Strategy Development Department-Ankara
- * Dr. Burak YILDIRIM- Trakya University
- * Dr. Canan DEMİR- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. Celal ASLAN- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. Elif BENGİSU- Maltepe University
- * Dr. Hikmet TURKAY- Sarıkamış School of Physical Education and Sports
- * Dr. Hümevra TÜREDİ- Bakirkoy Fine Arts High School
- * Dr. Fahri ÖZTEKE- Batman University
- * Dr. Faruk DÜNDAR- University of Glasgow
- * Dr. Fatih ERİŞ- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. İshak KOZİKOĞLU- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. Murat KARA- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. Murat YORULMAZ- Kocaeli University
- * Dr. Seniha AVCIL- Memorial Hospital
- * Dr. Şeyda Ferah ARSLAN- Canakkale Onsekiz Mart University
- * Dr. Tutku ÜNKARACALAR- Kırklareli University
- * Dr. Uğur Özdek- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. YILMAZ KOÇAK- Van Yuzuncu Yil University
- * Dr. Yusuf IŞIK- Hatay Mustafa Kemal University

ISPEC
8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON
SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES

December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey

Conference Program

Meeting ID: 899 0040 8534
Passcode: 001001

ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
www.ispecongress.org/sosyal-bilimler

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. Hall-1, Yunus ZENGİN**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

**Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız
Örnek: Salon-1, Yunus ZENGİN**

CONGRESS LANGUAGES: English and All Turkish Dialects

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 09:00-11:30 Session-1 / Hall-6		Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Yunus ZENGİN
Assoc. Prof. Dr. Yunus ZENGİN & Erhan ERTAN	<i>Kafkas University</i>	A RESEARCH TO DETERMINE THE RELATIONSHIP BETWEEN POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR: THE CASE OF HOSPITALITY BUSINESSES
Dr. Mehmet POLAT & Ahmet AKYILDIRIM	<i>Iğdir University</i>	EVALUATION OF SMEs THAT BENEFIT FROM THE COOPERATION SUPPORT PROGRAM IN THE CONTEXT OF SCALE ECONOMY
Assoc. Prof. Dr. Aydanur GACENER ATIŞ & Res. Assist. Çağla BUCAK	<i>Ege University</i>	THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND GLOBALIZATION IN THE BRICS-T COUNTRIES
Assist. Prof. Dr. Selçuk TEKİN	<i>Trakya University</i>	INVESTIGATION OF THE REGULATIONS REMOVING THE EFFECTS OF HIGH INFLATION ENVIRONMENT ON FINANCIAL STATEMENTS IN TERMS OF TAXATION PRINCIPLES
Hasan BİL	<i>Siirt University</i>	EFFECT OF METAVERSE ON CRYPTO ASSET MARKET
Lect. Dr. Tuncer YILMAZ	<i>Kafkas University</i>	THE EFFECT OF COVID-19 ON FINANCIAL INDICATORS OF COMPANIES IN THE FOOD AND BEVERAGE SECTOR
Lect. Dr. Yusuf IŞIK	<i>Hatay Mustafa Kemal University</i>	DETERMINING THE LEVEL OF USE OF OTHER COMPREHENSIVE INCOME ELEMENTS BY BUSINESSES, BIST 100 SAMPLE
Assoc. Prof. Dr. Banu ÖZBUCAK ALBAR	<i>Zonguldak Bulent Ecevit University</i>	STRESS MANAGEMENT IN DIGITALIZED WORKING LIFE

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 09:00-11:30 Session-1 / Hall-7		Head of Session: Res. Assist. Atakan GÖKTEPE
Ayça AYDOĞAN	<i>Halic University</i>	THE USE OF TYPOGRAPHY IN MOVIE CREDITS DESIGNS IN 2010 – 2020 YEARS
Res. Assist. Ecem HATİPOĞLU KİRİŞ	<i>Halic University</i>	FIRST STUDIES AND CHALLENGES IN THE TRANSITION FROM TURKISH CARTOON TO ANIMATED ART
Res. Assist. Atakan GÖKTEPE	<i>Halic University</i>	READING THE CHANGING AMERICA FROM HORROR CINEMA: HISTORICAL CRITICISM OF HEREDITARY
Res. Assist. Dr. Esra ERTUĞRUL TOMSUK	<i>Cankiri Karatekin University</i>	AN ENVIRONMENTALIST PROJECT TO LEAVE A TRACE IN TODAY'S ART IN THE CONTEXT OF HUMAN, NATURE AND ART
Assist. Prof. Dr. Timur EŞİGÜL	<i>Ordu University</i>	TRADITIONAL PLAYS AND MUSIC PERFORMED OUTSIDE THE CONTEXT OF FAITH IN THE RESADIYE REGION OF TOKAT
Res. Assist. Banu YÜCEL	<i>Ankara Hacı Bayram Veli University</i>	FULLNESS AS AN EXPRESSION FIELD OF EMPTY THROUGH ANTONY GOMBLEY'S WORK
Kayhan BOZGÜN	<i>Amasya University</i>	OPINIONS OF CLASSROOM TEACHERS ON WRITING MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 12:00-14:30 Session-2 / Hall-6		Head of Session: Assist. Prof. Dr. Ferit YÜCEBAŞ
Saliha Sena ÇİZMECİ	<i>Ankara University</i>	A STUDY ON MULTICULTURALISM AND ADAPTATION PROBLEMS IN SOUTH KOREA
Assist. Prof. Dr. Ferit YÜCEBAŞ	<i>Van Yüziüncü Yıl University</i>	THE ACTIVITIES OF FERIDUN FIKRI DUSUNSEL IN THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (1939-1954)
Assoc. Prof. Dr. Didem ARDALI BÜYÜKARMAN & Ebru KAHVECİ	<i>Yıldız Technical University</i>	EXAMINING SAADET TIMUR'S STORIES FROM THE SUBALTERN PERSPECTIVE
Dr. Ayhan ÇETİN	<i>Ministry of Education</i>	EPISTEMOLOGICAL BASIS OF RELIGIOUS TOLERANCE FROM IMAM MATURİDİ TO YUNUS EMRE
Res. Assist. Semih SÖĞÜT	<i>Necmettin Erbakan University</i>	MUSIC AND IDENTITY AFTER THE MILLENNIUM: UNCERTAIN IDENTITIES POLYPHONIC MUSICS
Res. Assist. Semih SÖĞÜT	<i>Necmettin Erbakan University</i>	SCHOOL OF SUBALTERN STUDIES AND THE OPPORTUNITY OF POST-COLONIAL IDENTITIES
Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI	<i>Gaziantep University</i>	STIRRUP IN TURKISH EQUESTRIAN
Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI	<i>Gaziantep University</i>	A RESEARCH ON THE USE OF LUSOMENT IN OLD TURKS

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 12:00-14:30 Session-2 / Hall-7		Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Nadia Maftouni
Ananda Majumdar	<i>The University of Alberta</i>	THE PAST-PRESENT AND THE FUTURE AUSTRO-HUNGARIAN RELATIONS
Okoro Lawrence	<i>University of Nigeria</i>	IMPLICATION OF CLASSICAL AND MODERN POLITICAL THOUGHTS FOR THE EMERGING FIELD OF POLITICAL SCIENCE EDUCATION IN NIGERIA
Ali Aghayari	<i>Tabriz- Urmia University</i>	THE CONSTITUTIONAL REVOLUTION AND THE ROLE OF ASSOCIATIONS IN PEOPLE'S POLITICAL PARTICIPATION
IKE, Cyriacus, N. N	<i>University of Nigeria</i>	STATES INDEPENDENT ELECTORAL COMMISSION AND THE CONDUCT OF CREDIBLE LOCAL GOVERNMENT ELECTION IN IMO STATE 2004-2010
Assoc. Prof. Dr. Nadia Maftouni	<i>University of Tehran</i>	ECONOMIC SANCTIONS AS A PSYCHOLOGICAL-ECONOMIC DEVICE
Eda Ogheneosunme & Ufuoma Loretta Ogidiaka	<i>Delta State University</i> & <i>Bayero University Kano</i>	AN APPRAISAL OF THE CONSTITUTIONAL ROLES OF THE NIGERIAN POLICE IN THE ENFORCEMENT OF HUMAN RIGHTS IN NIGERIA
Mihaela CUREA & Marilena MIRONIUC	<i>University of Iasi</i>	LOTKA'S LAW AND INTANGIBLE CAPITAL LITERATURE

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 15:00-17:30 Session-3 / Hall-6		Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Naseem Akhter
Res. Assist. Eren AKOĞLU	<i>Halic University</i>	A RESEARCH ON THE OPPORTUNITY OF THE ART OF LIFE: A CONTENT ANALYSIS OF THE SQUID GAME SERIES
Kovarshini.M.E & Dr. S.Anita Evelyn & Dr. Golden Stepha	<i>R.M.K Engineering College</i>	GEOGRAPHY: Geography of Food – Spices
Mohamad Damlakhi	<i>Istanbul Aydin University</i>	EVALUATION OF LOW-RISE NEIGHBORHOODS AND HIGH-RISE NEIGHBORHOODS IN THE CONTEXT OF NEW URBANISM
Vagner Aparecido de Moura	<i>PUC-SP</i>	SELF-PORTRAIT OF MNEMONIC MARKS OF ANGOLAN CITIZENS: DISSONANT VOICES IN A “NATION’S OFFICIAL COSMOVISION”, BASED ON HEADING OF HOMOGENEITY AND UNIT
Vagner Aparecido de Moura	<i>PUC-SP</i>	THE DIGITAL SHIFT: THE IMPACT, IN THE ERA OF NON-PLACE, OF THE COMMUNICATION RHIZOMATIC MODEL IN THE SOCIAL, ECONOMIC AND CULTURAL SPHERE
Sena, S.	<i>Ahmad Dahlan University</i>	ISLAMIC RELIGION SUPPORT TOLERANCE AND PEACE
Assoc. Prof. Dr. Naseem Akhter	<i>Shaheed Benazir Bhutto Women University</i>	EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)
Chaimae EL IDRISSE AMIRI	<i>Sidi Mohamed Ben Abdellah University</i>	FEMENIST HERMENEUTICS: TOWARDS A GENDER-INCLUSIVE ISLAMIC THEOLOGY

Date: 24.12.2021 Ankara Time: 15:00-17:30 Session-3 / Hall-7		Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM
Emine ŞENTÜRK & Osman Tayyar ÇELİK & Mehmet SAĞLAM	<i>Ministry of Justice Legal Support and Victim Services Directorate & Inonu University</i>	INVESTIGATION THE STUDIES ABOUT PARENTAL ALIENATION WHICH PUBLISHED IN TURKEY
Abdullah Sami ERGÜL & Assoc. Prof. Dr. Gökhan KERSE	<i>Karamanoglu Mehmetbey University & Kafkas University</i>	THE EFFECT OF COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIOR ON EMOTIONAL EXHAUSTION
Dr. Çiğdem UNURLU	<i>University of Trakya</i>	EVALUATION OF RESIDENTS' SELF- CONGRUITY ATTITUDES in TERMS of GENDER: EXAMPLE OF EDİRNE
Dr. Çiğdem UNURLU	<i>University of Trakya</i>	THE EVALUATION OF LOCAL PEOPLE' WELCOMING ATTITUDES TOWARDS TOURISTS IN TERMS OF GENDER AND OCCUPATION
Ayşe Gizem TUTKUN	<i>Izmir Bakırçay University</i>	IN THE LIGHT OF MILITARY SOCIOLOGICAL THEORIES MILITARY AND CIVIL AREA INTEGRATION: A POSTMODERNIZATION THAT HOMOGENIZES IT BY DIFFERENTIATION
Assoc. Prof. Dr. Özgür CENGİZ & Garip ATAY	<i>Van Yuzuncu Yıl University & Mus Provincial Directorate of Agriculture and Forestry</i>	THE STUDIES ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY OF FISHERMEN IN TURKEY

Date: 25.12.2021 Ankara Time: 09:00-11:30 Session-1 / Hall-6		Head of Session: Dr. Naeema Arzeen
Dr. Naeema Arzeen & Dr. Saima Arzeen	<i>University of Peshawar</i>	ROLE OF PERCEIVED SOCIAL SUPPORT IN PSYCHOLOGICAL DISTRESS AND SUBJECTIVE WELL-BEING AMONG PARENTS OF INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN AND NON-DISABLED CHILDREN
Dr. Saima Arzeen & Dr. Naeema Arzeen & Nida Khan	<i>University of Peshawar</i>	COMPARATIVE STUDY OF RELIGIOUS ORIENTATION AND PERSONALITY TRAITS OF STUDENTS OF ENGLISH MEDIUM SCHOOLS AND DENI MADARIS IN KPK, PESHAWAR
Dr. Malavika Sharma & Dr. Chumki Biswas	<i>University of Mumbai</i>	FEMALE DYSTOPIA AS AN AVENUE FOR WOMEN EMPOWERMENT
Favour Uroko	<i>University of Nigeria</i>	PARENTING PRACTICES IN THE OLD TESTAMENT AND IMMORALITY IN NIGERIA
Dr. Naeema Arzeen & Dr. Saima Arzeen	<i>University of Peshawar</i>	STRESS, DEPRESSION, ANXIETY, AND PARENTAL BONDING AMONG ALEXITHYMIC AND NON-ALEXITHYMIC ADOLESCENTS
Akumas Uche Kalu & Dr. Christopher Ngwu	<i>University Of Nigeria</i>	EFFECT OF STREET HAWKING ON GIRL CHILD EDUCATION IN NSUKKA URBAN AREA OF ENUGU STATE
Renata Oliveira & Nelane Sousa & Syanne Lobato	<i>University of State of Pará</i>	SELECTION OF THE LOCATION OF A NEW PUBLIC GENERAL HOSPITAL IN THE STATE OF PARÁ USING THE ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (AHP) METHOD
Ibrahim Dauda & Mohammed Abdulkadir & Mohammed Bello Ismail & Abdul Bello Kagara & Happiness Adzume Thomas	<i>Federal University Of Technology</i>	CONSTRAINTS TO EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PRACTICES IN BUILDING CONSTRUCTION SITES IN ABUJA, NIGERIA

Date: 25.12.2021 Ankara Time: 09:00-11:30 Session-1 / Hall-7		Head of Session: Assist. Prof. Dr. Hasan Yücel ERTEM
Assoc. Prof. Dr. Hasan Yücel ERTEM	<i>Zonguldak Bulent Ecevit University</i>	BIBLIOMETRIC REVIEW OF RESEARCH ON MIGRATION AND EDUCATION: IMPLICATIONS FOR MULTICULTURAL EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Hasan Yücel ERTEM	<i>Zonguldak Bulent Ecevit University</i>	TWENTY YEARS OF STUDIES ON PARENTAL INVOLVEMENT: A BIBLIOMETRIC REVIEW
İbrahim ERDOĞAN & Prof. Dr. Lütfi ÜREDİ	<i>Dr. Hakan Kundak Primary School & Mersin University</i>	AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SELF-EFFICACY BELIEFS AND THE LEVEL OF PROFESSIONAL SATISFACTION OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS (EXAMPLE OF MERSIN PROVINCE)
Assoc. Prof. Dr. Hülya HAMURCU	<i>Dokuz Eylül University</i>	OPINIONS OF PRESERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ABOUT TRADITIONAL CHILDREN'S GAMES AND TOYS
Emrullah TUNCEL	<i>Marmara University</i>	OBSTACLES AND PROPOSED SOLUTIONS TO A QUALIFIED QUR'AN RECITATION AND EDUCATION
Lect. Duygu TURAN	<i>Tokat Gaziosmanpaşa University</i>	THE EFFECT OF SABÂ AUTHORITY ON THE STUDENTS OF THE FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES

Date: 25.12.2021 Ankara Time: 12:00-14:30 Session-2 / Hall-6		Head of Session: Dr. Rasheedul Haque
Nancy Yang Sheng Nan & Abdul Rahman bin S Senathirajah & Gan Connie & Rasheedul Haque	<i>Segi University</i> & <i>INTI International University</i> & <i>Xiamen University</i> & <i>MAHSA University</i>	EXAMINING KEY FACTORS INFLUENCING WEB SHOPPERS' PERCEPTION OF E-COMMERCE'S E-SERVICE QUALITY USING STRUCTURED EQUATION MODELLING
Agilebu Mary Michael & Abdul Rahman bin S Senathirajah & Gan Connie & Rasheedul Haque	<i>Linton University College</i> & <i>INTI International University</i> & <i>Xiamen University</i> & <i>MAHSA University</i>	THE INFLUENCE OF E-SERVICE QUALITY DIMENSIONS ON CUSTOMER SATISFACTION AND PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY ON NIGERIA'S ONLINE SHOPPING E-MARKETPLACE
Dr. Rasheedul Haque & Dr. Synchron Nellikunnel Devasia & Dr. K.K. Pang	<i>MAHSA University</i>	EXAMINING E-COMMERCE AND E-SERVICE QUALITY IMPACT'S AMONGST PERCEPTION OF CHINESE CUSTOMERS SATISFACTION
Abiala, Anuoluwapo F. & Bako, Yusuf A. & Maliki, Taiye O.	<i>The Federal Polytechnic</i>	HUMAN RESOURCE MANAGEMENT RE-ENGINEERING AND SMES SUSTAINABILITY AMIDST COVID-19 PANDEMIC
Chems Eddine BOUKHEDIMI	<i>University of Tizi Ouzou</i>	THE EVALUATION OF OIL CONSUMPTION IN INDUSTRIAL COUNTRIES DURING COVID-19 PANDEMIC
Chems Eddine BOUKHEDIMI	<i>University of Tizi Ouzou</i>	THE MEASURE OF THE CORRELATION BETWEEN CO ₂ EMISSION AND DEATH FROM OUTDOOR AIR POLLUTION
Dimitar Eftimoski	<i>Ohrid University</i>	HUMAN CAPITAL AND ECONOMIC CONVERGENCE: EVIDENCE FROM OECD COUNTRIES
Vidhi Tyagi & Dr. Uzma Nadeem	<i>University of Delhi</i>	START-UPS SHAPING FUTURE OF INDIA: ECONOMIC, SOCIAL AND MENTAL HEALTH IMPACT

Date: 25.12.2021 Ankara Time: 12:00-14:30 Session-2 / Hall-7		Head of Session: Assoc.Prof. Dr. Hasan UZUN
Fatma Gül DELİOĞLU	<i>Ondokuz Mayıs University</i>	REPUTATION OF THE AHBAP PLATFORM AS A NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION: THE CASE OF AHBAP IN SAMSUN
Assoc. Prof. Dr. Hasan UZUN	<i>Fırat University</i>	TECHNOLOGY AND CULTURE IN THE CONTEXT OF THE CREATIVE ECONOMY
Melahat ÇAKMAK	<i>Kocaeli University</i>	IMPACT OF DIGITAL MARKETING ON CONSUMER BEHAVIOURS
Lect. Dr. Ebru ÖZER TOPALOĞLU	<i>Necmettin Erbakan University</i>	A RESEARCH ON GRADUATE THESIS ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP
Lect. Şahin AY	<i>Siirt University</i>	TAX EFFECTS OF GLOBALIZATION: EXAMPLE OF TAX HAVENS
Lect. Şahin AY	<i>Siirt University</i>	THE CHANGE IN TAX REVENUES IN TURKEY DURING THE COVID 19 PANDEMIC
Kanan İBRAHİMLİ	<i>Istanbul University</i>	TAXATION OF ELECTRONIC COMMERCE AND TAX LAW PRACTICES

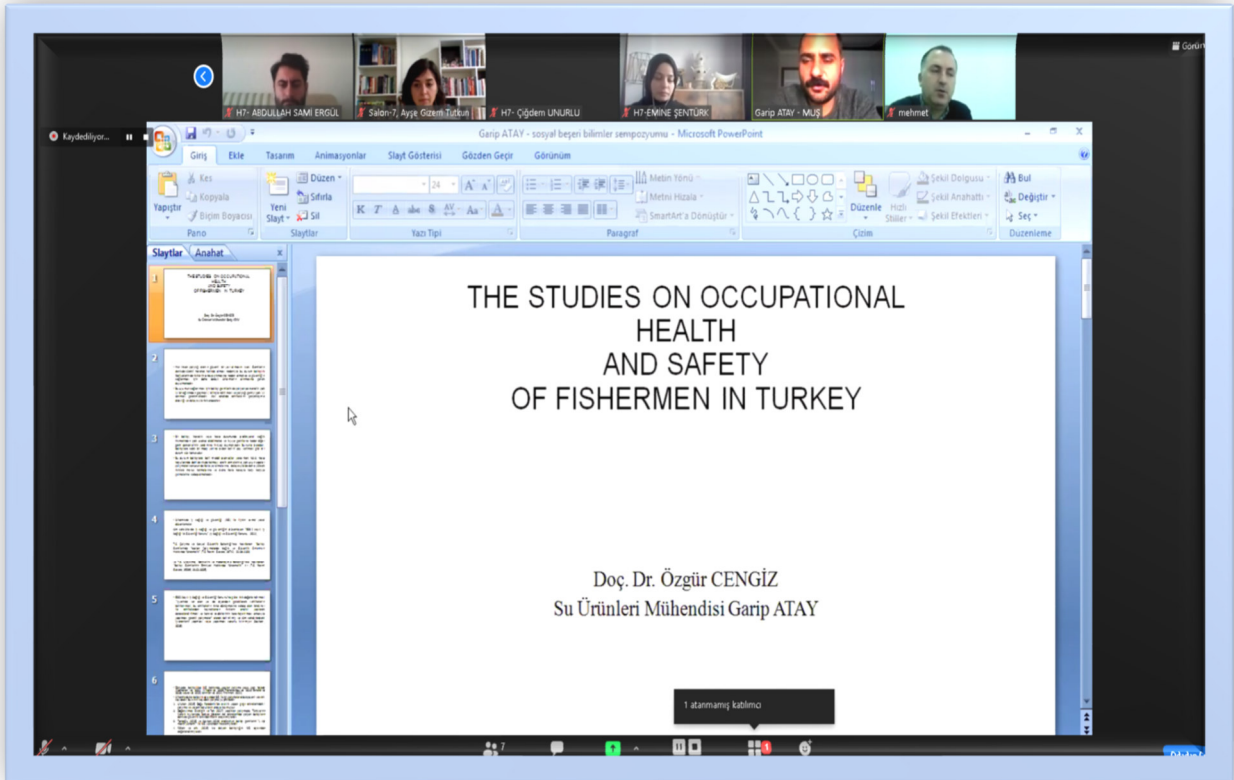
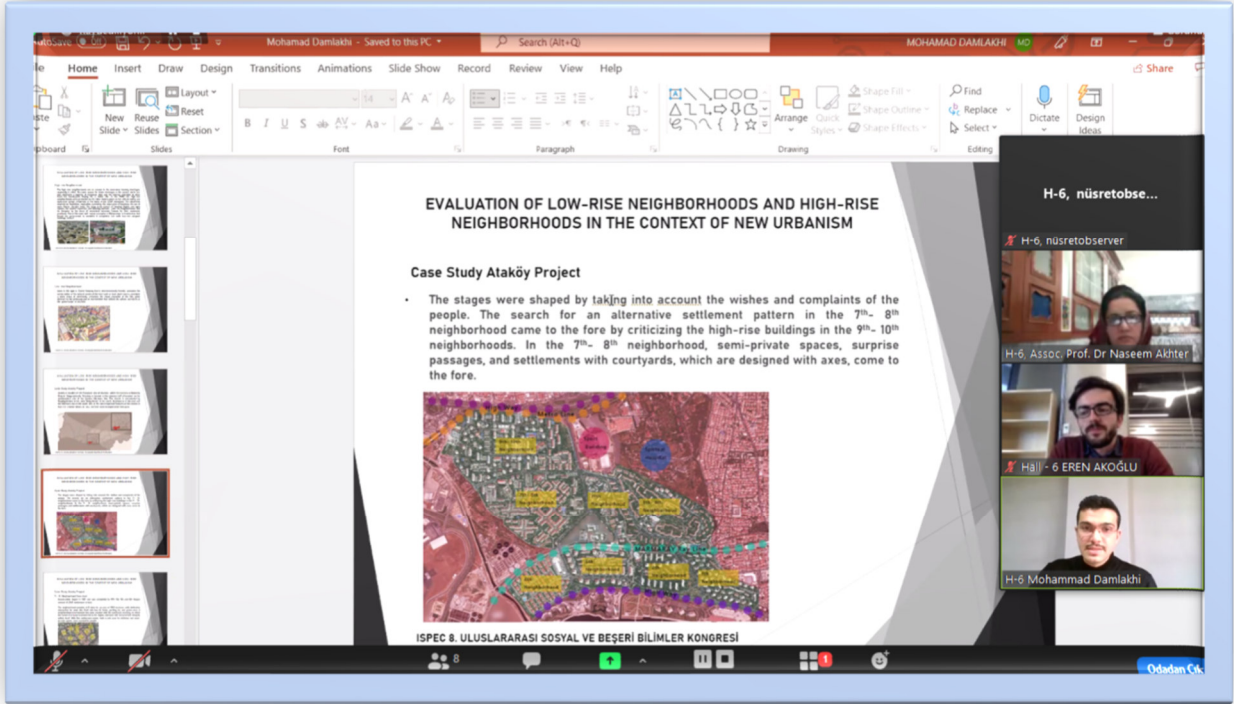

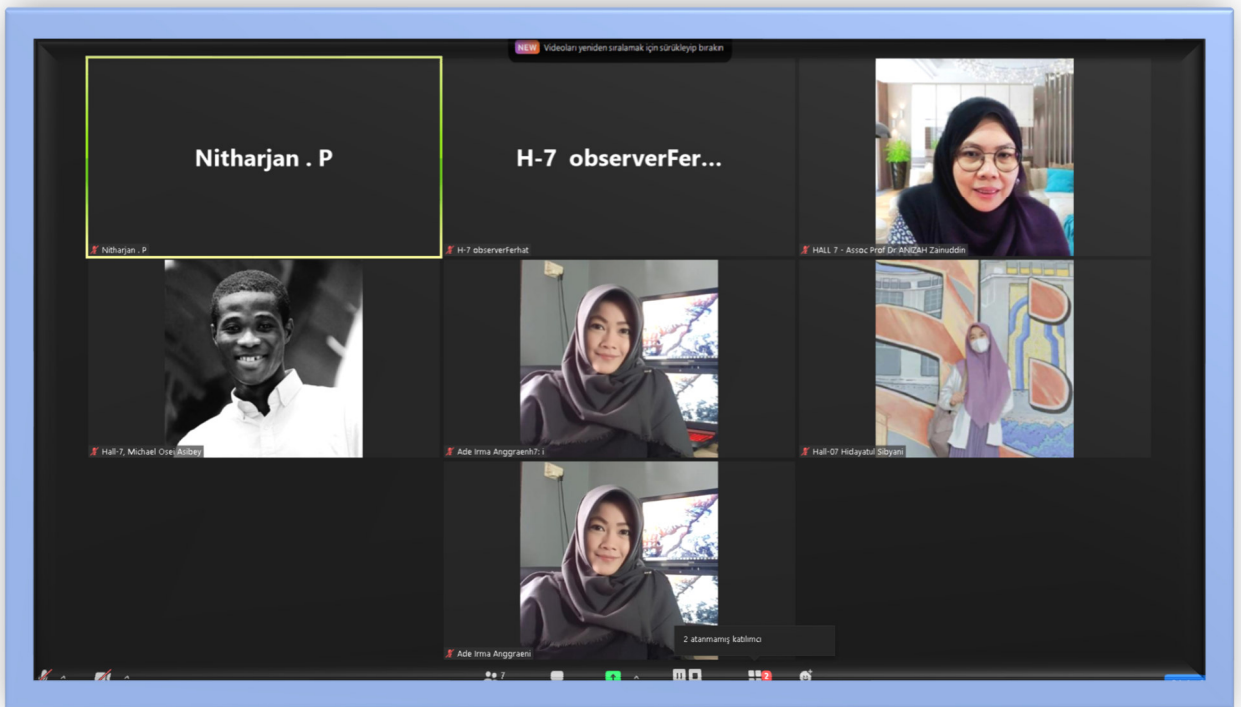
Date: 25.12.2021 Ankara Time: 15:00-17:30 Session-3 / Hall-6		Head of Session: Assist. Prof. Dr. Sampurna Khound
Syarif Hidayatullah & Ika Agustina & Mohamad Tahang	<i>STIE Ganesha College of Economics</i>	HR FACTORS THAT HINDER THE DEVELOPMENT OF MICRO AND SMALL- BUSINESSES IN JAKARTA, INDONESIA
Putri Noor Ramayanti & Zubair Arza & Tuti Herawati	<i>STIE GANESHA College of Economics</i>	THE INFLUENCE OF INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND ORGANIZATIONAL CULTURE TO EMPLOYEE PERFORMANCE AT PRIMANDIRI PRATAMA TECHNIC COMPANY
Ly Dai Hung	<i>Vietnam National University</i>	FAST AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT SPACE: AN INTEGRATED APPROACH
Ly Dai Hung	<i>Vietnam National University</i>	ECONOMIC GROWTH CONVERGENCE ACROSS ECONOMIES
Sampurna Khound	<i>Darrang College</i>	PATTERN OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN NORTH-EAST INDIA WITH SPECIAL REFERENCE TO ASSAM
Usman A. Usman	<i>Ibrahim Badamasi Babangida University</i>	THE ROLE OF AFRICAN CONTINENTAL FREE TRADE AGREEMENT (AFCFTA) ON HOUSEHOLD FINAL CONSUMPTION EXPENDITURE IN WEST COUNTRIES
Mohamed Abdul Cader Salfiya Ummah	<i>South Eastern University of Sri Lanka</i>	THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN SUPPORTING WOMEN ENTREPRENEURSHIP: EVIDENCE BASED ON ASIA FUNDED PROJECT ON RURAL WOMEN ENTREPRENEURS' CAPACITY DEVELOPMENT

Date: 25.12.2021 Ankara Time: 15:00-17:30 Session-3 / Hall-7		Head of Session: Prof. Dr. Radmila Janicic
P. Nitharjan & J. Vinusha	<i>University of Jaffna & Eastern University</i>	DETERMINANTS OF CUSTOMER SATISFACTION AND CUSTOMER REVISIT INTENTION IN HOTEL INDUSTRY IN HATTON ZONE, NUWARA-ELIVA
Dr. Ade Irma Anggraeni	<i>Universitas Jenderal Soedirman</i>	MANAGING MOUNTAINEERING TOURISM IN INDONESIA
Prof. Dr. Vlatka BILAS & Assoc. Prof. Sanja FRANC & Lana TRIFUNIĆ	<i>Faculty of Economics and Business University of Zagreb & Notitia Ltd.</i>	GUIDELINES FOR QUALITY MANAGEMENT IN TOURISM: THE CASE OF ZAGREBAČKA COUNTY
Anizah Zainuddin & Sarah Irdina Ridzwan & Sarah Batrisyia Ridzwan	<i>University Teknologi MARA & Universiti Kebangsaan Malaysia</i>	DOES RETAIL HALAL CONTROL POINTS IN FAVOUR OF THE COTTAGE INDUSTRY? AN EXPLORATORY VIEWS
Prof. Dr. Radmila Janicic	<i>University of Belgrade</i>	STRATEGIC MARKETING IN EDUCATION
Hidayatul SIBYANI & Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	DIGITAL TRANSFORMATION OF MSMES AS A DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC ECOSYSTEM (Study on MSMEs in Pekalongan City)
Michael Osei Asibey	<i>Kwame Nkrumah University of Science and Technology</i>	PROMOTING INCLUSIONARY ZONING FOR RESILIENT AND SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT IN GHANA
Hidayatul SIBYANI & Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS

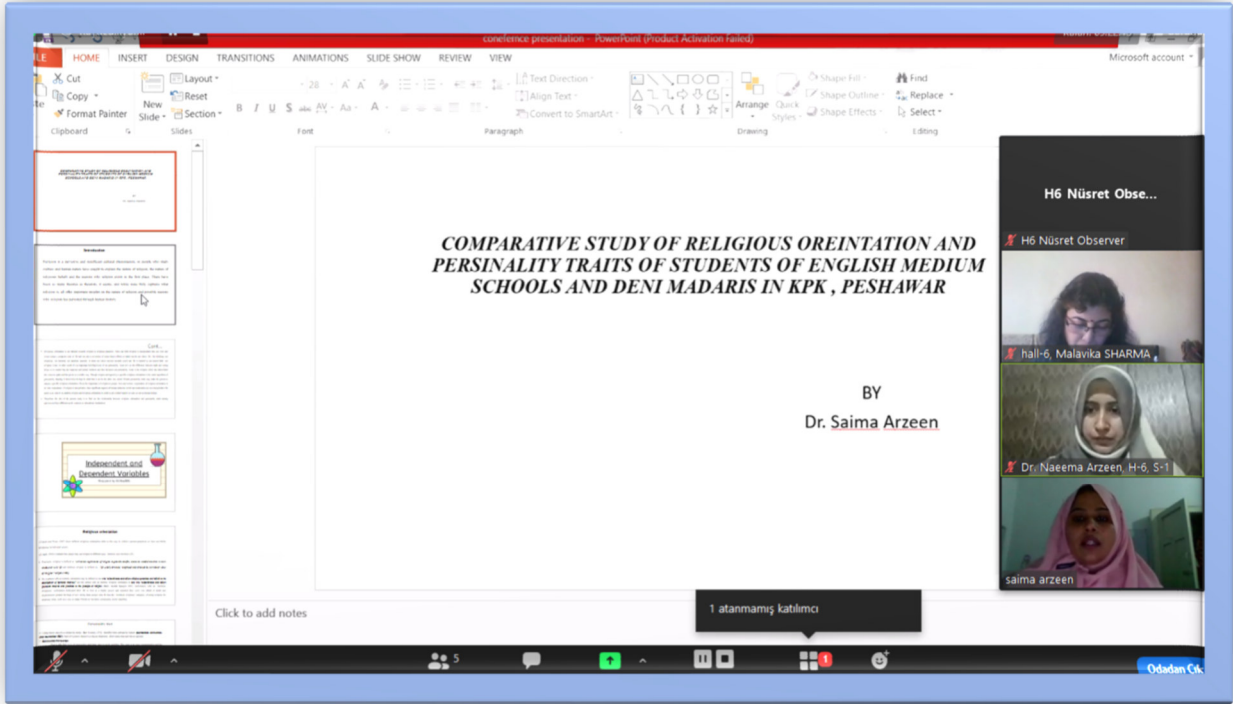
Date: 25.12.2021 Ankara Time: 15:00-17:30 Session-3 / Hall-8		Head of Session: Dr. Franck Amoussou
Assist. Prof. Dr. Nasimeh Nouhi Jadesi & Assist. Prof. Dr. Alireza Rasti	<i>Salman Farsi University of Kazerun</i>	A COMPARISON OF CULTURAL REPRESENTATION ACROSS THREE IRAN PUBLIC SCHOOLS' ENGLISH TEXTBOOKS
Dr. Ghanshyam Barman	<i>Uka Tarsadia University</i>	INNOVATION IN EDUCATION: PRESENT SCENARIO
Maryna Rebenko & Oksana Nikolenko	<i>Taras Shevchenko National University of Kyiv</i>	THE ONLINE EFL LEARNING CHALLENGES IN UKRAINIAN TERTIARY EDUCATION
Nikola Simonović & Jelena Maksimović	<i>University of Niš</i>	DIGITAL COMPETENCIES OF TEACHERS AS A PREREQUISITE AND KEY FACTOR IN THE SUCCESSFUL APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING
Jamal Eddine Rafiq & Abdel Ali Zakrani	<i>Hassan II University</i>	THE EVOLUTION OF EDUCATIONAL PRACTICES THROUGH THE USE OF DISRUPTIVE DIGITAL TECHNOLOGY: MOVEMENT FROM EDUCATION 1.0 TO EDUCATION 4.0
Rummana Khan Sherwani & Dr. Abdul-Waheed & Dr. Saima Gulzar	<i>University of Management and Technology</i>	DESIGN PARAMETER OPTIMIZATION BY USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IS A WAY FORWARD TOWARDS SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT IN NEW ENERGY PARADIGM IN PAKISTAN
Dr. Franck Amoussou & Dr. Moussa Tankari & Dr. Hamissou Ousseini	<i>University of Abomey-Calavi & Zinder University & Abdou Moumoumi University</i>	RACISM AND DOMINATION: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS IN EDUCATION
Prof. Dr. Erdoğan TEZCİ & Assoc. Prof. Dr. Yalçın DİLEKLİ	<i>Balikesir Üniversitesi & Aksaray University</i>	THE RELATIONSHIP BETWEEN PRE- SERVICE TEACHERS' TECHNOLOGY ADAPTATION APPROACHES, TEACHING STYLES, USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
Prof. Dr. Erdoğan TEZCİ & Assoc. Prof. Dr. Yalçın DİLEKLİ	<i>Balikesir University & Aksaray University</i>	THE EFFECT OF VOCATIONAL KNOWLEDGE COURSES ON THE DEVELOPMENT OF CANDIDATE TEACHERS' TEACHING APPROACHES
Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	<i>Van Yüzyüncü Yıl University</i>	POSTMODERN ÖĞELERE DAİR BİR İNCELEME: OĞUZ ATAY'IN KORKUYU BEKLERKEN VE RUDOLFO ANAYA'NIN KUTSA BENİ ULTIMA

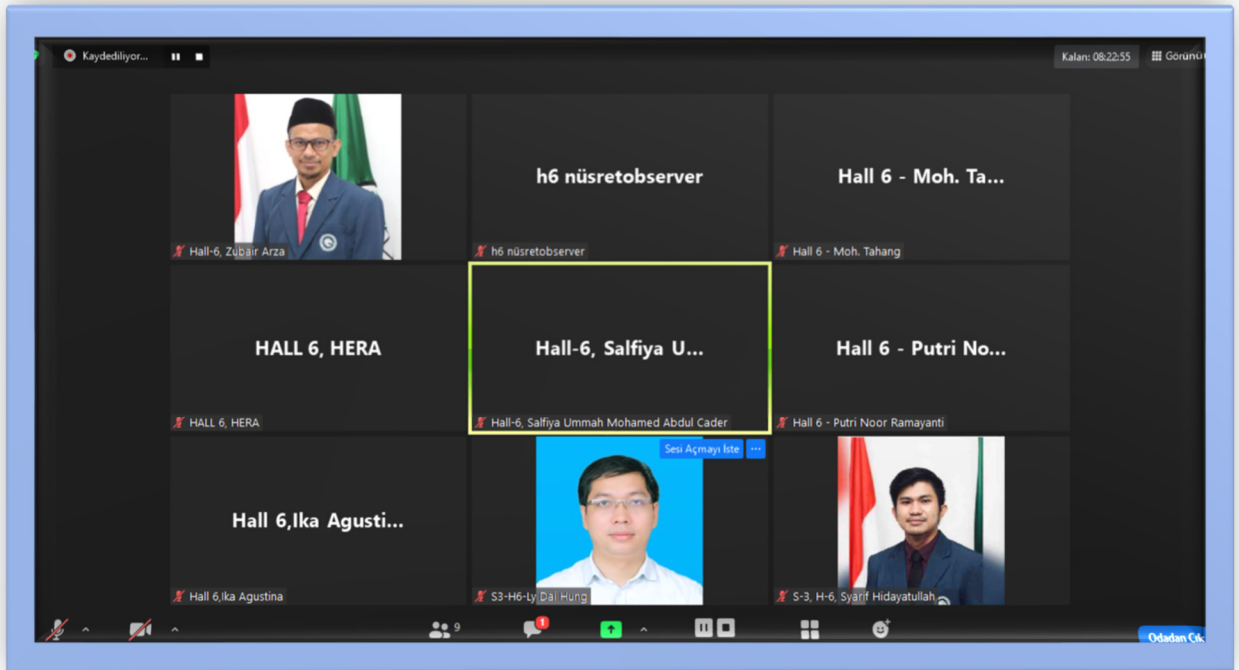
PHOTO GALLERY

**ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES**
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
www.ispeccongress.org/sosyal-bilimler

**ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES**
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
www.ispeccongress.org/sosyal-bilimler

CONTENTS

AUTHORS	PRESENTATION TITLE	NO
Yunus ZENGİN & Erhan ERTAN	A RESEARCH TO DETERMINE THE RELATIONSHIP BETWEEN POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR: THE CASE OF HOSPITALITY BUSINESSES	1-24
Mehmet POLAT & Ahmet AKYILDIRIM	EVALUATION OF SMEs THAT BENEFIT FROM THE COOPERATION SUPPORT PROGRAM IN THE CONTEXT OF SCALE ECONOMY	25-26
Aydanur GACENER ATIŞ & Çağla BUCAK	THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND GLOBALIZATION IN THE BRICS-T COUNTRIES	27-39
Selçuk TEKİN	INVESTIGATION OF THE REGULATIONS REMOVING THE EFFECTS OF HIGH INFLATION ENVIRONMENT ON FINANCIAL STATEMENTS IN TERMS OF TAXATION PRINCIPLES	40-48
Hasan BİL	EFFECT OF METAVERSE ON CRYPTO ASSET MARKET	49-50
Tuncer YILMAZ	THE EFFECT OF COVID-19 ON FINANCIAL INDICATORS OF COMPANIES IN THE FOOD AND BEVERAGE SECTOR	51-59
Yusuf IŞIK	DETERMINING THE LEVEL OF USE OF OTHER COMPREHENSIVE INCOME ELEMENTS BY BUSINESSES, BIST 100 SAMPLE	60-61
Banu ÖZBUCAK ALBAR	STRESS MANAGEMENT IN DIGITALIZED WORKING LIFE	62-64
Ayça AYDOĞAN	THE USE OF TYPOGRAPHY IN MOVIE CREDITS DESIGNS IN 2010 – 2020 YEARS	65-66

Ecem HATİPOĞLU KİRİŞ	FIRST STUDIES AND CHALLENGES IN THE TRANSITION FROM TURKISH CARTOON TO ANIMATED ART	67-68
Atakan GÖKTEPE	READING THE CHANGING AMERICA FROM HORROR CINEMA: HISTORICAL CRITICISM OF HEREDITARY	69-70
Esra ERTUĞRUL TOMSUK	AN ENVIRONMENTALIST PROJECT TO LEAVE A TRACE IN TODAY'S ART IN THE CONTEXT OF HUMAN, NATURE AND ART	71-80
Timur EŞİGÜL	TRADITIONAL PLAYS AND MUSIC PERFORMED OUTSIDE THE CONTEXT OF FAITH IN THE RESADIYE REGION OF TOKAT	81-92
Banu YÜCEL	FULLNESS AS AN EXPRESSION FIELD OF EMPTY THROUGH ANTONY GOMBLEY'S WORK	93-101
Kayhan BOZGÜN	OPINIONS OF CLASSROOM TEACHERS ON WRITING MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS	102-109
Saliha Sena ÇİZMECİ	A STUDY ON MULTICULTURALISM AND ADAPTATION PROBLEMS IN SOUTH KOREA	110-118
Ferit YÜCEBAŞ	THE ACTIVITIES OF FERIDUN FIKRI DUSUNSEL IN THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (1939-1954)	119-120
Didem ARDALI BÜYÜKARMAN & Ebru KAHVECİ	EXAMINING SAADET TIMUR'S STORIES FROM THE SUBALTERN PERSPECTIVE	121-122
Ayhan ÇETİN	EPISTEMOLOGICAL BASIS OF RELIGIOUS TOLERANCE FROM IMAM MATURİDİ TO YUNUS EMRE	123-124
Semih SÖĞÜT	MUSIC AND IDENTITY AFTER THE MILLENNIUM: UNCERTAIN IDENTITIES POLYPHONIC MUSICS	125-130

Semih SÖĞÜT	SCHOOL OF SUBALTERN STUDIES AND THE OPPORTUNITY OF POST-COLONIAL IDENTITIES	131-138
Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI	STIRRUP IN TURKISH EQUESTRIAN	139-143
Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI	A RESEARCH ON THE USE OF LUSOMENT IN OLD TURKS	144-148
Ananda Majumdar	THE PAST-PRESENT AND THE FUTURE AUSTRO-HUNGARIAN RELATIONS	149-155
Okoro Lawrence	IMPLICATION OF CLASSICAL AND MODERN POLITICAL THOUGHTS FOR THE EMERGING FIELD OF POLITICAL SCIENCE EDUCATION IN NIGERIA	156-161
Ali Aghayari	THE CONSTITUTIONAL REVOLUTION AND THE ROLE OF ASSOCIATIONS IN PEOPLE'S POLITICAL PARTICIPATION	162-169
IKE, Cyriacus, N. N	STATES INDEPENDENT ELECTORAL COMMISSION AND THE CONDUCT OF CREDIBLE LOCAL GOVERNMENT ELECTION IN IMO STATE 2004-2010	170
Nadia Maftouni	ECONOMIC SANCTIONS AS A PSYCHOLOGICAL-ECONOMIC DEVICE	171-178
Eda Ogheneosunme & Ufuoma Loretta Ogidiaka	AN APPRAISAL OF THE CONSTITUTIONAL ROLES OF THE NIGERIAN POLICE IN THE ENFORCEMENT OF HUMAN RIGHTS IN NIGERIA	179
Mihaela CUREA & Marilena MIRONIUC	LOTKA'S LAW AND INTANGIBLE CAPITAL LITERATURE	180
Eren AKOĞLU	A RESEARCH ON THE OPPORTUNITY OF THE ART OF LIFE: A CONTENT ANALYSIS OF THE SQUID GAME SERIES	181-182
Kovarshini.M.E & S.Anita Evelyn & Golden Stepha	GEOGRAPHY: Geography of Food – Spices	183

Mohamad Damlakhi	EVALUATION OF LOW-RISE NEIGHBORHOODS AND HIGH-RISE NEIGHBORHOODS IN THE CONTEXT OF NEW URBANISM	184-197
Vagner Aparecido de Moura	SELF-PORTRAIT OF MNEMONIC MARKS OF ANGOLAN CITIZENS: DISSONANT VOICES IN A “NATION’S OFFICIAL COSMOVISION”, BASED ON HEADING OF HOMOGENEITY AND UNIT	198
Vagner Aparecido de Moura	THE DIGITAL SHIFT: THE IMPACT, IN THE ERA OF NON-PLACE, OF THE COMMUNICATION RHIZOMATIC MODEL IN THE SOCIAL, ECONOMIC AND CULTURAL SPHERE	199
Sena, S.	ISLAMIC RELIGION SUPPORT TOLERANCE AND PEACE	200
Naseem Akhter	EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)	201
Chaimae EL IDRISSE AMIRI	FEMENIST HERMENEUTICS: TOWARDS A GENDER-INCLUSIVE ISLAMIC THEOLOGY	202
Emine ŞENTÜRK & Osman Tayyar ÇELİK & Mehmet SAĞLAM	INVESTIGATION THE STUDIES ABOUT PARENTAL ALIENATION WHICH PUBLISHED IN TURKEY	203-216
Abdullah Sami ERGÜL & Gökhan KERSE	THE EFFECT OF COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIOR ON EMOTIONAL EXHAUSTION	217-224
Çiğdem UNURLU	EVALUATION OF RESIDENTS’ SELF-CONGRUITY ATTITUDES IN TERMS OF GENDER: EXAMPLE OF EDİRNE	225-232
Çiğdem UNURLU	THE EVALUATION OF LOCAL PEOPLE’ WELCOMING ATTITUDES TOWARDS TOURISTS IN TERMS OF GENDER AND OCCUPATION	233-241

Ayşe Gizem TUTKUN	IN THE LIGHT OF MILITARY SOCIOLOGICAL THEORIES MILITARY AND CIVIL AREA INTEGRATION: A POSTMODERNIZATION THAT HOMOGENIZES IT BY DIFFERENTIATION	242-243
Özgür CENGİZ & Garip ATAY	THE STUDIES ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY OF FISHERMEN IN TURKEY	244
Naeema Arzeen & Saima Arzeen	ROLE OF PERCEIVED SOCIAL SUPPORT IN PSYCHOLOGICAL DISTRESS AND SUBJECTIVE WELL-BEING AMONG PARENTS OF INTELLECTUALLY DISABLED CHILDREN AND NON-DISABLED CHILDREN	245
Saima Arzeen & Naeema Arzeen & Nida Khan	COMPARATIVE STUDY OF RELIGIOUS ORIENTATION AND PERSONALITY TRAITS OF STUDENTS OF ENGLISH MEDIUM SCHOOLS AND DENI MADARIS IN KPK, PESHAWARE	246
Malavika Sharma & Chumki Biswas	FEMALE DYSTOPIA AS AN AVENUE FOR WOMEN EMPOWERMENT	247
Favour Uroko	PARENTING PRACTICES IN THE OLD TESTAMENT AND IMMORALITY IN NIGERIA	248
Naeema Arzeen & Saima Arzeen	STRESS, DEPRESSION, ANXIETY, AND PARENTAL BONDING AMONG ALEXITHYMIC AND NON-ALEXITHYMIC ADOLESCENTS	249
Akumas Uche Kalu & Christopher Ngwu	EFFECT OF STREET HAWKING ON GIRL CHILD EDUCATION IN NSUKKA URBAN AREA OF ENUGU STATE	250
Renata Oliveira & Nelane Sousa & Syanne Lobato	SELECTION OF THE LOCATION OF A NEW PUBLIC GENERAL HOSPITAL IN THE STATE OF PARÁ USING THE ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (AHP) METHOD	251

Ibrahim Dauda & Mohammed Abdulkadir & Mohammed Bello Ismail & Abdul Bello Kagara & Happiness Adzume Thomas	CONSTRAINTS TO EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PRACTICES IN BUILDING CONSTRUCTION SITES IN ABUJA, NIGERIA	252
Hasan Yücel ERTEM	BIBLIOMETRIC REVIEW OF RESEARCH ON MIGRATION AND EDUCATION: IMPLICATIONS FOR MULTICULTURAL EDUCATION	253-266
Hasan Yücel ERTEM	TWENTY YEARS OF STUDIES ON PARENTAL INVOLVEMENT: A BIBLIOMETRIC REVIEW	267-276
İbrahim ERDOĞAN & Lütfi ÜREDİ	AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SELF- EFFICACY BELIEFS AND THE LEVEL OF PROFESSIONAL SATISFACTION OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS (EXAMPLE OF MERSIN PROVINCE)	277-290
Hülya HAMURCU	OPINIONS OF PRESERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ABOUT TRADITIONAL CHILDREN'S GAMES AND TOYS	291-303
Emrullah TUNCEL	OBSTACLES AND PROPOSED SOLUTIONS TO A QUALIFIED QUR'AN RECITATION AND EDUCATION	304-325
Duygu TURAN	THE EFFECT OF SABÂ AUTHORITY ON THE STUDENTS OF THE FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES	326-335
Nancy Yang Sheng Nan & Abdul Rahman bin S Senathirajah & Gan Connie & Rasheedul Haque	EXAMINING KEY FACTORS INFLUENCING WEB SHOPPERS' PERCEPTION OF E- COMMERCE'S E-SERVICE QUALITY USING STRUCTURED EQUATION MODELLING	336
Agilebu Mary Michael & Abdul Rahman bin S Senathirajah & Gan Connie & Rasheedul Haque	THE INFLUENCE OF E-SERVICE QUALITY DIMENSIONS ON CUSTOMER SATISFACTION AND PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY ON NIGERIA'S ONLINE SHOPPING E- MARKETPLACE	337

Rasheedul Haque & Syriac Nellikunnel Devasia & K.K. Pang	EXAMINING E-COMMERCE AND E-SERVICE QUALITY IMPACT'S AMONGST PERCEPTION OF CHINESE CUSTOMERS SATISFACTION	338
Abiala, Anuoluwapo F. & Bako, Yusuf A. & Maliki, Taiye O.	HUMAN RESOURCE MANAGEMENT RE-ENGINEERING AND SMES SUSTAINABILITY AMIDST COVID-19 PANDEMIC	339
Chems Eddine BOUKHEDIMI	THE EVALUATION OF OIL CONSUMPTION IN INDUSTRIAL COUNTRIES DURING COVID-19 PANDEMIC	340
Chems Eddine BOUKHEDIMI	THE MEASURE OF THE CORRELATION BETWEEN CO ₂ EMISSION AND DEATH FROM OUTDOOR AIR POLLUTION	341
Dimitar Eftimoski	HUMAN CAPITAL AND ECONOMIC CONVERGENCE: EVIDENCE FROM OECD COUNTRIES	342
Vidhi Tyagi & Uzma Nadeem	START-UPS SHAPING FUTURE OF INDIA: ECONOMIC, SOCIAL AND MENTAL HEALTH IMPACT	343
Fatma Gül DELİOĞLU	REPUTATION OF THE AHBAP PLATFORM AS A NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION: THE CASE OF AHBAP IN SAMSUN	344-345
Hasan UZUN	TECHNOLOGY AND CULTURE IN THE CONTEXT OF THE CREATIVE ECONOMY	346-351
Melahat ÇAKMAK	IMPACT OF DIGITAL MARKETING ON CONSUMER BEHAVIOURS	352-353
Ebru ÖZER TOPALOĞLU	A RESEARCH ON GRADUATE THESIS ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP	354-359
Şahin AY	TAX EFFECTS OF GLOBALIZATION: EXAMPLE OF TAX HAVENS	360-365
Şahin AY	THE CHANGE IN TAX REVENUES IN TURKEY DURING THE COVID 19 PANDEMIC	366-373

Kanan İBRAHİMLİ	TAXATION OF ELECTRONIC COMMERCE AND TAX LAW PRACTICES	374-384
Syarif Hidayatullah & Ika Agustina & Mohamad Tahang	HR FACTORS THAT HINDER THE DEVELOPMENT OF MICRO AND SMALL-BUSINESSES IN JAKARTA, INDONESIA	385-392
Putri Noor Ramayanti & Zubair Arza & Tuti Herawati	THE INFLUENCE OF INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND ORGANIZATIONAL CULTURE TO EMPLOYEE PERFORMANCE AT PRIMANDIRI PRATAMA TECHNIC COMPANY	393-402
Ly Dai Hung	FAST AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT SPACE: AN INTEGRATED APPROACH	403
Ly Dai Hung	ECONOMIC GROWTH CONVERGENCE ACROSS ECONOMIES	404-407
Sampurna Khound	PATTERN OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN NORTH-EAST INDIA WITH SPECIAL REFERENCE TO ASSAM	408
Usman A. Usman	THE ROLE OF AFRICAN CONTINENTAL FREE TRADE AGREEMENT (AFCFTA) ON HOUSEHOLD FINAL CONSUMPTION EXPENDITURE IN WEST COUNTRIES	409
Mohamed Abdul Cader Salfiya Ummah	THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN SUPPORTING WOMEN ENTREPRENEURSHIP: EVIDENCE BASED ON ASIA FUNDED PROJECT ON RURAL WOMEN ENTREPRENEURS' CAPACITY DEVELOPMENT	410
P. Nitharjan & J. Vinusha	DETERMINANTS OF CUSTOMER SATISFACTION AND CUSTOMER REVISIT INTENTION IN HOTEL INDUSTRY IN HATTON ZONE, NUWARA-ELIVA	411-420
Ade Irma Anggraeni	MANAGING MOUNTAINEERING TOURISM IN INDONESIA	421

Vlatka BILAS & Sanja FRANC & Lana TRIFUNIĆ	GUIDELINES FOR QUALITY MANAGEMENT IN TOURISM: THE CASE OF ZAGREBAČKA COUNTY	422-435
Anizah Zainuddin & Sarah Irdina Ridzwan & Sarah Batrisyia Ridzwan	DOES RETAIL HALAL CONTROL POINTS IN FAVOUR OF THE COTTAGE INDUSTRY? AN EXPLORATORY VIEWS	436
Radmila Janicic	STRATEGIC MARKETING IN EDUCATION	437
Hidayatul SIBYANI & Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	DIGITAL TRANSFORMATION OF MSMES AS A DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC ECOSYSTEM (Study on MSMEs in Pekalongan City)	438
Michael Osei Asibey	PROMOTING INCLUSIONARY ZONING FOR RESILIENT AND SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT IN GHANA	439
Hidayatul SIBYANI & Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS	440
Nasimeh Nouhi Jadesi & Alireza Rasti	A COMPARISON OF CULTURAL REPRESENTATION ACROSS THREE IRAN PUBLIC SCHOOLS' ENGLISH TEXTBOOKS	441
Ghanshyam Barman	INNOVATION IN EDUCATION: PRESENT SCENARIO	442
Maryna Rebenko & Oksana Nikolenko	THE ONLINE EFL LEARNING CHALLENGES IN UKRAINIAN TERTIARY EDUCATION	443
Nikola Simonović & Jelena Maksimović	DIGITAL COMPETENCIES OF TEACHERS AS A PREREQUISITE AND KEY FACTOR IN THE SUCCESSFUL APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING	444-454
Jamal Eddine Rafiq & Abdel Ali Zakrani	THE EVOLUTION OF EDUCATIONAL PRACTICES THROUGH THE USE OF DISRUPTIVE DIGITAL TECHNOLOGY: MOVEMENT FROM EDUCATION 1.0 TO EDUCATION 4.0	455

Rummana Khan Sherwani & Abdul-Waheed & Saima Gulzar	DESIGN PARAMETER OPTIMIZATION BY USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IS A WAY FORWARD TOWARDS SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT IN NEW ENERGY PARADIGM IN PAKISTAN	456-469
Franck Amoussou & Moussa Tankarı & Hamissou Ousseini	RACISM AND DOMINATION: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS IN EDUCATION	470
Erdoğan TEZCİ & Yalçın DİLEKLİ	THE RELATIONSHIP BETWEEN PRE- SERVICE TEACHERS' TECHNOLOGY ADAPTATION APPROACHES, TEACHING STYLES, USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES	471-492
Erdoğan TEZCİ & Yalçın DİLEKLİ	THE EFFECT OF VOCATIONAL KNOWLEDGE COURSES ON THE DEVELOPMENT OF CANDIDATE TEACHERS' TEACHING APPROACHES	493-500
Bülent Cercis TANRITANIR	POSTMODERN ÖĞELERE DAİR BİR İNCELEME: OĞUZ ATAY'IN KORKUYU BEKLERKEN VE RUDOLFO ANAYA'NIN KUTSA BENİ ULTİMA	501-507

POZİTİF PSİKOLOJİK SERMAYE İLE ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ: KONAKLAMA İŞLETMELERİ ÖRNEĞİ¹

Doç. Dr. Yunus ZENGİN

Kafkas Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü

ORCID: 0000-0001-8381-6918

Erhan ERTAN

ORCID: 0000-0003-0090-1098

ÖZET

Psikoloji, kişilerin ruhsal sorunlarını inceleyerek nedenlerini araştırmaya ve çözüm yolu bulmaya çalışan bir bilimdir. Pozitif psikoloji ise, kişilerin olumlu yönlerine odaklanıp gelişim sergilemesine çalışılarak bireyler üstünde olumlu izlenimler bırakabileceğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım örgütlerde pozitif örgütsel davranış olarak kendini göstermiştir. Bu akımla birlikte, çalışanların sadece sorunlu yönlerine odaklanarak çözümler üretmenin yanı sıra, olumlu yönlerini de geliştirerek kişiden maksimum fayda elde etmek hedeflenmektedir. Örgütsel davranışta yaşanan pozitiflik durumunun akabinde ortaya çıkan ve günümüzde de etkisinin devamlılığı olan pozitif psikolojik sermaye kavramının temelinde, çalışanların verimlilik amacı ile sahip oldukları sosyal, beşerî ve ekonomik sermayelerini örgüte taşıyarak katkı sağlama yeteneği olarak da açıklanabilir. Çalışanların tanımlı rollerinin üzerine gönüllü olarak sergiledikleri ve sonuçta örgüt açısından olumlu sonuçlar yaratan davranışlar olarak ifade edilen örgütsel vatandaşlık davranışı, bireyin örgüt ile özdeşleşmesi ve kendisini ona ait hissetmesi durumunda ortaya çıkan bir durumdur. Psikolojik sermaye düzeyleri yüksek olan personellerin örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme olasılıklarının da yüksek olacağı düşünülmektedir. Bu özellikte personellerin doğru yönetilmesi durumunda konaklama işletmelerinin rakipleri karşısında müşteri memnuniyeti konusunda önemli bir üstünlük sağlayacakları düşünülmektedir.

Bu düşünceden hareketle ele alınan bu çalışmada temel amaç, Kars İli ve ilçelerinde faaliyette bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışan personelin pozitif psikolojik sermaye düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkileri belirlemektir. Araştırmada veri toplamak amacıyla anket tekniğinden yararlanılmış, veriler SPSS 20 ve AMOS istatistik programları ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca her iki değişkene ait alt boyutlar arasındada anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Pozitif Psikolojik Sermaye, Vatandaşlık Davranışı, Örgütsel Vatandaşlık ve Konaklama İşletmeleri

¹ Bu çalışma “Konaklama İşletmeleri Çalışanlarının Pozitif Psikolojik Sermayeleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma” isimli tezden üretilmiştir

A RESEARCH TO DETERMINE THE RELATIONSHIP BETWEEN POSITIVE PSYCHOLOGICAL CAPITAL AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR: THE CASE OF HOSPITALITY BUSINESSES

ABSTRACT

Psychology is a science that tries to investigate the causes and find a solution by examining the mental problems of people. Positive psychology, on the other hand, is an approach that argues that people can leave positive impressions on individuals by focusing on their positive aspects and trying to develop them. This approach has manifested itself as positive organizational behavior in organizations. With this trend, it is aimed to obtain maximum benefit from the person by developing solutions in addition to producing solutions by focusing only on the problematic aspects of the employees. The concept of positive psychological capital, which has emerged after the positive organizational behavior approach, is expressed as the ability of people to successfully carry economic, human and social capitals to the organization for the purpose of efficiency. Organizational citizenship behavior, which is voluntarily displayed by the employees over their defined roles, and which is expressed as behaviors that result in positive results for the organization, is a situation that occurs when the individual identifies with the organization and feels belonging to it. It is thought that the personnel with high psychological capital levels will also be more likely to exhibit organizational citizenship behavior. If the personnel are managed correctly with this feature, it is believed that the accommodation enterprises will provide an important superiority in customer satisfaction over their competitors.

The main purpose of this study, based on this idea, is to determine the relationship between the positive psychological capital levels and organizational citizenship behaviors of the staff working in the 4 and 5 star accommodation businesses operating in Kars and its districts. In order to collect data in the research, survey technique was used and the data were analyzed with SPSS 20 and AMOS statistical programs. According to the results of the analysis on the data obtained, a moderate positive correlation was found between positive psychological capital and organizational citizenship behavior. In addition, there was a significant and positive relationship between the sub-dimensions of both variables.

Keywords: Positive Psychological Capital, Citizenship Behavior, Organizational Citizenship and Hospitality Industry.

GİRİŞ

Psikoloji bilimi, bireylerin davranışsal veya ruhsal problemlerini inceleyerek sebeplerini araştırmaya ve çözüm yolu sunmaya çalışmaktadır. Bireylerin yaşadıkları olumsuz hadiselere odaklanarak çözüm yolu aranmıştır. Bulunan çözüm yolları yaşanan değişimlere bağlı olarak gelişme göstermekte ve zamanla yeni yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki bireylerin olumsuz yönlerine odaklanıp çözüm yolu aramak, diğeri ise, olumlu yönlerine odaklanarak geliştirilmeye çalışılmasının bireyler üzerinde pozitif etki yapabileceğini savunan pozitif psikoloji yaklaşımıdır. Pozitif psikoloji örgütlerde pozitif örgütsel davranış olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım, iş hayatında performansın yükseltilmesi adına etkin ve ölçülebilir yönetimi, pozitif yönelimi ve çalışanların güçlü taraflarını psikolojik boyutlara odaklanarak gerçekleştirmektedir (Erdem, 2014: 36).

Pozitif psikoloji yaklaşımından sonra ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşan pozitif psikolojik sermaye, bireylerin psikolojik sermaye düzeylerini incelemektedir.

Bu alanda çalışmaları ile ön plana çıkan Luthans (2002), pozitif bakış açısının örgütlere nasıl uygulanabileceği ile alakalı yaklaşımlarında çalışanlar üzerinde pozitif düşüncelerin güçlü olabileceğini ve bu yönlerinin geliştirilebileceğini öne sürmüştür. Bu amaçla pozitif psikoloji çalışanların zayıf yönlerine odaklanmak yerine onların güçlü yanlarını ortaya çıkarmayı ve bu yönlerini geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir (Judge vd. 1999: 624). Araştırmanın bir diğer konusu olan örgütsel vatandaşlık davranışı, çalışanların iş sorumluluklarının dışında kendi istekleri doğrultusunda herhangi bir karşılık beklemeden sergiledikleri davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Bateman ve Organ, 1983: 590). Örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili ilk çalışmalar Organ (1997) tarafından yapılmıştır. Bu tür davranışlarda önemli olan unsur, ortaya konulan bu davranışların gönüllülük esası içermesi ve kurumsal bağlamda örgütün tüm fonksiyonlarına katkı sağlamasıdır. İş arkadaşlarına yardımcı olma, onlara öneriler ve fikirler sunma, sorunları farketğinde arkadaşlarını ve çevresini uyarma gibi örgütsel iklimi pozitif yönde etkileyecek ve çalışma barışına katkı sağlayacak davranışlarda yine ÖVD olarak tanımlanabilmektedir (İşbası, 2000: 362).

Bu düşünceden hareketle çalışmadaki amaç, konaklama işletmelerinde çalışan personellerin pozitif psikolojik sermaye düzeyleri ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu bağlamda Kars ili ve ilçelerinde faaliyette bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerindeki çalışanların pozitif psikolojik sermaye durumları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma yapılmış ve sonuçlar bu bağlamda değerlendirilmiştir.

1. Pozitif Psikolojik Sermaye Kavramı ve Tanımı

Pozitif psikolojik sermaye kavramının daha iyi anlaşılması adına öncelikli olarak psikolojik sermaye kavramına açıklık getirmek yararlı olacaktır. Maddi değerlere dayanmadan sermayesi sadece insan olan 'psikolojik sermaye'nin ölçülmesi diğer sermaye türleri ile karşılaştırıldığı zaman hem çok zordur hem de oldukça hassastır (Luthans 2002b: 595-706). Dolayısı ile kavramın hatasız ve eksiksiz olarak tanımlanması ancak bu kavrama farklı bakış açıları getirilmesi ile mümkündür. Bilimsel olarak 2000'li yılların başından itibaren üzerine yoğunlaşmış ve psikolojik sermayenin temelini örgütsel davranışa dayandığı ifade edilmiştir. Bu ilişki ilk defa *Journal of Organizational Behavior* dergisinde ortaya konularak pozitif örgütsel davranış ile psikolojik sermaye arasındaki bağlantılara değinilmiştir (Tösten, 2015: 97).

Psikolojik sermayeyi çok yönlü inceleyen Nelson ve Cooper, psikolojik sermayenin en eşsiz özelliğinin sosyal ve beşerî sermayeden fazla olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca eşsiz teorilere dayalı olması, pozitif yönlü, durum temelli ve ölçülebilir olmasının da psikolojik sermayenin en önemli özellikleri arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak psikolojik sermayenin çalışan verimliliği ile de pozitif korelasyona sahip olduğu vurgusunu yapmışlardır (Nelson ve Cooper, 2007: 11-13; akt: Irshad ve Toor, 2008: 22). Kavram daha sonra pozitif duygular teorisi ile birlikte incelenmiş ve farklı aşamalardan geçmiştir (Fredrickson, 2001: 218-226; akt: Luthans ve Youssef, 2007: 22). Stresle baş etme noktasında yaratıcı olmanın gerektiğini bildiren psikolojik duygular teorisi, aynı zamanda ilişki kurabilmeyi, mutluluk, dayanıklılık ve iyi hal gibi psikolojik kaynaklar üzerine yoğunlaşmak gerektiğininide savunmaktadır (Polatçı, 2011: 115). Aslında psikolojik duygular teorisi kişinin geleceği ile ilgilenmektedir. Dolayısı ile rekabetin üst düzeyde yaşandığı ticaret sektöründe şirketler kar elde etmek için psikolojik sermaye ile insan sermayesini birlikte ele almaya başlamışlardır (Erkuş ve Fındıklı, 2013: 304).

Bu doğrultuda kişisel sermayeyi değerlendiren Tomer (2003:46); kişisel sermayeyi "bireylerin temel özellikleri ile ilişkili olan psikolojik fiziksel ve ruhsal süreçlerinin kalitesini yansıtan bir kavram" olarak ifade etmektedir. Bu tanımlama ile kişisel sermayenin aslında bireylerin güçlü yanlarının ortaya çıktığı, fiziksel sağlıklarının ne durumda olduğu, hayattaki amaç ve hedeflerin ne kadar önemli olduğu ve insanların yaşadıkları ortandan ne kadar etkilendikleri üzerinde durulmuştur (Rego vd. 2012: 435). Psikolojik sermayenin bir başka tanımında ise; kişinin üretkenliğinin psikolojik sermayenin boyutu ile orantılı olduğu ve bu durumun insan sermayesinin bir parçası haline geldiği vurgulanmıştır. Ayrıca psikolojik sermayenin kişinin kendisi ve öz saygısı ile ilgili olduğu da ifade edilmiştir (Luthans, 2010: 217).

Bütün iş ortamlarında üretim ve performansın maksimum seviyeye çıkabilmesi için çalışanların huzur ve mutluluğunun o ortamda ve kişilerde olması gerektiği bütün fikirler tarafından kabul görmüştür. Dolayısı ile örgütleri istedikleri noktaya taşıyacak farklı ve yeni kavram seçenekleri ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlardan en önemlisi psikolojik sermaye ve ilişkili olduğu kavramlardır (Güler ve Sarı ipek, 2014: 2). Konu ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalarda çalışma hayatında en yeni düşünce "bireyin kim olduğu"na dikkat çeken "psikolojik sermaye" kavramı olduğu görülmüştür. Psikolojik sermayeyi sosyal sermayeden farklı kılan en önemli özellik ise; "neye sahip olduğu, neyin bilindiği ve kimlerin tanındığı şeklindedir" (Luthans, 2002a: 595-706). Günümüzde işyerinin başarısı için artık çalışanların performansını artırmaya yönelik eğitimler dahi verilmektedir. Pozitif psikoloji biliminin gerekliliği, kişilerin sorun ve problemleri üzerine eğilmek değil, onları daha olumlu ve mutlu yapan özelliklerin üzerinde durulmasıdır. Bu durum örgütleri daha başarılı ve verimli hale getirmektedir.

Psikolojik sermayenin bir alanı olan pozitif örgütsel davranışın giderek gelişmesi ve örgütsel davranış içinde daha çok adından söz ettirerek çalışanları ve işverenleri etkilemesi gerektiği öngörülmektedir. Hayatın büyük bir hızla dönüşüme uğradığı zamanlarda yöneticilerin yönetim anlayışında pozitif farklılıklar ortaya koyarak örgütlerini ileriye taşımaları ve bu doğrultuda çalışanların ve kendilerinin psikolojik sermayelerine yatırım yaparak daha fazla önem vermeleri gerekmektedir (Polatçı, 2011: 55). Psikolojik sermaye diğer sermaye türlerinin sahip olduğu bileşenler gibi kendine özgü bazı pozitif psikolojik boyutlara sahiptir (Judge vd. 1999: 624). Bunlar; özyeterlilik, umut, iyimserlik ve psikolojik dayanıklılık bileşenlerinden oluşmaktadır. (Newman, 2014:125). *Özyeterlilik*; Albert Bandura'nın geliştirdiği sosyal bilişsel teorisine dayanan kavram, bireyin belirli koşullarda kendisine verilen görevi başarmak için gerekli olan motivasyon, bilişsel kaynaklar, davranış biçimini harekete geçirmeye yönelik kendi yetenekleri ile ilgili güveni veya kendisine olan inancı olarak ifade edilmektedir (Somer vd. 2002: 20). *Umut*; çalışanların işe başlamak için gerekli olan güdülenmeyi arttıran, başarmak için gerekli yolları hayal edebilen ve bunun sonucunda işte yüksek performans sergilemeyi sağlayan önemli bir psikolojik kapasite olarak ifade edilmektedir (Güler, 2009: 130). *İyimserlik*; amaç ve geleceğe odaklanma ile ilişkili bir kavramdır. İyimser insanlar davranışlarının sonuçlarında hayal ettikleri kazanımlara ulaşabileceklerini düşündükleri sürece amaçlarına ulaşabilmek için yoğun çaba harcamayı sürdürmektedirler. *Psikolojik Dayanıklılık*; istenmeyen durum ve risklere karşı olumlu uyum sağlayabilme yöntemlerinin sınıflandırması olarak ele alınmaktadır. (Gooty, 2009:356).

2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Tanımı

Örgütler, çalışanların işe vaktinde gelme ve verilen görevleri yerine getirme dışında, birbirleri ile dayanışma içerisinde çalışmalarına, içerde ve dışarıda yapılan suçlamalar ve tehditler karşısında örgütü savunmalarına, değişimi desteklemelerine, işle ilgili bilgi ve birikimleri birbirlerine aktarmalarına ve huzurlu bir iş ortamı yaratma gibi konularda ekstra gayretlerine ihtiyaç duymaktadırlar (Aslan, 2009: 258).

Aldıkları görevleri ve bu görevlerden fazlasını herhangi bir karşılık beklemeden kendiliğinden yapan, huzurlu bir iş ortamı yaratılması için emek sarf eden, bağlı olduğu örgüte değer veren ve gönül bağı hisseden çalışanların davranışları, bir anlamda ülkesi için aynı gönüllü davranışları sergileyen vatandaşların davranışlarına benzemektedir. Nasıl ki toplumda kanunlara uyan, ülkesi ve milleti için daima fedakârca çalışan, canı ve malı pahasına ülkesini koruyan insanlar iyi vatandaş ise; örgütler için de durum aynıdır (Çelik, 2007: 82).

Örgütlerdeki benzer çalışan davranışlarını tanımlayan değişik çalışmalar olmasına rağmen iş birliği çabalarını ifade eden ekstra rol davranışları (Bernard,1938) ve vatandaşlık kavramını da içeren “fazladan rol” davranışları (Kahn, 1966), “çalışanların tanımlı rollerinin üzerine gönüllü olarak sergiledikleri ve sonuçta örgüt açısından olumlu sonuçlar yaratan davranışları”, “Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” kavramı şeklinde tanımlayarak, 1980’li yıllarda literatüre kazandıran Dennis Organ vd. (1983) olmuştur. Bolino (1999:82)’ya göre Bateman ve Organ (1983) örgütsel vatandaşlık kavramını Katz ve Kahn (1966)’ın geliştirdiği davranış konseptinden yararlanarak tanıtmışlardır. Organ vd. tarafından aynı yıl yapılan diğer bir çalışmaya göre ise ÖVD fazladan bir rol türüdür ve prososyal örgütsel davranış kapsamında yer almaktadır (İşbası, 2000: 4).

Sonraki yıllardan itibaren bu davranışlar örgütsel araştırmalara konu olmaya başlamış (Özdevecioğlu, 2003: 117) ve ilk yıllarda ÖVD’ni tanımlamaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Organ (1988) da ÖVD tanımını geliştirmiş ve bu davranışları “iyi asker sendromu” şeklinde niteleyerek ÖVD’ni “biçimsel ödül sisteminde doğrudan ve tam olarak dikkate alınmayan, fakat bir bütün olarak organizasyonun fonksiyonlarını yerine getirmesine yardımcı olan, gönüllülüğe dayalı, isteğe bağlı birey davranışları” olarak tanımlamıştır (Altınbaş, 2008: 2).

ÖVD ile ilgili yapılacak tüm çalışmaların anlaşılabilirliği ve doğru değerlendirme yapılabilirliği için Organ (1988)’ın ÖVD tanımında vurguladığı üç unsurun bilinmesi gerekmektedir. Bu unsurlar şu şekilde ifade edilmektedir (Turnipseed, 2002: 2)

- Bu davranışların biçimsel ödül-ceza sisteminde dikkate alınmaması,
- Örgütlerdeki formel davranışlarla birlikte aynı zamanda belirlenen kurumsal hedeflerin gerçekleşmesine katkıda bulunması ve
- Bu eylemlerin tamamıyla gönüllülük ve kişisel istek dahilinde gerçekleşmesidir.

Organ (1988) “iyi asker sendromu” olarak tanımladığı örgütsel vatandaşlık davranışını diğergamlık (altruism), üstün görev bilinci (conscientiousness), nezaket (courtesy), sivil erdem (civic virtue) centilmenlik boyutları bazında incelemiştir. Bu davranışlar bireyin kendisine tevdi edilmiş görevleri zamanında yapması, takım arkadaşlarına yardımcı olması, yenilikçi davranışlar sergilemesi ve pro-sosyal anlayış ile birlikte örgüt içerisinde diğer çalışanlar ile gereksiz tartışmalar ve örgüt iklimini bozacak davranışlar sergilemekten kaçınmayı içermektedir (Turnipseed, 2002:1). Podsakoff vd. (2000)’nın yaptığı çalışmada da özellikle bu konu vurgulanmış ve buna benzer davranışlar “görev ve iş tanımlarında yer almayan, ihmali halinde ceza gerektirmeyen ve daha çok kişisel tercih sonucu sergilenen davranışlar” olarak tanımlanmıştır.

Bu tür davranışlar hem öğütlerin hemde bireylerin performanslarında olumlu yönde katkılar sağladığı son dönemlerde yapılan çalışmalar ile ortaya konulmuştur (Basım ve Şeşen, 2006: 54). Ayrıca ÖVD, iş arkadaşlarına yardım etmek, geç saat ya da hafta sonları dâhil işte çalışmak, uygulanabilir standartların üzerinde bir performans göstermek, işteki taciz ve usandırmalara ya da zahmet ve sıkıntılara tolerans göstermek ve şirket faaliyetlerine gönüllü iştirak etmek gibi “çalışan iş davranışları” olarak tanımlanabilir (Organ, 1988; Bolino vd., 2004: 229). Bu nedenle örgütsel vatandaşlık davranışının özünde gönüllülük yatmaktadır. Örgütsel vatandaşlık boyutlarına yönelik yapılan çalışmalar içinde Organ’ın “*Organizational Citizenship Behaviour: The Good Soldier Syndrome*” adlı çalışması büyük ses getirmiştir. Organ çalışmasında örgütsel vatandaşlık davranışını 5 temel boyutta incelemiştir (Çelik, 2007: 126; Aslan, 2009: 261). *Özgecilik*, çalışanın problemler karşısında gönüllü ve doğrudan olarak bir başka çalışma arkadaşına yardım etmesini ifade eder (Çelik, 2007: 124). *Vicdanlılık*, çalışanın beklenen görevin gerektirdiği ya da durumun getirdiği rol davranışı üstünde gönüllü olarak rol davranışı sergilemesidir (Çetin, 2011: 125). *Nezaket*, işletmenin ortak amaçları doğrultusunda çalışanın devamlı olarak birbirleriyle etkileşim halinde hareket etmesidir (İşbası, 2000: 362). *Sivil erdem*, bütün yönleri ile işletmeye duyulan bağlılığı ve üst düzeyde ilgiyi kapsamaktadır (Podsakoff vd., 2000: 525). Sivil erdem, çalışanın, örgütün hayatına etkin olarak ve sorunlu bir biçimde katılmasını, komitelere hizmet etmesini, kendilerini geliştirmelerini temel alan davranışların tamamıdır (Kamer, 2001: 12). *Centilmenlik ve gönüllülük*, çalışanın huzursuzluk ve sıkıntı veren durumlar karşısında şikâyet etmeden hoşgörü ile en mükemmel bir biçimde görevini yerine getirmelerini sağlayan davranışlardır (Kamer, 2001: 134).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, konaklama işletmelerinde çalışan işgörenlerin pozitif psikolojik sermaye durumları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını, varsa bu ilişki durumunun yönünü ve düzeyini belirlemektir. Ayrıca araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik özellikleri açısından herhangi bir farklılığın olup olmadığını ortaya koymak çalışmada ulaşılmak istenilen bir diğer amacı oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Literatürde pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı değişkenlerinin farklı değişkenler ile kullanıldığı çalışmalara rastlamak mümkündür. Yerli ve yabancı literatürde çalışmada kullanılan değişkenlere ait hem pozitif psikolojik sermayenin hem de örgütlerde vatandaşlık davranışlarının önemli görülmesi üzerine birçok araştırmacı, çalışmalarda bu konular üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Pozitif psikolojik sermaye ile ilgili araştırmaların genel çerçevesine bakıldığında Erkmen ve Esen’in (2012) yapmış olduğu çalışma yurt içi ve yurt dışı ilgili araştırmalara ışık tutmaktadır. “Psikolojik Sermaye Konusunda 2003-2011 Yıllarında Yapılan Çalışmaların Kategorik Olarak İncelenmesi” başlıklı çalışmada dokuz yıllık zamanda, en fazla 2010 ve 2011 yıllarında psikolojik sermaye ile ilgili çalışmalar yapıldığı, en çok Amerika’da ve genellikle eğitim sektöründe, üniversitelerde bu konu üstünde çalışıldığı ortaya çıkmıştır (Tösten, 2015: 48). Yıldız ve Örucü tarafından (2016) İstanbul ilindeki 1141 sağlık çalışanı üzerinde yapılan çalışmada, çalışanların pozitif psikolojik sermaye düzeyleri genel olarak yüksek düzeyde bulunmuştur.

Erdoğan'ın (2018), 300 sağlık personeline yönelik araştırmasında pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Luthans ve Youssef (2007) tarafından yapılan nitel araştırmada pozitif psikolojik sermayenin örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki incelenmiş ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının pozitif eylemlere yol açabileceğini belirtmişlerdir.

Avey vd. (2008) tarafından ABD'de farklı sektörlerden 132 kişi ile yapılan araştırmada pozitif psikolojik sermaye ve pozitif duygular ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkide, pozitif psikolojik sermayenin pozitif duyguları ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Norman vd. (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki etkileri incelenmiştir. Araştırma neticesinde; yüksek düzeyde psikolojik sermaye sahip olanların daha yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışı ile meşgul oldukları belirlenmiştir. Zamahani vd.'i (2011) tarafından İran'da bir telekomünikasyon şirketinde 200 çalışan ile araştırmada pozitif psikolojik sermaye ile çalışan davranışı arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yapılan literatür çalışması sonrasında oluşan düşünceleri olgunlaştırdığı perspektif ve elde edilen bulgulara bağlı olarak test edilmek üzere hazırlanan hipotezler aşağıdaki gibidir:

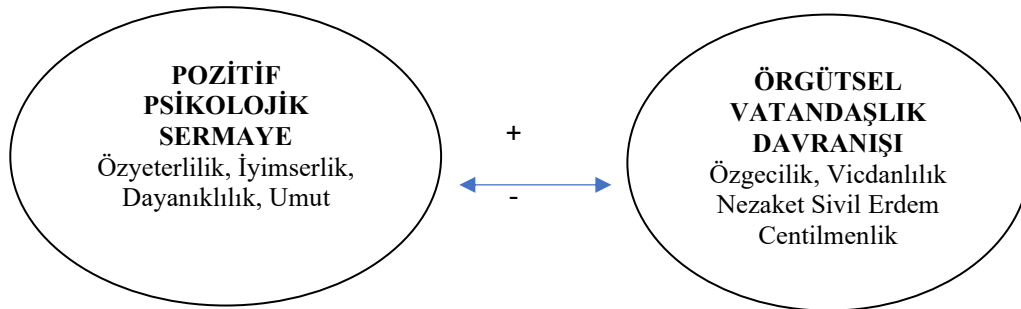
H₁: Pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1a}: Pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1b}: Pozitif psikolojik sermaye alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1c}: Pozitif psikolojik sermayenin alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Yapılan literatür taraması ve hazırlanan teorik çerçeve sonucunda araştırmadaki amaca ulaşabilmek adına ortaya konulan hipotezleri test etmek amacıyla oluşturulan model Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

3.3. Araştırmanın Varsayım ve Sınırları

Çalışmada elde edilecek verilerin sadece istatistiksel verilerde kullanılacağı ve bilgilerin tamamının bir bütün halinde değerlendirileceği belirtilmiştir. Bu nedenle araştırmaya katılan çalışanların kaygılarının giderildiği bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılan iş görenlerin anket sorularını doğru algılayarak yorumladıkları ve içtenlikle doğru bilgileri verdikleri varsayılmaktadır.

Çalışmanın Kars ili ve ilçelerinde faaliyette bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerini kapsaması ve elde edilen bulguların anket tekniği ile elde edilen bulguları içermesi çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırma kullanılan örneklemin seçimi, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, veri toplama süreci, anket sorularının niteliği ve araştırmada kullanılan istatistiksel yöntemler açıklanmaya çalışılmıştır.

3.4.1. Araştırma Evrenin Belirlenmesi ve Örneklemin Seçimi

Bu araştırmanın ana kütesini Kars ili ve ilçelerinde faaliyette bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışan 414 personel oluşturmaktadır. İşletmelerdeki personel sayısı işletme yöneticilerinden alınan beyan dâhilinde belirlenmiştir. Anketler 2018 yılının aralık ayı ile 2019 yılının şubat ayları arasında dağıtılmıştır. Anketlerin büyük bir çoğunluğu araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme ile elde edilirken diğer bir kısmı ise yöneticiler eşliğinde dağıtılarak uygulanmıştır. Toplam çalışan sayısı tespit edilip ana kütlede %95’lik güvenilirlik sınırları içerisinde %5’lik hata payı öngörülerek seçilecek örneklem büyüklüğü 199 olarak (www.surveysystem.com) hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü 199 olarak belirlenmesine rağmen, çalışmada daha iyi sonuçlara ulaşmak ve örnekleme belirlenmiş olunan minimum sayının altına düşmemek adına 270 anket hazırlanmış ancak 258 tanesi uygulanmıştır. Hatalı ve eksik dolduranlar ayıklandığında 247 anket analize tabi tutulmuştur.

3.4.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Yapılan bu araştırmada birçok çalışmada olduğu gibi, nicel verilere dayalı ölçme ve araştırma yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda, ölçek belirlenmesinde nicel verilere dayalı olan araştırma ve ölçme yöntemlerinin benimsendiği çalışmalarda sıklıkla kullanılan 5’li Likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte yer alan ifadeler, beşli bir ölçeğe göre değerlendirilmektedir. Her ifadenin yanında, “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” şeklindeki ifadeler bulunmaktadır.

Yapılan çalışmada belirlenen amaçlara ulaşmak ve ileri sürülen hipotezleri test etmek amacıyla oluşturulan anket üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım demografik özelliklerle ilgili olup 9 ifadeden, ikinci kısım pozitif psikolojik sermaye ile ilgili olup 4 boyut ve 24 ifadeden, son olarak üçüncü kısımda ise örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilgili 5 boyut ve 21 ifadeden oluşan sorular yer almaktadır. Ölçeklere ait bilgiler aşağıdaki gibidir:

3.4.2.1. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeği

Araştırmada pozitif psikolojik sermayeyi ölçmek için Çetin ve Basım (2012) tarafından Türkçeye uyarlayarak çalışmalarında kullandıkları ölçekten yararlanılmıştır. Pozitif psikolojik sermaye ölçeği 4 boyuttan (umut, psikolojik dayanıklılık, iyimserlik, özyeterlilik) ve 24 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacılar ölçek uyarlama çalışmasında ölçeğin cronbach alpha değerinin 0,91 olduğunu tespit etmişlerdir.

3.4.2.2. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği

Örgütsel vatandaşlık davranışını ölçmek için Organ (1988) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Beş boyut ve 24 ifadeden oluşan ölçek, Podsakoff ve meslektaşlarının (1990) yapmış oldukları çalışmada orijinal ölçekte yer alan 3 ifadenin düşük faktör yükleri ve binişiklik göstermesi nedeniyle ölçekten çıkarılarak toplamda 21 maddeye indirgenmiştir.

Türkçeye Basım ve Şeşen (2006) tarafından uyarlanan ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş ve cronbach alpha değerinin 0,89 olduğu tespit edilmiştir. Ölçek 5 boyut (vicdanlılık, centilmenlik, özgecilik, sivil erdem, nezaket) ve 21 ifadeden oluşmaktadır.

3.4.3. Analiz Yöntemleri

Araştırmada elde edilen verilere analizlerin uygulanması amacıyla SPSS istatistik programı ve AMOS analiz programı kullanılmıştır. Analizlerin önem seviyeleri $p < 0,05$ olarak alınmıştır. Çalışmada öncelikle ölçeklerin güvenilirlikleri ve geçerliliği test edilmiştir. Bunun yanı sıra değişkenler ve bu değişkenler arasındaki bağlantıları ölçülmüştür.

3.5. Bulgular

Bu bölümde Kars ili ve ilçelerinde faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışan personellere ve yöneticilere uygulanan anketler analiz edilmiş, bu analizler sonucunda ortaya çıkan istatistikî veriler tablolar halinde sunularak yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.5.1. Araştırmaya Katılan İşgörenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan otel çalışanlarının demografik özelliklerine yönelik bilgiler Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Dağılımlar

		Kişi Sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	73	29,6
	Erkek	174	70,4
Yaş	18-25 Yaş	72	29,1
	26-33 Yaş	97	39,3
	34-41 Yaş	52	21,1
	42 Yaş ve Üzeri	26	10,5
Medeni Durum	Evli	97	39,3
	Bekar	150	60,7
Eğitim Durumu	İlk /Orta Öğretim	59	23,9
	Lise	99	40,1
	Ön Lisans	31	12,6
	Lisans ve Daha Üstü	58	23,5
Gelir	1000-1500 TL	49	19,8
	1501-2000 TL	113	45,7
	2001-2500 TL	65	26,3
	2501 TL ve Üzeri	20	8,1
Sektördeki çalışma yılı	0-5 Yıl	159	64,4
	6-10 Yıl	61	24,7
	11-15 Yıl	17	6,9
	16 Yıl ve Üzeri	10	4
Departman	Mutfak	74	30
	Ön Büro	37	15
	Kat Hizmetleri	47	19
	Muhasebe-İK-Satış	19	7,6
	Diğer	70	28,3
Pozisyon	Çalışan	181	73,3
	Alt Kademe Yönetici	36	14,6
	Orta Kademe Yönetici	16	6,5
	Üst Kademe Yönetici	14	5,7
Turizm İle ilgili Eğitim durumu	Kısa Süreli Turizm Kursu	36	14,6
	Turizm ve Otelcilik	14	5,7
	Turizm İle İlgili Meslek Yüksek Okulu	13	5,3
	Turizmle İlgili Lisans Bölümü	8	3,2
	Turizm Eğitimi Almadım	176	71,3
	Toplam	247	100

Tablo 1’de katılımcıların demografik dağılımları verilmiştir. Katılımcıların %29,6’sı (n=73) kadın, %70,4’ünün (n=174) ise erkek olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların yaş durumlarına bakıldığında 18-25 yaş arası katılımcılar, %29,1 (n=72), 26-33 yaş arası %39,3 (n=97), 34-41 yaş arası %21,1 (n=52), 42 yaş ve üzeri katılımcılar %10,5 (n=26) olduğu tespit edilmiştir. Medeni durumları açısından Evli olan katılımcılar, %39,3 (n=97), bekar olan katılımcılar %60,7 (n=150) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların eğitim durumu, %23,8 (n=59) ilk ve orta öğretim mezunu, %40,1 (n=99) lise mezunu, %12,6 (n=31) önlisans mezunu, %23,5 (n=58) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların aylık gelirlerinin 1501-2000 TL %45,7 (n=113), 2001-2500 TL %26,3 (n=65) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların sektör deneyimleri incelendiğinde, 0-5 yıl arası %64,4 (n=159), 6-10 yıl arası %24,7 (n=61), 11-15 yıl arası %6,9 (n=17), 16 yıl üzeri %4 (n=10)'dur. Katılımcıların işletmedeki pozisyonları değerlendirildiğinde %73,3'ü (n=181) personel, %14,6 (n=36) alt kademe yönetici, %6,5 (n=16) orta kademe yönetici, %5,7 (n=14) üst kademe yönetici oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılardan turizm ile ilgili eğitim alanların %14, 6'sı (n=36) kısa süreli turizm kursu, %5,7'si (n=14) turizm ve otelcilik bölümü, %5,3'ü (n=13) turizm ile ilgili meslek yüksekokulu bitirdikleri, %71,3'ü (n=176) turizm eğitimi almadıkları tespit edilmiştir.

3.5.2. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Alt Boyutlarına Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerlerine İlişkin Bulguları

Çalışmada yer alan değişkenler ve bu değişkenlere ait aritmetik ortalamalar ve standart sapmaları Tablo 2'de verilmiştir.

Verilen cevapların ortalamalarında aşağıda belirtilen sınırlar baz alınmış ve bu ortalamalara göre yorumlar yapılmıştır (Çınar, 2010: 271):

- * 1 - 1,80 Çok düşük,
- * 1,81 – 2,60 Düşük,
- * 2,61 – 3,40 Orta,
- * 3,41 – 4,20 Yüksek,
- * 4,21 – 5,00 Çok yüksek

Tablo 2. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Ortalama	Std. Sapma
Pozitif Psikolojik Sermaye	4,12	0,588
Öz Yeterlilik	3,83	0,663
Dayanıklılık	4,09	0,678
İyimserlik	4,21	0,735
Umut	4,30	0,739
Örgütsel Vatandaşlık	4,09	0,634
Özgecilik	4,01	0,819
Vicdanlılık	4,28	0,729
Nezaket	3,83	1,013
Sivil Erdem	4,04	0,804
Centilmenlik	4,10	0,844

Tablo 2'de pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık ölçeklerine ait alt boyutlar ve standart sapma değerleri verilmiştir. Pozitif psikolojik sermayede öz yeterlilik boyutunun ortalaması $3,83 \pm 0,66$, dayanıklılık boyutunun ortalaması $4,09 \pm 0,67$, iyimserlik boyutunun ortalaması $4,21 \pm 0,73$, umut boyutunun ortalaması $4,30 \pm 0,73$ olarak saptanmıştır.

Örgütsel vatandaşlıkta özgecilik boyutunun ortalaması $4,01 \pm 0,81$, vicdanlılık boyutunun ortalaması $4,28 \pm 0,72$, nezaket boyutunun ortalaması $3,83 \pm 1,01$, sivil erdem boyutunun ortalaması $4,04 \pm 0,80$, centilmenlik boyutunun ortalaması $4,10 \pm 0,84$ olarak saptanmıştır.

3.5.3. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeğine İlişkin Madde Analizi

Çalışmada yer alan pozitif psikolojik sermaye ölçeğine ait madde analizleri, açıklayıcı faktör analizleri, faktör yük değerleri ile doğrulayıcı faktör analizi uyum iyiliği değerleri tablolar halinde verilmiş ve tablolara bağlı olarak yorumlamalar yapılmıştır.

Pozitif psikolojik sermaye ölçeğinin güvenilirliğini ortaya koymak için 24 maddeden oluşan ölçeğin ilk önce korelasyon değerleri incelenmiştir. Madde analizi sonucunda madde toplam korelasyon değeri 0,300'ün altında olan (PPS1, PPS2, PPS3, PPS4, PPS5, PPS6) maddeler ölçekten çıkarılmış geriye kalan değerlerin kabul edilebilir aralıklarda ve değer aralıklarının 0,405 ile 0,750 arasında olduğu görülmüştür.

3.5.4. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi

Tablo 3. te pozitif psikolojik sermaye ölçeğinin açıklayıcı faktör analizleri yer almaktadır. Faktör analizi sonucuna göre yapı 4 boyutta açıklanmaktadır. Açıklayıcı faktör analiz bulguları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeğine Ait Açıklayıcı Faktör Analizi

	İyimserlik	Psikolojik Dayanıklılık	Umut	Öz Yeterlilik
PPS9	0,796			
PPS11	0,796			
PPS18	0,777			
PPS19	0,718			
PPS14	0,678			
PPS10		0,877		
PPS8		0,805		
PPS13		0,749		
PPS22		0,613		
PPS7		0,591		
PPS20			0,826	
PPS17			0,818	
PPS24			0,661	
PPS23				0,753
PPS21				0,664
PPS16				0,653
Küresellik Analizi için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçümü				0,895
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square			2884,867
	df			120
	p			0,000

Tablo 3 'te pozitif psikolojik sermaye ölçeğine ait açıklayıcı faktör analizi sonuçları ve faktörlerin yük değerleri verilmiştir. Yapılan analizlerde 12 ve 15'inci maddelerin birden fazla boyuta yüklenerek yapıyı bozduğu tespit edilmiştir.

İlgili maddelerin çıkartılarak analiz tekrarlandığında kalan tüm maddelerin 0,400'ün üzerinde bir yük değeri ile ilgili boyuta yüklendiği görülmüştür. Buna göre Pozitif psikolojik sermaye ölçeği orjinaline uygun 4 boyut ve 16 maddeden oluşmaktadır.

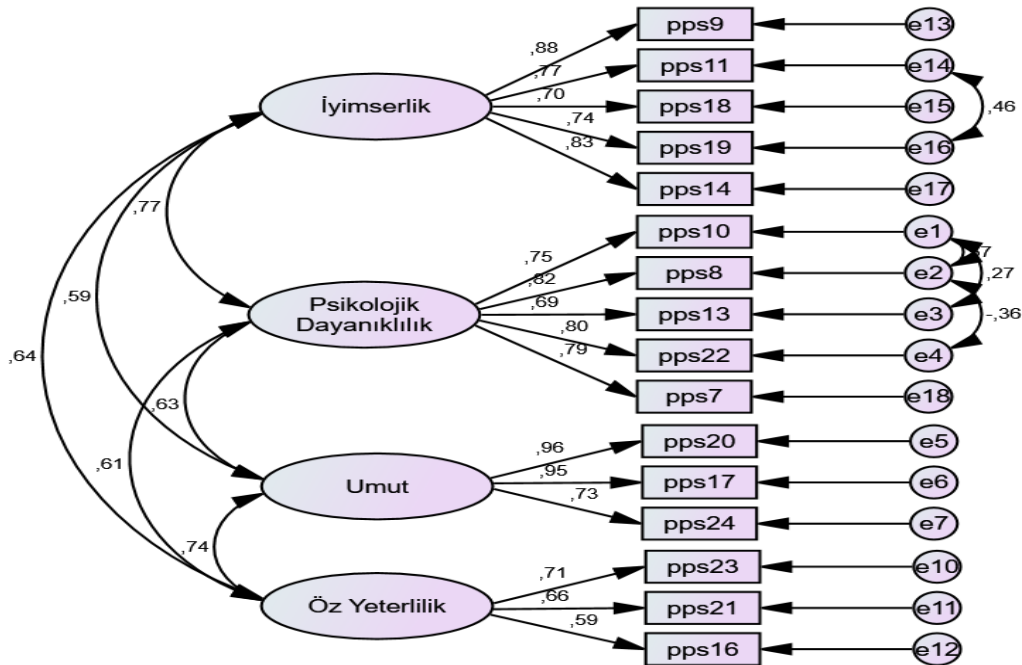
Örneklemin faktör analizi için yeterli olup olmadığını incelemek için uygulanan KMO analizi ile değişkenler arasındaki korelasyonun faktör analizi için uygun olup olmadığını ifade eden Bartlett testi sonuçlarının da uygun olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Açımlayıcı faktör analizinden sonra ölçeklerin keşfedilen yapıya uyup uymadığını test etmek için AMOS analiz programı ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Çalışmada doğrulayıcı faktör analizine ait standart uyum indeks değer aralıkları Tablo 4'te verilmiş olup sonuçlar bu aralıklar dâhilinde ele alınarak yorumlanmıştır.

Tablo 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçlarına Ait Standart Uyum İndeks Değerleri

İndeksler	Referans Değeri	
	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
CMIN/DF	$0 < \chi^2/sd \leq 3$	$3 < \chi^2/sd \leq 5$
TLI	$,95 < TLI \leq 1$	$,90 < TLI \leq ,94$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq ,05$	$,05 \leq RMSEA \leq ,08$
CFI	$,95 < CFI \leq 1$	$,90 < CFI \leq ,94$
GFI	$,95 < GFI \leq 1$	$,90 < GFI \leq ,94$
SRMR	$,00 < SRMR < 0,5$	$0,5 < SRMR < ,10$

Kaynak: (Çapık, 2014: 199- 200).

Şekil 2. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 2' de görülen pozitif psikolojik sermaye ölçeğine uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde pps11 ile pps9, pps10 ile pps8 ve pps8 ile pps22 maddeleri arasında modifikasyon yapıldığı takdirde ki-kare değerinin yükseleceği ve uyum değerlerinin artacağı görülmüştür.

Tablo 5 incelendiğinde modifikasyon yapıldıktan sonra modelin yeterli uyum değerleri arasında ve kabul edilebilir olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Pozitif Psikolojik Sermaye Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi Uyum İyiliği Değerleri

	Değerler	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	3,307	<5
TLI	0,902	>,90
CFI	0,924	>,90
RMSEA	0,075	<,08
SRMR	0,010	<,10

3.5.6. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğine Ait Bulgular

Örgütsel vatandaşlık ölçeği madde analizinin Cronbach's alpha değerleri verilmiştir. Madde analizi sonucunda madde toplam korelasyon değeri 0,300'ün altında madde olmadığı, değer aralıklarının 0,399 ile 0,723 arasında olduğu dolayısıyla ölçekteki tüm maddelerin ölçüme anlamlı katkıda bulunduğu görülmüştür.

3.5.8. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi

Tablo 6'da örgütsel vatandaşlık ölçeğine ait açıklayıcı faktör analizleri yer almaktadır. Faktör analizi sonucunda göre yapı 5 boyutta açıklanmaktadır. Açıklayıcı faktör analiz bulguları aşağıdaki gibidir.

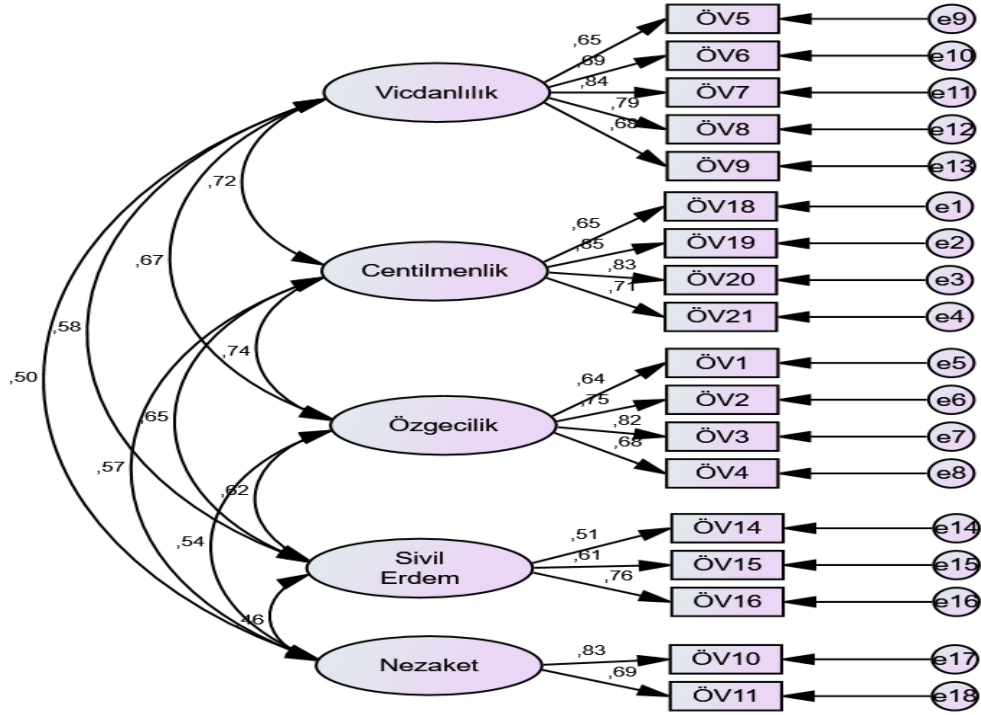
Tablo 6. Örgütsel Vatandaşlık Ölçeğine İlişkin Açımlayıcı Faktör Analizi

	Vicdanlılık	Centilmenlik	Özgecilik	Sivil Erden	Nezaket
ÖV8	0,782				
ÖV7	0,754				
ÖV9	0,694				
ÖV6	0,678				
ÖV5	0,622				
ÖV18		0,780			
ÖV19		0,751			
ÖV20		0,693			
ÖV21		0,587			
ÖV4			0,778		
ÖV1			0,753		
ÖV2			0,715		
ÖV3			0,568		
ÖV15				0,811	
ÖV16				0,664	
ÖV14				0,628	
ÖV11					0,851
ÖV10					0,802
Küresellik Analizi için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçümü					0,895
Bartlett's Test of Sphericity			Approx. Chi-Square		2123,693
			df		153
			p		0,000

Yapılan analizlerde 12,13 ve 17'nci maddelerin birden fazla boyuta yüklenerek yapıyı bozduğu tespit edilmiştir. İlgili maddelerin çıkartılarak analiz tekrarlandığında kalan tüm maddelerin 0,400'ün üzerinde bir yük değeri ile ilgili boyutta yüklendiği görülmüştür. Buna göre örgütsel vatandaşlık ölçeği 5 boyut ve 18 maddeden oluşmaktadır. Örneklem faktör analizi için yeterli olup olmadığını incelemek için uygulanan KMO analizi ile değişkenler arasındaki korelasyonun faktör analizi için uygun olup olmadığını ifade eden Bartlett testi sonuçlarının da uygun olduğu görülmüştür ($p < 0,05$).

Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarıyla ortaya çıkan faktör yapısının uyumunu ortaya koymak amacıyla örgütsel vatandaşlık ölçeğine doğrulayıcı faktör analizi de uygulanmıştır. Modelden elde edilen regresyon yükleri (parametre tahminleri) incelendiğinde maddelerin standardize edilmiş regresyon yükünün 0,50'nin üzerinde olduğu görülmüştür.

Şekil 3. Örgütsel Vatandaşlık Doğrulayıcı Faktör Analizi

	Değerler	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	2,600	<5
TLI	0,905	>,90
CFI	0,918	>,90
RMSEA	0,079	<,08
SRMR	0,017	<,10

Uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modelin yeterli uyum değerleri ürettiği tespit edilmiştir.

3.5.10. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Alt Boyutlarının Geçerlik ve Güvenirliklerine Ait Bulgular

Pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı ile alt boyutlarının güvenilirlik ve geçerlilik analizlerine ait bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Alt Boyutlarına İlişkin Güvenirlilik analizleri

Boyutlar	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa	Güvenirlilik Düzeyi
Pozitif Psikolojik Sermaye	16	0,932	Yüksek Derecede Güvenilir
İyimserlik	5	0,895	Yüksek Derecede Güvenilir
Psikolojik Dayanıklılık	5	0,891	Yüksek Derecede Güvenilir
Umut	3	0,907	Yüksek Derecede Güvenilir
Öz Yeterlilik	3	0,676	Oldukça Güvenilir
Örgütsel Vatandaşlık	18	0,902	Yüksek Derecede Güvenilir
Centilmenlik	4	0,843	Yüksek Derecede Güvenilir
Özgecilik	4	0,816	Yüksek Derecede Güvenilir
Vicdanlılık	5	0,848	Yüksek Derecede Güvenilir
Sivil Erdem	3	0,653	Oldukça Güvenilir
Nezaket	2	0,731	Oldukça Güvenilir

Güvenirlilik analizi sonuçlarına göre pozitif psikolojik sermaye ölçeği ana boyutunun 0,932, örgütsel vatandaşlık ölçeği ise 0,902 gibi oldukça yüksek güvenirliliğe sahip oldukları görülmüştür. İyimserlik boyutu Cronbach Alfa değeri 0,895 ile yüksek derecede güvenilir, psikolojik dayanıklılık 0,891 değeri ile yüksek derecede güvenilir, umut alt boyutu 0,907 Cronbach Alfa sonucu ile yüksek derecede güvenilir, öz yeterlilik 0,676 değeri ile oldukça güvenilir, sivil erdem 0,653 ile oldukça güvenilir, özgecilik alt boyutu 0,816 yüksek derecede güvenilir, nezaket alt boyutu ise 0,731 değeri ile oldukça güvenilir olduğu saptanmıştır.

3.5.11. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi

Araştırmada ölçekler ayrı ayrı değerlendirilmiş ölçeklerin aritmetik ortalamaları, standart sapmaları, madde analizleri, faktör analizleri, faktör yük değerleri ve güvenirlilik analizler yapılmış, söz konusu analizlerden ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır. Çalışmanın bu kısmında ise, pozitif psikolojik sermaye ölçeği ile örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği ve bu ölçeklere ait alt boyutların aralarındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analiz Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Pozitif Psikolojik Sermaye ile Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Korelasyon Analizi

Boyutlar		Örgütsel Vatandaşlık	Vicdanlılık	Centilmenlik	Özgecilik	Sivil Erden	Nezaket
Pozitif Psikolojik Sermaye	r	0,613**	0,251**	0,342**	0,499**	0,427**	0,129*
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,043
İyimserlik	r	0,456*	0,331*	0,324*	0,174*	0,133	0,123
	p	0,000	0,025	0,015	0,043	0,077	0,053
Psikolojik	r	0,356**	0,118	0,182*	0,276*	0,464*	0,500*
	p	0,000	0,075	0,039	0,034	0,019	0,018
Umut	r	0,253**	0,666**	0,552*	0,248	0,340*	0,363*
	p	0,000	0,002	0,018	0,057	0,032	0,026
Öz Yeterlilik	r	0,580**	0,360*	0,347*	0,173	0,105	0,140*
	P	0,000	0,046	0,046	0,052	0,135	0,027

** , ilişki %99 önem düzeyinde anlamlıdır. * , ilişki %95 önem düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 8’de pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık ölçekleri ile boyutları arasındaki ilişkiler verilmiştir. Pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ($r=0,613^{**}$), yüksek (%99) ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç da ileri sürülen **H_1 hipotezinin kabul edildiğini** göstermektedir. Pozitif psikolojik sermaye boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları arasındaki ilişkiyi sıralayacak olursak;

* PPS ile Vicdanlılık alt boyutu arasında $r=0,251$ düşük düzeyde, Centilmenlik alt boyutu arasında $r=0,342$ orta düzeyde, Özgecilik alt boyutu arasında $r=0,499$ orta, Sivil erdem alt boyutun $r=0,427$ orta, nezaket alt boyutu ile arasında $r=0,129$ düşük düzeyde olmak üzere anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

* Yine pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışlarının alt boyutları vicdanlılık, centilmenlik, özgecilik, sivil erdem, nezaket arasında istatistiki verilerin sonuçlarına göre **H_{1a}** , (PPS ile örgütsel vatandaşlık davranışının alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır) **hipotezi verilere göre kabul** edilmiştir.

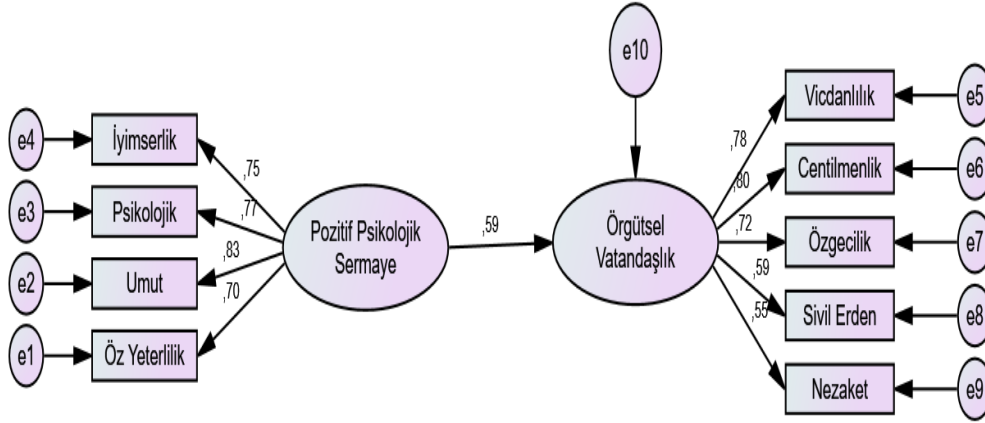
* Pozitif psikolojik sermayenin alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki analiz sonuçlarına göre **H_{1b}** (PPS alt boyutları ile ÖVD arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır) **hipotezi kabul** edilmiştir.

* Pozitif psikolojik sermayenin alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışlarının alt boyutları arasındaki istatistiki verilerin sonuçlarına göre **H_{1c}** (PPS alt boyutları ile ÖVD alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır) **hipotezi kabul** edilmiştir.

3.5.12. Değişkenlere Ait Yapısal Eşitlik Modelinin Analizi

Çalışmada kullanılan değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını ve aralarındaki etki düzeylerini belirlemek amacı yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasında var olan ilişki düzeyinden yola çıkarak bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki etki düzeyini belirlemek için veriler AMOS programı ile analize tabi tutularak incelenmiştir.

Model bir bütün olarak değerlendirildiğinde yani pozitif psikolojik sermayenin örgütsel vatandaşlık üzerine olan etkisine direk olarak bakıldığında ise pozitif psikolojik sermayenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde %59'luk bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4. Yapısal Eşitlik Modeli

Araştırma için oluşturulan yapısal eşitlik modeli için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modele ait uyum değerleri Tablo 9'da gösterilmiştir. Elde edilen değerler incelendiğinde modelin yeterli uyum değerleri arasında ve kabul edilebilir aralıklarda olduğu görülmüştür.

Tablo 9. Pozitif Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeklerine İlişkin Model Uyum Değerleri

	Değerler	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	1,840	<5 (İyi Uyum)
TLI	0,963	>,90
CFI	0,973	>,90
RMSEA	0,058	<,08
SRMR	0,040	<,10

Bağımsız Değişken		Bağımlı Değişken	r	p
Pozitif Psikolojik Sermaye	→	Örgütsel Vatandaşlık	0,590	0,000

Model sonuçları incelendiğinde pozitif psikolojik sermayenin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde anlamlı pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir. Buna göre Pozitif Psikolojik Sermayedeki bir birimlik artış, Örgütsel Vatandaşlık davranışını 0,59 birim artırmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlara göre bağımlı değişken olan örgütsel vatandaşlık davranışının bağımsız değişken olan pozitif psikolojik sermaye dışındaki diğer faktörlere bağlı olduğunu ve onlardan da etkilendiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Örgütsel değişimde zamanla gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimi yönlendiren en temel etken insan faktörüdür. İnsanın makine olarak görülmeye başlanmasıyla ve insanın örgütlerin temel becerisini belirleyen en önemli faktör olarak kabul edilmesi bu değişimi devam ettirmiştir. Örgütlerin veya işletmelerin yoğun çalışma ortamında devamlılığı belirlemede en önemli etkeni sahip olduğu yeteneğidir. Kolaylıkla taklit edilemeyen, beceri ve yeteneğe sahip çalışanı olan, duygusal davranışları yüksek olan çalışana sahip olmak işletmelere rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Bu kapsamda işletmelerde insanların psikolojik sermayeleri ve örgütsel davranışları oldukça önemlidir. Bu davranışlar örgütlere yön verdiğinden birçok araştırma için alan konusu olmuştur.

Bu çalışma pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yöneliktir. Literatür çalışmalarından toplanan bilgiler doğrultusunda çalışmanın teorik kısmı, Kars ili ve ilçelerinde bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerindeki çalışan personeller üzerinde yapılan anket çalışmaları ile elde edilen bulgularla çalışmanın uygulama kısmı tamamlanmıştır. Araştırmanın bulgularını kısaca değerlendirecek olursak; Çalışmada katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında, personellerin %70,4'ünün erkek ve %60,7' sinin bekâr çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. Yaş dağılımlarına bakıldığında çalışmaya katılan işgörenlerin %39,3'ünün 26- 33 yaş, %29,6'sının ise 18- 25 yaş aralığındaki genç kesimden oluştuğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında eğitim durumları incelendiğinde, çalışanların %40,1 oranla lise mezunu oldukları görülmüştür. Aylık gelir açısından sonuçlar değerlendirildiğinde çalışanların %45,7'sinin 1501- 2000 TL arasında bulunan kişilerden oluştuğu, sektördeki iş deneyimlerine bakıldığında %64,4 oranla 0- 5 yıl arası çalışanların yoğun olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan işgörenlerin çalıştıkları departman dağılımları incelendiğinde %30 oranla mutfak bölümünde çalışanların sayısının diğer departmanlardaki çalışanların sayısına nazaran çoğunlukta olduğu görülmüştür. Çalıştıkları pozisyonları açısından değerlendirme yapıldığında, personelin %73,3'ün yönetici pozisyonunda olmayan çalışanlardan oluştuğu ayrıca araştırmanın yapıldığı konaklama işletmelerinde çalışan personellerin %71,3'ü turizmle ilgili hiçbir eğitim almadığı görülmektedir.

Çalışmada pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışları ve bunlara ait alt boyutların aralarındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analize istinaden bulunan istatistik veriler incelendiğinde; pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı ve alt boyutları arasında yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Yine aynı şekilde pozitif psikolojik sermayenin alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışı boyutu arasındada yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca her iki değişkene ait alt boyutlar arasındaki ilişki düzeylerine bakıldığında, alt boyutlar arasındada anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ulaşılan bu sonuçlar daha önce literatürde yer alan Avey vd. (2008), Luthans ve Youssef (2007), Çakır (2015), Shukla ve Singh (2013), Kanbur vd. (2017), Norman vd. (2013), Kumlu (2017), Akgümüş (2019), Yıldız (2015), Wagech (2015) gibi çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Elde edilen bu sonuçlar değerlendirildiğinde çalışanların pozitif psikolojik durumlarının yüksek olması örgütsel başarıya katkı sağlayan etkenlerde kartopu etkisi yaratmaktadır.

İşgörenlerin sahip oldukları bilgi, beceri ve yetenekleri yönetim sağlayacağı olanaklarla örgütsel amaçlar dâhilinde kullanması, bir yandan örgütsel başarının elde edilmesine imkân tanırken diğer taraftan çalışanlarda bir özgüven oluşmasına olanak sağlayacaktır. Bu özgüven aynı zamanda çalışanların eylem ve faaliyetlerini gerçekleştirirken yenilikçi ve yaratıcı davranışlarda sergilemelerine imkân tanıyarak örgüte farkındalık katacaktır. Tüm bu unsurlar çalışanların örgüt ile aidiyet duygusunun gelişerek sosyal kimlik algısının oluşmasına ve kendisini o örgütün bir bireyi olarak görmesine neden olacaktır.

Korelasyon analizi ile değişkenler arasında belirlenen ilişkilerden yola çıkarak bağımlı değişkenin bağımsız değişken tarafından ne kadar etkilendiğini ortaya koymak için doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Bu analiz ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak ($p=0,000$) %99 düzeyinde anlamlı ve ($r= 0,59$) ile güçlü bir etkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara bakılarak personellerin pozitif psikolojik sermaye düzeylerindeki 1 birimlik artış, sergilenen örgütsel vatandaşlık davranışlarında %59'luk olumlu bir etki yaratmaktadır. Başka bir ifade ile örgütsel vatandaşlık davranışının %59'luk kısmı çalışanların pozitif psikolojik sermaye durumlarından etkilenirken geriye kalan kısımlarında başka faktörlerin etkisinin olduğu söylenebilir.

Ulaşılan bu sonuçlar daha önce literatürde yer alan Jung ve Yoon (2015), Erdoğan (2018), Norman vd. (2010), Zamahani, Ghorbani ve Rezaei (2011), Bitmiş (2013), Hakkak vd. (2015), Berberoğlu (2013), Met (2010), gibi çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Günümüzde örgütler, farklarını ortaya koyabilmek ve rekabet avantajı sağlayabilmek için birçok yol kullanmaktadırlar. Kişinin örgüte sağladığı yararları ve örgütün başarıya ulaşmasında katkıda bulunmak için ekstra rol davranışları gösterdiği ve kişinin örgütün amaçlarını diğer hedeflerden üstün tuttuğu yapılan araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Ayrıca ürün hizmet kalitesinin artırılmasında çalışanlarının önemini farkına varan örgüt yöneticileri maddi ve manevi teşvikler, hediyeler ve benzeri çalışmalarla iş tatminini sağlamaya çalışmaktadırlar. İş tatminin sağlanması çalışanlarının örgütlerine karşı olumlu yönde davranışlar sergilemesine etki eder.

Bu bağlamda örgütsel yaşamda gerek bireylerin gerekse örgütlerin ortak amaçları doğrultusunda yönetilmesi ve karşılıklı fayda sağlamak, tüm örgütlerin temel hedefleri arasında gösterilir. Örgütlerin sürekliliğinin sağlanması, işe devamlılığı, çalışanların sadakatine, bağlılıklarına ve performanslarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yani iyi vatandaşlık özelliklerini karşılayan çalışanların örgüt başarılarına katkıları fazla olmaktadır. Kişinin olumsuz davranışlardan kaçınması, iş ahlakına uygun hareket etmesi örgütün başarısına katkı sağlamaktadır.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda değişkenlerin farklı sektörlerde uygulanması çalışmaya farklı bir değer katacaktır. Ayrıca mevcut değişkenler liderlik tarzları, sürdürülebilir rekabet, örgütsel performans, iş doyumu gibi farklı değişkenler ile kullanılarak bu alana katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Altınbaş, B. (2008). Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Arasındaki İlişki Ve Bir Uygulama. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul

Aslan, Ş. (2009). 'Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Kurumda Çalışma Yılı ve Ücreti Değişikliklerinin Rolü'. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1): 256-275.

Basım, N.H. ve Şeşen, H. (2006). ‘Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Uyarlama ve Karşılaştırma Çalışması’. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(4): 83-101.

Bateman, T.S. and Organ D.W. (1983). “Job Satisfaction and the Good Soldier: The Relationship between Affect and Employee Citizenship”. *Academy of Management Journal*, 26(4): 587-595.

Bolino, M. C. (1999). Citizenship and impression management: Good soldiers or good actors? *Academy of Management Review*, 24(1), 82-98.

Bolino, M.C., Turnley, W.H. and Niheof. B.P. (2004). “The Other Side of the Story: Reexamining Prevailing Assumptions about Organizational Citizenship Behavior.”. *Human Resource Management Review*, 14(1): 229-246.

Çelik, M. (2007). *Örgüt Kültürü ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Bir Uygulama Erzurum*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Çetin, Fatih. (2011). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Açıklanmasında Örgütsel Bağlılık, İş Tatmini, Kişilik ve Örgüt Kültürünün Rolü*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Çınar, O. (2010). Okul Müdürlerinin İletişim Sürecindeki Etkililiği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (26): 267-276.

Erdem, H. (2014). *Algılanan Örgütsel Destek ve Kontrol Odağının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Üzerine Etkileri: Psikolojik Sermayenin Bu Süreçteki Rolü ve Bir Alan Araştırması*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, Malatya.

Erkmen, T. ve Esen, E. (2012). ‘Psikolojik Sermaye Konusunda 2003-2011 Yıllarında Yapılan Çalışmaların Kategorik Olarak incelenmesi’. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(9): 89-103.

Erkuş, A. ve Fındıklı, M.A. (2013). ‘Psikolojik Sermayenin İş Tatmini, İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma’. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 42(2): 302-318

Fredickson, B.L. (2001). ‘The Role of Positive Emotions in Positive Psychology: The Broaden and Build Theory of Positive Emotions’. *American Psychologist*, 56(3): 218- 226.

Gooty, J. (2009). “In the Eyes of the Beholder Transformational Leadership, Positive Psychological Capital, and Performance”. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 15(4): 353-367.

Güler, B.K. ve Sariipek, D.B. (2014). ‘Psikolojik Sermayenin Çalışma Hayatındaki Yeri’. *Türk Metal Sendikası Genel Merkezi Aylık Yayın Organı*. 174(3): 27.

Güler, K. B. (2009). “Pozitif Psikolojik Sermaye: Tanımı, Bileşenleri ve Yönetimi”. A. Keser, G.Yılmaz, S.Yürür (Ed.) *Çalışma Yaşamında Davranış, Güncel Yaklaşımlar (İçinde) Umuttepe Yayınları*, 1.Baskı Kocaeli.

Irshad, A. and Toor S.R. (2008). “Problems and challenges in Human Resource Management: A Case of Large Organization in Pakistan”. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 1(4): 37-47.

İşbası, J.Ö. (2000). ‘Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Farklı Ölçeklerin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Çalışma’. 8. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Nevşehir, 359-372

Judge, Timothy A. (1999). “The Big Five Personality Traits, General Mental Ability, and Career Success Across The Life Span”. *Personnel Psychology*, 52(3): 621-652.

Jung, H.S. and Yoon, H.H. (2015). “The Impact Of Employees, Positive Psychological Capital and Job Satisfaction and Organizational Citizenship Behaviors In the Hotel”. *International Journal Of Contemporary Hospitality Management*, 27(6): 1135-1156.

Kamer, Meltem. (2001). *Örgütsel Güven, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışına Etkileri*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kanbur, E., Kanbur, A. ve Özdemir, B. (2017). “Psikolojik Dayanıklılık ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkide İş Doyumunun Aracılık Rolü: Havacılık Sektöründe Bir Araştırma”. *İş ve İnsan Dergisi*, 4(2): 127-141.

Kumlu, T. (2017). *Otel İşletmesi Çalışanlarının Pozitif Psikolojik Sermaye Düzeyleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Luthans, F. (2002a). The Need for and Meaning of Positive Organizational Behavior’. *Journal of Organizational Behavior*: 23, 695–706.

Luthans, F. (2002b), ‘The Need for and Meaning of Positive Organizational Behavior’. *Journal of Organizational Behavior*, 23(6): 695-706.

Luthans, F. (2010), *Organizational Behavior: An Evidence-Based Approach*, 12th Edition, New York, NY: McGraw-Hill Companies, Inc. 219

Luthans, F. C., Youssef, B. ve Avolio, (2007). *Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge*, NY, 10-11-67

Luthans, F., Avey, J. B. and Patera, J. L. (2008a), Experimental Analysis of a Web-Based Intervention to Develop Positive Psychological Capital, *Academy of Management Learning and Education*, 7, 209-221.

Nelson, D. and Cooper, C.L. (2007) *Positive Organizational Behavior*, London, Sage Publication, 11-13

Newman, A. (2014). “Psychological Capital: A Review and Synthesis.” *Journal of Organizational Behavior*, 35(6): 120-138.

Organ, D.W. *Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome*, Lexington, MA: Lexington Books, 1988.

Özdevecioğlu, M. (2003). “ÖVD ile Üniversite Öğrencilerinin Bazı Demografik Özellikleri ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(12): 117-135.

Podsakoff, P. M., MacKenzie S. B., Paine J.B. ve Bachrach D.G. (2000) “Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review of the Theoretical and Empirical Literature and Suggestions for Future Research”. *Journal of Management*, 26(3):513-563.

Polatçı, S. (2011). *Psikolojik Sermayenin Performans Üzerindeki Etkisinde İş Aile Yayılımı ve Psikolojik İyi Oluşun Rolü*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.

Rego, A., Sousa, F., Marques, C. and Cunha, M.P. (2012). Authentic leadership promoting employees’ psychological capital and creativity. *Journal of Business Research*, 65(23): 429–437.

Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2002). “Beş Faktör Kişilik Envanteri’ nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması”. *Türk Psikoloji Dergisi* 17(49): 21-33.

Tomer, J. F. (2003). Personal Capital and Emotional Intelligence an Increasingly Important Intangible Source of Economic Growth. *Eastern Economic Journal*, 29(3), 453-470

Tösten, R. (2015). *Öğretmenlerin Pozitif Psikolojik Sermayelerine ilişkin Algularının incelenmesi*, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Gaziantep.

Turnipseed, D.L. (2002). "Are Good Soldiers Good? Exploring the Link between Organization Citizenship Behavior and Personal Ethics." *Journal of Business Research*, 55(1): 1-15.

Zamahani, M., Ghorbani, V. and Rezaei, F. (2011) 'Impact of Authentic Leadership and Psychological Capital on Followers' Trust and Performance', *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(12): 658-667.

İŞ BİRLİĞİ DESTEK PROGRAMINDAN FAYDALANAN KOBİ'LERİN ÖLÇEK EKONOMİSİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Mehmet POLAT

Iğdır Üniversitesi, Tuzluca Meslek Yüksekokulu, Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü
ORCID: 0000-0002-6930-1499

Ahmet AKYILDIRIM

Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-8495-7181

ÖZET

KOBİ'ler, dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de çok önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de %99,8'lik paya sahip olan KOBİ'ler, geçmişten günümüze gerek ülke ekonomisindeki katkı payları gerekse ithalat ve ihracat payları açısından ülke ekonomisinin bel kemiği olma özelliğini korumaktadır. Ancak KOBİ'ler, başta finansman sorunu olmak üzere sürekliliğini koruyan birçok sorun ile mücadele etmektedir. Yüksek maliyet ve düşük kapasite ile çalışan KOBİ'ler, rekabette fırsat eşitsizliğinin derinleştiği bir ortamda faaliyet göstermeleri her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Bu sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla KOSGEB, şu ana kadar birçok destek programına imza atmıştır. Söz konusu bu programların içinde çok önemli bir yere sahip olan İş birliği Destek Programı ile KOBİ'lere makine-teçhizat ve kalıp, hammadde ve malzeme, yazılım, personel, hizmet alımı ve diğer gider kalemlerinde destek vererek KOBİ'lerin ölçek kapasitelerinin artırılmasını hedeflemektedir.

Bu çalışmada, İş birliği Destek Programından faydalanan işletmelerin üretim, maliyet, istihdam, sermaye ve verimlilik düzeylerinin ölçek ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2018-2020 yılları arasında bu programdan yararlanan ve projesini bitiren 33 işletmeden 30'una anket yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Çalışmada, işletmelerin toplam istihdam edilen çalışan sayısında %57,61 oranında artış olduğu ve bunun sonucunda işletmelerin çalışan sayısına göre ölçek düzeylerinde %40 oranında büyüme olduğu görülmüştür. Diğer yandan işletmelerin toplam üretim miktarında %46,83, toplam ciro miktarında ise %39,76 oranında artış olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca İş birliği Destek Programı sonucunda işletmelerin % 70'i genel maliyet düzeylerinde iyi seviyede düşüş yaşadığını, işletmelerin % 80'ni pazar payının ve satış miktarlarının iyi seviyede arttığını ve işletmelerin % 53,4'ü mevcut ihracat oranlarında iyi seviyede artış olduğunu dile getirdikleri görülmüştür. Sonuç olarak elde edilen verilere bir bütün olarak bakıldığında, KOSGEB'in İş birliği Destek Programı ile hedeflediği başarıya büyük oranda ulaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Ekonomisi, İş birliği Destek Programı, KOSGEB, Üretim

EVALUATION OF SMEs THAT BENEFIT FROM THE COOPERATION SUPPORT PROGRAM IN THE CONTEXT OF SCALE ECONOMY

ABSTRACT

SMEs have a very important place in the Turkish economy as well as in the world economy. SMEs, which have a share of 99.8% in Turkey, maintain their feature of being the backbone of the country's economy in terms of both their contribution to the country's economy and their share of imports and exports from past to present. However, SMEs are struggling with many problems that maintain their continuity, especially the financing problem. It is getting more and more difficult for SMEs working with high costs and low capacity to operate in an environment where inequality of opportunity in competition deepens. In order to solve these problems, KOSGEB has signed many support programs so far. The Cooperation Support Program, which has a very important place among these programs, aims to increase the scale capacity of SMEs by providing support to SMEs in machinery-equipment and mold, raw materials and materials, software, personnel, service procurement and other expense items.

In this study, it is aimed to evaluate the production, cost, employment, capital and productivity levels of the enterprises benefiting from the Cooperation Support Program in the context of economies of scale. For this purpose, a survey was conducted with 30 enterprises among 33 enterprises that benefited from the Cooperation Support Program and completed their projects between 2018-2020 and the data obtained were evaluated. In the study, it was seen that there was an increase of 57.61% in the total number of employed employees of the enterprises, and as a result, there was a 40% increase in the scale levels of the enterprises according to the number of employees. On the other hand, it was concluded that there was an increase of 46.83% in the total production amount and 39.76% in the total turnover of the enterprises. In addition, as a result of the Cooperation Support Program, 70% of the enterprises stated that there was a good decrease in their general cost levels, 80% of the enterprises stated that their market share and sales volumes increased at a good level, and 53.4% of the enterprises stated that there was a good increase in their current export rates. As a result, when the data obtained are examined as a whole, it is seen that KOSGEB has achieved the success it has aimed with the Cooperation Support Program to a large extent.

Keywords: Economy of Scale, Cooperation Support Program, KOSGEB, Production

BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Araş. Gör. Çağla BUCAK

Ege Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
ORCID: 0000-0003-3169-110X

Doç. Dr. Aydanur GACENER ATIŞ

Ege Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
ORCID: 0000-0002-4165-9683

ÖZET

1980 yılından sonra öne çıkan küreselleşme kavramı birçok unsurdan oluşmaktadır. Bu yönü ile sadece iktisadi değil, siyasi, teknolojik, toplumsal, demografik ve kültürel boyutları olan bir süreçtir. Bu sürece dahil olan ülkeler birçok alanda bütünleşme ve ortak hareket etme anlayışına sahiptir. Özellikle politik uygulamalar, hızlı ve sürekli teknolojik gelişmeler, bilgi ve iletişim alanlarındaki yenilikler, taşıma maliyetlerinin azalması, çok uluslu şirketlerin varlığı ve artan rekabet sonucu daha fazla kâr sağlama arayışı ile piyasaların entegrasyonu artmıştır. Artan bu süreç aynı zamanda ülkelerin ekonomik gelişme seviyelerini artırarak, toplumsal dönüşüme ivme kazandırmıştır. Küreselleşmeyi temsilen kullanılan değişkenlerden biri İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanan KOF Küreselleşme Endeksi değerleridir. Küreselleşmenin tek bir boyutu olmaması nedeniyle bu endeks değeri hesaplanırken sadece ekonomik açıdan ülkelerin küreselleşme durumları ölçümlenmemekte, aynı zamanda politik ve sosyal açıdan ülkelerin endeks ölçümü yapılmaktadır.

Bu çalışmada ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin büyüme üzerindeki etkisi BRICS-T ülkeleri örneği dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu amaçla, 1990-2018 dönemine ait Dünya Bankası verilerinden derlenen kişi başına GSYİH, KOF ekonomik küreselleşme endeksi, KOF sosyal küreselleşme endeksi ve KOF politik küreselleşme endeksi değerleri kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmada bu ülke grubunun seçilme nedeni, ilgili ülkelerin dünyanın en önemli yükselen ekonomiler içinde alması, küresel ekonomiyi yönlendirmede büyük bir potansiyele sahip olmaları ve dünyada en hızlı büyüyen ekonomiler olmalarıdır. Türkiye bu ülke grubuna benzer bir performans gösterdiği için analize dahil edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, sosyal küreselleşme büyümeyi pozitif yönde etkilerken; politik küreselleşmenin büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm sonuçlara göre, bu ülkelerde sosyal küreselleşmeyi artıracak politikalar izlenmelidir. Bu amaçla bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi, bireysel özgürlüklerin güvence altına alınması ve toplum genelinde yaygınlaştırılması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ekonomik Büyüme, KOF Küreselleşme Endeksi, BRICS-T Ülkeleri

THE RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC GROWTH AND GLOBALIZATION IN THE BRICS-T COUNTRIES

ABSTRACT

After 1980, the concept of globalization has attracted attention. It consists of many elements. With this aspect, it represents a process that has not only economic but also political, technological, social, demographic and cultural dimensions. Many countries involved in this process have an understanding of integration and train in many areas. Particularly, the integration of markets has increased with political applications, technological developments, innovations in the information technologies, decrease in transportation costs, the existence of transnational companies and increasing competition. Increasing globalization has increased the development level of countries and has accelerated social transformation. One of the variables used to represent globalization is the KOF Globalization Index values published by the Swiss Economic Research Institute. Since globalization does not have a single dimension, this index measures the globalization values of countries not only economically but also politically and socially.

In this study, the effect of economic, social and political globalization on growth is analyzed in the example of BRICS-T countries. For this purpose, panel data analysis was applied by using GDP per capita, KOF economic globalization index, KOF social globalization index and KOF political globalization index values compiled from World Bank data for the period 1990-2018.

The reason for choosing relevant countries are that these countries are among the most important emerging economies in the world, they have a great potential in directing the global economy and they are the fastest growing economies in the world. Turkey is included in the analysis because it showed a similar performance to them. Our findings show that there is a positive relationship between social globalization and growth, but a negative relationship with political globalization. In these countries, policies that will increase social globalization - such as facilitating and improving access to information and communication technologies, securing individual freedoms and spreading them throughout society - should be pursued.

Keywords: Globalization, Economic Growth, KOF Index of Globalization, BRICS-T Countries

1. GİRİŞ

Küreselleşme kavramı, 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikaların etkisi, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme ve yenilikler, taşıma maliyetlerinin azalması, politik ve ideolojik süreçlerde yaşanan değişimler, çok uluslu şirketlerin varlığının ve sayısının artması ve böylece artan rekabet ve kâr arayışı neticesinde yabancı yatırımların başka ülkelere kayması ile ülkelerin ve piyasaların entegrasyonunu gitgide artırmıştır. Ayrıca IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası kuruluşların küreselleşmeyi teşvik edici politikaları ile bu süreç daha da hızlanmıştır. 1990 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, küreselleşmeyi teşvik eden kapitalist üretim sürecine daha önce dâhil olmayan ülkelerin de katılımını sağlamış ve böylece entegrasyonu ve küreselleşmeyi artırmıştır. Literatürde sıklıkla tartışılan küreselleşme kavramı için ortak bir tanım bulmak neredeyse imkansızdır. Küreselleşmenin değişik boyutlarını ele alan birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlara göre küreselleşme;

* kilometrelerce uzakta meydana gelen olayların yerel mekandaki gelişmeleri etkilemesi yoluyla veya yerelde meydana gelen olayların uzakta meydana gelen olayları etkilemesi ile dünyadaki sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır (Giddens, 1996: 64).

* fikirlerin, bireylerin, mal ve hizmetlerin, sermayenin özgürce dolaşımının arttığı ve bu artışla beraber ekonomilerin ve toplumların entegrasyonuna neden olan süreçtir (IMF, 2002).

* ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımların artması, fikri mülkiyet haklarının korunması yoluyla üretim faktörlerinin hareketliliğinin artmasıdır (Adams, 2008: 725).

* dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insan, toplum ve devletlerin iletişim, etkileşim ve karşılıklı bağımlılıklarının arttığı durumdur (Bayar, 2008: 25).

Tanımlardan da görüldüğü üzere, küreselleşme sadece ekonomik boyutu olmayan *siyasi, güvenlik, teknolojik, iletişimsel, çevresel, demografik, kültürel gibi* birçok alanı ilgilendiren ve kapsayan bir kavramdır (Bayar, 2008: 26). Çok boyutlu olan küreselleşme kavramının iktisadi açıdan etkilerine bakıldığında bu anlamda görüş ayrılıklarının olduğu göze çarpmaktadır. Bir tarafta klasik ve neoklasik iktisat literatürü ile küreselleşmenin ülkelerin milli gelirlerini artırmak, ticarete konu olmayan mal ve hizmetlerin ticaretinin yapılmasını sağlamak, düşük vasıflı bireylerin işgücü piyasalarına girmelerine imkân sunarak ülkelere fayda sağladığını savunurken; diğer taraf artan yoksulluk, eşitsizlik, yolsuzluk, hükümetin boyutunun ve kapsamının azalması gibi nedenlerle küreselleşmeyi eleştirmektedirler (Potrafke, 2015: 509). Bu sebeple çalışmada BRICS-T¹ ülkelerinde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilecek ve bu etkilere dayalı politika önerileri sunulacaktır. Çalışmanın giriş bölümünü takiben izleyen bölümde KOF Küreselleşme Endeksi açıklanacak; üçüncü bölümde konuyla ilgili literatür özetine yer verilecektir. Dördüncü bölümde analize konu olan veri seti ve model tanıtılarak, elde edilen bulgulara yer verilecek; son bölümde ise analiz sonuçlarından hareketle değerlendirilmeler yapılacaktır.

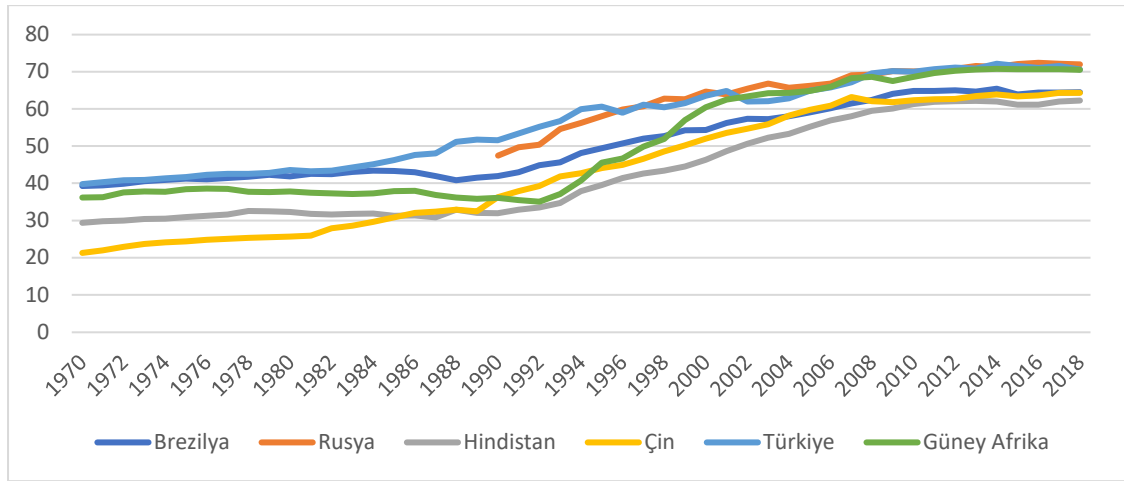
2. KÜRESELLEŞMENİN ÖLÇÜLMESİ

Küreselleşme sürecinin anlaşılması adına birçok endeks veya hesaplamadan yararlanılmaktadır. İktisat yazınında küreselleşme kavramını analizlere dahil edebilmek için birçok değişkenden yararlanıldığı görülmektedir. Bunlardan biri İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü (Swiss Economic Institute) tarafından yayımlanan KOF Küreselleşme Endeksidir (KOF Index of Globalization). Küreselleşmenin tek boyutlu olmaması nedeniyle bu endeks değeri hesaplanırken sadece ekonomik değil, politik ve sosyal açıdan da endeks değerleri hesaplanmaktadır. 1970'lerden günümüze ekonomik, sosyal ve politik anlamda dünyada bir küreselleşme söz konusudur ve Soğuk Savaş dönemi sona erdikten sonra bu süreç hızlanmıştır. Bu nedenle ülkelerin bu üç alandaki endeks değerleri 1970'ten başlayarak günümüze kadar hesaplanmaktadır (KOF, 2021). Küreselleşme endeksinin alt bileşenlerinden olan ekonomik küreselleşme endeksi iki değişken grubu içerir; ilki fiili akışlar başlığı altında ticaret, doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımı, yabancılara gelir ödemelerini; ikincisi ise kısıtlamalar yani gizli ithalat engelleri, ortalama tarife oranı, uluslararası ticarete konan vergiler ve sermaye hesabı kısıtlamalarını kapsar. Küreselleşme endeksinin diğer bir alt bileşeni sosyal küreselleşme endeksidir ve bu endeks üç değişken grubundan oluşur; kişisel iletişim verileri (telefon trafiği, transferler, uluslararası turizm, yabancı nüfus, uluslararası mektuplar), bilgi akışı verileri (internet kullanıcıları, televizyon, gazete ticareti) ve kültürel yakınlık (McDonalds restoran sayısı, IKEA mağaza sayısı, kitap ticareti) verileridir. Küreselleşme endeksinin son alt bileşeni politik küreselleşme endeksidir.

¹ BRICS-T ülkeleri: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'dir.

Bu endeks dört değişkenden oluşur; ülkelerdeki büyükelçilikler, uluslararası kuruluşlara üyelik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne katılım ve uluslararası antlaşmalardır (Potrafke, 2015:511).

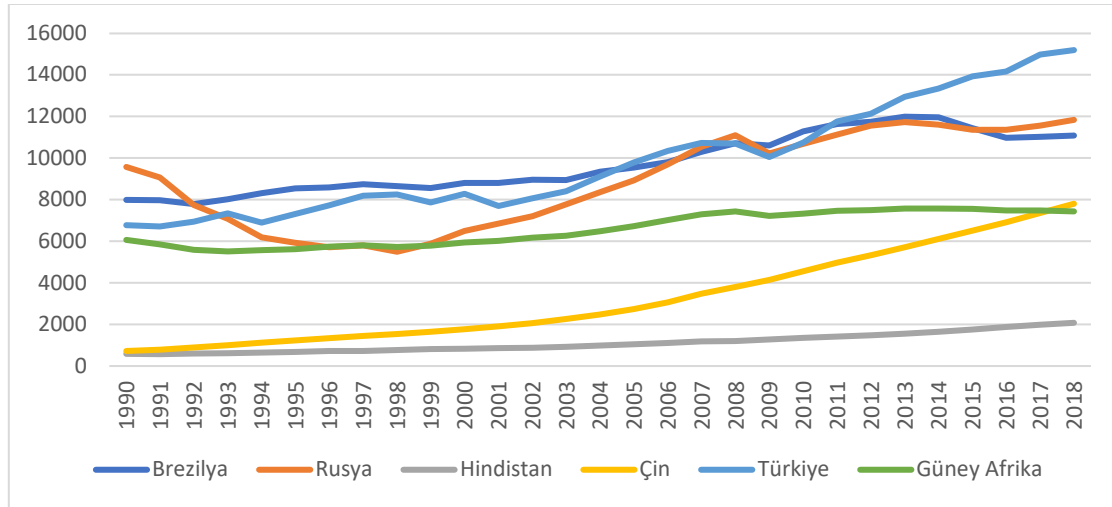
Ekonomik küreselleşme endeksi ölçülürken özellikle ticaret ve yatırım kanalıyla ülkelerin birbirine entegre olmasına imkân veren göstergelerin kullanımı söz konusudur. Sosyal küreselleşme endeksi hesaplanırken küreselleşme sürecinde ön plana çıkan bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve farklı ülke vatandaşlarının entegrasyon durumunu ortaya koyan göstergelerin seçilmiş olduğu; farklı tip yeme-içme ve dekorasyon yerine dünyanın her yerine gidildiğinde kolayca bulunabilecek ve aynı tip yeme-içme ve dekorasyonu temsilen mağaza ve restoran zincirlerinin dâhil edildiği görülür. Politik küreselleşme endeksi hesaplanırken ülkelerin uluslararası kurum, kuruluşlar ve antlaşmalarla olan bağının ölçülmesi söz konusudur. Tüm bu göstergeleri kapsayan genel küreselleşme endeksi değeri de hesaplanır. Endeks değeri 0 ile 100 arasında değer alır; bu değer 100'e yaklaştıkça küreselleşme artar. BRICS-T ülkelerine ait genel küreselleşme endeks değerleri Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1: BRICS-T Ülkelerinin Küreselleşme Endeksi Değerleri: 1970-2018²
Kaynak: KOF (2021)

Şekil 1'e göre, 1970'lerde küreselleşmekte olan dünyaya en az eklemlenmiş olan ülke Çin'dir. Ancak günümüzde Çin'in küreselleşme sürecinde yer aldığı görülür. 2018'de Rusya, Türkiye ve Güney Afrika'nın değerleri birbirine çok yaklaşmış ve endeks değeri 70'i geçmiştir. Brezilya, Hindistan ve Çin'in değerleri de birbirine yakınsamış, endeks değeri 60'ı geçmiş ancak 70'i aşamamıştır. Genel olarak ilgili yıllarda seçili tüm ülkelerin küreselleşme yolunda ilerledikleri ve sürece katıldıkları söylenebilir.

² Rusya için endeks değeri 1990 yılından itibaren başlamaktadır.

Şekil 2: BRICS-T Ülkelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH Değerleri (2010 yılı sabit ABD \$ Cinsinden)

Kaynak: Dünya Bankası (2021)

Şekil 2’de, BRICS-T ülkelerinin kişi başına düşen GSYİH değerleri gösterilmiştir. Her ülkenin söz konusu değeri farklı olmakla birlikte, arttığı görülmektedir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Literatüre bakıldığında küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan birçok çalışma olduğu görülmektedir. Küreselleşmeyi temsilen KOF Küreselleşme Endeksi’ni kullanan çalışmalardan bazıları şöyledir;

Altınar, Bozkurt ve Toktaş (2015), çalışmalarında küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisini Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika, Polonya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye örneğinde, 1990-2015 dönemi için panel AMG yöntemi ve Emirmahmutoğlu ve Köse nedensellik testi aracılığıyla incelemiştir. Çalışmanın bulguları KOF küreselleşme endeksi ve alt bileşenlerinin ekonomik büyümeye olan etkisinin çok düşük olduğunu, politik küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru ve ekonomik büyümeden sosyal küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik olduğunu göstermiştir.

Kılıç (2015), 1981-2011 döneminde gelişmekte olan 74 ülkenin sosyal, politik ve ekonomik küreselleşme endeksi ve reel GSYİH büyüme oranlarını kullanarak küreselleşme ve büyüme ilişkisini incelemiştir. Sabit etkiler modeli ve Dumitrescu-Hurlin panel Granger testi kullanılarak yapılan analize göre, sosyal küreselleşme büyümeyi olumsuz, ekonomik ve politik küreselleşme büyümeyi olumlu etkilemektedir. Ekonomik küreselleşme ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik, sosyal ve politik küreselleşmeden büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik saptanmıştır.

Doğan ve Can (2016), 1970-2012 dönemi için Güney Kore’nin KOF ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme ve toplam küreselleşme endeksi ve GSYİH (2005 yılı sabit fiyatları) değişkenlerini kullanarak ekonomik büyüme ve küreselleşme ilişkisini incelemiştir. Bu ilişki incelenirken çalışmada Engle-Granger eşbütünlük testi kullanılmış ve küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan (2017), 1970-2011 yıllarında Türkiye’nin KOF ekonomik küreselleşme endeksi ve GSYİH değerlerini kullanarak Toda-Yamamoto nedensellik analizini gerçekleştirmiş, ekonomik küreselleşmeden büyümeye doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğunu bulmuştur.

Eren ve Çütcü (2018), çalışmalarında küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemek için Türkiye'nin 1970-2016 dönemine ait sosyal, politik ve ekonomik küreselleşme endeksini kullanmışlardır. Ekonometrik analiz yapılırken ADF ve PP birim kök testi, Zivot-Andrews birim kök testi, Gregory-Hansen eşbütünleşme testi, Granger nedensellik testi, Hacker ve Hatemi-J Bootstrap nedensellik testini uygulayarak, sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye; ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi saptamışlardır.

Fuinhas, Marques ve Lopes (2019), Arjantin, Çin, İsrail, Japonya, Malezya, Meksika, Singapur, İsviçre, ABD ve Güney Afrika'ya ait GSYİH, borsada işlem gören yerli şirketlerin piyasa değeri (% GSYİH), özel sektöre açılan yurtiçi krediler, finans sektörü tarafından sağlanan yurtiçi krediler, KOF ekonomik, politik ve sosyal küreselleşme endeksi değerlerini kullanarak 1980-2015 döneminde finansal gelişme, büyüme ve küreselleşme ilişkisini incelemiştir. ARDL sınır testi yaklaşımı ile yapılan analiz sonucuna göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi mevcuttur.

Kondulukov ve Simic (2019), BRICS ülkelerinde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerine olan ilişkisini incelemiştir. Çalışmada 1993-2016 dönemi için yapılan analizde küreselleşmenin büyümeyi pozitif şekilde etkilediği bulunmuştur.

Tekbaş (2019), BRICS-T ülkelerinde küreselleşmenin büyüme ile olan ilişkisini 1990-2014 kişi başına düşen GSYİH, kişi başına düşen sermaye birikimi, KOF küreselleşme endeksi değişkenlerini kullanarak incelemiştir. Pedroni ve Kao eşbütünleşme testi, FMOLS, Dumitrescu ve Hurlin Panel Granger nedensellik testi çalışmada kullanılmıştır. Bulgulara göre küreselleşme büyümeyi olumlu etkiler ve küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.

Çelik ve Ünsür (2020), 88 ülkenin 2000-2016 dönemine ilişkin reel GSYİH, KOF küreselleşme endeksi ve alt bileşenlerini kullanarak küreselleşme-büyüme ilişkisini Dumitrescu ve Hurlin panel nedensellik testi ile test etmiş, ekonomik büyüme ve ekonomik küreselleşme, ekonomik büyüme ve sosyal küreselleşme, ekonomik büyüme ve teknolojik küreselleşme arasında çift yönlü nedensellik; ekonomik büyümeden genel küreselleşmeye ve ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik olduğunu bulmuştur.

Nwofia ve Aworinde (2020), reel GSYİH ve KOF ekonomik küreselleşme endeksi değişkenlerini kullanarak Nijerya'da 1970-2017 dönemini kapsayan dönemde küreselleşme ve büyüme ilişkisini incelemiştir. Engle-Granger eşbütünleşme testi kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre ekonomik küreselleşmenin büyüme üzerinde uzun dönemli asimetric bir eşbütünleşme etkisi vardır.

Literatüre bakıldığında büyüme ve küreselleşme ilişkisini araştırmak için uygulanan ekonometrik yöntem, ülke ve dönem farklılaştıkça farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Ayrıca konunun güncelliğini oldukça korumuş olduğu da göze çarpmaktadır. Bu çalışmayla kullanılan ülke, dönem ve yöntemin farklılığı ile erişilen sonuçlarla konuya ilişkin iktisat literatürüne bir katkı yapmak amaçlanmaktadır.

4. EKONOMETRİK ANALİZ

4.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada, küreselleşmenin BRICS-T ülkelerinin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkileri 1990-2018 dönemi için analiz edilmiştir. Çalışmaya konu olan ülkeler dünyanın en önemli yükselen ekonomileri arasında yer almaları (Recepoğlu, Doğanay ve Değer 2020:75), küresel ekonomiyi yönlendirmekte büyük bir potansiyele sahip olmaları (Soyyigit ve Bayraktar, 2020:893) ve hızlı büyüyen ekonomiler arasında olmaları nedeniyle dikkate alınmışlardır. Türkiye’de bu ülke grubuna benzer bir performans sergilemektedir (Bayrakdaroğlu ve Kaya, 2021:314). Dünya Bankası verilerine göre, 1990-1999 döneminde bu ülkelerin dünya nüfusu içindeki payı %45, 2000-2008 döneminde %44, 2009-2015 döneminde %43, 2016-2018 döneminde %42 olarak gerçekleşmiştir (Dünya Bankası, 2021). Bu pay azalıyor gibi görünse de ilgili ülkelerin dünya nüfusunun önemli bir kısmını oluşturması, ülkelerin potansiyel gücü hakkında fikir vermektedir. Rusya’ya ait endeks değerleri 1990 yılından itibaren izlenebilmektedir. Bu nedenle çalışmanın veri seti bu durum dikkate alınarak oluşturulmuştur. Analize konu modelde, büyüme değişkenini temsilen ülkelerin kişi başına GSYİH değerleri (2010 yılı sabit dolar kuru cinsinden) kullanılmıştır. İlgili veri Dünya Bankası’ndan temin edilmiştir. Küreselleşmeyi temsilen KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü veri tabanından elde edilen ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeks değerleri kullanılmıştır. Modele ilişkin eşitlik şu şekildedir;

$$\log KBGSYİH_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 EK_{it} + \alpha_2 SK_{it} + \alpha_3 PK_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Bu eşitlikte, bağımlı değişken kişi başına GSYİH, bağımsız değişkenler EK (ekonomik küreselleşme), SK (sosyal küreselleşme) ve PK’dir (politik küreselleşme). Kişi başına GSYİH değişkeni logaritması alınarak modele dâhil edilmiştir.

4.2. Analiz Bulguları

Çalışmaya konu olan modelin tahminlenmesi aşamasında öncelikle paneli oluşturan yatay kesitler arasında bir bağımlılığın olup olmadığı belirlenmiştir. Çünkü panel veri analizinde birim kök testleri yatay kesit bağımlılığına göre uygulanmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı, yatay kesit boyutu (N) ve zaman boyutuna (T) göre belirlenir. Yatay kesit boyutu zaman boyutundan küçükse Breusch Pagan (1980) Lagrange Multiplier (LM) yatay kesit bağımlılık testi uygulanmaktadır. Breusch Pagan (1980) LM testi eşitliği şöyle yazılabilir (Gövdeli ve Direkçi, 2018:1579);

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \quad (2)$$

1 no’lu eşitlikte, $\hat{\rho}$ parametresi artıklar arasındaki yatay kesit korelasyonların tahminini göstermektedir. Bu test yatay kesit boyutu zaman boyutundan küçük olduğunda (N<T) kullanılır. Teste ait boş hipotez “yatay kesitler arasında bağımlılık olmadığı” yönündedir. Çalışmada 5 ülke ve 29 yıl (N<T) olduğundan, Pesaran (2004) LM testi uygulanmıştır. Yatay kesit bağımlılığına ilişkin eşitlik şöyledir;

$$CD_{LM2} = \left(\frac{1}{N(N-1)}\right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T\hat{\rho}_{ij}^2 - 1) \quad (3)$$

Buradan düzeltilmiş ölçekli (bias-corrected scaled) LM yatay kesit testi geliştirilmiştir. Bu teste ait eşitlik şu şekildedir (Sadeghzadeh, 2019: 442);

$$LM_{BC} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T\hat{\rho}_{ij}^2 - 1) - \frac{N}{2(T-1)} \quad (4)$$

Tablo 1: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	<i>KBGSYİH</i>	<i>EK</i>	<i>SK</i>	<i>PK</i>	<i>Panel</i>
<i>Breusch-Pagan LM</i>	361.6632	280.2935	418.7269	394.3341	104.9058
	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)
<i>Pesaran scaled LM</i>	63.29175	48.43574	73.7101	69.25662	16.41448
	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)
<i>Bias-corrected scaled LM</i>	63.18461	48.3286	73.60296	69.14947	16.30733
	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)	(0.00000)

Yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarının yer aldığı Tablo 1'e göre, tüm serilerde ve panelde yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmektedir. Yatay kesit bağımlılığı söz konusu olduğunda, serilerin durağanlığı 2. nesil birim kök testleri ile sınanmıştır. Bu testlerden biri Pesaran (2007) CIPS testidir. Pesaran, yatay kesitsel genişletilmiş regresyon (CADF) modelini geliştirmiş ve eşitliğe 4 numaralı denklemde yer verilmiştir (Gövdeli ve Direkçi, 2018:1580);

$$\Delta x_{it} = z'_{it}\gamma + \rho_i x_{it-1} + \sum_{j=1}^{k_i} \phi_{ij} \Delta x_{it-j} + \alpha_i \bar{x}_{t-1} + \sum_{j=0}^{k_i} \eta_{ij} \Delta \bar{x}_{t-j} + v_{it} \quad (5)$$

Buna göre, $\bar{x}_t$, x_{it} 'nin yatay kesit ortalaması olup ve $\bar{x}_t = N^{-1} \sum_{i=1}^n x_{it}$ 'ye eşittir. CADF sonuçları her bir yatay kesit için hesaplanmakta ve her bir CADF istatistiğinin aritmetik ortalaması alınarak CIPS değeri elde edilmektedir. Bu şekilde panelin genelinde birim kökün olup olmadığına karar verilmiştir. Bu eşitlik şöyledir;

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^n t_i \quad (6)$$

CIPS test istatistik değeri mutlak olarak kritik değerden büyükse seri durağandır. Aksi durumda boş hipotez kabul edilir ve serinin durağan değildir. Pesaran birim kök testi sonuçlarından elde edilen panel CIPS değeri ve kritik değerler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Pesaran Birim Kök Testi Sonuçları

	<i>Sabit Terimli</i>		<i>Sabit Terimli ve Trendli</i>	
	<i>Panel CIPS Değeri</i>	<i>Kritik Değer</i>	<i>Panel CIPS Değeri</i>	<i>Kritik Değer</i>
KBGSYİH	-2.76462	-2.33	-2.61394	-2.86
EK	-2.62905	-2.33	-2.7652	-2.86
SK	-2.96579	-2.33	-3.42027	-2.86
PK	-5.41741	-2.33	-5.24441	-2.86

Not: Kritik değer %5 kabul edilmiştir.

Akaike Bilgi Kriterine göre gecikme değeri 2 olarak belirlenmiştir. Pesaran birim kök testi sonuçlarına göre, tüm değişkenler düzeyde durağandır. Bu aşamadan sonra havuzlanmış (pooled) modelin geçerli olup olmadığını sınamak adına F testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: F testi Sonuçları

	<i>İstatistik</i>	<i>d.f.</i>	<i>Olasılık</i>
<i>Yatay Kesit F</i>	316.5492	(5,165)	(0.0000)
<i>Yatay Kesit χ^2</i>	410.6638	5	(0.0000)

Tablo 3'teki sonuçlara göre, sabit etkiler modelinin uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu aşamadan sonra havuzlanmış regresyon modeli ile tesadüfi etkiler modeli arasında bir seçim yapabilmek adına Breusch-Pagan LM testi yapılmış ve Tablo 4'te yer verilen sonuçlara göre, tesadüfi etkiler modelinin uygun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Breusch-Pagan LM Test Sonuçları

<i>Yatay Kesit</i>	<i>Zaman</i>	<i>Yatay Kesit ve Zaman</i>
1405.552	0.795984	1406.348
(0.0000)	(0.3723)	(0.0000)

Breusch-Pagan LM test sonuçlarına göre yatay kesitte, yatay kesit ve zamanı içeren her iki durumda olasılık değeri 0.05'ten küçük olduğu için boş hipotez reddedilmiş; tesadüfi ya da sabit etkiler modelinden hangisinin kullanılacağına ilişkin kararın verilebilmesi için Hausman (1978) testi uygulanmıştır. Tablo 5'te yer verilen Hausman test sonuçlarına göre, tesadüfi etkiler modelinin seçilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 5: Hausman Test Sonuçları

<i>Test Özeti</i>	<i>χ^2 İstatistiği</i>	<i>χ^2 d.f.</i>	<i>Olasılık</i>
<i>Yatay Kesit Tesadüfi</i>	3.549214	3	(0.3144)

Tesadüfi etkiler modelinin otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarına sahip olması, yanlış yorumlamalara sebebiyet verecektir. Modelde değişen varyans sorununun olup olmadığını belirlemek için Levene, Brown ve Forsythe (1974) testi uygulanmıştır. Tablo 6'da yer verilen test sonuçlarına göre, modelde değişen varyans sorunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6: Levene, Brown ve Forsythe Testi Sonuçları

W0 = 32.904211	df (5, 168)	Pr > F = 0.00000000
W50 = 30.588539	df (5, 168)	Pr > F = 0.00000001
W10 = 32.832735	df (5, 168)	Pr > F = 0.00000002

Diğer taraftan modelde otokorelasyon probleminin olup olmadığının testi için Bhargava, Franzini ve Narendranathan'nin (1982) Durbin Watson ve Baltagi-Wu testi uygulanmıştır. Tablo 7'de de yer alan sonuçlara göre, değerler ikiden büyükse sıfır hipotezi reddedilmemekte ve modelde otokorelasyon sorununun olmadığı anlaşılmaktadır. Değerler ikiden küçük olduğu takdirde boş hipotez reddedilmekte ve seride birinci merteye otokorelasyon olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo 7: Bhargava, Franzini ve Narendranathan'nın Durbin Watson ve Baltagi-Wu Test Sonuçları

Modified Bhargava et al. Durbin-Watson = .10881949
Baltagi-Wu LBI = .31195259

Tablo 6 ve 7'deki sonuçlar modelde otokorelasyon ve değişen varyans problemi olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla tesadüfi etkiler modeliyle tahminleme yapılabilmesi için Arellano (1987), Froot (1989) ve Rogers (1993) tesadüfi etkiler tahmincisi kullanılmıştır. Zira değişen varyans ve otokorelasyon sorununun birlikte tespiti halinde bu tahminci, dirençli tahminciler sağlamaktadır. Test sonuçlarına Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8: Arellano, Froot ve Rogers Tesadüfi Etkiler Tahmincisi

Değişken	Katsayı	Robust Standard Hata	z İstatistiği	P> z
EK	-.0059155	.0069183	-0.86	0.393
SK	.0364605	.0092363	3.95	0.000**
PK	-.0083185	.0029816	-2.79	0.005**
C	7.700766	.3903893	19.73	0.000**

Tablo 8'e göre, %5 anlamlılık düzeyinde, sosyal küreselleşme endeksi ve politik küreselleşme endeksi kişi başına GSYİH'yi istatistiksel olarak anlamlı etkilemiştir. Sosyal küreselleşme arttığında kişi başına düşen GSYİH artmakta; politik küreselleşme arttığında ise kişi başına GSYİH azalmaktadır.

5. SONUÇ

İktisat literatüründe en çok tartışılan ve güncelliğini koruyan küreselleşme kavramının araştırılması, bu kavramın birey ve toplumların refahını ve büyüme oranlarını artırdığını savunan; buna karşın küreselleşmenin refahı, büyümeyi ve kalkınmayı artırmak bir yana; mevcut durumu daha da kötüleştirip, yolsuzlukları, yoksunlukları, yoksullukları ve eşitsizlikleri artırdığı belirlenmiştir.

Bu çalışmada, büyüme potansiyeline sahip, nüfus oranları yüksek ancak kırılğan bir yapıya sahip BRICS-T ülkelerinde küreselleşmenin büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yöntemiyle araştırılmıştır.

Araştırma bulgularına göre; analize konu olan ülkelerde sosyal küreselleşmenin ekonomik büyümeyi artırdığı, politik küreselleşmenin büyümeyi negatif etkilediği belirlenmiştir. Ulaşılan bu sonuçların Kılıç'ın (2015) çalışmasındaki sosyal küreselleşmenin büyümeyi negatif; politik küreselleşmenin büyümeyi pozitif etkilediği bulguları ile çeliştiği gözlemlenmiştir. Çalışmaya konu olan ülkelerde sosyal anlamda küreselleşmeyi sağlayacak politikaların izlenmesi gerekir. Bilgi-iletişim teknolojilerine erişimin kolaylaştırılması ve iyileştirilmesi, turizm olanaklarının genişletilmesi, kültürel yakınlığın sağlanması yoluyla bu ülkelere diğer ülkelerle olan yakınlık ve bağlantının sağlanması ekonomik büyümeyi artıracaktır.

Küreselleşme sürecinde uluslararası kuruluşların rolü ve ağırlığı tartışılmaz. Analizde yer alan ve kırılğan bir ekonomik yapıya sahip olan ekonomileri oldukça olan BRICS-T ülkelerinin politik anlamda küreselleşmeleri ve antlaşmalar dahilinde karar mekanizmalarının kısıtlanmasının büyümeleri üzerine yarattığı olumsuz etki analiz vasıtasıyla anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu ülkelerin politik anlamda uluslararası anlaşmalarca kısıtlanmaksızın hem ekonomik hem de diğer alanlarda daha özgürce davranmalarını sağlayacak, diğer ülkelere bu anlamda bağlılıklarını azaltacak politikaların izlenmesi gereklidir.

Tüm bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, BRICS-T ülkelerinde sosyal küreselleşmeyi teşvik eden ancak politik bağlamda ülkelerin bağımlılıklarını azaltacak politikaların izlenmesinin büyümeyi artıracığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, S. (2008), "Globalization And Income Inequality: Implications For Intellectual Property Rights", *Journal of Policy Modeling* 30; 725-735.

Altınar, A., Bozkurt, E. ve Toktaş, Y. (2015), "Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Uygulama", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 639:17-162.

Arellano, M. (1987), "Practitioners Corner: Computing Robust Standard Errors for Within-groups Estimators", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 49(4): 431-434.

Baltagi, B. H, Feng, Q. ve C. Kao (2012), "A Lagrange Multiplier test for Crosssectional Dependence in a Fixed Effects Panel Data Model", *Journal of the Econometrics*, 170; 164-177.

Bayar, F. (2008), "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 25-34.

Bayrakdaroğlu, A. ve Kaya, B. T. (2021), "BRICS-T Ülkelerinde Borsa Endeksi İle Piyasa Oynaklık Korku Endeksi Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi İle Test Edilmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(77): 313-328.

Bhargava, A., Franzini, L., and Narendranathan, W. (1982), Serial Correlation and the Fixed Effects Model. *The Review of Economic Studies*, 49(4): 533-549.

Breusch, T. S. ve Pagan, A.R. (1980), "The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification Tests in Econometrics", *Review of Economic Studies*, 47, 239-253.

Çelik, M. Y. ve Ünsür, Z. (2020), "Küreselleşme ve Büyüme İlişkininın Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testi ile Belirlenmesi", *İzmir İktisat Dergisi*, 35(1), 201-210.

Doğan, B. (2017), "Ekonomik Küreselleşme ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54, 19-27.

Doğan, B. ve Can M. (2016), “Küreselleşmenin Büyümeye Etkisi: Güney Kore Örneğinde Eşbütünleşme Analizi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 197-220.

Dünya Bankası. (2021), “Dünya Gelişmişlik Göstergeleri”, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Erişim Tarihi: 01.05.2021).

Eren, M. V. ve Çütcü, İ. (2018), “Küreselleşmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 47-61.

Froot, K. A. (1989), “Consistent Covariance Matrix Estimation with Cross-Sectional Dependence and Heteroskedasticity in Financial Data”, *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 24(3): 333-355.

Fuinhas, J. A., Marques, A. C. ve Lopes, C. (2019) (2021) The Impact of Financial Development and Globalisation on Economic Growth: Evidence From a Macro Panel of Ten Countries. *Asian Economic and Financial Review*, 366-388.

Giddens, A. (1996). *The Consequences of Modernity*. Cambridge, UK: Polity.

Gövdeli, T. ve Direkçi, T. B. (2018), “Petrol Tüketimi ve Büyüme: OECD Ülkelerine İlişkin Panel Veri Analizi”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (4), 1574-1585.

Hausman, J. A. (1978), “Specification Tests in Econometrics, *Econometrica*”, 46(6): 1251-1271.

IMF (2002), Globalization: A Framework for IMF Involvement. <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm#:~:text=Globalization%E2%80%94the%20process%20through%20which,IMF%20and%20the%20World%20Bank.> Erişim Tarihi: 01.06.2021.

Kılıç, C. (2015), “Effects of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries”, *Economic Insights – Trends and Challenges*, 4(67) 1-11.

KOF (2021), KOF Globalisation Index. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Erişim Tarihi: 01.05.2021).

Kondulukov, A. ve Simic, V. (2019), The Effects of Globalization on Growth in BRICS Economies. D. Dukic T. Studzieniecki, J. Grzanic (Ed.), 49th International Scientific Conference on Economic and Social Development Development -"Building Resilient Society" içinde (529). Zagreb.

Nwofia, C. C. ve Aworinde, O. (2020), Economic Globalisation and Economic Growth Dynamics in Nigeria. *Journal of Economics, Management and Trade*, 26(7),1-15.

Pesaran, M. H. (2007), “A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence”, *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.

Pesaran, M.H. (2004), “General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels”, *Cambridge Working Papers in Economics*, No. 0435.

Potrafke, N. (2015). The Evidence on Globalisation. *The World Economy*, 38(3), 509-552. doi: 10.1111/twec.12174.

Recepoglu, M., Doğanay, M. A. ve Değer, M. A. (2020), “Doğrudan yabancı yatırımlar, ihracat ve ekonomik büyüme arası ilişkiler: BRICS-T ülkeleri üzerine Bootstrap panel nedensellik analizi (1992- 2018)”, *Tesam Akademi Dergisi*, 8(1), 71-92.

Rogers, W. H. (1993), “Regression Standard Errors in Clustered Samples”, *Stata Technical Bulletin*, 13, 19-23.

Sadeghzadeh, K. (2019), “Borsa Endekslerinin Ülke Risklerine Duyarlılığı: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Analizler”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (33)2, 435-450.

Soyyigit, S. ve Bayrakdar, S. (2020), BRICS-T Ülkelerinde Yolsuzluğun Ticari ve Finansal Küreselleşmeye Etkisinin İncelenmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), 891-912.

Stiglitz, J. E. (2006). Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı. Deniz Vural, Arzu Taşçıoğlu (çev.). İstanbul: Plan B.

Tekbaş, M. (2019), “BRICS-T Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Küreselleşme İlişkisi”, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 397-412.

YÜKSEK ENFLASYON ORTAMININ MALİ TABLOLAR ÜZERİNDE YARATTIĞI ETKİLERİN GİDERİLMESİNE YÖNELİK DÜZENLEMELERİN VERGİLENDİRME İLKELERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk TEKİN

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
ORCID: 0000-0003-2725-0651

ÖZET

Yüksek enflasyon ortamının tüm mali tablolara olumsuz yansımaları kaçınılmazdır. Karar vericilerin ve kamuoyunun doğru bilgilere göre hareket etmesinin bir gereklilik olması karşısında Vergi Usul Kanunu'nda (VUK'ta) 'enflasyon düzeltmesi' hükümleri bulunmaktadır. Bu hükmün uygulanabilmesi için son üç yıllık periyotta fiyat endeksindeki artışın %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde ise %10'dan fazla olması gerekmektedir. Bu iki koşulun aynı anda gerçekleşmesi halinde mükellefler mali tablolarını enflasyondan arındırmak zorundadırlar. Ülkemizde enflasyon düzeltmesi en son 2004 yılında ve bir seferlik uygulanmıştır. Geçen bunca yılda mali tablolarda meydana gelen aşınmayı gidermek üzere önce 2018 yılında 7144 sayılı kanunla VUK'a geçici 31'inci maddenin eklenmesi suretiyle sadece taşınmazlara yönelik ve %5 ek bir vergi ödemek üzere yeniden değerlendirme olanağı getirilmiştir. Ardından bu maddeye 2021 yılı haziran ayında yapılan düzenleme ile taşınmazlarla birlikte amortisman tabii diğer iktisadi kıymetler için yeniden değerlendirme olanağı eklenmiştir. Bu olanaktan ancak 31/12/2021 tarihine kadar bir defa yararlanılabilecek olup, yapılan değer artışlarının %2 oranında ek vergi ödenmesi koşulu getirilmiştir. Yüksek enflasyon ortamının artışına paralel olarak bu defa 7338 sayılı kanunla VUK'a geçici 32'nci madde eklenerek isteyen mükellefler yine %2 ek vergi ödemeleri koşuluyla 2022 yılından itibaren bir defalık yeniden değerlendirme olanağına kavuşmuşlardır. Bununla birlikte yine 7338 sayılı kanunla 2022 yılından itibaren yürürlüğe girmek üzere 'sürekli yeniden değerlendirme' müessesesi de ihdas edilmiştir. Bu düzenleme ise enflasyon düzeltmesi yapılamayan yıllar için geçerli olacaktır.

Son dönemlerde gerçekleşen yüksek enflasyon oranlarıyla enflasyon düzeltmesi zorunluluğunun yeniden gündeme gelmesi büyük ihtimaldir. Enflasyon düzeltmesinin zorunlu olması sebebiyle mükelleflerin ek bir vergi ödemesine de gerek bulunmayacaktır. Aynı dönemler için VUK'un geçici 31'inci maddesindeki olanaktan yararlanan mükellefler ise fazladan ve gereksiz vergi ödemiş olacaklardır. Bu durumda özellikle vergilerden beklenen adalet, eşitlik ve hukuki güvenlik ilkeleri zedelenecektir. Çalışmamızda enflasyonun son dönemlerde yüksek seyri karşısında mali tablolarda yapılması gereken düzeltmelere ve değerlendirmelere yönelik yasal düzenlemelerin yarattığı hukuksal sorunlar vergilendirme ilkeleri yönünden incelenmiş ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon düzeltmesi, yeniden değerlendirme, vergilendirme ilkeleri

INVESTIGATION OF THE REGULATIONS REMOVING THE EFFECTS OF HIGH INFLATION ENVIRONMENT ON FINANCIAL STATEMENTS IN TERMS OF TAXATION PRINCIPLES

ABSTRACT

It is inevitable that the high inflation environment will have a negative impact on all financial statements. Decision makers and the public act according to accurate information. There are provisions for "inflation adjustment" in the Tax Procedure Law (TPL) for this purpose. In order for this provision to be implemented, the increase in the price index in the last three-year period must be more than 100% and more than 10% in the current accounting period. If these two conditions are met at the same time, taxpayers have to adjust their financial statements from inflation. In our country, inflation adjustment was last applied in 2004 and once. Since the conditions sought by the law were not met in the following years, it was not implemented again. In order to eliminate the erosion in the financial statements in the past so many years, the temporary 31st was added to the TPL with the Law No. 7144 in 2018. In this provisional article, revaluation opportunity has been introduced for immovables only, with an additional tax of 5%. Then, with the addition made in June 2021 to this article, revaluation opportunity was introduced for other economic assets subject to depreciation as well as real estates. This opportunity can only be used once until 31/12/2021, and there is an additional tax requirement of 2% for the value increases. Parallel to the increase in the high inflation environment, this time with the Law No. 7338, the temporary article 32 was added to the TPL, and the taxpayers, who wished to pay an additional tax of 2%, had the opportunity to revalue once as of 2022. However, with the Law No. 7338, the institution of 'continuous revaluation' has also been established to enter into force as of 2022. This regulation, on the other hand, will be valid for years that cannot be adjusted for inflation.

With the recent high inflation rates, it is highly likely that the necessity of inflation adjustment will come to the fore again. Taxpayers will not be required to pay an additional tax due to the necessity of inflation adjustment. Taxpayers who benefit from the opportunity in the temporary article 31 of the TPL for the same periods will have paid extra and unnecessary taxes. In this case, the principles of justice, equality and legal security expected from taxes will be damaged. In our study, the legal problems created by the legal regulations for the corrections and valuations that need to be made in the financial statements in the face of the high course of inflation in the recent periods are examined in terms of taxation principles and solutions are offered.

Keywords: Inflation adjustment, revaluation, taxation principles

GİRİŞ

İşletmeler, sonsuz süreli kurularak ticari yaşamlarını sürdürmek isterler. Bu çerçevede kar maksimizasyonu temel amacı üzerinde ticari iş ve işlemlerini tesis ederler. İçinde buldukları ekonomik koşullara göre de pozisyon alırlar. Bu pozisyon ve tercihleri, mal veya hizmet tedarikinden cari giderlerine, işletme sermayesinden parasal olan ve olmayan tüm varlıkları ile yükümlülüklerine kadar tüm faaliyetleri için geçerlidir. Ticari yaşamın getirdiği ve getireceği riskleri de hesaplayarak basiretli bir tacir olarak davranmaya çalışırlar. Hiç kuşkusuz bu faaliyetlerinde içinde buldukları ekonomik karar, kural ve eylemlerin de etkin bir rolü bulunmaktadır. Diğer yandan siyasi, iktisadi, mali ve diğer hukuksal düzenlemeleri de yakından takip ederek kararlarına ve ticari eylemlerine yön verirler. Ekonomik öngörülerini çerçevesinde de hareket ederler.

Ülkemizin uzun yıllardır yaşadığı enflasyonist ortamlarda reel kayıpların azaltılması ve özellikle fiktif karların ayrıca vergilendirilmesinin önlenmesi amacıyla 2000’li yılların başlarına kadar yıllık ve süreklilik arz eden yeniden değerlendirme uygulamaları yapılmaktaydı. Bu durum şirketleri özellikle borçlanmaya sevk etmekte, borçlanma tercihini kullanmayanların aleyhine olarak öz kaynaklarının azalmasına sebebiyet vermekteydi. Diğer yandan uluslararası gelişmeler ışığında halka açık işletmelerin ve finans sektöründeki mükelleflerin uygulamak zorunda olduğu enflasyon düzeltmesi, o dönemlerde vergi mevzuatında yer almadığından yeknesaklık bulunmamaktaydı. 2000’li yılların başından itibaren enflasyon oranlarında ciddi bir düşüşün yaşanması ile birlikte mevzuatımızda yeniden değerlemenin yerini alan ve koşulları oluştuğunda uygulama olanağı bulunabileceğine dair bir içeriğe sahip enflasyon düzeltmesi düzenlemesine de geçilmiştir. 5024 sayılı kanunla (30.12.2003 T. ve 25332 Sy. R.G.) vergi mevzuatına eklenen bu enflasyon düzeltmesi uygulaması VUK’un mükerrer 298’inci maddesinde yerini almış, VUK’ta ve diğer gelir kanunlarında yer alan önceki enflasyondan arındırma hükümleri (maliyet artış fonu, stok değerlendirme hükümleri) kaldırılmıştır. Bu geçiş hükümlerinin yerine getirilebilmesi için de VUK’a geçici 25’inci madde eklenerek 31.12.2003 tarihi itibarıyla bilançolarında parasal olmayan değerlerin enflasyon düzeltmesine tabi olacağı belirlenmiştir. Ancak bu enflasyon düzeltmesi hükümleri ise son kez 31.12.2003 tarihi itibarıyla ve VUK geçici 25’inci madde hükümleri çerçevesinde uygulanmış, diğer yıllar ise koşulları gerçekleşmediğinden uygulanamamıştır. Nitekim VUK’un mükerrer 298’inci maddesinin A fıkrası hükmünde bilançoların parasal olmayan kıymetlerinin enflasyon düzeltmesine tabi tutulabilmesi için son üç yıllık periyotta fiyat endeksindeki artışın %100’den ve içinde bulunulan hesap döneminde ise %10’dan fazla olması kuralı getirilmiştir. Bu koşullar 2004 ilâ 2020 yılı sonuna kadar süreçte gerçekleşmemiş olup, Kasım 2021 verileri kapsamında artık tekrar koşulların gerçekleşmiş olacağı görülmektedir.

Diğer yandan 2003 yılından 2018 yılına kadar geçen yaklaşık 15 yıllık periyotta enflasyon bilançolarda ciddi aşındırmalara sebep olduğundan artık yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı belirmiş ve 7144 sayılı kanunla (25.05.2018 T. ve 30431 Sy. R.G.) VUK’a geçici 31’inci madde eklenerek sadece taşınmazlarla ilgili olmak üzere ve bir defalık bir yeniden değerlendirme düzenlemesi getirilmiştir. Bu uygulama yeniden değer artışlarının %5 oranında vergilendirilmesini de düzenlemiştir. Uygulamanın tartışmalara açık olması, oranın yüksek bulunması ve diğer iktisadi kıymetleri içermemesi gibi nedenlerle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler 7326 sayılı kanunla (09.06.2021 T. ve 31506 Sy. R.G.) karşılığını bulmuş ve bu defa taşınmazların yanı sıra amortisman tabi diğer tüm iktisadi kıymetleri de kapsamına alacak şekilde genişletilmiştir. VUK’un geçici 31’inci maddesine eklenen 7 numaralı fıkra ile getirilen bu yeni düzenlemeler 31.12.2021 tarihine kadar geçerli olup, yeniden değerlendirme artışlarını %2 oranında vergilendirmektedir. Uygulamaya, 09 Haziran 2021 gününden itibaren ilk dönemlerinde yoğun bir ilgi ile karşılandığı gözlemlenmiş olup, birçok mükellefin yararlandığı düşünülmektedir. Öte yandan tüm bu düzenlemelere ek olarak 7338 sayılı kanunla (26.10.2021 T. ve 31640 Sy. R.G.) VUK’un mükerrer 298’inci maddesine 01.01.2022 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere Ç fıkrası eklenmiş, ek bir vergi ödenmesine gerek bulunmamak ve enflasyon düzeltmesi hükümlerinin geçerli olmadığı dönemlerde uygulanmak üzere ‘sürekli yeniden değerlendirme’ uygulaması ihdas edilmiştir. Geçiş hükümleri açısından da VUK’a geçici 32’nci madde eklenmiş, bu geçici madde ile yeniden değerlendirme artışları yine %2 oranında ek bir vergi ile vergilendirilmiş ve önceki geçiş hükümlerinden yararlanmamış olan mükelleflere de ek bir olarak getirilmiştir.

Tüm bu yasal düzenlemeler mükellefler yönünden bir karmaşıklığa neden olmakla birlikte, özellikle VUK'un geçici 31'inci maddesi hükmünden yararlananlar yönünden genel anlamda bir haksızlık oluşturmuştur. Ek vergi ödenmesine gerek olmadan koşulları geçerli olacağı anlaşılan enflasyon düzeltmesi hükümleri bu durumun nedeni olarak görülebilir. Çalışmamızda anılan düzenlemeler ile VUK'un geçici 31'inci maddesi düzenlemelerinden yararlanan mükelleflerin ödediği %2 ek verginin vergilendirmede adalet, eşitlik ve hukuki güvenlik ilkeleri yönünden değerlendirmeleri yapılmaktadır.

1. 2004 ÖNCESİ YENİDEN DEĞERLEME DÜZENLEMELERİNE KISA BAKIŞ

Yeniden değerlendirme müessesesi vergi mevzuatımıza ilk defa 205 sayılı kanunla (28.02.1963 T. ve 11343 Sy. R.G.) girmiştir. 205 sayılı kanunun 26'ncı maddesi ile VUK'a geçici 11'inci madde eklenerek sisteme giren bu geçici madde, 2791 sayılı kanun (22.01.1983 T. ve 17936 Sy. R.G.) ve 3094 sayılı kanunla (12.12.1984 T. ve mükerrer 18603 Sy. R.G.) birtakım değişikliklere uğramış ardından 3332 sayılı kanunla (31.03.1987 T. ve mükerrer 19417 Sy. R.G.) VUK'un mükerrer 298'inci maddesi halini almıştır. Yeniden değerlendirme, esasen işletmelerin bilançolarında kayıtlı amortismanına tabi iktisadi kıymetlerinin enflasyon sebebiyle değerinde meydana gelen erimenin önüne geçerek, reel değerlerinin ortaya konulması amacıyla ihdas edilmiştir. Bu bağlamda oluşan yeniden değerlendirme farkı, özkaynağın bir cüzü olarak bilançolarda pasif bir fon hesabında yer almıştır. Aradan geçen süreçte 2004 dönemine kadar mükellefler, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca¹ yayımlanan genel tebliğlerde² belirlenen kimi ölçütlere göre yeniden değerlendirme işlemleri yapmışlardır.

2. İLK VE SON KEZ 31.12.2003 TARİHLİ BİLANÇOLAR İÇİN UYGULANAN VUK GEÇİCİ 25'İNCİ MADDEYE GÖRE ENFLASYON DÜZELTMESİ

VUK'un mükerrer 298'inci maddesinde yer alan enflasyon düzeltmesi hükümleri koşulları gerçekleşmediğinden hiç uygulanamamış, geçiş hükümleri kapsamında VUK'a eklenen geçici 25'inci maddede belirtilen hususlar çerçevesinde 31.12.2003 tarihi itibarıyla ancak bir defa uygulanabilmiştir. VUK'un mükerrer 298'inci maddesinde yer alan enflasyon düzeltmesi hükümlerinin koşulları yasa metninde şöyle belirlenmiştir:

“Kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artışın, içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap döneminde %100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde %10'dan fazla olması halinde malî tablolarını enflasyon düzeltmesine tâbi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi uygulaması, her iki şartın birlikte gerçekleşmemesi halinde sona erer.”

¹ Bu bakanlığı ismi, zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramış olup en son ismi kullanılmıştır. Önceleri Maliye, Rüşumat ve Defter-i Hakani (Maliye, Gümrük ve Tapu) Vekaleti, Maliye ve Gümrük Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı şeklinde değişik isimler almıştır.

² Birçok genel tebliğ yayımlanmıştır. Buna göre 2003 yılı sonuna kadar bu konuda 150, 151, 156, 160, 166, 174, 178, 187, 203, 207, 214, 219, 223, 231, 233, 245, 252, 259, 267, 270, 273, 275, 278, 279, 286, 287, 288, 294, 297, 300, 301, 308, 309, 310, 313, 319, 321, 325 seri numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile gerek oran ilanı gerekse uygulama biçimi itibarıyla yeniden değerlendirme müessesesine yön verilmiştir.

Görüldüğü üzere enflasyon düzeltilmesi yapılabilmesi için yasada belirtilen koşullar;

- İçinde bulunulan yıl dahil son üç dönemdeki fiyat endeksindeki artış oranının %100'den fazla olması ve
- Bu fiyat endeksi değerinin içinde bulunulan yıl için de yine %10'dan daha büyük hesaplanmış bulunması gerektiğidir. Cumhurbaşkanı³ %100 oranını %35'e kadar indirmeye ve %10 oranını %25'e kadar çıkarmaya ya da yeniden %10 oranına indirmeye yetkili kılınmıştır. Yürütme organına verilen yetkide %100 oranının üstüne çıkma olanağı bulunmamaktadır. Fiyat endeksi kavramı ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hesaplanan ve Türkiye geneli için geçerli olarak ilan ettiği Üretici Fiyatları (ÜFE) endeksi olarak tanımlanmıştır.

VUK'un geçici 25'inci maddesine göre bir defa uygulanma olanağı bulunan düzeltme hükümleri; parasal olmayan varlıklar ile yükümlülüklerin fiyat endeksine göre belirlenen katsayı ile çarpılması sonucu bilançolara⁴ yansıtılmasından ve aktif ve pasif kalemlerin arasında oluşabilecek farklılıkların ise enflasyon düzeltilmesi fark hesaplarına kaydedilerek bilançoların reel değerlere göre yeniden oluşturulması esasına göre dizayn edilmiştir. Bu kapsamda olmak üzere bilançolar dışına kalan diğer mali tablolar olan gelir tablosu, nakit akım tablosu ile kar dağıtım tablosu düzeltme işlemlerine tabi tutulmamışlardır. Düzeltmeye konu parasal olmayan tüm kıymetler fiyat endeksindeki değişime paralel olarak belirlenen bir katsayı yardımıyla çarpılmak suretiyle o günün reel değerine irca edilmişler, aktif ve pasif kalemler arasında oluşan farklılıklar enflasyon düzeltilmesi fark hesaplarıyla kaydedilmişlerdir. Bu işlemler yönünden mükelleflerin ek bir vergi ödemesi ya da beyanda bulunmasına da gerek bulunmamıştır.

Düzeltilmiş değerler, ilgili parasal olmayan kıymetin maliyet değeriyle düzeltme katsayısının çarpımı sonucu bulunmuştur. Buna göre formül şu şekilde açıklanmıştır (328 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği):

Düzeltilmiş Değer = Maliyet Bedeli X Düzeltme Katsayısı.

Düzeltilmiş değerler, bilançoları fiyat endeksindeki değişimleri kapsayacak biçimde değerlendirilmiş ve gerçek değerlerine göre karar vericiler ve işletmeler için olması gereken tutarlara getirilmiştir.

3. YENİDEN DEĞERLEME GEÇİŞ UYGULAMALARI

a. Geçici 31'inci Madde Hükümleri

VUK'un geçici 31'inci maddesi 7144 sayılı kanunla 25.05.2018 tarihinden itibaren geçerli olmak ve 30.09.2018 tarihinde kadar uygulanmak üzere eklenmiştir. 2018 yılı itibariyle bir defa uygulanmak ve sadece taşınmazlara yönelik olmak üzere yeniden değerlendirme hükümlerinin yerine getirilmesi hüküm altına alınmıştır. Bu hükümle taşınmazlarını yeniden değerlemeye tabi tutarak oluşan yeniden değerlendirme farkı, pasifte bir fon hesabında tutulacak ve fon tutarının %5'i oranında da ek bir vergi ödenmesi söz konusu olacaktı.

³ Anayasada yapılan değişikliklerle Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildiğinden cumhurbaşkanına verilen bu yetki, sistem değişikliği öncesinde Bakanlar Kurulu'nun yetkisinde bulunuyordu (Bkz. 07.07.2018 T. ve 2. Mükerrer 30471 Sy. R.G.'de yayımlanan 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname).

⁴ Maliye Bakanlığı bu hususta yetkisini kullanarak 28.02.2004 T. ve 25387 Sy. R. G.'de yayımlanan 328 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile düzeltme işlemlerinin sadece bilançolar için geçerli olabileceğini, diğer mali tablolar için düzeltme işlemlerinin yapılmasına gerek bulunmadığını düzenlemiştir.

Tam mükellefiyet tabi ve bilanço esasına göre vergilendirilen mükelleflerin yararlanabileceği bu hükümlere ilişkin ayrıntılı açıklamalar 500 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde (06.07.2018 T. ve 30470 Sy. R.G.) yer almıştır. Buna göre 25.05.2018 tarihi itibarıyla aktifinde yer alan taşınmazların Yİ-ÜFE endeksi dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi olanağı getirilmiştir. Bu tercihe bırakılan olanaktan yararlanıldığında bilançoların aktif kısmında yer alan taşınmaların değeri artacağından artan kısma isabet eden tutarların pasifte ve özkaynaklar grubunda bulunan bir fona hesabına aktarılması suretiyle muhasebeleştirilmiştir. Fon tutarının %5'lik kısmı ayrıca vergiye tabi tutulmuştur. Bu fon tutarı yeniden değerlendirme sonrası net bilanço aktif değerinden yeniden değerlendirme öncesi net bilanço aktif değeri arasındaki fark olarak hesaplanmıştır.

Sadece taşınmazlara yönelik ihdas edilmiş bu hükümler, gelen eleştiriler sonrasında 7326 sayılı kanunla VUK'un geçici 31'inci maddesine 7 numaralı fıkra eklenerek bu kez sadece taşınmazlar değil, aynı zamanda amortisman tabi iktisadi kıymetler de yeniden değerlendirme kapsamına alınmışlardır. Ayrıca yeniden değerlemeden kaynaklanan fon tutarının vergilendirilmesi gereken oran olarak %5 değil, %2 olarak belirlenmiştir. Bu tercihli olanaktan isteyen mükellefler 31.12.2021 tarihine kadar yararlanabileceklerdir. Yararlanma koşulları ile diğer tüm ayrıntılı açıklamalar ise 530 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği'nde (16.07.2021 T. ve 31543 Sy. R.G.) yapılmıştır.

Buna göre dileyen tam mükellef gelir veya kurumlar vergisi mükellefleri 09.06.2021 tarihi itibarıyla aktiflerinde kayıtlı iktisadi kıymetlerini (taşınmazlar ile diğer tüm aktif kıymetlerini) Yİ-ÜFE endeksi dikkate alınarak yeniden değerleyebilmektedirler. Burada Yİ-ÜFE endeks değeri ise TÜİK'in her ay için belirlediği ve 1/1/2005 tarihinden itibaren üretici fiyatları endeksi (ÜFE) değerlerini, 1/1/2014 tarihinden itibaren yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) değerlerini ifade etmektedir.

Belirtilen hükümlerden ise aşağıda gösterilen mükellefler yararlanamamaktadır (530 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği):

- a) *Dar mükellefiyet esasında vergilendirilen mükellefler.*
- b) *İşletme hesabı (zirai işletme hesabı dâhil) esasına göre defter tutan mükellefler.*
- c) *Serbest meslek kazanç defteri tutan serbest meslek erbabı mükellefler.*
- ç) *Finans ve bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mükellefler.*
- d) *Sigorta ve reasürans şirketleri.*
- e) *Emeklilik şirketleri ve emeklilik yatırım fonları.*
- f) *Münhasıran sürekli olarak işlenmiş altın, gümüş alım-satımı ve imali ile iştigal eden mükellefler.*
- g) *213 sayılı Kanununun 215 inci maddesi uyarınca kendilerine, kayıtlarını Türk para birimi dışında başka bir para birimiyle tutmalarına izin verilen mükellefler."*

Yeniden değerlendirme yaparak enflasyondan arındırma işlemi yapan mükellefler %2 oranındaki vergiyi işlemi yaptıkları ayı izleyen ayın sonuna kadar beyan edip ödemek zorundadırlar. İsterlerse 3 taksitte de ödeyebilirler. Ancak ödememe durumunda ilgili yılın kazancı ile ilişkilendirilmeksizin tarhiyatla muhatap olabilecekleri gibi yeniden değerlendirme olanağından da yararlanamayacaklardır. Bu olanaktan yararlanan mükelleflere enflasyon düzeltilmesi uygulamasının gelmesi halinde ödedikleri vergilerin iade edilmesine yönelik herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

b. Geçici 32'nci ve Mükerrer 298'inci Madde Hükümleri

7338 sayılı kanunla 01.01.2022 tarihinden itibaren geçerli olarak yürürlüğe giren geçici 32'nci madde ile geçici 31'inci maddede yer alan hükümlerin aynısıyla ve bir defa olmak üzere istedikleri dönemde yeniden değerlendirileceklerdir. Yaptıkları yeniden değerlendirilme işleminden ayrıca %2 oranında vergi de ödeyeceklerdir.

Diğer yandan 7338 sayılı yasa ile VUK'un mükerrer 298'inci maddesinde yapılan değişikliklerle enflasyon düzeltilmesinin yapılmadığı dönemlerde geçerli olmak üzere sürekli yeniden değerlendirilme yapma olanağı getirilmiştir.

Ancak günümüze kadar TÜİK tarafından yayımlanan Yİ-ÜFE endeks değerlerine göre enflasyon düzeltilmesi hükümleri uygulamasının neredeyse kesin olduğu bu süreçte geçici 32'nci maddenin yürürlükte olması mümkün olmayacaktır.

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Yİ-ÜFE Endeks Değerleri

YIL	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2021	583,38	590,52	614,93	641,63	666,79	693,54	710,61	730,28	741,58	780,45	858,43	
2020	462,42	464,64	468,69	474,69	482,02	485,37	490,33	501,85	515,13	533,44	555,18	568,27
2019	424,86	425,26	431,98	444,85	456,74	457,16	452,63	449,96	450,55	451,31	450,97	454,08
2018	319,6	328,17	333,21	341,88	354,85	365,6	372,06	396,62	439,78	443,78	432,55	422,94
2017	284,99	288,59	291,58	293,79	295,31	295,52	297,65	300,18	300,9	306,04	312,21	316,48
2016	250,67	250,16	251,17	252,47	256,21	257,27	257,81	258,01	258,77	260,94	266,16	274,09
2015	236,61	239,46	241,97	245,42	248,15	248,78	247,99	250,43	254,25	253,74	250,13	249,31
2014	229,1	232,27	233,98	234,18	232,96	233,09	234,79	235,78	237,79	239,97	237,65	235,84
2013	206,91	206,65	208,33	207,27	209,34	212,39	214,5	214,59	216,48	217,97	219,31	221,74
2012	203,1	202,91	203,64	203,81	204,89	201,83	201,2	201,71	203,79	204,15	207,54	207,29
2011	182,75	185,9	188,17	189,32	189,61	189,62	189,57	192,91	195,89	199,03	200,32	202,33
2010	164,94	167,68	170,94	174,96	172,95	172,08	171,81	173,79	174,67	176,78	176,23	178,54
2009	155,16	156,97	157,43	158,45	158,37	159,86	158,74	159,4	160,38	160,84	162,92	163,98
2008	143,8	147,48	152,16	159	162,37	162,9	164,93	161,07	159,63	160,54	160,49	154,8
2007	135,09	136,37	137,7	138,8	139,34	139,19	139,28	140,47	141,9	141,71	142,98	143,19
2006	123,51	123,83	124,14	126,54	130,05	135,28	136,45	135,43	135,11	135,73	135,33	135,16
2005	114,83	114,81	117,25	119,62	119,23	119,64	119,33	121,4	123,4	124,22	121,4	121,14

YIL	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2004	104,46	106,17	108,4	111,27	111,24	110,06	108,39	109,25	111,26	114,85	115,72	115,87
2003	94,32	97,28	100,4	102,17	101,53	99,58	99,04	98,85	98,9	99,46	101,15	101,78
2002	71,11	72,93	74,29	75,63	75,95	76,83	78,88	80,56	83,07	85,67	87,06	89,33
2001	37,05	38,02	41,85	47,85	50,87	52,33	54,06	55,97	58,97	62,93	65,57	68,27
2000	28,87	30,05	30,98	31,72	32,26	32,35	32,68	32,99	33,76	34,7	35,53	36,21
1999	17,35	17,94	18,65	19,64	20,27	20,63	21,45	22,15	23,45	24,54	25,54	27,29
1998	11,57	12,1	12,58	13,09	13,51	13,73	14,07	14,41	15,18	15,81	16,35	16,75
1997	6,01	6,38	6,77	7,14	7,51	7,77	8,18	8,61	9,15	9,76	10,31	10,86
1996	3,38	3,57	3,82	4,13	4,3	4,42	4,53	4,7	4,94	5,21	5,47	5,69
1995	2,02	2,16	2,3	2,39	2,43	2,46	2,52	2,59	2,71	2,83	2,96	3,08
1994	0,79	0,87	0,94	1,25	1,36	1,39	1,4	1,44	1,51	1,62	1,72	1,87

Kaynak: <https://www.hakedis.org/endeksler/yi-ufe-yurtici-uretilci-fiyat-endeksi>
(E.T.10.12.2021).

Tablodan da görüldüğü gibi Kasım 2021 ayı itibariyle bile son üç yıllık endeks değeri %100'den fazladır. İlave bir yasal düzenleme olmadığı sürece son yılda %10'dan daha büyük bir endeks değeri sebebiyle enflasyon düzeltmesi uygulanmaya başlayacaktır.

SONUÇ

Vergi kanunlarının sürekli değişmesi karşısında takip etme olanağı bulunmasında zorlanılan bu süreçte mükellefleri yasalara uygun hareket etmelerinin bir gereği olarak daha adil, eşit ve güvenli birer düzenleme olması beklenmektedir. Ancak çalışmamızda belirttiğimiz ayrıntılı düzenlemelere göre VUK'un geçici 31'inci maddesi hükümlerine göre ciddi sayıda bir yararlanma içinde olduğu değerlendirilen mükelleflerin fazladan ödediği %2'lik vergilerin boşa ödenmiş olacağı kaygısı artmaktadır. Bunun için yasa koyucu iradenin bu konuda mağduriyet yaşanmaması, vergilendirmede adalet, eşitlik ve hukuk güvenlik ilkeleri çerçevesinde bir düzenleme yapması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 205 Sayılı Kanun (28.02.1963 T. ve 11343 Sy. R.G.).
- 2791 Sayılı Kanun (22.01.1983 T. ve 17936 Sy. R.G.).
- 3094 Sayılı Kanun (12.12.1984 T. ve mükerrer 18603 Sy. R.G.).
- 328 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği (02.2004 T. ve 25387 Sy. R.G.).
- 3332 Sayılı Kanunla (31.03.1987 T. ve mükerrer 19417 Sy. R.G.).
- 500 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği (06.07.2018 T. ve 30470 Sy. R.G.).
- 5024 Sayılı Kanun (30.12.2003 T. ve 25332 Sy. R.G.).

- 530 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği (16.07.2021 T. ve 31543 Sy. R.G.).
700 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (07.07.2018 T. ve 2. Mükerrer 30471 Sy. R.G.).
7144 Sayılı Kanun (25.05.2018 T. ve 30431 Sy. R.G.).
7326 Sayılı Kanun (09.06.2021 T. ve 31506 Sy. R.G.).
7338 Sayılı Kanun (26.10.2021 T. ve 31640 Sy. R.G.).
Avder, E. (2017). *Vergi Hukuku*, Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
Bilici, N. (2020). *Vergi Hukuku*, 50. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
Çomaklı, Ş. E. ve Ayrangöl, Z. (2016). *Vergi Hukuku Genel İlkeler ve Esaslar*, Ankara: Savaş Yayınevi.
Erkin, G. (2015). *Türk Hukukunda Vergilendirme Yetkisi*, Ankara: Adalet Yayınevi.
Güneş, G. (2011). *Verginin Yasallığı İlkesi*, İstanbul: XII Levha Yayınları.
<https://www.hakedis.org/endeksler/yi-ufe-yurtici-uretici-fiyat-endeksi>
(E.T.10.12.2021).
Kırbaş, S. (2018). *Vergi Hukuku*, 21. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
Oktar, S. A. (2017). *Vergi Hukuku*, 12. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
Önen, Z.S. (2017). *Genel Vergi Hukuku*, Ankara: Detay Yayıncılık.
Şenyüz, D., Yüce, M. ve Gerçek, A. (2018). *Vergi Hukuku (Genel Hükümler)*, 9. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.
Ünsal, H. (2006). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KRİPTO VARLIK PİYASASINA METAVERSELERİN ETKİSİ

Hasan BİL

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bölgesel Kalkınma İktisadi
ORCID: 0000-0002-1511-0187

ÖZET

Kripto varlıklar 2009 yılında ortaya çıktıklarından beri hayatımıza yön vermeye ve alışkanlıklarımızı değiştirmeye devam etmektedir. Uzun yıllardır süre gelen harcama, yatırım, para transferi, borsa alışkanlıklarını değiştiren kripto varlıklar şimdi de gelecekteki harcama alışkanlıklarına yön vermeye çalışmaktadır. Özellikle Facebook, Microsoft gibi büyük teknoloji şirketlerinin sürece dâhil olması ile birlikte hayatımızda daha sık duymaya başladığımız meta kavramı ile sanal gerçeklikten çok öte sanal yaşam alanları oluşturmak hedeflenmektedir. İnsanların sanal yaşam alanlarında sanal bir karakter (avatar) ile varlık göstermeleri konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bununla beraber bireylerin; toplantılarını, iş görüşmelerini, sportif faaliyetlerini ve hatta özel hayatlarını bile bu sanal karakterler üzerinden gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Oluşturulan bu sanal dünyanın en önemli unsurlarından biri de finans ve ekonomidir. Söz konusu dünyada, insanlar sanal olarak arazi edinmekte, alışverişlerini ve diğer harcamalarını kripto varlıklar üzerinden yapmaları amaçlanmaktadır. Bu yönde bazı uygulamaların satış işlemleri günümüzde yapılmaktadır. Metaverse alanında kullanılacak kripto varlıkların fiyatlarında büyük artışlar yaşandığı gözlemlenmiştir. Decentraland ve Sandbox (Mana ve Sand) gibi bazı kripto varlıkların değerinde %400'ün üzerinde artışlar yaşanmıştır. Bu durum yatırımcıların şimdiden bu piyasada yer almak istediklerini göstermektedir. Atılmaya devam edilecek adımlar ve bu adımların meyvelerini vermeye başlaması ile daha çok insan bu kripto varlıklara yatırım yapmak isteyecek bunun sonucunda metaverse coinlerinin fiyatları ve hacimleri artmaya devam edecektir. Bunun neticesinde kripto varlık piyasasının hacmi de artacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kripto varlık, metaverse, sanal yaşam

EFFECT OF METAVERSE ON CRYPTO ASSET MARKET

ABSTRACT

Crypto assets have continued to shape our lives and change our habits since they emerged in 2009. Crypto assets, which have changed the spending, investment, money transfer and stock market habits that have been going on for many years, are now trying to direct their future spending habits. It is aimed to create virtual living spaces far beyond virtual reality with the concept of meta, which we have started to hear more often in our lives, especially with the involvement of big technology companies such as Facebook and Microsoft. There are studies on people's presence in virtual living spaces with a virtual character (avatar). However, individuals; It is aimed to realize their meetings, business meetings, sports activities and even their private lives through these virtual characters. One of the most important elements of this created virtual world is finance and economy. In the aforementioned world, people acquire land virtually, and it is aimed to do their shopping and other expenses through crypto assets. Sales transactions of some applications in this direction are carried out today. It has been observed that there have been great increases in the prices of crypto assets that can be used in the metaverse area. Some crypto assets, such as Decentraland and Sandbox (Mana and Sand), have seen increases in value of over 400%.

This shows that investors already want to take part in this market. With the steps that will continue to be taken and these steps start to bear fruit, more people will want to invest in these crypto assets, as a result of which the prices and volumes of metaverse coins will continue to increase. As a result, the volume of the crypto asset market will increase.

Keywords: Crypto asset, metaverse, virtual life

COVID-19'UN GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜNDE YER ALAN FİRMALARIN FİNANSAL GÖSTERGELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Dr. Tuncer YILMAZ
Kafkas Üniversitesi, Susuz MYO
ORCID: 0000-0001-8956-5814

ÖZET

2019'un son aylarında Çin'de ortaya çıkan Covid-19, 2020 yılının ilk aylarından itibaren dünya genelinde küresel bir salgına dönüşmüştür. Küresel salgının meydana getirdiği endişeden kaynaklı olarak hükümetler virüsün yayılmasıyla mücadele etmek için aldığı tecrit önlemleri ulusal ekonomileri geniş kapsamlı ve ciddi bir şekilde etkilemiştir. Virüsten dolayı küresel ekonomide kapsamlı karantina önlemlerinin alınması, ülkede azalan tüketim harcamaları, bozulan tedarik zinciri, üretim, perakende ve ticari faaliyetlerin darbe alması neredeyse tüm sektörlerin hem operasyonel hem de finansal açıdan (nakit akışı, alacak tahsilatı, sermaye temini gibi) olumsuz etkilendiği söylenebilir.

Virüsün global ölçekte işletmelere verdiği ekonomik tahribatın etkilerinden yola çıkarak bu çalışmada, Covid-19'un gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal göstergeleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada Borsa İstanbul (BIST) gıda ve içecek sektöründe yer alan şirketler örneklem olarak alınmıştır.

Virüsün örneklemde yer alan şirketler üzerindeki ekonomik etkisini test etmek için Covid-19 dönemi ile Covid-19'dan önceki 6 çeyrek döneme ait kârlılık, finansal yapı, büyüme, likidite ve piyasa finansal göstergelerinin ortalama değerleri ve bu değerler arasındaki farkın anlamlılık düzeyi Bağımsız İki Örnek T-Testi ile analiz edilmiştir. Analizden elde edilen bulgulara göre, örneklemde yer alan BIST gıda ve içecek sektöründeki firmaların genel olarak finansal performanslarının Covid-19'dan olumsuz etkilenmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Gıda ve İçecek Sektörü, Finansal Göstergeler, T-Testi

THE EFFECT OF COVID-19 ON FINANCIAL INDICATORS OF COMPANIES IN THE FOOD AND BEVERAGE SECTOR

ABSTRACT

Covid-19, which emerged in China in the last months of 2019, has turned into a global epidemic worldwide since the first months of 2020. Due to the concern caused by the global epidemic, the measures taken by governments to combat the spread of the virus have had a wide and serious impact on national economies. It can be said that almost all industry have been adversely affected both operationally and financially (such as cash flow, debt collection, capital supply) due to the comprehensive measures taken in the global economy due to the virus, decreasing consumption expenditures, deteriorating supply chain, production, retail and commercial activities.

Based on the effects of the economic damage caused by the virus to businesses on a global scale, in this study, the effect of Covid-19 on the financial indicators of companies operating in the food and beverage industry was analyzed. In the study, companies in the food and beverage industry of Borsa İstanbul (BIST) were taken as a sample.

In order to test the economic impact of the virus on the companies in the sample, the mean values of profitability, financial structure, growth, liquidity and market financial indicators for the Covid-19 period and the 6 quarters before Covid-19, and the significance level for the difference between these values was analyzed by two independent samples T-Test.

According to the findings, it has been observed that the financial performance indicators of companies in the BIST food and beverage sector are generally not adversely affected by Covid-19.

Keywords: Covid-19, Food and Beverage Industry, Financial Indicators, T-Test

1. GİRİŞ

31 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde etyolojisi bilinmeyen vakalar tespit edildi. Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), bu salgının bir pandemi olduğunu ilan etti. Hastalığa DSÖ tarafından Covid-19 adı verilmiştir. Genel olarak bu hastalığın Çin'in Hubei eyaletinin başkenti Wuhan'daki bir deniz ürünleri pazarıyla bağlantılı olduğu öne sürülmüştür. 30 Ocak 2020'de DSÖ, Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgınının, hassas sağlık sistemlerine sahip ülkeler için yüksek risk oluşturan uluslararası öneme sahip halk sağlığı acil durumu olduğunu ilan etti (Sohrabi vd., 2020). 30 Ocak 2021'e kadar 101,5 milyondan fazla kişiye bulaşmış ve 2,1 milyondan fazla ölümle sonuçlanmıştır (World Health Organisation-WHO), 2021).

Yeni koronavirüsün (Covid-19) patlak vermesi, farklı endüstrilerde ve bölgelerde sağlık, ekonomi, ulaşım ve diğer alanları ciddi şekilde etkilemiştir. Karantina politikasının bir sonucu olarak nüfus hareketliliği keskin bir şekilde düştü, bu da harcama gücünün zayıflamasına ve durgun bir ekonomiye yol açmıştır. Makro düzeyde, Covid-19 salgını, ekonominin büyük hezimete uğradığı 1930'dan bu yana en kötü küresel durgunluğa neden olmuştur (Fu ve Shen, 2020).

Covid-19 salgını kontrolsüz ve hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılarak başta borsaya kayıtlı şirketlerin operasyonları olmak üzere tüm ekonomik döngüyü bir şekilde etkilemiştir. Bu salgın sadece bir sağlık sorunu değil, aynı zamanda hareket kısıtlamaları, sokağa çıkmanın kısıtlanması, sosyal mesafe politikaları ve toplumsal tecrit dâhil olmak üzere pandemi ile mücadele etmek için alınan hükümet önlemleri nedeniyle küresel ekonomileri ve şirketleri farklı açılardan olumsuz etkilemiştir (Khatib ve Nour, 2021). Ülkeler, Covid-19'un son derece bulaşıcı doğası nedeniyle karantina önlemleri almak zorunda kalmaları, bu önlemlerin toplam talep üzerinde, özellikle tüketim ve ihracat üzerinde büyük olumsuz etkisi olmuştur (Shen vd., 2020).

Son derece bulaşıcı olan Covid-19 pandemisinden dolayı dünyanın dört bir yanındaki hükümetler, sokağa çıkma kısıtlamaları, seyahat kısıtlamaları, test ve karantinaya alma ve ekonomik paketler gibi acil durum eylemleriyle uğraşmıştır. Bu eylemlerin temel amacı, bir yandan hastalığın yayılmasını kontrol altına almak için insanlar arasında sosyal mesafeyi sağlarken, diğer yandan ekonomik faaliyetler üzerindeki olumsuz etkiyi en aza indirmektir. Ancak bu eylemler, etkinlikleri ve etkileri konusunda ek belirsizlikler meydana getirmiştir. Örneğin, karantinalar yeni enfeksiyonları azaltmada etkili olsa da ekonomik mesafeyi de artırarak on milyonlarca insanın işlerine ve gelirlerine zarar vermiştir (Ashraf, 2020).

Covid-19 salgınının hızla yayılması, insanlara bulaşması, ölümcül olması ve sürekli mutasyona uğraması insanlarda korku ve endişeye sebep olmuştur. Bu süreçte, bireyler ve toplumlar eğitim, sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik vb. birçok açıdan etkilenmiştir. Salgından kaynaklı olarak insanların sağlık harcamalarının artması, ticari faaliyetlerin durması, maaşların ödenmemesi veya işten çıkarmalar gibi sebeplerden dolayı insanların ekonomik sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur (Yerdelen Kaygın ve Öndeş, 2021).

Covid-19 salgınının meydana getirdiği küresel krizde gerek sağlık gerekse ekonomik krizlerin çeşitli aşamalarında merkez bankaları ve hükümet temsilcileri, politika hedeflerini dengelemek, istihdam bozukluklarını gidermek, sosyal güvenlik ağlarını desteklemek ve ekonomik faaliyetleri devam ettirmek için piyasanın ihtiyaç duyduğu fonları sağlarken, bir dizi politika yaklaşımı ile bu krizle mücadele etmiştir.

Kriz sırasında küresel ekonomide yaşanan kapatma ve kısıtlamalarda, tedarik zinciri, üretim, tüketim harcamaları, maliyet, finansal piyasalar, piyasa likiditesi, piyasaların performans gösterme kabiliyeti, risk fiyatlandırma ve sermaye tahsis etme gibi ekonominin geneli üzerindeki etkisi ciddi ve geniş kapsamlı olmuştur.

Bu salgının etkisi borsa (Ashraf, 2020), işgücü piyasası (Mayhew ve Anand, 2020), iş modelleme (Yahaya vd., 2020), finans sektörü (Baicu vd., 2020), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Ratten, 2020) ve diğer sektörlerin (Abate vd., 2020; Song vd., 2021) ticari ve operasyonel faaliyetleri üzerinde olumsuz tahribatlar bırakmıştır.

Borsada işlem gören şirketler ulusal ekonominin temel bileşenini temsil ettiğinden, salgın gibi zorlu ekonomik zamanlarda finansal performans göstergeleri üzerindeki etkisini analiz etmek faydalı olacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak bu çalışmada, Covid-19'un gıda ve içecek sektöründeki firmaların finansal performansları üzerindeki etkisi T-Testi yöntemi kullanarak incelenmiştir. Bu çalışmada, Covid-19'un yayılmasından ve dünya çapında karantinadan kaynaklanan ekonomik aksaklıklarda BIST gıda ve içecek sektöründe yer alan firmaların finansal açıdan tam olarak nasıl ilerlediğini, firma performansına zarar verip vermediğini analiz etmeye ve gerçek etkisinin büyüklüğü ölçülmeye çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Covid-19'un BIST gıda ve içecek sektöründe yer alan firmaların finansal göstergeleri üzerindeki etkilerinin analiz edildiği bu çalışmada, 21 şirket¹ inceleme kapsamında ele alınmıştır. BIST gıda ve içecek sektöründe 32 şirket faaliyet göstermektedir. Ancak şirketlerin Covid-19 öncesi 6 çeyrek (2018: Q3-2019:Q4), Covid-19 sonrası 6 çeyrek (2020:Q1-2020:Q2) verileri karşılaştırıldığından bu dönemde 11 şirket borsada süreklilik arz etmediği için inceleme kapsamına dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan şirketlerin finansal verileri Finnet (www.finnet.com.tr) firmasının üyelerine sunduğu Analiz Expert platformundan öncelikle Microsoft Office Excel programına indirilmiş, daha sonra çeşitli matematiksel yöntemler kullanarak rasyolar hesaplanmıştır.

Analizlerde, şirketlerin Covid-19 öncesi ve Covid-19 sonrası 23 finansal rasyosu karşılaştırılmıştır. Çalışmada kullanılan finansal rasyolar, hesaplanması ve temsil edildikleri kategoriler Tablo 1'de sunulmuştur.

---

¹ İnceleme kapsamında yer alan şirketlerin listesi Ek 1'de yer almaktadır.

Tablo 2.1. Çalışmada Kullanılan Finansal Göstergeler

Finansal Göstergeler	Hesaplanması	Kategori
Brüt Kâr Marjı	Brüt Kâr / Net Satışlar	Kârlılık
Faiz ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr / Net Satışlar	
Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr / Net Satışlar	
Vergi Öncesi Kâr Marjı	Vergi Öncesi Kâr / Net Satışlar	
Aktif Kârlılık	Dönem Sonu Net Kâr / Toplam Aktifler	
Özsermaye Kârlılığı	Dönem Sonu Net Kâr / Toplam Özsermaye	
Hisse Başına Kâr	Dönem Sonu Net Kâr / Toplam Hisse Sayısı	
Cari Oran	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	Likidite
Asit-Test Oranı	Dönen Varlıklar- Stoklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	
Likit Oran	Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	
Stok Bağımlılık Oranı	Stoklar / Dönen Varlıklar	
Stokların Aktiflere Oranı	Stoklar / Toplam Aktifler	
Dönen Varlıkların Aktiflere Oranı	Dönen Varlıklar / Toplam Aktifler	Finansal Yapı
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	Uzun Vadeli Yükümlülükler / Pasifler	
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	Uzun Vadeli Yükümlülükler / Toplam Özsermaye	
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklerine Oranı	Uzun Vadeli Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler	
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	Kısa Vadeli Yükümlülükler / Pasifler	
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	Uzun Vadeli Yükümlülükler / Toplam Özsermaye	
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklerine Oranı	Kısa Vadeli Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler	
Aktiflerdeki Değişim	$((Aktifler_t / Aktifler_{t-1}) - 1)$	Büyüme
Satışlardaki Değişim	$((Satışlar_t / Satışlar_{t-1}) - 1)$	
Getiri	$((Hisse KapanışFiyat_t / Hisse KapanışFiyat_{t-1}) - 1)$	Piyasa
Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı	$(Dolaşımdaki Toplam Hisse Sayısı \times Hisse Kapanış Fiyatı) / Toplam Özsermaye$	

2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 2.1’de yer alan finansal göstergelerin Covid-19 öncesi (2018: Q3-2019: Q4) tanımlayıcı istatistiklerine ait sonuçlar Tablo 2.2’de yer verilmiştir.

Tablo 2.2. Covid-19 Öncesi Tanımlayıcı İstatistikler (N=126)

Finansal Göstergeler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Brüt Kâr Marjı	-0,1837	0,4899	0,2039	0,1323	-0,1771	-0,0453
Faiz ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	-0,8041	0,9929	0,2074	0,2866	-0,1659	2,1911
Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr	-0,2459	0,3686	0,1073	0,0993	-0,0707	0,9312
Vergi Öncesi Kâr Marjı	-1,1004	1,2778	0,0709	0,3765	-0,2167	2,3848
Aktif Kârlılık	-0,5301	0,1355	0,0056	0,0903	-3,2644	15,1293
Özsermaye Kârlılığı	-0,6794	0,3823	0,0162	0,2017	-1,4983	2,7539
Hisse Başına Kâr	-1,7960	5,0910	0,4798	1,0752	1,9881	4,8512
Cari Oran	0,2284	3,6992	1,6204	0,9041	0,8328	-0,0839
Asit-Test Oranı	0,1882	3,6241	1,0897	0,7336	1,3771	1,7994
Likit Oran	0,1327	3,5519	1,0053	0,7215	1,4831	2,2491
Stok Bağımlılık Oranı	0,0321	0,7497	0,3302	0,1808	0,6452	-0,7436
Stokların Aktiflere Oranı	0,0128	0,5010	0,1804	0,1168	0,7554	-0,3773
Dönen Varlıkların Aktiflere Oranı	0,2401	0,8668	0,5396	0,1750	-0,0578	-1,2898
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	0,0090	1,8519	0,2309	0,2618	3,5075	15,2393
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	-0,4697	2,8784	0,5955	0,6702	1,5096	2,5525
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklere Oranı	0,0162	0,7559	0,3247	0,1783	0,7602	-0,1146
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	0,0896	3,0913	0,4819	0,5156	3,7493	14,4610
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	-1,1999	10,5685	1,2606	1,5159	2,5886	11,3219
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklere Oranı	0,2441	0,9838	0,6753	0,1783	-0,7602	-0,1146
Aktiflerdeki Değişim	-0,2839	0,7358	0,0706	0,1581	1,5328	4,1226
Satışlardaki Değişim	-1,5328	1,6305	0,1120	0,4813	1,0411	3,3120
Getiri	-0,6561	1,6319	0,1447	0,3713	1,9114	4,7718
Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı	-0,7343	5,8176	1,4533	1,1504	1,5802	3,3244

Tablo 2.1’de yer alan finansal göstergelerin Covid-19 sonrası (2020:Q1-2021Q2) tanımlayıcı istatistiklerine ait sonuçlar Tablo 2.3’te yer almaktadır.

Tablo 2.3. Covid-19 Sonrası Tanımlayıcı İstatistikler (N=126)

Finansal Göstergeler	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Brüt Kâr Marjı	-0,1291	0,5082	0,2029	0,1275	-0,0614	-0,0985
Faiz ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	-0,4215	1,0164	0,1877	0,2311	1,1424	2,6542
Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr	-0,2635	0,4284	0,1065	0,0973	-0,3719	2,3537
Vergi Öncesi Kâr Marjı	-0,8299	0,7766	0,0997	0,2602	-0,3123	1,8464
Aktif Kârlılık	-0,0937	0,2398	0,0232	0,0505	1,3167	4,4386
Özsermaye Kârlılığı	-0,8623	0,8554	0,0337	0,2059	-0,4064	7,8661
Hisse Başına Kâr	-1,9970	5,8281	0,5147	1,0974	2,3267	7,7820
Cari Oran	0,3332	8,5604	1,9069	1,2977	2,5209	8,4884
Asit-Test Oranı	0,2289	5,0497	1,2665	0,9410	2,3219	6,3666
Likit Oran	0,1282	5,0147	1,1797	0,9199	2,3787	6,8291
Stok Bağımlılık Oranı	0,0605	0,8404	0,3254	0,1792	0,8620	-0,0165
Stokların Aktiflere Oranı	0,0461	0,4105	0,1778	0,1051	0,4642	-1,0193
Dönen Varlıkların Aktiflere Oranı	0,2016	0,8962	0,5538	0,1793	0,0356	-1,0747
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	0,0088	0,6205	0,1742	0,1182	1,0116	1,3246
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	-0,7846	3,6950	0,6095	0,7161	2,0022	4,6831
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklere Oranı	0,0146	0,7851	0,3190	0,1673	0,5439	0,1711
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	0,0683	1,1704	0,3701	0,1800	0,8838	1,6812
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	-1,4798	5,8297	1,2515	1,3419	1,8162	3,0818
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülüklere Oranı	0,2149	0,9854	0,6810	0,1673	-0,5439	0,1711
Aktiflerdeki Değişim	-0,3934	1,0236	0,0783	0,1659	2,7286	12,3822
Satışlardaki Değişim	-1,7393	3,9709	0,1560	0,7044	2,3382	11,2568
Getiri	-0,5712	1,4962	0,1795	0,4411	1,3305	1,3330
Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı	-1,0605	9,8538	3,0811	2,1295	1,0862	0,6029

Covid öncesi ve Covid sonrası ortalama değerler karşılaştırıldığında;

Kârlılık göstergelerinde, aktif kârlılık, özsermaye kârlılığı ve hisse başına kâr değerleri Covid-19 döneminde artarken, brüt kâr marjı, faiz ve vergi öncesi kâr marjı, faiz, amortisman ve vergi öncesi kâr marjının ortalama göstergelerinde ise azalış olmuştur. Likidite göstergeleri incelendiğinde, cari oran, asit-test oranı ve likidite oranlarında artış, stok bağımlılık oranı ve stokların aktifler içinde oranında azalış gerçekleşmiştir. Finansal yapı değişkenlerinden dönen varlıkların toplam aktiflere oranı, uzun vadeli yükümlülüklerin özsermayeye oranı ve kısa vadeli yükümlülüklerin toplam yükümlülükler içinde payında artış diğer finansal yapı göstergelerinde ise belirli düzeylerde bir azalış olduğu görülmüştür. Covid-19 döneminde örnekleme yer alan şirketlerin büyüme ve piyasa göstergelerinde Covid'ten önceki döneme göre artış yaşanmıştır.

Ayrıca, hem Covid öncesi hem de Covid döneminde 23 finansal göstergeye ait çarpıklık ve basıklık değerlerinde ortalama çok yakın olduğu, başka bir deyişle normal dağılım veya normal dağılıma çok yakın bir dağılım göstermektedir.

2.2. T-Testi Analiz Sonuçları

İnceleme kapsamında yer alan gıda ve içecek sektöründeki firmaların Covid-19 döneminde finansal göstergelerinde nasıl bir değişim olduğunu test etmek için Bağımsız İki Örnek T-Testi kullanılmıştır. T-Testi analizinde 2018: Q3-2019: Q4 dönem Covid-19 öncesi, 2020: Q1-2021: Q2 dönemi ise Covid-19 sonrası dönem olarak alınmıştır.

İki döneme ait finansal göstergelerin ortalama değerleri arasındaki fark ve bu farkın hangi düzeyde anlamlı olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan T-Testi analizinden elde edilen istatistik bulgulara ait katsayılar Tablo 3.4'te yer almaktadır.

Tablo 2.4. T-Testi Sonuçları (N=126)

Finansal Göstergeler	F	t	p	Ortalama Fark	Farkın 95% güven aralığında alt ve üst sınır değerleri	
					Alt	Üst
Brüt Kâr Marjı	0,2698	0,0649	0,9483	0,0011	-0,0312	0,0333
Faiz ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	2,6570	0,6012	0,5482	0,0197	-0,0449	0,0843
Faiz, Amortisman ve Vergi Öncesi Kâr Marjı	0,1546	0,0599	0,9523	0,0007	-0,0237	0,0251
Vergi Öncesi Kâr Marjı	5,2025	-0,7068	0,4804	-0,0288	-0,1091	0,0515
Aktif Kârlılık	5,8402	-1,9128	0,0569*	-0,0176	-0,0358	0,0005
Özsermaye Kârlılığı	1,1142	-0,6828	0,4954	-0,0175	-0,0681	0,0330
Hisse Başına Kâr	0,0041	-0,2553	0,7987	-0,0349	-0,3045	0,2346
Cari Oran	2,6250	-2,0327	0,0431**	-0,2864	-0,5639	-0,0089
Asit-Test Oranı	1,9263	-1,6635	0,0975	-0,1768	-0,3862	0,0325
Likit Oran	1,5801	-1,6748	0,0952	-0,1744	-0,3796	0,0307
Stok Bağlılık Oranı	0,3706	0,2129	0,8316	0,0048	-0,0398	0,0495
Stokların Aktiflere Oranı	0,9070	0,1861	0,8525	0,0026	-0,0250	0,0302
Dönen Varlıkların Aktiflere Oranı	0,0065	-0,6389	0,5235	-0,0143	-0,0582	0,0297
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	9,3452	2,2148	0,0277**	0,0567	0,0063	0,1071
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	0,0724	-0,1594	0,8734	-0,0139	-0,1860	0,1582
Uzun Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülükler Oranı	0,6691	0,2654	0,7909	0,0058	-0,0371	0,0487
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Pasiflere Oranı	9,1137	2,2976	0,0224**	0,1118	0,0160	0,2076
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Özsermayeye Oranı	0,3115	0,0505	0,9598	0,0091	-0,3461	0,3643
Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Toplam Yükümlülükler Oranı	0,6691	-0,2654	0,7909	-0,0058	-0,0487	0,0371
Aktiflerdeki Değişim	0,7472	-0,3805	0,7039	-0,0078	-0,0480	0,0324
Satışlardaki Değişim	1,2641	-0,5777	0,5640	-0,0439	-0,1936	0,1058
Getiri	5,2651	-0,6776	0,4986	-0,0348	-0,1360	0,0664
Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı	38,6645	-7,5490	0,0000***	-1,6277	-2,0524	-1,2031

***, $p < 0,01$

**, $p < 0,05$

*, $p < 0,1$

Covid-19 öncesi finansal göstergelere ait ortalama değerler Tablo 2.2'de, Covid-19 sonrası finansal göstergelere ait ortalama değerler ise Tablo 2.3'te yer almaktadır. Finansal göstergelerin Covid-19 öncesi ve Covid-19 sonrası ortalama değerleri arasındaki fark ve bu farkın hangi düzeyde anlamlı olup olmadığını tespit etmek için yapılan T-Testi analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 2.4'teki gibidir. Tabloda görüldüğü gibi, firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 sonrası piyasa değeri defter değeri oranı ortalamaları arasındaki fark %1 düzeyinde, cari oran, uzun vadeli yükümlülüklerin pasiflere oranı ve kısa vadeli yükümlülüklerin pasiflere oranı göstergelerinin ortalama değerleri arasındaki %5 düzeyinde, aktif kârlılık rasyosun da ise ortalama fark %10 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Aktif kârlılık, cari oran ve piyasa değeri defter değeri oranı göstergelerinde fark negatif, diğer göstergelerde fark pozitif yönünde çıkmıştır. Diğer finansal göstergelerde ise Covid-19 öncesi ve Covid-19 sonrası dönemde ortalama değerler arasındaki fark hiçbir düzeyde anlamlı bulunmamıştır.

Bu sonuçta bize, Covid-19'un örnekleme yer alan şirketlerin finansal göstergeleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

3. SONUÇ

Covid-19'un BIST gıda ve içecek sektöründe yer alan 21 firmanın finansal performans göstergeleri üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçları kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür. Covid-19 döneminde, aktif kârlılık, cari oran ve piyasa değeri defter değeri oranı pozitif yönde anlamlı, uzun vadeli yükümlülüklerin pasiflere oranı ile kısa vadeli yükümlülüklerin pasiflere oranı finansal göstergelerinde ise negatif yönlü anlamlı olarak etkilendiği tespit edilmiştir. Diğer finansal göstergelerdeki Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemine ait ortalama değerler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgulara göre, örnekleme yer alan gıda ve içecek sektöründeki firmaların küresel salgından dolayı ülkede alınan katı karantina tedbirlerine rağmen finansal pozisyonlarında önemli bir tehde neden olmadığı görülmüştür. Başka bir ifade ile, inceleme kapsamında yer alan gıda ve içecek sektöründeki firmaların Covid-19'dan dolayı ekonomik anlamda olumsuz etkilenmediğine dair bulgular elde edilmiştir.

Sonuç olarak, çalışmanın yapıldığı dönem ve örneklem Covid-19'un tüm dünyaya yayıldığı 6 aylık dönemi kapsadığından, virüsün yayılması ve bulaşmasının dışsal etkisini yansıttığı söylenebilir. Bu anlamda çalışmanın ampirik bulguları bütün paydaşlara gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren şirketler için bir bakış açısı sağladığını söylemek mümkündür. Son olarak, ülkelerin uyguladığı politikalara veya eylemlere bağlı olarak pandeminin işletmeler üzerindeki şiddeti değişkenlik arz edebilir.

KAYNAKÇA

Abate M., Christidis P., Purwanto A. J. (2020). Government Support to Airlines in the Aftermath of the COVID-19 Pandemic. *Journal of Air Transport Management*, 89, 101931.

Ashraf B. N. (2020). The Economic Impact of Government Interventions During the COVID-19 Pandemic: International Evidence from Financial Markets. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 27, 100371.

Baicu C. G., Gârdan, I. P., Gârdan, D. A., Epuran, G. (2020). The Impact of COVID-19 on Consumer Behavior in Retail Banking. Evidence from Romania. *Management and Marketing*, 15 (1), 534-556.

Finansal Information News Network (FINNET) (2021). (www.finnet.com.tr)

Fu M., Shen H. (2020). COVID-19 and Corporate Performance in the Energy Industry-Moderating Effect of Goodwill Impairment. *Energy Research Letters* 1 (1), 12967.

Shen H., Fu M., Pan H., Yu Z., Chen Y. (2020). The Impact of the COVID-19 Pandemic on Firm Performance, Emerging Markets Finance and Trade, 56 (10), 2213-2230.

Khatib S. F., Nour A. N. I. (2021). The Impact of Corporate Governance on Firm Performance During the Covid-19 Pandemic: Evidence from Malaysia. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, Forthcoming, 8 (2), 0943-09.

Mayhew K., Anand P. (2020). COVID-19 and the UK Labor Market. *Oxford Review of Economic Policy*, 36, 215-224.

Ratten V. (2020). Coronavirus (COVID-19) and Entrepreneurship: Changing Life and Work Landscape. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 32 (5), 503-516.

Sohrabi C., Alsafi Z., O'Neill N., Khan M., Kerwan A., Al-Jabir A., Iosifidis C., Agha R. (2020). World Health Organization Declares Global Emergency: A Review of the 2019 Novel Coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*, 76, 71-76.

Song H. J., Yeon J., Lee S. (2021). Impact of the COVID-19 Pandemic: Evidence from the U.S. Restaurant Industry. *International Journal of Hospitality Management*, 92, 102702.

World Health Organisation (WHO) (2021), WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/>.

Yahaya I. S., Senin A. B. A., Yusuf M. M., Khatib S. F. A., Sabo A. U. (2020). COVID-19 Pandemic and Global Business Challenge are How to Survey With Business Models: A Systematic Literature Review. *Journal of Public Value and Administrative Insight*, 3 (3), 82-91.

Yerdelen Kaygın, C. ve Öndeş, T. (2021). COVID-19 Pandemisinin Bireylerin Yatırım Kararlarına Etkisinin Nitel Veri Analiz Yöntemi İle İncelenmesi. Covid-19'un Muhasebe ve Finans Yansımaları, ed. C. Yerdelen Kaygın ve T. Öndeş, 1-19. Ankara: Gazi Kitabevi.

EK 1: İnceleme Kapsamında Yer Alan Şirketler

Sıra	Kod	Şirket Unvanı
1.	AVOD	A.V.O.D. KURUTULMUŞ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİ SANAYİ TİCARET A.Ş.
2.	AEFES	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.
3.	BANVT	BANVİT BANDIRMA VİTAMİNLİ YEM SANAYİİ A.Ş.
4.	CCOLA	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.
5.	DARDL	DARDANEL ÖNENTAŞ GIDA SANAYİ A.Ş.
6.	ERSU	ERSU MEYVE VE GIDA SANAYİ A.Ş.
7.	FRIGO	FRİGO-PAK GIDA MADDELERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
8.	KERVİT	KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
9.	KNFRT	KONFRUT GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
10.	KRSTL	KRİSTAL KOLA VE MEŞRUBAT SANAYİ TİCARET A.Ş.
11.	MERKO	MERKO GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
12.	OYLUM	OYLUM SİNAİ YATIRIMLAR A.Ş.
13.	PENGD	PENGUEN GIDA SANAYİ A.Ş.
14.	PETUN	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.
15.	PINSU	PINAR SU VE İÇECEK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
16.	PNSUT	PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.
17.	SELGD	SELÇUK GIDA ENDÜSTRİ İHRACAT İTHALAT A.Ş.
18.	TATGD	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.
19.	TUKAS	TUKAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
20.	ULUUN	ULUSOY UN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
21.	ULKER	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.

DİĞER KAPSAMLI GELİR UNSURLARININ İŞLETMELERCE KULLANIM DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ, BİST 100 ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Dr. Yusuf IŞIK

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Kırıkhan MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü

ORCID: 0000-0001-5842-4365

Özet

Finansal tablolar, işletmelerin finansal durumlarını, faaliyet sonuçlarını ve diğer mali nitelikteki bilgilerini sistematik olarak bilgi kullanıcılarına sunan raporlardır. Ülkemizde finansal raporların düzenlenmesi Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında iki farklı şekilde yapılmaktadır. Bu çalışmanın kapsamını oluşturan gelir ve giderler, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği kapsamında düzenlenen finansal tablolarda “Gelir Tablosu” olarak ifade edilen finansal raporda açıklanırken, Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında ise, gelir tablosu bilgilerinin de içinde bulunduğu “Kar ya da Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu” olarak ifade edilmektedir. Gelir tablosunda bir işletmenin belli bir döneme ait gelir ve giderleri karşılaştırılmak suretiyle kâr veya zarar bilgileri sunulurken, kar ya da zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunda işletme gelir ve gider unsurları ile kar veya zararı bilgilerine ek olarak, işletmenin kapsamlı gelir unsurlarının tamamı sunulur.

Bu çalışma BİST 100 endeksinde işlem gören firmaların kapsamlı gelir unsurlarının kullanım düzeylerini araştırma amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kamu Aydınlatma Platformu tarafından açıklanan 2020 yılı mali tablolar incelenmiştir. Kamu Aydınlatma Platformundan elde edilen mali tablo bilgileri Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından önerilen “Kapsamlı Gelir Tablosu” formatı ile karşılaştırılmak suretiyle incelenmiş, sonuç olarak söz konusu firmaların kapsamlı gelir tablosu unsurlarının kullanım düzeyleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Diğer Kapsamı Gelir, Kapsamlı Gelir Unsurları, Toplam Kapsamlı Gelir

Jel Kodları: M40, M41, M49

DETERMINING THE LEVEL OF USE OF OTHER COMPREHENSIVE INCOME ELEMENTS BY BUSINESSES, BIST 100 SAMPLE

Abstract

Financial statements are the reports that systematically present the financial status, operating results and other financial information of the enterprises to the information users. In our country, the preparation of financial reports is done in two different ways within the scope of the General Communiqué on Accounting System Implementation and Turkish Accounting Standards. Income and expenses, which form the scope of this study, are explained in the financial report expressed as "Income Statement" in the financial statements prepared within the scope of the General Communiqué on Accounting System Implementation, while in the scope of Turkish Accounting Standards, "Profit or Loss and Other Comprehensive Income Statement", which also includes the income statement information. In the income statement, profit or loss information is presented by comparing the income and expenses of a business for a certain period. On the other hand, in the statement of profit or loss and other comprehensive income, all of the comprehensive income elements of the business are presented in addition to the operating income and expense elements and profit or loss information.

This study has been prepared to investigate the usage levels of comprehensive income elements of companies traded in the BIST 100 index. For this purpose, the financial statements of 2020 announced by the Public Disclosure Platform were examined. The financial statement information obtained from the Public Disclosure Platform was analyzed by comparing it with the "Comprehensive Income Statement" format recommended by the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority. As a result, the usage levels of the comprehensive income statement elements of the companies in question were determined.

Keywords: Other Comprehensive Income, Comprehensive Income Elements, Total Comprehensive Income

Gel Codes: M40, M41, M49

DİJİTALLEŞEN ÇALIŞMA HAYATINDA STRES YÖNETİMİ

Doç. Dr. Banu ÖZBUCAK ALBAR

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İ.İ.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü

ORCID: 0000-0003-1790-0761

ÖZET

Son yıllarda sosyal bir sorun haline gelen stres, insanların yaşamına olumsuz etki eden bir etken olmakla birlikte yaşamın her alanında birlikte yaşamayı öğrenmemiz gereken bir parça haline gelmiştir. Stres ile hastalıklar arasında önemli bir bağlantı olduğunun ve stres farkındalığının artık toplumda kabul edilmiş olması ile stres yönetiminin önemi giderek artmaktadır. Çalışma hayatında stres yaratıcı faktörlere özellikle içinde bulunduğumuz Covid 19 salgın sürecinde yeni belirsizliklerin eklenmiş olması, esnek çalışma modelleri ile iş ve özel yaşam dengesi sorunlarının artması, artan iş yükü, sosyal ilişkilerin azalması, örgütsel aidiyetin azalması vb. durumlar çalışanların stres seviyesini daha da arttırmıştır. Bu açıdan stres yönetimi, ruh ve beden sağlığını korumak, üretken ve verimli bir yaşam sürdürebilmek için gereklidir. Örgütlerde stres yönetiminin temel amacı ise stresin bütün türlerinden kaçınmaktan ziyade; olumlu bir güç yaratacak verimlilik, enerji ve canlılık oluşturmaktır.

Covid-19 salgın süreci ile dijital araçların kullanıldığı çalışma modellerinin ortaya çıkması, yeni sistemleri öğrenme zorlukları, çalışanların bu faaliyete uyumu ve bu değişim süreci ile iş güvencesizliği algısının yükselmesi örgütlerde yaşanan stresin dozunun artmasına sebep olmuştur. Bu çalışma ile pandemi sürecinde yaşanan bu değişimler ve bu değişimlere uyum sağlamada yaşanan zorlukların çalışanların iş stresi üzerindeki etkisine değinilerek, stresin yönetiminin çalışanlar ve örgütler için önemi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Stres, Stres Yönetimi, Dijital Stres, Covid-19

STRESS MANAGEMENT IN DIGITALIZED WORKING LIFE

Abstract

Stress, which has become a social problem in recent years, has become a factor that negatively affects people's lives, but it has become a part that we need to learn to live together in every aspect of life. Stress management is becoming more and more important as there is an important link between stress and diseases and stress awareness is now accepted by the society. The fact that new uncertainties have been added to the stress-creating factors in working life, especially during the Covid 19 epidemic process, increased work-life balance problems with flexible working models, increased workload, decreased social relations, decreased organizational belonging, etc. These situations increased the stress level of the employees even more. In this respect, stress management is necessary to protect mental and physical health and to lead a productive and productive life. The main purpose of stress management in organizations is to avoid all types of stress; is to create efficiency, energy and vitality that will create a positive power.

The emergence of working models using digital tools with the Covid-19 epidemic process, the difficulties in learning new systems, the adaptation of employees to this activity, and the increase in the perception of job insecurity with this change process have led to an increase in the dose of stress experienced in organizations.

In this study, the effects of the changes experienced during the pandemic process and the difficulties experienced in adapting to these changes on the work stress of the employees will be discussed, and the importance of stress management for employees and organizations will be examined.

Keywords: Stress, Stress Management, Digital stress, Covid-19

GİRİŞ

Tüm dünyayı etkisi altına alan covid-19 salgın hastalığı nedeniyle örgütler yoğun bir dijitalleşme sürecine girmiştir. İş süreçleri dijitalleşme sürecine hızlıca uygun hale getirilerek özellikle öğretim kurumları, bankalar, müşteri hizmetleri vb. niteliği yoğun örgütler değişime ayak uydurarak yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Dijitalleşme ile yapısal değişikliğe uğraşan işletmelerin çalışanları da dijital platformların kullanımına hâkim olmaya çalışarak değişimden etkilenmişlerdir. Çalışanların çevrelerinde yaşanan değişimi bir tehdit olarak algılamaları, değişime ayak uydurmada sorun yaşamaları ve alışkanlıklarının olmadığı dijital platformların kullanımında hata yapma korkusunun olması çalışanların çalışma hayatlarında yeni stres faktörlerini oluşturmaktadır. Bu çalışma ile dijital araçların kullanımı, yeni çalışma modellerinin aktif hale gelmesi ve yeni sistemleri öğrenmede yaşanan zorluklar çerçevesinde çalışanların artan stresleri ile bunlarla baş edebilme yöntemleri incelenecektir.

DİJİTAL STRES VE STRES YÖNETİMİ

Latince “estrica” sözcüğünden gelen stres kavramı, 17. yüzyılda felaket, dert, musibet, baş edilmez sorun vb. anlamlarında kullanılmış, daha sonra bu kavram; zorluk, baskı, kısıtlanma, gerilim vb. gibi anlamlarda kullanılmıştır (Demirel, 2013:222). Stres, birey üzerinde aşırı fizyolojik ve psikolojik talepler yaratan bir uyarıcıya karşı, o bireyin uyum sağlayabilme tepkisidir (Moorehead ve Griffin,2000:193). Stres, her nereden gelirse gelsin vücudun gösterdiği belirsiz bir reaksiyon olup (Organ ve Hammer, 1982:371), insanlar üzerinde rahatsızlık ve acıya sebep olan bir etki (Ivancevich vd., 1983:578) olarak tanımlanmaktadır. Stres, basit bir endişe hali ya da sinirsel bir gerginlik hali değildir. Ayrıca stres mutlaka kişiye zarar veren kaçınılması gereken bir şey de değildir. Belirli bir düzeye kadar stresin motive edici, motivasyonu yükseltici etkisi dahi vardır (Kırel, 2013: 146).

Bir örgütte çalışanları etkileyen çok farklı stres kaynakları vardır. Bunlar arasında işten çıkartılma, yöneticilerle yaşanan sorunlar, iş belirsizliği, rol çatışması, iş monotonluğu, aşırı iş yükü, aşırı kuralcılık, iş güvencesizliği, adil olmayan yönetim anlayışı, yetersiz ücret, örgüt ikliminin olumsuzluğu, karar alma süreçlerine katılamama, iletişim sorunları, örgütsel değişim ve yeni teknoloji uygulamaları örgütsel stres kaynaklarına örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde çalışma hayatında yaşanan dijitalleşme ve yeni uygulamalara uyum süreci de çalışanlar üzerinde yoğun stres yaratmaktadır. Değişimlere uyum sağlayamamanın yaratmış olduğu baskı, çalışanların ruh sağlığı üzerinde strese yol açmaktadır. Bu çerçevede dijital stres kavramı günümüzde daha da önem kazanmaktadır.

Brod (1982) tarafından ileri sürülen dijital stres kavramı, bireyin veya kuruluşun yeni bir teknolojiye uyumuna, tanınmasına ve işletilmesine uyum sağlayamamasından kaynaklanan bir durumu ifade etmektedir. Buna göre dijital stres, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı belirsizlik, karmaşıklık, yeni uygulamaları kullanabilme ve yönetebilme sorunları sebebiyle çalışanların yaşadığı stresi ifade etmektedir. Dijital stresi yaygınlaştıran ve derinleştiren en önemli etken ise dijitalleşmedir (Özyılmaz,2021:166).

Dijital strese neden olan dört temel faktör bulunmaktadır. Bunlar (Özyılmaz,2021:165);

1. Dijital dünyadaki gelişmelere ve değişimlere uyumda ve takipte eksik kalma hissi,
2. Dijital kanallardaki talep ve akışlara yanıt verilemediğinde rahatsız edici sonuçlara maruz kalma kaygısı,
3. İletişime dayalı aşırı yüklenmenin ortaya çıkardığı psikolojik baskıya maruz kalma kaygısı,
4. Yoğun iletişim ve bilgi trafiği içerisinde bunları yönetememe kaygısıdır.

Stres yönetimi ise, fiziksel, duygusal ve zihinsel anlamda sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için önemlidir. Stresi yönetmenin temel amacı, stresi tamamen yok etmekten ziyade stresin miktarını azaltarak hem kişinin hayatı hem de örgütün verimliliği üzerindeki olumsuz etkiyi en aza indirmektir. Bu amaçla stresle başa çıkmada kişisel ve örgütsel yöntemler mevcuttur. Kişisel yöntemler arasında; dinlenme-meditasyon, biyolojik geri beslenme, tatil ve sağlık kontrolü, düzenli spor, dengeli beslenme, hobi edinme, kendini eğitime ve geliştirme yer almaktadır. Örgütsel yöntemler arasında ise, zaman yönetimi, duygusal iklimi kontrol etme, sosyal destek sağlama, katılımlı yönetim anlayışını benimseme, amaç belirleme programları geliştirme, rol analizi ve sınıflandırması yapma ile stres yönetimi eğitimleri gerçekleştirme tedbirleri yer almaktadır (Kırel, 2013: 157-161).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid 19 pandemisi ile birlikte işgücü piyasasında yaşanan dijital dönüşüm süreciyle örgütlerde klasik yüz yüze çalışma şekilleri yerini uzaktan çalışma, evden çalışma gibi esnek çalışma modellerine bırakmış ve örgütlerin iş yapış şekilleri büyük ölçüde değişime uğramıştır. Dijitalleşme bu süreçte işleri hızlandırma, verimliliği artırma, zaman ve maliyet açısından olumlu etkiler yaratırken diğer taraftan çalışanların iş ve yaşam dengesinin bozulması sebep olmakta ve yaşanan dijital stres sayesinde ruhsal ve mental olarak sağlıkları olumsuz etkilenmektedir. Çalışanlarda psikolojik yorgunluk hali, uyku problemleri, tükenmişlik, örgütsel bağlılık yapısında bozulma, iş tatminsizliği, yabancılaşma sorunları yaşanabilmektedir.

Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler ve değişen yaşam koşulları ile birlikte örgütlerde ve işgücü piyasasında yaşanan bu köklü değişimler, çalışanların dijital stres yaşama olasılıklarını arttırmıştır. Dijitalleşmenin çalışanlar açısından yarattığı bu stres, önlemi alınmazsa daha köklü problemlere sebep olacak boyuttadır. Bu açıdan dijital stresle mücadele edilebilmesi için çalışanların yeni nesil çözüm önerileriyle örgüt tarafından desteklenmesi, bilgilendirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Demirel, E. T. Mesleki Stresin İş Tatminine Etkisi: Örgütsel Desteğin Aracılık Rolü. Niğde Üniversitesi, İİBF Dergisi, 2013; 6(1), s.220-241.

Ivancevich, J. M., Donnelly, J. L. Ve Gibson, J. L. (1983). Managing For Performance. Business Publications Inc.: USA.

Kırel, A. Ç. (2013). Örgütsel Stres Kaynakları ve Yönetimi, Editörler: Kırel, A.Ç. ve Ağlargoç, O., "Örgütsel Davranış" (içinde), Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.144-167.

Moorehead, G. Ve Griffin,R.W.(2000). Organizational Behavior, Houghton Mifflin Company, Boston.

Organ, D.W. ve Hammer, W.C. (1982). Organizational Behavior. Business Publications Inc.: USA.

Özyılmaz, A.F. (2021). Bilgi Çağında Madalyonun Diğer Yüzü: Dijital Stres, Meyad Akademi, Cilt:2 Sayı:2, s.163-171.

2010 – 2020 YILLARINDA FİLM JENERİK TASARIMLARINDA TİPOGRAFİNİN KULLANIMI

Ayça AYDOĞAN

Haliç University, Faculty of Fine Arts, Department of Graphic Design

ORCID: 0000-0001-9064-486X

ÖZET

Geniş bir etki oları olan grafik tasarımın etkilediği alanlardan biri de zamanla hızlı ve evrensel bir şekilde popüler olan sinema sektörüdür. Film jeneriği geçmiş zamanlarda düzyazılardan oluşmaktayken günümüzde bu durumun çok daha ötesindedir. Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle de zenginleşen tipografik çeşitlenmeler bu çalışmanın seçiminde başlıca rol oynamıştır. Çalışmada 2010 - 2020 yılları arasında yayınlanan filmlerin jenerik tasarımlarında yer alan tipografi ögesinin kullanım örnekleri fotoğraflar ile verilmiş olup, yıllara göre değişen ve gelişen tipografik yaklaşımlar incelenerek tipografinin gelişimi analiz edilmeye çalışılmıştır. “Snow White and the Huntsman” filminin jenerik tasarımı ele alınarak jenerikte kullanılan tipografinin filme nasıl bir yenilik getirdiği tespit edilmiş ve bu anlamda jenerik tasarımına kattığı yenilikçi anlayış incelenmiştir. Bir yazı karakterinin bir duyguyu veya atmosferi gerçekten öne çıkarabileceği için film jenerik tasarımlarının öne çıktığı bir dönemde, filme özgü yazı karakteri tasarımları da artmaya başlamıştır. Günümüz teknolojisinin gelişmesiyle film jenerik tasarımlarının biçimleri her zamankinden daha çeşitli bir duruma gelmiştir. Gelişen animasyon teknikleri, özel efektler ve dijital grafik tasarımlarla üretilmiş film jenerik tasarımları oldukça ilerlemiş durumdadır. Bu dönemde film jenerik tasarımlarında kullanılan kinetik tipografiler ve canlı neon renklerle birlikte flash etkisinin de verildiği tipografiler, neo-noir benzeri basit retro tarzı tipografiler ve 80’lerden ilham alınan tipografilerin kullanımı tasarımda tipografik çeşitlenmeyi sağlayarak farkı yaklaşımları sunmuştur. Bulduğumuz dönemin film jenerik tasarımları, izleyicinin ilgisini çekmekte ve hislerini etkilemekte önemli bir hale gelmiştir. Teknoloji geliştikçe film jenerik tasarımları da gelişmeye devam edecektir. Görsel trendlerdeki hızlı değişimlerden ve izleyicilerin sürekli değişen ilgilerinden esinlenen tasarımcılar, izleyicilerin dikkatini çekmek için tasarımda kullanılan tipografi ögesini daha farklı yaklaşımlarla sunmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Grafik tasarım, film jeneriği, jenerik tasarımı, tipografi

THE USE OF TYPOGRAPHY IN MOVIE CREDITS DESIGNS IN 2010 – 2020 YEARS

ABSTRACT

One of the areas affected by graphic design, which has a wide influence, is the cinema industry, which has become rapidly and universally popular over time. While movie credits consisted of prose in the past, today it is much more than this. In recent years, typographic variations enriched with the development of technology have played a major role in the selection of this study. In the study, the usage examples of the typography element in the credits designs of the films published between 2010- 2020 are given with photographs, and the development of typography has been tried to be analyzed by examining the typographic approaches that have changed and developed. By considering the generic design of the movie "Snow White and the Huntsman", it was determined how the typography used in the credits brought innovation to the movie, and in this sense, the innovative understanding that typography added to the credits design was examined.

At a time when movie credits came to the fore because a typeface could really highlight an emotion or atmosphere, movie-specific typeface designs started to increase as well. With the development of today's technology, the forms of movie credits designs have become more diverse than ever before. Movie credits designs produced with enhanced animation techniques, special effects and digital graphic designs are quite advanced. In this period, the use of kinetic typographies used in movie credits designs, typographies in which flash effect is given together with vivid neon colors, simple retro style typographies like neo-noir and the use of typographies inspired by the 80s provided typographical diversity in design and presented different approaches. The movie credits designs of the period we are in have become important in attracting the attention of the audience and influencing their feelings. As technology evolves, movie credits designs will continue to progress. Inspired by the rapid changes in visual trends and the ever-changing interest of the audience, designers will continue to present the typography element used in design with different approaches to attract the attention of the audience.

Keywords: Graphic design, movie credits, credits design, typography

TÜRK KARİKATÜRÜNDEN CANLANDIRMA SANATINA GEÇİŞTE İLK ÇALIŞMALAR VE YAŞANAN ZORLUKLAR

Arş. Gör. Ecem HATİPOĞLU KİRİŞ

Haliç University Faculty of Fine Arts, Department of Graphic Design

ORCID: 0000-0001-5239-8768

ÖZET

Animasyon kavramının Türkçedeki karşılığı “canlandırma” olup, Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü’nde; "tek tek resimleri ya da devinimsiz nesnelere gösterim sırasında devinim duygusu verebilecek biçimde düzenlemek ve filme aktarma işi" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’deki ilk canlandırma örneği olarak Karagöz ve Hacivat isimli gölge oyunu kabul edilmektedir. Türkiye’ye animasyon filmlerin girişi konusunda, 1930’lu yıllarda yabancı animasyon filmlerini Türk sinemalarında izleyen karikatür sanatçılarımızın animasyona ilgi duymasından söz etmek gerekmektedir. 1940’lı yıllarda sinemalarda gösterim öncesi reklam filmlerinin çekilmeye başlanması ve yapılan çalışmalarda animasyon filmlerinin tercih edilmesiyle animasyona olan talep artmaya başlamıştır. 1947 yılında Vedat Ar ve öğrencileri tarafından yapılan çalışmalar sonucu üretilen Zeybek Oyunu adlı çizgi film, ilk Türk animasyon örneği olarak kabul edilmektedir. 1951 yılında yönetmen Yüksel Ünsal tarafından yapıma başlanılan "Evvel Zaman İçinde", Türkiye’de yapılan ilk renkli film ve uzun metrajlı ilk animasyon filmidir fakat stüdyo işlemleri için gönderildiği ABD’de kaybolmuştur. Büyük bir sermaye harcanan ve Türk animasyon sektöründe pek çok ilki bünyesinde barındıracak bu filmin dağıtım sürecinde yaşanan durumdan sonra, 1960’lı yıllarda karikatür camiasının da durgun bir döneme girmesiyle, çalışmalar kısa reklam filmleriyle sınırlı kalmıştır ve birçok karikatür sanatçısı deneyim kazanmak amacıyla yurt dışına gitmiştir. 1968’de TRT televizyonunun yayın hayatına başlamasıyla önem kazanan televizyon reklamcılığı canlandırma sanatçıları için önemli bir alan oluşturmuştur. Ancak dünyadaki çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında, sanatçıların desteklenmemesi, ekonomik sorunlar ve kaynak yetersizliği gibi sebeplerle Türkiye’deki canlandırma çalışmalarının dönemin gelişmelerinin fazlaca gerisinde kaldığı görülmektedir. Araştırmada Türkiye’de animasyonun ilk dönemdeki gelişimi kronolojik olarak açıklanacak; karikatür, sinema ve televizyon reklamları ile ilişkilendirilerek incelenecektir. Türk canlandırma sanatçılarının dünyadaki ilerlemeyi yakalama çabaları dönemin koşulları bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Reklam, Canlandırma, Animasyon, Karikatür

FIRST STUDIES AND CHALLENGES IN THE TRANSITION FROM TURKISH CARTOON TO ANIMATED ART

ABSTRACT

The Turkish equivalent of the concept of animation is "vitalization/bringing to life", and in the Dictionary of Cinema and Television; it is defined as "the work of arranging individual pictures or immobile objects in such a way as to give a sense of motion during screening and transferring them to film". The shadow play named Karagöz and Hacivat is accepted as the first animation example in Turkey. Regarding the introduction of animated films to Turkey, it is necessary to mention that our cartoonists, who watched foreign animated films in Turkish cinemas in the 1930s, were interested in animation. Demand for animation started to increase with the beginning of pre-screening commercials in cinemas in the 1940s and the preference of animated films in studies.

The cartoon named “Zeybek Oyunu”, produced in 1947 as a result of the work done by Vedat Ar and his students, is accepted as the first Turkish animation example. "Evvel Zaman İçinde", which was started to be produced by director Yüksel Ünsal in 1951, is the first color film and the first animated feature film made in Turkey, but it was lost in the USA, where it was sent for studio operations. After the situation experienced during the distribution process of this film, for which a large amount of capital was spent and which would include many firsts in the Turkish animation industry, the cartoon industry entered a stagnant period in the 1960s, and the studies were limited to short commercials and many cartoonists went abroad to gain experience. Television advertising, which gained importance with the broadcasting of TRT television in 1968, created an important area for animation artists. However, when compared with their contemporaries around the world, it is seen that the animation works in Turkey have fell behind the developments of the period due to the reasons such as the lack of support for artists, economic problems and shortage of resources. In this research, the development of animation in Turkey in the first period will be explained chronologically; as well as cartoons will be examined in relation to cinema and television advertisements. The efforts of Turkish animation artists to catch up with the progress in the world will be evaluated in the context of the conditions of the period.

Keywords: Advertisement, Vitalization, Animation, Cartoon

DÖNÜŞEN AMERİKA'YI KORKU SİNEMASINDAN OKUMAK: HEREDITARY FİLMİNİN TARİHSEL ELEŞTİRİSİ

Arş. Gör. Atakan GÖKTEPE

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

ORCID: 0000-0003-0700-1789

ÖZET

Filmleri, üretildikleri tarihsel süreç bağlamında ele alarak eleştirmek, eleştirmenlerce sıkça başvurulan bir metot olagelmıştır. Çeşitli araştırmacıların film eleştirisi türleri tasniflerine bakıldığında tür eleştirisi, auteur eleştirisi, tarihsel eleştirisi, psikolojik/psikanalitik eleştirisi gibi başlıca film eleştirisi yöntemleri görülmektedir. Farklı çalışmacıların tasniflerinde ortak olarak karşımıza çıkan, en sık başvurulan ve en göze çarpan eleştirisi türü tarihsel eleştirisi metodudur. Amerika'da özellikle son 5-6 yıllık periyotta kendini gösteren arthouse korku filmlerini inceleyen çeşitli yazarlar, *Hereditary*, *The Witch* (Robert Eggers, 2015), *It Follows* (David Robert Mitchell, 2014) ve *Get Out* (Jordan Peele, 2017) gibi filmlerde ortak özellikler görmüş ve bu dalgaya “korku rönesansı” veya “post-horror” gibi isimler vermişlerdir. Özellikle 2016 ABD Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Donald Trump'ın seçilmesiyle bu filmlerde Amerikan halkına ait korkuların, kırılmalıkların ve çaresizliklerin dışavurumlarının görüldüğünden bahsedilmektedir. Bu filmlerde genellikle aile içi çatışma ya da ırksal ayrımcılık gibi bireysel konuların ön planda olup korku türünün yalnızca bir araç olarak kullanıldığını belirten çeşitli araştırmacılar, bu filmlerde farklı tür uyuşmalarının sıklıkla iç içe bulunduğunu ifade etmektedir. Bu yeni nesil korku filmleri, sürekli olarak günlük hayatı tehdit eden bir dış tehlikeye gönderme yapmaktadır; ancak kaçınılmaz olan kötü sona gidilirken korkunun paranormal varlıklar, yaratıklar veya salgın hastalıklar gibi unsurlardan değil insanın kendisinden kaynaklandığı görülmektedir. Ari Aster'ın yönettiği 2018 yapımı *Hereditary*, 21. yüzyılın ilk çeyreğinin siyasi ve toplumsal gelişmelerini anlamak açısından zengin bir gösterge dünyasına sahiptir. Bu bağlamda tarihsel film eleştirisi yapılmak üzere söz konusu film seçilmiştir. Çalışmada *Hereditary* filmi, üretildiği dönemin tarihi, toplumsal ve siyasi atmosferi bağlamında ele alınacaktır. Çalışma tamamlandığında korku sinemasının toplumsal ve siyasi kaygılara nasıl ayna tuttuğu anlaşılacak olup aynı zamanda ABD eski başkanı Donald Trump'ın 2016-2020 tarihleri arasında süren iktidarı boyunca yapılmış korku filmlerinde, dönemin iktidarının politikalarının nasıl karşılık bulduğu anlaşılmasına çalışılacak ve film bu bağlamda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: korku, tarihsel eleştirisi, *Hereditary*, Trump, Hollywood

READING THE CHANGING AMERICA FROM HORROR CINEMA: HISTORICAL CRITICISM OF HEREDITARY

ABSTRACT

Critizing films by considering them in the context of the historical process in which they were produced has been a method frequently used by critics. When we look at the classifications of film criticism genres by various researchers, we encounter the main film criticism methods such as genre criticism, auteur criticism, historical criticism, and psychological/psychoanalytic criticism. The most common and most salient type of criticism, which is common in the classifications of different researchers, is the historical criticism method.

Various writers examining arthouse horror films that have appeared in America, especially in the last 5-6 years, have seen common features in some films such as *Hereditary*, *The Witch* (Robert Eggers, 2015), *It Follows* (David Robert Mitchell, 2014) ve *Get Out* (Jordan Peele, 2017), and named this wave as "horror renaissance" or "post-horror". Especially with the election of Donald Trump, the candidate of the Republican Party, in the 2016 US Presidential elections, it is mentioned that the fears, fragility and despair of the American people are seen in these films. In these films, individual issues such as family conflict or racial discrimination are often at the forefront, and various researchers state that the horror genre is used only as a tool, and that different genre conventions are often intertwined in these films. This new generation of horror movies constantly refers to an external danger that threatens daily life; however, it is seen that the fear does not originate from elements such as paranormal beings, creatures or epidemics, but from the human itself, at the inevitable bad end. *Hereditary*, directed by Ari Aster, has a rich world of signifiers in terms of understanding the political and social developments of the first quarter of the 21st century. In this context, the aforementioned film has been selected for historical film criticism. Throughout the study, *Hereditary* will be discussed in the context of the historical, social and political atmosphere of the period in which it was produced. When the study is completed, it will be understood how horror cinema mirrors social and political concerns, and at the same time, it will be tried to comprehend how the policies of the period's government represented in the horror films made during the administration of former US President Donald Trump between 2016-2020 and the film will be examined in this context.

Keywords: horror, historical criticism, *Hereditary*, Trump, Hollywood

GÜNÜMÜZ SANATINDA İNSAN, DOĞA, SANAT BAĞLAMINDA ÇEVRECİ BİR İZ BIRAKMA PROJESİ: GLOBAL NOMADIC ART PROJECT

Arş. Gör. Dr. Esra ERTUĞRUL TOMSUK

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü

ORCID: 0000-0002-4426-2710

ÖZET

1970'lerin fenomeni Yeryüzü Sanatı, sanatın metalaştırılmasına karşı bir duruş sergilerken, modernizmin beyaz küpünden uzaklaşmak amaçlı sanatçıları kapalı mekanlardan dışarıya çıkmaya zorlamıştır. Bu dönemde sanatçılar galeri mekânını terkederek doğaya karışan işler üretmişler fakat bu yapıtlar her zaman çevreci bir kaygı ile gerçekleştirilmemiştir. Bu yıllarda ortaya çıkan ve giderek küresel bir harekete dönüşen çevreci hareketler kapsamında bazı arazi sanatı örnekleri tepkiye neden olmuştur. Bu dönemde Ekolojik bilinç anlamında yaşanan önemli gelişmeler sanatçıları da daha çevreci ve doğayla işbirliği içinde işler üretmeye yöneltmiştir. Bu güne kadar doğaya yönelen fakat doğayı daha çok konu ya da materyal olarak kullanan Yeryüzü sanatçılarının yerine doğanın dengesini korumak için sanatı araç olarak kullanan sanatçılar geçmiştir.

Daha mütevazı dokunuşlarla işlerinde doğal nesnelere kullanan bu sanatçıların, doğayı algılama ve doğaya eklemleme serüvenlerinde daha çevreci yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Bu dönem sanatçılar, doğaya zarar vermeyen çevreci eklemleme ve iz bırakma eylemlerini tercih etmişlerdir. Geçmiş devirden onları ayıran, doğaya insanın kalıcı bir katkısını amaçlamak yerine, doğanın içinde insanın ve bütün canlıların geçiciliğini, doğadaki değişimi simgeleme isteği olmaktadır. Bu üslupla işler üreten Andy Goldsworthy, eserlerini doğanın kendi doğal akışından faydalanarak oluşturmayı tercih etmiştir. Eserler doğada hangi malzeme varsa o kullanılarak oluşturulmuşlardır ve yaşayan hiçbir canlıya asla zarar verilmez. Sanatçının malzemesi fırtınadan kopmuş çiçekler, kurumuş ağaç dalları ya da kendiliğinden yere düşmüş yapraklardır. Sanatçı bu alanda çalışan bir çok sanatçıya da ilham kaynağı olmuştur.

1981'de Güney Kore'de Gongju bölgesinden bir grup genç sanatçı tarafından kurulmuş olan Yatoo, İnsanın Doğa'ya karşı alçak gönüllü bir tutum ve takdirle yaklaşımını benimseyen, doğayla barışçıl ve uyumlu bir şekilde yaşama konusunda ortak fikirleri olan ve bu merkezde sanat eseri ve farkındalık yaratmada benzer tutkulu çıkarları paylaşan bir doğa sanatı hareketidir. Günümüzde de "GNAP- Global Nomadic Art Project" kapsamında dünyanın bir çok yerinde gerçekleştirdikleri projelerle, Doğa Sanatının konseptini geliştirmek ve genişletmek amacıyla, pek çok disiplinden sanatçıyı bir araya getiren bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arazi Sanatı, Doğa Sanatı, Güncel Sanat, Andy Goldsworthy, GNAP

AN ENVIRONMENTALIST PROJECT TO LEAVE A TRACE IN TODAY'S ART IN THE CONTEXT OF HUMAN, NATURE AND ART

Summary

Land Art, the phenomenon of the 1970s, took a stance against the commodification of art and forced artists to go out from indoor spaces in order to get away from the white cube of modernism. In this period, artists left the gallery space and produced works that blended with nature, but these works were not always realized with an environmentalist concern.

Within the scope of environmental movements that emerged in these years and gradually turned into a global movement, some examples of land art caused a reaction. During this period, important developments in terms of ecological awareness led artists to produce works that are more environmentally friendly and in cooperation with nature. To this day, Earth artists, who tend to nature but use nature more as a subject or material, have been replaced by artists who use art as a tool to maintain the balance of nature.

These artists, who use natural objects in their works with more modest touches, draw attention to their environmentalist approaches in their adventures of perceiving and articulating nature. In this period, artists preferred environmentalist articulation and leaving traces that did not harm nature. What distinguishes them from the past is the desire to symbolize the transience of man and all living things in nature, the change in nature, rather than aiming for a permanent contribution of man to nature. Andy Goldsworthy, who produces works in this style, preferred to create his works by taking advantage of the natural flow of nature. The works were created using whatever material is available in nature, and no living creature is harmed. The artist's material is flowers that have been torn from the storm, dried tree branches or leaves that have fallen to the ground by themselves. The artist has also been a source of inspiration for many artists working in this field.

Founded in 1981 by a group of young artists from the Gongju region of South Korea, Yadoo is a center that embraces Human's humble attitude and appreciation for Nature, has shared ideas about living peacefully and harmoniously with nature, and is a center for art and awareness. It is a nature art movement that shares similar passionate interests in creating Today, it emerges as a formation that brings together artists from many disciplines in order to develop and expand the concept of Nature Art with the projects they have realized in many parts of the world within the scope of the "GNAP-Global Nomadic Art Project".

Keywords: Land Art, Nature Art, Contemporary Art, Andy Goldsworthy, GNAP

Giriş

1960'lar sanat tarihinde birçok değişimin yaşandığı önemli bir dönüm noktasıdır. Vietnam savaşı sonrası ortaya çıkan özgürlükçü düşünceler sanatta da kendini göstermiş, var olan sistem ve geleneklere karşı duran akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 60'ların sonunda Amerika'da ortaya çıkan Yeryüzü Sanatı, galeri mekanının sınırlarını keşfetmeye zorlamış ve sanatçıları beyaz küpün dışına çekmeye yöneltmiştir. Sanat nesnesinin alınıp satılır bir meta haline gelmesine karşı tepkilerini doğada gerçekleştirdikleri devasa ve görkemli eserlerle vermişlerdir. Doğayı bir malzeme ve manzara olarak görmenin dışına çıkarak eserlerini doğada gerçekleştirmiş, doğayı değiştiren ve dönüştüren bir yöntem geliştirmişlerdir. Robert Smithson, Walter de Maria, Micheal Heizer, Christo gibi büyük yeryüzü şekillendiricileri dönemin en çok ses getiren, en yüksek bütçeli işlerini üretmişlerdir. Sanatçılar galeri mekânını terkederek doğada işler üretmişler fakat bu yapıtlar her zaman çevreci bir kaygı ile gerçekleştirilmemiştir. Bu yıllarda ortaya çıkan ve giderek küresel bir harekete dönüşen çevreci hareketler kapsamında bazı Arazi Sanatı örnekleri çevreci gruplar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Rachel Carson'ın ekolojik bir harekete geçme çağrısı olan ve 1962'de yayınlanan Sessiz Bahar isimli eseri çevresel bilinç sonsuza kadar değişmiştir. Carson'a göre, İnsanoğlunun doğaya yönelik saldırılarının en korkuncu havayı, toprağı, ırmaklar ve denizi tehlikeli hatta öldürücü maddelerle kirletmesidir. Bu kirliliğin çoğu giderilemez; bunun sadece yaşamı desteklemesi gereken dünyada değil canlı dokularda da başlattığı kötülükler zinciri büyük oranda geri döndürülemez. Günümüzde evrensel hale gelen çevre kirliliğinde, kimyasallar dünyanın salt doğasını- onun salt yaşam doğasını değiştirmekte olan radyasyonun kötülük dolu ve az tanınan suç ortaklarıdır (Carson, 1962: 5-6).

Yeni bir eko-bilinç yaratılması konusunda Sessiz Bahar'ın yeri oldukça önemlidir. Tarım ilaçlarının gelişigüzel kullanımının çevre üzerindeki etkilerini vurgulayan bu kitap, ekolojik sorunları daha önce hiç görülmedik bir biçimde Amerikan halkının önüne koymuştur ve bu hareket tüm dünyaya yayılmıştır. Tam bu ortamda ortaya çıkan Sessiz Bahar, şüphesiz insanların bu çevre sorunlarına duyarlı hale gelmelerini politikacıların da gerekli önlemleri almalarına öncelik etmiştir (Çetiner, 2012, 12-13). Bu gelişmeler ışığında Ekolojik bilinç değişmeye başlamış; toplumlar, hava, su, toprak kirlenmesi gibi çevre sorunlarıyla karşılaştıklarında çevreleriyle olan ilişkilerini tekrardan sorgulamaya yönelmişlerdir. Çevreci grupların tepkileri, çevre konularını odağına yerleştiren siyasal hareketlerin oluşmalarına yol açmış ve küresel boyutta bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Ekolojik bilinç anlamında yaşanan bu önemli gelişmeler sanatçıları da daha çevreci ve doğayla işbirliği içinde işler üretmeye yöneltmiştir. Bu güne kadar doğaya yönelen fakat doğayı daha çok konu ya da materyal olarak kullanan Yeryüzü sanatçılarının yerine doğanın dengesini korumak için sanatı araç olarak kullanan sanatçılar geçmiştir.

Çevreci Bir Yeniden Doğaya Dönüş Pratiği

Çevre sorunlarına ve insan-çevre ilişkilerine eğilen, kirlenen ve bozulan çevrenin verdiği alarm sinyallerine karşı duyarlılık; yeryüzü sanatçılarının da doğayı algılama ve doğaya eklemleme serüvenlerinde daha çevreci yaklaşımlar sergilemelerine neden olmuştur. Bu dönem sanatçılar, doğaya zarara vermeyen çevreci eklemleme ve iz bırakma eylemlerini tercih etmişlerdir. Geçmiş devirden onları ayıran, doğaya insanın kalıcı bir katkısını amaçlamak yerine, doğanın içinde insanın ve bütün canlıların geçiciliğini, doğadaki değişimi simgeleme isteğidir. Bu yeni nesil Yeryüzü Sanatçıları doğadan buldukları, doğaya ait malzemelerle düzenlemeler ve yerleştirmeler yaparak doğaya eklemlemekte ve üretilen eserler süreç içerisinde doğanın bir parçası haline gelmektedirler. Doğanın döngüselliğine göndermede bulunurken ekolojik sisteme de dahil olmaktadır.

Mütevazi dokunuşlarla işlerinde doğal nesnelere kullanan bu sanatçıların, doğayı algılama ve doğaya eklemleme serüvenlerinde daha çevreci yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Bu dönem sanatçılar, doğaya zarar vermeyen, çevreci eklemleme ve iz bırakma eylemlerini tercih etmişlerdir.

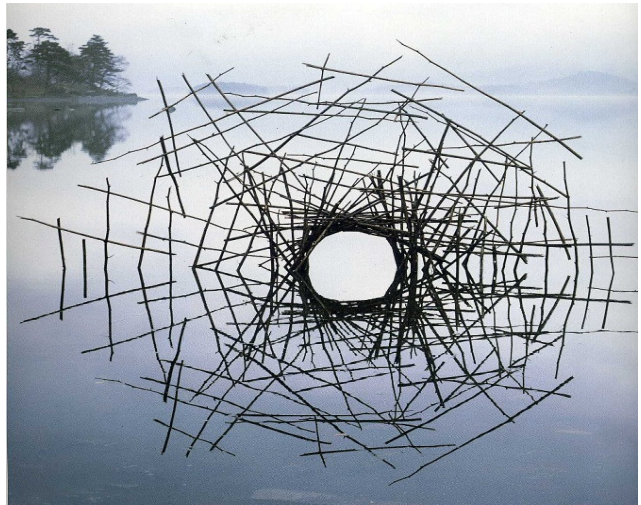

Görsel 1. Andy Goldsworthy, fall leaves on stones, 2012

Bu yöntemle işler üreten sanatçılar arasında Andy Goldsworthy en önemlilerindedir. Sanatçı, eserlerini doğanın kendi doğal akışından faydalanarak oluşturmaktadır. Doğada hangi malzeme varsa o malzemeyle heykellerini yapar ve yaşayan hiçbir canlıya asla zarar vermez. Sanatçı fırtınadan kopmuş çiçekleri, kurumuş dalları, ölmüş ağaçları ya da kendiliğinden yere düşmüş yapraklar gibi malzemeleri kullanmaktadır.

Görsel 2. Andy Goldsworthy, leaves, 1987

Görsel 3. Andy Goldsworthy, screen, 1998

Sanatçının kullandığı diğer malzemeler toprak, taş, kum, su, kar, buz vb. olabilmektedir. Heykellerini yaparken hiçbir şekilde insan yapımı malzemeye yer vermemektedir. Onun yapıstırıcısı, sabahın erken saatlerinde görülen çiğ ya da kırağı, ipliği bükülebilen dallardır. Çivisi ve iğneleri ise dikenlerdir. Sanatçının gittiği yerlerin doğal malzemeleri, heykellerinin temel malzemesini oluşturmaktadır.

Görsel 4. Andy Goldsworthy, Icicles, 1987 **Görsel 5.** Andy Goldsworthy, Icicles, 1986-87

Brown, “sanatçılar doğrudan çevre ile meşgul oluyorlar, ya doğa içinde bir insan izi olan, organik maddelerden yapılar inşa ediyorlar veya doğadan yapraklar ve dallar, çamur ve taş gibi malzemeler toplayarak bunlardan heykeller ya da kolajlar veya yeryüzü’nün doğal formlarının kataloglarını yapıyorlardı. Bu bireylerin çalışmaları birçok bakımdan modern hayattan bir tür geri çekilme, toplum ve onun kötülüklerden kaçarak sığınılacak bir yer olarak doğanın kucaklanmasını temsil ediyordu” demiştir (Brown, 2014: 12).

Doğayla Aynı Ruhunu Paylaşmak

Doğa Sanatı, sanatçıların doğada ve yalnızca doğada buldukları malzemelerle ürettikleri işler için kullanılır. Sanatçı ilhamını tamamıyla doğadan, bulunduğu çevreden alır ve eserler süreç içerisinde tabiatın döngüsellğine katılarak çürüme, bozulma gibi süreçlerden de geçerler ve tekrar doğanın bir parçası haline gelirler. Bu sistematikte çalışan sanatçıları Yeryüzü Sanatından ayıran en önemli fark, doğaya insanın kalıcı bir katkısını amaçlamak yerine, doğanın içinde insanın ve bütün canlıların geçiciliğini, doğadaki değişimi simgeleme isteğidir. Sanatçılar doğadan buldukları, doğaya ait malzemelerle düzenlemeler ve yerleştirmeler yaparak doğaya eklenmekte ve üretilen eserler süreç içerisinde doğanın bir parçası haline gelmektedirler. YATOO international koordinatörü Jeon Won-gil bu ilişkiyi “Doğa sanatında, sanatçı, doğaya sadece bedeniyle gidip, duyarlı gözler ve kulaklarla, doğa ile konuşur ve doğa, kendi iç-doğasını açığa çıkarıncaya kadar bekler... doğa ve sanat, açık koşullarda var olur ve insanın sanat yapma arzusunun doğa tarafından itilip çekildiği bir denge noktasında doğa sanatı geçici olarak var olur” şeklinde açıklamıştır (Won-gil, 2015). İş üretme pratiği doğayla birlikte geçirilen zamana ve doğayla girilen diyaloga dayanır. Doğayla kurulan iletişim doğa ile insanın uyum ve denge içerisinde beraber olabilmesine, birlikte bir üretim biçimi geliştirebilmesine odaklanır.

Won-gil'e göre, Doğa sanatını diğer sanat biçimlerinden ayıran en önemli özelliklerinden biri, tıpkı doğadaki her şeyin olduğu gibi tüm sanat eserlerinin geçici olmasıdır. Doğa sanatı, olanı, geleni durdurmaz; "eser, kendi kendine tamamlanmış olsa da bir tohum gibi büyümeye, evrilmeye, ve dönüşmeye olanak sağlar. Doğa sanatıyla üretilen obje doğadan koparılmaz, yeniden doğaya döner" (Won-gil, 2015).

Doğa Sanatı kavramı daha çok Avrupa'da ve Uzakdoğu'da kabul görmektedir. Bu durum bu bölgelerdeki dini ve felsefi görüşlerle ilişkisi olduğu düşünülebilir. Günümüzde tanrı ile doğayı bir tutan ve "her şey Tanrı'nın bir parçası olarak kabul edilir, Tanrı her şeydir ve her şey Tanrı'dır" düşüncesini öne süren Panteizm, Hollandalı filozof Spinozacı felsefenin odağını oluşturur. Bu düşünceye göre, tanrı doğadır; Tanrı, Evren ve insan birdir, aynıdır. Beden ve ruhun birbirlerine olan üstünlükleri yerine paralelliklerini savunan Spinoza ereksel bir nedenselliğe de karşı çıkmıştır. Bununla birlikte aşkın bir tanrı anlayışı yerine içkin bir doğa anlayışı getirmiştir (Scruton, 2007: 45). Bunun yanında Doğu din ve felsefelerinin ortak noktası da Doğa'yı merkeze koymalarıdır. Doğu dinlerinin uzun zamandır evrensel bir ilgiyle karşılanması da bu anlayışın yayılmasına olanak sağlamıştır. Hinduizm, Budizm, Shantoizm, Feng Shui, Zen, Karma; insanın doğayla ve kendiyile kurduğu uyum üzerine, mükemmelliğe ulaşmak için doğayla kurulan dengeye vurgu yapar. Doğa, sadece yaşamı ve büyümeyi sembolize etmekle kalmayıp, aynı zamanda bunları yaratır ve böylece canlılığın canlandırıcı, besleyici akışını gerçekleştirir, çünkü doğanın rolü insanın uyum ve denge sağlanmasında temel taşımaktadır.

1981'de Güney Kore'de kurulan Koreli Doğa Sanatçıları Derneği olan Yatoo, etkinliklerine dört mevsim doğada gerçekleştirdikleri çalıştaylarla başlamışlardır. Sanatçılar, doğanın malzemeleriyle, yerinde doğaçlamalar yaparak, doğrudan doğadan ilhamla ve kurulan sessiz bir diyaloga çalışırlar.

Ko Seung- Hyun, Jeon Won-Gil, Ri Eung-Woo, Kang Hee-Joon ve Kim Hae-Sim tarafından kurulmuş olan Yatoo, insanın doğaya karşı alçak gönüllü bir tutum ve takdirle yaklaşımını benimseyen, doğayla barışçıl ve uyumlu bir şekilde yaşama konusunda ortak fikirleri olan ve bu merkezde sanat eseri ve farkındalık yaratmada benzer tutkulu çıkarları paylaşan bir doğa sanatı hareketidir. Grup 1981 yılından bu yana mevsimsel olarak düzenlenen 'Four Seasons Workshop' toplantıları ile biraraya gelmiştir. Dört mevsimin belirgin değişimi ve yok olma-yeniden doğuş sürecinden esinlenilmiştir. Grubun üyelerinin genç olduğu ilk günlerde, çalışmalarını takdir edebilecek tek eleştirmen, diğer üyelerdi. Bu sebeple, Yatoo üyeleri yavaş yavaş doğayla çalışmanın kendi metodolojisini geliştirmişlerdir. Günümüzde de dünyanın bir çok yerinde gerçekleştirdikleri projelerle, Doğa Sanatının konseptini geliştirmek ve genişletmek amacıyla YATOO, Geumgang Doğa Sanat Bienali ve YATOO Uluslararası Rezidans Programı, Global nomadic Art Project gibi etkinlikler, sergiler ve sanatçı değişim programları düzenlemektedirler.

Görsel 6. Ri Eung-Woo, Dragon Nehir, 2011, Japonya

Otuz beş yılda, bu yeni yaratılan idealler ve çalışma uygulamaları ile gelişmiş ve dünyadaki doğa sanatçılarının aktif katılımını teşvik ederek devam etmiştir. Kore’de başayan hareketin dünya’da da tanınması ve yaygınlaşması bu sanatçılar için önemlidir, bu nedenle de öncelikle YATOO-i projesi temel olarak web tabanlı bir projedir. Yani, YATOO'nun Doğa Sanatı konseptinin aynı ruhunu kabul eden ve paylaşan herhangi bir uyuştan sanatçı, YATOO-i web sitesinde kendi ülkelerinde yaptıkları doğa sanatı eserlerinin fotoğraflarını yükleyip güncelleyebilecekleri projelere üye olabilir ve katılabilirler.

Görsel 7. Ko Seung-Hyun, İnek ve Ben, 1982, Performans, Kore

1989'dan bu yana Doğa sanatının konseptini geliştirmek ve genişletmek amacıyla YATOO, Geumgang Doğa Sanat Bienali ve YATOO Uluslararası Rezidans Programı, Global nomadic Art Project gibi etkinlikler, sergiler ve sanatçı değişim programları düzenlemektedir. Doğrudan doğa ile çalışarak sağlıklı bir ortam ve doğa-insan ilişkisi yaratma amacıyla uluslararası bir çok etkinlik düzenlemeye devam etmektedir.

Won-gil topluluk için; “Her şey doğadan gelmektedir ve biz buna inanıyoruz ve Doğa Sanatının kendisinden bir hediye olduğunu kabul ediyoruz. YATOO, doğa sanatçıları, insanoğlunun, Doğa'nın ve Sanat'ın, Doğa'ya karşı alçak gönüllü bir tutum ve takdirle mümkün ve yönlendirilmiş olarak barışçıl ve uyumlu bir şekilde yaşama konusunda sanat eseri ve farkındalık yaratmada benzer tutkulu çıkarları teşvik eden bir doğa sanatları hareketi. YATOO, dünyadaki doğa sanatçılarının aktif katılımını teşvik eder” demiştir. (Won-gil, 2016: 2).

Görsel 8. Strijdom Van Der Merwe, Yeni Yetişme, 2006, Geumgang Doğa Sanatı Bienali, Kore

Global Nomadic Art Projesi (GNAP), YATOO tarafından geliştirilen, tüm dünyada doğa sanatı alanında çalışan sanatçılar ve küratörleri buluşturan, 2014 yılında başlatılan bir projedir. Proje kapsamında gerçekleşen buluşmalarda çalıştaylar düzenlenmekte, ortaya çıkan çalışmalar belgelenerek sergilenmektedir. Küresel Göçebe Sanat Projeleri, birlikte çalışmak ve yaşamak için dünyanın dört bir yanından Doğa Sanatçıları bir araya getirir. 'Doğanın sınırı yoktur' fikri üzerine kurulmuşlardır. Bir GNAP üç bölümden oluşur: açık hava atölyeleri, 1-3 hafta boyunca dünyanın dört bir yanından 15-20 sanatçının bir araya geldiği sergiler ve bu projeden belgelerin yayınlanması şeklinde gelişir.

Görsel 9. Euwong Woo Ri /Kore

Görsel 10. Karen Macher Nesta/Peru

Doğa Sanatı uygulamaları, en iyi şekilde mevsimlerle uyum içinde çalışarak, geleneksel kırsal yaşam tarzını yansıtarak ve bölgeye özgü malzemeler kullanılarak gerçekleştirilir. Proje geliştirilirken yaşam ihtiyaçlarının büyük bir kısmını doğadan sağlayan ve bölgeden ayrılırken çok az iz bırakan göçebelerin geleneksel yaşamından esinlenilmiştir. GNAP, insanlık tarihinin ve kültürünün kökenini daha iyi anlamak, yaratıcı pratiğin doğayla doğrudan temas yoluyla nasıl akmaya devam ettiğini ortaya çıkarmak ve doğa ile duygusal ve ruhsal ilişki kurmak amacıyla, doğudan batıya yeryüzünün farklı kültür ve coğrafyalarından gelen onlarca sanatçının buluşması; birlikte keşfedip, birlikte üretmesi, anlamına gelmektedir.

Görsel 11. Kang Heejoon/ Kore

Görsel 12. Zbys Kaczmarek/Güney Afrika

Sonuç

Doğa ile uyum yerine doğaya hakim olma ilkesini benimsemiş olan aydınlanma düşüncesi, insanın bütün canlılardan daha üstün görülmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda insan, doğadaki dengelerini gözetmek ve doğa ile uyumlu yaşamak yerine, doğayla arasındaki ilişkiyi salt bir çıkar ilişkisine dönüştürmüştür. Günümüzde bu dengeyi gözetemeyen ve önemseyen değişen doğa dostu düşünce yapısı, yaşamın her alanında karşımıza çıkmaktadır. İnsanın doğayla kopan bağı yeniden yapılandırma çabası sanata da yansımış, odağına doğayı yerleştiren sanat projeleri ve üretimleri giderek artmıştır.

Doğa sanatı bu bağı güçlü bir biçimde işleyen, insanı doğayla bir araya getirirken sanatsal üretim biçimlerini kullanan ve bu diyalektiği gerekli kılan bir bakış açısı yaratmıştır. Global Nomadic Art Project şimdiye kadar Kore, Hindistan, Almanya, Fransa, İngiltere, Güney Afrika, Moğolistan, Tayland, Litvanya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, İran ve Türkiye’de gerçekleştirilmiş olup göçebe olmanın kültürlerarası kurduğu bağ ile katılımcılarını arttırmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Brown, A. (2014). Art&Echology Now. London: Thames&Hudson Ltd.
- Çetiner, C. (2012). "Sessiz Bahar Ne Diyor (Du)?", Tarla Sera Dergisi, No.23, 18-21
- Carson, R. (2011). Sessiz Bahar, Ankara, Palme Yayıncılık
- Scruton, R. (2007). Spinoza, Cemal Atilla (Çev.), Dost Kitabevi, Ankara
- Won-gil, J. (2015). "Between Nature and Art" International Nature Art Seminar,
<http://yatooi.com/57789>

TOKAT-REŞADIYE YÖRESİNDE İNANÇ BAĞLAMINDA İCRA EDİLEN GELENEKSEL OYUN MÜZİKLERİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Timur EŞİĞÜL

Ordu Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi Türk Müziği Bölümü, Türk Halk Müziği-Yorumculuk
ORCID: 0000-0002-6941-0169

Özet

Tokat'ın Reşadiye yöresi gerek müzik gerekse geleneksel oyun kültürü bakımından zengin ve farklı bir yapıya sahiptir. Bölgede genel olarak; halay, semah türü oyun ve müzikleri icra edildiği bilirse de bunların dışında farklı türlerde, oyun ve bu oyunların müzikleri de icra edilmektedir. Bu oyunların yöreye hangi tarihlerde ve nasıl geldikleri konusunda herhangi bir yazılı kaynak bulunmamaktadır. Bu konuyla alakalı olarak; bölgenin coğrafik konumunun, bölgeye yapılan göçlerin ve bölgeler arası yapılan ticaret vb. unsurların etkilerinin olduğu düşünülmektedir.

Reşadiye geleneksel oyun müziklerine ağırlıklı olarak mehter denilen davul zurna ekibi eşlik etmektedir. Davul-zurna icracılığı ile birlikte kaval ve zurna yapımcılığının; babadan oğul'a geçtiği veya akrabalar içerisinde bir büyükten öğrenildiği, geleneğin de bu şekilde yaşatıldığı tespitlerimiz arasındadır.

Geçmişte sürekli davul-zurnanın olduğu; düğün, nişan, kına gecesi ve festival gibi oyun-müzik ortamlarında, günümüzde; orkestra olarak tabir edilen, elektro bağlama, org (klavye) v.b. çalgılardan oluşan müzik gruplarının da yöre oyun ve müziklerine eşlik ettikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Tokat'ın Reşadiye ilçesinde geleneksel oyun kültürünü sürdürmekte olan yerel müzisyenler, halk oyunları öğreticileri ve bu konu ile ilgili kaynak kişilerle çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Bölgede günümüzde inanç bağlamı dışında bar ve horon türünde oyunların oynandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda bahsi geçen oyunların müzikal yapıları bulgular ve yorum bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tokat/Reşadiye, Geleneksel Oyun Müzikleri, Bar, Horon

TRADITIONAL DANCE MUSICS PERFORMED OUTSIDE THE CONTEXT OF FAITH IN TOKAT-THE RESADIYE REGION

Abstract

Reşadiye region of Tokat has a rich and different structure in terms of both music and traditional game culture. In the region; although generally it is known that there are halay, semah dance and their music are performed, apart from these, different kinds of plays and the music of these plays were also performed.

There aren't any written sources about how and when they came to the region. It is thought that these are because of geographical region, immigrations to the region and tradition between the regions.

Often, davul-zurna group which is called mehter accompany to the traditional musics of Reşadiye. Producing of davul-zurna and kaval-zurna passes from father to son or they learn to make them from their descendants, relatives. This tradition continues by this way in the region.

¹ Bu çalışma, yazarın Tokat-Reşadiye'de Geleneksel Oyun Müzikleri başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

In the past, there were davul-zurna, dance and music in wedding ceremonies, engagement ceremonies, henna nights and festivals. But today, electronic bağlama which is known as orchestra and organ(keyboard) etc. instruments accompany to the local dances and musics.

In this study, various interviews were conducted with local musicians, folk dance instructors and resource people related to this subject who continue the traditional dance culture in the Reşadiye district of Tokat. It has been determined that dances such as bar and horon are played outside the context of belief in the region today. In this context, the musical structures of the aforementioned plays are discussed in detail in the findings and comment section.

Keywords: Tokat/Reşadiye, Traditional Play Musics, Bar, Horon

Giriş

İnsanoğlu, çeşitli olayları ifade etmede taklit yeteneklerini sergilerken, doğa içerisinde oluşan sesleri ve hareket unsurunu bir arada kullanmaya başlamıştır. Ses ve hareket unsurunun birlikte kullanılmaya başlamasından sonra da zaman içerisinde oyunlar oluşmuş, halk kültürünün bir parçası olmakla beraber insanlar arasındaki bağları kuvvetlendirmiş ve insanların birbirleriyle kaynaşmalarını sağlamıştır. Oyun hem geçmişte hem günümüzde insan yaşamında var olmuştur ve kökeni büyüye dayanmaktadır. İlk insanlar duygularını, düşüncelerini ve doğada meydana gelen olayları çeşitli mimik ve hareketlerle ifade etmeye çalışmışlar, bu eylemler sırasında taklit yeteneklerini kullanmaya başlamışlardır. Böylesi öykünmecî unsurların, zaman içerisinde inançsal törenlerde de yer aldığı kanısı geniş kabul görmektedir. Yanı sıra çeşitli anlamlar yüklenmiş olan kinetik davranışlar av, evlilik, erginleme ve ölüm törenlerinde de toplumsal bir olgu olarak, oyun kültürü bağlamında yer almıştır/almaktadır.

Toplumsal yaşamın değişmez öğeleri olan çeşitli töre ve törenlere katılanlar, coşku, sevinç ve paylaşımı halk oyunları aracılığıyla yansıtmaktadır. İnsan yaşamının en önemli aşamaları olan sünnet, düğün gibi geçiş dönemi törenleri ve Türk toplumuna özgü olan asker gönderme gelenekleri halk oyunları ile kutlanmaktadır. (Artun, 2005, s.326)

Artun'un Türk Halk Bilimi isimli kitabında yaptığı bu açıklamadan yola çıkarak, halk oyunlarının yurdumuzun değişik yörelerinde yaşayan insanların örf, adet ve geleneklerini, duygu ve düşüncelerini, inanışlarını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda halk oyunları, sosyal ve kültürel bağlamda işlevselliğini sürdürmekte ve ait olduğu toplumun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Oyun'un davranışı ve oynama nedenleri geleneksel toplumların çoğunda aynı temel anlayış üzerine kurulmuştur. Türk kültüründe de önemli bir yere sahip olan geleneksel oyunlar hakkında çeşitli kaynaklarda birçok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Demirsipahi (1975) Türk Halk Oyunları adlı kitabında oyuna kavramına ilişkin aşağıdaki açıklamalara yer vermiştir:

Ulusal müziğimizin bünyesine göre bir oyun kuran kişilerle, adları bilinmeyen halk sanatçılarının kurgularına dayalı düzenlilik kurallarına bağlı olarak müzik eşliğinde yapılan tartımlı hareketlere oyun denir. Oyunlar bir ulusun duygu ve düşüncelerine dayalı ise ulusal oyun (Halk Oyunları, Milli Oyun) adını kazanır (s. 13).

Oyun kavramıyla ilgili farklı bir açıklamayı Baykurt (1987) şu şekilde belirtmiştir:

Halk oyunları; ait olduğu toplumun kültür değerini yansıtan; bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden; orjini din ve büyü ile ilgili olan; müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya bir müzik aleti olmaksızın el, ayak gibi organlar veya bıçak, kalkan vb. araçlarla tempo tutarak veyahut da şarkı türkü söylemek suretiyle yaptıkları müzikten tempo atarak) olarak, tek kişi veya gruplar halinde icra edilen, ölçülü, düzenli hareketlerdir (s. 50)

Yukarıda yer verilen açıklamalardan yola çıkarak, insanın kendini ifade etme biçimi olarak sergilediği halk oyunu ve oyun müziğinin, hareketin ve geleneksel müziğin bir arada bulunması bağlamında hem görsel hem de işitsel olarak çok yönlü bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir.

Geleneksel oyunlar, bireyin bulunduğu ortamda diğer kişilerle iletişim kurmasını sağlayan bir unsurdur. Bununla beraber insanlar arası iletişimi sağlarken insanın sosyal bağlamda kültürel ihtiyaçlarına da cevap vermektedir.

İnsanoğlu kültürel bağlamdaki değerlerinin kaybolmasını önlemek ve bir sonraki kuşağa en doğru şekilde aktarılmasını sağlamak için varoluşundan günümüze gelinceye kadar yüzyıllardır çaba göstermiş ve bu şekilde bu değerlerin sürekliliğini sağlamaya çalışmıştır. Kültürün bir parçası olan geleneksel oyunları sonraki kuşaklara aktarırken de adeta bir eğitimci konumunda olmuştur insanoğlu. Buradan da halk oyunlarının eğitimsel yönünün ortaya çıktığını görebiliriz. Ataman (1975) 100 Türk Halk Oyunu adlı kitabında, öğrencilerin belirli konuları oyun yoluyla öğrenirken daha fazla ilgi duyduklarını ve hafızalarında daha iyi tuttuklarını belirtmiştir.

Anadolu oyun kültürü, tür bağlamında ele alındığında bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar oyun adımlarında, müziklerinde ve oyunlara eşlik eden çalgılarda görülmektedir. Her bölgenin oyun adım ve müziklerinde kendine özgü bir tavrı bulunmaktadır.

Anadolu'da geleneksel bağlamda oynanan oyunların bölgelere göre farklı olması, bu coğrafyanın kültürel yönden olan zenginliğinin bir göstergesidir. Oyunların bölgelere göre yayılımına baktığımızda oynandıkları bölgenin adeta simgesi haline gelmiştir. Bunların yanı sıra teknolojinin getirdiği kolaylıklar sayesinde, farklı bölgelere olan göçlerden ve kız-alıp verme gibi vb. şeylerden dolayı herhangi bir yöreye ait olan bir oyunun başka bölgelerde de oynandığı görülmektedir. Bu açıklamayı örneklendirecek olursak; bar ve horon türündeki oyunların bölgeye nasıl geldiği konusunda kesin bir yargıya varılmamakla birlikte yapılan araştırmalarda Reşadiye bölgesinde oynandığı tespit edilmiştir.

Reşadiye geleneksel halk oyunları

Yönetken (1978) Derleme Notları adlı kitabında, Tokat bölgesini oyun türü olarak halay bölgesi olarak sınıflandırmaktadır. Bu ifadeye ek olarak Reşadiye bölgesinin geleneksel oyun kültürü bağlamında çeşitlilik göstermektedir, halay ve semah haricinde horon ve bar türünde oyunlar da bölgenin oyun repertuarı içerisinde yer almaktadır. Yörede farklı türde oyunların oynanmasında bölgenin coğrafi konumunun ve bölgeye yapılan göçlerin etkisinin olduğu düşünülebilir. Reşadiye ilçesi hem Sivas hem de Ordu illeri ile sınırdır, dolayısıyla Orta Anadolu ve Karadeniz bölgeleri ile kültürel bağlamda benzerlikleri bulunmaktadır. Kültürel yöndeki bu benzerlikleri Reşadiye bölgesinde oynanan geleneksel oyunlarda da görebilmekteyiz. Örneğin; Ordu/Mesudiye yöresine ait Melet horonu ve Erzurum yöresine Bar türünde oyunlar Reşadiye bölgesinde de oynanmaktadır. Bu oyunların Reşadiye bölgesine nasıl taşındığı konusunda ise net bir bilgiye ulaşamamıştır.

09.08.2010 tarihinde Tokat Emekli İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Hayrettin Koyuncu bölgede halay, semah, horon türünde oyunlar oynandığını belirten bir açıklamada bulunmuştur. Ayrıca bu oyunları bölgesel olarak sınıflandırırken; Almus, Niksar ve Reşadiye'nin halaylar ve semahlar bölgesi, sadece Reşadiye'nin kuzeyinde horonlar, günümüzde halk eğlencelerinde ve son yıllarda popüler olan festivallerde halk tarafından geleneğin önemli bir parçası olarak kabullenmiş bir şekilde doğaçlama biçimde oynanmaktadır. Ancak Tokat'ta sosyal aktivite olarak hazırlanmış Reşadiye halk oyunları ekiplerinin repertuarında horon türü özellikler taşıyan oyunlar yer almamaktadır.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, Tokat-Reşadiye yöresinde günümüzde aktif olarak icra edilen farklı yörelere ait oyun türleri ve müziklerinin tespit edilmesini sağlamak, bu yolla Reşadiye yöresi geleneksel oyun repertuarının hem oyun çeşitliliği hem de müzikal açıdan zenginleşmesine katkıda bulunmaktır.

Problem

Tokat-Reşadiye yöresinde günümüzde icra edilen farklı yörelere ait oyun türleri ve müzikleri nelerdir?

Araştırmanın önemi

Bu araştırma, Tokat-Reşadiye yöresinde icra edilen farklı yörelere ait oyun müziklerinin analiz edilmesi, ortaya çıkan icra şekillerinin bilimsel bir kaynak haline getirilmesi ve alanda çalışma yapacak araştırmacılara kaynak oluşturması açısından önemlidir.

Araştırmanın sınırlılığı

Bu araştırma, Tokat-Reşadiye yöresinde icra edilen farklı yörelere ait bar ve horon türündeki oyunlarla sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Bu araştırma, Tokat-Reşadiye yöresinde icra edilen farklı yörelere ait oyun müziklerinin icra şekillerinin ortaya konmasını hedefleyen nitel bir araştırmadır. "Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45).

Araştırmanın modeli

Araştırmada, Tokat-Reşadiye yöresinde icra edilen farklı yörelere ait oyun müziklerinin icra şekillerinin belirlenmesini amaçlayan betimsel bir tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002, s. 77).

Araştırmanın evreni ve örneklemi

Araştırmanın evrenini Tokat-Reşadiye yöresinde icra edilen farklı yörelere ait oyun müzikleri, örneklemini ise bar ve horon müzikleri oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme, gözlem ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217-218). "Bir şeyi iyi anlamak için onun kendi kendine meydana çıkan her türlü belirtilerini gözden geçirmektir. Daha açık bir deyişle, gözlem belli bir kimse, yer, olay, nesne, durum ve şarta ait bilgi toplamak için" belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakış ve dinleyiştir" (Özsoy 1970'den aktaran Karasar, 2013, s.156). "Görüşme ("interview", mülakat), sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir.

Görüşme, çoğun, yüz yüze yapılmakta ise de telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve resim iletilicileriyle de olabilir” (Karasar, 2013, s. 165-166). Yukarıda yer verilen teknikler aracılığıyla elde edilen eserler ve Finale (2010) programında nota aktarımı yapılmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi yöntemi, benzer verileri bazı kavram ve temalar çerçevesinde okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Araştırmaya yönelik Tokat-Reşadiye bölgesinde bar ve horon türünde hangi oyunların oynandığı tespit edilmiş ve bu oyunlar müzikal özellikler açısından analiz edilmiştir.

Bulgular ve yorumlar

Bu bölümde, problem cümlesine ilişkin bulgular; gözlem, görüşme ve doküman inceleme tekniği ile elde edilen veriler incelenerek yorumlanmıştır.

1. Bar

Bar, Anadolu'nun kuzey doğu bölümündeki oyun kültüründe başı çeken bir tür"dür. Erzurum, Ağrı, Kars ve Erzincan illerini içerisine alan Kuzey Anadolu hattında toplu olarak oynanan bir oyun"dur. Ağırlıklı olarak Erzurum ve Ağrı illerinde oynanmaktadır.

Bar oyunu, çeşitli makale ve kitaplarda farklı tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Ataman (1975), Bar'ı şu şekilde tanımlamıştır:

Bar"lar yapıları ve kuruluşları ile toplu meydan oyunlarından. Bazı araştırmalara göre Moğol- Şaman davulunun adı" Bar" dır. Erzurum barlarında davulcunun tek başına davul çalarak oynaması ve buna "Davul Bar" ı denilmesi dikkate değer bir özelliktir. Bar, bir başka anlamıyla da "Çokluk, Ağaçlık, Bağlık-Bahçelik" demektir. Altay-Şaman davul ve definin üzerindeki şekle ve tutma yerine de "Bar" denilir. Kırgızca" da "Barmak" yürümek ve hareket etmek anlamına gelmektedir. "Barıpkel" demek "Varıp gel" anlamına gelmektedir. (s.8)

Baykurt (1987), Türkiye"de Folklor adlı kitabında Bar oyununun oynandığı bölge konusunda Erzurum, Erzincan, Kars illerini almasına rağmen, Ataman (1975), 100 Türk Halk Oyunu adlı kitabında bunu şu şekilde açıklamıştır; Yayıldığı saha: Erzurum, Bayburt, Ağrı, Kars, kısmen ve karışık olarak: Artvin, Erzincan illerini de içerisine alan bölge olarak açıklamıştır.

Ataman (1975), Bar'ın yayıldığı bölgelere ilişkin verdiği açıklamanın yanı sıra çalışmasında bu oyun türüne ilişkin aşağıdaki bilgilere yer vermiştir:

Toplu Bar oyunları da birbiri ardınca oynanan kısımları ihtiva eder. Yalnız bu kısımlar, Halay"lardaki (Ağırlama, Yeldirme) gibi hareket ve tempo ifade eden özel deyimlerle değil, oyun adlarıyla anılırlar. Başbar, Sarhoş Barı, İkinci Bar, Dikine Bar, Sekme Barı, Hoşbilezik, Temurağa, Tamzara, Daldalan, Aşırma, Dello, Nari, Hakkari, Koseri gibi erkek oyunları. Bu oyunlar, müzik, figür, karakter ve metrik sistem bakımlarından birbirinden ayrı oyunlardır. Yalnız sıra ile oynanması adet olmuştur. Genellikle sıra şöyledir: (Başbar, Sarhoş Barı, Dikine Bar, Sekme, Hoşbilezik, Köroğlu, Dello...) ya da (Başbar, Dello, Sekme, Hoşbilezik, Aşırma, Nari, Temurağa, Tamzara, Hakkari, Bitlis Koçerisi, Hançer Barı) şeklindedir. Bar"ların bazıları sözlü, bazıları da enstrümantal"dir. Başbar, Hançer Barı enstrümantal, Daldalan, Tamzara, Hoşbilezik, Temurağa Barları sözlüdür. Bar"ları "Barbaşı" denilen ve elinde mendil tutan en usta oyuncu idare eder. Barbaşı, oyuna en iyi şekilde hâkim olan ve diğer oyuncularından her yönden üstün olan kişidir. Barbaşı"nı takip eden oyuncuya "Koltuk" denir. Sıranın son oyuncusuna "Poççik" denir. "Poççik" (Kuyruk) anlamına gelmektedir. Onunda elinde mendil bulunmaktadır. Oyuncuların hepsine birden "Dadaş" denilir. En belirgin çalgıları davul ve zurnadır. 5/8"lik ve 9/8"lik usüllerle oynanmaktadır.

Ayaktan ayağa geçişlerde figür değişikliklerini hazırlayan ve yapısındaki esasları en çok belirten oyunun ritm ve oyunsal motiflerinin zenginliğidir. Barlarda oyunun hızlı olan bölümlerine “Üstleme-Üsteleme” denilmektedir. (s.8-9)

Tokat İli Kelkit Havzası içerisinde yer alan Reşadiye ilçesinde yukarıda açıkladığımız Bar oyunlarının bazıları oynanmaktadır. Bölgede yapılan araştırmalarda bu oyunlardan sadece “Tamzara” ve “Hoşbilezik” oynanmaktadır ve bu iki oyun belli bir sıraya göre oynanmamaktadır. Tamzara ve Hoşbilezik profesyonel halk oyunları ekipleri tarafından değil, festival, düğün v.b. kutlamalarda yöre halkı tarafından oynanmaktadır.

Hoşbilezik

Hoşbilezik oyunu, Selahattin Adıgüzel ve Kürşat Gülbeyaz tarafından Yusuf Karagöz ve Fikretin Kılıç’tan derlenmiş, Deniz Güneş tarafından notaya alınmış ve yöresi Tokat olarak belirtilmiştir. Eserin notası, Adıgüzel (2004)’in *Gülü bardağ* içinde adlı kitabında yer almaktadır. Şekil 1.’de görüldüğü üzere oyun, Çargâh makamında ve Yürük Semai usûlünde icra edilmiştir. Eserin icrasında Segâh (Si) perdesi Çargâh makamı içerisinde Türk Sanat Müziği’ndeki kullanımından farklı olarak 2 koma değerinde seslendirilmiştir.

HOŞ BİLEZİK

Yöre
Tokat
Kaynak Kisi
Selahattin ADIGÜZEL
Kürşat GÜLBEYAZ

Derleyen
Yusuf KARAGÖZ
Fikretin KILIÇ
Notaya Alan
Deniz GÜNEŞ

Şekil 1.1. Hoş Bilezik

Tamzara

Tamzara oyunu, 26.06.2010 tarihinde Tokat-Reşadiye yöresinde yapılan alan çalışmasında Timur Eşiğül ve Sercan Yıldız tarafından mahalli zurna sanatçısı Mehmet Keleş’ten derlenmiştir. Şekil 2.’de görüldüğü üzere oyun, Hüseyini makamında ve Aksak usûlünde icra edilmiştir. Eserin icrasında Segâh (Si) perdesi Hüseyini makamı içerisinde Türk Sanat Müziği’ndeki kullanımından farklı olarak 2 koma değerinde seslendirilmiştir.

TAMZARA
(TOKAT)

Derleyen: Timur EŞİĞÜL
Sercan YILDIZ

Kaynak Kişi: Mehmet KELEŞ

Derleme Tarihi: 26.06.2010

Notaya Alan: Timur EŞİĞÜL

Şekil 1.2. Tamzara

2. Horon

Karadeniz bölgesinde en yaygın biçimde görülen oyun türü horondur. Horon oyunları Karadeniz bölgesine ait karakteristik diğer kültürel öğelerin önüne geçerek bölgenin adeta simgesi haline gelmiştir. Büyük bir coşku ile oynanan oyunlarda seri adımlar bulunmaktadır. Çok çevik hareketlerle oynanmasına rağmen oyunda her yaşta insanı görebilmekteyiz. Horon oyunlarının oluşumuna neden olan konular hakkında pek çok kaynakta farklı görüşler altında tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalarda; bölgenin fiziki yapısı, günlük hayatta yapılan işler, Karadeniz'in dalgaları ve hamsi balığının hareketleri oyunların oynanış biçimi" nin oluşmasında temel nedenler olduğu ağırlıklı olarak ifade edilmektedir. Aşağıda horon hakkında yapılmış olan çeşitli tanımları görmekteyiz.

Ataman (1975), Horon oyununa ilişkin aşağıdaki bilgilere yer vermiştir:

Horon deyiminin nerden geldiği hakkında şu bilgiler vardır. Hor-Kor-Hori kelimeleri Yakutçada (Nakarar-tekrar etme ve sıra ile vurmak) anlamlarına gelmektedir. Tatar, Türkmen ve Başkırtlar" da, toplu olarak söylenen bir şarkı çeşidine Hor denilmektedir. Artvin dolaylarında yonca otunu uzak bir yere taşıırken dağılması için bükerek topak ve sarma haline getirmeye "Horum" denmektedir. O yörede halka ve daire biçiminde oynanan oyuna da "Horum" denilmektedir. (s.72)

Horon oyununa ilişkin farklı bir bilgiyi de Özbilgin (1995) çalışmasında, Sürmene dolaylarında bu otların ve mısır saplarının bir araya getirilmesine “Yığın yapma veya Yığın Kurma” diğer bazı yerlerde ise “Horom Yapma ya da Horon Kurma” adı verildiği bilinmektedir, şeklinde aktarmıştır (s.47).

Horon oyunlarını bugünkü yaygınlığı bağlamında ele aldığımızda genelde, Doğu Karadeniz’de yani Trabzon, Rize ve Giresun ve civarında oynandığını görebiliriz. Bunun yanında Artvin, Ordu, Samsun, Bayburt, Gümüşhane gibi illerde ve Tokat- Reşadiye de az da olsa oynanılır. Horonlar oynanırken kolların, dirseklerden birbirine degecek şekilde havaya kalkmış olmasının horondan, ellerin bileklerden aşağıya doğru sarkık durmasının ise mısır bitkisinin tepesinde bulunan püskülün şeklinden geldiği sanılmaktadır. Kızlarda ise kollar bel seviyesinde, dirseklerden kırık yarım kol şeklinde tutulur. Oyunlara kollar aşağıda başlanır, ilerledikçe havaya kaldırılır, aşağı almalarla tekrar indirilir.

Horon türü oyunlarda, yumuşak diz hareketleri ile birlikte sert ayak figürleri hâkimdir. Özellikle erkek oyunları yumuşak diz hareketleri ile başlayıp, keskin ve sert ayak figürleri ile dinamizm bulurlar. Oyun figürleri açısından kız oyunlarında, erkek oyunları gibi keskin çizgiler görülmez. Gerek kız, gerekse erkek oyunlarında üstün bir performans gerektirir. Horonlarda yapılan başlıca figürler; omuz titretmeler, öne eğilmeler, kolların aşağı-yukarı, ileri-geri hareketleri, atmalar, toplanıp açılmalar, gezmeler ve aşağı almalarıdır. Çolak (2007) çalışmasında, horonun müzikal özelliklerine ve hangi ortamlarda oynandığına ilişkin, Horonlar genellikle 7 zamanlı olup, 2, 4, 5, 9 ve 18 (9+9) zamanlı olanları da görülmektedir. Horonlara açık veya büyük alanlarda davul-zurna, kapalı ve küçük alanlar da ise kemençe ya da kaval eşlik eder, şeklinde bilgilere yer vermiştir (s.12-13).

Tokat İli coğrafik olarak Orta Karadeniz Bölgesi’nde yer almaktadır. Bundan dolayı kuzeyde Ordu İli ile komşudur ve Reşadiye ilçesi sınırdır. Reşadiye’de horon türünde oyunların oynanmasında, horon bölgesinde bulunan Ordu İli ile sınır olmasının kuşkusuz büyük etkisi vardır. Fakat horonun Reşadiye’ye nasıl geldiği konusunda kesin bir yargıya varılamamaktadır. Bölgede düz horon ve melet horonu oynanmaktadır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde melet horonuna melet halayı da denildiği tespit edilmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde melet isminin; Ordu ili Mesudiye ilçesinin diğer adı olduğu ve o bölgeden geçen bir çayın isminden geldiği belirtilmiştir. Oyunlar profesyonel halk oyunları ekipleri tarafından değil, festival, düğün v.b. kutlamalarda yöre halkı tarafından oynanmaktadır. Oyunlara açık alanlarda davul ve zurna, kapalı alanlarda ise bağlama ve kaval eşlik etmektedir.

Düz Horon

Oyuna davul-zurna eşlik etmektedir. Karadeniz Bölgesi’nde icra edilen horonlar genelde 7 zamanlı olmasına rağmen, Düz horon, 26.06.2010 tarihinde Tokat-Reşadiye yöresinde yapılan alan çalışmasında Timur Eşigül ve Sercan Yıldız tarafından mahalli zurna sanatçısı Mehmet Keleş’ten derlenmiştir. Şekil 3.’de görüldüğü üzere oyun, Çargâh makamında ve Sofyan usulünde icra edilmiştir.

DÜZ HORON

Kaynak Kişi : Mehmet KELEŞ

Yöre : Ordu- Mesudiye

Ağırlama ♩ = 65 (Larghetto)

Derleyen : Timur EŞİGÜL

Sercan YILDIZ

Derleme Tarihi : 26.06.2010

Notaya Alan : Timur EŞİGÜL

The musical score for Düz Horon is presented in a single staff with a treble clef and a 4/4 time signature. It consists of 26 measures. The tempo is marked as 'Ağırlama' (Larghetto) with a quarter note equal to 65 beats. The score is divided into two sections: the first 15 measures are marked 'Ağırlama' and the second 11 measures are marked 'Hoplatma' (Moderato) with a quarter note equal to 120 beats. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic markings like 'Yavaşlayarak' (ritardando) at the end.

Şekil 1.3. Düz horon

Melet Horonu

Ordu ve Mesudiye bölgesine özgü olan oyun Reşadiye'nin kuzey kesimlerinde de oynanmaktadır. Melet horonu Reşadiye kaymakamlığı tarafından yayımlanan "Dünden Bugüne Reşadiye" (1998) adlı kitapta, Davul-zurna eşliğinde ve kadın-erkek karışık oynanır. Bu oyunda Düz horonun aksine sağ ayakla oyuna başlanır. Figürel olarak Düz horonun ikili tekrarı şeklindedir ve sağa doğru kıvrılarak hareket edilir, şeklinde açıklanmıştır (s. 333).

Melet horonu, 26.06.2010 tarihinde Tokat-Reşadiye yöresinde yapılan alan çalışmasında Timur Eşigül ve Sercan Yıldız tarafından mahalli zurna sanatçısı Mehmet Keleş'ten derlenmiştir. Şekil 4.'de görüldüğü üzere oyun, Çargâh makamında ve Devr-i Turan usûlünde icra edilmiştir. Eserin icrasında belirli ölçülerde Hüseyini (Mi) perdesi Nim Hisar (Mi bemol), Acem (Acem) perdesi ise Eviç (Fa diyez) olarak seslendirilmiştir.

MELET HORONU

Kaynak Kişi : Mehmet KELEŞ
Yöre : Ordu- Mesudiye
Ağırlama $\text{♩} = 103$ (Andante)

Derleyen : Timur EŞİĞÜL
Sercan YILDIZ
Derleme Tarihi : 26.06.2010
Notaya Alan : Timur EŞİĞÜL

7
13
19
24 Hoplatma $\text{♩} = 115$ (Moderato)
28
32
37

SON

Şekil 1.4. Melet horonu

Sonuç

Çalışma, Reşadiye yöresinde oynanmakta olan farklı yörelere ait geleneksel oyunların tespit edilmesi ve bu oyunların müziklerinin analiz edilmesi üzerine oluşturulmuştur. Reşadiye geleneksel oyun ve müzik kültürü alanında yapılan kaynak taramalarında akademik alanda öne çıkan bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Sadece konuyla alakalı belirli kişilerin ayrıntıya girmeden yaptıkları çalışmalara rastlanmıştır.

Bölgede yapılan alan araştırmalarında gözlem ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Alanda halk oyunları öğretmenleri, yöre çalgıcıları ve bu işle ilgilenen kişilerle çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde; geleneksel oyun bağlamında halay ve semah haricinde horon ve bar türünde oyunların da olduğu, bu oyunların profesyonel halk oyunları ekipleri tarafından oynanmadığı sadece yöre halkı tarafından düğün, festival vb. ortamlarda oynandığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya ilişkin tespit edilen bar türündeki eserlerden,
- Hoşbilezik, Çargâh makamında ve Yürük Semai usûlünde,
- Tamzara, Hüseyini makamında ve Aksak usûlde,
- Düz horon, Çargâh makamında ve Sofyan usûlünde,
- Melet horonu, Çargâh makamında ve Devr-i Turan usûlünde hüseyini makamında icra edildiği,
- Çargâh makamındaki eserlerin do-sol sesleri arasında seyrettiği,
- Oyunlara açık alanlarda davul ve zurna, kapalı alanlarda ise bağlama ve kavalın eşlik ettiği saptanmıştır.

Kaynakça

- Adıgüzel, S. (2004). *Gülü bardağ içinde*, Çağdaş Basım Hizmetleri.
Artun, E. (2005). *Türk halk bilimi*, Karahan Kitabevi.
Ataman, S., Y., (1975). *100 Türk halk oyunu*. Tifdruk Matbaacılık.
Baykurt, Ş. (1987). *Türkiye'de folklor*. Kalite Matbaası.
Çolak, N. (2007). *Sürmene yöresi halk oyunları müziklerinin derlenmesi ve genel olarak değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
Demirsipahi, C. (1975). *Türk halk oyunları*. T.T.K. Basımevi.
Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi (11. Baskı)*. Nobel Yayın.
Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi (25. Baskı)*. Nobel.
Koyuncu, H. (2010). *Kişisel görüşme*.
Özbilgin, M. Ö. (1995). *Türk halk oyunlarında tür ve biçim sorunu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi.
Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. baskı)*. Seçkin Yayıncılık.
Yönetken, H. B. (2006). *Derleme Notları I*. Ankara: Sun Yayınevi.

ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
WEB: <https://www.ispecongress.org/sosyal-bilimler>
E-MAIL: ispeckongresi@gmail.com

KABAK KEMANE

Resitali

"TOKAT-REŞADIYE YÖRESİ
GELENEKSEL OYUN MÜZİKLERİNDE
BAR VE HORON İCRASI"

İcracı: Dr. Öğr. Üyesi Timur EŞİGÜL

24.12.2021 | 10.15

ISPEC 8. ULUSLARARASI SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER KONGRESİ - BİNGÖL

ANTONY GORMLEY'İN ÇALIŞMALARI ÜZERİNDEN MEKÂNIN İFADE ALANI OLARAK DOLULUK

Arş. Gör. Banu YÜCEL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi,
Görsel Sanatlar Bölümü
ORCID: 0000-0002-9859-7890

ÖZET

Güncel sanatın sorun edindiği en önemli konulardan biri, sanat çalışması ile mekânın etkileşimidir. Bu doğrultuda izleyici ile buluşturacağı işini sergileyeceği mekân göre oluşturması, sanat nesnesinin klasik sergileme biçimini yok etmiş ve bir geleneği sonlandırmıştır. Galeri mekanının dışına çıkıp, kamusal alana yönelme postmodern sanat anlayışının ilk adımlarından biridir. Ancak güncel sanat tamamen sergileme mekânından kopmayarak kullanacağı mekânın bağlamını değiştirmiştir. Mekân, sanatçı için sergileyeceği iş kadar önemli bir konumdadır. Hatta kimi zaman ondan bile daha önemli olabilmektedir.

Modernizmin çeşitli kültürleri inceleyerek, savaşa maruz kalmış olan sanatçıların aradığı iç huzurla birlikte keşfettiği boşluk kavramına karşılık, postmodernizmin boş olanı doldurma anlayışı zaman zaman güncel sanatın özelliklerinden biri haline gelmiştir.

Beyaz küp artık sadece duvarları ya da köşeleri kullanılan bir alan değil, zemininden tavanına her bir karesi kullanılması gereken bir alandır

Boşluk kavramını soyut olarak düşünmek için, zihin bir mekânı hayal etmek durumunda kalır. Mekân kavramı geçmişten bugüne kadar neredeyse her disiplinin tartışmaya açtığı bir olgudur. Özellikle sanatın başlıca konuları arasında yer almış olan bu kavram, her dönemde merkezde kalmayı başarmıştır.

Güncel sanatın önemli isimlerinden biri olan İngiliz heykeltıraş Antony Gormley, özellikle mekân içerisine yerleştirdiği enstalasyonlarıyla dikkat çeken bir isimdir. Gormley'in heykelleri, enstalasyonları ve kamusal alan eserleri, insanın tabiat içerisinde nerede durduğuna dair çözümlerini içermektedir. Bunun haricinde işlerini sergilediği mekânın olanaklarını da sonuna kadar kullanan sanatçı, güncel sanatın sorguladığı mekân algısını da en uç şekilde kullanmaktan çekinmez.

Bu çalışma geçmişten bugüne galeri mekânı üzerinden söylemlerini, doluluk algısı üzerinden sorgulayan sanatçılardan yıla çıkararak, Antony Gormley'in galeri mekânı içerisinde meydana getirdiği çalışmaları içermektedir.

Anahtar Kelime: Mekân, Doluluk, Güncel Sanat

FULLNESS AS AN EXPRESSION FIELD OF EMPTY THROUGH ANTONY GORMLEY'S WORK

ABSTRACT

One of the most important issues that contemporary art is dealing with is the interaction of art work and space. In this direction, creating his work, which he will bring together with the audience, according to the place where he will exhibit, has destroyed the classical display of the art object and ended a tradition. Going out of the gallery space and turning to the public space is one of the first steps of the postmodern understanding of art. However, contemporary art has not completely separated from the exhibition space and changed the context of the space it will use. The space, the work that the artist will exhibit, is in an important position. Sometimes it can be even more important than that.

Contrary to the concept of emptiness discovered by modernism by examining various cultures, along with the inner peace sought by artists who have been exposed to war, postmodernism's understanding of filling the void has become one of the characteristics of contemporary art from time to time.

The white cube is no longer just an area whose walls or corners are used, but an area where every square from floor to ceiling must be used.

To think of the concept of space abstractly, the mind has to imagine a space. The concept of space is a phenomenon that almost every discipline has opened up for discussion from the past to the present. This concept, which has been among the main subjects of art, has managed to stay in the center in every period.

British sculptor Antony Gormley, one of the important names of contemporary art, is a name that draws attention especially with the installations he placed inside the space. Gormley's sculptures, installations and works of public space include his analysis of where man stands in nature. Apart from this, the artist, who makes full use of the possibilities of the space where he exhibits his works, does not hesitate to use the perception of space questioned by contemporary art in the most extreme way.

This study includes the works created by Antony Gormley in the gallery space, starting from the past to the present, from the artists who question their discourse over the gallery space through the perception of occupancy.

Keywords: Environment, Fullness, Contemporary Art

Giriş

Sanatın sergileme biçimleri, sanat eseri ve izleyici arasında bağ kurulmaya başlandığından beri değişim göstermektedir. Önceleri sarayın belli bir odasında yer alan sergi salonlarının 17.yy. itibariyle halka açılmaya başlanması sergileme biçimlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

“Fransız tarihçi Jean Rou (1638-1711), Paris’teki Resim ve Heykel Kraliyet Akademisi’nin 1667’de kısmen kamuya açık olarak düzenlenen sergisini gördükten sonra, anılarında şöyle yazacaktı: “Aynı anda bu kadar muazzam sayıda ve çeşitte eseri görmenin benim için ne müthiş bir manzara olduğunu anlatmaya kelimeler yetmez” (Skopbulten, 2018).

Görsel 1. Johann Heinrich Ramberg, Kraliyet Akademisi Sergisi, 1787.

Kraliyet Akademisi 1648’de XIV. Louis tarafından kurulduktan 19 sene sonra, Akademi sergisi kısmen kamuya açılmıştı. Rou’nun serginin genişliği karşısında ifade ettiği hayranlık, Akademi’nin “Salon” olarak bilinen teşhirinin 18. ve 19. yüzyıl Avrupa sanatı üzerindeki büyük etkisinin habercisiydi – ta ki 19. yüzyıl sonunda Paris’e damgasını vuracak avangard ve bağımsız sergiler nedeniyle bu etkisini kaybedene dek (Skopbulten, 2018).

19.yüzyıl sonu, sanat tarihinde dönüm noktalarından biridir. İzlenimcilikle beraber, sorgulayan araştıran, sonuca varan sanatçı karakteri ortaya çıkmıştır. Doğayı keşfederek yeni bir söyleme girişen sanatçı bir kıvılcımı alev topuna dönüştürmüştür. Bireysel söylemler içine giren sanatçı ilk kez bu dönemde günümüz anlayışındaki kişisel sergiyi başlatmıştır denilebilir. Geçmişte alıcısını bulmak için sergilenen sanat yapıtı yığın halinde sergilenirken, modernizmin ciddiyetiyle bu sergileme biçimleri sadeleştirilmiştir. O'Doherty, ilk kişisel sergi örneğini Courbet'nin düzenlediğini söylemiştir:

“Bir sanatçının radikal bir biçimde kendi mekânını oluşturarak resimlerini astığı ilk modern olay ise sanırım, Courbet'nin 1855 Sergisi'nin hemen dışında gerçekleştirdiği tek kişilik Salon des Refusées'dir (...) Pek şaşırtıcı bir şey yapmadığı kanısındayım ama yine de vurgulamak gerekir ki bir modern sanatçı (ki kendisi ilk modern sanatçı olarak nitelediğimiz kişidir) ilk kez kendi yapıtının bağlamını kendisi kurgulamış ve sanatının değerinin biçilmesi sürecini kendisi şekillendirmiştir” (O'Doherty, 2010: 41).

Galeri mekânının en zirvede olduğu dönem modernizmdir. “Mekân kavramı, Modernizmde gerçeğin içinde üretildiği ve içinden algılandığı bir bağlam olarak ele alınmıştır” (Yücel, 2012: 10). Bu sebeple modernizmde sanat eserinin dokunulmaz ve biricik olma durumu, sergileneceği ortamı da biricik ve değerli kılmıştır.

Sanat mekânlarının steril, sessiz ve kendine has durumu modernist anlayışın getirilerinden biridir. İzleyici modernist anlayıştaki sanat mekânlarına girdiklerinde çoğunlukla kendisini oraya ait hissetmez. Modernizm zaten sanat eserini her şeyden ve herkesten üstün tutmaktadır. Sanatın mekânını da değerli kılan, yapıtın içinde barınıyor olmasıdır.

“Bütün uzmanlar mekân içinde bulunan şeyi kataloglamaya ve sınıflandırmaya girişirler. Mekânı işgal eden nesnelere saptamak, tarif etmek, sınıflandırmak, herhangi bir uzmanlığın -diyelim coğrafya, antropoloji, sosyoloji- “pozitif” faaliyeti olacaktır. Herhangi bir uzmanlık, iyi, kötü, mekân üzerine- örneğin siyasal teoride, “sistem analizi”nde, vb.- sözcelerle meşgul olacaktır” (Lefebvre, 2020, 131). “İdeal galeri mekânı, sanat yapıtının “sanat” olarak algılanışına engel oluşturan her türlü öğeyi dışlayan mekândır. Yapıt, yapıt olarak değerlendirilmesi sürecinde kendi dışındaki herhangi bir şeye dikkat çekecek her türlü etkenden uzaklaştırılmıştır” (O'Doherty, 2010: 30).

Sanat eserinin değişim göstermeye başladığı 1945 sonrası sanatta ise bu durum değişim göstermektedir. Sanatın merkezinin Avrupa'dan Amerika'ya taşınması, 1950'lerde Soyut Dışavurumculuk'la resmiyet kazanması, sanat yapıtı ve sanat mekânı arasında bir bütünlük kurulmaya başlandığı dönemdir. Bu sanatçıların en önemli özelliği, devasa boyuttaki resimlerinde çerçeveyi dışlamalarıdır. Tuvallerinin boyutları neredeyse sergilendikleri mekânın duvarları kadardır. Çerçevenin reddi yüzyıllar süren bir geleneğe önemli ölçüde bir başkaldırıdır. Sanat yapıtının artık mekânla iç içe olma durumu başlamıştır.

Modernist sanat anlayışı, Soyut Dışavurumculuk ile beraber son bulmuştur. Sanat disiplinleri farklılık göstererek iç içe geçmeye başlanmıştır. Modernist anlayışın üstten bakan tavrı yerine, gündelik yaşamın her anında olma derdinde olan Postmodern anlayış ortaya çıkmıştır. Sanatın biricikliği, dokunulmazlığı ve kalıcılığı yerine, çoğaltılabilir, herkesin ulaşabildiği ve o an da var olup biten bir olguya evrilmeye başlamıştır. Sanat nesnesinin bu değişimi, sanatın izleyicisiyle bulunduğu mekânı da doğal olarak değiştirmiştir.

Sanat yapıtının değişime uğramasıyla sanatın sergileme biçimleri de değişim göstermiştir. Performanslar ve enstalasyonlarla ifade alanı yaratan Postmodernizm, Modernizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Modernist sanatın elitist anlayışına tepki olarak, gelip geçici, o an da var olan ve yok olan çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Modernizmin dokunulmaz sanat eserlerini barındıran sanat galerilerine de tepki göstererek, sanatın mekânının kendisini bile bizzat sanat çalışmasına dönüştürmüştür.

İrlandalı sanatçı/eleştirmen Brian O'Doherty'nin 1970'lerde tartışmaya açtığı "beyaz küp" olgusu, zaman içinde çağdaş sanat tarihinde en çok rastladığımız kavramlardan biri olarak kaynağını bile unutacak kadar yaygınlaşan bir terim haline gelmiştir (O'Doherty, 2010: 15). Modernizmin sanat mekânı artık 'beyaz küp' olarak anılmaktadır.

Yves Klein modernist anlayıştaki bir sanat galerisine bir tepki olarak 'Boşluk' isimli sergisini düzenler. "Klein, 1958'in Nisan ayında, Boşluk'la (Le Vide) monokromun ötesine, saf cisimsizliğe geçer. "Sergi"si için Galerie Iris Clert'i tamamen boşaltıp, boş alanı kendi manevi değerleriyle "aşılıyarak" beyaz badana yapar" (Fineberg, 2014: 210). Modernizmin sanat mekânının en büyük değeri yani sanat eserini yok ederek kendi ironisiyle doldurmuştur. Müze ve sanat galerilerine yönelik yapılan bu eylemler zamanla sanat yapıtının kendisine dönüşmüştür. Bu dönüşümün ilk adımlarını Minimalistler atmıştır. Sanat nesnesini en yalın haliyle kurgulayarak o zamana kadar mekânın düşünülmemiş bir alanını -zeminini- kullanarak mekânı ve işi iç içe geçirerek bir bütünlük yoluna gitmişlerdir. "Modernist biçimci anlayışların bir devam gibi görünen, öte yandan mekâna ve izleyiciye yönelik farklı tavrıyla modernist anlayışı ters yüz eden Minimalizm akımı, mekânın kendisini "sahneleştiren" çeşitli örneklerle 1960'larda 'beyaz küp'ün kabuğunun kırılmasındaki önemli etkenler arasındadır" (O'Doherty, 2010: 16).

Postmodernizm için mekân artık bir sanat yapıtıdır. Modern sanatçı yapıtını sergileyeceği mekânın dışında üretirken, postmodern sanatçı çalışmasını mekânın yapısına göre kurgular. Her ne kadar modernizmin sanat mekânına tepki olarak sanat nesnesini değiştirmiş olsa da, bu mekânı tamamen dışlamaz. Modernist sanat mekânlarının dışına çıkmadan, bu ortamı farklı şekilde yorumlayan sanatçılardan biri Antony Gormley'dir.

Antony Gormley ve mekân kullanımı

Antony Gormley 1950 yılında İngiltere'de doğmuştur. İnsan bedeninin tasviri üzerinden çalışmalarda bulunan heykeltıraş zamanla, yapıtlarında yeni denemelerde bulunarak çağdaşlarından farklı bir yola girmiştir. İnsan bedenlerinden çıkardığı kalıplardan oluşan heykellerini, çoğaltarak kimi zaman mekâna kimi zaman da mekân dışı yerlere yerleştirerek dikkatleri çekmiştir.

Gormley, Cambridge'deki Trinity College'a (1968–71) katılmış, sanat tarihi, arkeoloji ve antropoloji diploması almış ve ardından üç yıl boyunca Hindistan ve Sri Lanka'da seyahat etmiştir. Londra'ya döndükten sonra Central School of Arts and Crafts (şimdi Central Saint Martins), Goldsmiths College ve Slade School of Fine Art'ta okudu. Seyahatlerinde gördüğü insanların, kendilerini bir parça bezle örterek kamusal alanlarda özel bir alan yaratmalarından etkilenerek, insan formunu içeren ilk alçı kalıplarını yaptı. Ancak insan formu, ilk çalışmalarının konularından yalnızca biriydi (Kuiper, 2021).

Görsel 2. Antony Gormley. *Sleeping Place*. 1973.

Mekân sorgulaması neredeyse bütün çalışmalarında mevcuttur. Mekân içerisinde gizli olma, belirsiz olma derdinde olduğu da söylenebilir. Hatta çoğu çalışmalarında mekân ve izleyici çalışmalarından daha ön plandadır. Bunu yaparken tamamen yok olma arzusunda değildir. Hem orada, hem orada değil. “Sleeping Place”de daha öğrenciyken bu belirsiz olma arzusunun işaretlerini vermiştir. “Gormley’nin sanatla ilk buluşması çocukluk yıllarına dayanıyor. Çoğu zaman cezalandırıldığı için gönderildiği odasında, yalnız başına geçen saatler, Gormley’nin mekân ve boyut algısını geliştiriyor” (Tuna, 2019)

Gormley’nin heykellerinde -kendine dönebilme- arayışı içine girdiğinde vücudumuzu kuşatan “deri” onun heykelinin ilk yapı taşı oluşturmuştur. Gormley için “deri” kişinin mekân ile ilgisinin başlangıç anıdır. Deri, objenin herhangi bir mekânda varoluşunun başlangıcı, buluşma anı ve sınırlandırıcıdır. Yani o objeyi tanımlayan kimliktir. Öğrencilik yıllarında yapmış olduğu “Sleeping Place” adlı eserinde de daha sonra bütün kariyerini oluşturan anlayışın da ilk örneğini vermiştir. Bu çalışmasında da yere yanlamasına uzanmış bacaklarını karnına çekerek yatar pozisyondaki kendi bedenini alçılı bezle kaplayarak kendi derisinden ve onu tanımlayan bütün karakteristik özelliklerinden gizlenerek yeni bir “deri” ile kendisini tanımlamıştır (Tekin, 2016, 86).

Gormley için başrolde mekân vardır. Bedeni formunu da mekân algısıyla benimsemiştir. Mekân korunaklı olan alandır ve beden mekânı da deridir. Kalıbını çıkararak oluşturduğu beden formlarını galeri mekânına göre konumlandırır.

Kalıp olarak ürettiği heykellerle kendine has bir dil geliştiren Gormley, 80’li yıllarda birim olarak kullandığı heykellerinin bir etkisini keşfetmiştir. Kalıp olarak ortaya çıkan heykeller, birden fazla üretimi açısından sanatçıya yeni bir olanak sunmuştur. Bu olanağı ilerde sınırsızca kullanacak olan sanatçı, ilk aşamada galeri mekânının her bir köşesine yerleştirmeye başlamıştır. Gormley’in 1980’lerde Three Ways: Mould, Hole and Passage adlı çalışması, mekân ve figürün iletişim halinde olduğu ilk denemelerinden biridir.

Görsel 3. Anthony Gormley, *Learning to think*. 1991.

Mekân denildiğinde akla ilk olarak boş bir alan gelir. Her mekânı işlevine göre belli başlı nesnelere doldurur. “Mutlak mekânın eleştirisi ve reddi, bir temsilin reddi demektir; yani bir içeriğin, maddenin, bedeninin gelip doldurduğu bir içeren temsilinin reddine denktir” (Lefebvre, 2020, 188). Gormley çoğu çalışmasını galeri mekânının her bir köşesini kullanarak izleyicinin hareket edeceği alanı sınırlamıştır. “Leibniz, mekânı işgal etmek gerektiğini söyler. Mekânı işgal eden nedir? Bedendir. Genel anlamıyla beden -bedensellik- değil, mekânı işaretlerle dolduran yönlendiren bir hareketin yönünü, geri dönen bir rotasyonu belirten tanımlı bir beden” (Lefebvre, 2020, 188). Gormley’in bedenleri -Leibniz’in mekân ve beden arasındaki bağlantı tanımına göre- mekânı işgal eden formlardır.

Bu bedenler mekânın içerisinde sabit dursalar da izleyici olarak gelen bedenler hareket halindedir. Esas bu Gormley'in mekânı dolduran bedenlerini hareket halindeyken izleyen bedenler tamamlar.

Görsel 4. Anthony Gormley. *Domain Field*. Enstalasyon. Gateshead, Fotoğraf: Jerry Hardman. 2003.

Gormley, *Domain Field* isimli çalışmasında, boş mekânları doldurmadan önce, canlı bedenlerden aldığı kalıpları eksilterek belli belirsiz formlar oluşturmuştur. Belirsiz olma durumu, belli belirsiz algılanan formlardan meydana geldiği gibi, kalabalık biçimlerin de belirsiz algısını oluşturduğu söylenebilir.

Pratik mekânda ve mekânsal pratikte içerme-dışlama, içerim ve açıklama ilişkilerinin olduğuna hiç kuşku yoktur. Bir “insan varlığı”nın önünde, etrafında, bir tablo gibi, bir manzara ya da bir ayna gibi, toplumsal bir mekân -kendi toplumunun mekânı- yoktur. O bir mekâna *sahip olduğunu* ve bu mekânın içinde *olduğunu* bilir. Sadece görmekle, seyretmekle, bir gösteriye tanık olmakla yetinmez, etkide bulunur, mekânın içinde taraf olarak yer alır, bu dış zarlar dizi toplumsal pratiği açıklar (Lefebvre, 2020, 300-301).

Lefebvre'nin bu tanımından yola çıkılacak olunursa, mekân insanın yani bedenin bir parçasıdır. Beden olmazsa mekân da olmaz. Gormley'in de mekânın içini doldurarak yaptığı enstalasyonlar, çalışmalara dikkat çekmekten öte, mekânı da aynı ölçüde ön plana çıkarmaktır.

Mekân çoğu zaman Gormley için bir çerçevedir. O çerçevenin içini doldurmak için biçimlerini yaratır ve yerleştirir. Bu duruma en açık örnek 90'lı yıllarda başladığı ve bir seri olarak günümüze kadar devam ettirdiği “Field” isimli yerleştirmesidir. Sanatçının bu serisi Avrupa'dan Amerika'ya kadar gerçekleşmiştir.

Görsel 5. Anthony Gormley. *Field* 1991.

Görsel 6. Antony Gormley, *Asian Field*, Fotoğraf: Dai Wei Courtesy, White Cube, 2003.

Gormley, farklı ülke ve şehirlerde sergilediği bu iş için çocukların ve yerli üreticilerin de aralarında bulunduğu çok sayıda kişiyle çalışmış. Zamanla sayıları yüz binleri bulan heykeller, detaydan uzak, yüzeysel olarak şekillendirilmiş küçük boyutlu figürler. Bedenlerin ana hatları bile çok belirgin değil. Üretim aşamasında yer alanlardan kalemle göz oyukları oluşturmaları ve yaklaşık boyutları gibi belli istekler dışında bir şey istenmemiş ve kısmen özgür bırakılmışlar. 2003 yılında Çin’de 350 köylü, 125 ton çamur kullanarak heykel sayısını 210 bine çıkarmış. Sergilendiği mekânların tüm tabanına yerleştirilen eğreti bedenler, soluk alıp veren bedenleri yalnız belirgin noktalarla izlemeye zorluyor. Distopik ipuçları barındıran alanlar, üretim aşamasındaki sosyal paylaşım ve duygusal aktarımı saklayarak, soğuk kalabalıkları işaret ediyor (Gürcan, 2019).

Gormley’in en dikkat çekici çalışmalarından biri de ‘Matrix’ adını verdiği çalışmadır. Bu çalışmada mekân olarak Kraliyet Sanat Akademisi seçilmiş ve mekânın tavanı kullanılmıştır. Matrix, beton mimarinin görünmez iskeleti olan ince çelik takviye ağlarının kenarlarıyla çizilen dikdörtgen hacimler, iç içe geçen boş çerçevelerinden oluşan bir küttedir. Bu, belki de yapılı çevreyi oluşturmanın mümkün olan en soyut ve en minimal yoludur (Smith, 2019, 114). Belli belirsiz bir şema halinde iç içe geçen bu çerçeveler, somut bir mekânın ya da herhangi bir binanın temelinde kullanılan malzemelerle üretilmiştir. Heykellerinde kullandığı mantıkla, bu şema halindeki yerleştirmesinde kullandığı mantık aynı sayılır. Heykellerinde her yaştan, her duyu durumundan, her bedenden aldığı kalıpların iç dünyasını minimize ederek oluşturduğu birimleri mekâna yerleştirmiştir. Aynı şekilde, Matrix’le de binanın temeliyle oluşturduğu bir diyagramı sergilemiştir.

Görsel 7. Antony Gormley *Matrix III*. Enstalasyon, Kraliyet Sanat Akademisi, Londra.
Fotoğraf: Taylor-Smith. 2019.

“Heykellerin çoğunun çekici bir içe kapanıklığı var. Fakat tamamen yaşamdan koptuklarını da söylemek zor. Daha çok mistik bir durağanlık halini tercih etmiş gibiler. Dolayısıyla içe çevirdikleri bakışlarını, mekân ya da çevrenin etkisiyle genişletiyor ve yüzeylerini, yüzleşmelere olduğu kadar karşılaşmalara da açıyorlar” (Gürcan, 2019).

Sonuç

Sanat mekânları denildiği zaman akla gelen müze ve galeriler, postmodernizmle birlikte günümüzde bir tepki olarak bağlamından koparılan mekânlar haline gelmiştir. Sanat mekânlarının bağlamı, sanat eserini izleyici ile buluşturmanın yanı sıra o eseri koruma ya da arşivleme gibi görevleri de mevcuttur. Bu modernist anlayışla müze ve galeriler, sanat eserinin en önemli mekânıdır. Orada sanat eseri dışında önemli olan hiçbir şey yoktur. Genellik beyaz ve dikdörtgen olan bu mekânlar postmodernizmle birlikte “beyaz küp” adını alır.

Postmodernizmle birlikte değişen sanat nesnesi, bu sanat mekânlarının da işlevini değiştirmiştir. Her ne kadar sanat her yerde olmalıdır mantığıyla hareket etse de, postmodern sanatçı dönüp dolaşıp galerinin içinde bulur kendisini. Ama bu mekânları modernist anlayıştan farklı kullanır. Modernizmde sanat eseri resimse duvarda heykelse belli bir köşede sergilenirken, postmodernizmde sanat çalışması bir köşeden diğer köşeye, zeminden tavana kadar galeri mekânının her yerini kullanır.

Antony Gormley de bu bakış açısıyla hareket ederek, yüzlerce birim halinde ürettiği formlarını, galeri mekânının her bir köşesinde sergilemekten kaçınmaz. Örneğin “Domain Field” isimli eseriyle, farklı insan bedenlerinden aldığı yüzlerce kalıpları metal malzemeyle heykele dönüştürmüştür.

Gormley, izleyicisi için davetkâr konstrüksiyonlar oluşturmayı da seviyor. Bunlar beden sınırlarını kabataslak temsil eden bir koridor ya da daha kompleks bir ortandan oluşuyor ve seyircinin içeri girmesiyle anlamını kazanıyor. Bedensel sınırları, mekanların sınırlarıyla karşılaştırarak gerilim yaratan sanatçı, sergi mekanının sınırlandırıcılığını da tartışmaya açmış oluyor (Gürcan, 2019).

Bu heykeller galeri mekânının beyaz duvarı içinde belli belirsiz bir hissiyat yaratır. Neredeyse galerinin her tarafını dolduran bu heykelleri, etrafında dolaşarak izleyen izleyiciler tamamlar. Bu çalışmasında tamamlayıcı olan izleyicinin kendisidir. Bunun dışında Field isimli serisinde ise, galeri zeminini tamamen minik heykelleriyle doldurarak, izleyicinin gezineceği alanı sınırlayarak, izleyici galerinin dışına iter.

Kalabalık yığından beden sosyal yanına dokunması beklenebilir. Ancak öne çıkan ve aynı yere bakan gözler (izleyiciye), kendi sosyal gruplarını değil, dışladığı kişileri izliyorlar. Hattâ bir temas arzusu duyduklarını bile söyleyebiliriz. Bu, insanın kimseye göstermediği (dışladığı) yanına bir atıf olarak okunabilir (Gürcan, 2019).

Sonuç olarak Antony Gormley, sanat mekânını tavandan zemine kadar işlerini doldurarak sergiler. Çalışmalarını genelini bu doğrultuda üretir. Bu sayede ön planda olan, sanat çalışması kadar, hem izleyici hem de galeri mekânının kendisidir. Mekân, sanatçının çalışmalarının izleyici gibi tamamlayıcısıdır.

KAYNAKÇA

Fineberg, J. (2014). 1940’tan Günümüze Sanat. (Çev. Simber ATAY ESKİER, Göral Erinç YILMAZ). İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.

O’Doherty, B. (2010). Beyaz Küpün İçinde. Galeri Mekânının İdeolojisi. (Çev. Ahu Antmen). İstanbul: Sel Yayıncılık

Lefebvre, H. (2020). Mekânın Üretimi (Çev. Işık Ergüden): Sel Yayıncılık. İstanbul.

Yücel, D. (2012). Yeni Medya Sanatı ve Yeni Müze. İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.

İnternet Kaynakça

Gürcan, A.G. (2019). GORMLEY’NİN SESSİZ BEDENLERİ. <http://www.sanatatak.com/view/gormleynin-sessiz-bedenleri> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

Kuiper, K. (2021, 26 Ağustos). *Antony Gormley*. *Ansiklopedi Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Antony-Gormley> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

Skopbulten (2018) Salon Sergileri, İlk Kataloglar ve Eleştirinin Doğuşu <https://www.e-skop.com/skopbulten/salon-sergileri-ilk-kataloglar-ve-elestirinin-dogusu/3811> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

Smith, M.C. (2019). ANTONY GORMLEY sergi kataloğundan alıntı, Royal Academy of Arts, Londra. <https://www.antonygormley.com/projects/item-view/id/334> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

Tekin, O. (2016). Antony Gormley’e Yakınlaşabilmek . Medeniyet Sanat Dergisi , 2 (1) , 0-0 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/medeniyetsanat/issue/24535/259918>

Tuna, Y. (2019). Antony Gormley’nin Gördükleri. [HTTPS://SANAYİ313.COM/TR/PAPER/FİNDIS-TR/ANTONY-GORMLEYİN-GORDUKLERİ/](https://SANAYİ313.COM/TR/PAPER/FİNDIS-TR/ANTONY-GORMLEYİN-GORDUKLERİ/) (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

Görsel Kaynakça

Görsel 1. Johann Heinrich Ramberg, Kraliyet Akademisi Sergisi, 1787. <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/the-exhibition-of-the-royal-academy-1787-1>

Görsel 2. Antony Gormley. *Sleeping Place*. 1973. <https://www.wikiart.org/en/antony-gormley/sleeping-place-1973>

Görsel 3. Anthony Gormley. *Learning to think*. 1991. <http://enriquegdelag.blogspot.com/2011/04/how-to-hang-artistically-by-head.html>

Görsel 4. Anthony Gormley. *Domain Field*. Enstalasyon. Gateshead, Fotoğraf: Jerry Hardman. 2003. <https://www.antonygormley.com/projects/item-view/id/222#p2>

Görsel 5. Anthony Gormley. *Field*. 1991. <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-liverpool/exhibition/antony-gormley-field>

Görsel 6. Antony Gornley, *Asian Field*. White Cube. Fotoğraf: Dai Wei Courtesy. 2003. https://whitecube.com/news/news_and_events/antony_gormley_Hong_kong#related-content

Görsel 7. Antony Gornley *Matrix III*. Enstalasyon, Kraliyet Sanat Akademisi, Londra. Fotoğraf: Taylor-Smith. 2019. <https://www.antonygormley.com/projects/item-view/id/334#p18>

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YAZMA MOTİVASYONLARI HAKKINDA SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Kayhan BOZGÜN

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü

ORCID: 0000-0001-9239-2547

ÖZET

Bu çalışmada ilkökuller öğrencilerinin yazma becerileri ve yazmaya ilişkin motivasyonları hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin yazma motivasyonuna yönelik algıları, öğrencilerin yazma durumları gibi var olan durumların incelenmesi ve ilkökuller öğrencilerinin yazma motivasyonları hakkında bilgilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada uygun örneklem yöntemi kullanılarak sınıf öğretmenleri katılımcı olarak seçilmiştir. Çalışmanın katılımcıları ilkökullerde sınıf öğretmenliği yapan 15 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme formunun kullanılmıştır. Bu çalışmada yer alan görüşme formunda öğrencilerin yazma becerileri ve yazma motivasyonları ile ilgili sekiz soru bulunmaktadır. Verilerin analizinde tümevarımsal içerik analizi yoluyla kod ve temalar oluşturulmuştur. Bu aşamadan sonra, kodlamaların altında yatan kavramlar ortaya çıkarılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu yazma motivasyonu ile ilgili fikir belirtmekle birlikte bazı öğretmenlerin yazma motivasyonu hakkında bilgilerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. İçsel ve dışsal yazma motivasyonuna ilişkin tanımlama yapmakta katılımcıların çoğunun görüş belirlemediği belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin yazma becerisi ile ilgili görüş bildirdikleri en çarpıcı bulgu öğrencilerin yazma çalışmalarına katılmada okumaya göre daha isteksiz olduklarını belirtmeleridir. Yazma motivasyonunun artırmak için görüş bildiren sınıf öğretmenlerinden bazıları öğrencilerin yazarların hayatlarını okumalarını, kısa yazımlı ödevler verilmesi, günlük yazmalarını tavsiye etmeleri gerektiğini önermektedirler. Ayrıca, yazma çalışmalarında motivasyon sağlamak için ailenin de evde çocuklarına yazma çalışmaları yaptırabilecekleri ifade edilmiştir. Bu araştırma sonucunda yazma motivasyonu ile ilgili ilkökuller öğrencilerinin günlük yazmalarının teşvik edilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yazma, Motivasyon, Sınıf öğretmenleri, İlkokul öğrencileri

OPINIONS OF CLASSROOM TEACHERS ON WRITING MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the opinions of the classroom teachers about the writing skills of primary school students and their motivation for writing. It is aimed to examine the existing situations such as classroom teachers' perceptions of writing motivation, students' writing situations, and to reveal the knowledge of primary school students about writing motivation. Classroom teachers were selected as participants using the convenience sampling method in this study which was carried out with the qualitative research method. The participants of the study consisted of 15 classroom teachers who worked as classroom teachers in primary schools. A structured interview form was used as a data collection tool. In the interview form included in this study, there are eight questions about students' writing skills and writing motivations. In the analysis of the data, codes and themes were created through inductive content analysis.

After this stage, the underlying concepts of the coding were revealed. According to the findings obtained from the research, although the majority of classroom teachers expressed their opinions about writing motivation, it was revealed that some teachers did not have knowledge about writing motivation. It was determined that most of the participants could not express their opinions in defining internal and external writing motivation. The most valuable finding of the classroom teachers about the writing skill is that the students stated that they were more reluctant to participate in writing activities than reading. In order to increase the motivation for writing, some of the classroom teachers suggest that students should read the writers' biographies, be given short written assignments, and write a diary end of the day. In addition, it has been stated that families can have their children do writing exercises at home in order to provide motivation in writing activities. As a result of this research, it can be suggested that primary school students should be encouraged to write diaries related to their motivation to write.

Keywords: Writing, Motivation, Classroom teachers, Primary school students

GİRİŞ

Okullardaki derslerde not almada, özet çıkarmada, günlük tutmada, okunan kitaplardan notlar çıkarmada yazma faaliyetinden yararlanılmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi bu faaliyetin kullanım oranlarını olumsuz etkilemiştir. Öğretmenlerin verdikleri araştırma görevlerinde ve ödevlerde öğrencilerin bilgisayarı tercih etme eğiliminde oldukları belirlenmiştir (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007; Aydın, 2005). Yazma isteklerinin azalmasına neden olan bu durumla başa çıkmak için öğrencilerde yazma alışkanlığı ve motivasyonu kazandırılması gerekmektedir.

Yazma, düşüncelerin ifade edilmesinde ihtiyaç duyulan sembol ve işaretleri motor beceriler kullanarak üretmek olarak tanımlanmaktadır (Akyol, 2020). Yazma eğitiminin kazandırılması okulda başlamaktadır. İlkokulda ilkokuma ve yazma öğretimi ile başlanan bu süreçte okuma becerilerinin kazandırıldığı süreçte yazma becerisi gelişimi sağlanmaktadır. Öğrencilerin bu ders kapsamında düşüncelerini dil becerilerinin yardımıyla yazılı anlatımın kurallarını dikkate alarak ifade etmeleri beklenir (MEB, 2019).

Öğrenciyi yazma faaliyetine yönlendiren ilgi ve isteğin oluşmasında ve davranışın devam edilmesini sağlamada rol oynayan faktör yazma motivasyonudur (O'Neal, Boyars ve Riley, 2019). İçsel motivasyon ve dışsal motivasyon olmak üzere motivasyonun iki türü bulunmaktadır (Ryan ve Deci, 2000). İçsel motivasyon bireyin ilgi ve isteği ile bir işi yapmasıdır. Dışsal motivasyon ise ödül alma, zorunda olduğu için ve bir amaç uğruna bireyin işi yapmasıdır.

Öğrencilerin yazma becerisini kazandıktan sonra üst sınıflara geçtikçe yazma faaliyetinde istekli olma düzeylerinin düştüğü belirlenmiştir (Yıldız ve Kaman, 2016). Bu sorun bağlamında hazırlanan bu araştırma öğrencilerin yazma motivasyonunu öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirme gerekçesiyle hazırlanmıştır. Araştırma problemi “Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin yazma motivasyonları hakkındaki görüşleri nelerdir?” olan araştırma ilkokul öğrencilerinin yazma becerileri ve yazma motivasyonları hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın yazma motivasyonu farkındalığı kazandırmada literatüre katkı sunması beklenmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan durum çalışması (Creswell, 2020) ile ve mülakat yöntemi kullanılarak öğrencilerin yazma motivasyonları hakkında bilgilerin elde edilmesi, öğrencilerin yazma becerileri gibi var olan durumun tanımlanması ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bilgilerini belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu 2020-2021 eğitim-öğretim yılının güz döneminde Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ildeki merkez ilçeye bağlı üç resmi ilköğretim okulunda görevli olan 15 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışma grubu uygun örneklem metodu kullanılarak belirlenmiştir. Öğretmenlerden 3'ü birinci sınıf, 4'ü ikinci sınıf, 4'ü üçüncü sınıf, 4'ü de dördüncü sınıf öğretmenidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle öğretmenler ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere yazma motivasyonu ve yazma çalışmaları ile ilgili yedi soru yöneltilmiştir. Araştırmaya gönüllü katılım sağlanması amacıyla görüşme öncesinde öğretmenlere bu konuda bilgi verilmiştir.

Veri Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Öncelikle kodlar belirlenmiş ve kodlama anahtarı hazırlanmıştır. Bulguların yorumlanmasında katılımcıların cümlelerinden alıntılar yapılmıştır. Uzman görüşü alınarak verilerle oluşturulan kodlamaların güvenilirliği belirlenmiştir. Ayrıca taslak görüşme formunu incelemeleri istenerek görüşme formunun nihai formu oluşturulmuştur.

BULGULAR

Öğretmenlerin “Sınıfta öğrencileriniz için yazma çalışmalarını ne sıklıkla kullanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların analizinden elde edilmiş olan bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Sınıfta yazma çalışmalarını kullanma

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Türkçede sıklıkla	Ö1	1	“Türkçe derslerinde duygu ve düşüncelerini serbest yazma ile yazmalarını istiyorum.” Ö1
Her gün	Ö2, Ö4, Ö7, Ö8, Ö12, Ö13, Ö15	7	Günlük temel derslerde yaptırıyorum.” Ö9
Defter tutturma	Ö1, Ö5, Ö6	3	“Önemli yerleri not aldirmek için kullanıyorum.” Ö5
Zaman alıcı	Ö5, Ö6, Ö9, Ö11, Ö14	5	“Uzun zaman aldığı için her derste uygulamak zor.” Ö5
Özet-kısa yazılar	Ö13	1	“Konu özeti, kısa yazılar yazdırma çalışması yapıyorum.”
Dikte çalışması	Ö3, Ö10	2	“Günlük dikte çalışması yapıyorum.” Ö3

Tablo 1’de öğretmenlerin genellikle yazma çalışmalarını sınıfta kullandığı, bazı öğretmenlerin yazma eyleminin çok zaman almasından dolayı her derste kullanmadıkları, öğrencilere defter tutturarak, özet çıkarttırarak ve kısa yazılar yazdırarak yaptıkları görülmektedir. Dikkat çeken bulgu birinci sınıf öğretmenlerinin yazma öğretimi yaptıkları için günlük dikte çalışmaları yaptırılmalarıdır. “Öğrencilerin yazmada istekli olduklarını düşünüyor musunuz?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin yazma çalışmalarında istekliliği

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Evet	Ö3, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13	6	“Evet, çünkü yazı yazmayı çok seviyorlar.” Ö13
Kısmen	Ö2, Ö4, Ö6	3	“Yazmada okumadaki kadar istekli olan öğrenci sayısı az.” Ö6
Değişken olabilmesi	Ö7, Ö11	2	“Değişebiliyor, kısa yazılarda istekliler, fazla olunca sıkılıyorlar.” Ö11
Hayır	Ö1, Ö5, Ö8, Ö14, Ö15	5	“Yazma zaman aldığı için istekli değiller, yazmamak için sınavların test olmasını istiyorlar.” Ö14

Tablo 2’ye göre öğretmenlerin çoğunluğu öğrencilerinin yazmada istekli olduklarını; bir kısmı zaman aldığı için öğrencilerin yazmada istekli olmadıklarını düşünmektedir. Bu öğretmenlerden biri öğrencilerin yazma istekleri olmadıkları için sınavları test yapmasını istediklerini aktarmıştır. Bazı öğretmenler yazma istekliliğinin değişebildiğini, kısa yazılarda daha istekli yazdıklarını belirtmektedir. “Ödevlerde yazdıklarını incelediğinizde istekle yazıp ödevi yaptıklarını düşünüyor musunuz?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Ödevleri yazmadaki isteklilikleri

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Evet	Ö6, Ö7, Ö10, Ö12, Ö13	5	“Evet çünkü ödüllendirme yapıyorum.” Ö10 “İstekle yaptıklarında ödevleri daha güzel yazıyorlar” Ö6
Kısmen	Ö1, Ö3, Ö9 Ö2, Ö4, Ö5,	3	“Bazı öğrenciler özenli, bazıları isteksiz yapıyorlar.” Ö1 “Çoğu öğrencinin ödevlerini ailenin zorlamasıyla yaptığını sanıyorum.” Ö5
Hayır	Ö8, Ö11, Ö14, Ö15	7	“Genellikle ödevleri yapmış olmak için yapıyorlar.” Ö14

Tablo 3’e göre öğretmenlerin çoğu öğrencilerinin ödev yapmada isteksiz olduklarını belirtmektedir. Bazı öğretmenler ödül kullandığı için yazmaya istekli olduklarını düşündüğünü ifade etmiştir. Öğretmenlerden bazıları da öğrencilerin kısmen istekle yazıp ödev yaptıklarını düşünmektedir. “Yazmada içsel ve dışsal motivasyonu nasıl tanımlarsınız?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Yazmada içsel ve dışsal motivasyon tanımlaması

Motivasyon türü	Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
İçsel	Yazma isteği	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6 Ö7, Ö12, Ö13, Ö14	9	“Çocukların yazmaya istekli olma arzusu diyebilirim.” Ö7
	Yazma alışkanlığı	Ö6	1	“Yazma alışkanlığının kazandırılmasıdır.” “Yetenek ile alakalı bir gelişimdir.Yazma becerisini istekle yapmaktır”Ö2
	Yazma gelişimi	Ö2, Ö10, Ö15	3	“Kısa ve öğretici yazılar yazmak istemeleri.” Ö8
	Kısa yazılar yazma	Ö8, Ö11	2	“Bilgim yok.” Ö1
	Bilgi yok	Ö1, Ö8	2	
Dışsal	Dış zorlama	Ö2, Ö6, Ö14	3	“Birilerinin yönlendirmesi,zorlaması ile yapmaktır.”Ö2
	Ödül alma	Ö2, Ö6, Ö13	3	“Dış ödüllendirmeler almak isteyerek yazmaktır.” Ö6
	Yazmayı sevmeme	Ö4	1	“Motivasyonel bir etkinlik olsa da öğrenciler yazı yazmayı sevmiyor.”

Tablo 4’e göre yazmada içsel motivasyonu öğretmenler yazma isteği, alışkanlığı, gelişimi olarak tanımlamıştır. Ayrıca bazı öğretmenlerin yazmada içsel motivasyonu öğrencilerin kısa yazılar yazmak istemesi olarak tanımladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin yazmada dışsal motivasyonu öğrencilerin dışarıdan zorlama, yönlendirme, ödül alma beklentisi içinde olma ve yazmayı sevmeme olarak tanımladıkları görülmektedir. “Öğrencilerinizin günlük tutmaları yazma alışkanlığını ve motivasyonunu kazanmaları için sizce faydalı olur mu?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Günlük tutarak yazma motivasyonu kazanımına ilişkin görüşler

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Evet, yaptırıyorum	Ö1, Ö3, Ö7 Ö12, Ö13, Ö14	6	“Faydalı olduğunu düşünerek öğrencilerime günlük tutturuyorum.” Ö7
Faydalı olur	Ö2, Ö4, Ö9 Ö10, Ö11, Ö15	6	“Öneriyorum. Her gün aynı şeyleri yazmak yerine doğacak farklı düşüncelerini yazmalarını istiyorum.” Ö10
Zeka türüne göre	Ö8	1	“Sözel zekalı çocuklar zevkle yapıyor, sayısal zekalı çocuklar çabuk sıkılıyor.”
Hayır	Ö5, Ö6	2	“Hayır olmaz, bunu kavramak için çok küçükler.” Ö6

Tablo 5’e göre öğretmenlerin çoğu günlük tutmanın öğrencilerin yazma motivasyonunu kazanmada yararlı olacağını, bazılarının yaptırdığını ifade etmektedir. Öğretmenlerden biri yazmadaki istekli olma ve isteksizlik ile ilgili önemli bir görüş belirtmiştir. Buna göre yazma motivasyonunda sözel ve sayısal zekaya sahip çocukların farklılaşabildiğini ifade etmiştir. Öğretmenlerden ikisi yaş olarak küçük oldukları için faydalı olmayacağını belirtmiştir. “Okumaya göre yazma motivasyonunun düşük olduğu araştırmalarla belirlenmiştir. Sizce öğrenciler neden okumadaki kadar yazma faaliyetine istekli değildir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Yazma motivasyonu düşüklüğü nedenleri

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Düşüncelerini paylaşmadaki isteksizlik	Ö1	1	“Öğrenciler düşüncelerini paylaşmak istemedikleri için yazmaya okumadaki kadar istekli değiller.”
Zaman alması	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6	4	“Zaman alan bir etkinlik olduğu için olabilir.” Ö2
Sıkılma	Ö3, Ö7	2	“Öğrenciler yazı yazarken yoruldukları ve bunun sonucunda sıkıldıkları için istekli değiller.” Ö7
Zor, yorucu algılanması	Ö4, Ö5, Ö6, Ö7 Ö10, Ö11, Ö14	7	“Yazma daha zahmetli, kurallı olduğu için okumaya göre daha zor.” Ö11
Yönlendirme eksikliği	Ö2	1	“Öğrencilerin yazmaya yönlendirilmemesinden kaynaklı.”
Kelime haznesi eksikliği	Ö9, Ö12	2	“Düşündüklerini yazıya dökmek için iyi bir elime dağarcığına sahip olması gerekir.Çok kitap okumalıdır.” Ö12
Teknoloji etkisi	Ö11, Ö15	2	“Teknolojinin ilerlemesi, ödevlerin bilgisayar ortamında hazırlanması nedeniyle yazma isteği azalmakta.” Ö15

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmenlerin öğrencilerde okumaya göre yazma motivasyonunun düşük olmasını yazmanın zaman alıcı, zor ve yorucu olması, yazdıklarında sıkılmaları, yazma ile ilgili yönlendirme olmaması, kelime dağarcığının gelişmemiş olması ve düşünceleri paylaşmadaki isteksizlik olarak sıralamışlardır. Ayrıca teknolojinin gelişimiyle ödevlerin bilgisayarda hazırlanabilmesinin yazma motivasyonunda azalmaya sebep olduğunu ifade etmişlerdir. “Yazma motivasyonunu artırmak için önerileriniz nelerdir?” sorusundan elde edilen bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Yazma motivasyonunu artırmak için öneriler

Kodlar	Katılımcılar	f	Örnek cümle
Doğru kazandırılmalı	Ö6, Ö8	3	“1. sınıfta doğru kazandırılmalı.” Ö8
Ödül kullanılmalı	Ö10, Ö13, Ö15	3	“Yazma faaliyetleri ödüllendirilmeli, gayet işe yarıyor.” Ö13
Sevdiği konular verilmeli	Ö7, Ö11	2	“Yaratıcı düşüncelerini ortaya çıkarmak için sevdikleri konularda yazmalarını istemeliyiz.” Ö11
Yönlendirilmeli	Ö3, Ö6	2	“Yazmanın öneminin farkında olmalarını sağlamalıyım.” Ö6
Günlük yazdırılmalı	Ö2, Ö3, Ö9, Ö12 Ö13, Ö14, Ö15	7	“Günlük yazdırılmalı, okuduğu kitaplardan notlar çıkarması istenmelidir.” Ö2
Kısa yazılar olmalı	Ö2, Ö4, Ö5 Ö7, Ö13	5	“Kısa notlar tutturmanın öğrenciyi daha motive edeceğini düşünüyorum.” Ö5
Aile katkı sağlamalı	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7 Ö9, Ö12, Ö13, Ö15	9	“Özellikle birinci sınıf öğrencileri yazmayı yeni öğrendikleri için yanlış yaptıklarında müdahale edebilmeli. Aileye çok iş düşüyor.” Ö7

Tablo 7 öğrencilerin yazma motivasyonlarının artırılmasında öğretmenlerin önerilerini göstermektedir. Öğretmenler ödül kullanılmasını, öğrencilere sevdikleri yazma konularının verilmesini, yazmanın doğru kazandırılmasını, günlük yazdırılmasını, kısa yazıları tercih etmelerini, ailelerin katkı sağlamalarını ve öğrencilerin yazma konusunda yönlendirilmelerini önermektedirler. Özellikle öğretmenlerin çoğunun yazma faaliyetinde ailenin katkısının olabileceğini düşündükleri görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma yazma motivasyonu hakkında öğretmenlerin görüşlerinin belirlendiği bir araştırmadır. Öğretmenlerin yazma çalışmalarını sıklıkla derslerinde kullandıklarını, ancak her derste kullanmalarının zor olduğunu çünkü yazmanın zaman alan bir faaliyet olduğunu belirtmişlerdir. Birinci sınıf öğretmenlerinin öğrencilere günlük dikte çalışmaları yaptırılmaları çarpıcı sonuçlardan biri olmuştur. Öğrencilerin yazma çalışmalarına istekle katıldığını belirten öğretmenler olduğu gibi, tersini düşünen öğretmenlerin de olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin uzun yazmalarda öğrencilerin çabuk sıkıldığını belirtmeleri kısa yazılar vermenin önemine dikkat çekmektedir. Yazmada içsel ve dışsal motivasyonu ile ilgili öğretmenlerin genel olarak doğru görüşler belirttikleri sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin yazma motivasyonu hakkında bilgi sahibi olmaları öğrencilerinin yazmaya olan bakışlarını olumlu etkileyebilir. Ancak bulgulardan elde edilen çarpıcı sonuçlardan biri de öğrencilerin yazma çalışmalarını genel olarak sevmediği yönünde olmuştur. Büyükkarcı ve Müldür de (2017) öğrencilerin yazmayı sevmediği yönünde öğretmenlerin görüş bildirdiğini tespit etmiştir. Ayrıca öğretmenler sözel zekalı olduğu düşünülen öğrencilerin yazmayı daha çok sevdiğini; sayısal zekalı olduğu düşünülen öğrencilerin ise yazmada çabuk sıkıldığını ifade etmeleri önemli bir sonuçtur. Öğretmenler günlük tutturma yoluyla yazma motivasyonunu kazandırabildiklerini, günlüklerin faydalı olduğunu düşündükleri sonucuna varılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin okumaya göre yazma motivasyonunun düşük olma sebepleri olarak teknolojinin etkisini belirtmeleri öğrencilerin de teknolojinin olumlu-olumsuz etkilerinden kaçınmadıklarını göstermektedir (Aksaçoğlu ve Yılmaz, 2007; Aydın, 2005). Ayrıca kelime dağarcığının yazma motivasyonunda önemli rolü olduğunu düşündükleri, yazmanın okumaya göre zor, kuralları olan, daha çabuk sıkılabilen ve daha fazla zaman alan bir etkinlik olduğunu belirttikleri görülmüştür. Son olarak öğretmenler öğrencilerin yazma motivasyonlarının artmasına yönelik günlük yazdırılmasını, kısa yazılar kullanılmasını, ailelerin sürece katkı sunmasını önerdikleri görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerine ilkokuma ve yazma öğretimi ile birlikte okuma ve yazma alışkanlığının geliştirilmesinde, yazma çalışmaları ile öğrencinin yazma motivasyonu kazanımlarında önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin öğrenciler için yaptıkları önerilerinden yola çıkılarak şu önerilerde bulunulabilir: Öğretmenler okuma çalışmalarına ayırdıkları zaman kadar yazmaya da zaman ayırmalıdır. Öğrencilere günlük tutma görevleri verilmelidir. Ayrıca sınıfta gün sonunda o gün öğrenilenler ile ilgili yazma ve not alma çalışması yaptırabilirler. Öğrencilere verilen yazı çalışmalarının kısa olmasına, ilgilerini çekecek konular olmasına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Akyol, H. (2020). Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi (18.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Aksaçoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28.

Aydın, S. (2005). İngilizce öğrenenlerin yazma etkinliklerinde bilgisayar kullanmaya yönelik tutumları ve bilgisayarın yazma becerilerindeki başarıya olan katkısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 295-309.

Büyükkaracı, A. ve Müldür, M. (2017). Teknoloji kullanımının yazma becerisine yansımalarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 22-38.

Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3. Baskı). (Çev. ed.: M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253.pdf> 14.11.2021 tarihinde edinilmiştir.

O'Neal, C. R., Boyars, M. Y. ve Riley, L. W. (2019). Dual language learners' grit, engagement, and literacy achievement in elementary school. *School Psychology International*, 40(6), 598-623.

Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.

Yıldız, M. ve Kaman, Ş. (2016). İlköğretim (2-6. sınıf) öğrencilerinin okuma ve yazma tutumlarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 507-522.

GÜNEY KORE'DE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ADAPTASYON SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Saliha Sena ÇİZMECİ

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi/Kore Dili ve Edebiyatı, Ankara Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-1610-3288

ÖZET

Günümüz toplumsal sorunlarından biri olan çok kültürlülük, ülkelerdeki yabancı nüfusun artmasıyla daha belirgin bir hal almıştır. Medyanın etkisiyle popülerliği her geçen gün artan Güney Kore'ye diğer ülkelerden farklı amaçlarla çok sayıda kişi gelmekte ve uzun dönem kalmaktadır. Bu durum toplumda bir takım uyum problemlerine yol açmıştır. Çeşitli kültürlerin bir arada görülebildiği günümüz dünyasında toplumsal sorunların ortaya çıkması tabii bir durum olmuştur. Zaman içinde değişime uğrayarak yeni kültürleri içine alan toplum yapısına uyum sağlayabilmek yerel halkın sosyal hayat kalitesi bakımından önemli olabilir. Aynı durum kendi ülkesini geride bırakıp yeni bir toplumda yaşamaya başlayan bireyler için de geçerlidir. Yeni ortama giren birey, bu ortamdan kabul gördüğü ve toplum içine entegre olabildiği sürece sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilir. Bu bilgilerden yola çıkarak Kore gibi kolektif bir toplumun çokkültürlülük kavramına ne kadar uyum sağladığı ve ülkedeki yabancıların ne gibi sorunlar yaşadığına dikkat çekmek üzere böyle bir çalışma ortaya konmuştur. Araştırmada adaptasyon sorunları ele alınmıştır. Ayrıca sorunların çözümüne dair fikirler sunulmuştur. İlgili makale ve kaynaklar incelenmiştir. Toplumdaki azınlıkların dikkate alınması ve adaletli davranılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun yanında yerel toplum ile sonradan gelenler arasındaki önyargıların aşılabilmesi adına iletişimin sağlanması büyük önem arz etmektedir. Hem eğitim sisteminde hem de medya üzerinden Kore'nin kültürel kimliği topluma kazandırılırken, diğer kültürlerle açık olma fikri aşılanırsa bu sorunların üstesinden gelinir.

Yapılan bu çalışma, Güney Kore'deki kutuplaşan toplumların birbirini daha iyi anlamasına yönelik sorulara cevap vermeyi hedeflemektedir. İki ana faktörde toplanan sorular şu şekilde belirlenmiştir;

i. Çokkültürlülük Güney Kore'de devamlılığını nasıl koruyabilir?

ii. Güney Kore'deki çokkültürlü bireylerin adaptasyon sorunları nelerdir?

Bu çalışmanın yürütülmesi için iki farklı yol izlenme kararı alınmıştır. Bunların başında mevcut çalışmaların incelenerek bulgularının karşılaştırılması yapılacaktır. Bunun yanı sıra yaşanmış olayların kişiler üzerindeki etkilerinin incelenmesi yürütülecektir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Kolektivizm, Kültürel Kimlik

A STUDY ON MULTICULTURALISM AND ADAPTATION PROBLEMS IN SOUTH KOREA

ABSTRACT

Multiculturalism, which is one of today's social problems, has become more prominent with the increase in the foreign population in the countries. South Korea, where the popularity is increasing day by day with the influence of the media, welcomes people from other countries for different purposes and long-stay plans. This situation has led to some adaptation problems in Korean society. In today's world, where various cultures can be seen together, the emergence of social problems has become a natural situation.

Being able to adapt to the social structure that includes new cultures by changing over time may be important in terms of the social life quality of the local people. The same is true for individuals who leave their own country behind and start living in a new society. The individual who enters the new environment can lead a healthy life as long as he is accepted from this new environment and integrated into the society. Based on this information, such study has been put forward to draw attention to how a collective society like Korea adapts to the concept of multiculturalism and what problems the foreigners in the country have. Adaptation problems were discussed in the study. In addition, ideas about the solution of the problems were presented. Related articles and resources were examined. It was emphasized that the minorities in the society should be taken into account and treated fairly. In addition, it is of great importance to ensure communication in order to overcome the prejudices between the local community and the later arrivals. These problems can be overcome if the idea of being open to other cultures is instilled while bringing the cultural identity of Korea to the society. This both can be applied through the education system and the media.

This study aims to answer questions for the polarizing societies in South Korea to understand each other better. The questions collected in two main factors were determined as follows;

- i. How can multiculturalism survive in South Korea?
- ii. What are the adaptation problems of multicultural individuals in South Korea?

In order to carry out this study, it was decided to follow two different patterns. At the beginning of these, the existing studies will be examined and their findings will be compared. In addition, the effects of experienced events by people will be examined.

Keywords: Multiculturalism, Collectivism, Cultural Identity

GİRİŞ

Teknolojinin ilerlemesiyle kaçınılmaz olan globalleşme, beraberinde avantajlarla birlikte dezavantajlar da getirmiştir. Globalleşen dünyanın güncel tartışma konularından bir tanesi de çokkültürlülüktür. Günümüz dünyası globalleşme ile tek tipleştirmeye giderken, diğer yandan da homojen yapıdan sıyrılarak farklı dinler, kültürler ve dillerle mozaik bir toplum yapısı oluşmaktadır. Hergün yenilenen bir dünyada eskiye bağlı kalmak bunu korumak zor olacağından toplumlar için değişime gitmek kaçınılmazdır (Lim, 2021). Ayrıca ülkelerdeki yabancı nüfus gün geçtikçe artmakta ve insanlar gerek ekonomik gerekse sosyolojik nedenlerle kendi vatanlarından göç etmektedirler. Bu durum iki taraf için de adaptasyon sorunlarına yol açabilmektedir. Ek olarak, toplumda egemen unsurların oluşturduğu “öteki” kavramı karşısında azınlık grubun veya kabul görmeyen tarafın haklarının dikkate alınmadığı bir toplumda çokkültürlülüğün sürdürülebilirliği bir hayli zordur (Turan, 2020).

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ADAPTASYON

Çokkültürlülük Nedir?

Çokkültürlülüğün ne olduğunu daha iyi kavramak adına önce kültür teriminin incelenmesi daha doğru olacaktır. Kültür, Türk Dil Kurumu’na *tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü* olarak tanımlanmıştır. Kültür bireyin yaşayış biçimidir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere yalnızca somutlukla kalmaz aynı zamanda bireyin değer algısını, kimliğini oluşturur. Birey doğduğu anda içinde bulunduğu toplum aracılığıyla kültürel değerlerini edinerek kimliğini de şekillendirmiş olur. Kimlik kişinin benliğidir.

Hiçbir kültürün toplum varolmadan olamayacağı gibi, hiçbir toplum da kültür olmadan varlığını sürdüremez (Yakışır, 2009). Bu durumdan yola çıkarak, kültürün insanlık tarihi kadar uzun bir maziye sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Çokkültürlülük ise birden fazla kültürün uyum içinde bir arada bulunmasıdır. Çokkültürlülüğü yoğun olarak yaşayan ülkelerden biri olan Kanada, çokkültürlülük terimini ilk kez 1960larda akademik sözlüğüne eklemiştir (B.Grishaeva, 2012). Bugün dünyanın neredeyse tamamında kültürler birbirleri ile iç içe yaşamaktadır. Bunun elbette pekçok sebebi olabilir.

Bunun yanında küreselleşmenin de çokkültürlü toplumların oluşumunda büyük etkisi vardır. Küreselleşmenin temellerine inildiğinde küresel kültür adı altında bir egemenlik kurulmak istendiği görülebilmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi için insan hakları, özgürlük ve hukuk gibi değerler ön planda tutulmakta, bu sayede evrensel bir kabulün de önü açılmaktadır (Nar, 2019). Bu bakımdan, ülkelerin popülerleşen bu akıma uyum sağlamak ve ülkelerle aynı seviyeyi yakalayabilmek için küreselleştiği söylenebilir. Ancak küreselleşme görüldüğü kadar basit bir birleşme değildir. Ekonomik, siyasi ve kültürel noktalarda toplumları etkileyen bir kavramdır.

Bir diğer faktör de uluslararası evlilik olarak gösterilebilir. Türkiye çapında bakıldığında Türkiye İstatistik Kurumu 2015 yılında Türkiye'deki yabancı gelinlerin sayısı 18 bin 814 iken, 2019 yılına gelindiğinde bu sayı 23 bin 264 olarak belirlenmiştir. Bu durum dünya çapında düşünüldüğünde ortaya ciddi rakamlar çıkabilmektedir.

Bir diğer yandan çokkültürlülüğün önemli etkenlerinden biri sayılan göçmenler girdikleri yeni topluma çeşitlilik katarak homojen yapının heterojenleşmesinde önemli rol üstlenmektedir.

Kore Toplumı Yapısına Genel Bakış

Koreliler bilindiği üzere Budizm ve Taoizm gibi farklı inançlarla birlikte Konfüçyanizm'in de izlerini bünyesinde barındıran bir toplumdur. Halk arasında çok sayıda dini inanışlar olmasına karşın, toplumsal ahlak ve norm bazında en öne çıkan etken Konfüçyanizm'dir. Kore'de modernleşme gün geçtikçe hız kazansa da, toplumdaki Konfüçyanist ahlak yapısı varlığını korumuştur (Sleziak, 2013). Uyum ve barış içinde hareket etmeyi ve belli bir lideri takip etmeyi benimseyen Konfüçyanizm, Kore halkını birbirine bağlı bir toplum haline getirmiştir. Kore'deki soyadların büyük bir kısmının Kim, Lee ve Park olması aslında bu bağların kuvvetli olduğunun ve soyların karışmadığının bir göstergesidir (Özen Kutanis, 2015). Kore kültürü eski dönemlerden beri Çin'den etkilenmiş ve Japonya ile siyasi ilişkiler kurmuştur. Bu üç ülke arasında yüzyıllar boyu süregelen gıda, ticari mal, bilgi alışverişleri ve toplumsal göçler göze çarpmaktadır (Lale, 2020). Asya ülkelerinde görülen kolektivistimin sonucu olarak "Ben" değil, "Biz" anlayışı benimsenmiş ve grup çalışması içeren bir yapı ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan Asya ülkelerinde en çok tüketilen gıda pirinçtir. Pirinç gibi sistemli sulama gerektiren bu çalışmanın toplum üzerinde de etkileri görülür. Pirinç üretmek için grup çalışması ve disiplini önemli birer unsurdur. Bu üretimin sürdürülebilirliği için toplumun uyum içinde ve birlikte hareket ederek çalışmaya ihtiyacı vardır (E.Nisbett, 2018). Kore'nin bu kapalı ve kolektivist yapısı Kore savaşı sonrası değişen ekonomik dengelerle kırılma yaşamıştır (Gökçe, 2017). İleriki yıllarda daha dışa dönük bir politika seyreden Kore Devleti, toplumda görülen kolektivist etkiyi bir nebze aşağı çekmiştir. Yine de Batılı toplumlar ile kıyaslandığında Kore toplumunun daha kapalı olduğu ve birlikte hareket etme fikrinin baskın çıktığı görülür.

Kore’de Kültürel Kimlik

İnsan doğduğu anda bir kimlik sahibi olur ve bu kimlik, içinde bulunduğu topluma göre şekil alır. Kişi hayatı boyunca çeşitli meslekler ya da ünvanlar edinebilir. Aile içinde baba, anne ya da çocuk rolleri buna örnek olarak gösterilebilir. *Kimlik kişinin etnik kökenini, vasfını tanıtan ve bulunduğu ortamda onu temsil eden bir unsurdur* (Güvenç, 2020). Bu sayede kişide aidiyet duygusu gelişir. Geleneksel bağlar ile modernleşmenin arasında bir denge kurmaya çalışan Kore toplumu kültürel kimliğini korumak için çaba sarf etmektedir.

Tarih incelendiğinde Kore’nin kültürel kimliğine yapılan en büyük ve şiddetli saldırının Japon sömürgesi olduğu görülür. Korelilerin Japon ismi seçmeye mecbur bırakıldığı, dil ve kültür anlamında büyük baskıların uygulandığı sömürge yılları (1910-1945) Korelilerde milliyetçilik duygusunun ateşlendiği bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir (Köroğlu Türközü, 2017).

Milli kültür üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında 1970li yıllardan sonra hız kazandığı söylenebilir. Yakın tarihte Güney Kore’de uygulanan ilk beş yıllık kültür planı Park Chung Hee liderliğinde 1974-1979 yılları arasında uygulanmış olup, toplumsal harcamaların %70lik kısmı geleneksel kültür-halk sanatları alanında yapılmıştır. Japon sömürgesinden darbe alan kültürel kimlik algısı, bu dönemde yapılan kültürel çalışmalarla kalkınmaya ve sonrasında ilerlemeye başlamıştır. Chun Doo Hwan döneminde de sanat alanına yapılan büyük yatırımlar göze çarpmaktadır. Bu dönemin bir özelliği de sanat sadece geleneksel bağlamla sınırlı kalmamış aynı zamanda günlük yaşama entegre edilerek yaygınlaşması sağlanmıştır. Bu durum insanların kökleriyle yeniden bağ kurmasına olanak tanımıştır. 1993-1998 yıllarında başkanlık koltuğuna geçen Kim Young Sam kültür planını ekonomik açıdan ele alarak farklılık ortaya koymuştur. Kültür ve sanatın ülke ekonomisine katacağı yarar üzerinde duran Kim Young Sam, ülke gelişimini destekleyecek yeni beş yıllık planı yürürlüğe koyarak kültürün gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Yim, 2002).

Kolay ulaşılabilirliği ile geleneksel değerleri karşı tarafa iletmenin en kolay yollarından biri olan dizi/film sektörü önceki dönemlerde Kore’nin kültürel kimliğinde erozyona yol açan saldırıları telafi etmeye çalışmaktadır. Çünkü halk kültürel kimlik arayışına girdiği takdirde bu duruma bir çözüm getirilmezse, devlete olan sadakat zarar göreceğinden aslında devlete karşı bir sorun olarak düşünülebilir. Devlet konuya el atıp etkili bir çözüm bulunmadığı takdirde sosyolojik ve siyasi buhranlar kaçınılmaz olabilir (Güvenç, 2020).

Kore’de Çokkültürlülük

Günümüz dünyasında toplumların kimlik sorunları milli ve kültürel noktada baş göstermektedir. Toplumlar kendi içlerinde ortak normları canlı tutarken, farklı toplumlarla bir araya geldiklerinde bu ortaklık yerini uyum sorunlarına bırakmaktadır (Güvenç, 2020). Globalleşmeyle ülkelerde tanıtılan tek tip ürünler toplumu ikiye bölmüş ve bir grup globalleşmeyi kabul ederken diğer grup milliyetçi bir tutum göstererek kendi kimliğine daha çok sarılmıştır. Modernleşme ve globalleşmenin sonucunda çokkültürlülük Kore’de artmış ve kolektif tutum her ne kadar hakim olsa da bazı kesimler bireyselliğe kaymıştır. Sonuç olarak Kore toplumu ilerleyen süreçlerde “Birlik”ten “Bir”liğe itilmiştir (Yim, 2002)(Sayfa 39).

Korede çokkültürlülük 2000 yıllarında yabancı işçiler ve yabancı evlilikler aracılığıyla başlamıştır. Düşük doğum oranı ve yüksek yaş ortalaması sebebiyle devlet yabancı evlilikleri desteklemiş ve bu şekilde toplum içindeki değişiklikler hız kazanmıştır. Yasadışı yollarla çalışmaya gelen yabancı işçilere kıyasla, yasal yollarla evlenip ülkeye gelen kişiler ve bu evliliklerden doğan çocuklar toplum içinde daha kolay kabul görmüştür.

Çokkültürlülük alanında ilk akla gelen ülkelerden Kanada, devlet politikasını çokkültürlü topluma uygun şekilde tuttuğu için ülke içi sorunların da önüne geçilmiştir.

Dünyanın giderek çokkültürlüleşmesi üzerine Kore de aynı şekilde gelişmeleri takip ederek iç politikalarını buna göre düzenlemiştir. 13 Şubat 2006 yılında Kore İşleri Bakanlığı'nın "Hızla çok etnikli, çokkültürlü bir Kore toplumu anlayışına doğru" (Yoon, 2008, s. 84) şeklinde bir ibarenin yayınlanması buna örnek gösterilebilir.

Adaptasyon Nedir?

Fransızca kökenli olan adaptasyon sözcüğü Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre uyarlama, birbirine uydurma anlamlarına gelmektedir. Canlının yaşadığı ortama uyum sağlayıp hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürmesi canlının o ortama adapte olduğunu göstermektedir. İnsan hayatında da adaptasyonun pek çok örneği görülebilmektedir. İnsanın doğumuyla başlayan kimliğin sağlıklı ve oturmuş bir kimlik olabilmesi için bireyin de aynı şekilde bulunduğu ortama adapte olması gerekir.

KORE'DE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜKTEN DOĞAN ADAPTASYON SORUNLARI

İnsan sosyal bir varlıktır. Kendini ifade edebilmek için konuşma ihtiyacı, iletişim kurma ihtiyacı hisseder. Ancak bu iletişim, kişinin moral ve motivasyonu yüksekse daha kaliteli olacaktır. Kişi kendi kültüründen farklı bir kültüre girdiğinde düşüncelerini ifade etme ihtiyacını normalden daha fazla hissetmektedir. İletişim kurarak hem yeni kültürü tanıyabilmekte hem de kendi kültürünü tanıtmaya fırsatı bulmaktadır. Dolayısıyla birbirine yabancı iki taraf arasındaki önyargı ve bilinmezlik duygusu da ortadan kalkacağı için bireyin kendini yeni topluma entegre edebilmesi kolaylaşır. Bu adaptasyon süreci dili ne kadar etkin kullanabildiğine göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Güney Kore'de yaşamakta olan yabancı kesime bakıldığında, Korece'yi ne kadar etkin kullanabildiğine bağlı olarak toplumda daha kolay yer edinebildiği görülür. Nitekim dili etkin kullanabilen tüm kişilerin toplumda tam anlamıyla kabul gördüğünü söylemek doğru olmayacaktır. Bunun sebebi, tek etkenin dil kullanımını olmamasıdır.

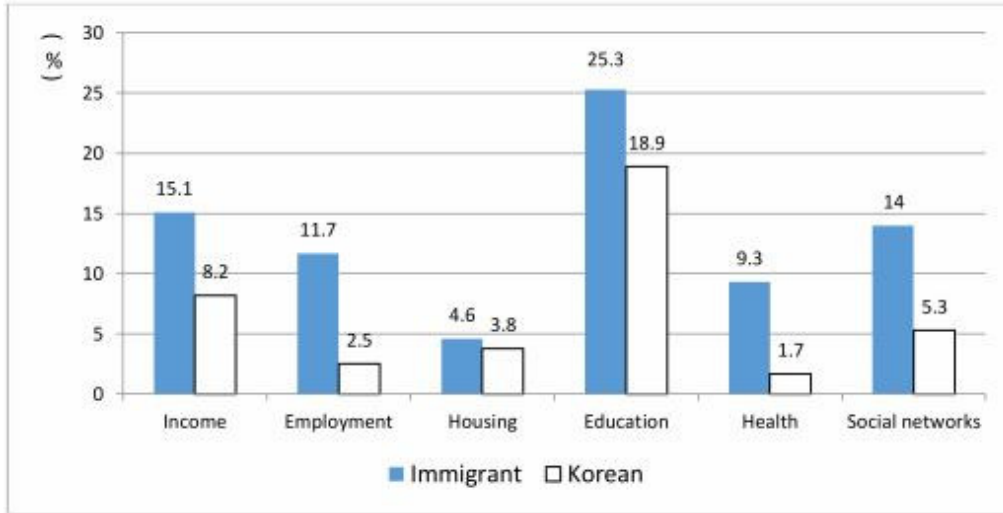
Bireyin ekonomik durumu adaptasyon sürecini etkileyen bir başka faktördür. Yapılan araştırmalarda Güney Kore'ye göç eden ailelerin ekonomik gücü yüksek olduğu takdirde daha az sosyal dışlanma ve ötekileştirmeye maruz kaldığı ortaya çıkmıştır (Kim A. , 2018). İş alanı gözlemlendiğinde, bazı çokkültürlü işletmelerin başında milliyetçi kişilerin olmasının çelişkili ortamlar oluşturduğu görülmektedir.

Bir diğer yandan Korelilerde baskın gen olan çekikgözlülük, koyu renk saç, koyu göz rengi nedeniyle dışgörünüşi "Koreli" olmayan ancak ebeveynlerinden biri Koreli olan bireyler de sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Bu durum "Kimler Koreli?" sorusunu ortaya çıkarmıştır (Kim H.j. , 2004). Bu duruma örnek olarak Kore'nin ilk Afrika kökenli modeli Han Hyun Min gösterilebilir. Koreli anne ve Nijeryalı babanın çocuğu olan Han Hyun Min Kore'deki yaşamında ırkçı tavırlara ve dışlanmalara maruz kalmıştır. (BBC News, 2017)(Erişim Tarihi:18.04.2021) Koreli bir anne ve Afro-Amerikan bir babanın oğlu olan Hines Ward bir başka örnek olarak gösterilebilir. Amerikan futbolu oyuncusu olan Hines Ward 2006 yılında ilk kez Güney Kore'ye gelmiş ve Güney Kore'de yaşayan melez çocuklara dikkat çekmiştir. (espn, 2021)(Erişim Tarihi:1.6.2021).

İyi planlanmış bir eğitim süreci bireyin düşünme yetisini önemli boyutta ileri taşıyabilmekte ve faydalı bilgiler sunarak yenilikçi olmalarına imkan tanıyabilmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle çokkültürlü hale geçiş yapan toplumlar şayet yeni kavramlara açık bireylerden oluşursa çokkültürlülükten doğacak sorunlar azalacaktır. Eğitim sistemi ileri görüşlü eğitimciler tarafından eleştiriye maruz kalmaktadır. Eleştiriler şu şekildedir; Yaratıcılık, yenilikçilik ve çokkültürlü yaklaşım konusunda eksiklik (Lee, 2015).

Endonezyalı öğrencilerin Kore'ye alışma süreçlerini konu alan bir araştırmaya göre Koreli öğrenciler domuz eti, alkol ve sigaraya karşı olan Endonezyalı öğrencileri dışlayıp onlarla arkadaşlık kurmak ve grup çalışmalarına dahil etmek istememiştir. Bunun üzerine Endonezyalı öğrenciler ikiye bölünmüştür. Bir grup depresyon, anksiyete ya da yalnızlık gibi sorunlar yaşamış, üniversite eğitimini devam ettirmekte isteksiz bir tutum sergilemiş, hatta haftalarca Koreli öğrencilerle konuşmaktan kaçınmıştır. Diğer grup ise kendi kültürel kimliğini geride bırakarak Koreli öğrencilere uyum sağlamıştır. Daha sonra Endonezya'ya dönen "uyum sağlayan" öğrenciler Endonezyalı arkadaş ortamına girdiklerinde kimlik karmaşası yaşamıştır (Deddy Mulyana, Bertha Sri Eko, 2017).

Adaptasyondan doğan sorunlar bilindiği üzere yalnızca bireyin kendisiyle ilgili olmayıp yerel ortamlarla da ilişkilidir. Diğer bir deyişle adaptasyonun sağlanması hem bireyin çabası hem de bulunduğu çevrenin onu kabul edip birey adaptasyonuna uygun bir ortam oluşturması ile mümkün olur. Ancak Kore halkı üzerinde yapılan bir araştırma bu durumun pek mümkün olmadığını, Korelilerin çokkültürlülüğe henüz hazır olmadığını ortaya koymuştur (Park & Stephen, Is South Korea ready for multicultural families("다문화")? an analysis of social media, 2014).

Şekil 1. Çokkültürlü ailelerin korelilere kıyasla farklı alanlarda yaşadıkları dışlanma oranı. (Kim A. , 2018)

SONUÇ

Zamanla teknolojik alanda ilerleme gösteren toplumlar insani ilişkiler ve değerler noktasında zayıflamaya başlamıştır. Teknoloji her ne kadar fiziki mesafeleri kısaltsa da, manevi bir uzaklık ortaya koymuştur. Bu sebeple insanlar birbirlerine tepkisizleşmekte, empati kurma ve hoşgörü gösterme noktasında eksik kalmaktadır. Çokkültürlülüğün devam edeceği ileriki dönemlerde iletişimin sağlanamaması birbirine yabancı toplumlar arasındaki önyargıları körükleyebilmektedir (Nar, 2019).

Çok uzun yıllardır farklı soylarla karışmamasıyla övünen Güney Kore toplumu Batılı toplumlara nazaran ötekileştirmeye daha müsait bir yapıdadır. "Biz" anlayışına sahip olduklarından yabancıyı "Onlar" olarak görecektir ve bu durum çokkültürlülük söz konusu olduğunda daha da belirginleşecektir. Çünkü çokkültürlülük doğrudan toplum yapısında bir hareketliliğe yol açacaktır.

Buna dayanarak, gerek eğitim sisteminde gerek medya üzerinden Kore'nin kültürel kimliği topluma kazandırılırken, diğer kültürlerle açık olma fikri de aşılmalıdır. Bu sayede gelecek nesiller kendi kimliğine sahip çıkmakla kalmayacak, aynı zamanda diğer kültürel kimliklere karşı hoşgörülü olabilecektir.

Bunun yanında adaletin devamlılığı da büyük önem taşımaktadır. Çokkültürlü bir toplum olduğu herkesçe bilinen Osmanlı Devleti bu yapıyı adaleti önceleyerek korumayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in oğlu Orhan'a vasiyeti "Bütün tebaanı eşitlik üzere koru, sana itaat edenleri hoş tut." şeklinde olmuştur. Osmanlı Devleti toplumda çokkültürlülüğü sürdürebilmenin en önemli ve birincil basamağını adaletli davranmak olarak belirlemiştir. Bu sayede asimilasyon ve toplumsal çatışmalar en aza indirilerek toplumun huzurunu, bütünlüğünü korumak mümkün olacaktır (Günay, Osmanlı Toplum Yapısı ve Millet Sistemi, 2020). Adaletin sağlanması diğer kültürlerin haklarının korunmasını da beraberinde getirecektir. Her birey güvenli hissettiği yerde yaşamak isteyeceğinden bireysel güvenlik üzerine de derin katkılar sağlanacaktır.

Toparlamak gerekirse, Kore toplumuna yeni sistem ve anlayışları sunarken insani değerlerin öncelendiği ve muhatabın en nihayetinde insan olduğu unutulmadığı takdirde toplumun ahlak kültürü de kuvvetle gelişecektir (Kim E. H., 2015). Bunu yaparken insani değerlerin toplumda hangi seviyede tutulduğuna bakılmalı ve bu seviyeyi yükseltmek için kapsamlı bir geliştirme projesine başlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- BBC News. (2017). <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-40572989>
- Aydın, C. (2017). GÖÇMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI VE NEDEN OLDUKLARI BAZI PSİKOLOJİK SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ. *Journal of International Scientific Researches*, 305-316.
- B.Grishaeva, E. (2012). Multiculturalism as a Central Concept of Multiethnic and Polycultural Society Studies. *Journal of Siberian Federal University*, 916-922.
- Deddy Mulyana, Bertha Sri Eko. (2017). *INDONESIAN STUDENTS' CROSS-CULTURAL ADAPTATION*. *Jurnal ASPIKOM*, 144-156.
- E.Nisbett, R. (2018). Doğulular ile Batılılar nasıl ve neden birbirinden farklı düşünürler? İstanbul: Varlık Yayınları.
- espn. (2021, 4 4). Retrieved from espn new services web site: <https://www.espn.com/nfl/news/story?id=2394894>
- Evliyaoğlu, F. (2020). Çinli İşletmelerde Örgüt İçi İletişim ve Liderlik Tarzlarının Toplumsal Kültür Bakış Açısından İncelenmesi. *Journal of Organizational Behavior Review*, 68-89.
- Gökçe, Ö. (2017). KORE KOLEKTİVİZMİNİN TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL KÖKENLERİ ÜZERİNE. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 177-200.
- Güç, A. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43-65.
- Günay, N. (2020). *Osmanlı Toplum Yapısı ve Millet Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Grubu.
- Günay, N. (2020). *Osmanlı Toplum Yapısı ve Millet Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Grubu.
- Güvenç, B. (2020). *Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Holder, S. K. (2016). *Sociology: Research Methods and Theories*. S.K. Holder.

- Kim, A. (2018). Social Exclusion of Multicultural Families in Korea. *Social Sciences*, 63.
- Kim, E. H. (2015). *Academic Conference for Understanding Korea*. Jakarta: The Association of Korean Studies Education in Indonesia.
- Kim, H.-j. (2004). National Identity in Korean Curriculum. *CANADIAN SOCIAL STUDIES*, 11.
- Köroğlu Türközü, H. (2017). Japon Sömürgeciliği Döneminde Kore Romanı Üzerine. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7-23.
- Lale, A. (2020). THE SOFT POWER OF SOUTH KOREA. *Asya Studies*, 63-74.
- Lee, P. M. (2015). *Academic Conference for Understanding Korea*. Jakarta: The Association of Korean Studies Education in Indonesia.
- Lim, T. C. (2021). *The Road to Multiculturalism in South Korea: Ideas, Discourse, and Institutional Change in a Homogenous Nation-State*. New York: Routledge.
- Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi (Toward A Psychology of Being)*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Mitchell, L. J. (2018). *Disrupting Heritage Cinema: The Historical Films of South Korea*. Leeds: The University of Leeds.
- Nar, M. Ş. (2019). Kültürel Kimlik Sorunsalı: Görecelik mi, Evrenselcilik mi? Yoksa Uzlaşım mı? *Antropoloji*, 72-80.
- Oh, Y. (2018). *Pop City: Korean Popular Culture and the Selling of Place*. New York: Cornell University Press.
- Özen Kutanis, R.,. (2015). GÜNEY KORE ÖRGÜT KÜLTÜRÜ: KONFÜÇYANİZM'İN ETKİLERİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (35), *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Park, Y., & Stephen, E. (2020). *Is South Korea Ready for Multicultural Families?* Washington DC: Georgetown University.
- Park, Y., & Stephen, E. H. (2014). *Is South Korea ready for multicultural families (“다문화”)? an analysis of social media*. Paris: International Union for the Scientific Study of Population.
- Rose, D. C. (2018). *Why Culture Matters Most*. Oxford: Oxford University Press.
- Seth, M. J. (2020). *Korea: a Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Sleziak, T. (2013). The Role of Confucianism in Contemporary South Korean Society. *Annual of Oriental Studies- Rocznik Orientalistyczny* vol.LXVI, 27-46.
- Süleyman Turan, Emine Battal. (2018). JAPON KÜLTÜRÜNDE ENGELLİLİK. *Dinbilimleri Araştırma Dergisi*, 9-19.
- Taştekin, A. (2016). DİL PSİKOLOJİSİNİN İLGİ ALANLARI. *Turkish Studies (Elektronik)*, 987-1000.
- TAŞTEKİN, A. (2016). DİL PSİKOLOJİSİNİN İLGİ ALANLARI. *Turkish Studies*, 987-1000.
- Turan, D. İ. (2020). *Çokkültürlülük, İnsani Güvenlik ve Öteki Algısı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Yakışır, A. N. (2009). *Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yim, H. (2002). Cultural identity and cultural policy in South Korea. *International Journal of Cultural Policy*, 37-48.

Beommubu. (2020, 07 24). e-나라지표(e-Narajipyo). Retrieved from index.go.kr:
https://www.index.go.kr/potal/main/EachDtlPageDetail.do?idx_cd=2756

Yoon In Jin. (2008). The Development and Characteristics of Multiculturalism in South Korea With a Focus on the Relationship of the State and Civil Society, 42(2), 72-103. Sf.84, 72-103.

Lee In Hyeok. (2020, 02 18). Retrieved from <https://www.hankyung.com/>:
<https://www.hankyung.com/society/article/202002170705i>

FERİDUN FİKRİ DÜŞÜNSEL'İN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLİ MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ (1939-1954)

Dr. Öğr. Üyesi Ferit YÜCEBAŞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

ORCID: 0000-0002-4645-1734

ÖZET

Feridun Fikri Düşünsel, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde beş dönem milletvekilliği görevinde bulunmuş önemli şahsiyetlerden biridir. Fikri Bey, 2. Dönem (1923-1927) Dersim (Tunceli) milletvekilliği yapmış ve belli bir süre siyasete ara vermiştir. Daha sonra TBMM'de 6. Dönem (1939-1943), 7. Dönem (1943-1946), 8. Dönem (1946-1950) ve 9. Dönem (1950-1954) Bingöl Milletvekili olarak görev almıştır. Kendisi aynı zamanda 8. Dönem (1946-1950) TBMM Başkanvekili görevini yürütmüştür. Fikri Bey, TBMM'de birçok konuda fikirlerini dile getiren birisidir. Sadece seçim çevresiyle ilgili sorunları değil, ülkenin temel sorunlarını da gündeme getirmeye çalışmıştır. Üzerinde durduğu önemli konular arasında Milli Korunma Kanunu, Köy Enstitüleri Kanunu, Örfi İdare Kanunu, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Üniversiteler Kanunu, Milletvekilleri Seçimi Kanunu, Toprak Mahsulleri Vergisi ve Hükümetin dış politikası gibi ulusal meseleler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Bingöl ile ilgili konuları da meclise getirmiştir. Bingöl'ün merkezini demiryoluna bağlayacak olan Murat Suyu üzerindeki köprünün yapımı ve tamamlanması ile ilgili soru önergesi vermiştir. Diğer bir önergesi ise Kiğı ilçesinin Bingöl merkezi ile Palu arasındaki ulaşımı sağlamak için Peri Suyu'nu takip edecek bir yolun yapılmasıyla ilgiliydi. Ayrıca dünyanın genel durumu ve Türkiye'nin milli birliği hakkında konuşmalar yapmıştır. Özellikle Köy Enstitüleri Kanunu üzerinde durmuş ve kanunu hem Bingöl hem de Bingöl benzeri iller açısından değerlendirmeye çalışmıştır. Öte yandan eğitim ile ilgili konulara da değinmiş ve eğitimde düzenin artırılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Feridun Fikri Bey'in milletvekili olarak görev yaptığı süreçteki faaliyetleri önemli bir yere sahiptir. Onun faaliyetleri Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları taranarak elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Feridun Fikri Düşünsel, TBMM, Bingöl, Köy Enstitüleri Kanunu

THE ACTIVITIES OF FERIDUN FIKRI DUSUNSEL IN THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (1939-1954)

Abstract

Feridun Fikri Fikirsnel is one of the important personalities who served as a member of parliament for five terms in the Turkish Grand National Assembly. Fikri Bey was a deputy of Dersim (Tunceli) in the 2nd Term (1923-1927) and took a break from politics for a certain period of time. Later, he served as a Deputy for Bingöl in the 6th Term (1939-1943), 7th Term (1943-1946), 8th Term (1946-1950) and 9th Term (1950-1954) in the Grand National Assembly of Turkey. He also served as the Deputy Speaker of the 8th Term (1946-1950). Fikri Bey is a person who voiced his opinions on many issues in the Grand National Assembly of Turkey. He tried to raise not only the problems related to the electoral environment, but also the main problems of the country. Among the important issues he focuses on are national issues such as National Protection Law, Village Institutes Law, Customary Administration Law, Farmer Landing Law, Universities Law, Law on Election of Deputies, Agricultural Products Tax and the Government's foreign policy. In addition to these, he brought the issues related to Bingöl to the parliament.

He submitted a parliamentary question regarding the construction and completion of the bridge over the Murat Suyu, which will connect the center of Bingöl to the railway. Another proposal was about the construction of a road that would follow Peri Suyu in order to provide transportation between Bingöl center of Kiğı district and Palu. He also gave speeches about the general situation of the world and the national unity of Turkey. He especially focused on the Law on Village Institutes and tried to evaluate the law in terms of both Bingöl and similar provinces. On the other hand, he also touched upon the issues related to education and drew attention to the necessity of increasing the order in education. Feridun Fikri Bey's activities during his term as a deputy have an important place. His activities will be evaluated in the light of the information obtained by scanning the minutes of the Turkish Grand National Assembly.

Keywords: Feridun Fikri Düşünsel, TBMM, Bingöl, Village Institutes Law

SAADET TİMUR'UN ÖYKÜLERİNİN MADUN PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Didem ARDALI BÜYÜKARMAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ORCID: 0000-0003-4440-2012

Ebru KAHVECİ

Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı

ORCID: 0000-0003-2026-2609

ÖZET

Saadet Timur, 1926 yılında Trabzon'da doğmuştur. 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nden mezun olmuş ve Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, Darüşşafaka Lisesi ve Ankara TED Kolejinde öğretmenlik yaptı. Yayınlanmış üç öykü kitabı, *-Şeytansız, Bu Kadar Değilim, Beş Günün Öyküsü- Topacım Fır Dönerken* adlı çocuk şiiri kitabı ve *Nurullah Ataç* adlı bir inceleme eseri vardır. 1985 yılında kansere yenik düşerek vefat etmiştir. Öyküleri; Seçilmiş Hikayeler, Dost, Yelken, İstanbul, Yazko Edebiyat, Türk Dili gibi dergilerde yayınlanmıştır. Eserlerinde klasik öykü çizgisinden çıkarak modernist bir anlayışla bilinç akışı tekniğini kullanarak öyküler yazmıştır. İçerik olarak ise çoklukla kadın sorunları üzerine eğilmiş, toplumsal cinsiyet rolleri üzerine eserler vermiştir. Bunun yanında egemen yapının karşısında ezilen, zulüm gören insanların hikayelerini anlatmıştır. Bunlar arasında engelliler, yaşlılar, azınlıklar vardır. *Madun*, İngilizce karşılığı olarak *subaltern*, kelimesi sosyal bilimler alanında ilk olarak İtalyan düşünür Antonio Gramsci tarafından kullanılmıştır. Gramsci; 1934-1935 yılları arasında bir toplumda sesi olmayan, kendilerini temsil edemeyen, toplumun işleyiş mekanizmaları içinde kendini ifade edemeyen işçiler, köylü kadınlar gibi grupların klasik Marksist anlamdaki proleteriyadan başka bir durumda olduklarını belirtmek amacıyla bu kişileri “madun” olarak belirtmiştir. Gramsci'nin düşüncelerinden etkilenen bir grup Hintli tarihçi, (Ranjit Guha, Partha Chatterjee, Dipesh Chakrabarty...) 20. yüzyılın sonlarına doğru Maduniyet Çalışmaları Kolektifi'ni kurar. Topluluğun amacı, kolonyalizm sonrası Hindistan tarihyazımının sorunlu yanlarını tespit etmektir. Çünkü onlara göre elitist tarihyazımında madunların adı yoktur. Bu şekilde sınırlı bir alanda literatüre giren madun kavramı, Hint asıllı düşünür Gayatri Spivak ise madunluğu daha geniş bir çerçeveye oturtarak sosyal bilimler alanında yerini sağlamlaştırır. Saadet Timur da öykülerinde hâkim güç tarafından ezilen, susturulan bireyleri yani madunları anlatır. Bunlar; kadınlar, yaşlılar, engelliler, fakirler, azınlıklardır. Bu yüzden bu yazıda Saadet Timur'un öyküleri madun kavramı çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Saadet Timur, madun, maduniyet, kadın, engelli, yaşlı

EXAMINING SAADET TIMUR'S STORIES FROM THE SUBALTERN PERSPECTIVE

ABSTRACT

Saadet Timur was born in 1926 in Trabzon. She graduated from Istanbul University, Department of Turcology in 1948 and worked as a teacher at Üsküdar American Girls' High School, Darüşşafaka High School and Ankara TED College. Her published works include three short story books, *Şeytansız, Bu Kadar Değilim* and *Beş Günün Öyküsü*, a children's poem book, *Topacım Fır Dönerken*, and a literary review entitled as *Nurullah Ataç*.

She died of cancer in 1985. Her stories have been published in several literary magazines such as Seçilmiş Hikayeler, Dost, Yelken, İstanbul, Yazko Edebiyat, and Türk Dili. She adopted the modernist approach and wrote her stories using the stream of consciousness technique, leaving the classical story behind. In terms of content, she mostly focused on women's issues and produced works on gender roles. Moreover, she told the stories of people who are oppressed and persecuted in the hands of hegemony. These groups of people include the disabled, the elderly and minorities. The word *madun* -subaltern- was first used by the Italian philosopher Antonio Gramsci in the field of social sciences. Between 1934 and 1935, Gramsci defined certain groups such as workers and peasant women who had no voice in the society, could not represent themselves, and could not express themselves within the functioning mechanisms of the society as "subaltern" in order to indicate that those people were in a situation other than the proletariat in the classical Marxist sense. Influenced by Gramsci's ideas, a group of Indian historians, Ranajit Guha, Partha Chatterjee, Dipesh Chakrabarty etc., founded the The Subaltern Studies Group towards the end of the 20th century. The main objective of this society was to identify the problematic aspects of postcolonial Indian historiography. According to them, subalterns were left unmentioned in the elitist historiography. After entering the literature in such limited sense, the concept of subaltern strengthens its place in the field of social sciences by the effect of Indian-born philosopher Gayatri Spivak's works which place subalternity in a wider framework. Saadet Timur also told stories about individuals who were oppressed and silenced by the dominant power, namely subalterns. These individuals are women, the elderly, the disabled, the poor and minorities. Therefore, in this research, the stories of Saadet Timur will be examined within the framework of the subaltern concept.

Keywords: Saadet Timur, subaltern, subalternity, woman, disabled, elderly

İMAM MÂTÜRÎDÎ'DEN YUNUS EMRE'YE DİNİ HOŞGÖRÜNÜN EPİSTEMOLOJİK TEMELİ

Dr. Ayhan ÇETİN

Basic Islamic Sciences, Islamic Sects History and Kalam, Ministry of Education

ORCID: 0000-0002-7438-9579

ÖZET

Yunus Emre kültürel, toplumsal ve dini hoşgörünün şahsında tecessüm ettiği bilgilerimizden biridir. Onun bilgeliği ve yüce gönüllülüğü kendinden sonraki Türk-İslam toplumlarını önemli oranda etkilemiştir. Böylesine etkin bir maneviyat mimarı ve toplumsal yol göstericinin “bilgi”ye yaklaşımı önem arz etmektedir. Muhtemeldir ki onun zihinsel donanımını şekillendirip besleyen kültür ve medeniyet kodlarının epistemolojisi tespit edilebilirse bilge ve erdem sahibi yeni Yunusların yetiştirilmesi mümkün olabilecektir. Varlık âleminde başkalarının da var olduğunu kabullenmeyi ifade eden kültürel bir tavır olarak hoşgörü olgusu, esasen “insanı merkeze alan bir İslam yorumu”nda söz konusu olabilir. Bu yorumun işaretlerine biz ilk defa ehl-i sünnetin iki büyük imamından biri olan Mâtürîdî'nin İslam anlayışında rastlıyoruz. Kendisi de bir Türk olan Mâtürîdî, Kur'an'ı ve Hadisleri sadece literal/lafızcı bir metotla tefsir etmek yerine, akli temel alan “te'vil” metoduna daha fazla yer vererek yorumlamıştır. İnanç sistemini ve din anlayışını temellendirirken yerel, toplumsal ve kültürel öğelere de yer veren Mâtürîdî'nin bu özgün yaklaşımı, İslam'ın sevilip benimsenmesinde ve yayılmasında bir hayli etkili olmuştur. Hoşgörü, zorluk (azamet) yerine kolaylığı (ruhsatı) içerisinde barındıran bu İslam yorumu, bilhassa Türklerin İslamlaşmasına büyük katkılar sağlamıştır. Bu bildiride Yunus Emre'de somutlaşıp zirveye çıkan dini hoşgörünün ancak Mâtürîdî bir İslam yorumuyla mümkün olabileceği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Mâtürîdî, İslam, Kelâm, Hoşgörü, Epistemoloji

EPISTEMOLOGICAL BASIS OF RELIGIOUS TOLERANCE FROM IMAM MATURIDI TO YUNUS EMRE

ABSTRACT

Yunus Emre is one of our sages who embodied cultural, social and religious tolerance. His wisdom and magnanimity greatly influenced the Turkish-Islamic societies after him. The approach of such an active spirituality architect and social guide to “knowledge” is important. It is possible that if the epistemology of the culture and civilization codes that shape and nourish his mental equipment can be determined, it will be possible to raise wise and virtuous new Yunus Emres. The phenomenon of tolerance, as a cultural attitude that expresses the acceptance of the existence of others in the realm of existence, may actually be in question in an “interpretation of Islam that focuses on the human being”. We encounter the signs of this interpretation for the first time in the Islamic understanding of Maturidi, one of the two great imams of the Ahl as-Sunnah. Maturidi, who is also a Turk, interpreted the Qur'an and the Hadiths by giving more weight to the mind-based "ta'wil" method, instead of interpreting both of them only with a literal method. This unique approach of Mâtürîdî, which includes local, social and cultural elements while grounding his belief system and understanding of religion, has been very effective in the popularization and adopted of Islam.

This interpretation of Islam, which includes tolerance and ease instead of difficulty, has made great contributions to the Islamization of Turks. In this paper, it will be tried to reveal that religious tolerance, which became concrete and peaked in Yunus Emre, can only be possible with a Maturidi interpretation of Islam.

Keywords: Yunus Emre, Maturidi, Islam, Kalam/Islamic Theology, Tolerance, Epistemology

MİLENYUM SONRASINDA MÜZİK VE KİMLİK: BELİRSİZ KİMLİKLER ÇOK SESLİ MÜZİKLER

Araş. Gör. Semih SÖĞÜT

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0001-5946-5089

ÖZET

Müzik tercihinin kimlik kavramı ile ilişkisi son dönemlerde sıklıkla araştırılan konular arasındadır. Bu tercihler kimi durumlarda doğrudan kimlik kurucu unsurlara dönüşebildiği gibi çoğunlukla önceden belirlenmiş kimliklerin destekçisi konumunda durmaktadırlar. Özellikle siyasal akımların yönetici kadroları kendi fikirlerini yaymada müziği bir araç olarak görmekte ve kullanmaktadırlar. Bunun dışında dönemsel hareketlerin de belirli müzik türleri ile kendilerini özdeşleştirmeleri genellikle karşılaşılan bir durumdur. Bütün dünyada etkisini hissettiren 68 protestolarının hippie kimliği ve protest müziklerle ilişkisi bugün açıkça bilinen bir konudur.

Türkiye özelinde de müzik her zaman sosyal ve siyasal olayların merkezinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk modernleşme çabalarında Mehter takımının kaldırılarak yerine Mızika-i Humayun'un kurulması, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gerçekleştirmeye çalıştığı Musiki İnkılabı, 1980 öncesi artan siyasal şiddet olaylarına müzik eserlerinin eşlik etmesi, 1990 sonrası apolitikleşmeye eşlik eden pop müzik kültürü ve yine aynı yıllarda yoğunlaşan gettolaşmayla yükselen arabesk müzik kültürü ilk akla gelen örneklerdir.

Bu çalışmada da Türkiye'de 2000 yılı sonrasında gerçekleşen müzik tüketim tercihlerinin kimliksel yansımalarına odaklanılmıştır. Bu amaçla müzik eserlerinin üretim süreçlerinden ziyade toplumsal tüketimlerine yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda gerçekleşen toplumsal arayışların hangi müzik türlerini öncelediği, hangi müzik türlerinin toplumsal kimliklerle açıktan ilişki kurduğu, hangi müzik türlerinin ise bu ihtiyaçlara cevap veremediği için zamanla sahneden çekildiği çalışmanın başlıca araştırma sorularıdır. Yaşanan ve toplumda iz bırakan toplumsal olayların müzik türleri ile ilişkisi de ayrıca sorgulanmıştır. Sonuç olarak oluşan ve gelişmeye çalışan sosyal ve siyasal kimliklerin müzik türlerine yaklaşımı ortaya konulmuş, bu yaklaşımla söz konusu müzik türlerinin tüketimi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Kimlik, Siyasal Tutumlar, Müzik Tercihleri, Milenyum

MUSIC AND IDENTITY AFTER THE MILLENNIUM: UNCERTAIN IDENTITIES POLYPHONIC MUSICS

ABSTRACT

The relationship between music preference and the concept of identity is one of the topics that has been frequently researched recently. In some cases, these preferences can directly turn into identity constructors, and they often stand as supporters of predetermined identities. In particular, the executive cadres of political movements see and use music as a tool to disseminate their ideas. Apart from this, it is a common situation that periodical movements identify themselves with certain types of music. The hippie identity of the 68 protests, which made its impact felt all over the world, and its relationship with protest music is a clearly known issue today.

In Turkey, music has always been at the center of social and political events. In the first modernization efforts of the Ottoman Empire, the Mehter team was abolished and the Mızıkai Humayun was established, the Music Revolution, which the Republic of Turkey tried to realize in the first years, musical works accompanying the increasing political violence before 1980, the pop music culture accompanying the depoliticization after 1990, and the The arabesque music culture, which rose with the intensifying ghettoization in the same years, is the first example that comes to mind.

In this study, it is focused on the identity reflections of the music consumption preferences that took place after 2000 in Turkey. For this purpose, the focus is on the social consumption of musical works rather than the production processes. The main research questions of the study are which music genres were prioritized by the social quests that took place in these years, which music genres openly associated with social identities, and which music genres were withdrawn from the stage over time because they could not meet these needs. The relationship of social events that have been experienced and left their mark on the society with music genres has also been questioned. As a result, the approach of social and political identities that are formed and trying to develop to music genres has been revealed, and it has been questioned whether there is a meaningful relationship between this approach and the consumption of these music genres.

Keywords: Music, Identity, Political Atitude, Music Preference, Millenium

1. GİRİŞ

Müzik ve kimlik arasındaki ilişkiye dair tartışmalar sosyal bilimler içinde uzun süredir devam etmektedir. Müziğin kutsala ulaşma aracı olarak kullanıldığı dönemlerden metalaştığı günümüze kadar geçirdiği değişimler bu tartışmaların körüklenmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Sosyolojinin müziği bütün boyutlarıyla açıklama uğraşısına girmesi özellikle sanatsal üretim ve beğenin kutsallığına inanan, bu kutsallığı eski inançlarının yerine koymuş modern bireylerin tepkisini çekmektedir (Ayas, 2015: 23). Oysa ki böyle bir kutsallaştırma yapılmadan bile sanatsal üretim salt toplumsal gerçeklikler ile açıklanamayacağı açıktır. Buna rağmen özellikle modern sanatta sanatsal kariyerin, bilimsel kariyer de olduğu gibi, sosyal köken, doğru tema ve mekan seçimi gibi toplumsal gerçekliklerle ilişki içinde olduğu su götürmez bir gerçektir (Bourdieu, 2015: 69).

Müzik beğenilerinin kökeni ise çok daha girift ve sosyoloji ve psikolojinin müdahaleleri ile daha da çetrefilleşen bir konudur. Bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çok boyutlu tablolar çıkmıştır (Şenel, 2014). Tüketim ve üretimin birbirini karşılıklı olarak etkileyen doğasını açıklamanın zorluğu bazı sosyal bilimcileri indirgemeci görüşlere itmiştir. Müziği toplumsal ilişkilerin bir türevi olarak ele alan yansıtmacı görüşte (Ayas, 2015: 57) en iyi örneklemi bulan bu yaklaşım az önce değindiğimiz kutsal müzik inancının diğer ucunu oluşturmaktadır. İnançlar ve biyolojik gerçekliklerin ötesinde toplumsal olanın insanların bir araya gelmesiyle nasıl üretildiği ile ilgilenen sosyoloji disiplini içinde yansıtmacı görüşü aşabilmiş yaklaşımlar da mevcuttur. Howard Becker (2013) sanatı insanların ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir eylem olarak ele alır. Ona göre sanatçı eser üretiminde olmazsa olmaz bir yere sahiptir fakat eserin üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri de eserlerin kazandığı anlamı etkilemektedir. Bu çalışmada ise müziği üretim süreçlerini göz ardında tutarak toplumsal tüketimi ve bu tüketimin sürekliliği kapsamında ele alacağız.

Bir sanat eserinin üretimini es geçtiğinizde elinizde kalan onun tüketimi ve toplum içinde yeniden nasıl üretildiğidir. Bu açıdan yaklaştığınızda bir sanat eseri kimlik üretim süreçlerinde yer almakla birlikte, eserin toplumsal kabulünün sürekliliği verili bir toplumsal kimlik tarafından sahiplenilmesine bağlıdır. Bu yaklaşıma göre müzik bir sonuçtur, çıktıdır.

2. MİLENYUM SONRASINDA MÜZİK VE KİMLİK

Sanat eserleri özellikle müzik parçaları, ideoloji kurucuları tarafından ideolojik yayılımın enstrümanları olarak görülmüştür. Özellikle yeni ideolojilerin ortaya çıkış süreçlerinde ideolojiye inananlar arasında ortak duygular üretmek amacıyla müzik eserlerine sıklıkla başvurulur. Bu durum ideoloji taraftarları arasında bazı müzik eserlerinin kolektif bir coşku uyandırmasına neden olur. Müziğin kutsala götürdüğü anlayışının ideolojiler çağındaki bir görünümüdür bu. İdeolojiler çağının bitmesi ile birlikte bu kolektif coşkuda bir azalma görülmüştür. Bu durum kolektif coşku uyandıran müziklerin özellikle marşların geçmişteki özel anlamlarını kaybetmesine, müzik eserlerinin metalaşmasına yol açmıştır. Bu çalışmada da 2000 sonrası süreçte metalaşan müzik anlayışı konu edilmektedir.

20. yüzyıl evrenselcilik ve ırkçılık arasındaki sarkacın her seferinde birinden diğerine daha şiddetli ve uzun boylu olarak gidip geldiği bir dönem olmuştur (Wallerstein, 2000: 48). Bu gidiş gelişler iki fikrin de insanlara daha derinden nüfuz ettiği ve iddialarını yükselttiği politikaları ortaya çıkarmasına neden olmuştur. 21. yüzyılın ya da 2. milenyumun başlangıcı olan 2000’li yıllar ise evrenselciliğin, bütün iddiaları ve farklı kimlikleri kucaklayan yanları ile bir daha geri gitmemek üzere hayatımıza sokulduğunu savladığı bir dizi kutlama ile başlamıştı. Fakat 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen post-modern terör saldırıları bu kutlamaları yarıda kesip, ırkçılığın ve ayrımcılığın insanların genlerine uzanan söylemlerle yeniden yükselişinin habercisi olmuştur. Sarkacın bu amansız hızına artan internet imkanları ve sosyal iletişim mecraları eklendiğinde ortaya çıkan sonuç her keskin söylemin peşine takılmasına rağmen hangi tarafta duracağını kolayca kestiremeyen kısacası belirsiz kimliklerdir.

2.1. Milenyum Türkiye’sinde Müzik ve Kimlik

2000’li yıllara hemen önce yaşadığı deprem felaketinin yaralarını sarmaya ve bu felaket sonrasında uluslararası kamuoyunun kendine dönen gözünü fırsata çevirip küresel piyasalara daha hızlı bir şekilde adapte olmaya çalışarak giren ülkemizde ise durum daha karmaşık bir hal almıştır. Takribi 300 yıllık modernleşme macerası sonunda tarafı iyice belirsizleşmiş ülkemizde 2000’li yıllar muhafazakarlık ve evrenselciliğin elele yükseldiği ilginç bir dönem olmuştur. Evrenselciliğin bu yükselişi her ne kadar zaman zaman gelen ırkçı saldırı haberleri ve ülkemizin etrafındaki savaşlardan gelen görüntüler tarafından yavaşlatılmış olsa da durdurulamamıştır. Bununla birlikte evrenselciliğin yereli sınırlayan karakteri, kendi değer ve beğenilerinin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Evrenselciliğin küreselleşme ve küresel teknolojiler ile olan ittifakı uluslararası beğenilerin moda, trend ve hit gibi isimler altında hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu durum yerel üreticileri ya küresel olana öykünmeye ya da kendi kabuğuna çekilmeye itmiştir.

Türkiye’de 1980’li yıllar popüler müziğin ve popüler müzik tartışmalarının hızlandığı yıllar olmuştur (Ayas, 2015: 250). 1980’li yıllarda kenar mahallelerin sesi olarak gündeme gelen ve kendi tarzında bir kolektif coşku oluşturan arabesk müziğin 1990’ların sonlarına doğru popüler müziğe evrilmesiyle (Ayas, 2015: 267) 2000’li yıllara popüler müziğin etkisi altında girilmiştir. 1980 darbesinin getirdiği apolitikleşme, 1990’larda gecekondü kültürünün yükselmesi ve 2000’lerde muhafazakar bir iktidarın iş başına gelmesiyle Türkiye’de yaşanan politik çalkantılar bir kimlik bunalımına sebep olmuştur. Bu durum uluslararası camiada yukarıda bahsedilen gelişmelerle birlikte ele alındığında küresel kamuoyuna hızla adapte olmakta olan ülkemizde de belirsiz kimliklerin hâkimiyeti şaşırtıcı görünmemektedir.

Modern toplumlarda belirsiz kimliklerin karşında durabilen kimlikler toplumsal hafızanın birikimlerinden beslenen kimliklerdir.

Türkiye’de ise toplumsal hafızanın cumhuriyete geçiş sürecinde sert bir kesintiye uğraması; kimliklerin toplumsal olana değil, siyasal olana yaslanmasına ve onların siyasi gelişmelerin etkisine fazlasıyla açık hale gelmesine neden olmuştur. Bu durum muhalif kimliklerin farklı şekillerde tükenişinin önünü açmıştır. İslami, muhafazakar ve liberal kimlikler iktidara gelerek iddialarını tüketirken, sol kimlikler de marjinalleşerek kendi krizlerini oluşturmuşlardır.

Kimlik krizleri, toplum içinde dayanışmayı ve kolektif coşkuyu azaltan süreçlerdir. Aynı şekilde kimlik zemininden yoksunluk belirli müzik eserlerinin özellikle marşların ön plana çıkmasını engeller. Bu duruma günümüzde artan ve çeşitlenen müzik dağıtım süreçlerini eklediğimizde ortaya çıkan sonuç; çok sesli, belirli bir türün ya da fikrin hakim olmadığı ve hızla tüketilerek çabucak gündemden düşen müzik eserlerinin hakim olduğu bir müzik piyasasıdır ki günümüzde gördüğümüz durum tam da budur.

2000’li yıllar aynı zamanda bu duruma alternatif kimlik üretim süreçlerine de sahne olmuştur. Gezi Parkı’nda kentsel mekan düzenlemesi anlaşmazlığından çıkan olayların büyüüp ülke geneline yayılması iktidardan uzak kalan ve marjinalleşen sol kimliklerin kendilerini ifade tarzlarında bir değişikliğe yol açmıştır. Gezi Süreci olarak adlandırılan süreçte merkezin dışında kaldığını düşünen farklı kimlikler bir arada bir muhalefet denemesinde bulunmuşlar (Canatan, 2016: 218) ve bu muhalif kimlik tarafından şekillenmesini umdukları medya ve sanat üretim araçlarını var etmeye çalışmışlardır. Bu üretim çabasında ilk göze çarpan çok kaynaklıdır. Bu süreçte önceden protest oldukları varsayılan rap ve rock türündeki eserlerin görülmekle birlikte baskın olmadıkları başka çalışmalarda da vurgulanmıştır (Ongur ve Develi, 2013: 166). Popüler müzik ürünlerinden halk türkülerine yabancı şarkılardan rap müzik ürünlerine birçok farklı eser söz ve anlam değişikliğine uğratarak protestolar esnasında seslendirilmiştir. Protestolar içinde üretilmiş olmaları bu eserlerin doğal olarak çok sesli şekilde icra edilebilen eserler olmalarını gerektirmiştir. Bunun dışında Gezi Süreci’nde üretilen eserleri önceki örgütlü protestolarda dillendirilen eserlerden ayıran başlıca unsurlardan biri mizahiliktir (Semercioğlu, 2014: 269). Mizahi, çok sesli, çok kaynaklı, yatay süreçlerde üretilmiş bu eserlerin tekil bir kimliğe işaret etmesini ya da tek bir kimlik üretmesini beklemek mümkün değildir. Aradan geçen sürede böyle bir kimliğin üretilmemiş olması da bu savımızı doğrular görünmektedir.

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminin sonrasında ise muhafazakar kimlik kendi içinde bir sorgulamaya giderek kendini yeniden üretmeye çalışmıştır (Karaarslan, 2017: 46). 15 Temmuz’da darbe girişimini akamete uğratan halkın çok kimlikli kökeni (Karaarslan, 2017: 49) yeni bir egemen kimlik kurulumunun zeminini oluşturabilir. Olayın sıcaklığını koruması bu tartışmalar için henüz erken bir vakitte olduğumuzu gösterse de 15 Temmuz sonrasında gerçekleşen siyasi gelişmeler muhafazakar kimliğin kendini arayış sürecine sahne olmaktadır. Bu süreçte kullanılan ve üretilen müzik eserlerini incelediğimizde de aynı durum göze çarpmaktadır. Süreçte ilk olarak milliyetçi camianın önemli müzisyenlerinden Mustafa Yıldızdoğan’ın Türkiyem isimli eseri, İslami kesimin sembol isimlerinden Ömer Karaoğlu’nun Şehit Türküsü isimli eseri ve iki kesimin ortak noktası olarak kabul edilebilecek Mehter Marşları kullanılmıştır (Ülger, 2017: 394). Sürecin devamında üretilen ve darbe girişimini tel’in amacıyla düzenlenen Demokrasi Nöbetleri’nde seslendirilen eserlere bakıldığında da İslami literatürle milliyetçi öğelerin demokratik unsurlarla tarihsel vurguların içiçe geçtiği çok katmanlı eserler oldukları görülmektedir. Bir örnek olarak sözleri Hanefi Söztutan tarafından yazılan 15 Temmuz Demokrasi Marşı’nı (URL 1) incelediğimizde tekbir, şehitlik gibi İslami kavramların; demokrasi çiğnenmesin vurgusunun; al bayrak, aziz vatan vb. milliyetçi söylemlerin bir aradalığı ilk bakışta göze çarpmaktadır.

3. SONUÇ

Farklı arayışlar içinde yeni ortaklaşmalar ve yeni kimlik temelleri oluşmakla birlikte, Türkiye’de hakim kimlik olma mücadelesi siyasi tartışmaların gölgesinde devam etmektedir. Toplumsal hafızanın güçlendirilmesi, toplumsal olayların siyaset bağlamı dışında da ele alınabileceği kadar sürenin geçmesiyle mümkün olacaktır. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkacak hakim kimlik anlayışı kendi müzik beğenisini ve kendi marşlarını da hakim konuma getirecek, gelecek nesillerin hafızasına nakş olunacak notaları ortaya çıkaracaktır.

Bu kısa çalışmada Türkiye’deki müzik beğenilerin siyasal süreçlerle örtüşen seyri genel hatlarıyla incelenmiştir. Milenyum sonrası süreç dünyada olduğu gibi Türkiye’de de evrenselcilik, sosyal adalet, milliyetçilik ve muhafazakarlık düşüncelerinin çarpışmalarına sahne olmaktadır. Bu çarpışmalar bir yandan kopuşlara bir yandan ise yeni birleşimlere kapı aralamakta eski dönemlerin katı önceden belirlenmiş kimliklerinin yerini birçok öğenin birbirine karıştığı belirsiz kimlikleri almaktadır. Farklı siyasal olaylar ekseninde kendini dışa vuran bu belirsiz kimlikler somut olaylarda vücutlanmakta ve farklı kimlikler arasındaki mücadele belirginleşmektedir. Bu süreçler aynı zamanda bu kimliklerin kendi müzik beğenilerini ortaya çıkarmakta ve şekillendirmektedir. Müzik eserleri süreçlerdeki hakim duyguları yansıttıkları gibi bu duygudaşlığın korunması ve sonraki nesillere aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Mevzubahis mücadelede hangi kimliklerin baskın çıkacağı noktasında üretilen müzik eser ve beğenilerinin mutlaka bir payı olacaktır. Bununla birlikte mevcut durum incelendiğinde farklı müzik türlerinin çok sesli bir şekilde bir arada durarak belirsiz bir kimliğe atıf yaptığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Ayas, O. G. (2015). *Müzik Sosyolojisi Sorunlar Yaklaşımlar Tartışmalar*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Becker, H. S. (2015). *Sanat Dünyaları*. (Evren Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, P. (2015). *Bilimin Toplumsal Kullanımları*. (Levent Ünsaldı, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.

Canatan, K. (2016). Gezi Eylemlerini ve Gençliğini Anlamak!. Erhan Tecim ve Ferhat Tekin edt. *Sosyal Hareketler Çağı*. İstanbul: Açılım Kitap.

Karaarslan, F. (2017). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakarlığın Türkiye Bağlamı Türkiye’de Muhafazakarlığı Yeniden Düşünmek. Bengül Güngörmez ve Mahmut Hakkı Akın edt. *Akademik Gözünden 15 Temmuz “Darbe Taammüden Öldürür”*. Ankara: Kadim Yayınları.

Ongur, H. Ö. ve Develi, T. O. (2013). Bir Altkültür Olarak Türkiye’de Rock Müzik ve Toplumsal Muhalefet İlişkisi. Muammer Tuna edt. *ULUSLARARASI KATILIMLI VII. ULUSAL SOSYOLOJİ KONGRESİ YENİ TOPLUMSAL YAPILANMALAR: GEÇİŞLER, KESİŞMELER, SAPMALAR BİLDİRİ KİTABI I*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Semercioğlu, C. (2014). Gezi’nin Müziği, Müziğin Muhalefeti. *Sosyologca*, (7), 267-273.

Şenel, O. (2014). Müzik Tercihinin Karmaşık Arka Planı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 7, sayı 30, 213-227.

URL 1: <https://www.youtube.com/watch?v=RPYa7Q-xRnM> (Erişim Tarihi: 14.12.2021).

Ülger, E. (2017). 15 Temmuz Darbe Girişiminden Sonra Bestelenen Marş Türü Eserlerin Milli İrade Nöbetlerinde Darbe Karşıtı Bilinç Oluşturmadaki Rolü. *15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye- Uluslararası Sempozyumu Kitabı*. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi.

Wallerstein, I. (2000). Kapitalizmin İdeolojik Gerilimleri: Irkçılık ve Cinsiyetçilik Karşısında Evrenselcilik. Immanuel Wallerstein ve Etienne Balibar Edt. *Irk, Ulus, Sınıf Belirsiz Kimlikler*. (Nazlı Ökten, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

MADUNİYET ÇALIŞMALARI OKULU VE POST-KOLONYAL KİMLİKLERİN İMKANI

Araş. Gör. Semih SÖĞÜT

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0001-5946-5089

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanan bağımsızlık hareketleri dekolonizasyon süreçleri hakkındaki bilimsel çalışmaların da sayılarının artmasına neden olmuştur. Maduniyet Çalışmaları Okulu bu alandaki çalışmaları ile temeyyüz etmiş ve tanınmış bir bilimsel ekoldür. Bağımsızlığını sonradan kazanmış ülkelerin tarih kurguları, bu kurgudaki kolonyal etkiler ve bu bu kurgunun ulusal kimliklerin inşasına etkileri okulun başlıca çalışma konuları arasındadır.

Bağımsızlık süreçleri her ne kadar savaş sahalarında kazanılmış olsa da bu başarının politik süreçlerle desteklenmesi ile tamamlanırlar. Ulusal kimliklerin inşası ise bu süreçlerden en kritik önemde olanıdır. Sağlıklı ulusal kimlik inşasının ön şartı ulusal tarihlerin bağımsız bir şekilde kurgulanabilmesidir. Ulusal tarih inşası sırasında bu tarihe yapılan kolonyal müdahalelerin tespiti ve ayıklanması ise incelikli ve uzun süreli bir uğraştır. Ulusal mekan, edebiyat ve tercihlerle ilgili derinlemesine çalışmalar bağımsız tarihin oluşmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu çalışmada Maduniyet Çalışmaları Okulu'nun öncü isimlerinden Dipesh Chakrabarty ve Ranajit Guha'nın eserleri ışığında Bengal Bölgesi'ndeki ulusal tarih oluşturma çalışmaları incelenmiştir. Bu tarihe etki eden mekan ve olaylara yerli bakışın nasıl inşa edilmeye çalışıldığı incelenmiştir. Bengal tarihinin Bengal kimliğine olan etkisi, bu kimliğin bağımsızlık süreci ve sonrasındaki rolü çalışmanın temel konusudur. Modern birey düşüncesinin, Bengal tarihi mekanlarının ve örnek kabul edilen ulusal aile anlayışının ulusal kimliğe etkileri araştırılmıştır. Bu şekilde dekolonizasyon süreçleri sonrasında vücuda gelmesi beklenen örnek ulusal kimlik inşa süreçlerine dair bir şablon çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylelikle benzer süreçlerden geçmiş ülkelerdeki ulusal tarih yazımı ve kimlik inşası süreçlerine dair bir izlek oluşturularak benzer çalışmaların ön hazırlığı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birey, Ulusal Tarih, Ulusal Kimlik, Madun Çalışmaları Okulu

SCHOOL OF SUBALTERN STUDIES AND THE OPPORTUNITY OF POST- COLONIAL IDENTITIES

ABSTRACT

The accelerated independence movements after the Second World War also led to an increase in the number of scientific studies on decolonization processes. The School of Subaltern Studies is a well-known scientific school with its studies in this field. The historical fictions of the countries that gained independence later, the colonial effects in this fiction and the effects of this fiction on the construction of national identities are among the main study subjects of the school.

Although independence processes are won on the battlefields, they are completed by supporting this success with political processes. The construction of national identities is the most critical of these processes. The prerequisite for the construction of a healthy national identity is the independent construction of national histories.

Identifying and eliminating the colonial interventions to this history during the construction of national history is a delicate and long-term effort. In-depth studies of national space, literature and preferences facilitate the formation of independent history.

In this study, national history-making studies in the Bengal Region were examined in the light of the works of Dipesh Chakrabarty and Ranajit Guha, who are the pioneers of the School of Subaltern Studies. It has been examined how the local view is tried to be built on the places and events that affect this history. The effect of the history of Bengal on the identity of Bengal, the role of this identity in the independence process and after, is the main subject of the study. The effects of thoughts about modern individual, Bengali historical places and national family understanding on national identity were investigated. In this way, it has been tried to create a template for the exemplary national identity construction processes that are expected to come into being after the decolonization processes. In this way, a preliminary preparation was made for similar studies by establishing a track on the processes of national historiography and identity construction in countries that have gone through similar processes.

Keywords: The Individual, National History, National Identity, School of Subaltern Studies

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nda sarsılan çok uluslu imparatorlukların İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte çözümleri hızlanmıştır. Bu durum sömürge ülkelerinin bir bir bağımsızlıklarını kazanmaları ile neticelenmiştir. Dekolonizasyon süreci olarak adlandırılan bu süreçte yaşanan ulusal bağımsızlık coşkusu zamanla yerini ulusal devletlerin kendi sorunlarıyla yüzleştiği kaotik ortama bırakmıştır. Sömürge dönemlerinde ertelenen sorunlar bağımsızlık sürecinin ardından ulus devletlerin önüne aşılması zor problemler olarak çıkmaya başlamıştır.

Bu yeni ulus devletlerin karşılaştıkları sorunların başında ulusal kimlik inşası meselesi gelmektedir. Uzun yıllar sömürge imparatorluklarının parçası olmuş toplumlarda ulusal bilinç azalmış, toplumsal hafıza çarpıtılmıştır. Yerli bir toplumsal hafızanın inşasında karşılaşılan önemli meselelerden biri de ulusal tarihin yeniden yazılması sorunudur. Toplumların hafızası olarak görülen ve ulusal kimliklerin inşasında önemli bir unsur olan ulusal tarihin sömürge etkilerinden arındırılması bu devletlerin yöneticilerinin ve bilim insanlarının başlıca uğraşı olmaktadır.

Ulusal tarihlerin yazımı tarih biliminin olduğu kadar bu tarihle ilgilenen siyaset bilimi, kamu yönetimi, felsefe ve sosyoloji gibi alanların da temel meselelerinden biridir. Sömürgeci devletlerin kendi çıkarlarına uygun olarak şekillendirdikleri tarihten kurtulmak için tarihi olaylar kadar bu olayların kahramanlarının, mekanlarının ve temel motivasyonlarının da yeniden ele alınması gerekmektedir. Bu amaçla dekolonizasyon süreçlerinde tarih yazımına özel bir önem gösterilmiş, ulusal mekanlar, olaylar ve kahramanlar ile algılar ulusların simgesi olmaları gayesiyle yeniden tanzim edilmiştir. Bu süreçlerde dikkat çeken uğraşlardan biri sancılı bir dekolonizasyon sürecinin sonunda birden çok kez bölünerek bağımsızlık kazanabilmiş Hint alt kıtasındaki çalışmalardır. Bu topraklarda doğan Subaltern Studies olarak isimlendirilen okulun çalışmaları hem başka uluslara örneklik teşkil etmiş olması hem de çalışmaların ulusaşırı ünü dolayısıyla incelemeye değerdir.

2. HİNT KİMLİĞİNİN İNŞASI

İsmi Türkçeye Maduniyet Çalışmaları olarak çevrilen Subaltern Studies okulunun çalışmaları genel olarak Hint alt kıtasındaki milletlerin tarihleri, bu tarihlerdeki olaylar, kişiler, mekanlar ve tüm bunlar üstünden yapılan kurgularla oluşan millet kimlikleri üzerinedir. Bu okulun mensupları kendi kültürleri üzerine yaptıkları çalışmaları daha sonrasında başka milletlere de teşmil etmişler ve dekolonizasyon çalışmaları için önemli bir zemin oluşturmuşlardır.

Bu çalışmada Maduniyet Çalışmaları okulunun çalışmaları okulun iki önemli ismi Dipesh Chakrabarty ve Ranajit Guha'nın çalışmaları ekseninde incelenmiş ve ulusal kimlik inşasında ele aldıkları önemli kavramlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Dipesh Chakrabarty 1948 yılında Hindistan'ın Batı Bengal bölgesindeki Kalküta şehrinde doğmuştur. Kalküta Üniversitesi Fizik bölümünden mezun olduktan sonra, yine Kalküta'da işletme alanında yüksek lisans yapmıştır. Daha sonra sosyal bilimlere ve hayata bakış açısını kökten sarsacak olan Avustralya Ulusal Üniversitesi'nde tarih alanında doktora başlamıştır. Halen Chicago Üniversitesi'nde tarih, Güney Asya dilleri ve medeniyetleri bölümlerinde profesörlük yapmaktadır. Chakrabarty'nin hayat hikayesi kendisinin de belirttiği gibi sosyal bilimsel düşüncesi ile derinden ilişkilidir. Üniversite hayatı Kalküta'da dar, pozitivist ve Marksist bir çevrede başlamıştır. Yoksulluğun kol gezdiği, Marx'ın kendilerinden biri kabul edildiği bu ortamda sorgulamaksızın Marksist düşüncenin cazibesine kapılan Chakrabarty'nin düşünceleri Hindistan'ı bir daha kalıcı olarak dönmek üzere terk ettiği dönemde değişmiştir.

Avustralya ve Hindistan arasındaki düşünce farklılıklarından yola çıkarak evrensel hakikatleri sorgulamaya başlayan Chakrabarty evrensellik düşüncesini reddetmese de Batılı düşüncelerin verili evrensel kabullerine saldırmıştır. Avrupai kavramların farklı toplumların dillerine çevrilirken bile anlamlarının değiştiğini ve kavramların farklı tarihsel gerçekliklere sahip toplumlarda farklı anlamlar kazanacağını öne sürer. Bununla birlikte “aklı çoğaltmayı” hedeflemediğinin altını ısrarla çizer. Yani bir takım somut evrensel gerçekliklerin olabileceğini fakat soyut sosyal bilimsel düşünce ve kabullerin ırkçılık, içselleştirilmiş avrupamerkezcilik, farklı tarihi durumları yok sayma gibi tehlikeleri barındırabileceğini öne sürer.

Chakrabarty'nin Avustralya'da sarsılan düşüncelerinin kendini bulduğu ortam Ranajit Guha'nın liderliğinde kurulan Maduniyet Çalışmaları projesi olmuştur (Chakrabarty, 2012: 54). Avustralya'ya gidişinin ardından bir daha Hindistan'da ikamet etmemesine ve proje kurucusu Guha'nın bazı fikirlerine katılmamasına rağmen, o düşünsel olarak kendini bu ekolün bir parçası olarak kabul eder. Avrupa'yı taşralaştırma çağrısı da yine bu ekolle olan ilişkisinin bir sonucudur.

Maduniyet Çalışmaları projesine öncülük eden Ranajit Guha'ya göre; İngiltere'nin Raj¹ üzerindeki hakimiyeti, Hint tarihini gasp etmesini ve bu tarihi kendi sömürge yönetimini meşrulaştıracak şekilde yeniden şekillendirmesini sağlamıştır. Bu durumda kendi geleceklerini elde etmek isteyen Hintlilerin öncelikle kendi tarihlerini yazarak geçmişlerini kazanma mecburiyeti bulunmaktadır (Guha, 2006: 13). Chakrabarty ise bu tarih gasbının İngiltere'ye daha doğrusu sömürgeciliğe has bir durum olmadığını, modernitenin bizzat Avrupa tarihi üzerinde de tarihselcilik aracılığı ile genel olarak tarihi nesneleştirerek insana yabancılaştırdığını öne sürer (Chakrabarty, 2012: 354). Ona göre modern bireyin varoluşu tarihle girilen ilişkinin değişmesini ve geçmişi nesneleştirerek ondan kurtulmayı gerektirmiştir (Chakrabarty, 2012: 337). Modern bireyin akli tarihselci siyaset tarafından şekillendirilmiştir ve “tarihselciliğe karşı mücadele etmek farklı bir akıl tarihi denemek ve anlatmak anlamına gelir” (Chakrabarty, 2012: 327).

2.1. Evrensel Tarihi Aşmak

Öncelikle ifade etmek gerekir ki Chakrabarty'nin temel çağrısı olan Avrupa'yı Taşralaştırmak bir Avrupa düşmanlığına, basit bir küreselleşme karşıtlığına ya da evreselliğin külliye reddine dayanmamaktadır.

¹ İngiltere'nin Hindistan'da kurduğu sömürge yönetiminin ismi.

Aksine Chakrabarty bugün sosyal bilimleri mümkün kılan dilin Avrupalı kökenlerine vurgu yapmakta hatta Avrupa düşüncesine antkolonyal bir minnettarlık hissiyle yaklaşmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle yok olmaya yüz tutan yerel değerleri yine küreselleşmenin etkileri sayesinde konuşabildiğimizi söyleyerek kendi çağrısını da küreselleşmenin bir ürünü olarak görmektedir. Soyut bir evrenselliğe ihtiyaç duyduğumuzu belirtmekle birlikte temel olarak somut evrensel tarih düşüncesine karşı çıkmaktadır ki tarihselcilik olarak adlandırdığı bu düşünceyle mücadele yukarıda da belirtildiği üzere Chakrabarty'nin düşüncesinin belkemiğini oluşturmaktadır.

Evrensel ve aşamalı bir tarih düşüncesi, Chakrabarty'ye göre sömürgeciliğin gerek sömüren gerekse sömürülen zihinlerdeki meşruiyetinin temelini oluşturmaktadır. Ona göre Avrupa tarihinin geçirdiği somut aşamaların evrenselleştirilmesi tüm dünya halklarının da aynı süreçlerden geçmesi gerektiği düşüncesini zorunlu kılıyordu. Bu zorunluluk henüz Avrupa modernitesinin ulaştığı sözde mükemmel nihai pozisyona ulaşamamış sömürge halklarına "tarihin bekleme odasında" beklmeleri gerektiğini salık veriyordu. Tabii sömürgecilere de bu halklara rehberlik etme görevini. Bu "not yet" (henüz değil) argümanı sömürülen halkların kendi kendilerini yönetme kabiliyetinden yoksunluklarına işaret ediyordu.

Evrensel somut tarih ile birlikte ortaya çıkarak yukarıdaki iddiaların dayanağını oluşturan sivil toplum, vatandaşlık, halk egemenliği vb. kavramlar aynı zamanda bu tarihin bütün günahlarını da yüklenmişlerdir. Bu durum bu kavramlar olmadan farklı siyasal modernlik hareketlerini açıklayamayacağımız gerçeğini değiştirmez. Sadece bizi bu kavramların angajmanları hakkında uyanık tutar ve kendi tarihlerimizi açıklarken onların çizdiği sınırlara takılmama konusunda cesaretlenmemizi sağlar. Chakrabarty bu kavramlara ve bu kavramların soyut varlıklarına karşı çıkmamakla birlikte, bunların sahip olduğu somut geçmişlerin onların her dilde farklı anlamlar kazanmasına neden olduğunu vurgular. Bu önermesini modern dilbilimde neşet eden "karşılaştırılmaz" kavramların tercümesinin farklılığına neden olacağını savunan görüşlere dayandırır. Chakrabarty'nin mücadelesinin hedefine oturan tarihselcilik ise kavramlar dahil her şeyin doğasını anlamak için; o şeyi, tarih içinde bir bütün ve tekil olarak gelişen bir varlık olarak görmemiz gerektiğini iddia eder. Bu gelişme, bir halden başka bir hale bir çağdan başka bir çağa bir aşamadan başka bir aşamaya geçişi zorunlu kılar. Bu yüzden Chakrabarty tarihselciliği "bir geçiş anlatısı" olarak nitelendirir. Tarihselci anlayışa göre her şeyin bir tarihi vardır ve bu tarih geri döndürülemez bir akış içindedir. Bu akış içinde dünyanın büyümesi bozulmuş, doğaüstü olarak adlandırılan güçler bu adlandırma ile birlikte failliklerini yitirmiş ve geçmişte kalmışlardır. Onların bugünkü varlıkları ya da inananları arkaik bir geçmişin hatıraları olarak görülür. Chakrabarty bu düşünceyi modern öznenin yola çıkış noktası olarak görür.

2.2. Avrupa Tarihinde Modern Bireyin Kurulumu

Tarihselleştirebilen özne, geçmişle arasına mesafe koyabilen geçmişle ilişkilendirerek kendinden ayıran öznedir. Tarih ilerlemekte ve insan etrafındaki her şeyi tanımlayıp toplumsal tarihin içine yerleştirerek geçmişte bırakmaktadır. Ve dünyanın herhangi bir yerinde tanımlanan bir şey geçmişte kalmaktadır. Çünkü modern; Meaghan Morris'in Avustralya üzerine yaptığı bir tartışmadaki kavramsallaştırmasıyla bir yerde daha önce üretilmiş olduğu için insanlıkça bilinen ve diğer yerlerde yerel formlar içinde aşılıp ulaşılması gereken bir tarihi imlemektedir (1990: 10). Yani ruhun Avrupa'da doğaüstü olarak tanımlanmış olması, bu kavramsallaştırmanın evrenselliğini ve kavramın ulaştığı her yerde ruha yüklenen yerel anlamlardan bağımsız olarak kabulünü zorunlu kılmaktaydı. Çünkü her şey tarihselleştirilebilir olduğu gibi, bir kere tarihselleştirilen şey her zaman tarihselleştirilmeliydi üstelik çoğu zaman tamamen aynı şekilde.

Bununla birlikte etrafındaki varlıklardan özgürleşen öznenin içselleşmiş tutkusu toplumsalın varlığını tehlikeye atmaktadır. Bu noktada devreye giren akıl, genel ve evrensel olanı merkeze alarak öznenin tutkusunu toplumsalın içindeki “doğru yerine” yerleştirir. Ayrıca akıl, geleneğin oluşturduğu engelleri ortadan kaldırarak insan duygusunun doğa içindeki gerçek konumunu bulmasını sağlayarak her yer ve toplumda mümkün evrensel modern bireyi ortaya çıkarır. Modern birey bu sayede kendi çekmediği acıları bile evrensel bir duygudaşlık içinde hissederek belgeleyebilen ve bu acının mağduru olabilen bir özne haline gelmiştir.

2.3. Modern Bireyin Siyasal Yüzü olarak Vatandaş Kavramı

Doğal duygulara ve evrensel akla sahip modern bireyin, sivil toplum içindeki varoluş biçimi ise vatandaşdır. Vatandaş, hiçbir kişisel çıkarın elinden alamayacağı doğal haklara sahip kamusal, evrensel ve siyasal modern bireyin imgelemiydi. Bu özellikleri ile vatandaş, tarihin yegane fail öznesi konumuna yükselmiştir. Tanrıların, imparatorların ve kralların alanı olan tarihte artık sadece onun sesi duyulmaktadır. Aynı zamanda o, tarihin ulaştığı son nokta olarak tüm insanlığın varmayı hedeflediği nokta olmalıdır. Bununla birlikte vatandaş bu ayrıcalıklı konumunu paylaşmakta çok istekli değildir. Köleler ve kadınlar gibi doğuştan dezavantajlı grupların dışında olmak vatandaş olmak için yeterli değildir. Vatandaş okuma yazma yeteneğine sahip, kendisi için neyin faydalı neyin zararlı olacağını bilen, arkaik düşünme ve inanma şekillerinden özgürleştirilmiş bireydir. Bugün çok üzerinde durulmasa da okuma yazma bilmeyen bireylerin oy verip veremeyeceği tartışması Hindistan tarihinde önemli bir yer kaplamaktadır.

Vatandaşın karşısında yer alan kavram ise “köylü”dür. Burada köylü günlük hayatta kullandığımızdan farklı bir anlam kazanır. Maduniyet Çalışmaları literatüründe köylü burjuvanın dışında kalan, modern olmayan geleneksel ilişki ve düşünce tarzlarını yaşatan görüntülerin tamamı anlamına gelir. Hobsbawm siyasal köylü hareketlerinin 20. yüzyılı devrimci bir çağa dönüştürdüğünü ifade etmekle birlikte tarihselciliğin tuzağından kurtulamamış, bu hareketler arasında hakim olan ilişki tarzlarının arkaikliğinden dem vurarak bu durumu sömürülen halkların yukarıda değinilen eksikliğine yormuştur. Kaldı ki Chakrabarty’ye göre somut ve aşamalı evrensel tarih anlayışının bariz bir yansıması olan Batı dışı toplumlarda kapitalist dönüşümün tamamlanamamışlığı tezi Lenin’den Althusser’e Trotsky’den Ernst Bloch’a birçok Marksist düşünürü tarihselciliğin tuzağına düşürmüştür.

Ranajit Guha ise “Sömürge Hindistan’ında Köylü Ayaklanmasının Temel Özellikleri” isimli eserinde Hobsbawm’ın Hint köylüsünü ve mensubu olduğu hareketleri “siyaset-öncesi” bir aşamaya sıkıştırmasına itiraz eder (1983: 6). Bu hareketler her ne kadar modern siyasal itkiler yerine tanrıların çağrısına dayanıyorsa da dini olanla sınırlanmazlar. Aksine dini olanı siyasal alana taşırlar.

Chakrabarty, Guha’nın bu analizinden yola çıkarak modernitenin yekpare zamanına ve toplumsalı önceleyerek tüm olguları ona indirgemesine karşı çıkar. Ona göre Hint tanrıları ve geçmişin ruhları geçmişte kalmamışlar, bugün insanlarla eşzamanlı bir şekilde yaşamaya devam etmektedirler.

2.4. Hint Milliyetçiliğinin Modernliği

Kendi kendilerini yönetmeye henüz hazır olmadıkları argümanına karşı olarak sömürülen halklar arasında ortaya çıkan antikolonyalist hareketler ise “şimdi”nin üzerinde duruyor, Avrupa tarihselciliğinin sınırları dışına çıkmadan geliştirdikleri tarih anlayışı ile kendi kendilerini yönetebileceklerini iddia ediyorlardı.

Yola çıkış noktaları olan “şimdi” kendi içinde birçok farklı tarihsel durumu Chakrabarty’nin tabiriyle zaman düğümünü içinde barındırır da, bu hareketlerin bir çoğu modern kimliklere sahip bireylerce idare olundukları için bu durumu görmezden gelmişlerdir. Onlar kendi tarihi gelişimine sahip özgün halklar yerine kendi kendini yönetmeye hazır vatandaşları olan bir ülkeye sahip oldukları iddiasını yükseltiyorlar, daha modern bir geleceğin düşünü kuruyorlardı. Gandhi Hint milliyetçilerin bu tutumlarının “İngilizlerin olmadığı bir İngiliz yönetimi” kurmakla sonuçlanacağını iddia etmiştir.

Kısaca milliyetçi hareketler modernliğe hapsolmaları, yola beraber çıktıkları köylülerin ve onların tanrılarının eş zamanlılıklarını görmezden gelerek onları tarihin içinde bırakmaya çalışmışlardır. Fakat onların bu umutsuz çabalarına rağmen, “doğüstü” güçler ve inanışlar günümüz Hindistan’ında varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Raj’ın tarihi, her ne kadar modernleşmeci milliyetçi aydınlar tarafından yönetilmeye çalışılmış olsalar da Hint halkının kendi öznel kolektif hafızasını yansıttığı toplumsal olaylar ile doludur. Kalküta’da Müslümanlar ile Hindular arasında başlayan ve modern askeri tedbirlere rağmen devam eden olayların Gandhi’nin başlattığı açlık orucu neticesinde yatışması modern bireyin tahayyülünün sınırlarını zorlayan bir durumdur.

2.5. Bengali Öznenin Tarihi

Hint halkı modernleşme yanlısı seçkinler ve modernin dışındaki köylüler arasında bölündüğü için modernitenin “hem öznesi hem de nesnesidir”. Bu parçalanmışlık Hintli öznedeki kendini gösterir. Modern olmayan bir özne olarak onun failliği müphemdir, varlığı belgelendirilmiş bile olsa kendi adına konuşma yetisine sahip değildir. Spivak’ın madun olarak tanımladığı bu özne sessizdir, sadece modern bireyin konuşmalarında kendine yer bulabilir. Maduniyet Çalışmaları projesi ise maduna kendi tarihini vererek, onun tarih içindeki özgün konumunu vurgular. Bu tarih Guha’nın ifadesiyle dünya tarihinin sınırlarında yapılan bir tarih çalışmasıdır.

Maduniyet Çalışmaları bu maksatla öncelikle Avrupalıların tahakkümleri altındaki toplulukların tarihlerini azınlık (minority) tarihleri olarak isimlendirmelerine karşı çıkar. Bu minörlük, objektif gerçekliklerin değil, Avrupalıların tarihsel bakış açısının sonucudur. Onlar kendi tarihlerini madun geçmişler olarak isimlendirerek madunu özne konumuna oturturlar. Gerçi burada madunun kendini özne konumunda görmediği durumlar -bir Santal isyanında isyan liderlerinin isyanın faili olarak Hint tanrısı Thakur’u görmeleri gibi- sıkıntı oluşturur. Chakrabarty, Guha’nın bu isyanı açıklarken, Hint tanrılarına yer vermekle birlikte, köylülerin dini bilinç yüzünden kendilerine yabancılaştıkları şeklindeki Marksist eleştirisine katılmaz. Chakrabarty’ye göre tarihçi olayları açıklarken doğüstü güçleri referans almasa da köylülerin bu referansına saygı duymak zorundadır. Buradan hareketle Chakrabarty, kendi yetiştiği Hindistan’ın Batı Bengal eyaletindeki Kalküta’da mukim Bengali öznenin tarihini olduğu gibi, tarihsel ilerlemeci ya da kronolojik olmayan bir şekilde anlatmanın Avrupa’yı Taşralştırma projesinin önemli bir parçası olarak görür. Çünkü madun geçmişler, arşivlerden taşarak şimdinin parçalı yapısını görmemizi ve tarihselciliğin sınırlarından çıkmamızı sağlar. Modern bireyin tarihselleştirerek öldürdüğünü düşündüğü şeylerin canlı bir şekilde bulunduğu anı zaman düğümü olarak adlandıran Chakrabarty, Bengal öznesinin bu düğümün içinde varlığını sürdüren kolektif hafızanın ürünü olduğunu söyler.

2.6. Bengali Öznenin Mekanı Olarak Adda

Adda, Bengal bireylerin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri uzun ve nihayetsiz sohbetlerin genel ismidir. Adda kültürü bütün Bengal toprakları boyunca yayılmıştır. Hatta Bengalilere göre adda Bengal’e özeldir ve Bengal ulusal kimliğinin ayırt edici bir parçasını oluşturur.

Bununla birlikte adda Bengal halkının tamamı tarafından hoş görülen bir şey değildir. Onu aylıklık ve boş konuşmalar bütünü olarak görüp eleştirenler de olmuştur. Hatta Nirad Chaudhuri'ye göre adda Bengal halkındaki bireysellik eksikliğini ve sürü psikolojisini gözler önüne sermektedir (1968: 384). Fakat Chakrabarty adda'yı daha yakın zamanlarda Bengal toplumunda görülmeye başlanan majlish'ten ayırır ve onu demokratik sohbetin, kent kültürünün ve Bengal edebi benliğinin temeli olarak görür.

Addalar bir haminin mekanında gerçekleşmeler de bu hami sohbete sansür uygulayan ya da son noktayı koyan kişi değildir. O olsa olsa sohbetin gidiş yönünü ufak müdahalelerle belirlemeye çalışan kişidir. Bundan rahatsız olan kişilerin Alman usulü düzenlediği addalar mevcutsa da Bengal kültüründeki misafirperverlikle yemek arasındaki bağ bu usulün içselleştirilmesinin önüne geçmiştir.

Adda bir çardakta, bir çay ocağında ya da bir öğrenci yurdunda yapılabilir. Bir mekandan çok bir ortamı imleyen adda, kentsel kültürün neşet ettiği ve yayıldığı yerdir. Örneğin günlük gazetelerin okunup tartışıldığı ortam addalardır. Edebi kültürün yaygınlaşması ve yerelde yeniden üretimi buralarda olur. 19. yüzyılda belirli bir refaha sahip olanların gerçekleştirdiği edebi kimlik inşaları, 20. yüzyılda addalar sayesinde toplumun geniş kesimlerine yayılır ve böylece genç, milliyetçi, sosyalist, radikal yazarlar buralarda yetişmeye başlar.

Adda Bengal kültüründe aynı zamanda yerel bir kamusallığı imler. Avrupalıların getirdiği yoğun çalışma düzeninden sıkılan Bengallilerin koştuğu cennet addadır. Adda bir amaca hizmet etmeyen yer ve zaman algısından alınan keyfin de bir sembolüdür. Bundan dolayı bir sonuca varmayı amaçlayan konuşmalar addanın katili olarak görülür. Çünkü "araçsallaştırılmak" addanın ruhunu öldürür.

2.7. Bengali Öznenin Ailesi

Avrupalıların kamusal alanı bütünüyle düzenleme girişimleri, Bengali milliyetçilerini evi özerk bir alan olarak görüp yüceltmeye itmiştir. Bu durum modern ve modern öncesi algısına sahip milliyetçi elitlerin ev ve ev kadınına yaklaşımlarını etkilemiştir. Bir yandan kadının okumasını yücelten milliyetçiler diğer yandan ise kadına eve sahip çıkma görevi vererek onu çalışma hayatı yerine evde görmek istediklerinin altın çizmişlerdir. Hatta ev kadınlarına Hint tanrıçası Laksmi'den hareketle grihalakshmi ismi verilmiştir (Chakrabarty, 2012: 314). Bu yaklaşımda ev sivil toplumun varlık alanı, aile ise milliyetçi bireyin varoluş alanıdır. Milliyetçi bireyler, evde kardeşler olarak bir araya gelip babalarının yani geçmişlerinin otoritesini yaşatacaklardır. Bu kardeşlik Locke'un tanımladığı baba otoritesine isyan eden kardeşlikten farklıdır. Anaya benzetilen vatan da bu evin kardeşlerini bir arada tutan güç olmuştur. Özellikle Müslüman ve Hindu Bengalileri bir arada tutma gayretinde Vatan Ana metaforu sık sık kullanılmışsa da başarılı olamamıştır.

3. SONUÇ

Chakrabarty, öğretmeni olarak gördüğü Maduniyet Çalışmaları ekolünün de etkisiyle madun olarak isimlendirdiği postkolonyal öznenin özgün konumunu bulması için öncelikle kendi tarih anlayışını sahicileştirmesi gerektiğini savunur. Onun Avrupa'yı Taşralaştırma çağrısı Avrupa'nın kendi tarihlerindeki önemini ve modern Avrupalı kavramların günlük hayattaki yerini dışsallaştırmadan kendi özgün tarihini kurmak suretiyle Avrupa'nın dilsel tahakkümünü kırmayı içerir. Ona göre madun, Avrupa'ya saldırarak onu yeniden üretmek yerine Avrupalı'nın eksiklik olarak gördüğü kendi içsel tamlığını öne çıkarması, zaten günümüzde dünyanın merkezinin dışında kalan Avrupa'nın taşralaşması için yeterli olacaktır. Fakat bu uğraş öncelikle aklın sekülerleştirilmesinin Hristiyanlık'ın sekülerleştirilmesi ile eş zamanlı bir süreç olduğunu kavrayarak, modern aklın evrensel olmayan unsurlarını ayıklamalıdır.

Bu amaçla aklın farklı bir tarihini ortaya koymak tarihselcilik karşısındaki mücadelenin temelini oluşturur. Ayrıca doğayı ve insan dışındaki faktörleri de göz önüne alan farklı bir tarih anlayışının inşası madun için zorunludur. Avrupa'nın öznel tarihinin modern başlığı altında evrenselleştirilmesi Avrupa emperyalizminin ve onu ideal olarak alan yerel milliyetçiliklerin bir sonucudur. Chakrabarty'nin bir diğer önerisi modernite tarihi içinde göz ardı edilen çelişkileri, belirsizlikleri, zorbalık ve trajedileri bu tarihe dahil etmektir. Metafizik kimlikler üretme süreci de bu mücadelenin bir parçasını oluşturmaktadır. Fakat bu programın herkes tarafından başarılacağı kesin değildir. Böyle bir programın başarıya ulaşabilmesi için öncelikle kendinin tarih içindeki konumunu doğru tespit etmesi gerekir. Modernitenin sınırlarının zorlanabilmesi ancak modern öncesi olarak görülen tarihlerin doğru anlaşılması ile mümkündür.

Bir halkın tarihi içinde belirli kopuşlar olmakla birlikte aynı anlam dünyasının genişlediği bir bütün olarak ele alındığında anlaşılıp inşa edilebilir. Bu inşa görevine soyunanların öncelikle kendi halkları ile bütünleşmeleri ve onları sömürge döneminde oluşturulmuş kategorilere sokmaktan vazgeçmeleri gerekir. Halkın bir bütün olarak ele alınıp anlaşılabilmesi için ise onun ve ona ait düşüncenin yaşadığı mekan ve ortamların doğru bir şekilde tanımlanması gerekir. Bu çalışmada konu edinilen Bengal halkı Adda adı verilen ortamlarda bir araya gelerek kendi düşüncesini yeniden üretir. Bengal düşüncesinin varoluş imkanını oluşturan Bengal ailesi ise bu düşüncenin nesiller boyunca aktarımının en önemli araçlarından. Post-kolonyal Bengal kimliğinin inşası ise ancak bu mekan ve ortamlara gereken önemin verilmesi, buraları var eden ve buralarda ortaya çıkan düşüncenin hakkıyla anlaşılabilmesi ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- Chakrabarty, D. (2012). *Avrupayı Taşralaştırmak*. (İlker Cörüt çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Chaudhuri, N. C. (1968). *The Autobiography of An Unknown Indian*. California: University of California Press.
- Guha, R. (1983). *Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India*. Delhi: Oxford University Press.
- Guha, R. (2006). *Dünya Tarihinin Sınırında Tarih*. (Erkan Ünal çev.) İstanbul: Metis Yayınları
- Morris, M. (1990). Metamorphoses at Sydney Tower. *New Formations 11 (10, Summer 1990)*, pp 1-26.

TÜRK BİNİCİLİĞİNDE ÜZENĞİ

Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI

Gaziantep Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sporda Psikososyal Alanlar
ORCID: 0000-0003-2283-6207

Özet

Türkler tarih sahnesine çıktıkları dönemde diğer birçok uygarlık gibi avcı kültüre sahiptiler. Zaman içinde peşinden av için koştukları hayvanları ehlileştirmeyi başardılar ve bu durum yepyeni bir dönemin doğmasına sebep oldu. Böylece, hayvanların ehlileştirilmesi ile birlikte yıl içerisinde her mevsim beslenme ihtiyacını gidermeye yönelik göçerliğin gelişmesi ortaya çıkmıştır. Nomad kültürü ve çobanlık bu sürecin doğmasına sebep olmuştur. Ren geyiği ve peşi sıra atın ehlileştirilmesi bu hayvanlara dayalı olarak birçok alanda farklılık ortaya koymuştur. Ulaşım, taşıma gücü ve hatta savaş sırasında aktif rol oynamışlardır. At artık Türkün yoldaşı, ailenin bir ferdi olmuştur. Kaşgarlı Mahmut “At Türkün Kanadıdır” der. Zaman içerisinde Türkler, sürüleri sevk ve idare etmeye yarayan ilkel binicilikten at üstünde her yöne ok atabilecek kabiliyet ve imkâna sahip; sistemli biniciliğe geçmiş ve at üstünde yenilmez olmuşlardır. Aslında Türk’e bu yenilmezlik unvanını sağlayan atın üzerine uygulanan unsurlardır. İkel binicilik at çıplak iken binilmenin ötesine geçemezken sistemli biniciliğin doğmasına en büyük etken üzenğinin uygulanabilmesidir. At üzerinde rahat oturumu sağlayan eğrin kolon ve diğer bağlar ile sabitlenmesinin yanında üzenğinin buna dahil edilmesi binicinin hareket kabiliyetini genişletmiş ve buna dayalı olarak savaş sırasında bir çok tekniğin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Bu teknikler gerek kılıç kullanırken, gerek mızrak atarken ve gerekse at üzerinde her yöne dönerek ok atarak kendini göstermiştir. At dörtlüye koşurulurken üzerinde tam olarak geriye dönüp ok atabilmek süvarilikte en üst nokta olarak görülmektedir. Bütün bu savaş tekniklerin geliştirilmesi, üzenğinin uygulanmasının yanı sıra üzenği uygulama stillerinin geliştirilmesiyle de farklı boyutlara taşınmıştır. Bu anlamda üzenğinin kullanılması bile farklı Türk topluluklarının isimleri ile anılmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, at, binicilik, üzenği

STIRRUP IN TURKISH EQUESTRIAN

Abstract

Turks had a hunting culture like many other civilizations when they appeared on the stage of history. Over time, they managed to tame the animals they hunted, and this caused a new era to be born. Thus, with the domestication of animals, the development of nomadism has emerged to meet the nutritional needs in every season of the year. Nomad culture and shepherding gave rise to this process. The domestication of the reindeer and the subsequent horse has shown differences in many areas based on these animals. They played an active role in transportation, transport power and even during the war. The horse has now become the comrade of the Turk, a member of the family. Mahmud of Kaşgar says, "The Horse is the Wing of the Turk". Over time, the Turks had the ability and opportunity to shoot arrows in all directions, from primitive horseback riding, which was used to lead and manage herds; They switched to systematic riding and became invincible on horseback. In fact, it is the elements applied on the horse that provide this title of invincibility to the Turk. While primitive riding could not go beyond riding while the horse was naked, the most important factor in the emergence of systematic riding was the use of stirrups.

In addition to fixing the saddle, which provides a comfortable sitting on the horse, with columns and other ligaments, the inclusion of stirrups expanded the rider's mobility and enabled many techniques to be developed during the war based on this. These techniques showed themselves both when using the sword, throwing the spear and shooting arrows by turning in all directions on the horse. Being able to fully turn back and shoot arrows while the horse is galloping is seen as the highest point in cavalry. The development of all these warfare techniques has been carried to different dimensions with the development of stirrup application styles as well as the application of the stirrup. In this sense, even the use of stirrup has begun to be mentioned with the names of different Turkish communities.

Keywords: Turkish, horse, riding, stirrup.

GİRİŞ

Avcı kültüre sahip Türkler ve diğer kuzey toplulukları vahşi hayvanlara ve diğer yabancı kavimlere karşı her an hazır olmak zorunda idiler. Bu yüzden sürekli tekrarlı aktiviteler bozkırda her an her fırsatta yapılmak zorunda idi. Zaman içinde peşinden av için koştukları hayvanları ehlileştirmeyi başardılar ve bu durum yepyeni bir dönemin doğmasına sebep oldu. Her ne kadar Türklerin yetiştirdikleri atlar kar altındaki besinlere ulaşabilecek kapasitede olsalar dahi, diğer hayvanlar için çobanlık yapmak zaruri idi. Bu ise nomad kültürünün oluşmasına yol açtı. Atlar bu sayede her mevsim büyük ve taze yoncaların olduğu çayırda sahip oldular. Fergana Atları “kan terleyen atları” düşünecek olursak, o vadinin yıllık atlarının yetişmesi bakımından önemini hatırlamak gerekir. “Hız ve dayanıklılığı aynı bünyede barındıran at ancak geniş çayırda yetiştirilebilir. Böyle çayırda da ancak konargöçer toplumlar sahip olabilir. Çünkü yerleşik toplumlar bu verimli ve geniş sahaları tarım arazisi olarak kullanmışlardır” (Öztürk,2014).

Böylece, hayvanların ehlileştirilmesi ile birlikte yıl içerisinde her mevsim beslenme ihtiyacını gidermeye yönelik göçerliğin gelişmesi ortaya çıktı. Çünkü sürüleri ve onları gütmekte kullandıkları atları taze ot ile beslemeleri gerekti. Bunun için mevsime göre yer değiştirmek bir zorunluluktur. “Zamanla kat edilen safhalar, küçükbaş ve büyük baş hayvanların ehlileştirilmesi ile gelişimini devam ettirmiştir. Bu dönemlerden sonra Türk insanı geniş alanlarda ehlileştirdiği hayvanları idare edebilmek için vahşi (yabani) halde yaşayan atları ehlileştirme yoluna gitmiştir” (Onay,2015). Ren geyiği ve peşi sıra atın ehlileştirilmesi bu hayvanlara dayalı olarak birçok alanda farklılık ortaya koymuştur. Ulaşım, taşıma gücü ve hatta savaş sırasında aktif rol oynamışlardır. At artık Türkün yoldaşı, ailenin bir ferdi olmuştur. Kaşgarlı Mahmut, eseri; Divan-ı Lügatit Türk'te, “Kuş kanadıyla, er atıyla” der ve yine, “At Türk'ün kanadı” ifadesini kullandığını görüyoruz. “Türk, kendisinden ziyade atına önem verir. Atını kendisi yetiştirir. Türk'ün ömrünün günlerini toplasan, at üstünde geçen zamanı diğer günlerinden daha fazladır” (Gömeç,2016). Dede Korkut'a kulak verecek olursak; “yayan erin umudu olmaz” demektedir.

“Avusturyalı tarihçi Koppers, atın eğitimi ve evcilleştirme hareketinin Orta Asya'da Türkler tarafından yapıldığını yazar. Macar tarihçi Allfödin ise atın evcilleştirilmesinde Altay Türklerinin başrol oynadığı düşüncesindedir. Alman tarihçi Portriatz ise –Eski Çağlarda At-adlı eserinde atın M.Ö. 5000 yıllarında Türkler tarafından evcilleştirilmiş olduğunu yazar”(Roux,1997). “Atın evcilleştirilmesi konusunda pek çok tarihçi, antropolog ve arkeolog, atın insanlar tarafından ilk olarak Doğu ve Kuzeydoğu Asya'da kullanıldığı konusunda hemfikirdirler. Zaman konusunda da insanların M.Ö. 2000'den çok daha önce ata bindikleri düşünülmektedir” (McNeill, 2004; Öztürk, 2014). Atın Türkler tarafından evcilleştirilmesi doğal olarak ona ait alt kültürlerin oluşmasına da imkân tanımıştır.

Türklerin zaman içinde geliştirdiği bu uygulamalar, onu sadece bir ulaşım aracı değil, bir yoldaş olarak, aileden biri olarak görmelerini de sağlamıştır. Marcellin'de Hunlardan bahsederken at üstündeki maharetlerini över. “Hunlar; yorulmak bilmeyen ve yıldırım gibi giden atlarına sanki yapışık kalırlardı. Bütün hayatlarını atları üzerinde, kâh bacaklarını ayırarak, kâh kadınlar gibi yan oturarak geçirirlerdi. At üzerinde kurultay toplarlar, alış-veriş yaparlar, yerler, içerler, hatta atın boynuna doğru eğilerek uyurlar” (Grousset,1999) derken Hunların (Türklerin) ata olan bağımlılığına işaret eder.

Zaman içerisinde Türkler, sürüleri sevk ve idare etmeye yarayan ilkel binicilikten at üstünde her yöne ok atabilecek kabiliyet ve imkâna sahip; sistemli biniciliğe geçmiş ve at üstünde yenilmez olmuşlardır. İlkel binicilikte; ata çıplak iken binilir ve çobanlıkta önemli olan sürülerin sevk ve idaresine yarar. Atın yevelerinden tutarak, dizler ile yapılan baskılar atın sürülmesinde kolaylık sağlasa da, ata bu şekilde hakim olmak binicinin becerisinin de gelişmesini sağlar. “Eski Türkler için, üzengisiz kırk türlü ata binmek, atı süratle koşarken ata binip inmek, hiç değeri olmayan hareketlerdi” (Radlof,1994; Çavuşoğlu,2007). Atın üzerinde daha komplike hareketler yapmaya çalışan biniciler daha rahat silah kullanabilme düşüncesi ile birtakım uygulamalar denemişlerdir. Aslında Türk'e bu yenilmezlik unvanını sağlayan atın üzerine uygulanan unsurlardır. İlkel binicilik at çıplak iken binilmenin ötesine geçemezken sistemli biniciliğin doğmasına en büyük etken üzeninin uygulanabilmesidir.

“At sadece eti, sütü ve derisi (ki bu süt Türk'ün birinci içeceği kırmızın hammaddesidir) için değil, aynı zamanda bir savaş vasıtası olarak yetiştiriliyordu. Bu açıdan bakıldığında ekonominin de temel taşlarından birisi olduğu gibi, askeri ihtiyaç teşkil ettiğinden önemi tartışılmazdır” (Gömeç,2016).

Binicilikte Üzengi Uygulamaları

Üzengi genel olarak ata binışı kolaylaştıran, dengeli ve ritimli sürmeyi destekleyen atın iki tarafından sarkmış, binicinin ayaklarını geçirerek destek aldığı eyere sabitlenmiş aparatır. Değişik zamanlarda farklı medeniyetler farklı şekillerde ve nitelikte üzenimler kullanmışlardır. Tek üzengi ya da alttan bağlı çift üzengi gibi uygulamalar ya ata acı veren uygulamalardı ya da biniciyi tam sabitlemeyen uygulamalardı. Eyerden bağlı çift üzengi ve pek tabi yüksek üzengi biniciye müthiş avantajlar sağlıyordu. Bu tarz üzeniyi kuzeyde yaşayan topluluklar Türklerde görmek mümkündür. Üzengi biniciye öyle avantajlar sağlıyordu ki birçok kaynak üzeninin uygulanması ile yeni bir çağ başladığına işaret eder. Oysa üzeniden önce ata vurulan yular ve eyer daha eskidir. Ancak üzeninin uygulamaya konulmasıyla birlikte binici yani savaşçı üzerindeki silahları daha etkili kullanabileceği imkâna kavuşmuştur.

Literatüre bakıldığında atın evcilleştirilmesi ile insanlığın çok farklı bir döneme girdiği ile ilgili bilgilere rastlamak mümkündür. Doğrudur, fakat aslen bu devrim, ata uygulanan üzeninin icat edilmesinden sonra olduğunu görmek gerekir. Zira, ata sahip olmak ile süvarilikte geline son nokta olan “at dört nala giderken geriye dönüp ok atma” becerisi birdenbire kazanılmış olmamalı. Pek tabi bu becerinin kazanılmasında üzeninin önemi büyüktür.

“Üzeninin icadı, kuzeyin göçebelerine uzun süre, yerleşik süvarilere nazaran bir üstünlük sağlamıştır” (Arendt,1934; Grousset,1999). Çünkü yakın medeniyetlerde üzengi ya da benzer bir uygulama ile karşılaşmak mümkün değildi. Grousset'e göre; “Hunlarda üzengi M.Ö. III. Asırdan beri bilinmektedir. Buna mukabil Han dönemi Çin kabartmalarında izine bile rastlanmamaktadır. Üzeniyi, Oyretin (Altay) eyerlerinde de rastlanmaktadır (M.Ö. I. Asır). Batıda ne Yunanlılar, ne de Romalılar üzeniyi bilmekteydiler. Onu IV. Asırda Avarların yaygınlaştırdığı sanılmaktadır.

Türk Siteli Üzenginin Avantajları

Kazak biniş stili olarak da anılan yüksek üzengi Türklere birtakım avantajlar sağlamıştır. “Yüksek bağlanan üzengi ok ve kement atmak için daha uygundur. Çünkü süvari diz kapaklarını sıkıca suretiyle bacak kaslarının titremesini önlemektedir. Hâlbuki uzun üzengi süvarinin bütün bacağını zorladığı için çarpışma anında derin dalışlara ve rahat kılıç sallamaya engel teşkil etmektedir” (Gumilev, 2002) denilmektedir. Bu yüksek üzenginin avantajlarına biraz daha açıklık getirelim.

Yüksek üzengide oturan binici-savaşçı kılıç kullanırken sabitlenmiş olduğu attan neredeyse diz boyuna kadar uzağa müdahale edebilme şansını yakalar. Nitekim talim alanlarında da üzengi boyunda kılıç sallanan hedefler mevcuttur. Nasuh’un Tuhfetü’l Guzat adlı eserinde resmettiği ölçülerini belirttiği talim alanına göre; “...sağ tarafta ise meydan başından 63 metre ileriye üzengi tablası, bu tabladan 12 metre ileriye ise ilk kelle kumu dikilmiştir... Kelle kumunun üzerindeki kelleye ise oyun sırasında kılıç ile hamle yapılmaktadır...” (Karadeniz,2019) şeklinde tasarlanmıştır. Yaya düşman askerinin ata sabitlenen savaşçıya karşı hareket kabiliyeti daha geniştir. Ancak yüksek üzengi atlı savaşçıya hareket kabiliyeti açısından üstünlük sağlar. Bir başka önemli durum ise yüksek üzengi sayesinde savaşçı atın üzerine yükselerek kılıç ile daha etkili bir vuruş yapabilir ki, burada atın almış olduğu sürati de kullanarak hamlesini yapar. Oysa alçak üzengide ata tam yerleşmiş olacağı için sadece kol kuvveti ile hamle yapma şansı olacaktı.

Üzenginin bir diğer avantajı ise ok ve mızrak atışında görülür. Her ikisi içinde en önemli avantaj at hareket halinde iken sarsılmaların vücuttaki eklemler tarafından absorbe edilmesi ile yapılan sarsıntısız atışlardır. Savaşçı üzengi sayesinde yükselerek; ayak bileği, diz eklemi ve bel bölgesinin sağladığı devinim ile sarsıntısız bir atış imkanı yakalar. Yine mızrak atışı için kol kuvveti ve sürati dışında hem bedeninin hem de atın almış olduğu hızın avantajını kullanmış olur. Ok atışı açısından inceleyecek olursak; Türk savaşçısı için süvarilikteki son nokta olan “dört nala giden at üzerinde geriye dönüp ok atabilme” becerisi ancak yüksek üzengi sayesinde olabilirdi.

SONUÇ

Sonuç olarak atın evcilleştirilmesi, zaman içerisinde ona eyer, kolon, yular gibi uygulamaların yapılması ve nihayetinde üzenginin yerleştirilmesiyle binici at üzerinde müthiş bir hareket kabiliyetine ulaşmıştır. Bu sayede Türklere, o çevik atlarına daha iyi hakim olabilmiş, at üzerinde süvarilikteki son noktaya ulaşabilmişlerdir. Türklere üzengi sayesinde kılıçlarını daha etkili kullanabilmişler, uzak noktalara ulaşabilecek becerileri gösterebilmişlerdir. Mızrak ve süngü kullanımında atın almış olduğu hızı da kullanarak daha iyi vuruşlar ve atışlar yapabilişlerdir. Aynı zamanda üzengi sayesinde ata hakimiyet mükemmel seviyeye çıkmış, dizginleri kullanmadan atlarını yönlendirebilmişler, sağa, sola ve geriye dönerek ok atabilme becerilerine sahip olmuşlardır.

KAYNAKLAR

- Arendt, W.W.** (1934). Sur l'apparition de L'etrier chez les Seythes. Eurasia S.A. IX. S. 208.
- Çavuşoğlu, A.** (2007). At Kültürü, Düşünce ve Duygu Dünyamızdaki Yansıması. İstem, Yıl: 5, Sayı: 9, s. 91-110.
- Gömeç, S.Y.** (2016). Türk Kültüründe At, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır, (6-8 Mayıs, Konya), s. 819-834.
- Grousset, R.** (1999). Bozkır İmparatorluğu, Çev: Reşat Uzmen, Ötüken Yayınları, İstanbul. S. 89.

Gumilev, L.N. (2002). Eski Türkler, Çev: Ahsen Batur, Selenge Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, s. 94.

Karadeniz, Ü. (2019). Tuhfetü'l Guzat Bir Silahşorluk Risalesi, Matrakçı Nasuh. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara, s. 22.

McNeill, W.H. (2004). Dünya Tarihi, Çev: Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, 8. Baskı. Ankara, s. 93.

Onay, İ. (2015). Bozkır Kültüründe At Yetiştiriciliği ve Çin İle Olan İktisadi, Siyasi İlişkilerdeki Yeri. Literature and History of Turkish or Turic, Volume 10/13, s. 215-234.

Öztürk, M. (2014). Asya Hun Devletinde Atın Yeri ve Önemi, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/4, Ankara, s. 943-950.

Radlof, W. (1994). Sibirya'dan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt II. İstanbul, s. 142.

Roux, J.P. (1997). Türklerin Tarihi, Milliyet Yayınları, 5. Baskı. Ankara.

ESKİ TÜRKLERDE KEMENT KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ö. Tarkan TUZCUOĞULLARI

Gaziantep Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sporda Psikososyal Alanlar

ORCID: 0000-0003-2283-6207

Özet

Atın ehlileştirilip insanlık hizmetine sunulması ne kadar eski ise, kement kullanımı da o kadar eski olmalı. Çünkü savaşta kement ve benzeri malzemelerin kullanımından daha çok atların yakalanması ve ehlileştirilmesinde kullanılması dikkat çekicidir. Atların evcilleştirilmesi ile nomad kültürü bir zorunluluk haline gelmiştir. Bozkırda iklim değişikliklerine göre yer değiştirmek, atları ve diğer hayvanları otlak alanlara sürmek birçok materyallerin icadı ve bunlara bağlı olarak tekniklerin gelişmesini de sağlamıştır. Savaşta olsun, hayvanları yakalamada olsun kement diğerleri gibi öldürücü olmayan ancak atılan kişi ya da hayvanı etkisiz hale getirmede etkili olan bir malzemedir. Bu anlamda kemendin kullanımı maharet ve ustalık isteyen bir iştir. Hele ki hareket halinde iken yine hareketli bir hedefe kement atmak, birçok aşamalardan geçtikten sonra kazanılan bir yetenektir. Kement kullanımı özellikle yılık atlarının yakalanmasında farklı teknikler kullanılmasını da gerektirebilir. Uzun sırık üzerine dizayn edilmiş kement, hırçın atları yakalamak için bir takım tekniklerin uygulanmasını da gerektirir. Diğer savaş aletlerinin kullanımında olduğu gibi bir şeyi tecrübe etmek bozkır şartlarında onu oyun ya da yarışma formatında sürekli tekrar etmek ile mümkündür. Kementte bir takım ufak yarışmalar ile sürekli tekrar edilerek tecrübe sağlanır. Kement atmak kuzey topluluklarında bir nevi spor olarak karşımıza çıkar. At kültürünün çok yoğun olduğu Türkler de ve diğer kuzey topluluklarında kement ve benzeri araçların kullanımı oldukça yaygın olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: At, Kement, Türkler

A RESEARCH ON THE USE OF LUSOMENT IN OLD TURKS

Abstract

The older the horse was to be tamed and served to humanity, the older the lasso must have been. Because it is remarkable that it is used in the catching and taming of horses rather than the use of lasso and similar materials in war. With the domestication of horses, the nomad culture has become a necessity. Changing places in the steppe according to climatic changes, driving horses and other animals to grazing areas has provided the invention of many materials and the development of techniques depending on them. Whether in war or in catching animals, the lasso is a material that is not lethal like the others, but is effective in neutralizing the thrown person or animal. In this sense, the use of the lasso is a job that requires dexterity and mastery. Especially while in motion, throwing a lasso to a moving target is a skill gained after going through many stages. The use of lasso may also require the use of different techniques, especially in the capture of squirrel horses. The lasso designed on a long pole also requires the application of some techniques to catch vicious horses. As in the use of other war tools, it was possible to experience something by constantly repeating it in the form of a game or competition in steppe conditions. In the lasso, experience is provided by constantly repeating a number of small competitions. Lasso throwing appears as a kind of sport in northern communities.

It is seen that the use of lasso and similar tools is quite common in Turks and other northern communities, where horse culture is very intense.

Keywords: Horse, Lasso, Turks

GİRİŞ

Türklerde beden kültürü, var olduğu tarihten itibaren müthiş bir gelişim geçirmiştir. Var olma, hayatta kalma ve hayatı sürdürme içgüdüleri sürekli bu gelişimi zorunlu kılmıştır. Kısacası bozkırda her an her şeye hazırlıklı olmak gerekiyordu. Bu yüzden spor ve ona dayalı her şey aslında ritüel geçmişe sahipti. Bu da Türklerde beden kültürünün ne kadar eskiye dayandığını göstermektedir. “Bazen korunma, bazen savaşma, bazense avlanma içgüdüleri ile ortaya çıkan taklide dayalı bir takım devinimler sürekli tekrar edilmek sureti ile gelenekselleşmiş oyunlara dönüştüğü düşünülmektedir” (Tuzcuoğulları,2021). Çoğunlukla Türklerde her oyun bir nevi savaşa hazırlık niteliğindedir. Toplumsal dayanışmayı güçlendiren, milli birlik ve beraberliği pekiştiren ve töresel nitelikli oyunlar dahi beden kültürü üzerine inşa edildiği görülmektedir. Örnek verecek olursak bir bakıma eş seçmek için oynanan “Kız Börü” oyunu dahi at üzerinde bir kovalamayı gerektirir. Her an her fırsatta bedensel güce ve beceriye dayalı oyunların icra edildiğini görmek mümkündür.

Bu bedensel hareketlerde başrolde her zaman at vardır. At Türk’ün yoldaşidir. “Kaşgarlı Mahmut, “Divanu Lügat’t-Türk” adlı eserinde -at Türkün kanadıdır- şeklinde ifade edilmiştir. Yine, Kaşgarlı’nın -kuş, kanadıyla, er atıyla- sözü eskilerin dilinden düşmeyen özdeyişlerdendir” (Tuzcuoğulları,2021).

Bedensel faaliyetlerin Türkler için, özellikle savaşlarda ve uygarlık kurmada önemli bir yere sahip olduğu göz ardı edilemez. Savaşlarda ve uygarlık kurmada o dönem koşullarında etkin bir unsur olan atın ehlileştirilmesinin Türkler tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (Kafesoğlu, 1984; Gömeç, 2014; Öngel, 2001). “Türklerin yetiştirdikleri atlar kendileri gibi savaşçı ve hırçındırlar. Savaşa hazırlık oyunlarında; mücadele içerisine giren binici ve atı öyle bütünleşir ki, binicisinin hırsı, öfkesi, azmi ve bu ruh hali atına da yansır. At ile binici adeta bütünleşir. Türk, hayatını planlarken dahi yoldaşına göre hareket etmek durumundadır” (Tuzcuoğulları, (2019).

At ve Kement

At ile yapılan sporlar bozkır yaşantısı için bir gerekliliktir. At ile ilgili alt kültürler oluştuğunda ata dayalı birçok teknikte gelişmek zorunda idi. At arabalarının savaşta ve ulaşımda kullanılmasından, atlı süvariliğe kadar geniş bir yelpazede hem teknik hem de altyapıda gelişmeler olmuştur. Bu maddi kültür öğelerden biride kementtir. Ata zarar vermeden yakalamak için kement ve onun uygulanmasına yönelik tekniğin gelişmesi gerekiyordu. Bir bakıma atın ehlileştirilmesinde kement ve türevi olan materyallerin önemi büyüktür. Bu nomad kültüründen çok çok önce yine atın peşinden koşan Türkler onu av olarak görüyorlardı. Bir bakıma bu çobanlık kültürü içerisinde kemendin geliştiğini söyleyebiliriz. “Tarihsel araştırmalar göstermektedir ki kemendi ilk kez ortaya koyan” (Yıldız,1979) Türkler olmuştur.

Atın yakalanması ve eğitilmesi süreci kemendin kullanılmasıyla mümkündür. Fakat at yakalanırken farklı tür bir kement ve eğitilirken de daha farklı bir kement kullanılır. At yakalanırken ve özellikle yıldıya bırakılan atların yakalanmasında sıırıklı kementler kullanılır. Bu çok zor bir iş olup iyi bir teknik ve taktik gerektirir. Çünkü yıldıya bırakılan atlar daha da semizlenmiş ve güçlenmiştir. Sırık üzerine kurulan bir düzenek ile atlar yakalanmaya çalışılır. Daha sonra sistematik binicilik gereği atlara rahvan, tırıs ve dörtnala koşu teknikleri öğretilirken yine kement kullanılır. Bu kementler ise sıırıksız uzun kementlerdir.

Diğer tüm savaşa hazırlık oyunlarında olduğu gibi kemendin geliştirilmesi de yine oyunla mümkündür. Türkler hemen her beceriyi oynasallaştırarak kendilerini antrene etmenin yollarını buluyorlardı. Kırgızların oynadığı “Ukuruk Salmay” buna güzel bir örnektir. “Üzerinde ilmikli kemendi olan uzun bir sırkla yıllık sürülerinden at yakalama yarışıdır” (Yudahin,1994; Türkmen ve Özmaden,2000). “Düz veya engebeli bir arazide, 3-4m. Uzunluğundaki bir sığın ucuna bir metre arayla düğümlenen ipi, binili atın üzerinden kaçan ata yaklaşarak atıp geçirmek süratiyle (kement atma tarzında) yapılan bir yarışır” (Türkmen ve Özmaden, 2000). Sırığa monte edilmiş kement “Ukuruk” olarak adlandırılmıştır. Diğer tüm sporlarda olduğu gibi kement oyunun da çocuklara uyarlanmış hali mevcuttur. “Oyun, hareket kabiliyeti düşük hayvanlarla (eşek, deve, katır vb.) küçük çocuklar arasında da oynanmaktadır” (Anarkulov,1991; Türkmen ve Özmaden,2000). Yine, “Kırgızistan'da 7-13 yaş arası çocukların -arkan menen çalma çaluu- diye oynadıkları bir oyun vardır. Bu oyun; yere çakılı bir kazığa, 10-15 m. mesafeden yaya olarak yerden kement atma yarışıdır” (Toktorbayev,1991; Türkmen ve Özmaden,2000). Atbakar ya da Seyis Sunuş olarak bilinen oyundaki yürüyüşlere hazırlık için yine kement kullanımı gerekmektedir.

Yakın zamana baktığımızda da halen atadan kalan eski yöntemlerin kullanıldığını görmekteyiz. “Ayvacık midillileri, eskiden yıllık halinde yetiştirilmekte, üç dört yaşına kadar merada serbest bırakıldıktan sonra, kementle yakalanarak terbiye edilmekteydiler” (Tutel,1998; Güleç,1996; Yıldırım,1999)

Avcılıkta Kement

Türk'ün yaşamı içerisinde avcılık kültürü Atlı Göçebe kültüründen çok çok öncelere dayanır. Kartal ile avcılık Kırgızlarda ve diğer Türk topluluklarının çoğunda saygın, önemli bir gelenektir. “Pazarık Kurganı, Sibiryaya, Moğolistan, Kazakistan'da (altın elbiseli adam vd.) yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen toka, kemik, eyer, altın ve gümüş kemer vd. eşyalar üzerindeki kuş, yırtıcı hayvan motifleri; Türk halklarında avcılığın bir meslek, yaşam biçimi, geçim kaynağı, spor ve savaş sanatı olarak algılandığını göstermektedir” (Güngör,2014).

Toylarda ve festivallerde eskiden olduğu gibi halen kartal ile avcılık yapılmakta, en iyi, en hızlı kartallar bu etkinliklerde seçilmektedir. Sadece başarılı kartal değil onun eğitmeni de hürmet görmektedir.

“Ateşli silahların olmadığı, ok ve yayın av hayvanına ulaşamadığı, bindikleri yilkıların insan boyu kadar karda hızlı hareket edemediği ve insan gözünün göremediği zamanlarda doğan, şahin ve özellikle de kartalla avlanma sonucu; maral, dağ keçisi, geyik vd. büyük baş hayvanların eti, derisi göçebelerin ümidi, yaşam dayanağı olmuştur” (Güngör,2014).

Bu kadar değer gören kartal avcılığı çok da kolay olmayan, sabır gerektiren bir iştir. Kartalı eğitmek zaman, bilgi ve deneyim ister. Kartal genelde yuvadan alınarak yetiştirilir ve eğitime tabi tutulur. Yuvadan yavru kartalı almak hem tehlikeli hem de beceri ister. “Alıcı kuşu yakalama işi daha yavruyken gerçekleşir. Biri manevra fişek hazırlayacak. Diğer biri ise kemendi bir ucundan tutarak kartalı ürkütmeye çalışır. Büyük kartallar (ana ve baba kartal) tehlikeyi hissederek yuvadan uçarlar. Bazıları ise yuvaya gelen bu yabancılara karşı saldırırlar” (Güngör,2014).

“Biri kement ile aşağı kartal yuvasına inecek olursa kemendin yukarı tarafına kocaman bir kazık çakılır ve kement kazığa bağlanır. Kemendin diğer ucunu beline bağlar ve aşağı iner. Bu işi dört kişi ekip olarak yaparsa daha başarılı sonuç alınır. Aşağı inen şahıs kemendi boşaltır ve yavaştan kımıldatır. Eğer ana baba kartal, insana doğru geliyorsa o zaman onları manevra fişegiyle korkutur. Birbirine degecek şekilde kemendin ucuna bağlarlar. Kartal yuvasının tam tepesinden yavaş yavaş kemendi aşağı indirirler.

O zaman demir kalkanın paldır küldür sesinden ürken kartal yavruları buldukları yerden fırlayarak dışarı uçmaya çalışırlar. Sonra onları yere kondukları zaman kolaylıkla yakalamak mümkündür. Kartal yavrusuna insan yaklaşıncaya yavru, hemen gagasını öne eğdirir, iki omzunu kabartır, pençelerini göstererek saldırı pozisyonuna geçip karşısındakini korkutmaya çalışır. Kartalcı onu çekip kundağa sarmalayarak götürür” (Güngör,2014).

SONUÇ

Türklerde kement kullanımı avcılık kültürü içerisinde başlayıp çobanlık ve atlı göçebelik döneminde de devam eden, bazı hayvanları, düşmanları, yakalama ve etkisiz hale getirmek üzere kullanılan yardımcı silahlardan biridir. “Peçenekler ile Bizans arasında yapılan bir savaşta bir Bizans soylusunun oğlu, savaşçı bir Peçenek Türk’ü kadının attığı kement ile yakalanıp demir bir orakla Peçenek arabalarıyla oluşturulmuş çemberin içine sürüklenmiş ve tutsak alınmıştır” (Comnena, 2000; Özcan,2018). Görüldüğü gibi avcılık dışında zaman zaman çatışmalarda da kement kullanılabilirdi. Türklerde kemendin yaygın olarak atların yakalanmasında ve yavru kartalların çalınmasında kullanıldığını görüyoruz. Türkler bu meziyetlerini geliştirmek için çeşitli oyunlar ve yarışmalar yapıyorlardı. Bozkır kültürü içerisinde her önemli olay bu tür yarışmaların yapılması için bir fırsattı. Diğer sporlarda olduğu gibi çocuklarda küçük yaştan itibaren kendilerine uygun materyaller ile kement atma çalışmaları yapıyorlar ve oyunlar oynuyorlardı. Bozkır yaşamında; oyunsal tekrarlar suretiyle tecrübe kazanmak, iyi bir savaşçı olmak için ve dolayısıyla hayatta kalabilmek için bir gereklilik olduğunu görüyoruz.

KAYNAKLAR

- Anarkulov, H.** (1991). Kırgızistan El Oyunları, Bişkek.
- Comnena, A.** (2000). The Alexiad. (Çev: E.A.S. Dawes). Ontario: In parentheses Publications Byzantine Series Cambridge.
- Gömeç, S.** (2014). Türk Tarihinin Ana Hatları. Berikan Yayınları, Ankara, s.173.
- Güleç, E.** (1996). Türk Rahvan Atı ve Atçılığı, Ankara.
- Güngör, A.** (2014). Kırgızlarda Kartalla Avcılık Geleneği, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 51, s. 319-339.
- Kafesoğlu, İ.** (1984). Türk Milli Kültürü. Boğaziçi Yayınları. İstanbul, s. 208.
- Öngel, H.B.** (2001). Türk Kültür Tarihinde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Baskı, Erek Matbaası, Ankara, s. 9.
- Özcan, E.S.** (2018). İskitlerden Bâciyân-I Rûm’a, Türk Kadınının Dönüşen Yaşam Tarzı. Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz 29, s. 169-183.
- Tutel, E.** (1998). At ve Atçılık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tuzcuoğulları, Ö.T.** (2019). Zeugma 3. Uluslar arası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, (Gaziantep, 22-24 Kasım 2019) s. 1-7.
- Tuzcuoğulları, Ö.T.** (2021). Eski Türklerde Ayak Topu (Tepük) Oyunu ve Ayinsel Boyutu.
- Tuzcuoğulları, Ö.T.** (2021). Fergana Vadisi ve Kan Terleyen Atlar. Ahi Evran Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları, XII. Ankara, s. 53-68.
- Toktorbayev, S.** (1991). Öspürümdör Oyundarı. Kırgız Cobet Baskısı, Bişkek.
- Türkmen, M. & Özmaden, H.** Kırgızlarda Popülerliğini Yitirmiş Geleneksel Binicilik Sporları İle Türkiye deki Varyantları, Gazi Beden Eğitimi ve spor Bilimleri Dergisi, V/2, s. 43-66.

Yıldıran, İ. (1999). Kavramsal ve Fonksiyonel Açından Türklerde Yorga/Rahvan Biniciliğın Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Geliştirme Perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, s. 43-58.

Yıldız, D. (1979). Türk Spor Tarihi, Ser Yayıncılık. İstanbul, s. 82.

Yudahin, K.K. (1994). Kırgız Sözlüğü, (Çev: Abdullah Taymas), 3. Baskı, Cilt I-II, AKDITYK, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

THE PAST-PRESENT AND THE FUTURE AUSTRO-HUNGARIAN RELATIONS

Ananda Majumdar

The University of Alberta

ORCID: 0000-0003-3045-0056

Abstract

In terms of population and geography, Austria and Hungary are similar countries. It was known as Austro-Hungarian Empire from 1867 to 1918. Present days Austria is a well-advanced country while Hungary is not that developed like Austria. Austria's GDP is more than three times that of Hungary; Austria's gross monthly average wages were EURO 2043 and EURO 763 in Hungary. In 2000 Hungary maintained a cordial relation with Austria in all aspects even though EU sanctions over Austria. The ties between Austria and Hungary are essential in the field of economy, social and cultural entities. They both are a network of international relations in the region of Central Europe and the EU. The gradual openings of the ties in the 1970s enlarged in the 1980s, the fall of the Iron Curtain in May 1989, the Pan-European picnic in August 1989, and the opening of the Austro-Hungarian border on September 12, were signs of the bright relations between Austria and Hungary, that it was a dual monarchy in the past. Austria faced an economic crisis in the year 2008-09, and it affected in Hungarian export and import economy. Hungarian export to Austria declined an estimated 25percentage while its import declined an estimated 20 percent. In 2010 export to Austria was increased estimated 30 percentage but an import from Austria did not increase, nor returned to the previous level. The regional cooperation between Austria and Hungary after 1989 was in full swing by its institutionalization of regional cooperation. Austria's relations with other Central European countries expanded through tourism. The article's objective is to discuss socio-economic scenarios of Central Europe where Austria and Hungary have been essential countries throughout many histories. The methodology has been completed through documentary analysis. The outcome of the article is to gain some knowledge about Austria and Hungarian relations throughout their past and present connections. The feature question is what the role of Austro-Hungarian ties in the context of Central European diaspora is?

Keywords: Central Europe, Austro-Hungarian Empire, Institutionalization, Regional Co-operation, Trianon, the agreement of Ausgleich, Francis the 2nd, Franz Joseph, Developed Empire, World War 1, Zionism, Social-Political Movement, Ethnic Belongingness, European Integration, Successful Europe, Iron Curtain

Introduction

Austro-Hungarian Empire was a developed Empire among other Empires such as the Kingdom of Italy etc. Their relation was excellent due to Emperor Franz Joseph's popularity in both Austria and Hungary. World War 1st and 2nd made this Empire divided and weakest in the European continent. The Empire was not prepared for the War. During the Cold War between the Soviet and Western regimes, the relation was not cordial between Austria and Hungary. Hungary was in a communist government and followed strict rules and policies. It made the iron curtain for a division between Austria and Hungary, thus creating political distinctions. Austria was under liberal democracy and within a Capitalist regime and was more industrialist than Hungary. Hungary, from the beginning, was an agricultural economy. Therefore Austrian per capita income and facilities were better than Hungary. They are twin countries, but the relation was not always more pleasant after 1914 once they were a united and robust Empire. Germany is a country that has a significant influence in both Austria and Hungary. Vienna and Berlin were allies through the Dual Alliance (Mutschlechner, 2014). Germany became a predominant power in Central Europe after its unification in 1871¹. Austrian Hapsburg Monarch was entirely dependent on Germany for protection. As a result, German influence in Austria was in full swing.

---

¹ Austria-Hungary and Germany: complicated relations. Paragraph 2nd.

Literature Review

Today, Austria and Hungary are guided by past relations with many sins and mutual understanding. Their current policy interest depends on their stand together before. It is nostalgia. Their inter-state ties, cultural and historical contacts, economic relations make Central Europe, along with other ties like Czechia and Slovakia, a successful group of countries (Austro-Hungarian heritage in current European Union, scribhun, n.d.). Its ties with Scandinavian Europe are a focus to male a united Europe. Their harmonious integration plays a vital role in a strong Europe. Though they have a different ethnicity, many ideas, different views in many courtiers, different perspectives, their passion and integration made them united. The paper has discussed a more substantial Empire from its roots to the present scenario. During the discussion, it was observed that Austro-Hungarian advancement, their prosperity in 1914 made many Empires zealous. Serbian and Italian activities against the Empire are an excellent example of socio-political conflict. Current Central European countries Hungary, Austria, Slovakia, Czech Republic are not much closure than Romania, Poland does with the United States. The socio-political and economic scenario is changed along with changing demographics between European countries

Objectives

The paper has discussed the history of the Austro-Hungarian Empire, its involvement with World war 1st against its neighbour countries, its social and political situation and modern Austria and Hungarian relations in the context of its historical ties. Therefore, the paper has aimed to explore the relationship from their roots.

Methodology

The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The method to writing the essay has been taken by the description of sources, by reading, gathering in-depth insights on topics, focusing on exploring ideas, summarising, and interpreting and mainly expressed in words (documentary analysis through qualitative approach).

Result and Discussion

The Empire of Austria has been ruled by the Habsburg monarchy since their history. ²Holy Roman Emperor Francis 2nd claimed himself as the Emperor of Austria as Francis 1st. After the end of the Roman Empire, Napoleon (1814-15) became the Emperor of the Austrian Empire. After Napoleon, Austria became a part of German states ("Austria-Hungary, History, Map, & Facts, Britannica," 2019). Austro-Prussian War in 1866³ changed Austrian history throughout its expulsion from Germany. Franz Joseph⁴ became the Emperor of Austria. The Emperor of Austria was given the importance towards East on Austrian interest and agreed with rebellions Hungarians on February 8, 1867, which was called Ausgleich ("Austria-Hungary, History, Map, & Facts, Britannica," 2019). Through this, he maintained a good relationship with rebel Hungarians and was trying to expand the boundary of Austria. Emperor Franz provided fully internal autonomy to Hungary with a responsible ministry through the agreement. It has been promised by the Hungarians that Hungary and Austria will yet be a single empire for its strength and to protect itself from other countries.

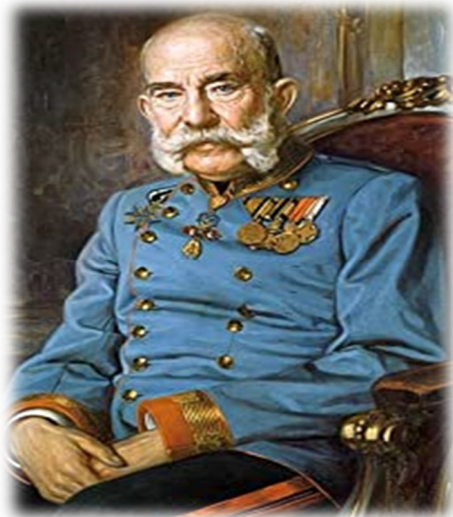
² Austria-Hungary, historical empire, Europe.

³ Austria-Hungary, historical empire, Europe

⁴ Austria-Hungary, historical empire, Europe

The mutual understanding and the agreement between the Emperor and the Hungarians made Austro-Hungarian Empire stronger. ⁵Through the agreement of Ausgleich, Austria and Hungary were a greater empire, and the dream of Franz Joseph was fulfilled to make Austria more powerful. German power was reduced after the War and had been distributed with Hungarians. Hungary received a good position through equality by the Emperor and became a similar land to Austria. Thus, the term "Dual Monarchy" was established between Austria and Hungary (Austria-Hungary 1870-1914, n.d.). Franz Joseph (1848-1916) was the Emperor of Austria and recognized by the Hungarians as the King of Hungary from the Hapsburg family, a traditional Austrian ruler. The Empire had many strengths in social contexts that helped the Empire to be united. Emperor was popular in both Austria and Hungary; an estimated 90 percent of the Austrians were Catholic, while an estimated 60 percent of the Hungarians were Catholic, which made them religiously bond each other. ⁶Germans were the major ethnic inhabitants estimated at 24 percent of the total populations, Hungarians were estimated at 20 percent, Czechs were estimated at 13 percent, Poles were estimated at 10 percent, Ukrainians were estimated at 8 percent, Rumanians were estimated at 6 percent, Croats were estimated 5 percent, Serbs were estimated 4 percent, Slovaks were estimated 3 percent, Italians were estimating 3 percent. Those communities were the inhabitants of the Austro-Hungarian empire (1870-1914).⁷ World War 1 (Austria-Hungary – World War 1, n.d.) was devastated for the Empire because of its defeats against the friendly allies. The Empire broke into pieces due to the defeat. The territorial separation of the great Austro-Hungarian Empire was concluded by the "Peace Treaty" (Austria-Hungary – World War 1, n.d.). Before the War, ⁸the Empire was estimated at 676,443 square kilometres and an estimated 52 million people. The Empire had an estimated 7.8 million soldiers during World War 1st (Austria-Hungary – World War 1, n.d.). The Empire was more organized and urbanized than the opponents of World War 1st. An estimated 25 percent of the population of the Empire was urbanized, while in Russia, it was estimated at 13.4 percent, in Serbia, it was estimated 13.2 percent, in Romania, it was estimated 18.8 percent people who were urbanized.

⁵ European History. Austria and Hungary 1870-1914

⁶ European History. Austria and Hungary 1870-1914. The main ethnic groups in Austria and Hungary.

⁷ Austria-Hungary. Austria-Hungary during World War 1. Paragraph 1st.

⁸ Austria-Hungary. Austria-Hungary during World War 1. Paragraph 3rd.

Austro-Hungarian Empire was industrially developed with a higher Gross Domestic Product than the Kingdom of Italy. Economically Austro-Hungarian Empire was the most developed opponent of the Kingdom of Italy. ⁹Before declaring the War in 1914, Prime Minister Count Istvan Tisza was the only person hesitant to be involved in the battle. Austrian Archduke Franz Ferdinand was killed by the opponent spy (Serbian attack) through which Austro-Hungarian Empire was preparing for the War. Emperor Franz Joseph challenged Serbia to start the War, breaking out (Austria-Hungary – World War 1, n.d.). During the war Austro-Hungarian army was facing challenges due to traditional warfare equipment, artilleries were insufficient, correct supply of ammunition was not appropriate, they were weak in the air force. As a result, they suffered on twelve fronts they were facing from enemies. ¹⁰An estimated 2.2 million soldiers participated from Austria and Hungary; more than 1 million soldiers died during the War. ¹¹Hungarian casualties were more than any other ethnic group of soldiers during the War. Hungarian soldiers were disciplined and trustworthy, and it was an agriculturally based country that helped more and easier forces mobilization. These are a few reasons for greater Hungarian casualties. In the Empire, the middle class was a small community (Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914, The Modernization of Nations, n.d.). Among the bourgeois were many Jews who were trade persons, professionals by the force of the society. ¹²Jews could not be able to a bureaucrat or army officers. The minorities of Jews were the symbol of attraction by the rest of the major social and Western Europe's people. Antisemitism was built among the minorities of Jews in the Austro-Hungarian Empire against the bourgeois. Zionism¹³ also arises among Jews community in the Empire for a free state. Zionism was turned into a Jews movement for freedom and free Jews state in the Austro-Hungarian Empire. ¹⁴In the late 19th century social structure of Empire, the Empire produced two societal and political movements among the Austrians German; was Pan-Germanism and Christian Socialism (Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914, The Modernization of Nations, n.d.). ¹⁵Educated and modern Austrian Germans wanted Slavic Austria to be ruled by the Hungarians and finally united with Germany economically. ¹⁶Pan-Germans wanted to reform Austria religiously by focusing on Protestantism and finally united with Germany politically. On the other side Mayor of Vienna (Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914, The Modernization of Nations, n.d.) was a Christian Socialist¹⁷ who sponsored (Karl Lueger,1844-1910) public ownership of city equipment's, free milk for school children, various welfare services and nurtured his followers to ignore and hate Jews, Marxists, and Magyars. Pan-Germans, Christian Socialists, Social Democrats were founded in 1888. They wanted a centralized rule in Austria controlled by the Government. However, Austrian Social Democrats supported a secular educational program, social gains, an eight-hour working. Social Democrats also supported minorities' protection, common interests, and democratic federalism.

9

¹⁰ Austria-Hungary. Austria-Hungary during World War 1. Paragraph 34th

¹¹ Austria-Hungary. Austria-Hungary during World War 1. Paragraph 36th.

¹² Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 4th.

¹³ Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 5th.

¹⁴ Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 6th.

¹⁵ Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 6th.

¹⁶ Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 7th.

¹⁷ Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914. The Modernization of Nations. Paragraph 8th.

Conclusion

The feature question is what the role of Austro-Hungarian ties in the context of Central European diaspora is? The relations of Austria and Hungary after World War 2nd were politically different (Austria–Hungary relations, 2013). Hungary followed communist ideology after 1945, while in Austria, communism has not been followed, and their politician was careful about the communist rise. The Hungarian revolution in 1956¹⁸ made Austrian revolutionaries succeed. Hungarian refugees found their way to Austria to survive during their stressful days. Austria received them in great empathy. In the 1970s, ¹⁹Janos Kadar (Austria–Hungary relations, 2013) of Hungary reduced exploitation over people under his communist rule. In Austria²⁰, Bruno Kreisky was the head of the Government. The ties between Austria and Hungary melted. It is observed that Hungarian communist rule was not a standard system in the Austrian political system; the Hungarian Government was authoritarian through their communism and obeyed by the Soviet Union during the days. Austria, on the other side, was liberal. The ideologies (Iron Curtain) between Communists under Soviet leadership and Capitalists under West ideologies politically isolated both countries. Bruno Kreisky was the first head of the Austrian Government interested in a warm relation with Hungary again. It was commented as "K & K era" (Austria–Hungary relations, 2013). ²¹In 1996 joint world exhibition by Austria and Hungary was planned (Expo-1996) to host by Vienna and Budapest. However, it was not successful due to a negative plebiscite. The Hungarian Government finally decided to demolish Iron Curtain between Austria and Hungary and its Austrian counterparts. As a result, many East Germans visited Hungary for a vacation and went to Austria. It was a joy between Austria and Hungary for amalgamation once again. Both Austria and Germany have extensive influences economically, politically, and socially, ethnically in Central Europe. They are both members of the European Union. The Schengen Agreement (Austria–Hungary relations, 2013) allowed both citizens to cross the border without controlling their rights of way. Austrian business industries set up many banks, factories, shops in Hungary. Austrian farmers leased or bought the farmlands of Hungary for wine production. Austrian living in the East goes to Hungary to check up on their health and teeth by Hungarian dentists due to cheaper than Austria. Business, Economy, Agricultural exchanges have prospered both Austria and Hungary and prospered Central European economy. Social and Cultural sales increased and improved relations between the people of both countries.

References

- Austria-Hungary | History, Map, & Facts | Britannica. (2019). In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/place/Austria-Hungary>
- Austria-Hungary 1870-1914. (n.d.). Www.historyhome.co.uk. Retrieved from <http://www.historyhome.co.uk/europe/aus-hun.htm>
- Austria-Hungary – World War 1. (n.d.). Www.worldwar-1.Co.uk. Retrieved from <https://www.worldwar-1.co.uk/austria-hungary/>
- Austro-Hungarian heritage in current European Union | scribe. (n.d.). Www.scribhun.com. Retrieved December 16, 2021, Retrieved from <https://www.scribhun.com/austro-hungarian-heritage-in-current-european-union/>

¹⁸ Austria-Hungary Relations. After World War 2nd

¹⁹ Austria-Hungary Relations. After World War 2nd

²⁰ Austria-Hungary Relations. After World War 2nd

²¹ Austria-Hungary Relations. After World War 2nd

Society and Politics in Austria and Hungary, 1867-1914 | The Modernization of Nations. (n.d.). Bigsiteofhistory.com. Retrieved December 16, 2021, from <https://bigsiteofhistory.com/society-and-politics-in-austria-and-hungary-1867-1914-the-modernization-of-nations/>

Austria–Hungary relations. (2013). Yamm. finance. https://yamm.finance/wiki/Austria%E2%80%93Hungary_relations.html

Mutschlechner, M. (2014, June 19). Austria-Hungary and Germany: complicated relations. Der Erste Weltkrieg. <https://ww1.habsburger.net/en/developments/austria-hungary-and-germany-complicated-relations>

IMPLICATION OF CLASSICAL AND MODERN POLITICAL THOUGHTS FOR THE EMERGING FIELD OF POLITICAL SCIENCE EDUCATION IN NIGERIA

Okoro Lawrence

Department of Social Science Education, Political Science Unit, University of Nigeria

ABSTRACT

Over the years Political Thought has been described as a man's endeavour to consciously understand and solve the problems of life around him as an individual, a group, organization, and society in which he lives. It consists that form of discipline inquiry and rigorous investigations into the intellectual tradition or political philosophers like Plato, Aristotle, St. Augustine, Machiavelli, Karl Marx and other seminal political thinkers whose history consists of the evolution of men's thinking about socio-political problems over time. Consequently, this study discursively identified the method of teaching political science education, and then construed from the various perspectives of collections of thoughts and varying theories of the state across Epochs. Significantly, the study unearthed that, there exist remarkable discrepancies between the focus of political thoughts in the classical epoch as represented by the perceptions of Plato and Aristotle on one hand, and the prevalent ideas in the medieval era on the other hand, and then the nature of political thoughts between the Renaissance period and the Eras of Reason and Enlightenment. The study also shows the existence of some sorts of paradigm shift from what obtained in both the classical and medieval ages. The study concludes that, although the Classical Political Thoughts seemed unempirical and utopian; as they sought the emergence of politics and politicking not characterized by inequalities and injustices, yet their thoughts pattern have bearings towards the emergence of the modern day political system, and so recommends that, students and all learners in Nigeria, especially those at the elementary levels, should be adequately exposed to the history of their societal-cum-political development and civilization via political science education, to enable them have a rich knowledge of their societies'/states' historical evolution and, or development.

Keywords: Political Thought, Implication, Classical, Modern, Political Science Education

1. INTRODUCTION

The history of political thought basically dates back to antiquity through to the modern era. It covers a good number of Greek and Roman thinkers including the many schools of thought like those of the Sophists, the Cynics and the Epicureans (Mazi Mba, 2006:p2). Generally, Political thought could be divided into three historical epochs namely; the Classical and Medieval eons and the Modern Era. In the periods of the Classical Antiquity, the Western political thought has its root in the ancient Greece, traceable to fifth century BC when the Greek *polis* or city-states had such forms of political systems as monarchy, tyranny, aristocracy, oligarchy and democracy. In that era, the works of political philosophers like Plato's "*Republic*", (427-347 BC) and Aristotle's "*Politics*" (384-322 BC) were created in the context of Athenian democracy. They wrote of the *polis* as an ideal form of organized society of "men" where the needs of the whole community – (the intellectual, socio-cultural, religio-political, moral and economic) could be met and satisfied. The Roman *Rex Publica* or Commonwealth was a legal system whose jurisdiction extended to all Roman citizens which corresponds more accurately to modern concept of the state. The ancient Chinese and Indian civilization took the form of the Greece's, in that there was a unified culture partitioned into rival states.

The works of Chinese philosophers as Confucius (551–479 BC), Mencius (372–289 BC or 385–303 or 302 BC) among others all sought to restore political stability within their political system.

During the Medieval Periods, early Christian philosophy like the works of St. Aurelius Augustinus Hippoensis (13 November 354–28 August 430 AD), came in to moderate the Stoicism and the justice theory of the Roman world, and they emphasized, that the state should apply mercy as a moral example. In Augustine's City of God, for instance, he argued that one is either a citizen of the city of God (Civitas Dei) or the City of Man (Civitas Terrena). St. Thomas Aquinas (1225–1274) who reintroduced the works of Aristotle supports the church supremacy over the state, because according to him, its ultimate purpose is the salvation of souls. The feudal system which lasted for about ten centuries and typifies the socio-economic and political system of land ownership wherein the lords, leased out land (manor) to serfs who owe loyalty to the lords, also surfaced and faced off. The Islamic Political thought based on the teachings and precepts of Qur'an – Sunnah, ibada, din, rab and ilah and had such thinkers as al-kindi, ibn Sina, ibn Khaldun among others. The crack of dawn of Reformation and Renaissance witnessed the codification of natural laws and doctrines of state sovereignty, which led to the plunge of papal authority, but the coming of monarchical absolutism that transposed feudal constitutionalism that the medieval politics depended upon. Its petering out is the emergence of the Modern Era which birthed the Age of Reason and Enlightenment that witnessed the changing condition of political and social speculations of societies. It was characterized by skepticism of religious dogmas driven by such thoughts as; "what best form should the state take" and quests like that (www.noun.edu.ng).

The prevalent belief of the era of Enlightenment is the Principle of liberty which emphasized the non-encroachment of state on individual's freedom as contained in Code Napoleon, that later got exported from France to Europe and the rest of the world (www.noun.edu.ng). Thinkers witnessed in this era like Bentham (utilitarian thinker), Hobbs, Lock, Rousseau (the contractualists), Machiavelli (the end justifies the means) Bodin, Montesquieu (legalists), etc looked forward to the emergence of politics not characterized by inequalities and injustice. Then the emergence of industrial revolution which birthed a parallel revolution in political thought during which capitalism greatly reshaped society, just as socialist movement began to gain sway. At this period, Marxism (class struggle) developed; socialism and trade unions came up as established by members of the political setting (www.noun.edu.ng).

The systematic study of all these intellectual traditions, the thought pattern, the theories, political events and their relations to human society within the political system is what political science reposes its concern. When these systematic inquiries are related to the broader field of education it becomes political science education.

Therefore the emerging field of Political Science Education is primarily concerned with the systematic study and analysis of power acquisition and utilization, intellectual traditions, theories, institutions, processes of political functions and formation, and implementation of public policies and system of governance in general within complex societies. The philosophy underpinning the discipline is geared towards the production of graduate teachers who possess extensive knowledge, critical mind, requisite ability and skills to comprehend, analyse, predict and influence the factors which impact on power relationship, governance, and the teaching and learning of government in schools and tertiary institutions (www.unn.edu.ng).

2. Conceptual Framework

2.1 Political Thought: Political thought is a generalized term which comprises all thoughts, theories and values of a person or a group of persons or a community; on state and questions related to the state. It covers a set of concepts, propositions, ideologies, doctrines, principles and laws which are applied in both the study and solving of politics and political problems in society (Nwanolue & Ezibe, 2017: p1).

2.2 Classical Political Thought: classical political thought is simply the diverse thoughts system developed in the ancient period covering a good number of Greek and Roman thinkers including many schools of thought like those of the Sophists, the Cynics and the Epicureans. Sometimes, classical political thought is confined to refer to the study of Plato and his pupil Aristotle, since the duo are the grand political colossi of the ancient epoch (Mazi Mba, 2006:p2).

2.3 Modern Political Thought: Modern political thought (17th–19th Centuries) is period characterized by unprecedented political, technical and social transformations. It is the era of political thinking that sees the emergence of the modern state, the Enlightenment, the French revolution and its aftermaths (up to Second World War), the rise of liberalism as well as critical perspectives (of concepts – contested, defended, criticized, and redefined by political thinkers) on the political challenges of modernity. The central themes of modern political thought include such concepts as State and Sovereignty; Political Obligation and Civil Disobedience; Liberty; Rights; Equality and Justice; Democracy; Power; Reason; Society, etcetera. This era covers works of such thinkers as Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau, Bentham, Kant, Burke, Hegel, Mill, Nietzsche, and Marx among others.

2.4 Political Science: Political Science is an academic discipline within the social science which is concerned with the systematic study and analysis of politics. It attempts to understand the political behaviour of individuals, groups and societies, the factors and conditions that affect political actors, political events and institutions (Remi & Francis, 1999: p5). It is also the disciplined study of government's policies, institutions, and the behaviour of denizens in society and the entire political world. Generally, political science like every other social science concept has definitional problem, but semantically, with a unified denotative epicenter, in the word of Agarwal it's phrased as the study of the State and Government (Agarwal, 1976: p3).

2.5 Political Science Education: Political Science Education is a discipline that concerns itself with the application of the knowledge of Education in the systematic study and critical analysis of political thoughts, political theories, political institutions, political organizations and political activities of the State (Kwasau, 2013).

3. The Aim/Objective of Political Science Education

The emerging field of Political Science Education, based on the enunciated philosophy, is established to among other aims and objectives, produce student teachers with adequate knowledge of the contents and principles of Political Science and its application in classrooms using educational theories and methodologies (www.unn.edu.ng).

3.1. Instructional Methods of Teaching Political Science Education

There is an assumptive perception based on theoretical and philosophical view points, that there are three major approaches of imparting knowledge or lesson to a learner (Mustapha & Emmanuel, 2016:p108). They include the teacher centred approach, the child centred approach and the mid-way approach. The teacher centred approach is based on the idealism philosophical school of thought accentuated by Plato and his proponents; where precedence is given to the teacher while the learner remains a tabula-rasa. The child centred approach on the other hand places learner's interest and aspiration at the fore front, and the teacher, being not 'a sage on the stage but a guide on the side' (El-yaqub, 2011) plays the role of a facilitator, wherein the teacher is regarded as a necessary guide of interests, motives, objectives and methods, other than the image of coercion and authority (Mustapha and Emmanuel, 2016: p109). The mid-way approach as the name implies is the synergistic blend of teacher/student-centered approaches, wherein the emphasis is on the need for social interaction and relationship as a means of improving teaching. Teachers are required to allow learners to take active participation in the lesson based on their knowledge and ideas. The teacher ensures that requisite motivation strategy is the order in the teaching and learning setting. However, to drive these instructional approaches into practice in the teaching and learning of political science education, it is imperative to employ teaching method (such as story-telling, illustration, demonstration, field trip and problem solving among others) which is a sub-set of instructional approaches; it deals with the totality of what a teacher does from the commencement to the end of his lesson in the classroom (Mustapha & Emmanuel, 2016:p109). Though according to National Teachers' Institute, (NTI) there is no single best method of teaching; the right choice of method for a particular lesson depends on many factors such as learners' characteristics, the subject matter, time and resources available and size of the class among others (NTI, 1990, pp117-118).

4. The Implications of Classical and Modern Political Thoughts for the Emerging Field of Political Science Education

The study of classical and modern political thought has availed us with the following ideas on how they affect the emerging field of political science education;

1. The study avails us the understanding that Political Thought is a relevant academic field which generates ideas and concepts on the organizational system, nature and structure of government (Opurum, 2007) and it is this knowledge that political science education seeks to explore and impart.
2. The study of Classical and Modern Political Thought via political science education has availed the understanding of the co-relations between the people and the political society, the answers to fundamental questions about the State, Government, Law and the enforcement of Legal Codes. For instance, the Napoleonic Code by Napoleon Bonaparte of France which came up by 1801 (but published/approved 1804) on issues pertaining to property, colonial affairs, the family and individual rights. These codes constitute the integrals of the present commercial, criminal and civil/family laws.
3. The knowledge of Classical and Modern Political Thought through Political Science Education has exposed us to the knowledge of the trends of political civilization and their contributions to the origin of civil society (Opurum, 2007) (i.e. the evolution of modern state).
4. Political Thoughts attempt to solve present day problems by looking for ideas which solved similar problems in the past.

It interprets and utilizes historical facts to solve present day problems, and the constant intellectual inquiry into the intellectual traditions-cum-techno-politan of the modern world to solve these societal challenges is the concern of Political Science Education.

5. Political Thought contributes to the development of the world democratic Thoughts, Liberty, Equality, Sovereignty, and International Justice, the knowledge of which Political Science Education bids to inculcate revealing that the study of Classical Political Thought is a desideratum as well as a relevant stepping stone to the understanding of the foundation of the Modern Political Theory and organization as well as the prevailing system and structure of political organization in the state.

5. Conclusion and Recommendation

5.1 Summary

This study has shown that Political Thought is as old as man. It ran through ages from antiquity to the medieval, then to the modern and even up to the present. And in each era, there exist some sorts of proportionate relationships between the antecedent and the successive epochs. In classical antiquity, as instanced, the Greek and Roman thinkers engaged on how to establish an ideal state within the polis or the city-states by the philosopher kings or the Rex. The ancient Chinese and Indian civilization took the form of the Greece's and sought to restore political stability within their political system. The medieval periods which ushered in Reformation and Renaissance witnessed the manifestation and codification of natural laws and doctrines of state sovereignty and consequently, the decline of papal authority on the state due to medieval protuberance.

. The Modern era, characterized by the Age of Reason and Enlightenment, witnessed the increasing growth of political consciousness, the proliferation of political thoughts, and a paradigm shift from the intellectual tradition to the present empirical political inquiry.

5.2 Conclusion

Based on the above trends, this paper concludes that although the Classical Political Thoughts seemed unempirical and utopian in their quest for a political system not characterized by inequalities and injustice, their thoughts pattern have bearing towards the emergence of modern day political system, on the singular rationale that every political system within the cosmos agitates for equitable and egalitarian society. Thus the study of Political Thought is essential to students and citizens of any nation because it evokes and instills ideological consciousness and the development of coherent political thought pattern and clarity of political ideas in the lives of learners.

5.3 Recommendation

It is pertinent to state that anyone who forgets their history would certainly not appreciate their attainment to level of heights. This goes without saying that this paper recommends that students and all learners in Nigeria, especially beginning from elementary levels, should be adequately exposed to the history of their societal-cum-political development and civilization through political science education, to enable them have a rich knowledge of their societies'/states' historical evolution and, or development and advancement, so that the knowledge acquired from such exposure can help out in breeding up citizens who possess positive attitudes and good-will towards bringing sanity into the present political quagmire and quandary manifestable in the Nigerian political system.

REFERENCES

- Agarwal, R.C. (1976). Political Theory (principles of political science), New Delhi: S. Chand.
- Course guide: (2014). History of Political Thought I. Retrieved September 12, 2018 from www.noun.edu.ng
- El-Yaqub, I. L. (2011). "The meaning and scope of social science teaching" an Unpublished lecture note delivered on Subject method (Edu 124) on 18th July; Department of Arts and Social Science education, Taraba State University, Jalingo.
- Kwasua, A.M. (2013). Political science education in Nigeria: an imperative tool for sustainable development in Nigeria, *European Scientific Journal*, 9(8), 185 –7881
- Mazi Mba, C. C. (2006). Political Theory and Methodology. Nigeria: Rex Charles
- Mustaph, M. J. & Emmanuel, D. N. (2016). Social Studies Curriculum Workshop for Colleges and Universities, Gwagwalada: Chartered Graphic Press.
- National Teachers' Institute (1990). Advance Diploma in Education Courses Book in Early Child Education (ECE), Module 9, Kaduna: National teachers' Institute Publishers
- Nwanolue, O. & Ezeibe, C. (2017). A History of Political Thought: Plato – Zik, Enugu:
- Oporum, I. (2007). Classical Political Thought, Owerri: Imo State University Press.
- Remi, A. & Francis E. (Ed.). (1999). Element of Politics. Lagos: Sam Iroanusi. Parakletos Immunnis Drive.
- Social Science Education Approved Postgraduate Programme (2015) Retrieved July 2018 from www.unn.edu.ng

THE CONSTITUTIONAL REVOLUTION AND THE ROLE OF ASSOCIATIONS IN PEOPLE'S POLITICAL PARTICIPATION

Ali Aghayari

Tabriz- Urmia University

Abstract

The Constitutional Revolution of Iran, like other great contemporary revolutions, led to the creation of a set of democratic and revolutionary institutions and bodies such as the Constitution, the Shura Council, the free press and associations, which should undoubtedly be considered the most important achievements of this great political and social change.

After the proclamation of constitutionalism, first in Tabriz and then in most cities and also in some rural areas, associations called local associations were established. These associations have met with unprecedented popularity of the people and played a significant role in the political and social life of the country in the events and currents of the first two years of the constitutional era.

The people of Iran, who before the proclamation of the constitution had no political and social rights and were considered subjects of the authoritarian sultan, worked within the associations and around them for their first experiences in the field of political participation and organized collective activity.

The present article, which is based on the library method and content analysis of first-hand sources, seeks to answer the question of what role the associations played in the political participation of the people in the victory of the Constitution.

Keywords: Association, Constitutional Revolution, Local Association, State and Provincial Association, Association of Azerbaijan

Introduction

How State And Provincial Associations Are Formed

Among the demands that were clearly announced to the government of Muzaffar al-Din Shah by the founders of the constitutional movement, there was no mention of the establishment of local associations. Only the law, which was drafted by a group of political elites in the first days after the constitution as the National Assembly Election Law, provided for a "supervisory board" of six urban classes under the ruling party in order to avoid parliamentary influence. To do the job of parliamentary elections. But this was not the only basis for the formation of state and provincial associations; Because from the very first meeting of the Tabriz Local Association, which was formed on the first day of Ramadan (two and a half months after the constitution was granted) by a "group of scholars, scholars and businessmen", it was decided to form two separate assemblies: a assembly consisting of "several scholars and twenty From the merchants, who had to consult and discuss "certain matters", and the second parliament was the same election monitoring association, which was organized from six classes and had to take over the work of the council elections.

The people of Tabriz played a major role in the recognition of local associations; Because in the twenty-third day of 1324 AH, the representatives of Azerbaijan had not yet arrived in Tehran, when the first protest and gathering of the Azerbaijani people took place around the local association. The protest, which lasted about a week, went so far that "the people wanted to seize the slaughterhouse, distribute weapons and rifles among the people, and release the prisoners."

Among the weekly demands of the Tabrizis, two were more important: one was that the government should officially declare Iran a constitutional state, and the second was that national associations should be signed to open them. It is noteworthy that the Shah was forced to formally accept all the above requests on the 28th of Zihjah.

Given what has been said, the formation of local associations was undoubtedly not the law of parliamentary elections but the pressure of popular associations and the masses, and these pressures continued after the formation of associations, increasingly emphasizing the need for their strength and permanence.

In answer to the question of what necessity these people saw in the formation of the said associations, one thing is certain; And that the people wanted their complaints and grievances addressed. The people of Tabriz insisted on this point so much that they considered it synonymous with constitutionalism. According to a member of the Tabriz Association, "People think that the constitution is the same as handling petitions and eliminating oppression and abuse." "So people can not be answered."

Local associations, despite resisting the demands of the people and repeatedly stating that the task of this holy association is to negotiate reforms and advise on affairs, and to take care of the details of affairs outside its duty. At the same time, they had no choice but to sit down and, after listening to the demands and complaints of the clients, take action according to their authority and influence. After a while, the Tabriz Association was forced to form special commissions called the "Petitions Commission" to find a solution in this regard. Although local associations have done a good job of responding to and resolving the problems and grievances of the people, paying attention to the people's biggest issue with the government, the tax, has put the associations face to face with the government.

Azerbaijan State Association

The core of this association was in fact the "Tabriz Association", which was renamed the "Azerbaijan Provincial Association" after the passage of the Law on State and Provincial Associations. Elections, grievance redressal, tax collection, etc., were entrusted to him as the representative of the central government, but he called for broader and more fundamental social and economic reforms at the national level. The association's position on constitutional issues was unchangeable and it refused to compromise with tyranny.

The association published a newspaper in October 1906. But because it was the organ of the state association, it was published under the name "Association" from 38 º onwards. The newspaper was first published twice a week and then three or four times a week. The contents of the newspaper, especially most of the contents of its first issues, were about the actions of the Association and the events in Azerbaijan, which were written in simple prose. Overall, this newspaper is one of the important sources for getting acquainted with the activities of the Azerbaijan State Association and the political events in Tabriz during the constitutional era.

The association was in contact with associations in other cities of Azerbaijan and issued instructions to them. The State Association of Azerbaijan was generally extremist and revolutionary. The association's reputation was not only due to the fact that it was the first association to be formed after the Constitution, but also because of the effective support it received from the Assembly and the widespread strike in Tabriz. Mohammad Ali Shah agreed to accept its demands, which were the dismissal of Noz and the acceptance of the constitutional basis.

Kasravi, who has witnessed the activities of this association closely, writes about the main purpose of its establishment: "They wanted the field to be in the hands of the people in all cities so that the rulers could not disrupt the orders of Mohammad Ali Mirza."

This was used by the people of Tabriz and they had set up such an association and they wanted it to be everywhere.

The association consisted of two chambers, the "General Assembly", which was responsible for dealing with complaints and grievances of the people, and the "Private Assembly", which elected representatives of the people on Sundays and Wednesdays to deal with major governmental and national affairs. They were negotiating. In addition to the guilds and businesses, twelve people must be present in the association every day. Every day (except Friday), three business representatives, two guilds, and law enforcement officials attended the General Assembly. The association intervened in all matters of governmental, governmental and legislative aspects within the province of Azerbaijan, so that with the efforts of that association, the price of bread in the city of Tabriz was reduced. The association also oversaw the supply of basic goods and set up new schools. The association's influence and prestige increased so much that the Tabriz Mujahideen appealed to the association to expel Mirza Hassan Mojtahed and his son Mirza Massoud from the city.

Government And Local Associations

The people of Tabriz resorted to foreign pressure to establish a local association and sat in the British consulate for a while until Crown Prince Mohammad Ali Mirzai was forced to accept their request. Of course, Mohammad Ali Mirza wanted the limits and function of the Tabriz Association at the level of electing and sending a representative to Tehran, but this thought was met with a strong reaction from the people of Tabriz and people gathered around the association, saying, "Some Arajifs say that the Tabriz National Association The appointment of Tehran lawyers will be suspended. Therefore, the Tabriz National Association should not be stopped. "Whatever they answered will not be stopped, the people did not accept." Finally, the pressure of public opinion forced Mohammad Ali Mirza to issue an autograph stating that "the Tabriz National Association has been established enough and a person will be appointed to confirm the members of the association by Hazrat Aqdas and will be present in the association." Of course, after the Crown Prince set foot in Tehran, he once again demanded that the Tabriz Association be dissolved. However, the group, which included the local ruler and government departments, did not like oversight and possibly the involvement of another body, such as the local association.

Local Associations and Parliamentary Elections

The parliament was considered a symbol of constitutionalism and its formation, especially the first parliament, was very important and, as mentioned, the organization of council elections was considered one of the first duties of local associations; Something that the associations did quickly. In Tabriz, the elections of the Shura Council began on the fifth of Ramadan (five days after the formation of the Association). The ulema elected their six representatives, and then all the urban classes elected their representatives under the supervision of the local association and the association of observers, respectively. The people's representatives finally left for Tehran with a glorious ceremony on the 23rd of Dhiqaadah. The election and deployment of members of parliament in a time when the Shura Council was in its infancy is one of the positive points in the record of state and provincial associations. Of course, the first parliament would not have been formed so soon if it had not been for a regular and credible organization such as the local associations behind the elections to the Shura Council; Because in spite of these powerful assemblies, there was a consensus among the urban classes in appointing and sending a representative, and the parliament was completed.

As in some cities, due to the weakness of the local council election council, there was a lot of trouble and complaints, and this damages the credibility of the parliament.

Parliament And Local Associations

Although local associations played a key role in electing and sending members of parliament, the parliament- especially members of Tehran who did not have such a religion in relation to local associations- did not initially have a good opinion of these associations; Perhaps because the Shura Council did not know the role, position and even the name of the mentioned associations correctly.

The opposition first started when it came to budgeting for associations. "The local association must be in accordance with the law and the correct order," said Vosough al-Dawla. Who said that now a local association should be formed and expenses should be determined for him? But Mr. Mirza Mohsen replied to him: "This association is a community association, not a monitoring association." Saad al-Dawla admitted: "Although the Tabriz Association helped us a lot and tried hard to choose a lawyer, such associations do not have the right to spend." According to the negotiations, the opposition considered the mentioned associations as hundreds of popular associations and did not give them a place in the government structure. However, even opponents of budgeting for associations saw the need for such "local or local" associations.

As the scope of activities of the associations, especially the Tabriz Association, increased, the opposition of the parliament became more and more obvious. Of course, these objections were answered by the representatives of Tabriz. The newspaper of the Tabriz Association attributed the opposition to the Tabriz Association to the tyrants: It is the National Assembly, let them disrupt it. "The newspaper continued its article by describing the impact of the association on strengthening constitutionalism: Certainly, like the people of Khorasan, Asif al-Dawla was captured by another person, they could not send their lawyers to Tehran until now. This community is a source of hope for the people. "In the next issue, a member of the Tabriz Association responded to the parliament's criticism: There are several objections to the Tabriz Association: First, it is thought that the Tabriz Association is claiming to be a council... The short answer is the same as what was stated in the Majles newspaper that it is a state association and not the Central Council... This idea can be confirmed when Tabriz lawyers Not selected,... with respect and respect They should not be sent to Tehran. The author further emphasizes the role of the Tabriz Association in controlling the emotions of the people: "This community is a source of hope for the poor people." "Thirdly, the definite task of the associations and the general public is to inform the parliament about the atrocities, and to wait for a solution only from the parliament."

However, the presence of provincial representatives in the parliament, as well as the re-examination of the position of these associations in completing and supporting the constitution, especially against the rulers and the court of Mohammad Ali Shah and most importantly the unrest around the mentioned associations in some northern provinces, forced the council to act soon. Develop the Law on State and Provincial Associations.

Prior to the drafting of the law, the representatives of Tabriz, especially Seyyed Hassan Taghizadeh, tried to gain a place for the mentioned associations; For example, when it came to the issue of taxation and differences in practice in parliament, Taghizadeh insisted that taxes should be overseen by the local association. He even said, "It is good that for the time being the judiciary and financial oversight are both with the local association, so that other governors do not interfere."

All these conditions led the parliament to draft a law that, while providing the necessary legal basis for the activities of state and provincial associations, clarify the position of associations in the power structure and also formulate conditions for electing its members to prevent existing disturbances. .

The law of state and provincial associations was finally approved by the parliament on the 25th of Safar 1325 AH and was signed by the Shah in the second quarter of the same year. Section 122 of the Act provides powers for associations, according to which they should act as a local council: "Warning and thinking in the economy, security and prosperity of the state." As it turns out, both the law used vague and vague expressions, and the credibility and influence of state associations was even greater. In principle, local associations considered themselves a branch of the Tehran Assembly and assumed a superior oversight role over all local components, even at the level of governing oversight, although one of the articles of this law also implicitly endorses this role: "Because state associations have insight into the affairs and needs of the states, it is necessary for government officials to seek the votes of those associations before making changes in the states, but they do not have to follow their votes." With all these powers, the legislature sought to draw a clear line between itself and those associations: "Law-making is beyond the scope of state associations."

After the law was passed, the parliament again feared that the composition of the established associations would be disrupted, resulting in protests and sedition. Therefore, it was suggested that teachers be sent to the provinces by the parliament along with the bylaws, and that the associations be organized in accordance with the bylaws. The persons selected in that period are not selected in the order described here. In addition, the parliament was concerned that if the number of members of the association was limited, there would be a dispute between individuals as to who should go and who should stay. Sending teachers all over the country, of course, had some problems. Finally, the parliament did not vote to send teachers to the provinces and only appointed two teachers for Rasht.

Problems Of Local Association Elections

The first round of associations was generally held by appointment with the presence of dignitaries and elders of each city. However, after the arrival of the statutes of the provincial and provincial associations, despite the lack of specification on the class nature of the elections, in cities such as Tabriz, according to the tradition of parliamentary elections, elections were held in a class manner. In Tabriz, in Dhiqaadah in 1325 AH, twelve new members were elected. Interestingly, in this city, reports indicate that after the arrival of the statute, people came around the association and demanded that elections be held in accordance with the statutes of the state and provincial associations.

Criticism Of Local Associations

Local associations, although the first formal experience of a community of local elders to achieve local and national goals, were certainly not without their drawbacks. The first criticism of the associations after the petty tyranny, when everything was about to be rebuilt, came in the Majlis newspaper: "And the offices were in the press. The complaints and shouts of the people were from the provincial and provincial associations, and every day telegrams and postal writings, and the oppressors and the oppressed, were the cause of immense trouble and closure of affairs." Then the Majlis newspaper suggested that officials from the Ministry of Interior go to the provinces and organize their associations according to the regulations. At the same time, the newspaper Habalm al-Matin in Calcutta wrote: "The court thought that [today the gap between the government and the nation has disappeared]."

Among the critics of local associations was Mirza Mahmud Khan Ehtesham al-Saltanah, who chaired the first parliament for about seven weeks. have taken. The formation of state and provincial associations, which could have been the basis for the stability and permanence of the constitutional regime, did things that were not only outside its legal duties, but were actually the main and effective factor in destroying its sacred and national basis. Tabriz said: "State associations have caused problems and in some places they had taken over the legal duties of the parliament and did not pay attention to the parliament, and in Tabriz, for example, the state association was called the parliament of Azerbaijan."

To Reduce The Power Of Local Associations

The truth is that the turmoil of the first few years of constitutionalism and the wavering of management at the national and local levels, led many elders and elites to concentrate more and more power in one place, thus reducing the frequent visits of cabinets and rulers. In particular, when Nasser al-Molk became viceroy, he presented a ten-point plan to parliament, the fourth of which reads: "The government will take immediate steps to increase the power of the central government and prevent decentralization and chaos." "To achieve this, the laws of state and provincial associations need to be amended at the discretion of the European advisers employed by the government."

The parliament clearly did not do anything to amend the law, but by passing laws to multiply and multiply the centers of urban management, it actually reduced the power and authority of the associations. One of them was the "Law of Municipalities" approved by the twentieth of Rabi 'al-Thani 1325, the first article of which stated: "The main purpose of establishing a municipality is to protect the interests of cities and meet the needs of urban residents." According to this law, in all cities, an elected assembly called the "Municipal Association" was to run the affairs of the city, and this association, because it had more specific duties and also consisted of more members, and above that was responsible for the guilds and city administration and property taxes. Stood up as a force in front of the association; As was often the case with the local community.

Local associations lost their highest asset, the people, for a variety of reasons, shortly after the petty dictatorship. During the tenure of the local associations, they became angry with the negligence of the people of the past. "Two years had passed since the restoration of the constitutional government, but little concrete steps had been taken to improve the country's economy or to resolve the many social problems that had arisen during the revolution," said one constitutional scholar. "And the provinces and the courts were manifesting."

Conclusion

Overall, the attitude of moderate constitutionalist bureaucrats and traditional anti-constitutional bureaucrats towards the performance of national associations was unfavorable. Because the revolutionary method of the associations was considered a serious threat to their position. In other words, traditional bureaucrats saw the associations' attempt to transform the past political and social system as a threat to their own interests. The moderate reformist demons, who called for the formation of a new political order based on government authority and moderation, saw the interference of associations in the affairs of the country as disrupting public order and weakening the government, and therefore sought to limit their activities. Mukhbar al-Saltanah spoke in the parliament to protest the interference of the associations in political affairs and asked the parliament to stop the political activities of the associations.

Mo'tamen al-Mulk, the Minister of Trade and Customs, showed a more severe attitude towards the associations. Foreign Minister Mushir al-Dawla also did not allow representatives of several associations that had gone to the ministry to intervene.

However, in order to defend political and civil liberties, the parliament did not take a hard line against the associations, and the efforts of traditional and moderate bureaucrats to stop the activities of the associations did not go anywhere. Until Mohammad Ali Shah decided to dismantle the associations, the parliament and the constitution.

Subscripts

1- In recent months, a book entitled "Crossing Central Dictatorship, Examining the Council Associations of the Constitutional Era" has been published, which has paid special attention to the issue of state and provincial associations (see: Ali Moradi Maraghei, Crossing Central Dictatorship, Ouhadi Publishing, First Edition, Spring 2005)

2- Parliamentary election regulations approved on the 19th of Rajab 1324: "In every place where elections take place, an association will be formed to observe the elections, consisting of six educators of the electorate of that place, composed of six people and under the temporary supervision of the ruler or viceroy of the same place."

3- Tabriz Association newspaper, place of publication: Tabriz, manager: Mirza Ali Akbar Khan, first year, 1st, 1st of Ramadan 1324; From the first to the 35th issue, this newspaper was called the National Newspaper and the National Newspaper, and after that, it was called the Association and the Tabriz Association. But here, to avoid confusion, it will be called "Tabriz Association" everywhere.

4- Al-Janab newspaper, place of publication: Isfahan, director: Seyed Ali Janab, first year, vol. 3, 12 Dhi Qada 1324

5- Tabriz Association newspaper, first year, 44, 1 Muharram 1325

6- National Holy Association of Isfahan newspaper, place of publication: Isfahan, director: Seyed Sarajuddin Sadr, first year, 8th, 11th of Muharram 1325; The list of Tabrizians' requests does not appear in the newspaper of the Tabriz Association.

7- For the sake of brevity, local associations are synonymous with state and provincial associations.

8- The newspaper of the National Holy Association of Isfahan, first year, vol. 1, 21, 1324

9- Tabriz Association Newspaper, first year, No. 5, 18 Ramadan 1324

10- Isfahan National Holy Association newspaper, first year, vol. 1, 21, 1324

11- Tabriz Association Newspaper, first year, vol. 7, 24 Ramadan 1324

12- Isfahan National Holy Association newspaper, first year, vol. The sentence comes from the language of Sikhism of Islam, the president of the association.

13. Interestingly, for a long time, state and provincial associations were called by different names. In the newspaper of the Tabriz Association, the following names are listed for the Tabriz State Association: National Assembly, Tabriz Assembly, Provisional Assembly, National Association, National Holy Association of Tabriz, Tabriz State Association

14- Isfahan National Holy Association newspaper, first year, vol. 1, 21, 1324

15- Association of Tabriz newspaper, first year, 5th, 18th of Ramadan 1324

16- Mehdi Malekzadeh, History of Iranian Constitution, Volume 2, Tehran, Scientific Publications, 4th Edition, 1373, p. 411; Ahmad Kasravi, Constitutional History of Iran, Tehran, Amirkabir, 14th edition, 1984, p. 174

17- Association of Tabriz newspaper, first year, 30, 29, 1324

- 18- Al-Janab newspaper, first year, vol. 4, 19 Dhi Qada 1324
19. A letter from Sari was published in the Nedaye Watan newspaper, which, while regretting the closure of the state council of this city, announced that the ruler intended to elect the city's lawyers, but "due to the natural intentions of some, the election has not yet taken place" (newspaper Nedaye Vatan, place of publication: Tehran, director: Majdal-e-Islam Kermani, first year, vol. (Nedaye Vatan newspaper, first year, 1982, 8 Ramadan 1325)
- 20- Majles newspaper, place of publication: Tehran, director: Seyed Sadegh Tabatabai, first year, 21, 15 Dhi Qada 1324
- 21- Isfahan National Holy Association newspaper, first year, 17, 14 Jamadi-al-Awal 1325
- 22- Habla Al-Matin newspaper of Calcutta, 14th year, 40, 21 Rabi 'al-Thani 1325; I did not see this telegram in the newspapers of the two associations.
- 23- Majles newspaper, first year, issue 57, 5 zero 1325
- 24- Isfahan National Holy Association newspaper, first year, vol. 20, 6th of Rabi 'al-Thani, 1325
- 25- Majles newspaper, first year, No. 72, 1st of Rabi 'al-Awal, 1325
- 26- A referendum from Atbat: "What do you say about the National Assembly that is currently held in Tehran and its branches that are established in other countries" (Majles newspaper, second year, 28, 15 Dhihjah 1325)
- 27- Tabriz Association Newspaper, first year, No. 51, 22 Muharram 1325
- 28- The newspaper of the National Holy Association of Isfahan, first year, vol. 5, 19 Dhihjah 1324
- 29- Tabriz Association newspaper, first year, issue 63, 22 zero 1325
- 30- Majles newspaper, first year, 125, 18 Jamadi-al-Thani 1325
31. According to the Law on State and Provincial Associations, the number of members of state associations was twelve and that of provincial associations was six. In addition to state seats, other state cities could also have provincial councils. While in each province only one association was formed in the provincial seat and other cities of the province did not have the right to form a provincial association.
- 32- Majdal Islam Kermani, Date of dissolution of the parliament, edited by Mahmoud Khalilpour, University of Isfahan, first edition, 1976, p. 37
- 33- Tabriz Association Newspaper, second year, vol. 3, 9 Ramadan 1325
- 34- Einat al-Saltanah Memoirs Newspaper, by the efforts of Masoud Salvar and Iraj Afshar, Asatir, first edition, 1998, vol. 5, pp. 3479, 3535 and 3573
- 35- A document of the people turning away from the constitution in the city of Tabriz, the letter of the British consul in Tabriz to the British ambassador in Tehran: "And it has become a haven for reaction and tyranny, a business that until recently was a sincere proponent of constitutionalism and has now sincerely advocated the return of Mohammad Ali Mirza." (Constitutional history of Iran according to the documents of the British Ministry of Foreign Affairs, *ibid.*, P. 724)

STATES INDEPENDENT ELECTORAL COMMISSION AND THE CONDUCT OF CREDIBLE LOCAL GOVERNMENT ELECTION IN IMO STATE 2004-2010

IKE, Cyriacus, N.N

Department of Political Science, University of Nigeria

Abstract

Local council election is one institution of our democracy that has been grossly abused from the Nigeria's first republic. Experiences in the last 20 years of the return of democratic rule shows a dismal performance in the conduct of the council elections which many a scholar have judged to have gone from bad to worst. As such, the council election has dominated talk-shops and academic debate as the system is frost with uncertainties; the states set aside the constitutional provision that spelt out the tenure and redefined to the discretion of the governor, the conflict of who conducts the election, the national umpire or those created by the states and supervised by the state, in most cases, elections are never held rather the council government runs by appointed party men. Where the election holds, they are adjudged to fall short of minimal standard of credibility and the umpire touted as stooge in the hands of the executive. These blanket judgements of council elections fallen short of credibility are being speculated because the ruling parties in the states always win virtually all the contested seats. But there is apparent neglect of the substance of credible election- the law viz-viz the activities of States electoral umpire in the conduct of the election. This paper interrogates the conduct of credible elections by states electoral umpire in the local government seats within the ambit of the law that specifies the rules of conduct of elections using local council elections conducted by the Imo State Independent Electoral Commission ISIEC conducted in 2004 and 2010. The paper possesses these questions: (1) Did the ISIEC conduct of the 2004 and 2010 LGA elections comply with the guidelines of the Electoral laws? (2) Did the process in the 2004 and 2010 LGA elections in Imo state result to credible elections? The paper interrogates these questions using the Legalistic Theory of credible election, using both the survey method and secondary means for its data collection. And the findings showed that the elections were credible because the umpire acted within the provisions provided to her by the law.

Keywords: ISIEC, Conduct of Election, Credible Election, Law

ECONOMIC SANCTIONS AS A PSYCHOLOGICAL-ECONOMIC DEVICE

Assoc. Prof. Dr. Nadia Maftouni

University of Tehran

Abstract

This paper reports the results of a randomized experiment that seeks to identify the cause of the failure of sanctions. Most sanctions are ultimately employed as a psychological-economic device. They are meant to adversely affect the opinion of the people of a country, thereby putting pressure on the government to change course. We propose and empirically test the hypothesis that a reduction of welfare has a different effect when it is attributed to an out-group versus an in-group agent. We find that when economic failure is believed to have been brought about by an outsider, it actually solidifies the position of the leader. There is, moreover, no statistically significant difference in the reactions across genders. The study draws on insights from the sociology of group identity to propose an answer to an old question in political economy.

Keywords: sanctions, gender, political economy, psychological-economic

Issue

The issue of effectiveness of sanctions has encountered economists for decades. In a generic picture, it is accepted that sanctions have a history of failure. Support for economic coercion in the literature has vacillated over time, but the highest success rate attributed to the policy is 35% (Hufbauer et al. 2007). Moreover, even these relatively low rates of success have been the subject of controversy (Pape 1997). Although a wealth of studies have tackled the question of economic coercion, the diagnosis of the failure of sanctions has attracted relatively little attention. Most studies steer clear of the question of why sanctions fail and are instead limited to the questions of whether and to what extent. We assume the generally accepted negative answer to the question of whether sanctions work and investigate the cause. This paper reports the results of a randomized experiment that seeks to identify the cause of the failure of sanctions. We propose and empirically test the following hypothesis. A reduction of welfare has a different effect when it is attributed to an out-group versus an in-group agent. While in the latter case it tends to decrease support for the leadership of one's group, in the former it is likely to increase support for the leadership. We use the terms out-group and in-group in the sense used in sociology and social psychology (Tajfel 1970; Tajfel et al. 1971a; Tajfel et al. 1971b; Tajfel 1974). Put simply, when economic failure is believed to have been brought about by an outsider, it actually solidifies the position of the leader.

We find that sanctions defeat the purpose. When a group leader's ability to distribute money is blocked by a member of that same group, tendency to oust the leader rises by 0.25. However, when the leader's ability to distribute the same amount of money is blocked by the leader of another group, tendency to oust the leader declines by 0.38. While in the control group economic failure tends to decrease support for the leadership, in the treatment group it solidifies the position of the leader. This finding questions much of the practice and part of the theory of sanctions.

Most sanctions are ultimately employed as a psychological device. They are meant to adversely affect the opinion of the people of a country, and make them less supportive of their government. Even authoritarian leaders cannot rule merely by relying on force (Wang 2015, 5). By decreasing support and putting popular pressure on the governments, the coercer hopes to compel the target to change course.

This means that whatever economic effect they may have needs to be translated into a psychological effect in order to bring about the desired political outcome. Thus, most sanctions could be considered an economic independent variable aimed at a psychological dependent variable. An exception is sanctions aimed at military impairment, which are not concerned with popular opinion (McCormack & Pascoe 2017; Monteiro & Debs 2020).

The anatomy of a typical sanction could, therefore, be dissected into three intended causal links. First, sanctions adversely affect the economy. Second, the diminished welfare adversely affects people's opinion of their leaders. And third, popular discontent compels leaders to change course. In short, from sanctions to economy, from economy to psychology, and from psychology to politics.

The first link, i.e. the effect of sanctions on the economy of a country is well researched and more or less known. Economic theory and empirical studies verify that sanctions usually have the assumed effect on the volume of trade and hence welfare (footnote on Yugoslavia). The connection between popular opinion and leaders' rise and fall has also been the subject of considerable scrutiny. The missing link in the literature is the leap of faith from economy to psychology.

The closest that some studies get to this is vague references to a possible "rally round the flag" effect, which is sometimes mentioned as a side note rather than part of the main mechanism through which sanctions are supposed to have the intended effect. Moreover, the amorphous idea of a rally round the flag effect has, to the best of my knowledge, never been formulated as an empirically verifiable hypothesis, much less to be put to test.

To clarify what a rally around the flag is, it is essential to know what it is not. There are a few other reasons to suspect that sanctions may not have the intended effect.

Some argue that rulers can isolate themselves from the adverse effects, shifting the suffering to ordinary people (Hufbauer 2007, 29). Others contend that even if economic pressure is successfully transferred to governments, modern states are too resilient to be overthrown by economic pressure (Pape 1997). What these arguments effectively say is that sanctions may not be sufficient to compel a government to change behavior.

We are not concerned with these cases. Regardless of whether it generates enough pressure to change the government's behavior, popular opposition is considered by most researchers and policy makers to be an intended outcome of many sanctions. This is the causal link that we examine. This study investigates the question of whether sanctions succeed at least in the sense of getting a population to oppose its government.

This study contributes to the literature on sanctions by investigating the causal link between sanctions and support for governments. The finding that a reduction in welfare caused by an out-group agent is unlikely to reduce support for leadership casts doubt on the policy and theory of sanctions. Although many studies have pointed to the failure of sanctions, the cause of this failure is not identified. We seek to hypothesize a cause and empirically test it.

The study also contributes to the literature on opinion formation and persuasion (e.g. Monroe et al. 2000; Transue 2007; Akerlof & Kranton 2010, Kinder & Kam 2010, Bolsen et al. 2014). While this is among the most extensively researched subjects, little work has been done on whether in-group and out-group sources of economic change have a different effect on opinion formation. My findings contribute to this body of work by bridging the gap between studies of economic coercion and the literature on identity.

The findings also speak to the literature in behavioral economics that empirically studies the assumptions of neo-classical economics. We show that preference satisfaction is not merely a function of shifts in the budget constraint. Who is believed to be the source of that shift plays a significant role in determining whether people support the status quo.

The results, moreover, relate to the literature in evolutionary sociology. The question of whether traits like loyalty and resistance to out-group pressure differ across sexes remains unsettled. The most recent and large-scale study on the subject finds that sex differences in loyalty and authority are small in size and highly variable across cultural contexts (Atari et al. 2020). My laboratory results confirm this observational study. We find no statistically significant difference in the reactions across genders.

The paper continues as follows. Section I briefly reviews what the literature on economic coercion has so far found. Section II explains the design of the experiment and presents the results. Section III critiques the limitations of the study and concludes.

Literature

Research on economic coercion began with pessimism. In the 1960s and 70s, it was generally agreed that sanctions are ineffective (Galtung 1967; Doxey 1971; Knorr 1975; Losman 1979). The next decade of scholarship was critical of this assessment. Critics argued that the failure of a few major cases, e.g. Cuba or Ethiopia, had reflected on scholars' opinion of all sanctions (Rogers 1996, p. 72; Daoudi 1983; Carter 1988; Martin 1992, p. 250; Kirschner 1995, p. 166). Yet even these studies did not claim that sanctions were successful in most cases.

Given the continued use of sanctions in the face of failure, some sought to propose alternative motives. Kaempfer and Lowenberg (1988) argue that sanctions are meant to appease domestic interest groups. Others proposed that sanctions play a signaling role, communicating resolve (Dorussen and Mo 2001; Lektzian and Sprecher 2007).

With the advent of the age of information, some started to use large data sets to decipher the riddle of sanctions. Hufbauer et al (2007) conducted a major study of post-war sanctions which ascribed a 35% success rate to the policy. Some argue that they have exaggerated the role of sanctions in eliciting the demands of countries that imposed them (Pape 1997). Marinov (2005) used one of these large-N datasets to question the methodology of all prior studies.

Finally, another strand of the literature has used formal models to analyze sanctions and their effectiveness. This is a heterogeneous set of studies that are only united by their game-theoretic method. While some take up the question of the effectiveness of sanctions per se, others concern a specific group of sanctions (Drezner 1999). Sanctions aimed at military impairment are an example of these studies (McCormack & Pascoe 2017; Monteiro & Debs 2020; Bapat & Kwon 2014).

For all their merits, none of these works have examined the psychological effect of economic coercion on the people it is meant to motivate to oppose their government.

Experiment

162 subjects took part in the study. 66 of them were male and 96 were female. Some aspects of the experiment were revealed to subjects and some were not. The subjects were told that the experiment was a multiple shot game with an unknown number of rounds. Subjects were divided into two groups. This division did not have anything to do with the division into the treatment and control groups.

Subjects were, furthermore, told that in each round every participant could be given 500,000 IRR (~ \$2) by the randomized leader of the group. The money was more than 1% of the estimated per capita income of the average Iranian per year (Khandoozi 2020).

No tasks needed to be performed to receive the money. The subjects were informed, however, that the leader's attempt to distribute the money to them could be blocked. The leader of each of the two groups has the option to prevent the other from distributing resources.

A randomly-selected member of one's own group also has this option. That is, she can block the distribution of money to their own group. If the blocking option is exercised, participants will receive nothing.

Subjects were indeed divided into two groups, but which group each person fell into was inconsequential. One might as well conduct the same experiment without the division. However, since as part of the prompt, participants were told that they were divided into two groups, the division was done merely to maintain honesty and minimize deception.

Part of the structure of the experiment was not revealed to subjects. Although the number of rounds was not known, in reality there were only two rounds. And only the first round was relevant to the study. The second round was there to reward subjects for their participation. Moreover, leaders of the two groups, and the group member who could block their own leaders' attempt, were dummies. The decisions were already made. At the end of the first round, all subjects were told that the leader's attempt was blocked. And at the end of the second round, they were all given the money. Note that none of this is inconsistent with the information provided to subjects. The information available to participants was incomplete but not incorrect.

The single-shot nature of the game was kept secret to avoid game-theoretic unraveling. In the real world, individuals' reaction to sanctions is in part shaped by their expectations of future actions of their leaders and their enemies (Drezner 1999). To simulate such expectations, it was essential to conceal the number of rounds.

Subjects in both the active and control treatments were given two prompts. The first prompt was given before the treatment was administered. That is, the same prompt was given to both. This pre-treatment prompt was meant to measure subjects' baseline tendency to oppose the leadership when facing the risk of welfare loss. That is, it recorded their tendency to oust the leader when her failure to deliver resources was known but before it was attributed to either in-group or out-group sources. Afterwards the treatment prompt was administered. The active and control treatments revealed the source of the leader's failure as the pressure of an out-group and an in-group agent respectively.

The active treatment was the following prompt. The leader of the other group has decided to block the distribution of resources to you. If you change the leader it is more likely that she agrees with the distribution. Would you vote to maintain the leader or change her?

The control treatment was the following prompt. One of your group members has decided to block the distribution of resources to you. If you change the leader it is more likely that she agrees with the distribution. Would you vote to maintain the leader or change her?

The use of gender-specific English pronouns may admittedly trigger certain reactions, positive or negative, in some people. It should be noted, however, that prompts were in Persian and Persian is a gender-neutral language.

Votes were recorded as a binary variable indicating whether each subject chose to change the leadership before the source of failure was revealed and afterwards.

Results

Responses to the pretreatment prompt suggest that the position of the leader was insecure to begin with due to her failure to deliver the promised money. In the control and treatment groups 0.57 and 0.65 of the subjects opposed the leader respectively. The difference is negligible given the small sample size.

	Control	Treatment
Opposition Pre-Treatment	0.57 (0.095)	0.65 (0.095)
Opposition Post-Treatment	0.82 (0.073)	0.27 (0.088)
Change in Opposition	0.25 (0.110)	- 0.38 (0.124)
Average Treatment Effect	- 0.63 (0.032)	

There is, however, a statistically significant difference between subjects' reactions to the active and control treatments. While in the control group it tends to decrease support for the leadership of one's group, in the treatment group it solidifies the position of the leader. Opposition in the control group rose by 0.25, whereas in the treatment group it fell by 0.38. Thus the average treatment effect is - 0.63. More importantly, the same economic change not only has less effect on a leader's popularity, the effect is flipped.

Results confirm that the same economic pressure has different psychological effects depending on whether it is administered by a member of one's own group or the leader of an out-group. Reduced welfare caused by an in-group agent is likely to create opposition to the group's leadership. By contrast, reduced welfare of equal size caused by an out-group agent does not create significant opposition. Indeed it reinforces support for the leader.

Below is the breakdown of results by gender.

	Control		Treatment	
	Male	Female	Male	Female
Opposition Pre-Treatment	0.60 (0.163)	0.55 (0.120)	0.83 (0.112)	0.50 (0.138)
Opposition Post-Treatment	0.8 (0.133)	0.83 (0.090)	0.16 (0.112)	0.35 (0.132)
Change in Opposition	0.20 (0.200)	0.27 (0.135)	- 0.66 (0.142)	- 0.14 (0.177)

There is no statistically significant difference across genders. The performance of both male and female subjects more or less mirrors the results for the whole sample. The only sizable difference is that the treatment effect is larger in males. Females appear to be slightly more likely to oppose the leader regardless of the source of the threat to their welfare. But the sample size is too small and the standard errors too large to allow for such conclusions about covariates.

	Male	Female
Average Treatment Effect	- 0.86 (0.075)	- 0.42 (0.057)
Change in Opposition in All Treatment & Ctrl Aggregated	- 0.272 (0.149)	0.093 (0.113)

The only finding that is significantly different across genders is that there is a higher tendency amongst females to oppose the leader if we lump the control and treatment groups together. This is the only statistic that has different signs for the two. The revelation that the source of the threat to their welfare is an out-group member appears to be less effective in garnering support for the leader among females.

Analysis

A common concern in all experimental studies is the extent of generalizability. Strictly speaking, the experiment confirms that individuals in the laboratory exhibit the hypothesized effect. But do citizens in countries under sanctions react in a similar manner? We argue that people in the real world are in fact more likely to react this way than laboratory subjects.

First, group identity is usually stronger in nations than in a temporary lab team.

Research shows that identities have an effect on people's opinion even if they are newly formed and are whimsical (Tajfel 1970). My findings confirm these results. But the depth and history of an identity plays a role in its effect. If such a shallow and newly formed lab identity creates a "rally around the flag" effect, then it will be safe to conclude that nationality is more likely to have such an effect.

In addition to the effects of nationality, a leader's own popularity is often an important factor. National leaders usually use instruments of propaganda and the education system to inculcate a sense of loyalty in citizens. No such means were employed in the experiment. It is, therefore, safe to assume that the observed effect would be stronger in the real world.

Yet there are still legitimate concerns about the generalizability of results. Perhaps the most striking limitation of the study is the sample size. Standard errors are sufficiently small for the statistics on the entire sample. But drawing any conclusions regarding covariates would be difficult.

Another limitation that it is hard to see how any experiment can overcome is the way the leader is chosen. In this study, subjects were told that leaders were chosen at random. Randomization is meant to rule out any correlation between observed and unobserved variables, including the treatment, and potential outcomes. Yet in such an experiment randomization might be considered a treatment in its own right. Instead of ruling out any mechanism of succession, randomized leadership could itself be considered a succession mechanism. A leader who is randomized probably enjoys a different measure of popularity than one who is democratically elected or who has assumed power in a coup. It might be safely assumed that certain methods of the assumption of power can make a leader more or less popular than a randomized one.

In the language of causal identification theory, the assumption of consistency is thrown into question.

To avoid this problem perhaps a series of experiments in which different modes of succession are tested can be helpful. A large sample can be divided into subsamples can you sub sample the leader can be chosen using a different method. Even in such an experiment, however, it is hard to see how a coup, for example, can be simulated. One way to get as close as possible to a realistic experiment would be to sample subjects from populations that have recently undergone the modes of succession in question. For instance, Egypt can be considered a suitable candidate for testing people's reaction to sanctions imposed on a leader who has assumed power in a coup.

In sum, however, given the conformity of the results with the theoretical expectations garnered from the sociology and political science literatures on identity, it is safe to conclude that the experiment verifies the hypothesis that a reduction of welfare has a different effect when it is attributed to an out-group versus an in-group agent. When economic failure is believed to have been brought about by an outsider, it actually solidifies the position of the leader. This finding questions much of the practice and part of the theory of sanctions.

References

- Alt, James E., Jeffrey Frieden, Michael J. Gilligan, Dani Rodrik, Ron Rogowski 1996, "The Political Economy of International Trade: Enduring Puzzles," *Comparative Political Studies*, 29: 689.
- Atari, Mohammad, Mark H. C. Lai, Morteza Dehghani 2020 "Sex differences in moral judgements across 67 countries," *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 287 (1937): 20201201.
- Baldwin, David A., 1985, *Economic Statecraft*, (Princeton: Princeton University Press), p. 373.
- David A. Baldwin (Author), Ethan Kapstein, *Economic Statecraft: New Edition*–September 22, 2020
- Bapat, Navin A. and Bo Ram Kwon 2014, "When Are Sanctions Effective? A Bargaining and Enforcement Framework," *International Organization*, Volume 69, Issue 1, Winter 2015, pp. 131-162.
- Carter, Barry E., 1988, *International Economic Sanctions: Improving the Haphazard U.S. Legal Regime*, (New York: Cambridge University Press).
- Cortright, David and George A. Lopez, 1995, "Research Concerns and Policy Needs in an Era of Sanctions," in Cortright and Lopez, eds, *Economic Sanctions*, p. 202.
- Daoudi, M.S. and M.S. Dajani, 1983, *Economic Sanctions: Ideal and Experience*, (Boston: Routledge and Kegan Paul).
- Doxey, Margaret P., 1971, *Economic Sanctions and International Enforcement*, (New York: Oxford University Press).
- Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott 1991, *Economic Sanctions Reconsidered*, 1st Edition, Peterson Institute for International Economics.
- Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, Barbara Oegg 2007, *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd Edition, Peterson Institute for International Economics.
- Kaempfer, William H. and Anton D. Lowenberg, 1988, "The Theory of International Economic Sanctions: A Public Choice Approach," *American Economic Review*, Vol. 78, No. 4, pp. 786-93.
- Kirschner, Jonathan, 1995, *Currency and Coercion: The Political Economy of International Monetary Power*, (Princeton: Princeton University Press).
- Knorr, Klaus, 1975, *The Power of Nations: The Political Economy of International Relations*, (New York: Basic Books).
- Losman, Donald L., 1979, *International Economic Sanctions: The Cases of Cuba, Israel, and Rhodesia*, (Albuquerque: University of New Mexico Press).
- Martin, Lisa, 1992, *Coercive Cooperation: Explaining Multilateral Economic Sanctions*, (Princeton: Princeton University Press).
- Olson, Mancur 2000, *Power and Prosperity*, Basic Books.

Rogers, Elizabeth S., 1996, "Using Economic Sanctions to Control Regional Conflicts," *Security Studies*, Vol. 5, No. 4.

Rogowski, Ron 1987, "Trade and the Variety of Democratic Institutions," *International Organization*, Vol 41, Issue 2, pp. 203-223.

Rogowski, Ron, Duncan MacRae 2003, "Does Inequality Determine Institutions: What History and Some Data Tell Us,"

Tajfel et al. 1971, "Kandinsky versus Klee experiment," in Tajfel, H. (1970), *Experiments in Intergroup Discrimination*.

Tajfel, Henri 1970, "Experiments in Intergroup Discrimination," *Scientific American*. 223 (5): 96-102.

Tajfel, Henri, M. G. Billig, R. P. Bundy, Claude Flament 1971, "Social Categorization and Intergroup Behaviour," *European Journal of Social Psychology*, 1 (2): 149-178.

Tajfel, Henri 1974, "Social Identity and Intergroup Behaviour," *Social Science Information*, 13 (2): 65-93.

Wang, Yuhua 2015, *Tying the Autocrat's Hands: The Rise of The Rule of Law in China*, Cambridge University Press.

AN APPRAISAL OF THE CONSTITUTIONAL ROLES OF THE NIGERIAN POLICE IN THE ENFORCEMENT OF HUMAN RIGHTS IN NIGERIA

Eda Ogheneosunme
State University

Ufuoma Loretta Ogidiaka
Bayero University Kano

ABSTRACT

The police is an organised body empowered by the instrumentality of the state for the enforcement of law and order. In any civilised society, the police are the outward civil power of the state.¹ They are the chief law officers of the state. However, in recent times there have been reports of police brutality and blatant disregard for human rights in Nigeria. The awareness on police brutality and allegation of violence was first created in 2018, the government then announced structural changes but the allegations of violations of human rights by officers of the police force still persisted, this gave birth to the END SARS protest/movement in October 2020. The protest led to the destruction of lives and properties in Nigeria, the aftermath of the END SARS protest resulted in the scraping of the Special Anti-Robbery Squad (SARS)² team, inspite of all that went down in 2020, incidences of police brutality and lawlessness in Nigeria still persists and have continued unabated despite the provisions that guarantees the protection of human rights in the Nigerian constitution,³ as well as relevant provisions of the African Charter on Human and Peoples Right⁴. This study suggested ways of reforming the Nigerian police by putting measures that will check the problem of police brutality and unlawful detention in Nigeria. It is an irony that the police who ought ordinarily to ensure the enforcement of basic human rights are by themselves the perpetrators of the act. To properly analyse the issues in this research, this study undertook a critical study of selected books and literatures on the subject. This makes the doctrinal method of research the primary method of research for this study. This paper recommends the setting up of a neutral body to monitor and act as a check on the activities the police particularly the special squads in the Nigeria police force and that the body be empowered to discipline and sanction erring police officers. Furthermore, the mobile numbers of the neutral body be made available to members of the public for reports of complaints.

Keywords: Nigerian Police, Police Brutality, Human Rights, Human Rights Enforcement

---

¹ Uwaifo JSC in *Fawehinmi v IGP* (2005) LRCN Vol. 4, Pg 301; See also Section 4 of the Police Act.

² October 16,2021, End Sars: How Nigeria's Anti-police Brutality Protest went Global,BBC News (October 16,2020).

³ The rights are as contained in Chapter IV of the Constitution of the Federal Republic of Nigeria,1999(as amended).

⁴ See Articles 2 to 6 of the 1981 African Charter on Human and Peoples Rights.

LOTKA'S LAW AND INTANGIBLE CAPITAL LITERATURE

Mihaela CUREA

Doctoral School of Economics and Business Administration, "Alexandru Ioan Cuza"
University of Iasi

Marilena MIRONIUC

Faculty of Economics and Business Administration, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi

ABSTRACT

Intangible capital's importance has grown exponentially in the knowledge economy. Intangibles have a major role in driving innovation and fuelling long-term economic growth. This topic has been extensively discussed in the literature and still represents a subject of key concern to economic scholars. Our paper aims to offer a comprehensive overview of the extant research on intangible capital and to analyse the applicability of Lotka's law by reviewing the documents indexed in the Web of Science database. The maturity of the field and the broad corpus of both theoretical and empirical works on intangible capital allow us to engage in a retrospective analysis. The bibliometric data is analysed using two visualisation tools: vosViewer and a recent R-package. We highlight the current dynamics of the field of intangible capital, the annual development trends, the most productive countries, and the most influential authors through visual informative maps. We find that the scientific production of articles that explore intangible capital shows an incremental trend. As far as the productivity of authors is concerned, Lotka's law seems to be inapplicable to the field of intangible capital with fewer scholars writing more than one paper than expected. Our article offers interesting insights into the research done across the last decades through visual maps, provides a granular understanding of the intangible capital literature and suggests potential future scientific scenarios.

Keywords: intangible capital, Lotka's law, bibliometric analysis, scientific productivity, Web of Science

YAŞAM SANATININ İMKÂNI ÜZERİNE BİR İNCELEME: SQUID GAME DİZİSİNİN İÇERİK ANALİZİ

Araş. Gör. Eren AKOĞLU

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon
Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri
ORCID: 0000-0002-7494-4886

Özet

Görsel kültür kavramı görsel olanı kullanan medya ve iletişim araçlarının, televizyonun, filmlerin, internet ortamının kültür yaratma işleviyle ilgilidir. Toplum bir bütün hâlinde yaşıyor olsa da birey özelinde düşünüldüğünde, herkesin hayattan farklı beklentileri ve bu beklentiler minvalinde birtakım eylemleri söz konusudur. İnsanın eylemini belirleyen, toplumsal düzen, ekonomik ortam, yaşanılan çevre gibi dış etkenler olduğu kadar, mutluluğa ulaşmanın, başarıyı yakalamanın saikiyle, kendini gerçekleştirme gibi bir iç etmen de mevcuttur. Polonyalı sosyolog ve filozof Zygmunt Bauman'ın, bireyin postmodern dünyada maruz kaldığı birçok olay ve olgu karşısında kendini gerçekleştirme çabası ve mutlu olma ihtiyacı doğrultusunda yaptığı ya da yaptığını zannettiği seçimleri "yaşam sanatı" olarak adlandırır. Bu çalışmada, bireyin yaşam sanatı uğraşında kendini nerede konumlandığı bir dijital içerik platformu üzerinden yayınlanan dizi aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kapsamını görsel kültür yaratımında etkin bir rol oynayan dijital içerik platformları ve onların ürünleri oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem olarak alınan dizi ise Güney Kore yapımı Squid Game'dir. Dizi, bir grup insanın aynı amaç doğrultusunda birbirlerine karşı mücadee ederek hayatta kalmalarını ve vadedilen ödüle ulaşmak için gösterdikleri çabayı konu almaktadır. Bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi, bu çalışmanın metodolojisini oluşturmaktadır. İçerik analizi sözlü, yazılı veya görsel metinlerin incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Mesajın görünen, gösterilen ilk anlamından ziyade, ikincil, zımnî olanın ortaya konulması uğraşdır. Bu çalışmada tüketimin, nefes almak gibi rutinleştiği küresel dünyada, bireyin mikro çevresindeki maddi manevi sıkıntılardan bir çıkış yolu araması ve mutluluğu yakalamaya çalışma serüveninde ya da halihazırda yolunda gitmeyen bir yaşam uğraşında ikinci bir şansa duyduğu özlem, örneklem olarak alınan dizi üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Sanatı, mutluluk, tüketim, içerik analizi

A RESEARCH ON THE OPPORTUNITY OF THE ART OF LIFE: A CONTENT ANALYSIS OF THE SQUID GAME SERIES

Abstract

The concept of visual culture is related to the culture creation function of the media and communication tools that use the visual, television, movies, and the internet. Although the society lives as a whole, when it is considered individually, everyone has different expectations from life and some actions in line with these expectations. As well as external factors such as social order, economic environment, and living environment that determine human action, there is also an internal factor such as self-realization with the motive of achieving happiness and success. Polish sociologist and philosopher Zygmunt Bauman calls the choices are made or thought to be made in keeping with the individual's effort for self-realization and the need to be happy in the face of many events and phenomena in the postmodern world as the "art of life".

In this study, it is aimed to examine where the individual positions himself/herself in the pursuit of the art of living through a series published on a digital content platform. For this purpose, the scope of the study consists of digital content platforms and their products that play an active role in the creation of visual culture. TV series taken as a sample in the study is the South Korean production, Squid Game. The series is about the survival of a group of people by fighting against each other for the same motive and their efforts to reach the promised reward. Content analysis, which is a qualitative research method, constitutes the methodology of this study. Content analysis is a method used to analyze oral, written or visual texts. It is the attempt of revealing the secondary, implied, rather than the visible, indicated first meaning of the message. In this study, in the global world where consumption is routine like breathing, the individual's search for a way out of the material and sentimental problems in his/her micro environment and desiring for a second chance in an adventure of trying to find happiness or in a life that is not going well at the moment are examined through the series taken as a sample.

Keywords: The Art of Life, happiness, consumption, content analysis

GEOGRAPHY: GEOGRAPHY OF FOOD – SPICES

Kovarshini. M. E

BE-Electrical and Electronics Engineering, R.M.K Engineering College

Assoc. Prof. Dr. S. Anita Evelyn

Department of English, R.M.K Engineering College

Assoc. Prof. Dr. Golden Stepha

Department of Maths, R.M.K Engineering College

Abstract

The study of inter relationship among the environment and people is generally called as geography. The geography has a vast interconnection with the food that we consume and the food that we trade. Geographical factors like land, soil texture, climatic change, temperature, salinity etc., are very important for a plant to grow, with all these perfect conditions a plant grows with good amount of nutrient content which is highly preferable to eat. As we talk about food, different people on different places are practiced to different food depending on the climatic changes. We prefer eating foods seasoned with spices which enhances the flavor and makes us want to eat little more than normal. Let us know more about geography of spices. Spices are originated from seeds, roots, stems, flowers, fruits, barks, rhizomes and leaves. The spices are the chemical defenders of a plant. Over million years ago plants developed such chemical defenders to protect themselves from insects or herbivores animals, in simple words, its like rose has thorns to defend itself. The chemicals in the spices are not toxic to humans instead it enhances the flavor as we have a very high tolerance. Thousands of years ago most of the peoples from the tropical countries has sailed all over the world in search of spices and accidently found India and got to know about the black pepper, Indians were using black pepper in cooking from the time of 2000 BCE. India has more native spices like cardamom, pepper, cumin, turmeric etc., which is very much beneficial to our health and India is aptly named as land of spices. For today global spice market is valued about 12 billion US dollars and it is likely to witness 3.89% in CAGR and expand by 14.5 billion US dollars by 2025.

Keywords: Geography, Geographical factors, Geography of Food, Spices, chemical defenders, global spice market

EVALUATION OF LOW-RISE NEIGHBORHOODS AND HIGH-RISE NEIGHBORHOODS IN THE CONTEXT OF NEW URBANISM

Mohamad Damlakhi

Istanbul Aydin University

ORCID: 0000-0001-9129-1402

Abstract

Over the last decades, the growth of cities is accelerated dramatically and established qualities in cities around the world are increasingly disappearing in favour of globalization. Istanbul is not an exception. There is a growing interest in improving large-scale housing estates. Especially with the expansion of high-rise buildings. One of the most popular urban planning movements that work to solve a lot of the modern city's problems of the 21st century is the New Urbanism movement that has developed a set of principles that seek to create a livable community for improving social well-being. Ataköy project is considered one of Istanbul's most successful and popular residential projects. Its construction started in 1950 and consists of 11 stages that have been completed in 50 years. This paper aims to compare two different applications in urban planning growth (7th-8th low-rise neighborhood and 9th- 10th high-rise neighborhood) in the Ataköy project in the light of New Urbanism to highlight the pros and cons that each type has, in addition, to study how these types could affect the quality of our cities and make them more livable than human as a major component of the city. The study used a review several studies on the Internet related to this study were examined, in addition, visits were made to both neighborhoods, providing general information on the subject, and research on-field practices were carried out, taking some photos, drawing plans, and making tables were also conducted to have a better understanding of the current impacts of results.

Keywords: New Urbanism. Low-rise neighborhood. High-rise neighborhood. Livability

1. Introduction

Despite historical variations in economic development, housing policy, and social-cultural traditions, the kind of problems that our cities face is very much the same across different countries around the world. Especially when most cities take the same way in planning and developing their urban planning by approval high-rise buildings as a solution to keep up with the increase of the human population. Even so, there are a lot of literature studies that emphasize the problems of social interaction, the vitality of public spaces, and the reflection of the identity of every culture in high-rise neighborhood planning. So why there are some neighborhoods livable, cohesive, and sustainable more than others?

All around the world, in each city, there are well-designed neighborhoods that provide a high-quality living environment with a mix of uses and good local services. In Istanbul as well, there are a lot of neighborhoods that have high livable values with cohesive social interaction, one of them is the Ataköy project which has a lot of studies about the satisfaction of people who live there. it planned with a successful urbanism approach. It is an exemplary settlement with its quality of space, pedestrian-dominated planning, regular open spaces, planned parking lots, green areas, low- and high-density solutions, and various housing typologies that can meet the needs of different user groups. Two of its neighborhoods belong to two different urban planning ideas, one of them consider a high-rise neighborhood that most of the residential building more than 12 floors, and the other one is the low-rise neighborhood that the most of residential building is between 4-6 floors. This study compared them in purpose to have a complete overview of the advantages and disadvantages of each neighborhood.

The comparative makes it possible to understand the success and failures of each neighborhood, highlight problems impeding achievement of the main goals of neighborhood planning, and be aware of the major issues that needed to be considered in the future.

Urbanization is now a rising trend seen all over the world that most of the urban planning movements focus on neighborhoods as the basic unit where housing, parks, schools are placed within a walking distance of stores, civic services, jobs, and transit. Planning at the neighborhood scale is recognized as essential for achieving sustainable development.¹ The New Urbanization is a movement based on the principles of planning and architecture that work together to create human-scale, walkable, and livable communities that emphasize the importance of streets, squares, and public buildings as places for public activity. It advocates design-based strategies based on perceived ‘traditional’ urban forms in order to help arrest processes of suburban sprawl and inner-city decline and to build and rebuild neighborhoods, towns, and cities. New Urbanism design principles operate on a number of scales, from buildings, lots, and blocks to neighborhoods, districts, and corridors, and ultimately to entire cities and regions.²

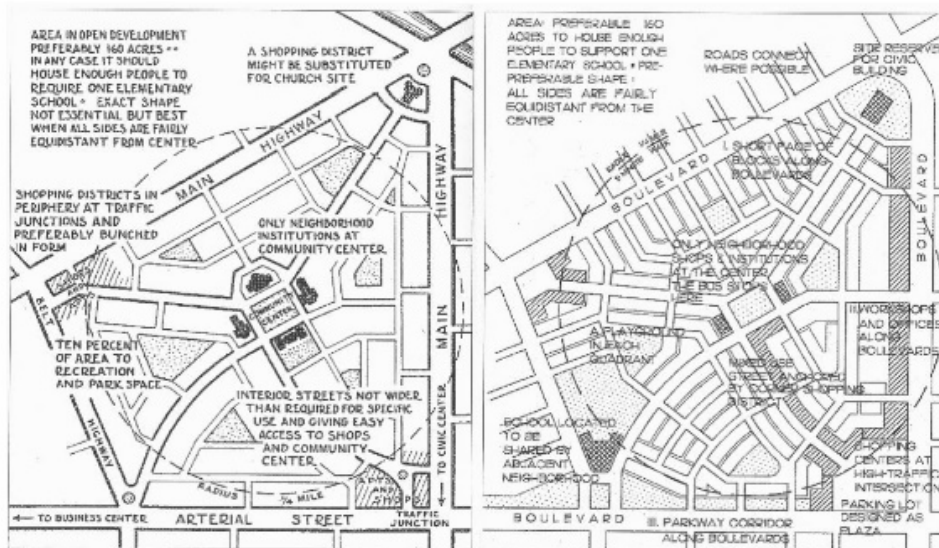

Figure 1: The Neighborhood Unit for the First Regional Plan of New York, a concept by Clarence Perry, 1927; and the Traditional Neighborhood Development concept by Andre Duany, 1997
Source: LECCSE & MCCORMICK, 1999

Figure 1. The basic components of Clarence Perry’s neighborhood unite
Source Perry, 1929

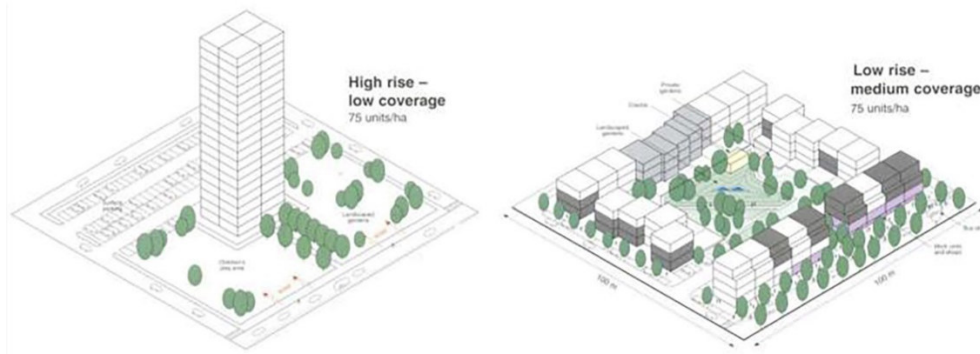
1.1. The high-rise neighborhood

The high-rise neighborhoods are an answer to the enormous housing shortages, especially in cities. The main reason for these shortages is the second world war that destroyed a majority of European cities and the internal migration to cities from the countryside hoping for a better life. In the 1960s the high-rise neighborhoods were promoted as the most modern place to live with its dating and innovation design influenced by the ideas of the CIAM movement.

¹ Sharifi. A, From Garden to Eco-Urbanism, P:13

² Alias. A, New Urbanism and Township Developments in Malaysia, P: 76

The movement depends on Repetition, regulation, symmetry, the separation of functions, the use of open blocks, straight lines, the large-scale nature of housing blocks and open spaces, the modern materials, and building methods. Later, the neighborhoods that be designed by the ideas of movement becomes famous for their numerous problems. One of the most well-known examples is Bijlmermeer in Amsterdam that forced the government to demolish it completely and build low-rise compact buildings instead.

Figure 2. relationship between density and urban form
Source: Andrew Wright Associates. Urban Task Force. 2005

1.2. The low-rise buildings

Definitions of low-rise as any building between four-five stories. One of the most sustainable ideas to this type is Cluster housing that is environmentally friendly, promotes the conservation of the natural assets of the land such as land, plant covers, promotes a more sense of community, enhances the visual character of the site, gives diversity to the landscape and an environment that reflects its culture. Can serve as the “green lungs” of any field. As a result, if all subdivisions have this life support system, it can greatly contribute to maintaining the unique climate and beauty of the municipality and strike a balance between development and the environment.

2. Method (Case study)

Ataköy Project is one of the most successful neighborhoods in Istanbul, which has a lot of studies about the satisfaction of people who live there. It consists of many sections that build at different times. Although it is a single project, Floor heights, facade details, housing forms, and environmental features differed at each stage. It has reflected the developing technology and the characteristics of the period on the residences. The stages were shaped by taking into account the wishes and complaints of the people. The search for an alternative settlement pattern in the 7th- 8th neighborhood came to the fore by criticizing the high-rise buildings in the 9th- 10th neighborhoods. In the 7th- 8th neighborhood, semi-private spaces, surprise passages, and settlements with courtyards, which are designed with axes, come to the fore. Ataköy is located on the European side of Istanbul, within the borders of Bakırköy District. Geographically, Bakırköy is located in the western half of Istanbul, on the northeastern side of the Çatalca Marmara Sea. The district is surrounded by Küçükçekmece in the west, Bahçelievler in the north, Zeytinburnu in the east and the Marmara Sea in the south. One of the most important features of the district is that it is a center where air, sea, and land main transportation lines pass.

Figure 3. İstanbul map and Bakirköy district

The construction of Ataköy mass housing began in the 1950s. It is one of the first mass housing units built in Turkey. Ataköy, which was a suburb in a way since it was outside the city at that time, grew and developed over time and became a whole with the city. It was designed in 11 stages and was completed in 50 years.³

Figure 3.1 Ataköy's district (by the writer)

2.1. The 7th-8th Neighborhood

Construction began in 1989 and was completed in 1991. The 7th and 8th Stages consist of 4348 residences in total. The project was carried out by Mesa and Sütek contractors. Post-modern architecture was at the forefront in the city at the time of its construction. In the buildings at this stage, we see the changes caused by post-modernism, which was born against modernism.⁴

³ Bozyokus. I, Ataköy Toplu Konutlarının Tasarım Kriterleri Açısından Değerlendirmesi, P:47

⁴ Bozyokus. I, Ataköy Toplu Konutlarının Tasarım Kriterleri Açısından Değerlendirmesi, P:78

Figure 3.2 Ataköy's 7th-8th neighborhood (by the writer)

The neighborhood consists of 11 sites for an area of 52.5 hectares. with distinctive characters for each site. Each site has its fence, parking lot, and green area as it looks in figure 3.3. A neighborhood environment has been created with the courtyard planning, in which the sense of privacy is preserved in the region, and each site has provided integrity within itself. With this settlement model, both a safe area for children and semi-private spaces were created for people. Access to site blocks is provided by security points. In this way, the security on every site is at a high level and it has helped people to feel safe.

Figure 3.3 Ataköy's 7th-8th district public space analysis (by the writer)

In the 7th- 8th district, semi-public spaces, unique passages, and settlements with courtyards, which are designed with axes, come to the fore. In this part, the public concept is used. A gradual texture is achieved, with semi-public space steps between public and private spaces. This approach, in traditional settlements; refers to the residential structure, one side facing the street and the other facing the green texture.

Two areas on the floors of the apartment blocks at the four corners of the square are divided into commercial and service areas such as a market store, hairdresser, restaurant, and coffees. The triangular area in the northeast of the neighborhood serves as a small commercial center for the residents, while the high school and the primary school in the east of the neighborhood serve the youth and children of the neighborhood.

2.2 The 9th-10th Neighborhood

The construction of the phases started in 1985 and was completed in 1988. The 9th- 10th neighborhood residences consist of 3100 residences. By using tunnel formwork and prefabricated construction systems in its construction, the construction period was shortened. The project was commissioned by Mesa, Kutlutaş, and Süttek contractors. when the 9th and 10th Stages were built, modern architecture started to lose its influence gradually, and opposing ideas emerged. The separation between residential sites has also started among the building groups.⁵ When it came to the period when the district was built, modern architecture started to lose its effect gradually, and opposing thoughts emerged. Sites have also started between the building groups with built a fence between them. The main feature of this part is that it is a high-rise apartment layout. It consists of high-rise blocks, the intermediate distances are kept large, and the situation of getting the most solar energy is given importance. In the project approach, importance was given to the use of green space, sunlight and air. It is aimed to benefit from maximum sunlight by leaving distances between the blocks. These openings also enabled the blocks to benefit from the view. In addition, all parts of the blocks where the parking lot and walking paths are located are used as passive green areas. The neighborhood is divided into residential, commercial, and public areas, reflecting the modern architectural settlement.

Figure 3.5 Ataköy's 9th-10th neighborhood (by the writer)

The components of each neighborhood were clarified, and the percentages of each element were calculated, in addition to an approximate comparison between the price of the apartment for each of them as seen in table1.

⁵ Bozyokus. I, Ataköy Toplu Konutlarının Tasarım Kriterleri Açısından Değerlendirmesi, P:75

	7 th -8 th Neighborhood	9 th -10 th Neighborhood
The years of construction	1989-1991	1985-1988
Residential apartments Number	4348	3100
Residential area rate	21,3 % (11.2 ha)	11.8% (7.6 ha)
Green spaces rate	42.2 % (22.1 ha)	42.2% (27.4 ha)
Parking spaces rate	9,2 % (4.8 ha)	13.4% (8.6 ha)
Street and pedestrian areas rate	19,6 % (10.3 ha)	19.8% (12.8 ha)
Educational and cultural rate	4,6 % (2.4 ha)	5% (3.2 ha)
Sport and playground spaces rate	2,3 % (1.2 ha)	3.8% (2.5 ha)
Commercial and services space rate	0 %	4% (2.8 ha)
Price for 3+1 apartment	4.2- 4.8 million TL	3.2- 3.8 million TL

Table 1. Comparison between 7th- 8th neighborhood and 9th- 10th neighborhood spaces rates
Source: By the writer

3. Result (comparison) Assessment of both neighborhoods in terms of New Urbanism principles

This section evaluates the low-rise (7th- 8th) neighborhood and the high-rise (9th- 10th) neighborhood in the context of New Urbanism Principles. Mirroring the philosophy of New Urbanism as defined by the Charter of the New Urbanism, which is dedicated to promoting walkable urbanism, transit-oriented development, trains, and sustainability has succinctly summarized the principles of New Urbanism into 10 keys.⁶

3.1. Walkability

The concept of walkability includes people should be able within 5-10 minutes walking distance reach to the essential needs like their workplaces, school, entertainment playground and where daily activities are carried on, Including the suitable pedestrian access. In the 7th- 8th neighborhood we could see that pedestrian access is available in addition to most of the streets being paved. There are three schools, one cultural center in addition to a lot of essential shops and coffees that could be reached in less than five minutes.

⁶ Alias. A, New Urbanism and Township Developments in Malaysia, P: 80

Figure 4.1 Ataköy's 7th-8th neighborhood pedestrian streets (by the writer)

In the 9th-10th neighborhood, we could see the quality of pedestrian road easy access to reach to other essential services. Especially with the location is the shopping center, mosque, and the other essential services in the center of neighborhoods. That helps the neighborhood to be more active by people who came from other neighborhoods to the mall.

Figure 4.2 Ataköy's 9th-10th neighborhood pedestrian streets (by the writer)

3.2. Connectivity

the concept of a connected street network should distribute traffic and facilitate walking, in addition to the hierarchical structure of barriers and lanes in a public environment makes the walk of a pedestrian more encouraging and satisfying. Both neighborhoods have good connective streets and the move from the public to semi-public then private spaces are done successfully. The designs of the streets by the grid structure of the study area were created according to the safe usage rules for cars, bicycles, and pedestrians connected in a hierarchy. The main roads are designed as wide streets open to vehicles, pedestrian, and bicycle use. Perpendicular and horizontal roads to the main streets are integrated with internal roads, providing ease of access to the blocks and courtyards.

3.3. Mixed-use and diversity

The concept of mixed land use and diversity includes the principles of mixed-use in the building block in the settlement area of residences, workplaces, and offices, and the unity of different ages, classes, cultures, races. Both neighborhoods' residences consider from high-income groups and the apartment prices are expensive compared with other neighborhoods in Istanbul, but in the 9th- 10th neighborhood, there are studios and 1+1 apartments that consider affordable for newly married people. Both neighborhoods we could find that mixed-use is applied by the residential, commercial, educational, and some entertainment facilities. But we could notice the workplaces are rare there and most of the residents work out of the neighborhood itself. The significant point in the 9th- 10th neighborhood we could find that the main essential daily activity (Mosque, Mall, Restaurants, else) concentrate in the middle of the neighborhood when the daily activities of 7th- 8th neighborhood distributed with the residential buildings that make the pedestrian more activity and more feasibility to use which add ancient similarity to our ancient Turkish neighborhoods.

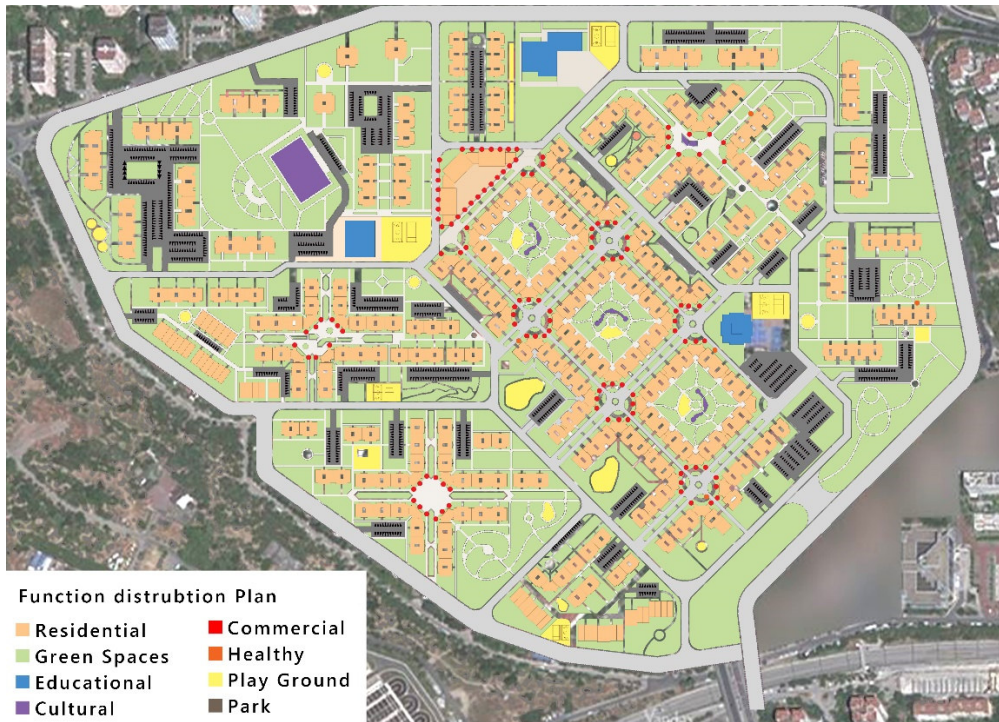

Figure 4.3 Ataköy's 7th-8th neighborhood functionals plan (by the writer)

3.4. Mixed housing

The concept of mixed housing settlement includes the principle that low-income people also benefit from different housing types, sizes, and prices. The new urbanism movement allows people of all ages, races, and incomes to choose what they want within the same neighborhood structure, in a way that there is no gap in price ranges from houses of different sizes and models. When we could see 3 types of buildings in the 9th- 10th neighborhood, on other hand, we could see that there was a lot of diversity which reach to 9 types of buildings the 7th – 8th neighborhood (L plan, U plan, I plan, square plan, and villas). both neighborhoods, we could see the high-income group and most of them of elderly people without any opportunity to be a mix of social structure by other groups of ages and income.

3.5. Quality architecture and urban design

The concept of high-quality urban design and architecture includes the principles of aesthetic comfort, sense of space, care for public space layout, and human scale in architecture. In the 7th- 8th neighborhood we could find that the Live and livable environments have been created by design shops on the ground floors of the buildings surrounding the small squares leading from the streets and semi-private spaces (courtyards) that make an opportunity to emphasize the social connection, in addition to most of the building is about 4-6 floors that give the inhabitants a more comfortable feeling.

Figure 4.3 Ataköy's 7th-8th neighborhood courtyards (by the writer)

The important find is in the 9th- 10th neighborhood despite the huge green spaces, we could find that the vitality of it is so rare, one of the reasons is that the residences could not send their children to play because of the high of building and the huge open space that make it hard to observe them, in addition to the parking spaces is more near to the buildings than the playground of children.

Figure 4.3 Ataköy's 7th-8th neighborhood courtyards (by the writer)

3.6. Traditional neighborhood structure

The traditional neighborhood structure includes central public spaces, high-quality public space design, access to all necessary functions in 5-10 minutes, and decreasing development density from the center to the periphery.

The important point in the 7th- 8th neighborhood is that there are semi-public spaces (courtyards), where the understanding of privacy is preserved, that have playgrounds for children with bunches to have seats and make an opportunity to connect with other neighbors. This idea considers one of the old traditional home types that all members of the family gather. The angular construction of the blocks created integrity in the structures. The building has brought movement by making the passages on the entrance floors. The social areas seen through the passages play a major role in attracting people to that area and creating an atmosphere of surprise.

Figure 4.4 Ataköy's 7th-8th neighborhood courtyards (by the writer)

The disappointing point is In the 9th- 10th neighborhood the high-rise buildings with the scattered green spaces that don't use rarely and is seen as deserted places without any maintenance, in addition to the scale, the shape, and the elements that exist in this neighborhood doesn't belong to any native culture which we could see it a lot around the world.

Figure 4.5 Ataköy's 9th-10th neighborhood courtyards (by the writer)

3.7. Increased density

Intensive development includes the principle of having more urban functions together and being accessible to pedestrians. In both neighborhoods, the distribution of facilities was very well effective to encourage people to walk, but there is a fence around the residential sites that make every site has their own space.

3.8. Green Transportation

The concept of smart transportation includes the features of the railway transportation network that connects cities, towns, and neighborhoods on a high scale and a pedestrian / bicycle-based daily transportation system. Both neighborhoods have significant public transportation networks around the area. Underground Stations (Metro), Marmaray (Rail line that connects the European side with the Asian side of Istanbul), Metrobus, and a lot of bus station makes the connection with the city center strong. In addition to the existence of bicycle paths, and there is a project supported by Istanbul municipality, which rents bicycles.

Figure 4.5 Ataköy's 9th-10th green transportation (by the writer)

3.9. Sustainability

The concept of sustainability includes urban development that has the least negative impact on the environment, the use of environmentally friendly technology, pedestrian transportation instead of automobiles, and local production. The important issue is both neighborhoods have a good public transport system in addition to the possibility of reaching to the main daily activities by walking. Both neighborhoods consider one of the most residential neighborhoods that have open green spaces in Istanbul. Large windows have been used in the residences to make maximum use of sunlight, and the contact with the exterior has been kept high. It is thought that the creation of a green corridor extending to the neighborhood contributes to an ecological cycle in practice and creates a climatic effect in preventing air pollution. One of the sustainable ideas in the 7th- 8th neighborhood that deserves to be mentioned is that parking lots are underground with natural lighting, this solution gives the neighborhood a more comfortable feeling in addition to the green areas and playgrounds were increased.

Figure 4.5 Ataköy's 7th-8th under the ground parking (by the writer)

3.10. Quality of life

In the New Urbanism Movement, man-made environmental factors, neighborhood units, access roads, social activity areas, streets, buildings, and open space designs are considered as elements that add peace to human life and increase the quality of life. Quality of life is the general expression of satisfaction that helps to establish health, comfort, good relationships in our life rather than money. In the 7th -8th neighborhood, we could see the inner courtyards of the residential blocks have been arranged in a way to include green areas, children's playgrounds, sports fields, and seating units with different arrangements. Urban furniture is used on the edges of the green areas and walking paths in the site. These areas have been the places used and spent time by the residents of the site during the day. The focal point of the 9th- 10th neighborhood is the center, which contains civic buildings, public gathering places, retail and entertainment establishments, that made a significant effect on the neighborhood.

4. Conclusion

This article dealt with two different patterns of neighborhood urban planning (low-rise neighborhood and high-rise neighborhood), both of them was evaluated according to the New Urbanism principles, and it was confirmed that each of them has many advantages and in some points disadvantages, with a noticeable superiority to the low-rise neighborhood in terms of social relations, the vitality of the green spaces, and the relation between the building and human.

One of the significant ideas that applied in the low-rise neighborhood is the reliance of pedestrian paths and roads for cars on paved tiles, and the presence of small squares that sometimes contain water fountains in the middle, in addition to coffees on the corners of residential buildings, which gave an impression of calm and calmness, resembling the old Turkish neighborhoods.

In each of the two neighborhoods, there is a problem with the fence that surrounds the residential sites, which leads to the separation of one neighborhood into several parts, but we could find that the ease of access to the low-rise neighborhood by walking is better than other neighborhood, especially since the neighborhood contains many commercial activities (coffees, supermarkets, hairdressers, Restaurants and SPA, pharmacies, and some offices) places on the ground floors of residential blocks increase pedestrian use by providing the opportunity for people to perform their compulsory activities on foot.

The commercial units in this region attract not only the residents of this region but also the people coming from outside.

When the neighborhood elements are examined, one of the essential points that could more attention in our planning ideas is the variety of building types has to be achieved, a compact design has to be made, that gives more importance to the relationship between building and open spaces around it and the relationship between building and the human needs. In the low-rise neighborhood that was built in accordance with the convenient urban planning, on a human scale. It has become an area where residents spend time on weekends, turns into playgrounds for children, and is widely used by middle-aged people during the day. The areas have been made more aesthetic with various landscaping arrangements. On other hand in the high-rise neighborhood, there has been a disconnection in human relations due to urbanization and high-rise residences. Streets and streets were neglected, desolate and restless environments were formed.

A successful urban neighborhood is promoting sustainable lifestyles and social cohesion, avoiding repeating the mistakes of the past, and working to develop the ways that we plan our neighborhood as it is the primer part of our cities. The compact urban form highlights the value placed ease of contact between people and gives priority to the vitality of public areas for people to meet and interact, to learn from one another, and to join in the diversity of urban life, in addition, to make our neighborhood more effective means putting the pedestrian first and ensuring that walking is the preferred option in accessing different facilities within an area.

Reference

- Alias. A Shah. A, Wai. C, New Urbanism and Township Developments in Malaysia, 2011
- Bozyokuş. I, Ataköy Toplu Konutlarının Tasarım Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi, Maltepe Üniversite, 2019
- Cihan. M, Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Kağşamanda Konut- Kamusal Alan İlişkilerinin Ataköy Örneği Üzerinde İrdelenmesi, 2015
- Howard. Z, New Urbanism- A New Approach to The Way American City, Planning department California State University, 2005
- Helleman. G and Wassenberg. F, The renewal of What Was Tomorrow's Idealistic City. Amsterdam's Bijlmermeer High-rise, Elsevier Ltd, 2004
- Sano. S, Public-Private Interaction in Low-rise, High-density Tokyo: A Morphological and Functional Study of Contemporary Residential Row-houses, 2020
- Sharifi. A, From Garden City To Eco-Urbanism: The Quest For Sustainable Neighborhood Development, Sustainable cities and societies, 2016
- Wright. A, Urban Task Force, 2005

**SELF-PORTRAIT OF MNEMONIC MARKS OF ANGOLAN CITIZENS:
DISSONANT VOICES IN A “NATION’S OFFICIAL COSMOVISION”, BASED ON
HEADING OF HOMOGENEITY AND UNIT**

Vagner Aparecido de Moura

Founder of the Moura Neuro-Humanities Lab Brazil, Doctorate in Linguistics at UPM,
Doctorate in Social Science at PUC-SP

ORCID: 0000-0001-6754-8220

Abstract

The Angolan cosmology composition is profiled by multiplicity, plasticity of cultural and social values, encapsulated in a collective imaginary. Given this context, the hermeneutical and investigative study of this manuscript has as study’s object the subjectivation and individuation process through the role of Semiolinguistics (discourse, symbols, images) on the textbook of History. To understand the semiolinguistics categories in their context, it has been used as methodological procedure the literature review, particularly post-independence context based on theoretical reference of scholars of Angolan context: Vieira (2007), Neto (2014), Ferreira and Marcelino (1996), and an ethnology in the Angolan capital, Luanda. It has carried out in the period from August to September (2015), for the purpose of composing self-portrait of mnemonic marks of Angolan citizen and, simultaneously, giving to speechless voices, in this process of homogeneity, opportunity to express diversity in the Angolan hermetic cosmology, circumscribed in asymmetrical power relations. The author concludes that there is a tendency to metadiscourse’s homogenization of the History textbook, because metadiscourse not only materializes indelible mnemonic marks, experiences and lives, but also brings forth the citizens feeling of inferiority and objectification of the other.

Keywords: Self-portrait, Textbook, Subjectivation, Individuation

**THE DIGITAL SHIFT: THE IMPACT, IN THE ERA OF NON-PLACE, OF THE
COMMUNICATION RHIZOMATIC MODEL IN THE SOCIAL, ECONOMIC AND
CULTURAL SPHERE**

Vagner Aparecido de Moura

Founder of the Moura Neuro-Humanities Lab Brazil, Doctorate in Linguistics at UPM,
Doctorate in Social Science at PUC-SP

ORCID: 0000-0001-6754-8220

Abstract

The transmodernity, potentialized by digital media in the 21st century, leads the internet user-spectator-consumer to realize that phenomenon of the globalization, of the clash between local culture vice-versa global culture and interlacing between globalization, technology and media, drives the break in the maintenance of an *ipsis litteris* manipulative communication. Given this context, the manuscript has a study's object the implications of globalization phenomenon, local and global culture and the relations among globalization, technologies and media in the daily life of internet user-spectator-consumer, especially of the São Paulo peripheric region dwelled citizens, Itaquera (East Zone), who suffer and live the negative aspects of globalization's phenomenon: gentrification versus social inclusion. In methodological terms, it will be hold carried literature review out with scholars of the thematic Held; McGrew 2003; Lemos, 2009; Mattelart; Neveu 2006 and Smith 1990, Neil Smith (1982), David Ley (1980), and an ethnology in the peripheric region of São Paulo for a purpose of collecting data, images, voices of the internet user-spectator-consumer who lives the negative impacts of globalization phenomenon. The author concludes that the social actor may rewrite his narrative aiming at going beyond the homogenization of historical, relational, and identity character of repertoire of digital platforms, or, becomes an archetype of non-place, at the moment he is the epicenter of the consumption society, in other words, the internet user-spectator-consumer becomes impersonal, contemplative and without questioning about cultural and ideological repertoire, disseminated on the digital platforms.

Keywords: Connectivity; Mobility; Globalization; Gentrification

ISLAMIC RELIGION SUPPORT TOLERANCE AND PEACE

Sena, S. Pd.I

Ahmad Dahlan Univerity

Abstract

In the last decade, Islam is often associated with the issue of terrorism. Every time there are bombings or acts of violence in every corner of the world that are carried out slyly, often associated with radical Islamic activists? We need to explain to the world that Islam is peace-loving and non-violent. Islam is a mercy for the universe, in the sense of the existence of Islam as one of the religions adopted by the majority of the world's population, always bringing and spreading grace, in the form of safety, tolerance, prosperity and peace. Where Islam is the majority religion in an area, that is where safety, tolerance, prosperity and peace will surely be realized. This statement is not just an assumption from the author, but the substance and purpose of the teachings of Islam itself is to want to realize safety and peace. This can be seen from the word of Allah swt in the Qur'an which prohibits any acts of violence or murder and the sunnah of the Prophet Muhammad SAW which implies that the teachings of Islam are peace-loving and non-violent. Prophet Muhammad SAW never hated people who were against him, even when the people of thoib stoned him, even though the Prophet SAW still prayed and hoped for their offspring to be a better generation. Even when the Prophet Muhammad SAW was spat on by a Jew many times, when a Jew fell ill Prophet Muhammad SAW was the first person to visit him and gave him sympathy, as well as the companions of the Prophet Muhammad and the successors of the Prophet Muhammad SAW they have set a good example. good for us about how Islam is a love of peace and love of tolerance. In this paper the author tries to provide a problem formulation; 1) How do Islamic teachings create tolerance and peace in the midst of a pluralistic world society? 2) How does Islam ward off accusations of being a radical and terrorist religion from disgruntled parties? Is there a relationship between acts of terrorism committed by some people who claim to be Muslim and Islam itself?

The author can draw conclusions from the three problem formulations above, that Islam can create tolerance and peace in the midst of a pluralistic world society by realizing the substance of the teachings of Islam itself which has been proven to uphold tolerance and peace. With the realization of the substance of Islamic teachings that are tolerant and peace-loving, the accusations stating that Islam is a radical religion will not apply. Meanwhile, individuals who often commit acts of intolerance and terrorism cannot be associated with any religion, even though they themselves claim to have a certain religion, because their actions have violated the teachings of the religion itself. Actually they are just elements from certain groups who have certain goals to realize their ambitions. In the name of a particular religion is only their strategy to seek support from adherents of that religion.

Keywords: Islam, tolerance and peace

**EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A
STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)**

Assoc. Prof. Dr. Naseem Akhter
Shaheed Benazir Bhutto Women University

ABSTRACT

Both men and women played an equal role in the evolution of human society and the development of social life from the beginning. When men and women unite in marriage, they build human society; a solitary person, on the other hand, is unable to play any role in the development of civilization. A woman is a being who will never harm humanity through her acts or sacrifices. Without a woman (Hawa), heaven was equally desolate for Adam. Without men and women, human life would be incomplete. Human evolution would be slowed if this were not the case. Almighty Allah (SWT), the Creator of the Universe, created man and woman from the same source. The goal of this study was to look at the social and marital challenges that women face in Peshawar, as well as provide a statistical overview in an Islamic context. For this reason, the questionnaire approach was employed to collect data, and each sample comprised ten questions. A total of 200 women were selected from Peshawar, and only a few of them completed the questionnaires. Excel was used to assess the information gathered in the form of opinions, and the results were displayed in various statistical graphs. According to the report, the majority of women in Peshawar have social and marital problems, and the main cause for this is the amnesia of Islamic teachings due to which we have gone closer to catastrophe. There is also a pressing need to follow Islam's teachings to alleviate the deteriorating situation. This study effort can be an enlightening instrument for researchers and readers in its subject due to its research.

Keywords: Women, Social and Conjugal Issues, Islamic Teachings, Peshawar

FEMENIST HERMENEUTICS: TOWARDS A GENDER-INCLUSIVE ISLAMIC THEOLOGY

Chaimae EL IDRISSE AMIRI

Sidi Mohamed Ben Abdellah University

Abstract

This paper investigates the foundations of women's subjugation and patriarchal dominance within the framework of Islamic Feminism. It has been internationally oversimplified that Muslim women are the symbol of oppression. This prevalent notion derives from the fact that Islam covers every aspect of Muslims' lives, including its discourse about gender-related issues. Indeed, Islamic feminism, as a social movement, has come to acknowledge men and women's equality in Islam emphasizing an egalitarian agenda beyond any androcentric interpretation. The argument is made that men's dominance over women in Islamic countries derives from early exegetes' manipulation of *Quranic* verses and *Hadiths* on women to advocate their authority and restrict women's rights.

Opting for alternative rational interpretations of the sacred texts, feminist theologians have challenged the patriarchal-oriented interpretations of the Quran and Hadith, which are socio-culturally loaded with misogynistic ideologies towards women. More importantly, traditional exegetes have systematically marginalized women by employing certain *Quranic* verses and Prophet's traditions that are quite difficult to interpret, or whose application was contingent on the time of revelation. Significantly, these interpretations reinforced a culture of men's supremacy and authority, and women's submissiveness. Islamic feminist scholars, on the other hand, have adopted deconstructionist methodologies that conform to the modern Islamic thought to reexamine these human exegeses that have long been considered lofty to be critiqued. In a similar vein, Islamic feminists have increasingly been intrigued by the *Quranic* verses and *hadiths* that male jurists turn a blind eye to, and that serves the advocacy of gender equality and women's rights in Islam.

The current paper examines gender-inclusive interpretations of *Qu'ran* and *Sunna* as perceived by prolific Islamic feminist scholars and writers on Islamic issues related to women. It elucidates gender equality in Islam, through a re-reading of feminist scholars' accounts, in an attempt to provide a new interpretation of founding texts in Islamic thought from a female perspective.

Keywords: Islamic feminism, deconstruction, modern Islamic thought, verification, contextualization

EBEVEYNE YABANCILAŞTIRMAYA İLİŞKİN TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Emine ŞENTÜRK

Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü
ORCID: 0000-0002-1288-569X

Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-3951-7261

Mehmet SAĞLAM

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-1784-4472

ÖZET

Bu araştırmada Türkiye'de ebeveyne yabancılaştırmaya yönelik yayınlanan çalışmaların tematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma deseni türü olan betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Dahil etme kriterleri çerçevesinde 2021 yılına kadar yapılmış 14 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada veri analizi yöntemi olarak içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma soruları kapsamında yayın yılı, türü, değişkenler, makale, üniversite, anabilim dalı, enstitü, örneklem temalar olarak belirlenmiştir. Sonuçlara göre, Türkiye'de yayınlanan ebeveyne yabancılaştırma ile ilgili yayınlanan çalışmalar; en çok Sosyal ve Sağlık Bilimleri Enstitüleri ve Psikoloji Bölümü'nde, nitel araştırma deseni kullanılarak, yüksek lisans düzeyinde ve en çok ergenler üzerinde çalışılmıştır. Türkiye'de ebeveyne yabancılaştırma ile ilgili yapılan çalışmalar son yıllarda artış göstermiş, ağırlıklı olarak geçerlik ve güvenilirliği olan ölçme araçları kullanılmıştır. Boşanma ve velayet ile ilgili çalışmaların daha çok olduğu, çalışmaların belirli bölgelerde yoğunlaşmadığı, makalelerin farklı kapsam ve odaktaki dergilerde yayınlandığı tespit edilmiştir. Ebeveyne yabancılaştırma konusunda alan-yazında sınırlı sayıda çalışma olduğu ve daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyne yabancılaştırma, içerik analizi, istismar

INVESTIGATION THE STUDIES ABOUT PARENTAL ALIENATION WHICH PUBLISHED IN TURKEY

ABSTRACT

In this study, it was aimed examine thematically the studies about parental alienation which published in Turkey. It was used descriptive content analysis which type of qualitative research design. Within the scope of inclusion criteria;14 study were included which have done to 2021. Content analysis was used as a data analysis method. Publishing year, type, variables, article, university, department, institute and sample were determined as theme within the scope of research questions. According to results, studies about parental alienation which published in Turkey; most studied at Social and Health Sciences Institutes and Psychology Department, studied at level of master, by using qualitative research design; and most studied on adolescents. Studies about parental alienation studied in Turkey have increased for recent years, mainly was used that scale which have validity and reliability.

It has been determined that there are mostly studies on divorce and custody, the studies are not concentrated in certain regions, and the articles are published in journals with different scope and focus. It can be said that there are limited number of studies in the literature about parental alienation and it need for more research.

Keywords: Parental alienation, content analysis, abuse

GİRİŞ

Boşanma olgusunda sık görülen ebeveyn yabancılaştırması bir ebeveynin çocuğuna karşı diğer ebeveyni kötölemesi, hedef göstermesi ve çocuğa ebeveyni reddetmesinin öğretilmesi, çocuğun ise yabancılaştırıldığı ebeveynin varlığından korku duyması ve onunla temastan kaçınması olarak tanımlanmaktadır (Darnall, 2011). 1943 yılında Psikiyatrist David M. Levy tarafından bazı olgularda çocukların anneleri tarafından beslenen babalarına karşı uygunsuz, olumsuz tutumların varlığının tanımlanmasının ardından tarihsel süreçte de psikolog, psikiyatrist, sosyal çalışmacılarca bir ebeveyni tarafından diğer ebeveyne karşı beyinleri yıkanan, etki altına alınan, diğer ebeveynine karşı düşmanca, öfke dolu, reddedici tutuma sahip olan çocuklardan bahseden bir dizi çalışma bulunduğuna, ilerleyen süreçte ebeveyn yabancılaştırmasına ilişkin çeşitli araştırmacılar tarafından çalışmalar yapıldığı ve ebeveyn yabancılaştırmasına ilişkin kavramların tanımlanmaya başlandığı, Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun ise psikiyatrist Gardner tarafından 1985 yılında yapılandırıldığı ifade edilmektedir (Lorandos, 2018 & Rand, 1997).

Gardner tarafından ebeveyn yabancılaştırma sendromu olarak tanımlansa da günümüzde ağırlıklı olarak ebeveyn yabancılaştırması şeklinde kullanılan olgunun Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nda (DSM 5, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) veya Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırması'nda (ICD, International Classification of Diseases) yer almadığı, DSM 5'te ebeveynlerin ilişki probleminden etkilenen çocuk, ebeveyn-çocuk ilişki problemi ve çocuğun psikolojik istismarı başlıkları altında da değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Bernet, Gregory, Reay ve Rohner, 2018 & O'donohue, Benuto ve Bennett, 2016). Gardner, ebeveyn yabancılaştırması ve ebeveyn yabancılaştırma sendromunun birbirinin yerine kullanılmasının bir hata olduğunu, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu ebeveyn tarafından programlanma ve çocuğun da kendi katkılarıyla birlikte gelişen, neredeyse tamamen velayet çekişmelerinde görülen, ebeveyn yabancılaştırmasının spesifik bir alanı olarak aktarmaktadır (Gardner, 2002).

GELİŞME

Çocuğun sevilen ebeveyni tarafından programlanan nefret edilen ebeveyne karşı bir karalama kampanyası şeklinde tanımlanan ebeveyn yabancılaştırma sendromunda genellikle anneler yabancılaştırılan, babalar yabancılaştırılan konumundayken annelerin hedefteki (yabancılaştırılan) ebeveyn olduğu az bir oranın bulunduğu belirtilmektedir (Gardner, 1998).

Gardner hafif, orta ve şiddetli olmak üzere üç tip ebeveyn yabancılaştırması tanımlamaktadır. Şiddetli tipte çocuklarda hedefteki ebeveynle bir araya gelme ihtimalinde düşmanca tavırlar, öfke, panik yoğundur. Çocuklar hedefteki ebeveyn ile temas halinde olmaları durumunda yıkıcı davranışlar sergileyebilirler. Orta tipte çocuklar şiddetli tipteki kadar düşmanca tutum sergilemezler ancak hedefteki ebeveynle ilişkiler güçlü değildir ve küçümseme söz konusudur. Hafif şiddette de çocukta hedefteki ebeveyne karşı olumsuz tutum söz konusudur ve yabancılaştırılan ebeveynin senaryosunu aktarır ancak burada çocuğun asıl motivasyonu velayet çekişmesinde kabul ettiği ebeveynin konumunu güçlendirmektir (Gardner, 1991).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda görülen 8 semptom bulunmaktadır.

Bunlar: yabancılaştırıldığı ebeveynine yönelik iftira kampanyası, çocuğun yabancılaştırıldığı ebeveynine karşı olması için zayıf, saçma ve yanıltıcı biçimde mantık üretme, ikili duygulanım, çocuğun bağımsız olduğu iddiası, ebeveyn çatışması durumunda çocuğun yabancılaştırılan ebeveynine otomatik desteği, çocuğun yabancılaştırıldığı ebeveyninin maruz kaldığı zorluklardan suçluluk duyulmaması, alıntılanan senaryoların varlığı, yabancılaştırılan ebeveynin arkadaş çevresine veya ailesine dek uzanan nefret olarak aktarılmaktadır (Gardner, 2002)

Çocukluğunda yabancılaştırmayı deneyimleyen 38 yetişkinle yapılan, yabancılaştırmanın uzun süreli etkilerinin incelendiği bir araştırmada yabancılaştırmanın 7 temel sonucunun bulunduğu, düşük benlik saygısı, depresyon, alkol veya madde kötüye kullanımı, güven eksikliği, kendi çocuklarını yabancılaştırma, boşanmada belirgin bulgular olduğu; bu 6 alana ek olarak 6 alan kadar belirgin olmasa da bu yetişkinlerde kimlik problemleri, aidiyet veya köksüzlük hissi, çocukları tarafından reddedilen olmamak için çocuk sahibi olmama tercihi, düşük başarı ve yabancılaştığı ebeveyniyle kaybettiği zamanda duyduğu acı ve öfke görülmüştür (Baker, 2005). Ebeveyn yabancılaştırması deneyimine sahip olmakla uzun süreli psikolojik ilişkilerinin incelendiği bir başka çalışmada ise çocukluğunda yabancılaştırma deneyimi olan ve olmayan bireyler kendine yeterli ve iyilik halinin dört bileşeni olan alkol kötüye kullanımı, depresyon, bağlanma ve benlik saygısı üzerinden karşılaştırılmıştır. Çocukken ebeveyn yabancılaştırmasına maruz kalmanın yetişkinlikteki düşük kendine yeterli, daha fazla oranda depresyon, düşük benlik saygısı ve güvensiz bağlanma stili arasında önemli ölçüde ilişki tespit edilmiştir (Ben-Ami ve Baker, 2012). Çocuklukta ebeveyn yabancılaştırması deneyimi yetişkinlikteki depresif sendromla yüksek düzeyde ilişkili bulunmuş ve fiziksel işleyiş, fiziksel rol, genel sağlık durumu, vücut ağrısı, sosyal işleyiş, duygusal rol ve zihinsel sağlık alanlarını içeren düşük sağlık taraması puanları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Verrocchio, Marchetti, Carrozzino ve Compare, 2019).

Hedefteki ebeveynlerle yapılan çalışmalarda ebeveyn yabancılaştırmasının kız çocuklarında ve yaşı daha büyük çocuklarda şiddetli düzeyde algılandığı, dolayısıyla çocukların cinsiyetinin ve yaşının ebeveyn yabancılaştırmasında önemli olduğu, aynı zamanda hedefteki ebeveynin anne olması durumunda ebeveyn yabancılaştırmasının şiddetinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Baker ve Darnall, 2006 & Balmer, Matthewson ve Haines, 2018). Hedefteki ebeveynin perspektifinden yabancılaştırmanın incelendiği bir başka çalışmada ise aile özelliklerinin, evlilik çatışmasının yabancılaştırmanın zayıf bir bileşeni olduğu, yabancılaştırılan ve hedefteki ebeveynin ilişkisinin yabancılaştırmanın başlamasıyla gerildiği, hedefteki ebeveynin çocuğunu ziyaretinin sıklığında yabancılaştırmaya bağlı olsun ya da olmasın bir düşüş olduğu, görüşme sıklığına bağlı olmaksızın ebeveynlik rollerinde ve güçlerinde bir azalma algıladıkları, hedefteki ebeveyn ile çocuğun iletişiminin sınırlandığı, tüm hedefteki ebeveynlerin diğer ebeveyn tarafından haklarında karalama yapıldığına dair sabotaj algıladıkları, çocuklarının da ikinci yabancılaştırılanlar gibi davrandıkları, yabancılaştırılan ebeveynlerin yakın aile üyelerinin de benzer davrandıkları, yabancılaştırmanın altında yatan sebepleri hedefteki ebeveynine yönelik öfke, nefret veya bu tür duyguların bileşeni olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Vassiliou ve Cartwright, 2001).

Çocukluğunda ebeveyn yabancılaştırmasını deneyimlemiş yetişkinlerle yapılan bir çalışma sonucunda boşanmış ailelerdeki narsisistik yabancılaştırıcı anneler, bir aradaki ailelerdeki narsisistik yabancılaştırıcı anneler ve kötüye kullanan/reddeden anne ve babalar olmak üzere üç tip yabancılaştırma tespit edilmiştir.

Bu çalışmada alkolizm, kötü davranış ve kişilik problemleri çoğu yabancılaştırıcı ailelerde birlikte görülmüş, önceki yıllarda boşanma sürecinde görüldüğü belirtilen ebeveyn yabancılaştırmasının sağlam aile yapılarında, yüksek çatışma ile boşanmayan ailelerde de görülmüş, bazı hedefteki ebeveynlerin kendi yabancılaştırılmalarında rol oynadığı ve yabancılaştırmanın her zaman içselleştirilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Baker, 2006).

Bu araştırmanın temel amacı ebeveyn yabancılaşma olgusuna ilişkin Türkiye’de yapılan araştırmaları incelenmektir. Bu amaç doğrultusunda ebeveyn yabancılaştırma konusunda daha önceden yapılan araştırmaların; birlikte ele alınan değişkenler, yayın yılı, tezlerin yapıldığı; üniversite, anabilim dalı, enstitü, tez türü ve makalelerin yayınlandığı dergiler, araştırma yöntemi, veri toplama aracı açısından dağılımları nasıldır sorularına cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye’de ebeveyn yabancılaştırma olgusuna ilişkin nitel, nicel ve karma araştırma yöntemi ile yapılmış çalışmalar incelendiğinden içerik analizi yönteminin nitel ve nicel çalışmaları bir arada değerlendirmeye olanak sağlayan betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma nitel araştırma deseni kullanılarak betimsel içerik analizi şeklinde tasarlanmıştır. Betimsel içerik analizinin belirli bir konuya ilişkin yapılmış nicel ve nitel çalışmaların sistematik bir biçimde değerlendirilmesi, bu çalışmalara ilişkin tanımlayıcı verilerin ve sonuçların sunumunu içeren bir yöntem olduğu da ifade edilebilir (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Verilerin Toplanması

Bu çalışmaya Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan lisansüstü düzeydeki çalışmalar ve DergiPark, Google Akademik veri tabanında yer alan makaleler dahil edilmiştir. Bu kapsamda araştırmacılar tarafından YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı, Dergi Park veri tabanı ve Google Akademik veri tabanı üzerinden 11.07.2021 tarihinde araştırmalar “ebeveyn yabancılaşması, ebeveyn yabancılaşma, yabancılaşma, yabancılaştırma sendromu, ebeveyn yabancılaştırma, anneye yabancılaşma, babaya yabancılaşma, yabancılaştırma” anahtar sözcükleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Bu tarama neticesinde toplam 38 çalışmaya erişilmiştir. Aşağıda verilen dahil etme kriterleri dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır.

- Araştırmanın Türkiye örnekleminde yapılmış olması
- Ebeveyn yabancılaştırma konusunda olması
- Tezlerin tam metnine erişilebiliyor olması
- Tezden türetilmemiş makale olması

Bu kriterler çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda 14 araştırma içerik analizine dahil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Alan-yazın taraması sonucunda Türkiye’de ebeveyn yabancılaştırma olgusuna yönelik yapılmış çalışmalar incelenerek konuyla uyumlu olanlar araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın amacı ve alt amaçları doğrultusunda çalışmalara ilişkin yayın yılı, araştırma deseni, örneklemin gelişim dönemi, ebeveyn yabancılaştırma olgusunu ölçen veri toplama aracı, ebeveyn yabancılaştırma olgusu ile birlikte ele alınan değişkenler, çalışmanın türü, yayınlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, lisansüstü tezin türü, çalışmanın yayınlandığı makale araştırmacılar tarafından temalar olarak belirlenmiştir.

Bu temalar üzerinden çalışmalar ayrıntılı biçimde incelenerek veriler elektronik ortamda hazırlanan kodlama tablosuna uygun temalar altına kodlanmıştır. Her bir çalışmaya ilişkin veriler gözden geçirilerek elektronik ortama kaydedilmiştir. Oluşturulan temalar çerçevesinde verilerin analizinde frekans, yüzde gibi betimsel istatistiklere yer verilerek analiz işlemi yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablo ve şekiller halinde sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

İncelenen çalışmalar detaylı incelendikten sonra bilgisayar ortamına kaydedilmiş ve güvenilirliği artırmak amacı ile kodlama tabloları araştırmacılar tarafından karşılaştırılmış kodlamaların doğruluğu kontrol edilmiştir. Ayrıca analiz dosyası ve araştırma raporu diğer araştırmacılar tarafından kontrol edilerek görüş alınmıştır.

BULGULAR

Ebeveyne yabancılaştırma konusunda Türkiye’de yayınlanan çalışmalara ilişkin genel bilgiler tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Ebeveyne Yabancılaştırma Olgusuyla İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Ait Bilgiler

Yazar	Tür	Yıl	Dergi/Üniversite
Fuat Torun	Editöre mektup	2011	Anadolu Psikiyatri Dergisi
Fuat Torun	Makale	2011	Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi
G. Müjdecioğlu Demir	Tıpta uzmanlık tezi	2017	Akdeniz Üniversitesi
Aride Nilay İslamoğlu	Yüksek lisans tezi	2018	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Zeynep Hatipoğlu	Yüksek lisans tezi	2018	İstanbul Üsküdar Üniversitesi
Emin Çağlar	Tıpta uzmanlık tezi	2018	Dokuz Eylül Üniversitesi
G.Elçim Üner Altuntaş, Neylan Ziyalar	Makale	2018	Adli Tıp Bülteni
Sinem Ulutürk	Yüksek lisans tezi	2019	İstanbul Aydın Üniversitesi
Erhan Öksüz	Yüksek lisans tezi	2019	Çukurova Üniversitesi
Mert Geniş, Bengü Toker, Mehmet Şakiroğlu	Makale	2019	Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi
Erkut Erdoğan	Makale	2020	İslam Medeniyeti Dergisi
Raziye Yüksel Doğan, Çiğdem Aytekin	Makale	2021	Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi
Ferda Karadağ, Dilşad Foto Özdemir	Makale	2021	Klinik Psikiyatri Dergisi
Erkut Erdoğan, Tugay Kırşehirli	Makale	2021	TIHEK (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) Akademik Dergi

Tablo 2: Ebeveyne Yabancılaştırma Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalarda Ebeveyne Yabancılaştırma ile Birlikte Ele Alınan Değişkenlerin Dağılımı

Değişken	N	%
Ekosistem kuramı	1	6.25
Cinsel istismar, kötü muamele, fiziksel şiddet, ihmal	2	12.5
Boşanma-Velayet-Kişisel ilişki	7	43.75
Demografik değişkenler	1	6.25
Anneyle bağlanma	1	6.25
Uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı	1	6.25
Kendine zarar verme ve intihar girişimi, Çocukluk Çağı Travmaları, Davranış Problemleri	2	12.5
Kavramsal derleme	1	6.25
Toplam	16	100

Tablo 2 incelendiğinde Türkiye’de ebeveyne yabancılaştırma konusunda yapılan çalışmaların en fazla boşanma, velayet ve kişisel ilişki bağlamında ele alındığı (n:7, %43.75), akabinde kendine zarar verme, intihar girişimi, çocukluk çağı gibi davranış problemleri ile cinsel istismar, kötü muamele, fiziksel şiddet, ihmal konusunun geldiği (n:2, %12.5), bunları ise ekosistem kuramı, ihmal ve istismar, demografik değişkenler, anneyle bağlanma, uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı, kavramsal derleme temalarının izlediği (n:1, %6.25) görülmektedir.

Tablo 3: Ebeveyne Yabancılaştırma Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmaların Yapıldığı Yıllara, Araştırmanın Desenine ve Örneklem Grubunun Gelişim Dönemine Göre Dağılımları

Değişken		N	%
Yayın Yılı	2011	2	14.28
	2017	1	7.14
	2018	4	28.57
	2019	3	21.42
	2020	1	7.14
	2021	3	21.42
Toplam		14	100
Desen	Nitel	8	57.14
	Nicel	5	35.71
	Karma	1	7.14
Toplam		14	100
Örneklem	Erken çocukluk	1	11.11
	Orta çocukluk	2	22.22
	Ergenlik	3	33.33
	Yetişkinlik	1	11.11
	Karma	2	22.22
Toplam		9	100

Tablo 3 incelendiğinde; Ebeveyne yabancılaştırma konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalar yapıldıkları yıllara, araştırmada kullanılan desene ve örneklem grubunun gelişim özelliğine göre sıralandığında en fazla çalışmanın 2018 yılında yapıldığı (n:4, %28.57), ardından 2019 ve 2021 yıllarında 3’er çalışma yapıldığı (%21.42), 2011 yılında 2 çalışma (%14.28) yapıldığı, 2017 ve 2020 yıllarında ise 1’er çalışma yapıldığı (%7.14); bu çalışmalarda en fazla nitel araştırma deseni kullanıldığı (n:8, %57.14), bunu nicel araştırma deseninin takip ettiği (n:5, %35.71), en az kullanılan araştırma deseninin ise karma desen olduğu (n:1, %7.14) tespit edilmiştir. Çalışmaların örneklem gruplarının en fazla ergenlik dönemini kapsadığı (n:3, %33.33), ergenlik dönemini takiben orta çocukluğun (n:2, %22.22) ve birden fazla gelişim dönemini kapsayan karma şeklinde ifade edilen örneklemin yer aldığı (n:2, %22.22), en az ise yetişkinlik dönemi ile erken çocukluk döneminde çalışıldığı (n:1, %11.11) anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Ebeveyne Yabancılaştırma Konusunda Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezlerin Yayınlandığı Üniversitelere, Enstitülere, Tezin Türüne ve Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Değişken		N	%
Üniversite	Akdeniz Üniversitesi	1	16.66
	İstanbul Gelişim Üniversitesi	1	16.66
	İstanbul Üsküdar Üniversitesi	1	16.66
	Dokuz Eylül Üniversitesi	1	16.66
	İstanbul Aydın Üniversitesi	1	16.66
	Çukurova Üniversitesi	1	16.66
Toplam		6	100
Enstitü	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	3	50
	Sosyal Bilimler Enstitüsü	3	50
Toplam		6	100
Tezin Türü	Yüksek Lisans	4	66.66
	Tıpta Uzmanlık	2	33.33
Toplam		6	100
Anabilim Dalı	Psikoloji	4	66.66
	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	2	33.33
Toplam		6	100

Tablo 4 incelendiğinde Türkiye’de Ebeveyne yabancılaştırma konusunda Akdeniz Üniversitesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Üsküdar Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Çukurova Üniversitelerinde 1’er tez (%16,66) hazırlandığı görülmektedir. Ebeveyne Yabancılaştırma konusunda Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü’nde 3’er çalışma yapıldığı; Bu çalışmaların 4’ünün yüksek lisans tezi olduğu ve Psikoloji Anabilim Dalında hazırlandığı (%66.66) ve 2’sinin tıpta uzmanlık tezi olduğu ve (%33.33) Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Ebeveyne Yabancılaştırma Konusunda Türkiye’de Yazılan Makalelerin Yayınlandığı Dergilere Göre Dağılımları

Dergi	N	%
Klinik Psikiyatri Dergisi	1	12.5
TIHEK (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) Akademik Dergi	1	12.5
Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi	2	25
İslam Medeniyeti Dergisi	1	12.5
Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi	1	12.5
Adli Tıp Bülteni	1	12.5
Anadolu Psikiyatri Dergisi	1	12.5
Toplam	8	100

Tablo 5’te yer alan ebeveyne yabancılaştırma konusunda Türkiye’de yayımlanan makalelerin yayınlandığı dergiler incelendiğinde en fazla yayının Psikiyatri’de Güncel Yaklaşımlar Dergisi’nden çıktığı (n:2, %25), ardından Klinik Psikiyatri Dergisi, TIHEK (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) Akademik Dergi, İslam Medeniyeti Dergisi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, Adli Tıp Bülteni Anadolu Psikiyatri Dergisinde 1’er çalışma (%12.5) yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Ebeveyne Yabancılaştırma Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalarda Kullanılan Ebeveyne Yabancılaştırma Olgusunu Değerlendiren Veri Toplama Araçlarının Dağılımı

Örneklem	N	%
Baker Yabancılaşma Ölçeği	3	30
Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeği Kısa Formu (EABÖ)	3	30
Görüşme formu	1	10
Yazarlarca oluşturulan kişisel bilgi formu	1	10
Adli görüşme kaydı	1	10
Heyet raporları	1	10
Toplam	10	100

Tablo 6 incelendiğinde Türkiye’de ebeveyne yabancılaştırma konusunda yapılan çalışmalarda kullanılan ölçme araçlarından en fazla Baker Yabancılaşma Ölçeği ve Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeği Kısa Formu gibi geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ölçme araçlarının kullanıldığı (n: 3, %30), sonrasında ise görüşme formu, yazarlarca oluşturulan kişisel bilgi formu, adli görüşme kaydı ve heyet raporlarının kullanıldığı (n:1, %10) anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Aile ebeveynleri ve çocukları içeren, aynı mekanı paylaşan aile üyelerinin karşılıklı etkileşim ve karşılıklı görev ve sorumluluklarının olduğu sosyal grup şeklinde tanımlanmaktadır (Tepeli, 2020). Bu tanıma bakıldığında aile kavramına dahil olan ebeveynlerin birbirlerini etkileme potansiyeli taşıdıkları ve yaşam döngüsünde ilişki biçimlerinin birbirleri üzerinde sosyal etkilerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde aile yapılarında meydana gelen değişikliklerin aile işlevselliğini etkilediği ve boşanma oranlarının artış gösterdiği ifade edilmektedir (Çalışkan, 2017). Boşanmış ailelerin çocuklarında ruhsal çökkünlük, okulla ilişkili problemler ve davranış problemleri başta olmak üzere pek çok ruhsal uyum probleminin ortaya çıktığı ancak boşanma sonrasında hem annesi ile hem de babası ile düzenli ilişki kurabilen çocuklarda bu uyumsuzlukların daha az görüldüğü aktarılmaktadır (Yörüköğlu, 2007). Velayet çekişmelerinde görülen ve ebeveyn yabancılaştırma sendromu olarak tanımlanan olguda yabancılaştırılan ebeveynin yabancılaştırılan veya kurban ebeveyne yönelik sistematik biçimde reddedilmeye yönelik program yürüttüğü ve bu ebeveyne yabancılaştırma olgusunun da aslında bir tür duygusal istismar biçimi olduğu vurgulanmaktadır (Gardner, 1999). Bu çalışmada da ağırlıklı olarak boşanma sürecinde gözlemlenen ebeveyn yabancılaştırma olgusuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların incelenmesi amaçlanmaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma olgusuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların ilk olarak 2011 yılında yapıldığı, son 5 yıllık periyotta ebeveyn yabancılaştırma konusunda yapılan çalışmaların hız kazandığı görülmektedir. Çalışmalarda en fazla nitel araştırma deseni kullanıldığı, bunu nicel araştırma deseninin takip ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ebeveyn yabancılaştırma olgusuyla ilgili Türkiye’de yapılan nicel çalışmaların ağırlıklı olarak ergenlik döneminde olan bireylerle çalışıldığı tespit edilmiştir. Çocukluk dönemindeki duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaları inceleyen ve erken çocukluk döneminde Türkiye’de yapılan çalışmaları inceleyen iki farklı meta analiz çalışmasında araştırmanın bulgularından farklı olarak en fazla nicel desen kullanıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Ayanoğlu ve ark, 2019 & Uzun, Yalçın ve Dede, 2018). Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun bugünkü kavramsal tanıma en yakın şekilde 1980li yıllarda öne sürülmesi (Kelly ve Johnston, 2005) sebebiyle Türkiye’de ilk kez 2011 yılında bu kavramın gündeme geldiği ve akabinde dünyada yapılan çalışmalarda yaşanan artışa benzer şekilde Türkiye’de de konu tanındıkça çalışmaların arttığı, kavramın tanınabilmesi için öncelikle kavramsal çerçevenin sunulmasına ağırlık verildiği ve buna bağlı olarak da nitel çalışmaların ağır bastığı düşünülmektedir. Ayrıca 2019 yılında yapılan, ebeveyn-çocuk ilişkisi temasını konu alan makalelerin incelendiği bir çalışmada da ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik çalışmaların son üç yılda artış gösterdiğinin belirlenmesi araştırmanın bulgusuyla paralellik göstermektedir (Tayan, Gedik, Morkoyunlu, Sözbilir ve Konyalıoğlu, 2019).

Ebeveyn yabancılaştırma konusuyla ilgili en fazla İstanbul’da bulunan üniversitelerde tez hazırlandığı, Sosyal Bilimler ve Sağlık Bilimleri Enstitülerinde, Psikoloji ve Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında ebeveyn yabancılaştırma olgusunun çalışıldığı, tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi olduğu tespit edilmiştir. Ebeveyn yabancılaştırma konusunda Türkiye’de yayınlanan makalelerin yayımlandığı dergiler incelendiğinde ise en fazla yayının Psikiyatri’de Güncel Yaklaşımlar Dergisi’nden çıktığı görülmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sendrom olarak geçerliliği hakkında ruh sağlığı ve hukuk alanında yaşanan tartışmalar devam etse de ebeveyn yabancılaştırmanın görülür bir olgu olduğu, maruz kalan çocuklar için kısa ve uzun vadeli psikolojik sonuçlarının olduğu ve bu konuda ruh sağlığı bağlamında terapötik müdahalelerin gerektiği ifade edilmektedir (Templer ve ark, 2017).

Ebeveyne yabancılaştırma sendromunun psikolojik temelli müdahaleleri gerektirmesi, araştırmada en çok Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Psikoloji Anabilim Dalında ve akabinde Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında yapılması, en fazla Psikiyatri dergisi olan Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisinde yayınlanması sonuçlarını destekler niteliktedir. Ebeveyne yabancılaştırma konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde hazırlanmış olması doktora seviyesinde kontenjanların daha az olması ve dolayısıyla hazırlanan yüksek lisans tezlerinin oranının daha fazla olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Aral ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmada da araştırma sonucuyla benzer şekilde Türkiye’de çocuk gelişimi alanında yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Ebeveyne yabancılaştırma olgusunun ağırlıklı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan geçerlik ve güvenilirliği olmayan ölçme araçlarıyla yapılmayıp en fazla Baker Yabancılaşma Ölçeği ve Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Ölçeği Kısa Formu gibi geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan standardize ölçme araçlarıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Anne baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkilerine yönelik Türkiye’de yapılmış çalışmaların incelendiği bir çalışmada anne baba tutumlarını belirlemeye yönelik ağırlıklı olarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ölçme araçlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, Türkiye’de ebeveyne yabancılaştırma olgusuyla ilgili yapılan çalışmalarda en fazla geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ölçme araçlarıyla yapıldığı bulgusunu desteklemektedir (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

Ebeveyne yabancılaştırma olgusuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalarda ebeveyne yabancılaştırma olgusuyla birlikte ele alınan değişkenler incelendiğinde yabancılaştırmanın en fazla boşanma, velayet veya kişisel ilişki gibi hukuki bağlamı olan konularla ele alındığı görülmektedir. Bunu çocuk-baba ilişkisinin ve çocukta görülen davranış problemleri temasının takip ettiği tespit edilmiştir. Gardner’e göre (1985) Ebeveyne Yabancılaştırma Sendromu’nun ilk kez 1985 yılında çocukların velayetine ilişkin anlaşmazlıklar içeren ve boşanma süreci bağlamında ortaya çıkan bir bozukluk şeklinde tanımlanması (Akt, Siracusano, Barone, Lisi ve Niolu, 2015) ebeveyne yabancılaştırma olgusu kapsamında Türkiye’de yayınlanan çalışmaların en fazla boşanma, velayet, kişisel ilişki gibi hukuki süreçte ele alınmasını açıklar niteliktedir. Çocuk-ebeveyn ilişkilerinin incelendiği bir meta sentez çalışmasında incelenen çalışmalarda ağırlıklı olarak çocuk ebeveyn ilişkilerinin, çocuğun sosyal gelişimi ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve çocuğa ve ebeveyne ait birçok değişkenin bu ilişki üzerinde etkili olduğu araştırmanın boşanma sürecini takiben davranış problemleri temasının çalışılması bulgusunu desteklemektedir (Kırman ve Doğan, 2017).

Türkiye’de ebeveyne yabancılaştırma olgusuna yönelik yapılan çalışmaların son 5 yıllık süreçte arttığı, bu çalışmaların ağırlıklı olarak nitel araştırma deseni kullanılarak hazırlandığı, çalışmaların örneklem grubunu ağırlıklı olarak ergenlik dönemindeki bireylerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Ebeveyne yabancılaştırma konusunda Türkiye’de hazırlanan tezlerin en fazla İstanbul’da bulunan üniversitelerde hazırlandığı, eşit sayıda ve yalnızca Sosyal Bilimler ve Sağlık Bilimleri Enstitüleri ile Psikoloji ve Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında çalışıldığı, tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde olduğu anlaşılmıştır. Çalışmaların yayımlandığı makalelere bakıldığında ise farklı odağa sahip makalelerde çalışılmakla birlikte ağırlıklı olarak Psikiyatri konulu dergilerde yayımlandığı görülmüştür. Çalışmalarda kullanılan ölçme araçları bakımından ebeveyne yabancılaştırma olgusunun en fazla geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ölçme araçlarıyla değerlendirildiği tespit edilmiştir.

Ebeveyne yabancılaştırma olgusuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalarda ebeveyne yabancılaştırma olgusuyla birlikte ele alınan değişkenlerin ise en fazla boşanma ve velayet gibi hukuki olgular üzerinden değerlendirildiği, bunu davranış problemlerinin takip ettiği görülmüştür.

Ebeveyne yabancılaştırma olgusunun daha çok hukuki boyutu olan değişkenlerle ele aldığı göz önünde bulundurularak ülkemizde psikolojik, eğitim ve sosyolojik boyutlarının da incelenmesi önerilmektedir.

Ebeveyne yabancılaştırma olgusunun daha geniş örnekleme ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Ebeveyne yabancılaştırma olgusu ile ilgili ülkemiz alanyazınında büyük bir boşluk olduğu görülmekle bu alanda yapılacak çalışmaların hız kazanması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aral, N., Tanrıbuyurdu, E.F., Tiryaki, A.Y., Sağlam, M. ve Aysu, B. (2015). Türkiye’de çocuk gelişimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 14(1), 7-16.

Ayanoğlu, M., Boğa, E., Kay, M.A., İnci, R., Tarkoçin, S., Kaçmaz, C., Temiz, A. ve Gögebakan, Ş. (2019). Çocukluk döneminde görülen duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7(2), 196-210. Doi: 10.33715/inonusaglik.654600

Baker, A. (2005). The long-term effects of parental alienation on adult children: a qualitative research study, *The American Journal of Family Therapy*, 33(4), 289-302. Doi: 10.1080/01926180590962129

Baker, A. and Darnall, D. (2006). Behaviors and strategies employed in parental alienation, *Journal of Divorce & Remarriage*, 45(1-2), 97-124. Doi: 10.1300/J087v45n01_06

Baker, A. (2006). Patterns of parental alienation syndrome: A qualitative study of adults who were alienated from a parent as a child, *The American Journal of Family Therapy*, 34(1), 63-78. Doi:10.1080/01926180500301444

Baker, A. and Darnall, D. (2007). A Construct study of the eight symptoms of severe parental alienation syndrome, *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-2), 55-75, doi: 10.1300/J087v47n01_04

Balmer, S., Matthewson, M. and Haines, J. (2018). Parental alienation: Targeted parent perspective. *Australian Journal of Psychology*, 70(1), 91-99. Doi: 10.1111/ajpy.12159

Ben-Ami, N. and Baker, A. (2012). The long-term correlates of childhood exposure to parental alienation on adult self-sufficiency and well-Being. *The American Journal of Family Therapy*, 40(2), 169-183. Doi: 10.1080/01926187.2011.601206

Bernet, W., Gregory, N., Reay, K.M. and Rohner, R.P. (2018). An objective measure of splitting in parental alienation: The parental acceptance–rejection questionnaire. *Journal of Forensic Sciences*, 63(3), 1-8. doi: 10.1111/1556-4029.13625 776-783

Çalık, M. and Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, 39(174), 33-38. Doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3412>

Çalışkan, M. (2017). Aile İşlevselliğinin evlilik doyumuyla incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(39), 59-74.

Darnall, D. (2011). The psychosocial treatment of parental alienation. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 20(3), 479-494. doi: 10.1016/j.chc.2011.03.006

Gardner, R.A. (1991). Legal and psychotherapeutic approaches to the three types of parental alienation syndrome families: when psychiatry and the law join forces. *Court Review*, 28(1), 14-21.

Gardner, R.A. (1998). Recommendations for dealing with parents who induce a parental alienation syndrome in their children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 28(3-4), 1-23. doi: 10.1300/J087v28n03_01

Gardner, R.A. (1999). Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse-neglect, *American Journal of Family Therapy*, 27(2), 97-107. <https://doi.org/10.1080/019261899261998>

Gardner, R.A. (2002). Denial of the parental alienation syndrome also harms women. *American Journal of Family Therapy*, 30(3), 191-202, doi:10.1080/019261802753577520

Gardner, R.A. (2002). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: which diagnosis should evaluators use in child-custody disputes?, *American Journal of Family Therapy*, 30(2), 93-115. doi: 10.1080/019261802753573821

Kelly, J.B. and Johnston, J.R. (2005). The alienated child: a reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39(3), 249-266. doi:10.1111/j.174-1617.2001.tb00609.x

Kırman, A. ve Doğan, Ö. (2017). Anne-Baba çocuk ilişkileri: Bir metasentez çalışması. *H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28-49.

Lorandos, D. (2018). Parental alienation in U.S. courts, 1985 to 2018. *Family Court Review*, 58(2), 322-339. <https://doi.org/10.1111/fcre.12475>

O'Donohue, W., Benuto, L.T. and Bennett, N. (2016). Examining the validity of parental alienation syndrome, *Journal of Child Custody*, 13(2-3), 113-125. doi: 10.1080/15379418.2016.1217758

Rand, D.C. (1997). The spectrum of parental alienation syndrome. *American Journal of Forensic Psychology*, 15(3), 1-50.

Siracusano, A., Barone, Y., Lisi, G. and Niolu C. (2015). Parental alienation syndrome or alienating parental relational behaviour disorder: A critical overview. *Journal of Psychopathology*, 21, 231-238.

Sümer, N., Aktürk, E.G. and Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.

Tayan, E., Gedik, D., Morkoyunlu, Z., Sözbilir, M. ve Konyalıoğlu, C. (2019). Ebeveyn-çocuk ilişkisi konulu makaleler: Tematik içerik analizi çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Nisan 2019*, 20 (Özel Sayı), 1-26.

Templer, K., Matthewson, M., Hainesc, J. and Cox, G. (2017). Recommendations for best practice in response to parental alienation: findings from a systematic review. *Journal of Family Therapy*, 39: 103-122. doi: 10.1111/1467-6427.12137

Tepeli, K. (2020). Ailenin Tanımı, Türleri ve İşlevleri. İçinde: Aile Yaşam Döngüsü (Ed. K. Tepeli, E. Durualp). Ankara: Hedef Yayıncılık.

Vassiliou, D. and Cartwright, G.C. (2001). The Lost parents' perspective on parental alienation syndrome. *American Journal of Family Therapy*, 29(3), 181-191. Doi:10.1080/019261801750424307

Verrocchio, M.C., Marchetti, D., Carrozzino, D. and Compare, A. (2019). Depression and quality of life in adults perceiving exposure to parental alienation behaviors. *Health and Quality of Life Outcomes*, 17(14), 2-9. Doi:10.1186/s12955-019-1080-6

Uzun, H., Yalçın, V., & Dede, H. (2018). Türkiye’de erken çocukluk döneminde ebeveynler ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi: Bir meta-analiz çalışması. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 1-12.

Yörükoğlu, A. (2007). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. (7.basım). İstanbul: Özgür Yayınları.

ZORUNLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞININ DUYGUSAL TÜKENMEYE ETKİSİ

Abdullah Sami ERGÜL

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ORCID: 0000-0003-0584-8468

Doç. Dr. Gökhan KERSE

Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
ORCID: 0000-0002-1565-9110

ÖZET

Bu araştırma zorunlu vatandaşlık davranışını ele almış ve zorunlu vatandaşlığın duygusal tükenmeyi etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Araştırmada kavramlar açıklandıktan sonra literatür taraması yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalarda zorunlu vatandaşlık davranışının duygusal tükenmeyi artırdığına ilişkin araştırma bulguları olduğu görülmüştür. Bu araştırma bulgularının yanında Kaynakların Korunması Teorisi de dikkate alınmış ve zorunlu vatandaşlık davranışının duygusal tükenmeyi pozitif yönde etkileyeceğine ilişkin hipotez geliştirilmiştir. Bu hipotezin testinde kullanılacak olan veriler Konya ilindeki bir işletmeden toplanmıştır. Bu ilde faaliyet gösteren işletme gıda imalat sektöründe üretimini gerçekleştirmektedir. Söz konusu işletmede yöneticilerle iletişime geçilmiş ve yöneticilerden gerekli onaylar alınmıştır. Gönüllülüğe dayalı olarak toplanan veriler pandemi koşulları da dikkate alınarak kolayda örnekleme yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen verilerden 112 kullanılabilir veri değerlendirmeye alınmış ve araştırma hipotezi bu verilerle test edilmiştir. Bunun için öncelikle araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri ve geçerlilikleri incelenmiştir. Daha sonrasında sırasıyla korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizinde zorunlu vatandaşlık davranışı ile duygusal tükenme arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Regresyon analizinde ise zorunlu vatandaşlık davranışı duygusal tükenmeyi pozitif yönde ve anlamlı olarak etkilemiştir. Dolayısıyla araştırmada geliştirdiğimiz hipotezin desteklendiği belirlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, vatandaşlığa ilişkin baskı ve zorlamaların olduğunu algılayan çalışanların (zorunlu vatandaşlık davranışı algısının) duygusal olarak da tükendikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu vatandaşlık davranışı, duygusal tükenme, imalat sektörü

THE EFFECT OF COMPULSORY CITIZENSHIP BEHAVIOR ON EMOTIONAL EXHAUSTION

ABSTRACT

This research discuss about compulsory citizenship behavior and examined whether compulsory citizenship affects on emotional exhaustion. After explaining the concepts a literature review was conducted in the research. In the studies, it has been observed that there are research findings that show that compulsory citizenship behavior increases emotional exhaustion in the literature. In addition to these research findings, the Conservation of Resources Theory was also taken into account and a hypothesis was developed that obligatory citizenship behavior would positively affect to emotional exhaustion. The data to be used in the testing of this hypothesis were collected in Konya city ,from a business. The business operating in this province, carries out its production in the food manufacturing sector. In the mentioned business, the managers were contacted and the necessary approvals were obtained from the managers.

The data collected on a voluntary basis were obtained through convenience sampling, taking into account the pandemic conditions. Out of the obtained data, 112 usable data were evaluated and the research hypothesis was tested with these data. First of all, the reliability and validity of the scales used in the research were examined. After that, respectively, correlation analysis and regression analysis were performed, In the correlation analysis, it was observed that there was a positive and significant relationship between compulsory citizenship behavior and emotional exhaustion. On the other hand, in the regression analysis, compulsory citizenship behavior affected emotional exhaustion positively and significantly. Therefore, it was determined that the hypothesis we developed ,was supported, in the study. In other words, it has been observed that employees who perceive that there are pressures and compulsions regarding citizenship (perception of compulsory citizenship behavior) are also emotionally exhausted.

Keywords: Compulsory Citizenship Behavior, Emotional Exhaustion, Manufacturing Sector

Kavramsal Çerçeve ve Hipotezler

Vigoda-Gadot'un (2006) literatüre kazandırdığı zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışı, gönüllü olarak sergilenen vatandaşlık davranışlarının baskıya ve mecburiyete dayalı hale gelmesiyle ilgili durumu ifade eder. Gönüllü olarak sergilenen vatandaşlık davranışının birçok pozitif çıktısı olması nedeniyle (Demirel ve Özçınar, 2009; Kale ve Akgündüz, 2019; Akçin, 2021) örgütler ve örgütlerin temsilcileri olan yöneticiler, çalışanların vatandaşlık davranışlarını yaygınlaştırmaya yönelmiş ve vatandaşlık davranışının karanlık yönü olan zorunlu vatandaşlık davranışı ortaya çıkmıştır.

Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ortak nokta çalışanların rol tanımlarının ötesinde sergiledikleri davranışları ifade etmesi olsa da temel birkaç farklılık vardır. Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışı, çalışanların örgütteki baskılar nedeniyle rol tanımının ötesine geçen davranışları sergilemesini ifade ederken, örgütsel vatandaşlık davranışı söz konusu davranışların gönüllü sergilenmesini ifade eder (Danışmaz vd., 2019). Dolayısıyla zorunlu olan vatandaşlık davranışlarının örgütsel vatandaşlık davranışının gönüllülük doğasından uzak olduğu ve birden çok baskı unsuruyla ortaya çıktığı söylenebilir.

Vatandaşlık davranışlarının örgüt yararına rol ötesi davranışları içermesi (Turnipseed, 2002) her ne kadar olumlu bir durumu ifade etse de, söz konusu davranışların baskı ve zorunluluğa dayalı olarak sergilemesi kısa vadede fayda sağlasa da uzun vadede olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir. Nitekim yapılan çalışmalarda zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışının iş stresini ve iş-aile çatışmasını artırırken (Chen vd., 2021), yaratıcı öz-yeterliliği ve çalışan yaratıcılığını (He vd., 2020), iş tatminini (Kerse vd., 2019), örgütle özdeşleşmeyi ve gönüllü örgütsel vatandaşlık davranışlarını azaltır (Zhao vd., 2014). Vatandaşlığa ilişkin baskılarla (zorunlu vatandaşlık davranışıyla) ortaya çıkması muhtemel bir diğer olumsuz sonuç duygusal tükenmenin artmasıdır. Duygusal tükenme, tükenmişliğin boyutlarından birisidir (Maslach ve Jackson, 1981). Literatürde tükenmişlik kavramı 1974 yılında psikolog Freudenberger'in yazmış olduğu makalede karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacı tükenmişliği, yıpranma, başarısız olma ve aşırı yüklenme sonucunda güç ve enerji kaybının olması veya isteklerin karşılanamaması sonucu iç kaynaklarda ortaya çıkan tükenme durumu olarak açıklanmıştır (Freudenberger, 1974: 159). Literatürde kavrama yönelik en yaygın kullanılan tanım Maslach ve Jackson (1981) tarafından yapılmıştır.

Bu araştırmacılara göre tükenmişlik, bireyin içinde yoğun duygusal taleplere maruz kalma gibi stres artırıcı unsurlara karşı ortaya çıkan psikolojik bir sendromu ifade eder ve duygusal tükenme, işe karşı duyarsız olma ve kişisel başarı eksikliği olmak üzere üç bileşenden oluşur. Bu çalışmada bu bileşenlerden duygusal tükenme ele alındığı için diğer tükenmişlik bileşenlerine değinilmeyecektir.

Tükenmişliğin içsel ve en temel bileşeni olan duygusal tükenme, bireyin içinde kendisine aşırı yüklenildiğini ve duygusal kaynaklarının azaldığını hissetmesi durumudur (Basım vd. 2013). Bu durum çalışanların enerjilerinde eksiklik hissetmesiyle ortaya çıkar. Söz konusu enerji eksiliğini hisseden çalışanlar kendilerini yorgun ve bitkin ve nihayetinde de duygusal olarak tükenmiş hissederler (Kerse, 2017: 288). Bu durum ise beraberinde birçok olumsuz bireysel ve örgütsel çıktıyı beraberinde getirir. Duygusal tükenmenin yaşanmasıyla kişisel ve ailevi sorunlar, sağlık sorunları, işe devamsızlık, hizmet kalitesinin azalması ve performansın azalması gibi olumsuz sonuçlar görülmektedir (Basım vd., 2013: 1479). Bu nedenle duygusal tükenmeyi etkileyen değişkenlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada duygusal tükenmeyi etkileyen önemli bir değişkenin zorunlu vatandaşlık davranışı olabileceği düşünülmüştür. Konuyla ilgili literatür incelenmiş ve zorunlu vatandaşlık davranışının tükenmişlik ve duygusal tükenmeyi artırdığına dair araştırma bulguları tespit edilmiştir. Örneğin Ahmadian ve arkadaşları (2017) alışmalarında zorunlu vatandaşlık davranışının tükenmişliği pozitif yönde etkilediğini belirlemiştir. Zheng ve arkadaşları (2020) ve He ve arkadaşları (2018) alışmalarında zorunlu vatandaşlık davranışının duygusal tükenmeyi artırdığı bulgusunu elde etmiştir. Bu çalışmaların bulguları ve vatandaşlığa ilişkin baskının bireylerin sahip olduğu kaynakları tehdit ettiğini ve bu tehdidin de fiziksel ve duygusal tükenmeye yol açtığını ne süren Kaynakların Korunması Teorisi (Jin vd. 2016) dikkate alınarak aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

Araştırma Hipotezi: Zorunlu rgtsel vatandaşlık davranışı, duygusal tükenmeyi pozitif yönde etkiler.

Araştırmanın Amacı ve rnekleme

Bu alışma zorunlu vatandaşlık davranışı kavramını ele almış ve zorunlu vatandaşlık davranışının duygusal tükenmeyi etkileyip etkilemediğini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaca ulaşmada gerekli olan veriler için Konya ilinde gıda imalatı yapan bir işletmenin alt ve orta düzey yöneticileriyle görüşülmüş ve araştırma verileri için izin istenilmiştir. Yöneticilerin onayıyla bu işletmedeki çalışanlara elden anketler dağıtılmış ve pandemi koşulları da dikkate alınarak kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışanlara anket formları için belirli bir süre verilmiş ve anketi tamamlayan çalışanlar işletmedeki bir birime anket formlarını bırakmıştır. Dönüşü sağlanan anketlerden 112 tanesi değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan anket formlarındaki demografik özelliklere ilişkin bilgiler Tablo 1'e aktarılmıştır.

Tablo 1. Çalışanların Demografik Bilgileri

DEĞİŞKEN	KATEGORİ	FREKANS	(%)
Cinsiyet	Erkek	48	42,9
	Kadın	64	57,1
Medeni Durum	Evli	43	38,4
	Bekâr	69	61,6
Yaş	25 yaş altı	55	49,1
	26-35	45	40,2
	36-45	12	10,7
Eğitim Durumu	Lise veya altı	66	58,9
	Ön Lisans	18	16,1
	Lisans	19	17,0
	Lisansüstü	9	8,0
Çalışma Süresi	1 yıldan az	50	44,6
	1-5 yıl	42	37,5
	6 yıl üzeri	20	17,9

Tablo 1'e bakıldığında, çalışanların %42,9'unun erkek, %57,1'inin ise kadın olduğu görülmektedir. Çalışanların %38,4'ü evli ve %61,6'sı bekarıdır. Bunun yanında çalışanların %89'undan fazlasının 36 yaşından küçük olduğu görüldüğünden katılımcı sektör çalışanlarının görece genç bireylerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Çalışanların çalışma sürelerine bakıldığında, %44,6'sı 1 yıldan az, %37,5'i 1-5 yıl arası, %17,9'u 6 yıl ve üzerinde çalışmaktadır. Çalışanların %58'inden fazlasının lise veya altı eğitime sahip olduğu verisinden yola çıkarak sektördeki istihdam politikasının görece düşük eğitime sahip çalışanları istihdam etmek yönünde olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmadaki Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada imalat sektörü çalışanlarının zorunlu vatandaşlık davranışı algısını ölçmek için Vigoda-Gadot'un (2007) geliştirdiği, Harmancı Seren ve Ünalı Baydın'ın (2017) uyarlamasını yaptığı 5 maddelik ölçek; duygusal tükenme düzeylerini ölçmek için Maslach ve Jackson'ın (1981) geliştirdiği, Ergin'in (1992) uyarladığı 9 maddelik ölçek kullanılmıştır. Ölçek maddelerinin tümü Beşli Likert tipindedir (1-kesinlikle katılmıyorum/ 5-kesinlikle katılıyorum).

Güvenilirliğe ve Geçerliliğe İlişkin Analizler

Araştırmada kullanılan ölçekler için öncelikle Amos programıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde zorunlu vatandaşlık davranışı ölçeğindeki dördüncü madde, duygusal tükenme ölçeğindeki dokuzuncu madde madde faktör yükü 0,50'nin altında kaldığı için analizden çıkarılmıştır. Bunun yanında her bir ölçek için ayrı ayrı maddeler arasında modifikasyonlar yapılmıştır. Çünkü yapılan incelemelerde modifikasyon öncesinde bazı model uyum indeksi değerlerinin referans alınan değerlerin altında kaldığı gözlenmiştir. Modifikasyonlarla bu indeksler iyileştirilmiş ve elde edilen uyum indeksi değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi: Uyum İndeks Değerleri

İndeksler	Referans Değeri	Zorunlu Vatandaşlık Davranışı	Duygusal Tükenme
CMIN/DF	$0 < \chi^2/sd \leq 5$	,008	1,403
RMR	$\leq,10$	,001	,060
CFI	$\geq,90$	1,000	,976
IFI	$\geq,90$	1,000	,977
TLI	$\geq,90$	1,000	,956
RMSEA	$\leq,08$	,000	,060

Araştırma güvenilirliğe ilişkin analizler de yapılmış, bu doğrultuda ölçeklerin Cronbach Alpha katsayıları incelenerek değerlendirilmiştir. Bulgular bu değerlerin zorunlu vatandaşlık davranışı için 0,810; duygusal tükenme için 0,818 olduğunu göstermiştir. Bu değerlerin 0,70 değerinden yüksek olması nedeniyle araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu kanaatine varılmıştır.

Hipotez Testi İçin Analizler

Araştırma hipotezinin testi yapılmadan önce regresyon analizinin bir ön koşulu olan kavramlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu nedenle zorunlu vatandaşlık davranışı ile duygusal tükenme arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu ilişkinin belirlenmesi için verilerin normalliği incelenmiştir. Bu incelemede çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. Zorunlu vatandaşlık davranışı ve duygusal tükenme için sırasıyla çarpıklık değerinin 0,044 ve -1,081; basıklık değerinin -0,035 ve 0,090 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin +2 ile -2 olması nedeniyle (George ve Mallery, 2016), verilerin normal dağılım sergilediği kanaatine varılmıştır. Bu kanaatin oluşması nedeniyle de ilişki tespiti için Pearson korelasyon analizi tercih edilmiştir. Analizde zorunlu vatandaşlık davranışı ile duygusal tükenme arasında pozitif yönde ($r = ,221$; $p < ,05$) ilişki olduğu görülmüştür. İlişki tespiti sonrası hipotez testi için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Bu analizde duygusal tükenme bağımlı değişken, zorunlu vatandaşlık davranışı ise bağımsız değişken olarak analize alınmıştır. Ayrıca demografik değişkenlerden bazıları kontrol altında tutulmak için analizde yer almış ve bulgular Tablo 3'e aktarılmıştır.

Tablo 3. Hipotez Testi Bulguları

Bağımlı Değişkenler	Bağımlı Değişken: Duygusal Tükenme			
	β	S.H.	t	p
Cinsiyet	-,177	,142	-1,826	,071
Medeni Durum	-,129	,143	-1,343	,182
Eğitim	,131	,068	1,375	,172
Zorunlu Vatandaşlık Davranışı	,253	,069	2,689	,008
R ²		,094		
Düzeltilmiş R ²		,061		
F		2,790*		

Tabloda da görüldüğü gibi zorunlu vatandaşlık davranışı duygusal tükenmeyi pozitif yönde etkilemektedir. Dolayısıyla da araştırmadaki “*Zorunlu örgütsel vatandaşlık davranışı, duygusal tükenmeyi pozitif yönde etkiler.*” hipotezimiz desteklenmiştir.

Sonuç

Literatürde zorunlu vatandaşlık davranışı kavramına ilişkin ele alınan çalışma sayısı oldukça sınırlı olmakla birlikte günümüz örgütleri için vatandaşlık davranışlarının çok büyük bir öneme sahip olduğu kabul görmektedir. Günümüz rekabet ortamında örgütlerin devamlılığı ve başarısı adına çalışanlarından görev tanımları dışında ekstra rol davranışları sergilemeleri beklenmektedir. Bu davranışların gönüllülük esasıyla ortaya çıkması beklenirken örgüt içi veya dışı bazı unsurlardan kaynaklı zaruri bir durumun olduğu hissini varlığı da karşımıza çıkmaktadır. Bu hissiyat ile ortaya çıkan vatandaşlık davranışları (zorunlu vatandaşlık davranışı) kısa sürede örgüte fayda sağlasa bile uzun sürede olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Yaptığımız çalışmaya da baktığımızda zorunlu vatandaşlık davranışının etki ettiğini düşündüğümüz bir diğer olumsuz sonucun tükenmişliğin temel bileşeni olan çalışanların duygusal tükenmelerinin artması durumu olduğunu görüyoruz. Günümüz örgütlerinde çalışanların iş verimliliğini ve performansını etkileyen unsurlar dikkatle takip edilmektedir. Çalışanların rahat ve güvenli bir örgüt ortamında çalışması, işletmesinin hedeflerine ulaşması adına daha fazla emek ve gayret göstermesine yol açmaktadır. Bu yüzden günümüz örgütlerinde duygusal tükenmenin artış göstermesi istenmeyen bir durumdur. Duygusal tükenmesi artan çalışanlar örgüt içi ilişkilerinde iletişim sorunlarıyla karşılaşabilmektedir. Bu iletişim sorunları örgütün işleyişine olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu nedenle örgütteki yöneticiler ve çalışanlar diğer çalışanların vatandaşlık davranışı sergilemesi için baskı yapmamalıdır.

Bu çalışmanın yapılmasıyla birlikte önemli olduğuna inanılan akademik ve yönetsel çıktılar elde edildiği düşünülmektedir. Buna karşın çalışmayı kısıtlılıkları açısından da değerlendirmek gerekir. Çalışmanın nicel yöntemle gerçekleştirilmiş bir çalışma olması nedeniyle katılımcıların görüşlerini detaylı şekilde yansıtması noktasında bir kısıtlılık söz konusu olabilmektedir. Bunun yanında örneklemin gıda imalatı yapan bir işletmede toplanması, çalışma sonuçlarının başka sektörler bağlamında genellenmesini engellemektedir.

Bu nedenle de farklı sektörlerde çalışmanın yinelenmesine ve liderlik, örgütsel destek, örgütsel adalet, iş becerikliliği gibi farklı değişkenlerle ilişkisini ele alan çalışmalarla birlikte literatürün genişletilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

Ahmadian, S., Sesen, H. ve Soran, S. (2017). Expanding the boundaries of compulsory citizenship behavior: Its impact on some organizational outputs. *BEH- Business and Economic Horizons*, 13(1), 110-118.

Akçin, K. (2021). İş Performansı Belirleyicilerinden Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Örgütsel Sapma Davranışı ve Görev Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 317-329.

Basım, H. N., Beğenirbaş, M. ve Can Yalçın, R. (2013). Öğretmenlerde Kişilik Özelliklerinin Duygusal Tükenmeye Etkisi: Duygusal Emeğin Aracılık Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1477-1496.

Chen, P., Xu, Y., Sparrow, P. ve Cooper, C. (2021). Compulsory citizenship behaviour and work-family conflict: A moderated mediation model. *Current Psychology*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01973-4>.

Danışmaz, A. T., Bozkurt, S. ve Bal, Y. (2019). Zorunlu Vatandaşlık Davranışı İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkide Başarma İhtiyacının Rolünün Kurumsal Ve Kavramsal Açından İncelenmesi. *The Journal of Social Science*, Yıl: 6, Sayı: 38, s. 259-275.

Demirel, Y. ve Özçınar, M. F. (2009). “Örgütsel Vatandaşlık Davranışının İş Tatmini Üzerine Etkisi: Farklı Sektörlere Yönelik Bir Araştırma”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (1), 129-145.

Ergin, C. (1992). “Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması” 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 22-25 Eylül, Hacettepe Üniversitesi, Ankara: 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını.

Freudenberger, H. J. (1974). “Staff Burnout”, *Journal of Social Issues*, Vol.XXX, 159-165.

George, D. ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference*. Routledge.

Harmancı Seren, A. K. ve Ünalı Baydın, N. (2017). “Zorunlu Vatandaşlık Davranışı Ölçeği”nin Türkçede Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 4(2), 43-49.

He, P., Wang, X., Li, Z., Wu, M. ve Estay, C. (2018). Compulsory Citizenship Behavior and Employee Silence: The Roles of Emotional Exhaustion and Organizational Identification. *Social Behavior and Personality*, 46(12), 2025–2048.

He, P., Zhou, Q., Zhao, H., Jiang, C. ve Wu, Y. J. (2020). Compulsory Citizenship Behavior and Employee Creativity: Creative Self-Efficacy as a Mediator and Negative Affect as a Moderator. *Frontiers in Psychology*, 1-16. doi: 10.3389/fpsyg.2020.01640.

Jin, S., Seo, M. G., ve Shapiro, D. L. (2016). “Do happy leaders lead better? Affective and attitudinal antecedents of transformational leadership”, *The Leadership Quarterly*, 27(1), pp. 64-84.

Kale, A. ve Akgündüz, Y. (2019). Otel İşletmelerinde Çalışanların Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, İş Stresleri ve İşten Ayrılma Niyetleri İlişkisi: Mersin İlinde Bir Uygulama. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-49.

Kerse, G. (2017). İş Becerikliliği (Job Crafting) Ölçeğini Türkçe’ye Uyarlama ve Duygusal Tükenme İle İlişkisini Belirleme. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 283-304.

Kerse, G., Koçak, D. ve Yücel, İ. (2019). Örgütsel Vatandaşlığın Zorunlu Olması İş Tatminini Etkiler Mi? İş Stresi Bağlamında Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(2), 547-560.

Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1981). "The Measurement of Experienced Burnout", Journal of Occupational Behavior, Vol. 2, . 99 – 113.

Turnipseed, D. L. (2002). Are good soldiers good? Exploring the link between organization citizenship behavior and personal ethics. Journal of Business Research, 55(1), 1–15.

Vigoda-Gadot, E. (2006). Compulsory citizenship behavior: Theorizing some dark sides of the good soldier syndrome in organizations. Journal for the Theory of Social Behaviour, 36(1), pp.77-93.

Vigoda-Gadot, E. (2007). Redrawing the Boundaries of OCB? An Empirical Examination of Compulsory Extra-Role Behavior in The Workplace, Journal of Business and Psychology, 21(3), 377-405.

Zhao, H., Peng, Z. ve Chen, H. K. (2014). Compulsory Citizenship Behavior and Organizational Citizenship Behavior: The Role of Organizational Identification and Perceived Interactional Justice. The Journal of Psychology, 148(2), 177-196.

Zheng, H., Chen, M., Gao, X. ve Liu, X. (2020). Relationship between Compulsory Citizenship Behavior, Job Burnout and Emotional Labor. Revista Argentina de Clínica Psicológica, XXIX (1), 149-155

YERLİ HALKIN BENLİK UYUMU TUTUMUNUN CİNSİYET BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: EDİRNE ÖRNEĞİ

Dr. Çiğdem UNURLU

Trakya Üniversitesi, Edirne Sosyal Bilimler MYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı
ORCID: 0000-0001-5653-6013

Özet

Sembolik tüketimde benlik uyumu tutumu, tüketicinin kendini ifade etmek için kullandığı bir araç olarak nitelendirilmektedir. Bu tutum (1) gerçek benlik uyumu, (2) ideal benlik uyumu, (3) sosyal benlik uyumu ve (4) ideal sosyal benlik uyumu tutumu olarak dört boyuttan oluşmaktadır. Gerçek benlik uyumu ile ideal gerçek benlik uyumu kişisel benlik uyumu olarak da nitelendirilirken; sosyal benlik uyumu ile ideal sosyal benlik uyumu ise sosyal benlik uyumu olarak değerlendirilmektedir. Turizm alanında benlik uyumu ile ilgili çalışmaların çoğu turistlerin destinasyon bazında benlik uyumu tutumuna odaklanmışlar, yerli halkın yere yönelik benlik uyumu tutumunu ise göz ardı etmişlerdir. Bu noktadan hareketle, bu çalışma yerli halkın benlik uyumu tutumunu ve bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaşım farklılaşmadığını test ederek destinasyon yönetim örgütlerine ve yerel yönetimlere önerilerde bulunma amacını taşımaktadır. Bu amaçla öncelikle yerli halkın benlik uyumu tutumu ve sonrasında ise bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaşım farklılaşmadığı test edilmiştir. Veri toplama aracı olarak elektronik anketin kullanıldığı bu çalışmada, basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 858 analiz edilebilir veri toplanmış ve elde edilen veriler SPSS 20 ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, yerli halkın benlik uyumu tutumunun oluştuğu ve bu tutumun cinsiyete göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kadınların benlik uyumu tutumunun erkeklerin benlik uyumu tutumuna göre daha düşük olduğu da elde edilen bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Benlik Uyumu Tutumu, Sürdürebilir Turizm, Yerli Halk

EVALUATION OF RESIDENTS' SELF-CONGRUITY ATTITUDES IN TERMS OF GENDER: EXAMPLE OF EDİRNE

Abstract

The self-congruity attitude in symbolic consumption characterizes as a tool that the consumer uses it to express herself. This attitude consists of four dimensions: (1) real self-congruity, (2) ideal self-congruity, (3) social self-congruity, and (4) ideal social self-congruity. While real self-congruity attitude and ideal-real self-congruity attitude are described as individual self-congruence; social self-congruity attitude and ideal social self-congruity attitude are considered as social self-congruity attitude. Most studies on the self-congruity attitude in the tourism field have focused on tourists' self-congruity attitudes on the basis of destinations, but, they ignored the residents' self-congruity attitudes towards place they live. In this regard, this study aims to make suggestions to destination management organizations and local governments by testing the residents' self-congruity attitudes and whether this attitude differs in terms of gender or not. For this purpose, first of all, the residents' self-congruence attitude and then whether this attitude differs in terms of gender or not was tested. In this study, in which the electronic questionnaire was used as the data collection tool, 858 analyzable data were collected by using the simple random sampling method and the obtained data were analyzed with SPSS 20. As a result of the analysis, it has been determined that the residents' self-congruence attitudes of is formed and this attitude differs in terms of gender.

It is also among the results obtained that the women' self-congruence attitudes are lower than men' attitudes.

Keywords: Self-Congruence, Sustainable Tourism, Residents

Giriş

Tüketici davranışların anlaşılmasında benlik yaklaşımının anlaşılması son derece önemlidir. Nitekim 1950'li yıllardan sonra benlik olgusu pazarlama araştırmalarında yoğun bir biçimde araştırılmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde yapılan araştırmalar, tüketim davranışlarını anlamlandırmada sembolik tüketim olgusunu gündeme getirmiş ve tüketim davranışını yeni bir perspektifle açıklamaya çalışmışlardır. Benlik, insan davranışlarını yönlendiren güçlü bilişsel bir öğedir. Sosyoloji ve psikolojinin önemli bir konusu olan benlik, bir insanı diğerlerinden ayıran en temel özellikler olarak tanımlanmaktadır (Sop, 2017). Daha derin bir bakış açısıyla özne olan 'ben' kavramının, nesne olan ben kavramı hakkındaki düşüncesidir. Öznel bir olgu olan benlik kavramı, bireyin kendine yönelik algısı doğrultusunda şekillenmektedir. Bireyin kendine yönelik bu algısı ile bireyin kendilik algısı dinamik bir yapı kazanabilir (Bilgiustam, 2021). Bu bakımdan benlik algısı, bireyin kendisine ilişkin algı ve düşünceleri doğrultusunda şekillenmektedir (Rosenberg, 1989; Mehta, 1999; Sop, 2017). Farklı kuramlar, benlik kavramını farklı bakış açılarıyla ele almıştır. Örneğin psikoanalitik kurama göre benlik, bireyin çevresiyle çatışmaları sonucu şekillenen kişiliğidir. Bilişsel kurama göre benlik, bireyin geçmişteki deneyimleri doğrultusunda gelişen tutumlarıdır. Davranışsal kuram ise benliği, şartlı tepkiler olarak değerlendirmektedir (Sirgy, 1982). Sembolik etkileşimcilik kuramında ise benlik, bireyin diğer bireylerle yaşadığı toplumsal etkileşimler sonucu şekillenmektedir. Bu etkileşimlerde ise bireylerin nesnelere atfettiği sembolik anlamlar etkili olmaktadır. Blumer (1975) ise benliği, toplumsal etkileşimler yoluyla bireyin kendisi ile ilgili öznel değerlendirmeleri sonucunda oluştuğunu öne sürmektedir. Bu öznel değerlendirmeler ise gündelik yaşam içinde şekillenmektedir. Bu açıdan benlik, bireyin toplumsal etkileşimleri sonucunda geliştirmiş olduğu kendine özgü bireysel tutumdur (Wallace & Wolf, 2006). Diğer taraftan turistik bir ürün olarak destinasyonlar ekonomik, sosyal, kültürel, doğal ve tarihi birtakım çekiciliklere sahiptir. Destinasyonlardaki bu çekicilikler ise o destinasyondaki yerli halk tarafında yaratılmaktadır. Bu noktadan hareketle yerli halk turistik bir ürün olarak destinasyonların hem vaz geçilmez bir unsuru hem de önemli bir paydaşdır. Bu bakımdan Campelo, Aitken ve Gnot (2013) ve Sartori, Mottironi ve Corigliano (2012), destinasyon yönetim örgütlerinin turistler kadar yerli halkın da destinasyona yönelik tutumlarını tespit etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Kavaratzis (2004) ise destinasyonlardaki en önemli ve en büyük çıkar grubunun yerli halk olduğunu belirtirken; Pike ve Scott (2009) yerli halkı destinasyondaki iş birliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Her nasıl bir işletme üretimini yapmış olduğu ürünün imajı bakımından bölümlendirme ve konumlandırma yapıyor ise, destinasyonların da kendi imajları ile tutarlı bir hedefleme yapmaları gerekmektedir. Destinasyonun imajı ile tutarlı bir hedefleme yapılabilmesi, destinasyonun yerli halk tarafından otantik olarak tanıtılması ve böylece destinasyonun rekabet avantajı elde etmesi için öncelikle yerli halkın destinasyona yönelik tutumunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışma Edirne'de yaşayan yerli halkın Edirne bazında benlik uyumu tutumunu ve bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaşp farklılaşmadığını ölçerek bu alana ışık tutacaktır.

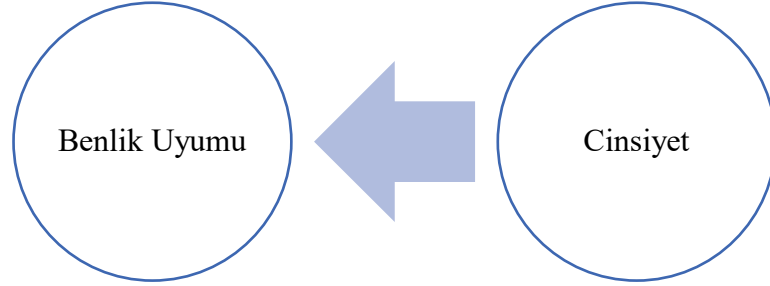
Kavramsal Çerçeve

Destinasyonlar bakımından turistlerin benlik uyumu da sıklıkla araştırılan bir konudur. Turistlerin destinasyon bazında benlik uyumu tutumu kendi benlikleri ile ne kadar eşleşirse, turistler de o destinasyonu o kadar çok tercih etmektedirler (Sirgy ve Su, 2000; Kastenholz, 2004; Hosany ve Martin, 2012; Kumar ve Nayak, 2014). Ürünlerin ya da hizmetlerin tüketicileri için sembolik anlamlara sahip olduğu yaklaşımından hareketle, benlik uyumunda tüketici bu sembolik anlamlar doğrultusunda ürün ya da hizmetlerle duygusal bağ kurmaktadır. Sembolik tüketimde ise benlik uyumunu tüketicinin kendini ifade etmek için kullandığı bir araç olarak değerlendirilmektedir (Ülkü ve Bişkin, 2020). Grubb ve Grathwol (1967), Hosany ve Martin (2012), Sirgy (1982) ile Ülkü ve Bişkin (2020) tüketicilerin kendi benliğini ifade etme aracı olarak ürün ya da hizmetleri kullanmasının altında benlik imajı teorisinin bulunduğunu öne sürmüşlerdir. Sonuç itibarıyla benlik uyumu özünde, tüketim nesnesinin imajı ile tüketicinin benlik imajının eşleşmesi durumunda şekillenmekte ve tüketici tüketim nesnesi ile duygusal ve bilişsel bağ kurmaktadır. Sirgy (1985) ile Onkvisit ve Shaw (1987) benlik uyumu tutumunun (1) gerçek benlik uyumu, (2) ideal benlik uyumu, (3) sosyal benlik uyumu ve (4) ideal sosyal benlik uyumu tutumu olarak dört boyuttan oluştuğunu öne sürmüşlerdir. Gerçek benlik uyumu tutumu, tüketicinin kendi benlik imajı ile ürünün imajının eşleşmesi durumunda; ideal benlik uyumu tüketicinin idealize ettiği benlik imajı ile ürünün imajının eşleşmesi durumunda; sosyal benlik uyumu tüketicinin başkaları nezdindeki sosyal imajları ile ürünün imajının eşleşmesi durumunda ve ideal sosyal benlik uyumu ise tüketicinin başkalarının nasıl algılanmak istediğine işaret eden idealize ettiği sosyal imajları ile ürünün imajının eşleşmesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Sirgy, 1985; Onkvisit ve Shaw, 1987; Ülkü ve Bişkin, 2020). Gerçek benlik uyumu ile ideal gerçek benlik uyumu kişisel benlik uyumu olarak da nitelendirilirken; sosyal benlik uyumu ile ideal sosyal benlik uyumu ise sosyal benlik uyumu olarak nitelendirilmektedir (Sarwary ve Chaudhry, 2015). Turizm alanında benlik uyumu ile ilgili çalışmaların çoğu turistlerin destinasyon bazında benlik uyumu tutumuna odaklanmışlardır. Örneğin Kim ve Malek (2017) turistlerin benlik uyumu tutumunun destinasyonun tercih edilmesi üzerindeki etkisini ölçerken; Hosany ve Martin benlik uyumu tutumunun seyahat davranışı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Chon (1992) ile Kumar ve Nayak (2014) benlik uyumu tutumunun destinasyon memnuniyetini arttırdığını öne sürerken; Malhotra (1981) benlik uyumu tutumunun satın alma davranışını etkileyen bir öncül olduğunu belirtmiştir. Hankinson (2004) yerli halkı destinasyonun bir tüketicisi olarak nitelendirirken ve yerli halkın karakterini destinasyonun sembolik özellikleri arasında değerlendirirken; Gilmore (2002) destinasyonun konumlandırılmasında yerli halkın önemine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda yerli halkın yaşadıkları yer ile ilgili farkındalıklarını, anlayışlarını ve yönelimlerini anlamaya çalışan bu çalışma ile yerli halkın yer bazlı benlik uyumu tutumunu ve bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaşıp farklılaşmadığı test edecektir.

Araştırma Tasarımı ve Araştırma Modeli

Das (2014), cinsiyetin perakende marka kişiliği ile benlik uyumu tutumunun mağaza sadakati üzerindeki etkisinde cinsiyetin aracılık rolünün olduğunu; Hedhli, Zourrig ve Chebat (2016) cinsiyet ve benlik uyumu tutumunun alışverişe yönelik tutumu etkilediğini; Yang vd. (2021) turistlerin benlik uyumu tutumu ile yeniden ziyaret etme niyetleri arasında cinsiyetin aracılık rolünün olduğunu, Haj-Salemd vd. (2016) kadın ve erkek tüketicilerin alışveriş merkezlerine yönelik sadakat tutumları üzerinde benlik uyumu tutumunun aracılık rolünün olduğunu ve Vigolo ve Ugolini (2016) ise benlik uyumu tutumunun kadın tüketicilerin yeniden satın alma niyetleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Tüm bu açıklamalar ise cinsiyetin benlik uyumu tutumunu etkilediğini ortaya koymaktadır.

H1: Yerleşiklerin cinsiyetlerinin yer bazlı benlik uyumu tutumu üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Şekil 1. Kavramsal Model

Araştırmanın evrenini Edirne’de yaşayan yerli halk oluşturmaktadır. 2020’de gerçekleştirilen bu çalışma için 2019 yılı Edirne nüfusu baz alınmıştır. 2019 Edirne nüfusu ise 413.903’tür (Nufusu, 2021). Yerli halkın yer bazlı benlik uyumu tutumunun tespit edilmesi amacıyla düzenlenen araştırmada veri toplama aracı olarak elektronik anket tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 858 analiz edilebilir veri toplanmıştır. 5’li Likert ölçeğine uygun olarak hazırlanan soru formunda 1 “kesinlikle katılmıyorum’u” 5 ise “kesinlikle katılıyorum’u” temsil etmektedir. Yerli halkın yer bağlılığı tutumunu ölçmek için Sirgy ve Su (2000) tarafından geliştirilen ve 4 sorudan oluşan yer bağlılığı ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20 kullanılarak analiz edilmiş, öncesinde keşfedici faktör analizi yapılmış sonrasında ise elde edilen faktör skorlarıyla bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

Tablo 1. Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenirliliğinin Testi

Değişkenler	Std.Coeff	AVE	Cronbach Alpha
<i>Benlik Uyumu</i>		.711	.898
Bu yer, benim kim olduğumu yansıtmaktadır	.897		
Bu yer, benim nasıl birisi olduğumu yansıtmaktadır	.892		
Bu yerin imajı, benim kimliğimle uyumludur.	.854		
Bu yer bir insan olsaydı, onunla aynı kişilik özelliklerine sahip olurduk	.832		
Bu yeri tercih eden kişiler, benimle benzer özelliklere sahiptir	.732		

Tablo 1’de benlik uyumu ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği değerlendirilmiştir. Benlik tutumu ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliğinin testi için ölçekte yer alan ifadelerin standart katsayıları, Cronbach Alpha ve açıklanan ortalama varyans değerleri ele alınmıştır. Cronbach Alpha değeri ölçeğin güvenilirliğine işaret etmektedir (Kalaycı, 2008). Bu değer 1’e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliği de artmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri ise .898’dir. Bu değer ise ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Benlik uyumu tutumuna ilişkin yapılan faktör analizinde ölçekte yer alan ifadelerin benlik uyumu tutumundaki değişkenliğin %71'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin açıklanan varyans değeri ise .711 olarak tespit edilmiştir. Yaşlıoğlu (2017) bu değer için %50'den fazla olması gerektiğini belirtmiştir. Tüm bu açıklamalar ise ölçeğin geçerliliğine ve güvenilirliğine işaret etmektedir.

Tablo 2. Cinsiyetleri Bakımından Yerli Halkın Benlik Uyumu Tutumu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Benlik Uyumu	Equal variances assumed	,027	,871	-4,069	856	,000	-,27534484
	Equal variances not assumed			-4,068	855,237	,000	-,27534484

Yerli halkın yer bağlılığı tutumunun cinsiyet bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için bağımsız örneklem T testi yapılmıştır. Tablo 2'de ise bağımsız örneklem T testi sonuçları yer almaktadır. Tabloya göre varyanslar homojendir ($p=0,871$; $p>0,05$). T testi istatistiği benlik uyumu tutumunun cinsiyete göre farklılaştığını ve T testi istatistiğinin anlamlı olduğunu göstermektedir ($p=0,000$; $p<0,05$). Bir diğer ifade ile cinsiyete göre yerli halkın benlik uyumu tutumu farklılaşmaktadır. Özetle H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 2. Kadın ve Erkeklerin Benlik Uyumu Tutumu

	Cinsiyetiniz	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Benlik uyumu	kadın	433	-,1363888	,98553066	,04736158
	erkek	425	,1389561	,99663373	,04834384

Tablo 2'de ise kadın ve erkeklerin benlik uyumu tutumlarına yer verilmiştir. Tabloya göre kadınların benlik uyumu tutumunun ortalaması $-,1363888 \pm ,98553066$, erkeklerin benlik uyumu tutumunun ortalaması ise $,1389561 \pm ,99663373$ olarak tespit edilmiştir. Özetle kadınların yer bazlı benlik uyumu tutumları erkeklerin yer bazlı benlik uyumu tutumuna kıyasla daha düşüktür.

Sonuç

Bu çalışma yerli halkın benlik uyumu tutumunu ve bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını test ederek destinasyon yönetim örgütlerine ve yerel yönetimlere önerilerde bulunma amacını taşımaktadır. Bu amaçla öncelikle yerli halkın benlik uyumu tutumunun oluşup oluşmadığı ve sonrasında ise bu tutumun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Sonuç olarak yerli halkın benlik uyumu tutumunun oluştuğu ve bu tutumun cinsiyet bakımından farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (H1). Bu sonuç alandaki diğer çalışmalar ile tutarlılık göstermektedir (Das, 2014; Hedhli vd., 2016; Yang vd., 2021; Haj-Salemd vd., 2016; Vigolo ve Ugolini, 2016). Kadınların yer bazlı benlik uyumu tutumları erkeklerin tutumlarına kıyasla daha düşüktür. Kadınların yerin kendi kimlikleri yansıttıklarına dair inançları erkeklerin inançlarına kıyasla daha düşüktür. Kadınlar yaşadıkları yerin kendilerini yansıtmadığına, yerin imajı ile kendi imajlarının eşleşmediğine, yeri tercih eden diğer insanlar ile ortak özelliklerinin olmadığına ve yer ile benzer niteliklere sahip olmadıklarına yönelik tutum geliştirmişlerdir.

Bir başka açıdan kadınların bu tutumu erkeklerin tutumlarına kıyasla daha olumsuzdur. Kadın ve erkeklerin yere yönelik tutumlarındaki bu farklılığın kültürel olduğu düşünülmektedir (Hofstede ve Vunderink, 1994). Nitekim feminenlikte sonuç odaklılık değil süreç odaklılık söz konusudur ve bu özellik feminenliğin vizyoner doğasına vurgu yapmaktadır. Ayrıca, çevre değerleri, insan hakları, yaşam kalitesi, iş birliği, alçak gönüllülük gibi değerler feminen tutumlar olarak nitelendirilmektedir. Sonuç odaklılık, rekabetçilik, girişkenlik, başarı yönelimli olma ise maskülen tutumlardır (Hofstede ve Vunderink, 1994). Bu noktadan hareketle kadınların yere yönelik benlik uyumu tutumlarının erkeklerin tutumlarına göre düşük olması kadınların feminenlik yönelimlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kadınların yere yönelik benlik uyumu tutumlarının güçlendirilmesi için ise yerel yönetimlerin feminenliğe atfedilen nitelikler bakımından yerin özelliklerini geliştirmeleri tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda, yerin çevre değerleri, insan hakları, yaşam kalitesi, hayvan hakları gibi konular bakımından imkân ve olanaklarını geliştirmeleri önerilmektedir.

Kaynakça

- Bilgiustam (2021). Benlik nedir? <https://www.bilgiustam.com/benlik-nedir/> (Accessed Date: 24.01.2021).
- Blumer, H. (1975). Comments on ‘parsons as a symbolic interactionist. *Sociological Inquiry*, 45, 59-62.
- Campelo, A., Aitken, R., Thyne, M., & Gnoth, J. (2013). Sense of place: The importance for destination branding. *Journal of Travel Research*, 53(2), 1–13.
- Chon, K. S. (1992). Self-Image-Destination Image Congruity. *Annals of Tourism Research*, 19(2), 360-363.
- Das, G. (2014). Impacts of retail brand personality and self-congruity on store loyalty: the moderating role of gender. *J. Retailing Consum. Serv.*, 21 (2), 130-138.
- Gilmore, F. (2002). A country – can it be repositioned? Spain – the success story of country branding. *Journal of Brand Management*, 9(4/5), 281–293.
- Haj-Salem, N., Chebat, J. C., Michon, R., & Oliveira, S. (2016). Why male and female shoppers do not see mall loyalty through the same lens? The mediating role of self-congruity. *Journal of Business Research*, 69(3), 1219-1227.
- Hankinson, G. (2001). Location branding: A study of the branding practices of 12 English cities. *Journal of Brand Management*, 9(2), 127–142.
- Hedhli, K.E., Zourrig, H., Chebat, J.C. (2016). Shopping well-being: is it just a matter of pleasure or doing the task? The role of shopper's gender and self-congruity. *J. Retail. Consum. Serv*, 31, 1-13.
- Hofstede, G., & Vunderink, M. (1994). A case study in masculinity/femininity differences: American students in the Netherlands vs. local students. *Journeys into Cross-Cultural Psychology. Swets & Zeitlinger, Lisse, Netherlands*.
- Hosany, S. ve Martin, D. (2012). “Self-Image Congruence in Consumer Behavior”, *Journal of Business Research*, 65, 685-691.
- Hosany, S. ve Martin, D. (2012). “Self-Image Congruence in Consumer Behavior”, *Journal of Business Research*, sayı: 65, s. 685-691.
- Kalaycı, Ş. (2008). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kastenholz, E. (2004). “Assessment and Role of Destination-Self-Congruity”, *Annals of Tourism Research*, 31 (3): 719-723.

Kavaratzis, M. (2004). From city marketing to city branding: Towards a theoretical framework for developing city brands. *Place Brand Public Dipl* 1, 58-73. <https://doi.org/10.1057/palgrave.pb.5990005>

Kim, W. ve Malek, K. (2017). Effects of Self Congruity and Destination Image on Destination Loyalty: The Role of Cultural Differences. *Anatolia*, 28(1), 1-13.

Kumar, V. and Nayak, J. (2014). The Role of Self-Congruity and Functional Congruity in Influencing Tourists' Post Visit Behaviour. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 2 (2), 24-44. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ahtr/issue/32309/359051>

Malhotra, Naresh K. (1981). "A Scale to Measure of Self Concepts, Person Concepts and Product Concepts", *Journal of Marketing Research*, 18, 456-464.

Mehta, A. (1999). Using self-concept to assess advertising effectiveness. *Journal of Advertising Research*, 39(1), 81-89.

Nufusu, 2021. <https://www.nufusu.com/il/edirne-nufusu> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).

Onkvisit, S. ve Shaw, J. (1987), Self-concept and image congruence: Some research and managerial implications. *Journal of Consumer Marketing*, 4 (1), 13-23.

Pike, S. ve Scott, N. (2009). Destination brand equity among the host community: a potential source of comparative advantage for DMO's: the case of Brisbane, Australia. *Acta Turistica*, 21(2), pp. 160-183.

Rosenberg, M. (1989). Self-concept research: A historical overview. *Social forces*. 68 (1), 34-44.

Sartori, A., Mottironi, C. ve Corigliano, M. (2012). Tourist destination brand equity and internal stakeholders empirical research. *Journal of Vacation Marketing*. 18. 327-340. [10.1177/1356766712459689](https://doi.org/10.1177/1356766712459689).

Sarwary, S. A. M., ve Chaudhry, I. S. (2015), "Role of private and social self-congruence in consumer's purchase intentions-Pakistani vs. Omani market", *Middle East Journal of Management*, 2(4), 312-329.

Sarwary, S. ve Chaudhry, I. (2015). Role of private and social self-congruence in consumer's purchase intentions – Pakistani vs. Omani market. *Middle East Journal of Management*. 2. 312. [10.1504/MEJM.2015.073572](https://doi.org/10.1504/MEJM.2015.073572).

Sirgy, J. (1982). "Self-Concept in Consumer Behaviour: A Critical Review", *Journal of Consumer Research*, 9 (3): 287-301.

Sirgy, J. ve Su, C. (2000). "Destination Image, Self-Congruity and Travel Behavior: Toward An Integrative Model", *Journal of Travel Research*, 38 (4): 340-352.

, M. J. (1982). Self-concept in consumer behavior: A critical review. *Journal of Consumer Research*, 9(3), 287-300.

Sop, S. A. (2017). The Effects of Brand Personality, Self-congruity and functional congruity on brand loyalty: A research on hotel enterprises (Unpublished Doctoral Thesis). Anadolu University, Eskişehir.

Ülkü, A. ve Bişkin, F. (2020). "Destinasyon Kişiliği ve Benlik Uyumunun Turistlerin Davranışsal Niyetleri Üzerine Etkisi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 127-142.

Vigolo, V., & Ugolini, M. M. (2016). Does this fit my style? The role of self-congruity in young women' repurchase intention for intimate apparel. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*.

Wallace, R. A. and Wolf, A. (2006). *Contemporary sociological theory*. Upper Saddle River NJ: Pearson Prentice Hall.

Yang, S., Isa, S. M. M., Ramayah, T., Wen, J., & Goh, E. (2021). Developing an extended model of self-congruity to predict Chinese tourists' revisit intentions to New Zealand: the moderating role of gender. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 74-85.

THE EVALUATION OF LOCAL PEOPLE' WELCOMING ATTITUDES TOWARDS TOURISTS IN TERMS OF GENDER AND OCCUPATION

Dr. Çiğdem UNURLU

Trakya Üniversitesi, Edirne Sosyal Bilimler MYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı
ORCID: 0000-0001-5653-6013

Abstract

The key element in the acquiring sustainable competitive advantage of the tourism industry is to provide support of the local people towards tourism. As a matter of fact, the formation of mutual tolerance and the elimination of prejudices in the interaction of local people and tourists is possible with sustainable tourism. It is also the local people who produce and preserve the local attractions in the destination and will transfer these attractions to the next generations. Therefore, the most vulnerable stakeholder both affecting tourism and affected tourism is the local people. In this respect, the local people' attitudes towards tourism and tourists and the changes in these attitudes should be monitored by destination management organizations and tourism planners. In this respect, this study aims to contribute to the destination management organizations, the sector and the literature by measuring the local people' welcoming attitudes towards tourists and this attitude in terms of gender and occupation. In this research, organized to determine the local people' welcoming attitudes, an electronic questionnaire was preferred as a data collection tool. 858 analyzable data were collected by using the simple random sampling method within the scope of the research. The obtained data were analyzed using SPSS 20 and it was determined that the local people' welcoming attitudes was formed. It has been determined that local people' welcoming attitudes in terms of gender is not differentiate, but local people' welcoming attitudes in terms of occupations is differentiate. Self-employed people' welcoming attitudes is higher than the retirees' welcoming attitudes. In summary, self-employed people' welcoming score is the highest, while retirees' welcoming score is the lowest between the other occupations.

Keywords: Welcoming Attitudes, Local People, Sustainable Tourism

YERLİ HALKIN TURİSTLERE YÖNELİK MİSAFİRPERVERLİK TUTUMUNUN CİNSİYET VE MESLEK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Turizm endüstrisinin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesinde kilit unsur yerli halkın turizme yönelik desteğinin sağlanmasıdır. Nitekim yerli halk turist etkileşiminde karşılıklı hoşgörünün oluşması ve önyargıların ortadan kaldırılması sürdürülebilir turizm ile mümkün olmaktadır. Destinasyondaki yerel çekicilikleri üreten, koruyan ve bu çekicilikleri gelecek nesillere aktaracak olan yine yerli halktır. O halde, turizmi hem etkileyen hem de turizmden etkilenen en kırılgan paydaş yerli halktır. Bu bakımdan yerli halkın turizme ve turistlere yönelik tutumları ve bu tutumlarındaki değişimler destinasyon yönetim örgütleri ve turizm planlamacıları tarafından izlenmelidir. Bu bakımdan bu çalışma yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumunu ve bu tutumun cinsiyet ile meslek bakımından ölçerek destinasyon yönetim örgütlerine, sektöre ve alana katkı yapma amacını taşımaktadır. Yerli halkın misafirperverlik tutumlarının tespit edilmesi amacıyla düzenlenen bu araştırmada veri toplama aracı olarak elektronik anket tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 858 analiz edilebilir veri toplanmıştır.

Elde edilen veriler ise SPSS 20 kullanılarak analiz edilmiş ve yerli halkın misafirperverlik tutumunun oluştuğu tespit edilmiştir. Cinsiyet bakımından yerli halkın misafirperverlik tutumunda bir farklılaşma olmadığı ancak meslekleri bakımından yerli halkın misafirperverlik tutumunda anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Serbest meslek sahiplerinin misafirperverlik tutumu emeklilerin misafirperverlik tutumlarına kıyasla daha yüksektir. Özetle, en yüksek misafirperverlik skoru serbest meslek sahiplerine ait iken, en düşük misafirperverlik skoru emeklilere aittir.

Anahtar Kelimeler: Misafirperverlik Tutumu, Yerli Halk, Sürdürülebilir Turizm

Giriş

Turizmin gelişim dönemlerine bağlı olarak yerli halkın turistlere yönelik tutumunun farklılaşacağı düşünülenlerden biri de Butler (1980)'dir. Butler (1980), bölgede turizmin yaşam döngüsünün keşif (exploration), katılım (involment), gelişme (development), pekiştirme (consolidation), durgunluk (stagnation), düşüş (decline) ve yeniden canlanma (rejuvenation) şeklinde 7 evreden oluştuğunu öne sürmüştür. Bu evrelerin her birinde yerli halkın turistlere yönelik tutumunu farklılaşmaktadır. Diğer taraftan Allen vd. (1993) küçük ve orta ölçekli bölgelerde yerli halkın turizm ile ilgili memnuniyetlerinin daha fazla olduğunu ve yerli halkın turistlere karşı daha ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Yerel halkın turistlere bakış açısını inceleyen bir başka teori de Sosyal Değişim teorisidir (SET). Bu teori, bireyler ve gruplar arasındaki kaynakların değişimini konu alan sosyolojik bir teoridir. Ap (1992) tarafından geliştirilen bu teoriye göre, turizmden elde edilen faydalar, bu faydaları elde etmek için katlanılan maliyetleri birbirine denk olduğu sürece ve maliyetler faydaları aşmadığı sürece yerli halk turistlere karşı misafirperver bir tutum benimseyecektir. Bu doğrultuda, turizmin sosyal, kültürel ve doğal çevreye verdiği kayıplar faydaları aştığında ise, yerli halk turistlere karşı olumsuz tutum benimseyecektir (Jurowski vd. 1997).

Yerli halkın turizme yönelik tutumlarını değerlendiren çalışmaların çoğu turizmin olumlu ve olumsuz etkilerine odaklanmıştır (Almeida García, vd., 2015; Yoon, Gursoy ve Chen, 2001; Andereck ve Nyaupane, 2011; Gabriel Brida, Osti ve Faccioli, 2011; Bestard ve Nadal, 2007). Örneğin Yoon vd. (2001) turizmin istihdam olanaklarını artırdığını; Andereck ve Nyaupane (2011) turizmin alt ve üst yapının gelişimine katkı yaptığını belirtmiştir. Buna karşılık, Gabriel Brida vd. (2011) turizmin hayat pahalılığına neden olduğunu, Göktaş (2016) ise turizmin örf ve adetler üzerinde yıkıcı bir etki yarattığını, trafik ve park sorunu yarattığını, suç oranlarında artışa neden olduğunu, ahlaki bozulmanın önünü açtığını ve bulaşıcı hastalıkların yayılımını hızlandırdığını belirtmiştir (Hançer ve Mancı, 2017). Bu noktadan hareketle, bu çalışma Edirne'de yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumunu ve bu tutumun cinsiyet ve meslek bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını test ederek, destinasyon olarak Edirne'nin rekabet yeteneğinin geliştirilmesi, bölgesel olarak Edirne turizminin planlamasında yerli halkın tutumlarının da dikkate alınması ve turizmin Edirne'ye yönelik sosyo-kültürel olumlu-olumsuz etkilerinin çözümlenmesi bakımından alana katkı sağlayacaktır.

Yerli Halkın Turistlere Yönelik Misafirperverlik Tutumu

Yerli halk turist etkileşiminde taraflar arasında karşılıklı hoşgörünün oluşması ve önyargıların ortadan kaldırılması sürdürülebilir turizm ile mümkün olmaktadır. Turistik etkileşimlerdeki en kırılgan ve en savunmasız çıkar grubu yerli halktır. Destinasyondaki yerel çekiciliklerin önemli bir kısmını üreten ve bu kaynakları yok etmeden gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan yerli halktır (Gursoy ve Rutherford, 2004). Bu açıdan yerli halk turistik etkileşimleri hem etkileyen hem de bu etkileşimlerden etkilenen bir paydaştır.

Diğer taraftan turistler de yerli kültürü yerli halkın bakış açısından deneyimlemek istemekte ve destinasyona özgü örf, adet ve gelenekleri yerli halk ile birlikte tecrübe etmek istemektedirler. Yerli halk-turist etkileşimi turistlerin seyahat tecrübesini eşsiz bir deneyime dönüştürebilir (Buzlukçu ve Avcıkurt, 2020). Özellikle küçük ve orta ölçekli destinasyonlarda turizm, sosyo-ekonomik kalkınma açısından son derece verimli bir sektördür. Bu bakımdan bölgede turizmin sürdürülebilir gelişimi ve sürdürülebilirlik anlayışının gelişimi için, destinasyondaki yerli halkının turizme ve turistlere yönelik tutum ve davranışlarını anlamak gerekmektedir. Bu bakımdan bu çalışma yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumlarını ve bu tutumun cinsiyet ile meslek bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak bakımından önem kazanmaktadır. Yerli halkın turizme ve turistlere yönelik tutumlarını etkileyen faktörler arasında yerel halkın demografik özellikleri (Brougham ve Butler, 1981), yerli halkın turist davranışlarını algılama düzeyi (Doğan, 2004), destinasyonu ziyaret eden turist sayısı (Faulkner ve Tideswell, 1997), yerli halkın destinasyonda yaşama süresi (Çavuş ve Tanrısevdi, 2002), turizmden ekonomik fayda sağlama (Sirakaya, Teye ve Sonmez, 2002) gibi faktörler yer almaktadır (Buzlukçu ve Avcıkurt, 2020).

Yerli halkın turistlere yönelik yaklaşımını değerlendiren pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımların başında Sosyal Değişim Teorisi, Tolerans Yaklaşımı Modeli ve Destinasyon Yaşam Seyri modeli bu yaklaşımların arasında yer almaktadır (Bimonte ve Punzo, 2016). Destinasyon yaşam seyri yaklaşımına göre yeni gelişen destinasyonlarda yerli halk turizme ve turistlere yönelik olumlu tutuma sahip iken; olgunluk dönemini yaşayan destinasyonlarda yerli halk turizme ve turistlere yönelik olumsuz tutumlar benimseyebilmektedir (Boğan ve Sarışık, 2016). Tolerans yaklaşımı, yüksek tolerans düzeyine sahip bir toplumun toleranssız ortam ve kişilere maruz kalması sonucunda bu özelliklerini yitireceklerini öngören bir paradokstur. Kısaca toplumun toleransının belirli bir seviyede aşıldıktan sonra o toplumun toleranssız olacağını öngören bir yaklaşımdır. Bu bakımdan destinasyonda yerli halkın turistlere ve turizme yönelik toleransı da zamanla azalacaktır. Hançer ve Mancı (2017) ise destinasyonun gelişmişlik seviyesi ile toplumun tolerans seviyesi arasında ters yönlü bir korelasyon olduğunu öne sürmüştür. Sosyal değişim teorisine göre ise turizmden elde edilen kazançlar bu kazançları elde etmek için katlanılan maliyetleri aşmadığı müddetçe yerli halkın turizme ve turistlere yönelik tutumu olumlu olacaktır. Katlanılan maliyetler faydaları aştığında ise yerli halkın turizme ve turistlere yönelik tutumu olumsuz olacaktır (Hançer ve Mancı, 2017).

Katılımcı

Çalışmanın ana kütlesini Edirne’de yaşayan yerli halk oluşturmaktadır. Covid-19 pandemisi sürecinde Mart-2021 tarihinde gerçekleştirilen çalışmada toplam 858 analiz edilebilir veri toplanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak ise evrendeki herkesin aynı olasılıkla örnekleme dahil edildiği basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcıların 433’ü kadın, 425 katılımcı ise erkektir. Meslekleri bakımından ise 59 katılımcı kamu sektöründe ve 136 katılımcı özel sektörde çalışmaktadır. Katılımcıların 136 serbest meslek sahibi olmakla birlikte, 158’i emekli, 454’ü ise farklı mesleklerle meşgul olmaktadır.

Yöntem

Çalışmaya ilişkin demografik kriterler değerlendirildikten sonra, ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş ve faktör analizi yapılmıştır. Sorasında ise misafirperverlik tutumunun cinsiyet bakımından farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için T Testi ve meslek bakımından yerli halkın misafirperverlik tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için ise Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır.

Ölçüm ve Hipotezler

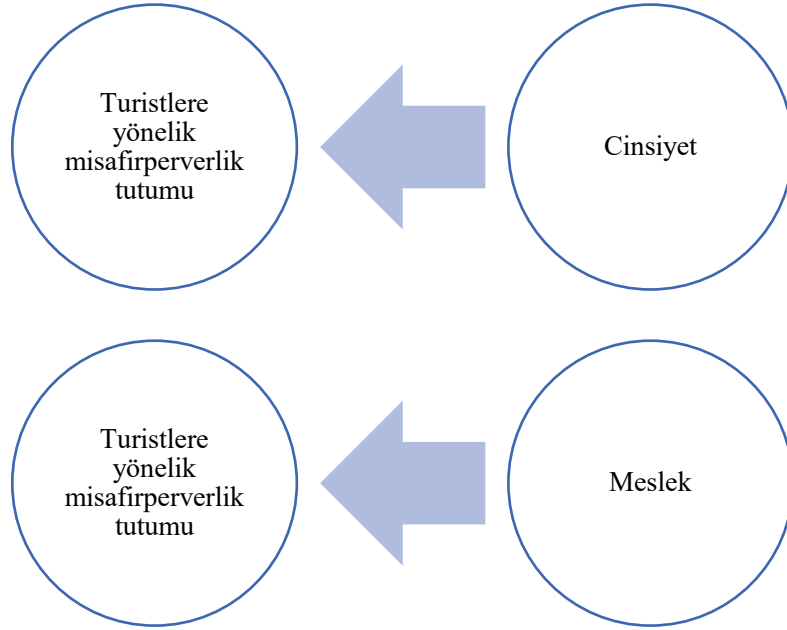
Yerli halkın misafirperverlik tutumunun ölçümü için Woosnam vd. (2009; 2010) tarafından geliştirilen 3 boyutlu Duygusal Dayanışma ölçeğinin Misafirperverlik Yönelimi boyutu kullanılmıştır. Misafirperverlik tutumu, yerli halkın turistlerin yerel ekonomiye katkılarında gurur duymalarını, turistlerin katkılarını taktir etmelerini ve turistlere adil davranmaları ile ilgili yönelimlerini ifade etmektedir. Ölçeğin bu boyutunun kullanılmış olmasının pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar: (1) Ribeiro vd. (2018) yerli halkın misafirperverlik tutumunun turistlerin duygu ve düşüncelerini olumlu olarak dönüştürdüğünü belirtmişlerdir. (2) Woosnam vd. (2016, 2017) ise bir destinasyonda yerli halkın turistlerden daha yüksek misafirperverlik tutumu skorlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. (3) Moghavvemi vd. (2017) ise Duygusal Dayanışma ölçeğinin misafirperverlik tutumu boyutunun diğer boyutlara kıyasla yerleşiklerin turistlere yönelik tutumunu ölçmede daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Joo vd. (2018) ise misafirperverlik tutumunun sosyal normlar ile ilişkili olduğunu ancak Duygusal Dayanışma ölçeğinin diğer boyutlarının ise turist davranışları gibi dışsal faktörlerle ilgili olduğunu ve bu nedenle misafirperverlik tutumunun diğer boyutlara göre yerli halkın tutumunu ölçmede daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Tüm bu açıklamalar ise bu çalışmada neden Duygusal Dayanışma ölçeğinin yalnızca misafirperverlik tutumu boyutunun kullanıldığını açıklamaktadır.

Nunkoo ve Gursoy (2012) yerli halkın turizm ile ilgili tutumlarında cinsiyetin önemli bir rolünün olduğunu belirtmişlerdir. Moghavvemi vd. (2017) ise cinsiyetin Duygusal Dayanışma ölçeğinin yapıları arasında düzenleyicilik rolünün olduğunu belirtmişlerdir. Tüm bu açıklamalar ise cinsiyetin misafirperverlik tutumu üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

H1: Yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumu cinsiyet bakımından farklılaşmaktadır.

Yozukmaz vd. (2020) Duygusal Dayanışma ölçeği ile festivallerin sosyal etkilerine yönelik tutum üzerinde mesleğin anlamlı bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Ryan vd. (1998) ise meslekleri, turistlerle etkileşim seviyesi ve destinasyonda bulunma süresi gibi değişkenlerin yerli halkın turizme yönelik tutumlarını şekillendirdiğini öne sürmüşlerdir. Liu ve Var (1986) ise yerli halkın turizme yönelik tutumları ile gelir seviyesi, meslek ve doğum yeri gibi demografik kriterler arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu tespit etmişlerdir. Tüm bu açıklamalar ise mesleğin misafirperverlik tutumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

H2: Yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumu meslek bakımından farklılaşmaktadır.

Şekil 1. Kavramsal Model

Araştırmanın evrenini Edirne’de yaşayan yerli halk oluşturmaktadır. 2020’de gerçekleştirilen bu çalışma için 2019 yılı Edirne nüfusu baz alınmıştır. 2019 Edirne nüfusu ise 413.903’tür (Nufusu, 2021). Yerli halkın misafirperverlik tutumlarının tespit edilmesi amacıyla düzenlenen araştırmada veri toplama aracı olarak elektronik anket tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 858 analiz edilebilir veri toplanmıştır. 5’li likert ölçeğine uygun olarak hazırlanan soru formunda 1 “kesinlikle katılmıyorum’u” 5 ise “kesinlikle katılıyorum’u” temsil etmektedir. Yerli halkın turistlere yönelik misafirperverlik tutumunu ölçmek için ise Woosnam vd. (2009; 2010) tarafından geliştirilen ve 4 maddeden oluşan misafirperverlik tutumu ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20 kullanılarak analiz edilmiş, öncesinde keşfedici faktör analizi yapılmış sonrasında ise fark testleri (t testi ve tek yönlü anova) yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Tablo 1’de yerli halkın misafirperverlik tutumunun tespiti için kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğine yer verilmiştir. Ölçme aracının ölçmek istediği olguyu güvenilir bir biçimde ölçtüğünü gösteren Cronbach Alpha katsayısı .855 olarak tespit edilmiştir. Bu değer 1’e yaklaştıkça ölçme aracının güvenilirliği artmaktadır (Kalaycı, 2008). Ölçme aracının açıklanan ortak varyans (AVE) değeri ise .713’tür. Bu bağlamda ölçme aracındaki ifadeler ölçekteki değişkenliğin %71’ini açıklamaktadır. Ölçümdeki açıklanan ortak varyans değeri 1’e yaklaştıkça örnek kütlelerin ana kütleleri temsil etme yeteneği artmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017). Ölçekte yer alan ifadelerin standart katsayıları ise ortalama .844’tür. Bu veriler ise ölçümün geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Misafirperverlik Tutumu Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliliği

Değişkenler	Std.Coeff	Mean	AVE	Cronbach Alpha
Misafirperverlik Tutumu			,713	,855
Turistlerin bu yere gelmesinden gurur duyuyorum.	,888	3,91		
Turistlerin bu yere gelmesi bu şehrin yararınadır.	,863	3,93		
Turistlerin bu yerin ekonomisine katkı yapmalarını takdir ediyorum.	,814	4,09		
Bu yere gelen turistlere adil davranırım.	,812	4,22		

Tablo 2’de ise yerli halkın cinsiyetleri bakımından misafirperverlik tutumları değerlendirilmiştir. Tabloya göre yerli halkın misafirperverlik tutumu cinsiyet bakımından farklılaşmamaktadır ($p=0,147$; $p>0,05$). H1 reddedilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyetleri Bakımından Yerli Halkın Misafirperverlik Tutumu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Misafirperverlik Tutumu	Equal variances assumed	3,403	,065	-1,452	856	,147	-,09905132
	Equal variances not assumed			-1,451	852,750	,147	-,09905132

Tablo 3’te ise yerli halkın meslekleri bakımından misafirperverlik tutumları değerlendirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde F değerinin anlamlı olduğu ($p=0,024$; $p<0,35$) yani meslekleri bakımından yerli halkın misafirperverlik tutumunda bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını anlamak için ise Tukey testi yapılmıştır. Test sonucunda serbest meslek sahipleri ile emeklilerin misafirperverlik tutumlarında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Serbest meslek sahiplerinin misafirperverlik tutumları emeklilerin misafirperverlik tutumlarına kıyasla daha yüksektir.

Tablo 3. Çoklu Karşılaştırma Tablosu

Değişken	İkamet Etme Süresi	Ortalamalar Arasındaki Fark	Standart Hata	P Değeri	ANOVA	
					F Değeri	P Değeri
1. Meslek Bakımından Misafirperverlik Tutumu	Serbest meslek	Emekli	1,09901783*	,37871993	,004	2,409 ,035

Tablo 4’te ise meslekleri bakımından yerli halkın misafirperverlik tutumları değerlendirilmiştir. Sırasıyla kamu sektöründe çalışanların misafirperverlik tutumları $-0,0510618 \pm 0,74604299$ iken, özel sektörde çalışanların misafirperverlik tutumu $-0,1296963 \pm 1,23775890$ ’dir. Serbest meslek sahibi olanların misafirperverlik tutumları $0,2563386 \pm 0,83627049$ iken, emeklilerin misafirperverlik tutumu $-0,8426792 \pm 1,7108365$ ’dir.

Tablo 4. Meslekleri Bakımından Yerli Halkın Misafirperverlik Tutumu

	Meslek	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
Misafirperverlik Tutumu	Kamu sektörü	59	-,0510618	,74604299	,09712652
	Özel sektör	136	-,1296963	1,23775890	,10613695
	Serbest meslek	51	,2563386	,83627049	,11710129
	Emekli	158	-,8426792	1,71083651	,60487205
	Diğer	454	,0322607	,94185555	,04420347

Bu kategoriler dışındaki işlerle meşgul olanların misafirperverlik tutumları ise $,0322607 \pm ,94185555$ olarak tespit edilmiştir. Bu bakımından, serbest meslek sahiplerinin misafirperverlik tutumu en yüksek iken, emeklilerin misafirperverlik tutumu en düşüktür. Sonuç itibariyle H2 kabul edilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada yerli halkın misafirperverlik tutumu ve bu tutumun cinsiyet ile meslek bakımından farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Yerli halkın misafirperverlik tutumu 5 madde ile ölçülmüş olup, araştırma sonucunda yerli halkın misafirperverlik tutumunun olduğu ve Edirne merkezde yaşayan yerli halkın misafirperverlik tutumunun ortalamasının 4,03 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer ise Edirne’de yaşayan yerli halkın turistlerin Edirne’ye gelmesinden gurur duyduklarını, turistlere adil davrandıklarını, turistlerin Edirne’ye gelmesini olumlu bulduklarını ve turistlerin yerel ekonomiye katkı yapmasını takdir ettiklerini göstermektedir. Misafirperverlik tutumunun cinsiyet ve meslek bakımından değişip değişmediğini test etmek için yapılan fark testleri sonucunda ise misafirperverlik tutumunun cinsiyet bakımından farklılaşmadığı ancak meslek bakımından misafirperverlik tutumunun farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer ifade ile kadın ve erkeklerin misafirperverlik tutumu değişmemekle birlikte, meslek bakımından misafirperverlik tutumu farklılaşmaktadır. Hangi grupta anlamlı bir farklılaşma olduğunu test etmek için yapılan fark testleri sonucunda ise emekliler ile serbest meslek sahiplerinin misafirperverlik tutumlarında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Meslek gruplarına göre en düşük misafirperverlik tutumu skoru emeklilere ait iken, en yüksek misafirperverlik tutumu skoru ise serbest meslek sahiplerine aittir. Emeklilerin bu tutumlarının arkasında turizm kaynaklı insan hareketliliğinin artması nedeniyle, trafik, gürültü ve park gibi sorunların yattığı düşünülmektedir. Kaynakların yerli halk ve turistler arasında paylaşımı da emeklilerin bu tutumunu etkilediği düşünülmektedir. Serbest meslek sahiplerinin misafirperverlik tutumlarının yüksekliğinin nedeninin ise daha çok ekonomik olduğu düşünülmektedir. Nitekim TL’nin döviz karşısında değer kaybetmesiyle, bir sınır kenti olan Edirne’nin daha çok ziyaretçi çekmesine ve Yunan ve Bulgar uyruklu insanların daha çok alışveriş amaçlı Edirne’yi ziyaret etmesine neden olmuştur. Bu çalışma özellikle Edirne gibi endüstrileşmemiş, otantik değerleri olan, ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayalı olan şehirlerde, uluslararası insan hareketliliğine karşı yerli halkın tutumlarının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Elde edilen sonuçların turizm ile ilgili politikaları oluşturanlarca ve turizm sektörünün diğer paydaşlarınca dikkate alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- Allen, L. R., Hafer, H. R., Long, P. T., & Perdue, R. R. (1993). Rural residents' attitudes toward recreation and tourism development. *Journal of Travel Research*, 31, 27–33.
- Almeida-García, F., Peláez-Fernández, M. Á., Balbuena-Vázquez, A., & Cortés-Macias, R. (2016). Residents' perceptions of tourism development in Benalmádena (Spain). *Tourism Management*, 54, 259–274. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.11.007>
- Andereck, K. L., & Nyaupane, G. P. (2011). Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents. *Journal of Travel Research*, 50(3), 248–260. <https://doi.org/10.1177/0047287510362918>
- Ap, J. (1992). Resident's Perceptions on Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 19 (4), 665-690. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90060-3](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90060-3)
- Bestard, A. B., & Nadal, J. R. (2007). Modelling environmental attitudes toward tourism. *Tourism Management*, 28(3), 688–695. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2006.04.004>
- Bimonte, S., & Punzo, L. F. (2016b). Tourist development and host–guest interaction: An economic exchange theory. *Annals of Tourism Research*, 58, 128–139. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2016.03.004>
- Brougham, J. E. ve Butler, R. W. (1981). “A Segmentation Analysis of Resident Attitudes to the Social Impact of Tourism”. *Annals of Tourism Research*, 8(4), 569-590.
- Butler, R. W. (1980). The Concept of Tourism Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *Canada Geographer*, 24(I),5-12.
- Buzlukçu, C. ve Avcıkurt, C. (2020). Yavaş Şehirlerde Yerel Halkın Yer Kimliği ve Topluluğa Bağlılıklarının Sürdürülebilir Turizm Tutumlarına Etkisi: Seferihisar’da Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 43, Denizli, ss. 117-138.
- Doğan, H. Z. (2004). “Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri”. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Faulkner, B. ve Tideswell, C. (1997). “A Framework for Monitoring Community Impacts of Tourism”. *Journal of Sustainable Tourism*, 5(1), 3-28.
- Gabriel Brida, J., Osti, L., & Faccioli, M. (2011). Residents' perception and attitudes towards tourism impacts. *Benchmarking: An International Journal*, 18(3), 359–385. <https://doi.org/10.1108/14635771111137769>
- Göktaş, L. S. (2016). Turizmin Kültürel ve Ahlaki Etkisi : Şanlıurfa İlinde Uygulamalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 104–117.
- Gursoy, D., Rutherford, D. G. (2004). Host Attitudes Toward Tourism an Improved Structural Model. *Annals of Tourism Research*, 31(3),495-516.
- Hançer, Ş., Mancı, A. R. (2017). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Diyarbakır. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 70, 91.
- Joo, D., Tasci, A. D., Woosnam, K. M., Maruyama, N. U., Hollas, C. R., & Aleshinloye, K. D. (2018). Residents' attitude towards domestic tourists explained by contact, emotional solidarity and social distance. *Tourism Management*, 64, 245-257.
- Jurowski, C., Uysal, M., Williams, R. D. (1997). A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism. *Journal of Travel Research*, 36(2):3–11.
- Kalaycı, Ş. (2008). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Liu, J. C., & Var, T. (1986). Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii. *Annals of tourism research*, 13(2), 193-214.

Moghavvemi, S., Woosnam, K. M., Paramanathan, T., Musa, G., & Hamzah, A. (2017). The effect of residents' personality, emotional solidarity, and community commitment on support for tourism development. *Tourism Management*, 63, 242-254.

Nufusu, 2021. <https://www.nufusu.com/il/edirne-nufusu> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).

Nunkoo, R., & Gursoy, D. (2012). Residents' support for tourism: An identity perspective. *Annals of tourism research*, 39(1), 243-268.

Ribeiro, M. A., Woosnam, K. M., Pinto, P., & Silva, J. A. (2018). Tourists' destination loyalty through emotional solidarity with residents: An integrative moderated mediation model. *Journal of Travel Research*, 57(3), 279-295.

Ryan, C., Scotland, A., & Montgomery, D. (1998). Resident attitudes to tourism development—a comparative study between the Rangitikei, New Zealand and Bakewell, United Kingdom. *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 4(2), 115-130.

Sirakaya, E., Teye, V. ve Sonmez, S. (2002). "Understanding Residents' Support for Tourism Development in the

Woosnam, K. M. and Norman, W. C. (2010). Measuring residents' emotional solidarity with tourists: Scale development of Durkheim's theoretical constructs. *Journal of Travel Research*, 49(3), 365-380. <https://doi.org/10.1177/0047287509346858>

Woosnam, K. M., Aleshinloye, K. D., & Maruyama, N. (2016). Solidarity at the Osun Osogbo Sacred Grove—A UNESCO world heritage site. *Tourism Planning & Development*, 13(3), 274-291.

Woosnam, K. M., Erul, E., & Ribeiro, M. A. (2017). Heterogeneous community perspectives of emotional solidarity with tourists: Considering Antalya, Turkey. *International Journal of Tourism Research*, 19(6), 639-647.

Woosnam, K.M.; Norman, W. C. and Ying, T. (2009). Exploring the theoretical framework of emotional solidarity between residents and tourists. *Journal of Travel Research*, 48 (2), 245-258.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 74-85.

Yoon, Y., Gursoy, D., & Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*, 22(4), 363-372. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00062-5](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00062-5)

Yozukmaz, N., Bertan, S., & Alkaya, S. (2020). Festivals' social impacts and emotional solidarity. *International Journal of Event and Festival Management*.

ASKERİ SOSYOLOJİ KURAMLARI IŞIĞINDA ASKERİ ALAN VE SİVİL ALAN ENTEGRASYONU: FARKLILAŞTIRARAK HOMOJENLEŞTİREN BİR POSTMODERNİZASYON

Ayşe Gizem TUTKUN

Graduate Education Institute, Social Science, İzmir Bakırçay University
ORCID: 0000-0002-6037-291X

Özet

Askeri alan toplumsal yapı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Askeri ilişkilerin toplumsal yapı içerisindeki özgül ağırlığının açığa çıkartılabilmesi için tarih ve siyaset gibi bilimlerle olan iş birliği önem arz etse de, sosyolojik teorinin kendi özgün değerlendirmeleri de güçlü bir perspektif kazandırmaktadır. Bu kapsamda, Guiseppe Caforio gibi askeri sosyoloji alanında çalışan sosyologlar askeri alanın incelenmesinde sosyolojinin güçlü ve özgün yönlerini vurgulamaya özen göstermişlerdir. Askeri alanın sosyolojik olarak ele alınabilmesini mümkün kılan en önemli unsur iki temel üzerinde inşa edilen yapısıdır. Bunlardan birincisi askeri sosyoloji kapsamında ordunun kendi içindeki yapısal değişimi, ikincisi de sivil alan ile olan ilişkisinde öne çıkan değişimin sosyolojik görüntüsü. Diğer insan üretimi yapılar gibi askeri alan da zaman içerisinde dönüşüme uğramaktadır. Askeri alanın profesyonelleşme ve kurumsallaşma adı altında sivil alandan ayrı bir modernizasyon süreci takip etmesi 19. ve 20. yüzyıl boyunca pek çok devlette rastlanılan bir durumdur. Ancak öngörülen “ayırışma” esasında hiçbir zaman görünürde olduğu gibi gerçekleşmemiştir. Sivil toplumdaki çıkararak askeri hayata dahil olan toplumsal kodların varlığı her dönemde kendisini göstermiştir. Bugün, askeri ile sivil topluluklar arasındaki bağ daha “doğrudan” temasa imkân veren kurumsal gereçlerle inşa edilmiş ve desteklenmiş durumdadır. Modern dünyada ise ülke sınırları gibi neredeyse kurumlar da politik ve belirgin sınırlara sahiptir. Bu yüzden askeri alan ile sivil alan arasındaki sınırların politik temelde inşası, toplumsal normların belirlenmesinde etkin bir faktördür. Ancak askeri alanı, bir toplumsal kurum olarak güvenliğinden sorumlu olduğu sivil toplumdaki bağımsız ele alma çabası daha baştan eksik bir yaklaşımdır. Bugün her iki alan arasındaki heterojenliğin önemli oranda değiştiği ve daha homojen bir toplumsal pratik sergileme alanı olarak birbirine yaklaştıkları gözlemlenmektedir. Bir nevi farklılaştırarak homojenleştiren bir postmodernizasyon sürecinden söz edilebilir. Dijitalleşme, iletişim ve bilişim teknolojilerine entegrasyon sürecinde kurumsal alanların birbirine daha çok yaklaştıkları da belirtilmelidir. Çalışmamız bu yaklaşımın mahiyeti, nedenleri ve toplumsal sonuçları üzerine askeri sosyoloji kuramları ışığında eğilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Askeri Sosyoloji, Sivil Alan, Askeri Alan, Modernizasyon, Postmodernizasyon

IN THE LIGHT OF MILITARY SOCIOLOGICAL THEORIES MILITARY AND CIVIL AREA INTEGRATION: A POSTMODERNIZATION THAT HOMOGENIZES IT BY DIFFERENTIATION

Abstract

The military field has an important place in the social structure. Although cooperation with sciences such as history and politics is important to reveal the specific weight of military relations in the social structure, the unique evaluations of sociological theory also provide a strong perspective.

In this context, sociologists working in the field of military sociology such as Guiseppe Caforio have taken care to emphasize the strong and original aspects of sociology in the examination of the military field. The most important element that makes it possible to consider the military field sociologically is its structure, which is built on two foundations. The first of these is the structural change in the military within the scope of military sociology, and the second one is the sociological view of the change that stands out in its relationship with the civilian sphere. Like other man-made structures, the military field also undergoes transformation over time. The fact that the military field followed a modernization process separate from the civilian field under the name of professionalization and institutionalization is a situation encountered in many states during the 19th and 20th centuries. However, the foreseen "segregation" never actually happened as it seems. The existence of social codes that leave civil society and become involved in military life has shown itself in every period. Today, the bond between the military and civilian communities is built and supported by institutional tools that allow for more "direct" contact. In the modern world, institutions, like country borders, have political and clear borders. Therefore, the political construction of the borders between the military and the civilian sphere is an effective factor in determining social norms. However, the effort to consider the military field as a social institution independent of the civil society whose security it is responsible for is an incomplete approach from the very beginning. Today, it is observed that the heterogeneity between the two fields has changed significantly and they converge to each other as a more homogeneous field of social practice. We can talk about a postmodernization process that homogenizes it by differentiating it. It should also be noted that in the process of digitalization, communication and integration with information technology, institutional areas are getting closer to each other. Our study focuses on the nature, causes and social consequences of this approach in the light of military sociology theories.

Keywords: Military Sociology, Civil Area, Military Field, Modernization, Postmodernization

THE STUDIES ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY OF FISHERMEN IN TURKEY

Doç. Dr. Özgür CENGİZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi

ORCID: 0000-0003-1863-3482

Garip ATAY

Muş İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

ORCID: 0000-0002-0899-0294

ABSTRACT

The fishing activities play a vital role in employment and economic activity in several countries on the global scale, with 40.3 million engaged workers. For this reason, the professional group at issue is one of the world's oldest occupations however, it is presumably the most dangerous occupation in the world. It is well-known that the fishing sector has many private circumstances making itself categorized from other sectors, because the fishing has been accepted as an occupation with a high risk of occupational hazards especially traumatic injury since 1713. Indeed, this professional group faces a set of objectionable working conditions (long work hours, density of work, unsafe job, workplace injustice and violence etc.) that can give rise to serious injury or harm to their health. The working environment of fishermen could be uncomfortable at many times. They have to stay for long trips at sea on the board of the vessel staying at open air, also have to cooperate with his crew even if there is bad relationship between them, thus making the job of a fisherman more difficult. Other factors that could impair safety in this workforce include isolated locations, long working hours, and days with little rest. Thereby, the conservation of workers against work-related injuries and sickness has been an issue of great relevance for the employees, workers, governments, and the general public over the years. The present study aims to compile the information about the occupational health and safety of fishermen both in Turkish seas and in Van Lake Basin.

Keywords: Fishermen, Occupational Healty, Occupational Safety, Van Lake Basin, Turkey

**ROLE OF PERCEIVED SOCIAL SUPPORT IN PSYCHOLOGICAL DISTRESS AND
SUBJECTIVE WELL-BEING AMONG PARENTS OF INTELLECTUALLY
DISABLED CHILDREN AND NON-DISABLED CHILDREN**

Dr. Naeema Arzeen
NUML

Dr. Saima Arzeen
University of Peshawar

ABSTRACT

The current study explores the role of perceived social support in psychological distress (stress, depression, and anxiety) and subjective well-being (affective states and life satisfaction) among the parents of intellectually disabled and non-disabled children. Cross-sectional research design was used and purposive sampling technique was implied. Data was collected from Peshawar and Punjab (Pakistan). Total sample of the current study was (N=300) that was further divided into two equal groups intellectually disabled children's parents (n=150) and non-disabled children's parents (n=150). All the instruments were standardized, a booklet consisted of informed consent along with demographic information sheet, Multidimensional Scale of Perceived Social Support, Depression Anxiety Stress Scale, Scale of Positive and Negative Experience, and Satisfaction with Life Scale were administered. The findings revealed that psychological distress (stress, depression, and anxiety), perceived social support, and negative experience (affective state) are negatively correlated, whereas perceived social support and subjective well-being (positive experience and life satisfaction) are positively correlated. Perceived social support was the main predictor of psychological distress (stress, depression, and anxiety) and subjective well-being (affective state and life satisfaction) for disabled children's parents but not for the non-disabled children's parents. Based on the results, this study highlighted the supportive networks which can reduce the parents' stressful conditions. There is a need to initiate individualized based counseling for parents through which they can improve their well-being. On Government level they should take serious steps for initiating health services for the special needs children that leads to better mental health of parents.

Keywords: Perceived social support, Psychological distress, Subjective well-being

**COMPARATIVE STUDY OF RELIGIOUS ORIENTATION AND PERSONALITY
TRAITS OF STUDENTS OF ENGLISH MEDIUM SCHOOLS AND DENI MADARIS
IN KPK, PESHAWAR**

Dr. Saima Arzeen

Department of psychology, University of Peshawar

Dr. Naeema arzeen

Department of psychology, University of Peshawar

Nida khan

Department of chemistry, University of Peshawar

Abstract

The present study is aimed to explore the comparison of religious orientation and personality traits of students of English Medium Schools and Deni Madaris. The sample of the present study consisted of 170 school and madrassa students (120 male and 50 female) from KPK, Pakistan. The age range of the sample was 14-16 years. Two scales were used for the present study, namely the Age Universal Intrinsic/Extrinsic Religious Orientation Scale-Revised, which consists of 14 items and Eysenck Personality Questionnaire- Junior, consisting 81 items. Both scales were analyzed for psychometric properties and results showed that these instruments are highly reliable at measuring these constructs. Correlation coefficient was computed to find out the relationship between different religious orientations and personality traits. Results showed that intrinsic religious orientation has significant negative relationship with psychoticism, extraversion and neuroticism, whereas it is positively related to lie-scale. It has also been found out that extrinsic religious orientation has a significantly positive relationship to psychoticism, extraversion and neuroticism whereas it is negatively related with lie scale. To check the significance of difference between school and madrassa students on the two constructs t-test was applied. Significant differences were found between the religious orientation and personality traits of school and madrassa students. Students of schools scored high on neuroticism whereas Deni madrassa students scored high on lie scale and were found to be more intrinsically oriented to religion. Gender differences were also identified showing girls as more neurotic and boys as more intrinsically oriented to religion.

Keywords: religious orientation, Personality, Madaris

FEMALE DYSTOPIA AS AN AVENUE FOR WOMEN EMPOWERMENT

Dr. Malavika Sharma

PCE, University of Mumbai

Dr. Chumki Biswas

TSEC, University of Mumbai

Abstract

This study is a comparative analysis of three different dystopian works of literature that portrays societal atrocities towards women. One of the most popular styles of highlighting the pitiable condition of women is by portraying them as dystopian characters. Literally the word 'Dystopia' means 'bad utopia' that is a state in which the condition of life is extremely bad. The writer of a dystopian novel takes on problems that they see in their world and exaggerate them to create a worst-case scenario in order to warn society about these problems. Margaret Atwood experimented with this genre in her novel *The Handmaid's Tale*. This study aims to draw on the similarities between Atwood, Tagore and Indira Goswami in their portrayal of women in *The Handmaid's Tale*, *The Laboratory* and *The Moth Eaten Howdah of the Tusker* written in the same period. Critics so far have not dealt with the dystopian feature in the writings of Tagore and Goswami. This is the impetus behind comparing Tagore and Goswami's works with Atwood's as there is a dearth of criticism in India with respect to the dystopian genre. Tagore was well ahead of his times when he chose to portray women as bold and courageous who were ready to fight for their own empowerment. In a similar vein, Indira Goswami points out to the cruelty of the marginalized section and urges people to follow social customs and tradition for the benefit of people at large. Atwood talks about the disintegration of the society at the hands of women themselves. These three writers aimed to educate the audience about the danger that lies ahead in society, awaken the readers to these dangers, and prepare the readers to fight against them so that there is peace, unity and feeling of respect for women in the society.

Keywords: Dystopian, Empowerment, Comparative analysis

PARENTING PRACTICES IN THE OLD TESTAMENT AND IMMORALITY IN NIGERIA

Favour Uroko

Department of Religion and Cultural Studies, University of Nigeria

Abstract

This article examines parenting in the Old Testament and its impact on Nigeria's development. Literature has approached the issue of parenting from the psychological, social, economic, and geographical point of view, while the Old Testament has been completely sidelined. The Old Testament contains potent cases of parenting and its impacts on the lives of the child, the parents, and society at large. The researcher feels that the Old Testament could speak anew to the increasing immorality caused by bad parenting in Nigeria. In Nigeria, parents are no more interested in giving moral instruction to their children compared to traditional societies where parenting is done in the informal way, which was effective in raising children with high morality and religiosity. In contemporary Nigerian society, parents seem to have forgotten their roles. Most parents used their working place to replace to care and support that should have been given to their children. This is the reason some children grow up to be touts, cultists, and other criminal elements terrorising society. Most girls, due to a lack of parental advice, end up with premarital pregnancies and even become prostitutes. Also, some parents in Nigeria are bad examples for their children. Most of the perspectives, such as sociology, psychology, economics, and geography, used to analyze this problem have not yielded the needed solutions. This is the reason why the Old Testament is paramount to be used as a limelight in the study of parenting in Nigeria. Findings reveal that Nigeria is facing so many challenges such as increasing crime rate and blatant corruption due to the bad parenting styles emanating at the family level. This bad parenting has also led to the increase in crime rates in the country.

Keywords: Parenting, Old Testament, Corruption, Crime, children, youth

**STRESS, DEPRESSION, ANXIETY, AND PARENTAL BONDING AMONG
ALEXITHYMIC AND NON-ALEXITHYMIC ADOLESCENTS**

Dr. Naeema Arzeen

NUML

Dr. Saima Arzeen

Department of Psychology, University of Peshawar

ABSTRACT

The current study was aimed to explore the differences of stress, depression, anxiety, and parental bonding among alexithymic and non-alexithymic adolescents. Sample consisted of adolescents (N= 350) that was further divided into two groups (alexithymic adolescents; n= 222 and non-alexithymic adolescents; n = 128). Data was collected from different public and private schools, colleges of district Attock, Rawalpindi, and Islamabad. Consent form, demographic sheet, along with three scales Parental Bonding Instrument (PBI), Toronto Alexithymia Scale (TASS-20), and Depression, Anxiety, Stress Scale (DASS-21) were administered. Results indicated that significant mean differences were observed on DASS and PBI; alexithymic adolescents reported higher level of depression, anxiety, stress, and overprotection (M=40.15; SD=15.81) than non-alexithymic adolescents (M=20.27; SD=12.68). The findings showed that emotional difficulties (alexithymia) and overprotection influence individuals at different stages of life and that cause psychological distress in adolescents. Alexithymic adolescents can't identify their feelings and don't have enough words to express their feelings in front of other that cause depression, anxiety, and stress in them.

Keywords: Depression, Anxiety, Stress, Parental bonding, Alexithymic, Non-alexithymic

**EFFECT OF STREET HAWKING ON GIRL CHILD EDUCATION IN NSUKKA
URBAN AREA OF ENUGU STATE**

Akumas Uche Kalu

Department Of Social Work, University Of Nigeria

Dr. Christopher Ngwu

Department Of Social Work, University Of Nigeria

ABSTRACT

The study centered on the effect of street hawking on girl child education in Nsukka Urban area. It was mainly a qualitative study which adopted the in-depth interview technique. Hence, among the findings of the study include: girl child street hawking was found to be prevalent in Nsukka Urban area. Girl child street hawking was more prevalent and of course witnessed in both the urban area than the rural areas of Nsukka LGA. Among the factors that contribute to girl Child Street hawking in Nsukka Urban area were peer influence, age, poverty, family influence, school connectedness and the place of residence. While girl child street hawking can be managed with the right policies and programmes, girl child street hawking cannot really be fully eliminated from human society. The Government should equally look in to the welfare of every girl Child's family in order to ensure that their needs are well attended to. In addressing the problem of girl child street hawking, education, control of the media, public awareness, promotion of good moral values and social work counseling can be helpful in controlling girl Child Street hawking in Nsukka Urban area. It is with this ugly view that this research seeks to create a robust discuss on the effect of street hawking on girl child education and it's manifestation in Nsukka urban area.

Keywords: Street hawking, Girl's child, Academic performance

SELECTION OF THE LOCATION OF A NEW PUBLIC GENERAL HOSPITAL IN THE STATE OF PARÁ USING THE ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (AHP) METHOD

Renata Oliveira

University of State of Pará, Center for Natural Sciences and Technology

Nelane Sousa

University of State of Pará, Center for Natural Sciences and Technology

Syanne Lobato

University of State of Pará, Center for Natural Sciences and Technology

ABSTRACT

After the confirmation of the first cases of COVID-19 in Brazil, the increase in the demand for care and hospitalization in Brazil led to the need for new establishments, as this disease requires more complex treatment and longer hospital stays for affected patients. Covering the State of Pará, the disease shows that the insufficiency of hospital supplies, outdated hospital structure and scarce availability of professionals led to a large number of cases and victims. Based on this scenario, the objective is to elaborate a ranking of alternatives to help with the decision-making problem of the location of a new regional General Hospital of public administration in the State of Pará. The methodology used was the Analytic multi-criteria decision-making method Hierarchy Process (AHP).

To apply the method, three criteria were considered (Resources, Population and Location) and nine sub-criteria (Number of beds available in the region, Number of local hospitals in the region, Number of physicians, Population density, Distribution of population income, Age distribution of population, Proximity to main roads, Land away from industrial districts and Land cost) to quantify them and as alternatives 13 Health Regions that reflect the 144 municipalities in Pará, grouped by similarities and proximity. Data collection was carried out through digital sources and applications and application of the survey with a decision maker. The model was developed and solved using the SuperDecisions software, which allowed the results to be validated by evaluating consistency and determining a priority ranking. The result demonstrates that the region to be prioritized for the installation of a new public General Hospital is the Metropolitan Region II. In second place is Rio Caetés, in third place Tocantins, in fourth place Metropolitana I and, finally, Metropolitana III. The research result provides public managers with a technical basis for decision making.

Keywords: Multiple Criteria Decision Making/Analysis; Location problems; AHP; Public General Hospital; Unified National Health System; Covid-19

CONSTRAINTS TO EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PRACTICES IN BUILDING CONSTRUCTION SITES IN ABUJA, NIGERIA

Ibrahim Dauda

Federal University Of Technology, Minna, Niger State

Mohammed Abdulkadir

Federal University Of Technology, Minna, Niger State

Mohammed Bello Ismail

Federal University Of Technology, Minna, Niger State

Abdul Bello Kagara

Federal University Of Technology, Minna, Niger State

Happiness Adzume Thomas

Federal University Of Technology, Minna, Niger State

Abstract

This study determined the constraints to effective implementation of occupational health and safety practices in building construction sites in Abuja, Nigeria. Two research questions and two null hypotheses guided the study. The study adopted a descriptive survey research design. The study was conducted in building construction site in Abuja, Nigeria. The target population was 291 respondents from selected building construction site consisting of 92 contractors, 112 registered builders and 87 structural engineers. The instrument for data collection was validated by three experts from the department of Building, Federal University of Technology, Minna. The reliability coefficient of the instrument was determined using Pearson Product Moment Correlation which was found to be 0.87 using Cronbach Alpha statistic. Mean and standard deviation was used to answer the research questions while, Analysis of Variance (ANOVA) was employed to test the hypotheses formulated at 0.05 level of significance. The findings of the study revealed that, inadequate skilled personnel, funding and logistical constraints, lack of organizational health and safety compliance and enforcement framework among others constitute the constraints to the implementation of occupational health and safety practices in building construction sites in Abuja, Nigeria. Based on the findings, it was recommended among others that, organizational health and safety compliance and enforcement framework should be provided to foster a safe and healthy occupational environment to reduce the risk of work related injuries and accident at the construction site. Also, adequate funding and logistics should be provided at all time to enhance effective implementation of occupational health and safety practices in building construction sites in Nigeria

Keywords: Constraints, Effective implementation, Occupational Health and Safety

BIBLIOMETRIC REVIEW OF RESEARCH ON MIGRATION AND EDUCATION: IMPLICATIONS FOR MULTICULTURAL EDUCATION

Assoc. Prof. Dr. Hasan Yücel ERTEM

Zonguldak Bülent Ecevit University

ORCID: 0000-0001-9058-641X

Abstract

Recent years received many discussions about migration of the people. Since Iraq and Syrian civil wars are available in the Middle-East, Turkey and European countries have been challenged by the migration issue. Education is at the heart of the migration in that it is influenced by all dimensions of migration. In this regard, the current study aimed to carry out a review of the migration studies related to education. I identified 5686 peer-reviewed articles and reviews. Further, Scopus Analytic Tools, Tableau, and VOSViewer were run in the analysis. The review showed some indicators related to knowledge base in terms of volume of literature, influence of the research, and topical foci of the studies. Further, the findings highlighted the importance of studies focusing on the internationalization in the last years. It is concluded that multicultural education plays a critical role for expectations of immigrants in global era.

Keywords: migration; multicultural education; inclusion; bibliometric analysis; Syrian refugee

Introduction

The knowledge era has encouraged researchers to investigate different issues in many fields, which has resulted in a large body of studies. Therefore, increase in the number of the studies generated a need to tidy up studies systematically over common schemas. To respond to this need, scholars carry out many systematic review studies in different fields. To name a few, higher education (Spelt et al., 2009), teacher education (Klassen & Kim, 2019), and leadership in education (Gümüş et al., 2018) have been frequently examined in the literature. However, both socio-cultural events and interdisciplinary approaches gave a chance for review of more specialized topics. Novelty of migration and its interdisciplinary nature attracted the scholars; so, in Turkey, an efficient knowledge base has emerged for migration. To illustrate, migration and politics (Şimşek, 2018), migration and education (Gencer, 2017), and migration and economics (Göv & Dürrü, 2017) are the indicators which showed the knowledge base of migration in the Turkish literature. In this regard, it is crucial to carry out a systematic review of the literature from a holistic perspective. Further, the position of education in this holistic perspective may have some important implications on cultural diversity.

Globalization has caused both economic convenience and socio-cultural dynamics. Volunteer transportation of the people to know other people and to live under more comfortable living conditions are a typical example to consequences of globalization. On the other side, unfortunately, some of migration is caused by involuntary phenomena like health problems, political pressure, and wars (Straubhaar, 1993). The literature offers studies (Aktaş & Öztekin, 2017; Kara & Korkut, 2010; Olcay, 2012; Urk, 2010) examining this kind of people in two categories, that is, migrants and refugees, who have been changing the world in terms of the socio-cultural interaction patterns. The literature on migration has disregarded the purpose in mobility and focused on causes and costs of migration.

For example, Yılmaz (2014) explained causes such as protesting unequal procedures, the desire to live in better standards, and escape from the political atmosphere while other researchers touched on social, economic, and political effects of migration on both inbound and outbound country. Moreover, mobility of people promotes intercultural communication (Aksoy, 2012). In summary, the migration concentrates on not only why people replace but also how this mobility influences many other situations.

There are different theories in the historical roots of migration. “The Laws of Migration” (Ravenstein, 1889) and “Theory of Migration” (Lee, 1966) explored factors related to migration. In addition to these older theories of migration, theories focusing on economy draws attention. Ince (2009) summarized them as macro-level and micro-level approaches of neo-classic theory and new economic theory. Additionally, those were categorized in terms of their focus, that is, collective approach, individualistic approach, and labour supply.

More contemporary theories looked at migration from new perspectives. To illustrate, Abadan-Unat (2002) stated that “Theory of Centre-Periphery” asserted that migration depends on the relationship between the supply of centre countries and demands of periphery countries. In this relationship, countries in the centre represent the powerful side while countries in the periphery represent the indigent side. Further, Çağlayan (2006) explained idea behind “Network Theory” as social networks in the inbound country and their reflections on the outbound country. Lastly, “Institutional Theory” focused on imbalance and dilemma between attitudes of non-governmental organizations protecting the right of migrants and profits of huge industrial corporations over immigrants (Massey et al., 1993). The current study examined migration within the scope of multidisciplinary approaches to get educational implications.

The review of the literature showed that there is a need for a study approaching migration holistically and addressing significant issues about education. In this respect, the current study has a purpose to carry out a bibliometric review of the migration studies by focusing on educational perspectives. The research questions of the study are as below:

- What are the volume, growth trajectory, and geographical distribution of research on migration and education between 2001 and 2020?
- Which journals, authors, and articles were influential over the past two decades?
- Which topical foci of migration have drawn the scholars’ attention the most between 2001 and 2020?

Methodology

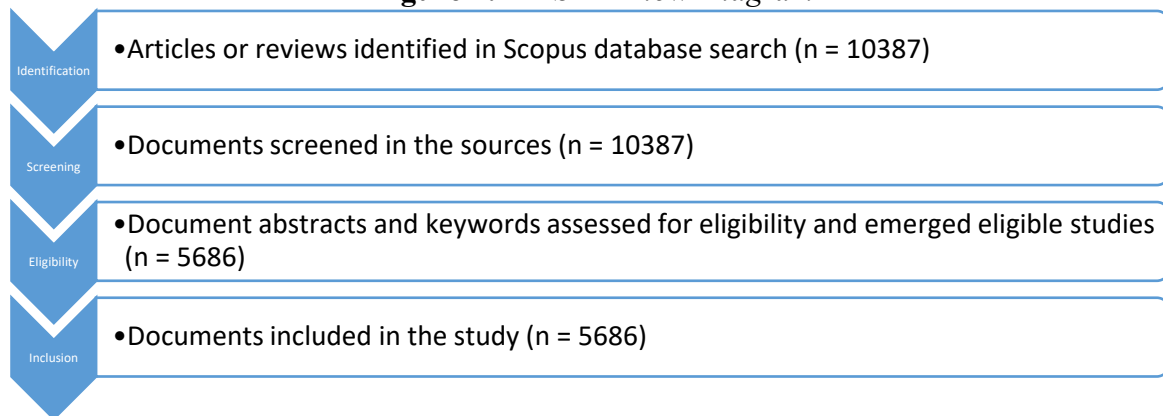
The design of the research was based on bibliometric analysis that is a technique to investigate process and structure of fields or knowledge base. According to Hallinger and Kovacevic (2019), bibliometric analysis has become so popular that topographical trends were examined within a body of knowledge in the recent years. In addition, bibliometric analyses compensate the weaknesses of traditional literature review. Diversity in conceptualizations and modelling was provided by bibliometric methods to explore foundations, intellectual core, and directions for future research of a typical research field. In other words, these methods offer complementary accompaniment to traditional literature reviews presenting non-adequate holistic perspectives (Aparicio et al., 2020; Serenko & Bontis, 2013). Following sections describe the procedure related to how bibliometric analysis was conducted.

The first search criterion was the selection of Scopus as database since it presents a great of opportunity (Mongenon & Paul-Hus, 2016) to generate databases for systematic reviews. Next, a keyword combination of “migration and education” was used.

Further, the inclusion of journal articles and reviews in addition to exclusion of books, book chapters, proceedings, dissertations, conference papers, and reports were considered in the analysis. The reason for exclusion of the studies was possibility for incomplete documents and lack of peer review. The period of the studies was limited to between 2001 and 2020 in line with the purpose of the study since migration was received as a significant human mobility within millennium by majority of the worlds.

I benefitted from “PRISMA-P (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses)” to identify and determine studies. This method was developed by Moher et al. (2009) and included four steps: “identification, screening, eligibility, and inclusion”. Considering the search criteria described above, 10387 studies showed up in the identification step. Then, the studies were screened, and some of the studies were found irrelevant. Thus, 4701 studies which did not concentrate on educational perspectives were excluded by considering eligibility. Ultimately, 5686 documents were eligible by considering the purpose of the current study. Thus, 5686 articles were included in the bibliometric analysis. Figure 1 demonstrated PRISMA flow diagram.

Figure 1: PRISMA Flow Diagram

5686 articles were recorded for data analysis. The metadata of documents was stored in an excel file in CSV form coming from the Scopus database. The file included authors with their affiliations, citation number, journal names, article titles, abstract, keywords, and references. In the current study, the following analyses were carried out to disseminate results of the review: descriptive analysis for the first research question, citation and co-citation analyses for the second research question, and co-occurrence analysis for the last research question. Excel function of Scopus Analytic Tools, Tableau, and VOSViewer were used in these analyses. Excel functions within Scopus Analytics Tools and Tableau were used for descriptive analyses while VOSViewer was used to perform the citation, co-citation, and co-occurrence analysis. Thus, relationships and networks among topics were mapped.

The current study received articles and reviews published in the journals. To begin with, the most influential journal was “International Migration Review”. Respectively, “International Migration” and “Journal of Ethnic and Migration Studies” followed it. Here, the critical point is the fact that journals indexed in reputable indexes or databases like Web of Science and Scopus both give a value on and make investment in issues related to migration. Journals which published most of the documents were depicted in Table 1.

Table 1: Journals Most Publishing Articles

Rank	Journal	Number of relevant articles (2001-2020)	Citations	Total Link Strength
1	International Migration Review	74	3677	58
2	International Migration	75	2681	48
3	Journal of Ethnic and Migration Studies	54	1331	46
4	Demography	26	1133	42
5	Population, Space, and Place	32	730	40
6	Geoforum	12	563	27
7	Journal of Development Economics	21	2080	26
8	International Journal of Educational Research	16	542	26
9	Social Science and Medicine	60	2312	23
10	Journal of International Migration	23	376	16

Citation and co-citation analyses were performed to examine impact of authors. Citation analysis was performed via VOSviewer which showed authors with number of document and number of citation. The first five authors were respectively Docquier, Rapoport, Faggian, Van Tubergen, and Collins by considering citation. On the other hand, co-citation analysis for authors was performed again via VOSviewer. An “author co-citation network” represents the frequency with which two authors are cited together by another author. Analyses showed that the first five authors were respectively Massey, Portes, Bourdieu, Docquier, and Rapoport in terms of co-citation. Considering citation and co-citation analyses, the most productive scholars were listed in Table 2.

Table 2: The Most Productive Scholars

Citation analysis	Authors	Documents	Citation
1	Docquier, F	18	2168
2	Rapoport, H.	13	1841
3	Faggian, A.	7	495
4	Van Tubergen, F.	8	260
5	Collins, F. L	7	230
Co-citation analysis	Authors	Co-citation	
1	Massey, D. S.	506	
2	Portes, A.	406	
3	Bourdieu, P.	290	
4	Docquier, F.	289	
5	Rapoport, H.	278	

Lastly, documents having the most citation and co-citation among relevant articles were examined. Document citation analysis showed that “The unfolding story of the second demographic transition” and “Brain drain and economic growth: theory and evidence” were most cited documents. On the other side, a “document co-citation network” was performed such that the frequency with which two documents are cited together in another document. Respectively, “Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and losers” and “Can a brain drain good for growth in the source economy” studies were mostly co-cited documents. Brain drain drew attention in both document citation analysis and document co-citation analysis. The most influential documents in terms of citation and co-citation were presented in Table 3.

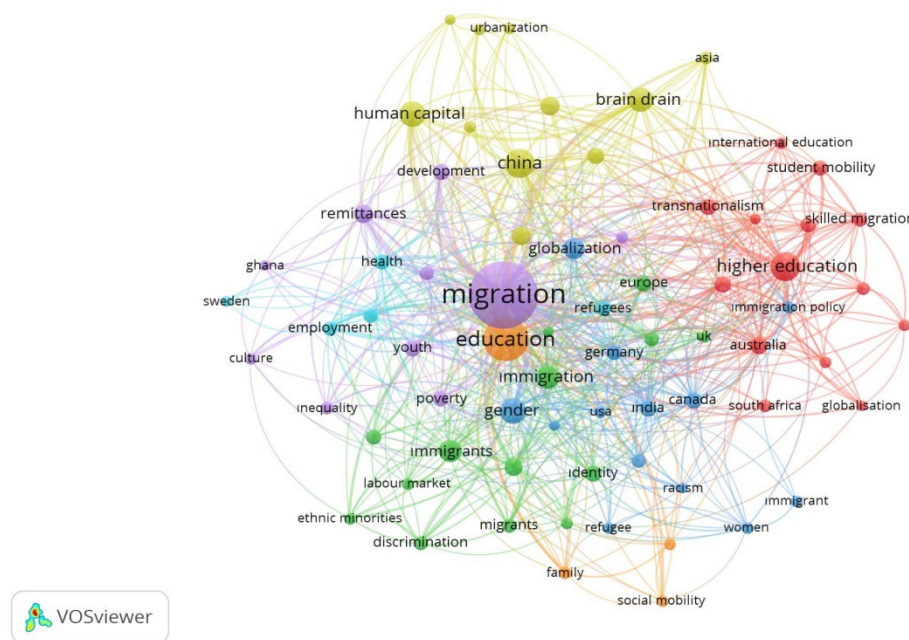
Table 3: The Most Influential Documents

Citation analysis	Authors	Document	Citation
1	Lesthaeghe, R. (2010)	The unfolding story of the second demographic transition	547
2	Beine, M., Docquier, F., & Rapoport, H. (2001)	Brain drain and economic growth: theory and evidence	422
3	Ohland, M. W. et al. (2008)	Persistence, engagement, and migration in engineering programs	387
4	Edwards, A. C. Ureta, M. (2003)	International migration, remittances, and schooling: evidence from El Salvador	376
5	Beine, M., Docquier, F., & Rapoport, H. (2008)	Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and losers	366
Co-citation analysis	Authors		Co-citation
1	Beine, M., Docquier, F., & Rapoport, H. (2008)	Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and losers	16
2	Mounford, A. (1997)	Can a brain drain good for growth in the source economy	14
3	Stark, O. et al. (1997)	A brain gain with a brain drain	14
4	Ong, A. (1999)	Flexible citizenship: The cultural logics of trans-nationality	14
5	Lee, E. S. (1966)	Theory of Migration	12
6	Sjaastad, L. A. (1962)	The costs and returns of human migration	12

The literature related to migration and education offered topical foci of the research. Co-occurrence analysis was run in VOSviewer to investigate trends over author keywords. Zupic and Cater (2015) described this analysis as a kind of co-word analysis indicating relations of topics. A comprehensive picture of the literature was mapped in this way. Analysis was performed by adjusting a threshold of at least ten co-occurring cases of a keyword such that the 71 keywords were displayed.

Top co-occurring keywords with the frequency more than 50 were migration (n = 350), education (n = 152), china (n = 68), higher education (n = 66), human capital (n = 53), gender (n = 51), and brain drain (n = 50) . Figure 3 shows the keyword co-occurrence map.

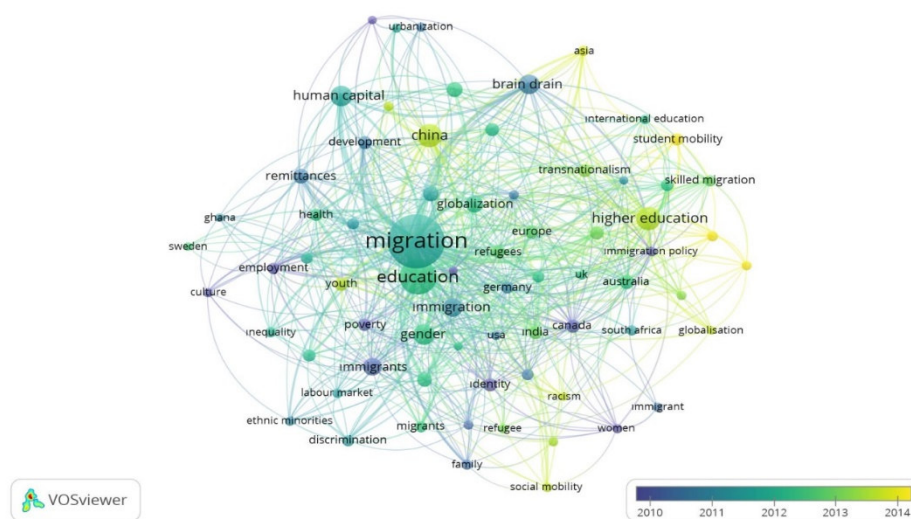
Figure 3: *Keyword Co-occurrence Map*

The map shows the topics in the circles and the links between them. The size of circles indicates the frequency of keywords. Additionally, the link is an indicator of the relationship of keywords. Also, density of links connecting clusters referred to interconnectedness of knowledge base. Similarly, colours represent inter-related clusters. By considering these clusters, the researcher of the current study categorized the topical foci under some themes. In naming clusters or themes, both coding and categorization procedures in content analysis and common perspectives in the literature were followed. These themes were as follows: higher education (right side, red colour), brain drain (upper side, yellow colour), intercultural education (centre to left side, purple colour), inclusion (left side, blue colour), education of immigrants (centre to bottom, orange colour), global citizenship (bottom side, green colour), and demographics (centre to right side, dark blue colour).

Temporal co-occurrence analysis was carried out by focusing on the articles published in Scopus-indexed journals from 2009 to 2015. This procedure indicated a research front for trends emerging in the documents published in the last years (Klavans & Boyack, 2017). Temporal analysis depicted the fact that research front in migration research were more related to student mobility, international students, and student migration. In other words, internationalization has become popular in the recent years. Figure 4 highlights the relative emphasis of topical foci between 2009 and 2015.

Figure 4: *Temporal Overlay for Keyword Co-Occurrence Map*

Discussion and Conclusion

The current study examined the literature on migration through a bibliometric analysis based on journal articles and reviews. Corpus of research on migration depicted a bibliometric bunch of studies between 2001 and 2020. Therefore, the analysis of these paths, which was carried out by taking education as a base in the migration literature, provided some interesting and attractive insights into the migration studies focusing on education

Primarily, the number ($n = 5686$) of studies indicated the volume of the documents. Moreover, an unprecedented growth in the volume of the studies was detected from 2001 to 2020 such that it was indicator for upward trend in migration studies. The reason why an unprecedented increase in trend of the studies was observed especially in the last decade may be linked to attraction of migration reality in the world. It was underlined by the researchers in the field, and it was reported that many refugees from Syrian have been dispersed to many regions of world since 2011 (Ağır & Sezik, 2015; Hovden et al., 2018; Kap, 2014; Kardeş & Akman, 2018; Koroutchec, 2016). Considering communities conducting studies, there were a variety of countries in spite of dominance of Anglo-American communities. It is possible to see similar result in the other studies (Dehdarirad et al., 2015; Hallinger & Kovacevic, 2019; Sönmez, 2020). This situation may be related to development level of the countries.

The quality of the documents can be understood with the impact of studies. Therefore, citations and co-citations of the studies were examined within the current study. Impact of journal, article, and author within citation analysis and co-citation analysis provided significant insights into the issues related to migration. These analyses remarked two important conclusions. The highest citation impacts depicted the value and quality of the studies. This conclusion was declared by other bibliometric studies in the literature. Sönmez (2020), Hallinger and Kovacevic (2019), and Esen, et al. (2020) offered qualified studies in the fields of social study education, educational administration, and higher education, respectively, to name a few. On the other side, the perspectives about migration were included in the current study such that Migration can be viewed from many lenses, like from education. The most influential studies revealed several intellectual structures such as inclusion, demographics, and higher education. These common themes were consistent with the dimensions of migration reported in the literature.

The literature on migration stressed the importance of political, social, cultural, and economic sides of migration (Lim, 2019), origin (Gagnon et al., 2009), and services like healthcare or education (Song & Sun, 2016). Moreover, it can be concluded that both outbound and inbound approaches shaped the intellectual structure of migration studies. Scopus database offered the role of brain drain on migration process. To illustrate, Turkey is both inbound and outbound country such that there are Syrian immigrants in Turkey but also there are people going out abroad to study. An assertion is available such that developing countries like Turkey must face the challenges caused by both inbound and outbound migration. A recent research by the Association for Social Democracy (SODEV, 2020) showed that 62.5% of young people had a desire to go abroad and work there. In this regard, the current study is compatible with the migration experiences of Turkey.

Topical foci emerged in the current study were in parallel to other studies in the literature. Systematic review studies in the literature focused on the relation of migration with many topics emerged in the study. To illustrate, systematic review of Graham et al. (2016) examined the learning problems of refugee children and showed that the major risks for learning were teacher stereotyping, parent misunderstandings, migration trauma, discrimination, forced detention, and bullying. Similarly, Sarier (2020) reviewed the literature on educational settings of refugees and found familial problems, linguistic problems, affective problems, sociocultural problems, and structural problems were troubles the refugees challenged with. Tunga et al. (2020) conducted a literature review related to Syrian children and found that linguistic barriers, access to school, and lack of qualified teachers were frequently observed problems. Sweileh et al. (2018) carried out a bibliometric review of global migration health, which showed psychological and mental health issues were apparent in the half of the documents. Considering regional aspects, Nakeyar and Frewen (2016) reviewed literature and concluded that Iraqi, Kurdish, and Syrian asylum seekers in Canada needed an evidence-based psychological assistance. Argyriadou (2018) examined literature in terms of gender-based violence and found that female Syrians faced with violence and the risk factors caused by both macro- and micro-level events.

Considering educational perspectives; the journals publishing the most, the authors publishing the most, highly cited articles, and the documents co-cited the most indicated that influential studies on migration originated from the social sciences rather than the educational sciences. Therefore, researchers in the educational science may focus on migration. In recent years, topical foci of migration received studies mostly related to internationalization. Even though this trend includes educational issues, educational researchers can discuss why education has been touched upon less. The international community frequently discusses educational reflections of Syrian migration, but this has not been projected enough on the knowledge base in science mapping. On the other side, topical foci were emerged as multicultural education, inclusion, higher education, global citizenship, and demographics. The researcher of the current study claimed that multicultural education is at the heart of these domains. Multicultural education may contribute to the field in improving both rights of migrants and interdisciplinary perspectives in the migration knowledge base. The literature has many studies showing close link between culture and education (Barton & Ho, 2020; Demirdağ & Ünlü-Kaynakçı, 2019; Demirdağ, 2019; Özbaş, 2020).

Satisfactory situations for bibliometric review were provided by Scopus so that usage of Scopus may be advised for the scholars who will conduct bibliometric reviews in future. In other word, it can be implied that Scopus is a sound database for the validity of review findings. Volume and growth of the migration literature revealed that geographical distribution of the studies were limited to developed countries.

Thus, developing and undeveloped countries may support migration studies. For this reason, journals and their editors may give prioritization for manuscripts coming from those countries. One more implication is to novel scholars. They may consider highly influential documents and authors to get deeper perspectives. They may catch a chance to synthesize documents and to match their manuscripts with the journals by considering their aims and scopes.

The current study has several limitations in addition to strong sides. Bibliometric review offered a useful supplement for other types of document analyses but it did not replace review studies like meta-analysis and research synthesis. Tendency of the study to find the “average out” through temporal analysis caused unanswered questions about evolution of the migration field. Moreover, the study was limited to articles and reviews such that books, chapters, and dissertations were excluded from the study. That means the current study did not include the entire literature on migration issue. However, researcher of the current study tried to minimize effect of this limitation by performing co-citation analysis that included all studies in the references of selected studies. Further, extension of Scopus database served to break effect of this limitation. Nonetheless, question marks on generalizability have not been eliminated. The findings of review were also limited to cultural and contextual issues of selected studies. Although the present review included a variety of studies from different countries, majority of the corpus belonged to developed countries. Thus, contextual or cultural biases put forward significant limitation for broader applicability of the results to other communities. “Habitual response” is the another limitation since authors may consider trending topic in the literature rather than a reflection of the perspective of the authors while they were citing documents.

The researcher of the current study recommended issues relevant to conclusions of bibliometric review. First of all, bibliometric reviews can be carried out in different contexts to provide diversity in the perspectives. In this way, studies in the future may have a chance to draw a global picture of migration. Moreover, further research may consider geographical differentiation to make cross-cultural comparisons. To illustrate, perspectives of Anglo-American communities, European communities, and Eastern communities may be compared and contrasted. Practitioners may consider what the documents cited the most tell about migration and how issues related to migration and education can be managed effectively. Educational and cultural sides of migration in addition to its economic or political sides can reveal necessary knowledge for practitioners by considering multi-dimensional perspectives. Finally, policy-makers could promote bibliometric studies to improve policies on rights of migrants. In conclusion, the current study presented evidence for the significance of multicultural education in migration.

References

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ağır, O. & Sezik, M. (2015). Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 95-124.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20), 292-303.
- Aktaş, M., & Öztekin, S. (2017, April). Göç ve Mültecilik ile İlgili Kavram Karışıklığı. In *Third Sarajevo International Conference* (p. 219).
- Alpak, G., Unal, A., Bulbul, F., Sagaltici, E., Bez, Y., Altindag, A., ... & Savas, H. A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19(1), 45-50.

Alphan, H. (2003). Land-use change and urbanization of Adana, Turkey. *Land Degradation & Development*, 14(6), 575-586.

Apap, J., Carrera, S., & Kirişci, K. (2004). *Turkey in the European Area of Freedom Security and Justice*. Centre for European Policy Studies.

Aparicio, G., Iturralde, T., & Maseda, A. (2020). A holistic bibliometric overview of the student engagement research field. *Journal of Further and Higher Education*. DOI: 10.1080/0309877X.2020.1795092.

Argyriadou, A. (2018). *Exploring the risk factors of gender based violence against female syrians in humanitarian settings in greece-a review of the literature*. Unpublished Doctoral dissertation, Queen Margaret University, Edinburg, United Kingdom.

Association for Social Democracy. (2020). *Türkiye'nin gençliği araştırması raporu*. Retrieved from <http://sodev.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/arastirma.pdf>.

Ataca, B., & Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13-26.

Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Syrian refugees in Turkey: Pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41-57.

Barton, K. C., & Ho, L. C. (2020). Cultivating sprouts of benevolence: a foundational principle for curriculum in civic and multicultural education. *Multicultural Education Review*, 12(3), 157-176.

Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., van der Ende, J., & Erol, N. (1997). Understanding childhood (problem) behaviors from a cultural perspective: comparison of problem behaviors and competencies in Turkish immigrant, Turkish and Dutch children. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 32(8), 477-484.

Bircan, T., & Sunata, U. (2015). Educational assessment of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.

Bolt, G., Özüekren, A. S., & Phillips, D. (2010). Linking integration and residential segregation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(2), 169-186.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.

Dehdarirad, T., Villarroya, A., & Barrios, M. (2015). Research on women in science and higher education: a bibliometric analysis. *Scientometrics*, 103(3), 795-812.

Danacı, A. E., Dinç, G., Devenci, A., Şen, F. S., & İçelli, İ. (2002). Postnatal depression in Turkey: epidemiological and cultural aspects. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 37(3), 125-129.

Demirdağ, S. (2019). Öğrenci çeşitliliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 1-28.

Demirdağ, S., & Ünlü-Kaynakçı, F. Z. (2019). Review of research on multiculturalism and multicultural education in Turkey: 2000-2018. *International Online Journal of Educational Sciences*, 11(5), 146-158.

Erman, T. (2001). The politics of squatter (gecekondu) studies in Turkey: the changing representations of rural migrants in the academic discourse. *Urban Studies*, 38(7), 983-1002.

Esen, M., Bellibas, M. S., & Gumus, S. (2020). The evolution of leadership research in higher education for two decades (1995-2014): A bibliometric and content analysis. *International Journal of Leadership in Education*, 23(3), 259-273.

Gagnon, A. J., Zimbeck, M., Zeitlin, J., & Roam Collaboration. (2009). Migration to western industrialised countries and perinatal health: a systematic review. *Social science & medicine*, 69(6), 934-946.

Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Journal of International Social Research*, 10(54), 838-851.

Ger, G., & Belk, R. W. (1996). I'd like to buy the world a coke: Consumptionscapes of the "less affluent world". *Journal of consumer policy*, 19(3), 271-304

Göv, A., & Dürrü, Z. (2017). Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 491-502.

Graham, H. R., Minhas, R. S., & Paxton, G. (2016). Learning problems in children of refugee background: A systematic review. *Pediatrics*, 137(6), 1-17.

Gumus, S., Bellibas, M. S., Esen, M., & Gumus, E. (2018). A systematic review of studies on leadership models in educational research from 1980 to 2014. *Educational Management Administration & Leadership*, 46(1), 25-48.

Hallinger, P. (2013). A conceptual framework for systematic reviews of research in educational leadership and management. *Journal of Educational Administration*, 51(2), 126-149.

Hallinger, P. (2014). Reviewing reviews of research in educational leadership: An empirical assessment. *Educational Administration Quarterly*, 50(4), 539-576.

Hallinger, P., & Kovačević, J. (2019). A bibliometric review of research on educational administration: science mapping the literature, 1960 to 2018. *Review of Educational Research*, 89(3), 335-369.

Hovden, J. F., Mjelde, H., & Gripsrud, J. (2018). The Syrian refugee crisis in Scandinavian newspapers. *Communications*, 43(3), 325-356.

İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59-69.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.

Kap, D. (2014). Suriyeli mülteciler: Türkiye'nin müstakbel vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 1(3), 30-35.

Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye'de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467(1), 153-162.

Kardeş, S., & Akman, B. (2018). Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *Elementary Education Online*, 17(3), 1224-1237.

Keyder, C. (2005). Globalization and Social Exclusion in Istanbul. *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(1), 124-134.

Kirişçi, K. (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.

Klassen, R. M., & Kim, L. E. (2019). Selecting teachers and prospective teachers: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 26(2019), 32-51.

Koroutchev, R. (2016). The Syrian refugee crisis in Europe. *Journal of Liberty and International Affairs*, 1(Supp. 1), 26-37. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-46879-8>

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

Lim, D. K. (2019). *A political, economic and social agent based model of migration (mapes)*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of California, USA.

McLaren, L. M. (2001). Immigration and the new politics of inclusion and exclusion in the European Union: The effect of elites and the EU on individual-level opinions regarding European and non-European immigrants. *European Journal of Political Research*, 39(1), 81-108.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: *A review and appraisal. Population and development review*, 19(3), 431-466.

Mongeon, P., & Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: a comparative analysis. *Scientometrics*, 106(1), 213-228.

Nakeyar, C., & Frewen, P. A. (2016). Evidence-based care for Iraqi, Kurdish, and Syrian asylum seekers and refugees of the Syrian civil war: A systematic review. *Canadian Psychology/psychologie Canadienne*, 57(4), 233-272.

Olca, Z. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 232-233.

Özbaş, M. (2020). The educational inequalities in the disadvantaged social strata of Romani population. *Poverty & Public Policy*, 12(3), 218-235.

Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.

Sarıer, Y. (2020). Türkiye’de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 80-111.

Serenko, A., & N. Bontis. (2013). Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals: 2013 update. *Journal of Knowledge Management*, 17(2), 307–326.

Song, Y., & Sun, W. (2016). Health consequences of rural-to-urban migration: Evidence from panel data in China. *Health Economics*, 25(10), 1252-1267.

Sönmez, Ö. F. (2020). Bibliometric analysis of educational research articles published in the field of social study education based on web of science database. *Participatory Educational Research*, 7(2), 216-229.

Spelt, E. J., Biemans, H. J., Tobi, H., Luning, P. A., & Mulder, M. (2009). Teaching and learning in interdisciplinary higher education: A systematic review. *Educational Psychology Review*, 21(4), 365-378.

Straubhaar, T. (1993). Migration pressure. *International Migration*, 31(1), 5-41.

Sweileh, W. M., Wickramage, K., Pottie, K., Hui, C., Roberts, B., Sawalha, A. F., & Zyoud, S. H. (2018). Bibliometric analysis of global migration health research in peer-reviewed literature (2000–2016). *BMC Public Health*, 18(777), 1-18.

Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 367-392.

Tunga, Y., Engin, G., & Çağıltay, K. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Alanyazın Taraması. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 21(1), 317-333.

University Raking of Academic Performance. (2020). 2019 yılında üniversitelerimizin 11 dünya genel sıralamasındaki durumu. Retrieved from <http://tr.urapcenter.org/2019/2019%20YILINDA%20%C3%9CN%4%B0VERS%4%B0T%4%B0M%4%B0Z%4%B0N%2011%20D%3%9CNYA%20GENEL%20SIRALAMASINDAKI%4%B0%20DURUMU%2010%20A%4%9EUSTOS%202020.pdf>.

Urk, M. (2010). *Göç olgusu bağlamında mülteciler, sığınmacılar ve insan hakları* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

TWENTY YEARS OF STUDIES ON PARENTAL INVOLVEMENT: A BIBLIOMETRIC REVIEW

Assoc. Prof. Dr. Hasan Yücel ERTEM

Zonguldak Bülent Ecevit University

ORCID: 0000-0001-9058-641X

Abstract

The field of school improvement and school effectiveness gives a special emphasis on parent involvement. When the parents are attracted to school, then school performs more positive outcomes like academic achievement, motivation, and self-efficacy beliefs. Parental involvement is a process in which parent follow development of their children in the school. The literature has many studies on parent involvement but there is a need to synthesize the entire corpus. In this aspect, the current study aimed to conduct a bibliometric review of the studies related to parent involvement. The design of the research was based on bibliometric analysis that is a technique to investigate process and structure of different fields or knowledge base. In this analysis, Scopus database were preferred since it gives a powerful base for bibliometric analyses. “PRISMA-P (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses)” was performed to identify and determine studies between 2001 and 2020. The researcher identified 2419 studies including all kinds of documents available in database. In data analysis part, Scopus Analytic Tools, Tableau, and VosViewer were run. An unprecedented growth in the volume of the studies was detected from 2001 to 2020 by increasing from 49 to 219 such that it was indicator for upward trend in the amount of the studies on parent involvement. Most of the studies were published respectively in USA, UK, Australia, and Canada. The most influential studies revealed importance of development of child in many aspects like academic skills, culture, and social interaction. It was concluded that parent involvement as a significant dimension of school-community partnership was discussed by multi-dimensional perspectives by focusing on needs of children.

Keywords: parent involvement; bibliometric analysis; school-community partnership, child development

Introduction

The relationship between families and their children determines many aspects in the lives of children. In the first years of children, the most influential environment is the family (Şahin, 2003; Yavuzer, 1999; Sahin and Ozbey, 2007). The child begins his/her first education in the family and in the later years, the environment and school are included in this process. In this context, any situation that benefits the child is expected to be at the highest level. For this reason, it is inevitable that the family will cooperate with the school. Establishing a solid relationship between school and family is very important and necessary for the child's education (Erdogan, 2000). With the developing society, the inclusion of family in the education and training system in schools has started to be seen as both financial and spiritual support for school needs. With the increase of family participation in the education process, school-parent cooperation is achieved. Thus, positive attitude towards the school is seen and this attitude contributes positively to the success of the child. In addition, the support of parents towards their children is important for their development in many respects (Ardakoç, 2020). To summarize, school-family partnership is a valuable activity for schools, families, and children.

The child interacts with his environment which includes many components. Bio ecological theory (Bronfenbrenner, 1977) addresses this interaction as an issue. The theory includes microsystem, mesosystem, exosystem, macrosystem, and chronosystem that surround the child at the centre. These systems are effective in the development of the child, school-family interaction and cooperation, and educational policies based on parent involvement.

The preschool and elementary school education processes which are the first steps of education requires a special emphasis on family participation since child's academic achievement, as well as the positive development of the child's confidence in preschool, is affected by this participation (Toran and Özgen, 2018). Children of this age group do not have the legal authority to make their own decisions so that it is essential for children of this age to be in healthy communication with their families. In conclusion, establishing a solid relationship between the school and the family in terms of education is a very important requirement (Argon and Kiyıcı, 2012). Setting this interaction in a healthy manner make a contribution to parent involvement.

Parent involvement is a process in which parents exhibit certain behaviours to take care of student assignments, to meet with teachers, and to follow their children (Knisely, 2011). According to Demircan (2012), parent involvement is a social process promoting active communication and action. As these definitions show, parental involvement is both a process and a factor canalizing behaviour. Collaborative work by school stakeholders is extremely important for positive school outcomes, and there are certain expectations from parents in this collaboration. One of these expectations is parental involvement. Parental involvement is closely related to positive student behaviours and higher achievement (Anderson & Minke, 2007; Desimone, 1999; Fan & Chen, 2001; Jeynes, 2005). To sum up, parent involvement has significance to increase positive student outcomes.

There are certain factors affecting parent involvement both in a positive and in negative sense. School characteristics, student expectations, parental qualifications, teacher beliefs, and education manager attitudes influence parental involvement. To illustrate, if the student's previous success is high, the parent may not need to attend the school (Eccles & Harold, 1996). In addition, parents experiencing negative events in their previous educational lives can avoid school (Comer & Haynes, 1991). If the parent's education level is high, the parent may participate more in the school (Kotaman, 2008). On the other hand, there are factors that prevent parent involvement. According to FINDER and Lewis (1994), diversity in school backgrounds, economic problems, time shortages, and linguistic and cultural differences are barriers to parental participation. Koçak (1988) listed factors preventing parent involvement as follow: distance from home and school, inefficient meetings, excess students, excess workload of parents, and negative attitudes of teachers and administrators.

The literature has several recommendations to eliminate the factors that hinder parent involvement or makes participation more effective. Epstein and Sandes (1998) pointed to the importance of in-service and preschool seminars and the training and collaboration programs of teachers and administrators. Adams and Christenson (1998) noted the importance of building a trust relationship between family and school. This kind of suggestions are also visible in the literature of Turkey. Açıkalın (1989) has introduced management knowledge, disciplinary order, effective communication, problem solving, and the establishment of skilled teams. According to Gümüşeli (2004), the most important thing in parent involvement is awareness of the positive effects of parental involvement and the determination of positions increasing the effectiveness in the participation.

Some of the proposals expressed by Yildirim and Dönmez (2008) in increasing parent participation include the factors as follow: social events (such as picnics), meetings, communication, accountability, adult education, and transparency.

The studies on parental involvement can be classified into 4 groups: parent involvements activities, the effects of involvement on education, the effects of demographic variables on parental involvement, and parental involvement with other educational behaviours. In the context of activities, Ramirez (2001) demonstrated the importance of communication to build trust and bonding between parents and teachers. In the context of impact on education, Cotton and Wikelund (2001) found that parental involvement had a positive effect at all class levels. In the context of demographic variables, Castro and his colleagues (2004) found that parents working in an occupation were less involved than those who not working. In the context of educational behaviours, Gurshisel (2003) found a positive relationship between parental involvement and the psychosocial development of the student.

As the studies showed, researchers give attention on parent involvement. As a result, the literature has a corpus on parent involvement. However, there is a need to synthesize these studies. In these respects, the current study aims to review parent involvement literature through bibliometric analyses. The research questions of the study are as below:

- What are the volume, growth trajectory, and geographic distribution of literature based on parent involvement between 2001 and 2020?
- What sources and documents on parent involvement have evidenced the greatest citation impact over the past two decades?
- What is the intellectual structure of the knowledge base on parent involvement?
- What topical foci have pertinent to parent involvement attracted the greatest attention from scholars in the field between 2001 and 2020?

Method

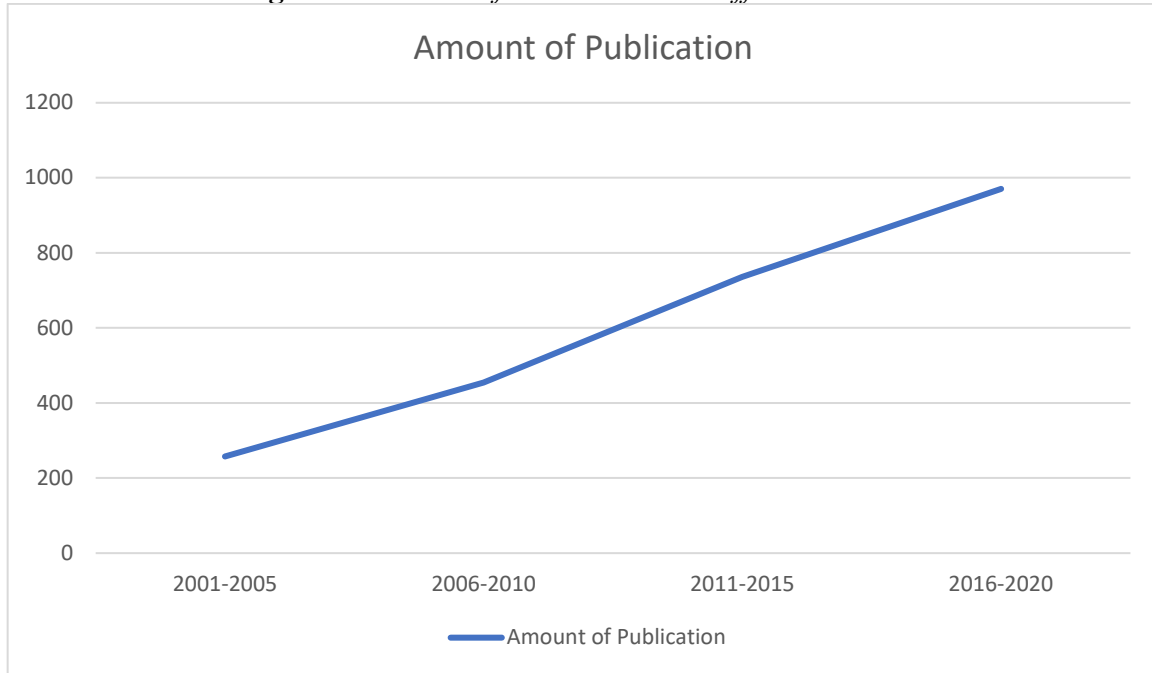
The design of the research was document analysis based on bibliometric review. Hallinger and Kovacevic (2019) declared that bibliometric analyses compensate the weaknesses of traditional literature review since they give an advantage to conceptualize ideas, explore intellectual core of studies and provide a holistic perspective. In this bibliometric review, Scopus was selected as database since it presents a great of opportunity (Mongenon & Paul-Hus, 2016) to generate databases for systematic reviews. To identify and determine studies, “PRISMA-P (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses)” which was developed by Moher et al. (2009) was performed. Keyword combinations of “parent involvement” and “school-family partnership” were used. Further, all documents like articles and reviews, books, book chapters, conference papers, and reports were considered in the analysis. The period of the studies was limited to time period between 2001 and 2020 to comprehend trends in the 21st century. At final condition, 2419 documents were included in the bibliometric analysis. In data analysis, following analyses were carried out: descriptive analysis, citation analysis, co-citation analysis, and co-occurrence analysis. Excel function of Scopus Analytic Tools, Tableau, and VOSViewer were used in these analyses.

Results

To answer the first research question, volume, growth trajectory, and geographical distributions were considered. Last two decades were distributed to four quarters all of which included 2419 documents. There was an upward trend in the amount of the documents.

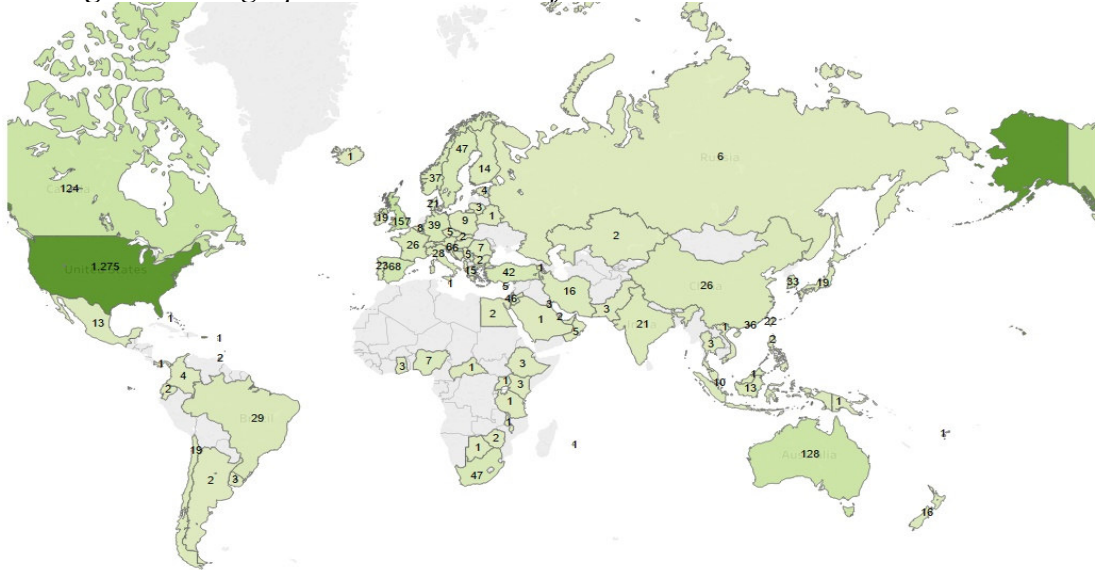
The first quarter between 2001 and 2005 received 258 studies while there were 454 documents in the second quarter between 2006 and 2010. The third period between 2011 and 2015 and fourth period between 2016 and 2020 received respectively 736 and 971 documents based on parental involvement. Figure 1 depicts this distribution.

Figure 1: Amount of Publication in Different Periods

Geographical distribution of the documents was demonstrated via heat map. Heat map is a tool indicating intensity of countries in terms of number of published documents. Heat map was provided by free version of Tableau 9.1. Dominance of Anglo American communities was detected in the map such that United States, United Kingdom, Australia, and Canada published respectively 1275, 157, 128, and 124 documents. These countries accounted for about 70% of the documents indexed in Scopus database. Additionally, Spain, South Africa, Sweden, Israel, Turkey, and Germany are other countries in top list. On the other hand, some of African, West Asia, and Middle-East countries had no number of studies. This result was consistent with the literature such that it is possible to see similar results in the other studies (Dehdarirad et al., 2015; Hallinger & Kovacevic, 2019; Sönmez, 2020). This situation may be related to development level of the countries. Figure 2 represented geographical distribution of studies

Figure 2: *Geographical Distribution of Literature Based on Parent Involvement*

In order to answer the second research question, citation analysis on documents and their sources was performed. The documents having the most citation was titled as “Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study”. Further, the journal publishing more documents was “Early Childhood Education Journal”. Table 1 demonstrates the most influential documents and sources.

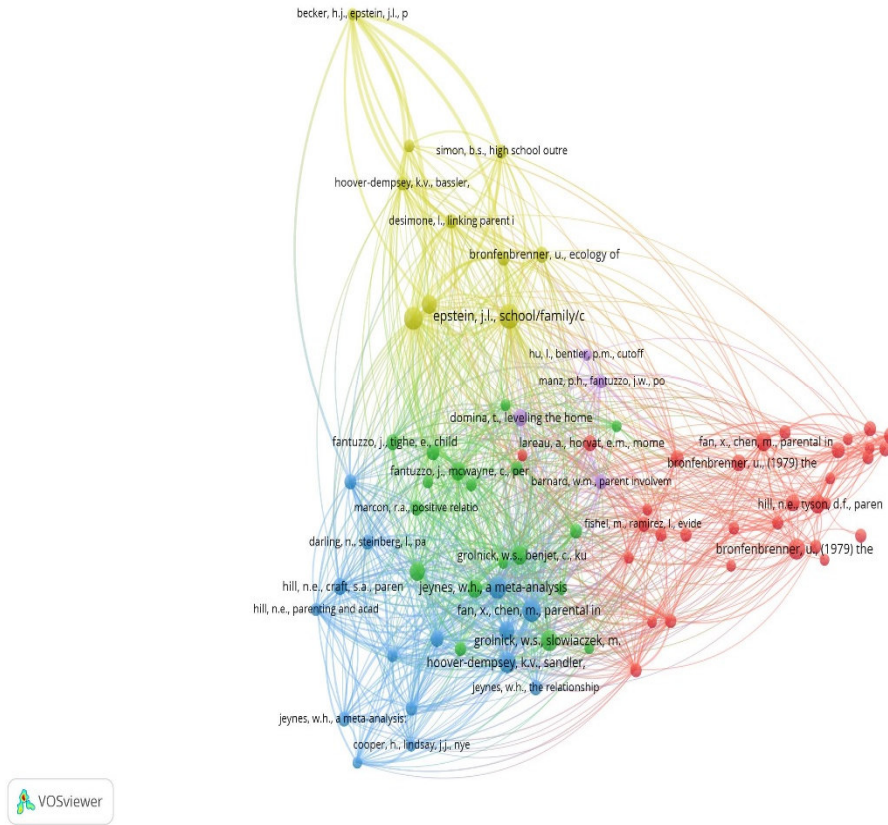

Table 1: Most Influential Documents and Sources

Documents	Citations
Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study: Sénéchal & LeFevre (2002).	1034
Social marginalization of overweight children: Strauss & Pollack (2003)	630
The how, whom, and why of parents' involvement in children's academic lives: More is not always better: Pomerantz et al. (2007)	500
Parent involvement, cultural capital, and the achievement gap among elementary school children: Lee & Bowen (2006).	487
Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations: Fredricks & Eccles (2006)	431
Preventing conduct problems and improving school readiness: Evaluation of the Incredible Years Teacher and Child Training Programs in high-risk schools: Webster-Stratton, Jamila Reid & Stoolmiller (2008).	429
Physical education, school physical activity, school sports and academic performance: Trudeau & Shephard (2008)	384
Management of child and adolescent obesity: Attitudes, barriers, skills, and training needs among health care professionals: Story et al. (2002)	362
Parental involvement in homework: Hoover-Dempsey et al. (2001)	343
Testing the home literacy model: Parent involvement in kindergarten is differentially related to grade 4 reading comprehension, fluency, spelling, and reading for pleasure: Sénéchal (2006)	334
Sources	Number of documents
Early Childhood Education Journal	27
Journal Of Child And Family Studies	26
Early Child Development And Care	25
Urban Education	24
Early Childhood Research Quarterly	20
Journal Of Educational Research	19
Journal Of Marriage And Family	19
Educational Policy	18
Journal Of School Health	18
Education And Urban Society	16

In order to respond the third research question, co-citation analysis on authors was performed. Analysis showed that intellectual structure of knowledge base of studies related to parental involvement included five clusters, which are named as school-family-community partnership (yellow colour), assessment of family involvement (purple colour), ecological approaches (red colour), antecedents of parent involvement (green colour), and impacts of parent involvement on school outcomes (blue colour). Figure 3 depicts the results of co-citation analysis.

Figure 3: Co-citation Analysis on Authors

In order to respond the last research question, co-occurrence analysis on keywords was conducted. Analysis showed that the most frequent key-words used in the studies were parent involvement (n = 406), parental involvement (n = 97), parents (n = 73), participation (n = 60), and parenting (n = 57). Figure 4 represents key-word map of studies.

Demircan, A. (2012). *Ortaöğretim okullarında aile katılımı: Ölçek uyarlaması* (Master's thesis). Kastamonu University, Kastamonu. Retrieved from tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi.

Desimone, L. (1999). Linking parent involvement with student achievement: Do race and income matter? *The Journal of Educational Research*, 93(1), 11-30.

Eccles, J.S., & Harold, R.D. (1996). Family involvement in children's and adolescents' schooling. In A. Booth and J. Dunn, (Eds) *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* (pp. 3-34). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Epstein, J., & Sanders, M. G. (1998). What we learn from international studies of school-family-community partnerships. *Childhood Education*, 74(6), 392-94.

Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.

Finders, M., & Lewis, C. (1994). Why some parents don't come to school. *Kaleidoscope: Contemporary and Classic Readings in Education*, 106, 50-54.

Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2006). Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations. *Developmental Psychology*, 42(4), 698.

Gümüşeli, A. İ. (2004). Ailenin katılım ve desteğinin öğrenci başarısına etkisi. *Özel Okullar Birliği Bülteni*, 2(6), 14-17.

Hallinger, P., & Kovačević, J. (2019). A bibliometric review of research on educational administration: science mapping the literature, 1960 to 2018. *Review of Educational Research*, 89(3), 335-369.

Hoover-Dempsey, K. V., Battiato, A. C., Walker, J. M., Reed, R. P., DeJong, J. M., & Jones, K. P. (2001). Parental involvement in homework. *Educational Psychologist*, 36(3), 195-209.

Jeynes, W. H. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40(3), 237-269.

Knisely, K. (2011). *Literature review: How much does parental involvement really affect the student's success?* Retrieved from http://kniselymtt.pbworks.com/f/EDCI6300_kknisely_LiteratureReview.pdf.

Koçak, Y. (1988). *Okul-aile iletişiminin engelleri* (Master's thesis) Hacettepe University, Ankara. Retrieved from tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi.

Kotaman, H. (2008). Türk ana babalarının çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 135-149.

Lee, J. S., & Bowen, N. K. (2006). Parent involvement, cultural capital, and the achievement gap among elementary school children. *American Educational Research Journal*, 43(2), 193-218.

Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., Altman, D., Antes, G., ... & Clark, J. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement (Chinese edition). *Journal of Chinese Integrative Medicine*, 7(9), 889-896.

Mongeon, P., & Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: a comparative analysis. *Scientometrics*, 106(1), 213-228.

Pomerantz, E. M., Moorman, E. A., & Litwack, S. D. (2007). The how, whom, and why of parents' involvement in children's academic lives: more is not always better. *Review of Educational Research*, 77(3), 373-410.

Ramirez, A. Y. (2001). "Parent involvement is like apple pie": A look at parental involvement in two States. *The High School Journal*, 85(1), 1-9.

Sénéchal, M., & LeFevre, J. A. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study. *Child Development*, 73(2), 445-460.

Sénéchal, M. (2006). Testing the home literacy model: Parent involvement in kindergarten is differentially related to grade 4 reading comprehension, fluency, spelling, and reading for pleasure. *Scientific Studies of Reading*, 10(1), 59-87.

Sönmez, Ö. F. (2020). Bibliometric analysis of educational research articles published in the field of social study education based on web of science database. *Participatory Educational Research*, 7(2), 216-229.

Story, M. T., Neumark-Stzainer, D. R., Sherwood, N. E., Holt, K., Sofka, D., Trowbridge, F. L., & Barlow, S. E. (2002). Management of child and adolescent obesity: attitudes, barriers, skills, and training needs among health care professionals. *Pediatrics*, 110 (Supplement 1), 210-214.

Strauss, R. S., & Pollack, H. A. (2003). Social marginalization of overweight children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 157(8), 746-752.

Şahin, F. (2003). *Çocuğun gelişimi ve eğitiminde babanın rolü*. Morpa Kültür Yayınları.

Şahin, F. & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur. Aile eğitimi programları neden önemlidir? *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(12), 7-12.

Toran, M., & Özgen, Z. (2018). Eğitimde nitel araştırmalar okul öncesi eğitimde aile katılımı: öğretmenler ne düşünüyor ne yapıyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 229-245.

Trudeau, F., & Shephard, R. J. (2008). Physical education, school physical activity, school sports and academic performance. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 5(1), 1-12.

Webster-Stratton, C., Jamila Reid, M., & Stoolmiller, M. (2008). Preventing conduct problems and improving school readiness: evaluation of the incredible years teacher and child training programs in high-risk schools. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(5), 471-488.

Yavuzer, H. (1999). *Yaygın ana-baba tutumları: Ana- baba okulu* (8. baskı). Remzi Kitabevi.

Yıldırım, M. C., & Dönmez, B. (2008). Okul-aile işbirliğine ilişkin bir araştırma: İstiklal İlköğretim Okulu örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 98-115.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖZ YETERLİK İNANÇLARI İLE MESLEKİ DOYUM DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (MERSİN İLİ ÖRNEĞİ)¹

İbrahim ERDOĞAN

Dr. Hakan Kundak İlkokulu
ORCID: 0000-0002-3853-0336

Prof. Dr. Lütfi ÜREDİ

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID: 0000-0003-1705-1325

ÖZET

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ile mesleki doyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma verileri Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği, Mesleki Doyum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sayısının çok yüksek olmasından dolayı çalışma evreni alınması yoluna gidilmiştir. Ulaşılabilir örneklem grubu seçilerek araştırma verilerine ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde Mersin Merkez İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı resmi ilkokullarda görev yapan ve araştırmaya dahil olmaya gönüllü olan 650 sınıf öğretmeni oluşturmuştur.

Veriler SPSS 25.00 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde problem durumu için Pearson Korelasyon Testi, alt problemler için T-testi, Kruskal-Wallis H Testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ile mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0,01$) ve bu farkın pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri cinsiyet ve yaş değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri kıdem değişkeni bakımından anlamlı farklılık göstermektedir.

Yapılan araştırmalar ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Sınıf Öğretmenleri, Öz yeterlik, Mesleki Doyum

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SELF-EFFICACY BELIEFS AND THE LEVEL OF PROFESSIONAL SATISFACTION OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS (EXAMPLE OF MERSİN PROVINCE)

ABSTRACT

In this study, the relationship between the self-efficacy beliefs and the level of professional satisfaction of elementary school teachers was investigated.

The correlational survey model of quantitative research techniques was utilized in this study. The research data were collected through Self-Efficacy Belief Instrument, Professional Satisfaction Scale and Personal Information Forms.

¹ Bu bildiri Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Doç. Dr. Lütfi ÜREDİ danışmanlığında yapılan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

In this study, a study universe was chosen owing to the quite high number of elementary school teachers. The research data were collected by choosing a reachable sample group. The sample group of the study consists of 650 elementary school teachers who work at public schools of Mersin Central District National Education Directorate and who voluntarily agreed to participate in the research.

The data were analysed with the SPSS 25.00 software. In the analysis of the collected data, Pearson Correlation Test for problem status, T-test for sub-problems and Kruskal-Wallis H Test were applied. According to the result of the research, it has been found out that there is a statistically significant difference ($p < 0,01$) between the self-efficacy beliefs and the level of professional satisfaction of elementary school teachers and that this difference is a significant relationship in a positive way.

It has been found out that there is no significant difference between the self-efficacy beliefs of elementary school teachers and their sex, marital status. It has been seen that there is a significant difference between professional satisfaction of the teachers and their seniority.

Recommendations have been made in line with the research carried out and the acquired results.

Keywords: Elementary school, Elementary School Teachers, Self-efficacy, Professional satisfaction

1. GİRİŞ

Eğitim sistemlerinin en önemli ve öğrenciye en yakın ögesi olan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inancı sınıf atmosferine ve dolaylı olarak da öğrencilere yansımaktadır. Öğretmenler istenilen düzeyde mesleki doyuma ulaşamadığında okuldan uzaklaşma davranışları gösterebilmektedir. Dolayısıyla sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri öğrenci başarısına etki etmektedir.

Bir ülkenin kalkınabilmesi, maddi ve manevi güç sahibi olabilmesi ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi için nitelikli insan gücüne ihtiyacı vardır. Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bireylerin ve toplumların şekillendirilmesinde en önemli öge eğitimidir. Bu nedenle nitelikli insan gücünün sağlanmasında önemli rol oynayan öğretmenlerin yetiştirilmesine ilişkin tüm dünyada çokça araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır.

Yapılan birçok araştırmada eğitim sisteminin en hayati ögesinin öğretmenler olduğu ve sistemin başarısının öğretmenlerin sahip olduğu özellikler ile yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla nitelikli bireyler yetiştirebilmek için öğretmenlerin öz yeterliklerinin farkında olmaları gerekmektedir.

Öğretim ortamında başarının en önemli unsurlarından biri de öz yeterlik inancıdır (Üredi ve Akbaşlı, 2015). Öz yeterlik inancı ilk kez, Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nda ortaya çıkan bir kavramdır. Bandura (1997) öz yeterlik kavramını, bireyin belirli bir görevi başarılı bir şekilde neticelendirme kapasitesi ile ilgili kendine ilişkin yargısı olarak tanımlamaktadır. Öz yeterlik inancı, kişinin kendi becerilerinde ne kadar yetkin olduğu ile değil, kişisel becerilerine olan inancı ile ilgilidir. Bireyler, verilen bir görevi gerçekleştirmek için gerekli yeteneğe sahip olduklarına inanırlarsa bu görevi seçmeye daha istekli hale gelirler ve bu konudaki kararlılığını gerekli davranışları ile gösterebilir (Üredi, 2015). Kendine inanmanın rolünü vurgulayan işleyiş olarak karşımıza çıkan öz yeterlik kavramında bireyler genellikle, kendilerini yetkin hissettikleri faaliyetlerde bulunurlar ve yapamadıklarından kaçınırlar (Pajares, 2006).

Öğretmenlerin, eğitim-öğretim faaliyetleri sürecinde sınıf içerisinde kullandıkları stratejiler, öğrencileri motive etmeye yönelik uyguladıkları yöntemler ile öz yeterlik inançları arasında yakın bir ilişki vardır (Azar, 2010).

Yüksek öz yeterlik algısına sahip öğretmenler, pozitif bir sınıf ortamı sağlamakta, zamanın büyük bir çoğunluğunu öğrencilerine harcamakta ve öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemeye yatkın olmaktadır (Ülper ve Bağcı, 2012) ve öğrenme güçlüğü(geriliği) olan öğrencilere karşı oldukça sabırlıdırlar (Çetin, 2008). Düşük öz yeterlik algısına sahip öğretmenler ise sınıfı kontrol edebilmek için katı bir tutum sergileyebilir ve öğrencilerin başarısını arttırabilmek için negatif cezalar uygulayabilirler (Telef, 2011).

Meslek insanların yaşamında çok önem arz etmektedir. Hemen her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğini de sadece fiziksel olarak icra etmek, sağlıklı bir mesleki yaşam için yeterli değildir (Üredi, 2016). Mesleki hayat, sadece ekonomik açıdan değil, psikolojik açıdan da birey için çok önemlidir. Mesleki doyum, bireyin işini ve iş yaşamını değerlendirmesi sonucu ulaştığı haz duygusudur (Başaran, 1992). İşten sağlanan doyum, bireyin diğer yaşam alanlarına olumlu bir şekilde yansımaya olanak sağlarken, çalışma yaşamındaki mutsuzluk, hayal kırıklığı ve isteksizlik de yaşamdan alınacak doyuma yansımaktadır (Sevimli ve İşcan, 2005). Çalışanlarda iş doyum düzeylerinin yükselmesi ile çalışanların işe devamsızlığı azalmakta, çalışan devir oranı düşmekte, çalışanların gönüllü davranışları artmakta, iletişim becerileri gelişmekte, verimlilik artabilmekte ve bu durum örgütsel yaşamı olumlu etkilemektedir (Üredi, 2016). Öğretmenlerin iş doyumlarının yüksek olması ortaya koydukları eğitimin kalitesini arttırarak, verim ve başarı ile sonuçlanmaktadır (Taşdan ve Tiryaki, 2007). Tam tersi durumda iş doyumlarının düşük olması ise öğretmenin kendisine ve okula yabancılaşmasına, mesleğini yapmada isteksiz olup hata yapmasına ve meslekten ayrılmasına neden olmaktadır (Çanak,2014).

Eğitim öğretim ortamı için hayati önem taşıyan öğretmenlerin; öğretmen öz yeterlik inançlarının olumlu olması öğretmenlik mesleğini severek yapmalarına ve böylece de yaptıkları işten doyum sağlamalarına katkıda bulunacaktır.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Mersin ilinin Merkez ilçelerinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda “Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu ana problem cümlesi çerçevesinde şu alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri cinsiyet, yaş ve kıdem değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

3.YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, farklı değişkenler açısından sınıf öğretmenlerinin öz yeterlilik inançları ve mesleki doyumunu düzeylerini arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasına yönelik olması nedeniyle genel tarama modellerinden ilişkisel tarama türünde nicel bir çalışmadır. Nicel çalışmalarda veri toplama teknikleri olarak ölçek, test ve anket kullanıldığı görülmektedir (Gülbahar ve Alper, 2009). İlişkileri ve bağlantıları inceleyen araştırma, çoğunlukla ilişkisel (associational) araştırma olarak adlandırılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016: 24).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Mersin Merkez ilçelerinde görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre 2018-2019 öğretim yılında Mersin'de görev yapan sınıf öğretmeni sayısı 2633 sınıf öğretmenidir. Örneklem olarak ulaşılabilir örneklem grubu seçilerek Mersin ili Yenişehir, Toroslar, Akdeniz ve Mezitli merkez ilçeleri alınmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Mersin ili Yenişehir, Toroslar, Akdeniz ve Mezitli ilçelerinde MEB'e bağlı resmi ilkokullarda görev yapan ve araştırmaya dahil olmaya gönüllü olan 650 (Altı Yüz Elli) sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubu ise basit tesadüfî örnekleme yoluyla seçilmiştir. Bu çalışmada hatalı veya eksik işaretlenmiş ve hesaplamalar sonucunda tespit edilen uç verilerin çıkartılması ile 501 adet sınıf öğretmenine ait veriler analiz edilmiştir. Yapılan araştırmaya ait öğretmenlerin cinsiyet, yaş ve kıdem yılı gibi demografik değişkenlerle ilgili bilgiler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3.2. Araştırma Örneklemine İlişkin Verilerin Yüzde ve Frekans Tablosu

Değişken	n	%	
Cinsiyet	Kadın	312	62,3
	Erkek	189	37,7
Yaş	20-25 yaş	5	1,0
	26-30 yaş	17	3,4
	31-35 yaş	56	11,2
	36-40 yaş	114	22,8
	40 üstü yaş	309	61,7
Kıdem	1-5 yıl	19	3,8
	6-10 yıl	30	6,0
	11-15 yıl	89	17,8
	16-19 yıl	97	19,4
	20-üstü	266	53,1

Tablo 3.1'deki sonuçlara göre araştırma örneklemini oluşturan sınıf öğretmenlerinin 312 'si (%62,3) kadın, 189'u (%37,7) ise erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırma grubunda yer alan öğretmenler 5'i (%1) 20-25 yaş, 17'si (%3,4) 26-30 yaş, 56'sı (%11,2) 31-35 yaş, 114'ü (%22,8) 36-40 yaş, 309'u (61,7) 40üstü yaş grubundan oluşmaktadır. Araştırma grubunu 19'u (%3,8) 1-5 yıl kıdem, 30'u (%6,0) 6-10 yıl kıdem, 89'u (%17,8) 11-15 yıl kıdem, 97'si (%19,4)16-19 yıl, 266'sı (%53,1) 20 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama araçları olarak "Kişisel Bilgi Formu", Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından "Turkish Version of the Teachers' Sense of Efficacy Scale" olarak Türkçe'ye uyarlanan "Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği" ve Kuzgun, Sevim ve Hamamcı (1998) tarafından geliştirilen "Mesleki Doyum Ölçeği" kullanılmıştır.

Tschannen-Moran&Woolfolk-Hoy (2001) tarafından geliştirilen "Teachers' Sense Of Efficacy Scale (TTSES)"; Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından "Turkish Version of the Teachers' Sense of Efficacy Scale" olarak Türkçe'ye uyarlanan "Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır.

24 maddeden oluşan ölçek likert tipinde “yetersiz” den “çok yeterli” ye doğru dokuzlu dereceleme sistemine göre hazırlanmış ve maddeler “1-2 Yetersiz; 3-4 Çok Az Yeterli; 5-6 Biraz Yeterli; 7-8 Oldukça Yeterli; 9 ise Çok Yeterli” şeklinde derecelenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için “.93” olarak bulunmuştur (Üstüner, Demirtaş, Cömert ve Özer, 2009).

Kuzgun, Sevim ve Hamamcı (1998) tarafından Herzberg’in iki faktör kuramı temel alınarak geliştirilen Mesleki Doyum Ölçeğinde 20 madde bulunmaktadır. Ölçekte 1,2,3,5,6,7,8,12,13,15,16,17,18,20 numaralı maddeler olumlu, 4,9,10,11,14,19 numaralı maddeler ise olumsuz maddelerdir (Kuzgun, Sevim ve Hamamcı, 1998).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında Mersin Merkez ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı toplam resmi okullarda görev yapan sınıf öğretmenlere uygulanmıştır. Toplam 650 ölçek dağıtılmış ve bunlardan 570 tanesi toplanabilmıştır. Ölçeklerin geri dönüş oranı %87,6 civarındadır. Toplanan verilerin kodlama işlemine başlamadan önce incelenmiş ve yargısal bölümdeki puanlarının işaretlenmediği veya eksik işaretlendiği tespit edilen 40 adet ölçek değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca hesaplamalar sonucunda 29 adet uç veri tespit edilmiş ve uç verilerin çıkartılması sonucunda kalan 501 adet ölçeğin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Verilerin analizinde örneklem grubunun büyüklüğü nedeniyle basıklık (Kurtosis) ve çarpıklık (Skewness) değerleri de incelenmiştir.

Verileri değerlendirmek için Independent-Samples T-Testi, Kruskal-Wallis H Testi, Pearson Korelasyon Katsayısı analizi kullanılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ile mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı analizi yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın problem cümlesi “Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır”? Aşağıdaki bulgular problem cümlesindeki sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ile mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına dair verilerdir.

Tablo 4.1. Ölçme Araçlarından Elde Edilen Puanların Ortalama, Standart Sapma, Basıklık-Çarpıklık Değerlerine İlişkin Bulgular

	X	Ss	Çarpıklık	Basıklık
ORTÖY	7.533	.701	-.234	-.251
ORTMD	3.834	.613	-.393	-.214

Tablo 4.1.’te görüldüğü üzere verilerin normal dağılımlarını incelemek için basıklık çarpıklık değerleri incelenmiştir. Öz Yeterlik İnanç Ölçeğinin basıklık (Kurtosis) değeri -.251 çarpıklık (Skewness) değeri -.234 ; Mesleki Doyum Ölçeğinin basıklık (Kurtosis) değeri -.147 çarpıklık (Skewness) değeri -.123 değerlerine ulaşılmıştır.

Bilindiği gibi, araştırma grubunda katılımcı sayısının yüksek olduğu durumlarda basıklık ve çarpıklık değerinin ± 1.96 arasında yer alması normallik için kabul edilebilir bir durumdur (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Bu bilgiler ışığında Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeği ile Mesleki Doyum Ölçeği'nin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılması ile aralarındaki ilişkiyi bulmak için Pearson Korelasyon Katsayısı analizi yapılmıştır.

Tablo 4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançları ve Mesleki Doyum Düzeylerine İlişkin Pearson Korelasyon Değerleri Sonuçları

DEĞİŞKEN	N	r	t
Mesleki Doyum Seviyesi	501	.338	.000

Tablo 4.2.'de Pearson Korelasyon Katsayısı analizi sonucunda sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r=.338$, $p<.01$.

Öz yeterlik inanç düzeyi artan sınıf öğretmenin öz güvenini de artabilmektedir. Sınıf öğretmeni yüksek özgüven sayesinde yapılması gereken bütün zorlu görevlerin üstesinden başarı ile kalkabileceğini düşünebilmektedir. Bu başarabilme duygusu, sınıf öğretmenin motivasyon kaynağının artmasına ve bu durumun da mesleki doyumunu olumlu yönde etkileyebileceği düşünülebilmektedir. Aralarındaki pozitif yönlü ilişki nedeniyle sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları arttıkça, mesleki doyum düzeyleri de artmaktadır.

4.2. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Aşağıda araştırmanın birinci ve ikinci alt problemine ilişkin verilerin analiz edilmesi ile ilgili bulgular verilmiştir.

Tablo 4.3. Ölçme Araçlarından Elde Edilen Puanların Ortalama, Standart Sapma, Basıklık-Çarpıklık Değerlerine İlişkin Bulgular

	$\bar{x}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Kadın	7,50	.702	-.139	-.361
Erkek	7,58	.698	-.398	-.036

Tabloya göre basıklık ve çarpıklık değerinin ± 1 arasında olması normallik varsayımını sağlamaktadır. Bu veriler ışığında parametrik test olan T-Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar İçin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Kadın	312	7.50	.702	499	1.31	.19
Erkek	189	7.58	.698			

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyete göre aldıkları puanlarının Independent-Samples T-Testi sonuçları tabloda verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p=.19$ $p>.05$). Erkek sınıf öğretmenlerinin inanç düzeylerinin aritmetik ortalamaları ($\bar{x}=7.58$) ile kadın sınıf öğretmenlerinin inanç düzeylerinin aritmetik ortalamalarının ($\bar{x}=7.50$) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Ataerkil toplum olmamız nedeniyle erkek bireylerin doğuştan itibaren yüksek öz güvenle yetiştirildiği herkes tarafından kabul edilmektedir. “Yuvayı dişi kuş yapar” atasözünden de anlaşılacağı üzere toplumumuzun kadın bireylere yüklediği aile ile ilgili görev ve sorumlukları erkek bireylerden fazla olması nedeniyle kadınları, ev işleri ile ilgili yaşadıkları zorluklar karşısında pes etmemeye ve sorunlara pratik çözüm üretmeye zorlamaktadır. Bu durum kadınlara çözüm odaklı bir bakış açısı kazandırabilmekte ve bu kazanılan bakış açısının, iş hayatındaki sorunlar karşısında da pes etmeden hızlı bir şekilde çözüm üretmelerine imkan sağlaması ile kadın bireylerde öz güven artışına neden olabilir. Dolayısı ile yüksek öz yeterliğe sahip erkek öğretmenler ile kadın öğretmenler arasındaki farkın bu şekilde kapanmış olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Yaş Boyutu İle İlgili Betimsel İstatistikler

Yaş	N	$\bar{x}$	SS
20-25	5	7.16	1.23
26-30	17	7.37	.654
31-35	56	7.57	.635
36-40	114	7.45	.674
40-üstü	309	7.57	.713

Tablo 4.5.’deki çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin yaş boyutu ile ilgili yapılan analiz sonucunda, 20-25 yaş aralığı ile 26-30 yaş aralığındaki öğretmen sayıları 30’un altında olduğu için Parametric Test kullanım şartını sağlamaması nedeniyle Nonparametric Test olan Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Yaşa Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yaş	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
20-25	5	201,60	4	3,65	,455
26-30	17	222,29			
31-35	56	261,42			
36-40	114	234,54			
40-üstü	309	257,56			

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının yaş boyutun göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 4.6.’de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inanç düzeyleri ile yaş arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir, $X^2 (sd=4, n=501) = 3,65 p > .05$.

Mesleğe yeni atanan öğretmenlerin sürekli değişen ve gelişen eğitim öğretim sürecine daha çabuk adapte olmaları, üniversiteden yakın tarihte mezun olmaları nedeniyle eğitimdeki yeni yaklaşımlara daha hakim olmaları onlara güçlü motivasyon kaynağı oluşturmakta ve bunun sonucunda da mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin özyeterlik inançlarının artması neticesinde tecrübeli öğretmenler ile oluşan öz yeterlik inançları arasındaki farkın kapandığı düşünülmektedir.

Tablo 4.7. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Kıdem Boyutu İle İlgili Betimsel İstatistikler

Kıdem	N	$\bar{x}$	SS
1-5 Yıl	19	7,32	,792
6-10 Yıl	30	7,60	,711
11-15 Yıl	89	7,43	,628
16-19 Yıl	97	7,50	,734
20-Üstü	266	7,58	,703

Tablo 4.7.'daki verilere göre çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdem süreleri ile ilgili yapılan analiz sonucunda, 1-5 yıl arasındaki mesleki kıdeme sahip öğretmen sayısı 30'un altında olduğu için Parametric Test kullanım şartını sağlamaması nedeniyle Nonparametric Test olan Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.8. Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançlarının Kıdem Boyutu Kruskal-Wallis H Testi

Kıdem	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
1-5 Yıl	19	215,26	4	5,39	,249
6-10 Yıl	30	277,55			
11-15 Yıl	89	226,48			
16-19 Yıl	97	252,53			
20Yıl -üstü	266	258,20			

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının mesleki kıdeme göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 4.8.'de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inanç düzeyleri ile kıdem arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir, X² (sd=4, n=501)=5,39 p>.05. Bulgular incelendiğinde, 1- 5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin ise en düşük aritmetik ortalamaya ($\bar{x}$ = 7.36) sahip oldukları, 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{x}$ = 7.60) sahip oldukları görülmektedir. Yalnızca aritmetik ortalamalarına bakılarak göreve yeni başlayan öğretmenler, mesleğine karşı idealist bir bakış açısıyla yaklaşır. Verilen her görevi başarabileceğine ve yaşanabilecek her zorluğun üstesinden gelebileceğine inanır. Fakat öğretmenlerin öğrencileri güdüleyerek onların derse katılımını sağlama, sınıf yönetimindeki deneyim eksikliği, ilk atama ile göreve başlanılan okulun fiziki yapısı nedeniyle çalışma şartlarının zorluğu ile düşen öz yeterlik inancı daha sonra kazanılan tecrübe ve çalışma ortamına alışma gibi etmenlerden dolayı artan öz güven ile öz yeterlik inancının daha yüksek seviyeye çıktığı düşünülmektedir.

Tablo 4.9. Ölçme Araçlarından Elde Edilen Puanların Ortalama, Standart Sapma, Basıklık-Çarpıklık Değerlerine İlişkin Bulgular

	$\bar{x}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Kadın	3.85	,280	-.381	-.275
Erkek	3.79	,288	-.385	-.184

Tabloya göre basıklık ve çarpıklık değerinin ± 1 arasında olması normallik varsayımını sağlamaktadır. Bu veriler ışığında parametrik test olan T-Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.10. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	S	sd	t	p
Kadın	312	3.85	.593	499	1.10	.268
Erkek	189	3.79	.645			

Tabloda görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin cinsiyete göre aldıkları puanlarının Independent-Samples T-Testi sonuçları tabloda verilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, ($p=.268$ $p>.05$). Erkek sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri ($\bar{x}= 3.79$) ile kadın sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin ($\bar{x}= 3.85$) birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Öğretmenler, şehrin en popüler okullarına veya şehre uzak okullarına tayin isterken adil bir sistem olan hizmet puanı üstünlüğü ile atanmaktadırlar. Bu durum cinsiyet bazlı pozitif ayrımcılığı engellemekte ve kadın öğretmenler ile erkek öğretmenlerin aynı okullarda eşit şartlarda çalışma imkanı sağlamaktadır. Okulların fiziki yapısı, sosyal yaşam, saygı, statü ve ücret vb. gibi mesleki doyumunu etkileyen faktörler, aynı okullarda görev yapan öğretmenleri eşit bir şekilde etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle cinsiyet değişkeninin mesleki doyum düzeyini etkilemediği söylenebilir.

Tablo 4.11. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Yaş Boyutu İle İlgili Betimsel İstatistikler

Yaş	N	$\bar{x}$	Ss
20-25	5	4.29	.104
26-30	17	3.90	.164
31-35	56	3.75	.070
36-40	114	3.75	.054
40-üstü	309	3.86	.036

Tablo 4.11.'e göre çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin yaş boyutu ile ilgili yapılan analiz sonucunda, 20-25 yaş aralığı ile 26-30 yaş aralığındaki öğretmen sayıları 30'un altında olduğu için Parametric Test kullanım şartını sağlamaması nedeniyle Nonparametric Test olan Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.12. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Yaşa Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yaş	n	Sıra Ort.	sd	X ²	p
20-25	5	367.20	4	9,12	,058
26-30	17	274.97			
31-35	56	223.41			
36-40	114	231.07			
40-üstü	309	260.15			

Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin yaş boyutuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 4.12.'de verilmiştir.

Analiz sonuçları, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri ile yaş arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir, X^2 (sd=4, n=501) =9,12 p>.05. Mesleğe yeni başlayan genç öğretmenler ile hizmet süresi yüksek olan öğretmenler arasında özlük hakları ve ücret bakımından çok büyük farkın yaşanmaması gibi nedenlerin etkisi ile yaş değişkeninin mesleki doyumunu etkilemediği düşünülmektedir.

Tablo 4.13. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Kıdem Boyutu İle İlgili Betimsel İstatistikler

Kıdem	N	$\bar{x}$	Ss
1-5 Yıl	19	3.99	.144
6-10 Yıl	30	3.89	.112
11-15 Yıl	89	3.71	.057
16-19 Yıl	97	3.68	.060
20-Üstü	266	3.90	.038

Tablo 4.13.'e göre çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdem süreleri ile ilgili yapılan analiz sonucunda, 1-5 yıl arasındaki mesleki kıdeme sahip öğretmen sayısı 30'un altında olduğu için Parametric Test kullanım şartını sağlamaması nedeniyle Nonparametric Test olan Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 4.14. Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Kıdeme Göre Kruskal-Wallis H Testi

Kıdem	n	Sıra Ort.	sd	X^2	p	Anlamlı Fark
(1) 1-5 Yıl	19	298.18	4	16.551	.002	2 - 4
(2) 6-10 Yıl	30	256.97				
(3) 11-15 Yıl	89	219.93				
(4) 16-19 Yıl	97	215.87				
(5) 20Yıl -üstü	266	270.16				

Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin kıdeme göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 4.14.'de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeyleri ile kıdem arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, X^2 (sd=4, n=501)=16.551 p<.05. İkili karşılaştırmalar sonucunda anlamlı farkın 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler ile 16-19 yıl kıdeme sahip öğretmenler arasında olduğu ve 16-19 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin lehine olduğu bulunmuştur.

Mesleğinin ilk 5 yılında göreve yeni başlamanın verdiği heyecan ile mesleki doyum düzeylerin yükselen öğretmenlerin, zaman ilerledikçe düşlerindeki mesleki olgular ile gerçek hayattakiler arasındaki farkların etkisiyle beklentilerinin azalmasına ve mesleklerinde daha az mutlu olmaya başlayabilirler. İlerleyen yıllarda ise öğretmenlerin bireysel ve örgütsel sorunlarının çözüme kavuşması neticesinde işi ile bütünleşme gerçekleşebilir. 6-10 yıl arasındaki hizmet süresinde düşen mesleki doyumun gelecek kaygılarının azalması, toplumsal statü kazanma, saygı ve takdir görme gibi nedenlerin 16-19 yıl kıdem süresine kadar tamamlanması ile en yüksek seviyeye ulaştığı, 20 yıl ve üzeri kıdem seviyesinde ise beklentilerin hepsinin karşılanması ile tekrardan düşüş eğilimine girdiği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın problem cümlesinde sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve mesleki doyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inancı ve mesleki doyum düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Türk (2008), yaptığı çalışmada öz yeterlik ile mesleki doyum arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmiş ve eğitim düzeyleri artan bireylerin, öz yeterlik inançları da güçlenmesi ile mevcut işlerinin artık kendilerini tatmin etmemesi sonucunda mesleki doyumsuzluk yaşayarak yeni iş arayışları içine girebileceklerini belirtmektedir. Buluç ve Demir (2015) ile Gençtürk (2008) de yaptıkları çalışmalarda ise pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuşlar. Buluç ve Demir (2015), “İlk ve ortaokul öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ile iş doyumları arasındaki ilişki” adlı çalışmasında öğretmen öz-yeterlikleri ile iş doyumunu arasındaki pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğunu ve bu durumu öğretmen öz-yeterlik algısı yükseldiğinde iş doyumunun da artacağı şeklinde belirtmektedir.

Yapılan analiz sonucunda sınıf öğretmenlerin öz yeterlik inançları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Turcan (2011) ve Özkurt (2017), çalışmalarında öğretmenlerin öz yeterlik inançları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Denizoğlu (2008) bu durumun toplumun her alanında görülen kadın ve erkek eşitsizliğinin eskiye nazaran daha az yaşanıyor olması ve özellikle son yıllarda kadınların sosyal yaşamda daha aktif görevler üstlenmeleri ile meslek hayatlarında erkekler ile kadınlar arasındaki farklı her geçen gün kapanıyor olmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Toy (2015) ise çalışmasında öğretmenlerin öz yeterlik inançları ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inanç düzeyleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Konan (2018), öğretmenlerin öz yeterlik inançları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Altunbaş (2011) ise 31–40 yaş arasında olan sınıf öğretmenlerin 41 yaş ve üzeri sınıf öğretmenlerinden genel öz yeterlik de kendilerini daha fazla yeterli gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inanç düzeyleri ile kıdem arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Özkurt (2017) ve Ekici (2006), kıdem değişkenine göre öğretmen öz yeterlik inanç düzeylerinin farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Altunbaş (2011) ise anlamlı farklılık bulmuş ve farkın 11-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin algılarının 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Say (2005) ise çalışmasında tecrübeli öğretmenlerin daha çok hizmet içi eğitim kurslarına katılmış olmalarından dolayı yeterlik inançlarının olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve analiz sonucuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Demirel (2006) ve Telef (2011), öğretmenlerin iş doyumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve analiz sonuçlarına göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Koyutürk (2014), çalışmasında öğretmenlerin mesleki doyumunu ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Bektaş (2009), yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum puanları ile yaş arasında anlamlı farklılık bulmuştur ve bu bulguya yaşı ilerlemiş olan sınıf öğretmenlerinin mesleğe ve yaşama karşı var olan beklentilerinin, genç olan meslektaşlarına göre daha az olmasından kaynaklanmasından olabileceğini belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin mesleki doyum düzeylerinin kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve analiz sonuçlarına göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda kıdem süresi 6-10 yıl ile 16-20 yıl kıdeme sahip gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark 16-20 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin mesleki doyum düzeyinin, 6-10 yıl arasındaki kıdeme sahip olan öğretmenlere oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bektaş (2009), yaptığı çalışmada anlamlı farklılığın 26 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinin lehine olduğu bulmuştur. Bektaş (2009), meslekte geçirilen sürenin artmasıyla meslekten alınan doyumun arttığını ve meslekte geçirilen sürenin artmasıyla, çalışanların mesleklerini daha çok benimsemiş olmalarının bulunan sonuç üzerinde etkili olmuş olabileceğini belirtmektedir. Akkuş (2010), mesleki doyum düzeyi ile mesleki kıdem yılı değişkeni arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır.

6. ÖNERİLER

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda sınıf öğretmenlerin öz yeterlikleri ile mesleki doyumunu belirlemeye yönelik çalışmalar sık sık yapıлып, mesleki doyumlarını ve öz yeterlik inançlarını daha da artırıcı çalışmalara yer verilebilir. İşe karşı duygusal bir tepkinin sonucu olarak ifade edilen mesleki doyumunun bireyin öz yeterlik inançları ile yakından ilişkili olması beklenmektedir. Ancak araştırma sonucunda iki değişken arasındaki orta düzeyde pozitif yönde olan ilişkinin daha da güçlendirilmesi yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Sınıf öğretmenlerinin kendilerini geliştirmelerine imkan sağlanmalıdır. Öğretmenlerin kişisel gayret ve çalışmalarının takdir edilerek ödüllendirilmesi gerekmektedir. Yüksek öz yeterliğe sahip bireylerin ücret, statü, başarı belgesi, kariyer basamakları vb. faktörlerde ödüllendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle öğretmenlerin beklentilerinin karşılanması ile mesleki doyum düzeylerinde artış sağlanabilir. Sınıf öğretmenlerinin okuldaki çalışma ortamlarının iyileştirilmesi ile mesleki doyumun daha da artmasına olanak sağlayabilir. Sınıf öğretmenlerinin il içi ve il dışı tayinlerde yaşadıkları sıkıntıların giderilmesi mesleki doyumun artmasına fayda sağlayabilir. Sınıf öğretmenlerine rotasyon uygulaması yapılarak uzun yıllar aynı okulda çalışmak zorunda kalmanın sonucunda ortaya çıkabilecek bıkkınlık ve tükenmişliğin etkisi ile mesleki doyumda oluşabilecek düşüşün engellenmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Akkuş, O. (2010). *Rehberlik araştırma merkezlerinde görevli rehber öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Altunbaş, S. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin öz yeterliklerinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Azar, A. (2010). Ortaöğretim fen bilimleri ve matematik öğretmeni adaylarının öz yeterlilik inançları. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 235-252.

Bandura, A (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.

Başaran İ. E. (1992) *Yönetim*. Ankara: Gül Yayınevi

Bektaş, F. (2009). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin mesleki doyumları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Buluç, B. ve Demir, S. (2015). İlk ve ortaokul öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ile iş doyumları arasındaki ilişki. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 16(1).

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Çanak, M. (2014). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin iş doyumlarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 7-26.

Çapa, Y., Çakıroğlu, J. ve Sarıkaya, H. (2005). Öğretmen özyeterlik ölçeği Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 30(137).

Çetin, B. (2008). Fen bilgisi öğretimi dersinin sınıf öğretmenliği anabilim dalı 3. Sınıf öğrencilerinin fen öğretimindeki öz-yeterlilik inançlarına etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2).

Demirel, F. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin iş doyum düzeyleri (Denizli İli Örneği)*. Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Gündoğdu, G. B. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeyleri üzerine bir çalışma*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Denizoğlu, P. (2008). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen bilgisi öğretimi öz yeterlik inanç düzeyleri, öğrenme stilleri ve fen bilgisi öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Ekici, G. (2006). Meslek lisesi öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlik inançları üzerine bir araştırma. *Eurasian Journal of Educational Research*, 24, 87-96.

Gençtürk A. (2008). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin öz yeterlik inançları ve iş doyumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Gülbahar, Y. ve Alper, A. (2009). Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar konusunda bir içerik analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 93-112.

Konan, E. (2018). *Kamu ve özel eğitim kurumlarında çalışan ortaöğretim fen bilimleri öğretmenlerinin iş doyumları ve öz yeterlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koyutürk, N. (2014). *Sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan okul öncesi öğretmenlerinin iş doyumunu ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Kuzgun, Y., Sevim, A. S. ve Hamamcı, Z. (1998). Mesleki doyum ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 14-18.

Özkurt, M. F. (2017). *Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile öğretim teknolojileri ve materyal tasarım becerileri arasındaki ilişki*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Pajares, F. (2006). Self-efficacy during childhood and adolescence. *Self-efficacy beliefs of adolescents*, 5, 339-367.

Say, M. (2005). *Fen bilgisi öğretmenlerinin öz-yeterlilik inanışları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sevimli, F. ve İşcan, Ö. F. (2005). Bireysel ve iş ortamına ait etkenler açısından iş doyumunu. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 5(1), 55-64.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). Experimental designs using ANOVA. Thomson/Brooks/Cole.

Taşdan, M. ve Tiryaki, E. (2008). Özel ve devlet ilköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyumunu düzeylerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 54-70.

Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1).

Toy, S., N. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlikleri ile kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik inançlarının karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Turcan, H.G. (2011). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin özyeterlik algıları ile iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Türk, Ö. (2008). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin öz yeterlikleri ve mesleki doyumlarının incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ülper, H. ve Bağcı, H. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine dönük öz yeterlik algıları. *Electronic TurkishStudies*, 7(2).

Üredi, L. ve Akbasli, S. (2015). Classroom Teachers' Self-Efficacy Beliefs on Constructivist Approach. *ANTHROPOLOGIST*, 20, 268-279.

Üredi, L. (2015). The Predictive Power of Classroom Teachers' Self-efficacy Beliefs Related to Implementing the Constructivist Approach upon Their Level Of Creating a Constructivist Learning Environment: A Mersin Case. *Anthropologist*, 20, 256-267.

Üredi, L. (2016). Eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin mesleki doyum düzeyleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. IIIrd International Eurasian Educational Research Congress (III. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi), 2016-05-31, 2016-06-03, MUĞLA, Türkiye, 2016.

Üstüner, M., Demirtaş, H., Cömert, M. ve Özer, N. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları [Secondaryschoolteachers' self-efficacybeliefs]. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 1-16.

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Doç. Dr. Hülya HAMURCU

Buca Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-1646-9888

ÖZET

Bu çalışmada Sınıf öğretmeni adaylarının geleneksel çocuk oyunlarının yararları ve geçmişten günümüze kullanılan oyuncaklarla ilgili görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Oyunlar; çocuğun ilk yaşlarından itibaren yaşamına girmekte önce alıştırma, sembolik vb. oyunlar olarak başlamakta sonra gelişmiş ve kurallı oyunlara dönüşmektedirler. Çocuklar oyunlar sayesinde kurallara uymayı, fiziksel becerilerini ve yeteneklerini geliştirmeyi, seçimler yapmayı öğrenmektedirler. Oyunla kişi kendini tanır, kendi alışkanlıklarının farkına varır, eğlenir ve öğrenir. Bu nedenle çocuklara ilkokul çağlarında oyunların oynatılması, öğretilmesi önem kazanmaktadır. Çalışma bu amaçla çocukların okullarda oyunları öğrenebilecekleri sınıf öğretmeni adayları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Döküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örneklemesinden yararlanılmış ve Ege bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinde seçmeli “Geleneksel çocuk oyunları” dersini almakta olan 25 öğretmen adayı çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmeni adayları 2., 3. veya 4. Sınıf düzeyinde olup seçimlik olan bu dersi karma olarak tercih edebilmektedirler. Araştırmacı ders sürecinde çocuk oyunlarının yararları, çocuk oyuncaklarının tarihsel gelişimi, çocuk oyunlarının türleri vb. hakkında bilgiler vermiştir. Ders sürecinde ayrıca farklı çocuk oyunları ile ilgili bilgilendirmeler yapılmış ve farklı oyunlar oynanarak kuralları tartışılmıştır. Öğretmen adaylarının çocuk oyunlarının yararları ve geçmişten günümüze kullanılan oyuncaklarla ilgili soruları bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Öğretmen adaylarına iki soru yöneltilmiş ve kompozisyon şeklinde yanıtlanmaları istenmiştir. Araştırmanın amacını da oluşturan bu sorular; çocuk oyunlarının yararları sizce nelerdir? Ve geçmişten günümüze kendi kullandığınız bir oyuncak ile bugünkü oyuncaklar arasındaki benzerlik ve farklılıkları şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmaya öğrenciler gönüllü olarak katılmış ve açık uçlu kompozisyon biçiminde cevaplamışlardır. Verilen cevaplar İçerik analizi yolu ile analiz edilmiştir. Sürecin güvenilirliğini sağlamak amacıyla analiz süreci aynı araştırmacı tarafından 2 hafta arayla yeniden tekrarlanmış ve kodlamalar arasındaki uyum yüzdesine bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmen adayları çocuk oyunlarının yararları olarak en çok fizyolojik, zihinsel ve duyuşsal gelişime katkısını, sosyalleşmeye yönelik etkilerini belirtmişlerdir. Oyuncaklarla ilgili verilen cevapların analizinde ise en çarpıcı bulgu olarak öğretmen adaylarının geçmişte kullanılan oyuncakların yaratıcılığa olan katkısına dikkat çekmeleri olmuştur. Çalışmada tüm sonuçlar ayrıntılı olarak tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni adayı, Geleneksel çocuk oyunları, Çocuk oyuncakları.

OPINIONS OF PRESERVICE PRIMARY SCHOOL TEACHERS ABOUT TRADITIONAL CHILDREN’S GAMES AND TOYS

ABSTRACT

The aim of this study was to examine opinions of preservice primary school teachers about benefits of traditional children’s games and toys. Children are introduced to games such as exercise and symbolic play in the first years of their lives and later they play sophisticated games with rules. Thanks to games, children learn to follow rules, improve their physical abilities and skills and make choices. Games allow children to get to know themselves, recognize their own habits, enjoy themselves and learn new things. It is important that children should be taught games and allowed to play. Therefore, this study was performed with preservice primary school teachers who can teach games to children. Convenience sampling was utilized and the study sample included 25 preservice primary school teachers taking the elective course Traditional Children’s Games at a state university in Aegean Region of Turkey and voluntarily participating in the study. They were second, third and fourth year students, all of whom could elect Traditional Children’s Games. As the lecturer of the course, the researcher gave the students information about benefits, history and types of traditional children’s games. They were also offered information about other children’s games, allowed to play games and discuss their rules. The impetus for this study was the questions asked by the students about benefits of children’s games and toys used until now. The preservice teachers included in the study were asked to answer two open-ended questions by writing essays: “What are the benefits of children’s games?” and “What are the similarities and differences between a toy you played with in the past and toys at present. Their answers were analyzed by using content analysis. To achieve reliability, the analysis was made twice at two-weeks intervals and the percentage of consistency between codes was determined. The most frequently mentioned benefits of the games were their contributions to physiological, intellectual and emotional developments of children and their effect on socialization. The most striking finding about toys was that the students attracted attention to contributions of the toys utilized in the past to creativity. All obtained findings were discussed in detail and some recommendations were made.

Keywords: Preservice primary school teachers, Traditional children’s games, Children’s toys.

GİRİŞ

İnsanlar yıllardır öğrenmek ve öğretmek için birçok farklı öğrenme ortamlarından yararlanmışlardır. Öğrenme süreçlerinin formal ya da informal ortamlarda gerçekleşebildiği düşünüldüğünde oyunlar da bu ortamlar arasında yer almaktadır. Oyun çocuğun çevresindeki ortamı, yaşadığı yeri, dünyayı öğrenme ve tanıma aracı olarak tanımlanabilir. Oyunların çocukların yaşamındaki yeri ve önemi ile ilgili geçmişten bugüne söylenenler bu konuya ışık tutmaktadır. Eflatun; “çocuk oyunla büyümelidir” ve Montaigne “çocukların oyunu oyun değil, onların en gerçek uğraşdır” demişlerdir (akt. Yücel ve Gündoğdu,2021, s.4). Benzer şekilde Schiller, oyunun sadece çocuğun birikmiş enerjisinin harcanması veya tüketilmesi olmadığına onun tüm yetilerinin uygunluğunu ve duygularının özgürlüğünü sağladığına dikkat çekmiştir (akt. Yücel ve Gündoğdu,2021, s.4). Piaget’e göre ise oyun bir uyum sürecidir ve çocuklar yaşlarına göre farklı oyunlar oynayarak becerilerini geliştirebilirler. Ona göre bu oyunlar Alıştırma oyunları, Sembolik oyunlar ve Kurallı oyunlar olarak sınıflandırılabilir ve böylece çocuk tüm alanlarda gelişimini sağlayabilir (akt. Başal,2017, s.3-4).

Ayrıca oyun çocuğun bulunduğu her yerde vardır, Koçyiğit, Tuğluk ve Kök (2007, s.327) bu konuya vurgu yaparak oyunların evrensel olduğunu ve kullanılan araç-gereçler kültürden kültüre farklılık gösterse de oyunların varlığını devam ettirdiğini ve bir öğrenme ortamına dönüştüğünü belirtmişlerdir. Başal (2007, s.243) oyun ve oyuncakların korunarak, sözlü geleneklerin ya da kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmasında yararlı olabileceğine vurgu yapmıştır. Bekmezci ve Özkan (2015, s.81-87) oyun ve oyuncakların çocukların fiziksel, psikomotor, duygusal, sosyal, bilişsel ve dil becerilerinin gelişimine etkileri üzerinde durmuşlardır. Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu (2006, s.54-57) ise bunların yanı sıra oyunların yaratıcılık, paylaşma ve zekâ gelişimi üzerindeki etkilerini de vurgulamışlardır. Diğer bir araştırmada ise; Gündüz, Aktepe, Uzunoğlu ve Gündüz (2017, s.62-70), okul öncesi dönemde çocuk oyunları sayesinde çocukların duygusal, sosyal, zihinsel ve bedensel yönlerinin geliştirilmesinin yanı sıra onlara değerlerin öğretiminde de etkili olabildiğini ortaya koymuşlardır.

Çocuklar oyunda birçok duyguyu bir arada yaşamakta ve öğrenebilmektedirler. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren oynanan oyunların çocuklar için bir öğrenme ortamı olduğu eğitimcilerin de dikkatini çekmiş ve yıllardır bu konularda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Özellikle oyunlar küçük yaş gruplarıyla ilişkilendirildiğinden araştırmaların okul öncesi döneme yönelik gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin; Durualp ve Aral (2018, s.243) anasınıfları çağındaki beş yaşındaki çocukların ince ve kaba motor gelişimlerine oyun etkinliklerinin etkisini araştırmışlardır. Araştırmada 40'ar kişiden oluşan deney ve kontrol grupları ile ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desenden yararlanılmıştır. Çalışmalarını MEB'e bağlı anasınıflı öğrencileriyle yürüten araştırmacılar sekiz hafta süre ile deney grubuna normal eğitim sürecine ek olarak haftada üçer kez oyun etkinlikleri uygulamışlardır. Süreç sonunda deney ve kontrol grubu arasında ince ve kaba motor gelişimi erişimi puanları arasında deney grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Aksoy ve Tozduman Yaralı (2017, s.442), çocukların öz düzenleme becerileri ile oyun becerilerinin cinsiyete göre incelenmesini araştırmışlardır. Çalışmada ulaşılan bulgulardan birisi çocukların oyun becerileri ile öz düzenlemenin olumlu duygu alanı boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Yine alan yazında çocukların oyun becerileri ile farklı değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalarda (aile içi iletişim, saldırganlık, yaratıcılık vb.), yer almaktadır (Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit,2016; Metin Aslan ve Tuğrul,2013; Çankaya ve Ergin, 2015). Bu alana yönelik diğer çalışmalarda ise çocuk oyun alanlarının yeterliliklerinin incelendiği görülmektedir (Aksoy,2011; Karadağ, Mutlu ve Sayın,2012; Duman ve Koçak,2013; Çakırcı- Özservet,2015; Özden Gürbüz,2016; Aklıbaşında, Tırnakçı ve Özhanç,2018;). Bazı çalışmalarda ise ülkeler, şehirler ya da yörelere ait oyunların ele alındığı belirlenmiştir (Aksoy, 2014; Gökşen, 2014; Bay ve Bay, 2019). Bu alanda yayımlanan kitaplarda da farklı seviyelere yönelik çeşitli oyunların derlendiği çalışmalar bulunmaktadır (Başal,2017; Yücel ve Gündoğdu,2021). Özyürek ise (2019, s.105-109) yetişkinlerin geçmişte oynadıkları oyun ve oyuncakları incelemiştir. Atak Özdemir ve Ramazan (2012, s.1) ise 17 okul öncesi öğretmeni ve 11 anne ile onların oyunculara bakış açılarını ele alan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir.

Öğretmenlerin ya da öğretmen adaylarının konuya ilişkin yaklaşımlarını ele alan çalışmaların ise genelde sayıca az olduğu ve farklı değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Tuğrul, Metin Aslan, Ertürk ve Özen Altınkaynak (2014, s. 97-116) çalışmalarında 59 kadın okul öncesi öğretmenin görüşlerini yarı yapılandırılmış görüşmeler yolu ile almışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin eğitim programı içinde oyunların önemini fazla fark etmedikleri, oyunlardan çok yararlanmadıkları ve bu konuda desteğe ihtiyaç duydukları belirlenmiştir.

Turan, Gözler, Turan, İncetürkmen ve Meydani ise (2020, s.231-241) çalışmalarında öğretmenlerin geleneksel çocuk oyunlarına yönelik görüşlerini incelemişlerdir. Bir oyun turnuvasına katılan 32 öğretmenden yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen bulgulara göre; oyunların öğretmen öğrenci ilişkilerine olumlu yansımaları olmuş ve öğretmenler çocuklara yönelik derslere katkı, odaklanma, özgüven ve motivasyon yaratma gibi katkılarından bahsetmişlerdir.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde çocuk oyunlarının öğrenciler üzerinde çok yönlü etkileri olduğu söylenebilir. Çalışmanın ortaya çıkış amacı da sınıf öğretmeni adaylarının bu konudaki görüşlerini belirlemektir. Araştırma ile sınıf öğretmeni adaylarının çocuk oyunlarının yararları ve geçmişten günümüze kullanılan oyuncaklarla ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu noktadan hareketle araştırmanın soruları; 1- Çocuk oyunlarının yararları sizce nelerdir? ile 2-Geçmişten günümüze kendi kullandığınız bir oyuncak ile bugünkü oyuncaklar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir? şeklinde ifade edilmiştir.

ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırma nitel yolla gerçekleştirileceği için kolay ulaşılabilir durum örneklemeinden yararlanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000,s.74-75). Ege bölgesinde yer alan bir devlet üniversitesinde seçmeli “Geleneksel çocuk oyunları” dersini almakta olan 25 sınıf öğretmeni adayı çalışma grubunu oluşturmuştur. Bilindiği gibi nitel araştırmalarda evren büyüklüğü ya da örneklem seçiminden çok araştırılmak istenen problemi temsil edecek uygun örneklerin seçimine önem verilebilmektedir. Ders farklı sınıflardan seçilebildiği için çalışma grubunda yer alan adaylar 2., 3. veya 4. sınıf düzeyindedir. Öğretmen adaylarından 14’ü erkek 11’ ise kadındır. Ders haftada 2 saat olarak yürütülmektedir. Araştırmacı ders sürecinde çocuk oyunlarının yararları, çocuk oyuncaklarının tarihsel gelişimi, çocuk oyunlarının türleri vb. hakkında bilgiler vermiştir. Ders sürecinde ayrıca farklı çocuk oyunları ile ilgili bilgilendirmeler yapılmış ve koşulların uygunluğuna bağlı olarak farklı oyunlar oynanmış, kuralları tartışılmıştır (istop, beştaş, sek sek vb.). Öğretmen adaylarının ders sırasında çocuk oyunlarının yararları ve geçmişten günümüze kullanılan oyuncaklarla ilgili soruları bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

YÖNTEM

Çalışma Nitel analiz yöntemlerinden Doküman analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.140-141). Öğretmen adaylarına sorular yönlendirilmiş ve 15-20 dakikalık bir sürede cevaplandırmaları istenmiştir. Soruların oluşturulmasında aynı alanda derse giren bir başka öğretim üyesine danışılarak uzman görüşü alınmış ve kapsam geçerliliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Çalışmaya öğrenciler gönüllü olarak katılmışlardır.

Verilerin toplanması ve analizi

Veriler toplandıktan sonra cevaplar İçerik analizine tabi tutulmuştur. Bu süreçte soruların cevapları tek tek okunarak kodlamalar yapılmış, kodlar birleştirilerek kategoriler ve temalar oluşturulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.162-183). Ulaşılan bulgularda frekanslarla birlikte tablolarda sunulmuştur. Analiz sırasında oyunlara ve oyuncaklara yönelik cinsiyete dayalı olası farklılıkları da ortaya koyabilmek için kodlamalardaki sayısallaştırmada Kadın(K) ya da Erkek(E) olarak belirlemede bulunulmuştur. Ayrıca kişiye atıf yapmak gerektiğinde de K/7 vb. simgeleştirme yapılarak bu ifadenin yedinci kadın öğretmen adayına ait olduğu belirtilmiştir.

Kodlama süresindeki güvenilirliği yani araştırmadaki tutarlılığı belirleyebilmek için de analiz süreci aynı araştırmacı tarafından 2 hafta arayla yeniden tekrarlanmış ve kodlamalar arasındaki uyuşum yüzdesine bakılmıştır. Analizin güvenilirliği, Miles ve Huberman (1994)'ın (Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100) formülünden yararlanılarak bulunmuştur. İki hafta arayla araştırmacı tarafından yapılmış olan kodlamalar arasındaki tutarlılık birinci soru için % 93.10 ve ikinci soruda ise % 95.24 olarak belirlenmiştir. Bu sayının %80 ve üzerinde olmasının araştırmanın tutarlılığını/güvenirliğini gösterdiği bilindiğinden çalışmada ulaşılan bulguların geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada incelenen cevaplardan elde edilen bulgular bu bölümde sorular bazında ele alınarak tartışılacaktır.

1- Çocuk oyunlarının yararları sizce nelerdir?

Sınıf öğretmeni adaylarının bu soruya verdiği cevaplar önce kodlanmış ve daha sonra kategori/temalar altında birleştirilerek analiz edilmiş ve frekanslar şeklinde verilmiştir. Temaların oluşturulmasında alan yazında yer alan geleneksel çocuk oyunlarının yararlarına ilişkin başlıklara dikkat edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo-1 de verilmektedir. Tabloda ilk iki sütunda tema ve alt kategorilerle, kodlamalara yer verilmiş, üçüncü sütunda ise cinsiyete dayalı frekanslar yer almıştır. Son sütunda da toplam frekanslar bulunmaktadır.

Tablo -1: Sınıf öğretmeni adaylarının geleneksel çocuk oyunlarının yararlarına ilişkin görüşleri

Tema	Alt kategoriler -kodlamalar	Öğrenci sayıları (f)	Toplam sayı (f)	
1- Bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik gelişime destek olma	1- Fizyolojik gelişime destek olur	7 K+7 E	14	
	2-Duyuşsal gelişime destek olur	3 K+2 E	5	
	3- Zihinsel gelişime destek olur Zeka gelişimini sağlar Stratejik düşünme becerileri gelişir Problem çözmeyi öğrenir	3 K+2 E 2 K+ 1 E 1 K+1 E 1 K	5 3 2 1	
	toplam		30	
	4- Sosyal gelişime ve sosyalleşmeye destek olur	9 K+ 7 E	16	
2- Sosyalleşmeye destek olma	5- Dostluk, işbirliği, paylaşma ve yardımlaşmayı güçlendirir	6 K+ 6 E	12	
	6- Kurallara uymayı öğrenir	1 E+ 1K	2	
	7- Kültürünü öğrenir	1 E	1	
	toplam		31	
3-Obeziteyi engeller	8- Obeziteyi engeller, hareketliliği sağlar böylece sağlığımıza faydalı olur			
	toplam		14	
4- Kişisel gelişimi destekleme	9-Etkileşim İletişim ve etkileşimi sağlar Dil gelişimini sağlar	9 K+5 E 4 K+ 2E	14 6	
	10-Hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirme	3 K+2 E	5	
	11-Kendine yönelik gelişimler Özgüven ve özsaygı/ saygı gelişimine destek olur Liderlik becerilerini geliştirir El becerilerini geliştirir Sorumluluk sahibi olmayı öğrenir Kendini tanır Kendini ifade edebilmeyi öğrenir Taklit ve rol oynama yeteneği gelişir Oynayarak keşfetmeyi öğrenir Merak duygusunu geliştirir Farklı bakış açıları kazandırır Başka fikirlere saygı duyar	4 K+3 E 1 K+3 E 2 K + 2 E 2 K + 1 E 2 K +1 E 1 K+1 E 2 E 1 K 1 K 1E 1K	7 4 4 3 3 2 2 1 1 1 1	
	toplam		54	
	5- Eğlenme ve olumlu etkileri	12- Stres, Kaygı vb. azaltır	3 K+1 E	4
		13- Güzel zaman geçirilir ve mutlu olunur	1 K+2 E	3
		toplam		7

* Not: Bir öğrenci birden fazla cevap yazabildiği için f öğrenci toplamından (n=25) ten fazla olabilmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi sınıf öğretmeni adaylarının en fazla belirlediği yarar toplamda 54 frekansa sahip olan Kişisel gelişimi destekleme teması altında yer alan alt kategorilerdir. İletişimi ve etkileşimi destekleme (f=14, %56), dil gelişimi (f=6), özgüven ve özsaygı gelişimi (f=7) en göze çarpanlardır. Hayal gücünü geliştirme (f=5), liderlik becerilerini geliştirme (f=4) ve el becerilerini geliştirmeye destek olmada (f=4) öğretmen adaylarının üzerinde durulan yararlarından olmuştur.

Bu konuda öğretmen adaylarının ifadeleri ise şöyledir; "*Çocuklar başka fikirlere önem verip, kendilerini rahatça ifade ederler. Saygı, güven gibi duyguları gelişir*" (K/5).

İkinci sırada ise 31 kez vurgulanmış olan oyunların Sosyalleşme sürecine olan katkıları teması yer almaktadır. Adaylar oyunlarla; çocukların sosyal yaşama uyum sağladığını (f=16, %64), dostluk ve paylaşmanın güçlendiğini (f=12), kurallara uymayı öğrendiğini (f=2) ve kültürü tanıdığını (f=1) belirtmişlerdir. Özellikle ilk alt kategorinin %50' nin üzerinde bir orana ulaştığı dikkat çekicidir.

Bir kadın öğretmen adayı bu konuda "*Çocukları toplumsallaştırır. Çocuğun arkadaşlarıyla birlikte oynaması çocuğun sosyalleşmesini sağlar*." (K/9) ifadesini belirtmiştir.

Üçüncü olarak bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik gelişime destek olma teması öğretmen adayları tarafından belirtilmiştir (toplam f=30). Burada yer alan alt kategoriler incelendiğinde geleneksel çocuk oyunlarının fiziksel gelişime destek olacağını belirtenler 14 kişi iken, duyuşsal gelişime katkı olacağını ekleyenler de 5 kişidir. Ayrıca toplamda 10 öğretmen adayı farklı içeriklerle de olsa zihinsel gelişime destek olacağını belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları ise bu konuda şöyle ifadelerde bulunmuşlardır; "*Oyun çocuğun fiziksel, bilişsel, duyuşsal gelişimini sağlar. (E/3)*" ve "*Çocuk oyunlarının yararları arasında çocuğun fizyolojik gelişimine katkı sağlaması da gelir. Özellikle ince motor kasları ve kaba motor kaslarının gelişimde yardımcı olur. (K/ 10)*".

Dördüncü sırada yer alan tema ise dikkat çekicidir. Bu temanın özellikle son yıllarda hem yaşanan Pandemi koşulları nedeniyle çocukların evlere kapanması sonucu sokaklardan okuldan ve oyun ortamlarından uzaklaşılması ve hem de gelişen teknoloji bağımlılığı sonucu bilgisayar, tablet, cep telefonu oyunların yaygınlaşmasının sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir. Öğretmen adayları çocukların sokaklarda ya da okulda oyun oynayamamaları sonucu ekran başında ve hareketsiz kaldıklarını ve bu süreçte sağlıklı beslenemediklerini belirlemişlerdir. Sadece beslenmenin olumsuz olması değil çocukların hareketsizliği onları çağımızın bir sorunu olan Obeziteyle karşı karşıya getirebilmektedir. İşte sınıf öğretmeni adaylarının yaklaşık %56'sı bu soruna dikkat çekmektedirler (f=14).

Bu konuda yazan E6 ise düşüncesini şöyle açıklamıştır, "*Obeziteyi engeller. Çağımızın en büyük sorunlarından biri de obezitedir. Bunun en başta hareketsiz yaşam başta olmak üzere birçok sebebi vardır. Çocuk oyunları genellikle hareket gerektiren oyunlar oldukları için bu soruna oldukça yardımcı dokunacaktır*".

Son sırada yer alan temada ise toplamda 7 öğretmen adayı tarafından belirtilen çocuk oyunlarının eğlenmeye, stres atmaya, güzel zaman geçirmeye yönelik olumlu etkileri yer almaktadır.

Bu konuda yazan öğretmen adayı da "*Mutluluk sağlar: Çocukların daha güzel zaman geçirmesini ve mutlu olmalarını sağlar. (E/5)*" demiştir.

Bu soruya verilen cevaplar genel olarak incelendiğinde kısa bir dönem ve kısıtlı sayıda ders almalarına rağmen, sınıf öğretmeni adaylarının geleneksel çocuk oyunlarına yönelik olarak alan yazında yer alan katkılardan haberdar oldukları söylenebilmektedir. Bu sonucun onların ileride oyunları öğrencilerine aktarmalarında yol göstereceği düşünülmektedir.

2- Geçmişten günümüze kendi kullandığınız bir oyuncak ile bugünkü oyuncaklar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Araştırmadaki ikinci soru oyuncaklarla ilgili olarak yapılandırılmıştır. Bu soruda ilk soru gibi analiz edilmiş ve bulgular tablo-2' de verilmiştir. Burada da cinsiyete dayalı kodlama vardır. Daha sonra verilecek olan oyuncaklara ait bilgilendirme tablosu için bu bilgi gerekli görülmüştür. Temalar oluşturulurken öğretmen adaylarının oyuncakların farklılaşmasına yönelik görüşleri temel olarak olumlu yönde ve olumsuz yönde olarak tanımlanmıştır.

Tablo-2: Sınıf öğretmeni adaylarının oyuncaklara ilişkin görüşleri (eski ve yeni oyuncaklara ait karşılaştırmaları)

Tema	Kodlar	Öğrenci sayıları (f)	Toplam sayı
1- Olumlu yönlerine ait görüşler	1- Işık, hareket ve konuşma vb. becerileri olan oyuncakların albenisi fazla (teknolojik ve robotik oyuncaklar var)	6K+5E	11
	2- Onlar bizim oyun arkadaşımız	2K+3E	5
	3- Kendi malzemesini üretme (elbise vb. dikme)	5 K	5
	4- Hayal gücümüzü ve yaratıcılığımızı geliştirirdi/ Dil becerimizi geliştirirdi	3K+2E	5
	5- Çocukken kendi ürettiğimiz ile oynarken mutlu oluyorduk	1 K+1E	2
	6- Aileden biri tarafından üretilmişti (dede, anne ve hala gibi)	2K	2
	7- Çocukların strateji geliştirmesine yardımcı olur	1E	1
	8- Manevi değeri yüksekti	1K	1
	9-Keşif almaya yönelik oyunlar vardı	1 E	1
	10- Eski oyuncaklar el becerisini ve kontrolü geliştirir	1 E	1
	Toplam sayı		33
2- Olumsuz yönlerine ait görüşler	1- Doğal değil sanayi ürünü, hazır yapım oyuncaklar	3K+3E	6
	2- Oyuncakların donanımları da (kıyafet, ayakkabı vb.) hazır olarak satılıyor	4K	4
	3- Hareket etmeden oturarak oynadığı için çocuklar hareketsiz kalıyor	4E	4
	4- Yeni oyuncaklarla çocukların yaratıcılığı elinden alınıyor (tasarım yapamıyorlar)	1 K+3 E	4
	5- Oyuncak çeşitliliği nedeniyle, hızlı tüketme ve sıkılmaya neden oluyor	2K	2
	6- Pahalı oyuncaklar	1K	1
	7- Sürekli yüzlerce yeni ürün oluyor	1K	1
	8- Eskiler emek verilerek yapılırdı, yenilerde o yok	1K	1
	9- Kalıplaşmış oyunlar oynanıyor	1K	1
	10- Yeni oyuncaklar hemen bozuluyorlar	1 E	1
	Toplam sayı		25

* Not: Bir öğrenci birden fazla cevap yazabildiği için f öğrenci toplamından (n=25) ten fazla olabilmektedir.

Yukarıdaki tabloda yapılan olumlu ve olumsuz yöndeki temalandırma incelendiğinde eski ve yeni oyuncakların birlikte ele alınarak değerlendirildiği görülebilir. Olumlu yöndeki toplam görüş sayısı 33 ve olumsuz yöndekiler ise 25'tir. Bu durum tüm öğretmen adaylarının oyuncaklarla ilgili farklı görüşler ifade ettiğini göstermektedir.

Özellikle olumlu yöndeki görüşlere ait temadaki ilk sırada yer alan kodlarda öğretmen adayları yeni oyuncakların konuşma, hareket ve ışık gibi becerilerinin olmasının onların albenisini artırdığını belirtmişlerdir (f= 11, %44). Bu konuda bir öğretmen adayı şu yorumda bulunmuştur; *"Teknolojinin de gelişmesiyle oyuncaklar çok fazla karmaşık yapıya ve eklentiye sahip olmaya başladı...Dahası ışık ve fazladan görsel eklentinin çocukların ilgisini çekeceğini varsayarsak bugünün oyuncaklarının daha fazla albenisi mevcut durumdadır. (E/12)"*. Başka bir aday ise aileden biri tarafından üretilmeye vurgu yaparak; *"Çocukluğumda en sevdiğim oyuncaklardan biri bez bebeğimdi. Bu bebeği annem yapmıştı. Bu yüzden onunla oynamak hep daha özel gelirdi. (K/3). demiştir.*

Benzer bir şekilde diğer bir öğretmen adayı da, *"Küçükken birçok oyuncak kullandım ve topaştan bahsetmek istiyorum...İp ile sarılarak yere fırlatılarak döndürülür. El becerisi ve kontrol gerektirir. (E/6).* diyerek oyuncağın kendisine olan katkısına vurgu yapmıştır. Burada öğretmen adaylarının oyuncaklara sahip olma ve onların kendilerine hissettirdiklerine ilişkin yorumları dikkat çekicidir. Özellikle, oyun arkadaşı olma (f=5) kendi malzemelerini üretme (f=5), hayal gücü ve yaratıcılığı geliştirme (f=5) ve manevi değere sahip olma (f=1) gibi maddeler öğretmen adaylarının oyuncaklarla ilgili olumlu yöndeki görüşlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bir öğretmen adayı bu durumu *"O yüzden babaannemle oturup bebeğim için kıyafet dikedik. (K/7)"* şeklinde özetlemektedir. Çocuklar oyuncaklarına sahiplenmekte onlar için *"Terzilerden kumaş parçaları alıp, o çubuktan bebeği giydirdik (K/4) "* şeklinde yaratıcılıklarını ve el becerilerini kullanarak yeni şeyler yarattıklarına vurgu yapmaktadırlar. Bu noktada geçmişteki oyuncakların çocuklara olan katkıları da açıkça görülebilmektedir.

İkinci tema olan yeni oyuncaklara ilişkin olumsuz görüşlerde ise ilk kod (f=6) ile yeni oyuncakların doğal olmadığı ve hazır /sanayi ürünleri olduğu belirtilmiştir. Bu konuda öğretmen adayları; *"Günümüzde oyuncak endüstrisi çok gelişmiş vaziyette. Çocukların isteyemeyeceği, oynamaya vakit bulamayacakları kadar çok çeşitte oyuncak. Bu da çok hızlı tüketmelerine, çabuk sıkılmalarına neden oluyor bence(K/2)".* şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu görüşte hem yeni oyuncakların sanayi tarafından üretilmesi hem de çok çeşit olmaları nedeniyle hızlı tüketim malzemesi haline gelmesine vurgu yapılmaktadır. Öğretmen adayı tabloda yer alan birçok maddeyi böylece özetlemektedir. Benzer şekilde yeni oyuncakların yaratıcılığı engellediği de (f=4) öğretmen adaylarının sözleriyle; *"Çocukken oynadığım oyuncak bebeklerin konuşması pek yaygın değildi. Sıradan bebeklerdi. Yani bir özelliği bulunmuyordu. Biz kendimiz arkadaşlarımızla onları konuştururduk. Böylece daha yaratıcıydık. Dil gelişimimizi olumlu etkilemişti. (K/1)"* olarak tanımlanmıştır. Yeni oyuncakların pahalı olduğu (f=1) ve hemen bozulabildiği de (f=1) ifade edilmiştir. Bu durumu bir öğretmen adayı; *"Şimdiki oyuncak arabalara baktığımızda çeşit çeşit bir sürü arabalar var...Fakat şimdikilerin niceliği çok olsa da hemen bozulabiliyorlar. Nitelikleri kötü. (E/4)." cümleleriyle tarif etmektedir. Ayrıca öğretmen adayları oyuncakların donanımları da (kıyafet, ayakkabı vb.) hazır olarak satılıyor olmasının çocuklar üzerindeki etkilerine de dikkat çekmişlerdir (f=4). Bir öğretmen adayı bu konuda *"Bugün çocuklar bebeklerine kıyafet dikmeyi dışarıda güzel gözükten barbie bebek kıyafetlerini ailelerine satın aldırıp onları giydirmektedir. (K/5)." demiştir.**

Yukarıda da özetlendiği gibi öğretmen adayları yeni oyuncakların çocuklar üzerindeki olumsuz yöndeki etkilerini özellikle; sanayi ürünü olma, yaratıcılığı engelleme, hareketsizliğe sebep olma ve hemen bozulabilme yönündeki nitelikleri olarak belirlemişlerdir.

Öğretmen adaylarının oyuncaklarla ilgili soruya verdikleri yanıtlarda onların kendilerinin sahip oldukları oyuncaklara ilişkin bilgilerde yer almıştır. Aşağıdaki Tablo-3'te de bu bilgilere yer verilmektedir.

Tablo-3: Sınıf öğretmeni adaylarının oynadıkları kendi oyuncaklarına ait bilgiler

Oyuncaklar	Öğrenci sayıları (f)	Toplam sayı
1- Bebek (bez bebek, Barbie, çorap bebek vb.)	8 K	8
2- Topaç	2 E	2
3- Uzaktan kumandalı araba*	1 K+1 E	2
4- Lego	2 E	2
5- El atarisi (tetris)	2 E	2
6- Sanal bebek	1 K	1
7- Ayıcık (pelüş hayvan)	1 E	1
8- Oyuncak araba	1 E	1
9- Kamyon	1 E	1
10- Çekmeli araba	1 E	1
11- Tahta araba	1 E	1
12- Helikopter	1 E	1
13- Telden araba direksiyonu ve araba yapma	1 K*	1
14- Plastikten oyuncak heykel (Darth Wader)	1 E	1
Toplam sayı		25

not: Sınıfta 11 kadın 14 erkek öğrenci vardır.

Yukarıdaki tablodan da açıkça görülebildiği gibi öğretmen adaylarının oyuncak seçimlerinde genelde cinsiyete bağlı olarak farklılaşma göstermektedir. Kadın adaylar daha çok bebeklerle oynamayı sevdiklerini (f=8) belirlemiştirlerdir. Bir kadın aday erkek kardeşi ile birlikte oynadığı uzaktan kumandalı arabadan bahsederken diğeri ise kendisinin kitaplarla haşır neşir olduğuna vurgu yapmış ve çevresindeki çocukların *"telden yapılmış arabalarla oynadıklarını ama çok mutlu olduklarına "* belirtmiştir (K/3). Erkek öğretmen adaylarının favori oyuncaklarının ise farklı türlerde araba/ kamyon vb. olduğu (f=5), ayrıca topaçtan da oyunlarda yararlandığı görülmektedir (f=2). Yine benzer şekilde erkek öğretmen adayları legolar (f=2) ve atariden de (f=2) oynamaktan hoşlandıklarını belirtmişlerdir. Bir kadın öğretmen adayı o sıralarda popüler olan sanal bebekle oynadığını (f=1), 2 erkek öğretmen adayı ise helikopter ve plastikten oyuncak heykellerle zaman geçirdiklerini yazmışlardır.

Sınıf öğretmeni adaylarının kendi oynadıkları oyuncaklarla ilgili verdikleri bilgiler onların dönemlerinde yaygın olan oyuncakları da hatırlamamıza yardımcı olmaktadır. Bir öğretmen adayı bazı oyuncakların varlığının günümüzde de devam ettiğini vurgulamıştır. *"Çocukluğumda en sevdiğim oyuncaklar legolarımdı. Legolardan bazen binalar, bazen arabalar yapıyordum. Legoyu sevmemin nedeni parçaları birleştirerek başka şeyler, istediğim şeyler yapmamdı. Oyuncak maket hayvanlarıma legolardan hayvanat bahçesi yapıyordum...Günümüze bakıldığında legolar hala varlığını sürdürüyor fakat gelişmiş bir şekilde.... (E/1)."*

Başka bir öğretmen adayı ise bu noktada çok ilginç bir saptamayı gündeme getirmiştir. Ona göre, evet legolar hala vardır ama yenileri onların kendi tasarımlarını ve hayal güçlerini geliştirmesine eskileri kadar destek olamamaktadırlar. *"Benim legolarımla günümüzdeki legolar yapı olarak benziyorlar, yine onlarda birbirine takarak bir araya getiriliyor."*

Ama ben legolarla yapmak istediğim şeyin öyle olduğunu hayal ederken günümüzde legolarla istenilen her şekil yapabiliyor. Bence bunları yapabilmek çocuğun hayal gücünü geliştirmeyi engellediğinden kötü. Benim yaptığım legolar ne istesem o oluyordu çünkü öyle hayal etmek benim elimdeydi. Günümüzün legolarında parçaları bir araya getirince tek bir şey ortaya çıkıyor ve bunlar tasarım olduğu için farklı bir şeye de dönüştüremiyorsunuz. (E/7)."

Sınıf öğretmeni adaylarının çocukluklarında oynadıkları oyuncaklara bakıldığında genelde bebek ve arabalarla, topaç, legoların ilk sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Bu durumda teknolojinin henüz çok yaygınlaşmadığı ve pandeminin olmadığı yıllarda çocukların geleneksel oyun ve oyuncakları tercih ettiği söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının geleneksel çocuk oyunlarının çocuklar üzerindeki etkileri, onların oynadıkları oyuncaklarla olan ilişkileri ele alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde; oyunların çocukların fiziksel alanyazında yer alan bilişsel, duyuşsal ve fizyolojik gelişime destek olma, özgüven geliştirme, sağlığa olan etkileri vb. açılardan alan yazındaki çalışmaları destekleyen sonuçlara ulaşıldığı görülebilmektedir (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006; Bekmezci ve Özkan, 2015; Aksoy ve Tozduman Yaralı, 2017; Gündüz, Aktepe, Uzunoğlu ve Gündüz, 2017; Durualp ve Aral, 2018; Turan, Gözler, Turan, İncetürkmen ve Meydani, 2020).

Özellikle çalışmanın Pandemi sonrasında yapılmış olması nedeniyle öğretmen adaylarının çocuklarda hareketsizliğin ve yanlış beslenme sorunlarının yol açabileceği Obeziteye dikkat çekmeleri (%56) ve geleneksel çocuk oyunlarının bu açıdan da yararlarını vurgulamaları önemlidir.

Öğretmen adayları geçmişte ve günümüzde var olan oyuncakları da değerlendirmişlerdir. Bilindiği gibi oyuncaklar eski kültürlerden bu yana devam etmektedirler. Ayrıca benzer oyuncakların farklı ülkelerde de kullanıldığı ve benzer ya da farklı oyunları oluşturmada kullanılabilirlikleri bilinmektedir (Başal, 2017, s.8-11). Çalışmanın bulguları Atak Özdemir ve Ramazan (2012, s.1) tarafından ulaşılan verilerle örtüşmektedir. Onlarda çocuk oyuncağı denince ilk akla gelenlerin araba ve bebek olduğunu belirlemişlerdir. Benzer şekilde bu çalışmanın bulguları kısmen Özyürek (2019, s.105-109) tarafından 133 yetişkinle yürütülen araştırmanın sonuçları ile de örtüşmektedir. Onun çalışmasında da kız çocuklarının bebek ve mutfak malzemeleri ile oynadığı ve erkek çocukların ise top, topaç ve misket oyunlarına ilgi gösterdiği belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada erkek çocukların arabalarla oynamaktan zevk aldıkları da belirtilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma ile Sınıf öğretmeni adaylarının geleneksel çocuk oyunlarına bakış açıları, onların yararları ile ilgili görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca onların kendi oynadıkları oyuncaklarla günümüz oyuncakları arasındaki benzerlik ve farklılıklara yönelik görüşleri irdelenmiştir. Sınırlı sayıda katılımcı ile yürütülen bu çalışmanın sonuçlarının genellebilirliği sınırlı olsa da yeni çalışmalara ışık tutacağı öngörülmektedir. Unutulmamalıdır ki çocuk oyunları kültürel yapılarıdır ve oyunlar/oyuncaklar yüzlerce yıldır kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi ve becerileri de barındırmaktadır. İşte bu noktada bu aktarımda önemli bir rol oynayacağı düşünülen sınıf öğretmeni adaylarının bu konuda yetişmeleri önem kazanmaktadır. Ayrıca gelecekte çocuklara oynayabilecekleri "yeni oyun alanlarının" kazandırılmasında da öğretmenlerin oyunların önemini farkında olması ve toplumu bu konuda yönlendirebilmeleri gerekebilecektir. Çocuklar yaşamları boyunca evde, sokakta, okulda, bahçede yani her yerde öğrenirler ve bu süreçte oyunlar onlara yardımcı olur. Onlar oyunlar sayesinde kişisel gelişimlerini, sosyal ve kültürel gelişimlerini sağlayabilmekte ve mutlu olabilmektedirler.

Bu durumda biz yetişkinlere ve öğretmen adaylarına düşen görevin onların oyunlardan yararlanabilecekleri ortamları oluşturmak olduğu söylenebilir.

Bu çalışmadan elde edilen bulguların ışığında aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır.

Öneriler;

1- İlkokul çağı çocuklarının okullarında bu oyunları öğrenebilmeleri için gerekli ders, kurs vb. eğitim ortamları oluşturulmalıdır. Ayrıca okullar bu konuda araç, gereç ve malzemeler bakımından desteklenmelidir.

2- Sınıf öğretmenlerinin bu konuda yeterli eğitimi alabilmesi için, gerek hizmet öncesi eğitimlerinde ilgili derslerin sayısı ve içeriği artırılmalı ve gerekse de hizmet içi eğitimlerle bu konuda desteklenmelidirler.

3- Belediye gibi kuruluşlar öğrencilere yaz tatillerinde geleneksel çocuk oyunlarını oynayabilecekleri yaz okulları vb. açmalıdır.

4- Yine belediye vb. kuruluşlar sayıları gittikçe azalan çocuk oyun alanlarının sayılarını çoğaltmak için gerekli tedbirleri almalı ve bu konuya yatırım yapmalıdırlar. Ayrıca konuyla ilgili basılı ya da görsel yayınların da yapılmasına katkıda bulunabilirler.

5- Bu çalışma ile sınıf öğretmen adaylarının çocuk oyunlarının yararları konusunda farkındalıkları olduğu belirlenmiştir. Bundan sonra yapılacak ilkökul düzeyinde çalışmalarda çocuk oyunlarının birçok değişken açısından etkileri ele alınarak incelenebilir (başarı, iletişim, değer öğretimi, saygı, yardımlaşma).

KAYNAKÇA

Aklıbaşında, M., Tırnakçı, A., Özhanç, E. (2018). Çocuk Oyun Alanlarının Önemi ve Tasarım Kriterlerinin Nevşehir Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Inonu University Journal of Art and Design, 59-71. <http://dx.doi.org/10.16950/iujad.412099>.

Aksoy, H. (2014). Çocuk Oyunlarının İşlevleri: Sarıkeçili Yörük Çocuk Oyunları, Milli Folklor, 13 (101), 265-276.

Aksoy, Y. (2011). Çocuk Oyun Alanları Üzerine Bir Araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak ve Trabzon İlleri Örneği, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 3 (11) ,82-106.

Aksoy, A.,B., Tozduman Yaralı, K.(2017). Çocukların Öz Düzenleme Becerileri İle Oyun Becerilerinin Cinsiyete Göre İncelenmesi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(2),442-455. DOI:10.24315/trkefd.304124

Atak Özdemir, A., Ramazan, O. (2012). Oyuncağa Çocuk, Anne ve Öğretmen Bakış Açısı, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi EBAD, 2(1),1-16.

Başal, H. A. (2007). “Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Oyunlar”. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20 (2), 243-266.

Başal, H.A. (2017). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Geleneksel Çocuk Oyunları. 2. Basım, Nobel Kitabevi, Ankara.

Bay, D. N., Bay, Y. (2019). Balkanlardaki Çocuk Oyunları, Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi, 4 (2), 200-223. DOI: 10.29250/sead.587289

Bekmezci, H., Özkan, H. (2015) Oyun ve Oyuncağın Çocuk Sağlığına Etkisi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi, 5(2),81-87. DOI:10.5222/buchd.2015.081

Çakırer- Özservet, Y. (2015). Geleneksel Çocuk Oyunları İçin Sokak Temelli Geleneksel Oyun Alanlarının Yeniden Keşfi, I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı, Tam Metin Kitabı.264-269. Pegem A Yayınevi, Ankara.

Çankaya, G. ve Ergin, H (2015), Çocukların Oynadıkları Oyunlara Göre Empati Ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 1(12),283-297.

Duman, G., Koçak, N. (2013). Çocuk Oyun Alanlarının Biçimsel Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 64-81.

Duruoğlu, E., Aral, N. (2018). Çocukların İnce ve Kaba Motor Gelişimlerine Oyun Etkinliklerinin Etkisinin İncelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 20(1), 243- 258 DOI : 10.5578/jss.66830

Gökşen,C. (2014). Oyunların Çocukların Gelişimine Katkıları Ve Gaziantep Çocuk Oyunları, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5, 229 - 259.

Gündüz, M., Aktepe,V., Uzunoglu, H., Gündüz, D., D. (2017). Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Eğitsel Oyunlar Yoluyla Kazandırılan Değerler. MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (1), 62-70. DOI: 10.21666/muefd.303856

Karadağ, A., A., Mutlu,S., Sayın.Ş. (2012). Okul Bahçelerinin Oyun Alanı Olarak Değeri: Düzce Kenti Örneği, Ormanlık Dergisi 8(2), 45-56.

Koçyiğit, S., Tuğluk, M., N., Kök, M. (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. Kazım Karabekir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 324-342.

Metin Aslan, Ö., Tuğrul, B. (2013). Anaokuluna Devam Eden Çocukların Oyun Davranışları ve Oyunlarında Ortaya Çıkan Zorbalık Davranışlarının İncelenmesi, Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi,13, 27-41.

Miles, M.B., Huberman, A.M. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. Thousand Oaks, CA, Sage.

Özden Gürbüz,D. (2016). Geleneksel Çocuk Oyunları Ve Eğitimsel İşlevleri: Emirdağ Örneği, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 11/14 529-564 DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.

Özer, A., Gürkan, C.A., Ramazanoğlu, O., M. (2006). Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 5 (6), 67 -79.

Özyürek, A. (2019). Yakın Geçmişte Çocukların Oynadıkları Oyun ve Oyuncaklar, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, KOSBED,37, 105-119.DOI: 10.35343/kosbed.536296

Sezer, T., Yılmaz,E. , Koçyiğit, S. (2016). 5-6 Yaş Grubu Çocukların Oyun Becerileri İle Aile-Çocuk İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2), 185-204.

Tuğrul,B., Metin Aslan,Ö., Ertürk,G., Özen Altınkaynak, Ş.(2014), Anaokuluna Devam Eden Altı Yaşındaki Çocuklar ile Okul Öncesi Öğretmenlerinin Oyun Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 97-116. DOI: 10.17679/iuefd.05509

Turan, B.N., Gözler, A., Turan, M.B, İncetürkmen, M. , Meydani, A. (2020). Geleneksel Çocuk Oyunlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 5(3), 231-241.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (2. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yücel, A. S., Gündoğdu, C. (2021). İlköğretim ve Ortaöğretimde Geleneksel Çocuk Oyunları, 2. basım, Nobel kitabevi, Ankara.

NİTELİKLİ KUR'AN TİLAVETİNİN VE EĞİTİMİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE ÇÖZÜM YOLLARI

Dr. Öğr. Üyesi Emrullah TUNCEL

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi
ORCID: 0000-0002-7970-2608

ÖZET

Nitelikli Kur'an tilavetinin, bir yönüyle teorik bilgi, diğer yönüyle pratik beceri gerektiren iki veçheye sahip olması, nitelikli Kur'an eğitiminin de hem bilişsel hem de beceri/uygulama temelli bir metodolojiyi esas alan iki sacayağı üzerine inşa edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte Kur'an tilavetinin ibadet boyutu olan bir eylem olması, onun eğitiminin icrasında duyuşsal alanın da ihmal edilmemesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Buradan hareketle günümüz Kur'an öğreticilerinin ve öğrencilerinin eğitim faaliyetlerini düzenlerken nihai kertede bilişsel, duyuşsal ve pratik alana dair tüm kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğine odaklanmaları son derece önemlidir. Zira böyle bir odaklanma, onları süreci doğru planlamaya ve bu planın icrasını doğru bir hiyerarşi ile dizayn etmeye sevk edecektir. Bu minvalde Kur'an eğitiminin tüm paydaşlarının iman ve ahlak öğretimi, harf ve kelime öğretimi, tecvid ve talim öğretimi, ses ve makam öğretimi, meal ve tefsir öğretimi gibi kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğine dikkat etmeleri elzemdir. Bu kazanımların gerçekleşmesinin önündeki engellerin neler olduğunun tespit edilmesi ise hedefe giden yolda hem öğrencilerin hem de öğreticilerin işini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır. Zira kişisel beceri ve gayretin önemli ölçüde belirleyici olduğu Kur'an tilaveti hususunda bireysel hataların, eksiklerin ve engellerin farkına varılması, eğitimcilere ve öğrencilere hem zaman kazandıracak hem de Kur'an tilavetinin gelişim seyrinin takip edilmesine fırsat sunacaktır. Bu gerekçelerden hareketle çalışmamızda, nitelikli Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki engellerin neler olduğu tartışılmış, bu engellerin hangi usullerle giderilebileceğine dair çözüm tekliflerine yer verilmiştir. Bu çözüm tekliflerinin ise Kur'an tilavetinin öğrenimi ve öğretimi ile meşgul olan kişilere bir nebze de olsa pratik faydalar sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Tilaveti, Kur'an Eğitimi, Problemler ve Çözüm Yolları

OBSTACLES AND PROPOSED SOLUTIONS TO A QUALIFIED QUR'AN RECITATION AND EDUCATION

ABSTRACT

The fact that a qualified Qur'an recitation requires both theoretical knowledge and practical skills makes it necessary to build a qualified Qur'an education on two pillars based on both cognitive and skill-based methodology. Since Qur'an recitation has also a dimension of worship, the affective aspects of it should also be considered during the Qur'an education. Thus, it is extremely important for today's Qur'an instructors and students to focus on whether all the cognitive, affective and practical learning outcomes are achieved, while organizing their educational activities. Such a focus will help them to plan their educational process accurately and design its application steps in a correct hierarchical order. In this respect, it is quite important for all stakeholders of Qur'an education to pay attention whether the learning outcomes such as faith and moral teaching, letter and word training, tajwīd and drill teaching, voice and maqam training, translation and tafsir teaching are achieved. Identifying the obstacles to the achievements of those outcomes will make it easier for the instructors and students to reach their goals.

Because, realizing the individual's mistakes, weaknesses and obstacles regarding the recitation of the Qur'an, in which personal skills and efforts are crucially decisive, will both save time for educators and students and provide an opportunity to follow the process of the development of Qur'an recitation. Based on these reasons, in this study, the obstacles to a qualified Qur'an recitation and education are discussed and the proposed solutions on how those obstacles could be overcome are included. It is hoped that these proposed solutions will provide some practical benefits to those who are engaged in learning and teaching of the Qur'an recitation.

Keywords: Qur'an Recitation, Qur'an Education, Problems and Proposed Solutions

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerîm, gerek namaz içinde gerekse namaz dışında okunması ibadet olan ilahî bir kelimeler hasebiyle nüzul döneminden itibaren müminlerin ilgi odağında olmuş ve bu ilginin doğal bir neticesi olarak müntesipleri tarafından harflerinin mahreç ve sıfatlarına uygun bir şekilde telaffuz edilmesine, kelimelerinin usulüne (tecvid kaidelerine) uygun bir ses ve makamla terennüm edilmesine, muhtevasının da murad-ı ilahiye (tefsir usulüne) mutabık bir anlayışla idrak edilmesine özel bir önem verilmiştir. Bu önemin bir tezahürü olarak Kur'an, nazil olduğu günden itibaren inananların hayatında hem ibadet maksadıyla hem de doğru anlaşılıp uygulanması amacıyla okunan bir metin haline gelmiştir.¹

Asr-ı saadetten günümüze kadar süregelen bu ilginin devamını sağlayabilmenin öncelikli yolu, bu ilahi metni hayatın en önemli gündem maddesi haline getirmektir. Akabinde onun doğru okunma kurallarının öğrenilmesi, günlük hayatta ayetlerinin bilfiil tilavet edilmesi ve ahkamıyla amel edilmesi gerekmektedir. Bütün bunların gerçekleşmesi ise hem duyuşsal hem bilişsel hem de psiko-motor hedeflerin gerçekleşmesine bağlıdır. Bir diğer ifadeyle, kişinin Kur'an tilavetinde yaşadığı engel ve problemlerin kimisi duyuşsal, kimisi bilişsel, kimisi de psiko-motor alanla ilgili eksiklik, hata ve engellerden neşet etmekte olup² mezkûr alanlara dair hedeflerin neler olduğu ve bunların hangi usullerle gerçekleştirilmesi gerektiği eğitimin tüm paydaşlarınca dikkate alınması gereken hususlardandır.

Eğitimde duyuşsal alan duyguların kodlandığı, bilişsel alan bilgilerin ve zihinsel etkinliklerin kodlandığı, psiko-motor/devinişsel alan ise becerilerin kodlandığı alan olarak ifade edilmektedir.³ Bir öğrencinin genelde bir derse özelde ise bir konuya tepki verip onu değerli görmesi ve öğrenmeye istekli olması eğitimde duyuşsal alanın gereğinin yerine getirildiğini, aynı dersi/konuyu öğrenip kavraması ise bilişsel alanın gereklerinin yerine getirildiğini göstermektedir. Aynı öğrencinin mezkûr dersi/konuyu bir klavuz eşliğinde yapıp beceri haline getirebilmesi (mekanikleşme) ise psiko-motor alanın basamaklarının gerçekleştirildiğine delalet etmektedir.

¹ Ali Yılmaz, "Kur'an'ı Salt Okumanın Değeri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004), 75-76.

² Eğitimde bir dersin amaçlarının duyuşsal, bilişsel ve psiko-motor alanlar şeklinde tasnif edilmesi ilk olarak Benjamin Bloom (öl. 1999) ve arkadaşları tarafından 1956 yılında ortaya konulmuş olup bu sınıflandırma "Bloom Taksonomisi" olarak nitelendirilmektedir. Mezkûr taksonomi, 2001 yılında Lorin Anderson ve David Krathwohl tarafından gözden geçirilerek güncellenmiştir. Detaylar için bk. Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, (Ankara: Adım Yayınları, 1986), 33-133; Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), 111-115; Zeynel Kablan, "Hedef Belirleme: Bilişsel Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar", *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar Yaklaşımlar*, ed. Hasan Şeker (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 4-5; Meral Güven, "Eğitimde Program Geliştirme", *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, ed. Nejdet Karadağ - İlker Usta (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), 14-18.

³ Kablan, "Hedef Belirleme: Bilişsel Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar", 4-5.

Meseleyi Kur'an-ı Kerim dersi bağlamında ele aldığımızda örneğin bir öğrencinin, iklâb kuralının hangi durumlarda meydana geldiğini bilip kavraması bilişsel alanın, tilavet esnasında karşısına çıkan iklâb uygulamalarını klavuz (fem-i Muhsin) eşliğinde doğru bir icra ile uygulayıp yapabilmesi psiko-motor alanın hedeflerinin gerçekleştirildiğini göstermektedir. Tecvid kaidelerini hem bilip hem de yapabilen bu öğrencinin, bütün bunların da fevkinde Kur'an'ı muhabbetle tilavet etmesi ve onunla arasında kopmaz bir duygusal bağ inşa etmesi ise duyuşsal alanın hedeflerinin tahakkuk ettiğine delalet etmektedir. Buradan hareketle bir Kur'an eğitimcisinin evveleminde söz konusu alanların her birine dair planlamalar yapmasının elzem olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Nitekim bu üç alan, çeşitli açılardan birbiriyle bağlantılı olup⁴ özellikle Kur'an dersi bağlamında ortaya konulan hedefler bir yönüyle duyuşsal, bir yönüyle bilişsel, bir yönüyle de psiko-motor alanın hedefleriyle ilintili olmalıdır. Zira Kur'an tilavetinin önündeki engeller, ancak böyle bütüncül bir yaklaşım ile ortadan kaldırılabilecektir.

Yukarıda zikredilen gerekçelerden hareketle bu çalışmada, nitelikli bir Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki engeller duyuşsal, bilişsel ve psiko-motor alanın hedefleri açısından ele alınarak üç ana başlık altında incelenecek ve her bir ana başlığa dair alt başlıklar ise çözüm önerileriyle birlikte ele alınacaktır. Bir kısmı öğretici bir kısmı da öğrenci kaynaklı meydana gelen bu engellerin neler olduğu ve bunların hangi metodolojiyle ortadan kaldırılabileceği ise aşağıdaki başlıklar altında tadat edilecektir.

1. Duyuşsal/Duygusal Engeller

Bu başlık altında, kişi ile Kur'an tilaveti arasındaki duygusal bağı zedeleyecek engellere değinilecektir. Bu engellerin giderilememesi durumunda kişinin Kur'an ile olan bağlantısı samimiyetten uzak, kısa vadeli ve istikrarsız bir hâl alacak; onun Kur'an'a olan yaklaşımı ise sorumluluk bilincinden yoksun ve gelip geçici bir hevsten öteye geçemeyecektir. Bu sebeple, öğrencilerle Kur'an arasındaki duyuşsal/duygusal engellerin neler olduğunun/olabileceğinin tespit edilerek bunları ortadan kaldırmaya yönelik bir eğitim ortamının oluşturulması, tüm plan ve icraatların da buna göre düzenlenmesi son derece önemlidir. Bu ehemmiyet sebebiyle aşağıda Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki duyuşsal engellere ve bu engellerin ortadan kaldırılabilmesine yönelik alınması gereken tedbirlere yer verilecektir.

1.1. Yeterli Azim/İrade/Motivasyona Sahip Olamamak

Nitelikli Kur'an eğitiminin ve tilavetinin önündeki en önemli engel gerek öğrencilerin gerekse öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinde, kalbî muhabbet durumlarında, sahih bir Kur'an tilaveti/eğitimi için her türlü fedakarlığı yapabilecek azim ve iradeye sahip olma konusunda yeterli motivasyona sahip olamamalarıdır. Zira kalp değişmeden kalıp değişmeyeceği için yeterli inanç, motivasyon ve adanmışlık duygusunun olmaması durumunda, kişinin Kur'an eğitimi ve tilaveti konusunda karşılaşacağı güçlüklerle baş edebilme katsayısı da son derece azalmaktadır. Bu realite sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an öğretiminden önce iman öğretimini gerçekleştirmiş ve güvenilir (el-Emîn) kişiliğiyle insanları, kullarına güven veren (el-Mü'min) Allah'a inanıp güvenmeye; çevresindekilere de güven veren bir kişilik sahibi (mümin) olmaya davet etmiştir.

⁴ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, 111; Kablan, "Hedef Belirleme: Bilişsel Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar", 4-5.

Nitekim sahabeden Abdullah b. Ömer (r.a.), “Bizim her birimize önce iman sonra Kur’an veriliyordu” sözüyle, Cündüb b. Abdillâh (r.a.) da “Biz önce imanı, sonra Kur’an’ı öğrendik. Bu sayede de imanımız arttı.” sözüyle Hz. Peygamber’in (s.a.v.) uyguladığı eğitim usulünün kalbî, duygusal ve duyuşsal boyutuna dikkat çekmişlerdir.⁵ Böylelikle Yüce Allah, onun vesilesiyle cahiliye insanlarına imanı sevdirek küfrü, fısı ve isyanı kerih göstermiş (el-Hucurât, 49/7); bu sayede insanların Kur’an ile aralarındaki duyuşsal/duygusal engeller ortadan kaldırılmıştır.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) takip ettiği bu usul sebebiyle olsa gerek, geleneğimizde Kur’an tilavetine ve öğretimine dair kitap ya da kitap bölümü (bab) kaleme alan alimler, meseleye evvelemerde Kur’an’ın, Kur’an’ı okumanın ve Kur’an ehlinin faziletlerini zikrederek başlamışlardır.⁶ Onların böyle bir başlangıcı tercih etmelerinden anlaşılmaktadır ki, nitelikli bir Kur’an eğitiminin ve tilavetinin ilk basamağı gerek eğitimcilerin gerekse öğrencilerin öncelikle yaptıkları iş ile aralarında duyuşsal/duyuşsal/kalbî bir yakınlık (ülfet) kurmalarıdır. Bunun sağlanabilmesi için Kur’an eğitiminin tüm paydaşlarının, eğitimin başında Kur’an’a, Kur’an tilavetine ve Kur’an eğitime dair ilahî ve nebevî beyanlara gönülden inanarak kulak vermeleri ve bu konuda hem geçmişte hem de günümüzde yazılan eserlerle öğrencilerini buluşturulmaları son derece önemlidir.⁷

1.2. İnsan ile Kur’an Arasına Girmek

Kur’an eğitimindeki ve tilavetindeki en önemli problemlerden/engellerden birisi de öğretici konumunda olan bazı hocaların sabırsız, agresif, sevgi ve şefkati incelemeyen tutum ve davranışlarıdır. Bu tavır, “Rahman ve Rahim olan (merhametli) Allah’ın adıyla” başlayan ve insanlar için şifa ve rahmet vesilesi bir kitap olan Kur’an-ı Kerim ile tezat bir durum arz etmekte; zamanla bazı öğrencilerde Kur’an tilavetine karşı bir soğukluk oluşmasına sebep olmaktadır. Hâl böyle olunca da Kur’an tilavetini sadece ders okumaktan ibaret gören bu tür öğrenciler, Kur’an’a “sezonluk kitap” muamelesi yapmakta ve ders haricinde Kur’an ile olan irtibatlarını koparmaktadırlar.

Bu tür duyuşsal/kalbî engellerin ortadan kalkması için Kur’an öğreticilerinin, bu yüce kitabın Allah’ın merhametini vurgulayan Rahman ve Rahim isimleriyle başladığını ve Allah Rasûlü’nün (s.a.v.), Kur’an’ın sesini kısmak için gürültü patırtı yapan, kibirlenip yüz çeviren ve kulak tıkayıp alay eden müşriklere karşı bile sabır ve tahammül gösterdiğini unutmamaları gerekir. Malumdur ki, bir hocayı sevmeyen öğrencinin, o hocanın öğrettiklerine ilgi göstermesi oldukça zordur.

⁵ İbn Mâce, *es-Sünen*, 571; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/35. İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy da “Bırak tahsili evladım, sen ilkin bir hayâ öğren!” sözüyle duyuşsal/duygusal boyutun bilişsel boyuta olan önceliğine dikkat çekmektedir.

⁶ Örneğin, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *İhyâü ‘ulûmi’d-dîn*, (Cidde: Dâru’l-Minhâc, 1432/2011), 2/ 255-269; İmam Nevevî, *et-Tibyân fî âdâbi hameleti’l-Kur’ân*, thk. Abdülkâdir Arnavut, (Kuveyt, 1988), 27-38.

⁷ Nitelikli bir Kur’an eğitiminin ve tilavetinin önündeki duyuşsal/duygusal/kalbî engellerin kaldırılabilmesi adına eğitimin tüm paydaşlarının evvelemerde şu eserlerle buluşturulmaları, derslerin başında ilgili sayfalarda yer alan ilahî ve nebevî müjdelerin müzakere edilmesi faydalı olacaktır: Mekki b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *er-Ri’âye li-tecvîdi’l-kurâ’e ve tahkiki lafzi’t-tilâve*, thk. Ahmed Hasan Ferhât, (Ürdün: Dâru ‘Ammâr, 1996), 55-60; İmam Gazzâlî, *İhyâü ‘ulûmi’d-dîn*, 2/257-339; İmam Nevevî, *et-Tibyân fî âdâbi hameleti’l-Kur’ân*, 27-69; İsmail Karaçam, *Kur’ân Tilâvetinin Esasları* (İstanbul: İfav Yayınları, 2018), 451-468; Abdurrahman Çetin, *Kur’ân Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 17-51; Ramazan Pakdil, *Ta’lîm Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: İfav Yayınları, 2014), 25-30; Mustafa Atilla Akdemir, *Tecvid-i mâhir* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019), 21-26; Erdoğan Baş, *Kur’an’ı Okuma Okutma ve Anlama Üzerine*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 3-41; Abdullah Yıldız, *Kur’an’ı Nasıl Okudular*, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 15-23; 207-209.

Dolayısıyla Kur'an öğreticilerinin, kaş yapayım derken göz çıkarmamaları ve hem kıraati hem de ahlakı güzel bir Kur'an nesli yetiştirebilmeleri için peygamber sabrı ve şefkati ile kuşanmaları; ayrıca "Kaldır ben'i aradan, kalır seni Yaradan" sözünde ifade edildiği gibi kendi benlik ve zaaflarının, öğrencilerle Kur'an arasında bir engel oluşturmamasına dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu hususta eğitimcilerimizin Âl-i İmran Suresi'nin 159. ayeti ile Tâhâ Suresi'nin 43. ve 44. ayetlerini eğitim felsefelerinin temel ilkesi haline getirip içselleştirmeleri ve şahıs merkezli değil, Kitap/ilke merkezli hareket etmeleri elzemdir.

Ayrıca öğrenciler ile Kur'an arasına girmemek için eğitimcilerimizin şefkat ve merhameti kuşanmalarının yanında, psikoloji ve pedagoji ilminin kıstaslarını da dikkate almaları, özellikle de Kur'an'ı, gençlerin tabii ve meşru ihtiyaçlarını engelleyici bir unsur olarak kullanmamaları gerekir. Aksi halde farkına varmadan gencin fitratıyla Allah'ın ayetleri çatıştırılmış olur ki, bu; "Rahman olan, insanı yaratan, ona Kur'an'ı ve beyanı öğreten" (er-Rahmân, 55/1-4) Cenâb-ı Hakk'ın muradıyla taban tabana zıt bir durum teşkil eder.

Kur'an'ı öğreten muallimin, insan (öğrenci) ile Kur'an arasına giren bir kişilik olmaması için tilavet esnasında yapılan yanlışları; öğrencileri rencide etmeden, bunaltmadan ve özgüvenlerini zedeledikten nezaketle düzeltmeye çalışması gerekmektedir. Zira aksi bir durum, öğrencilerle Allah'ın kelamı arasında aşılması güç engel ve mesafelerin oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

1.3. Kur'an Ahlakı ile Ahlaklanmamak

Kur'an-ı Kerim'i gerçek anlamda okumuş olmak için, onun kelimelerini telaffuz ederken tecvidine, ahkâmını tefekkür ederken tefsirine, ahlakını uygulamak için de tatbikine azami derecede özen göstermek gerekir. Bu sebeple teberrüken okuma, her ne kadar kişiye ibadet sevabı kazandırsa da ahkâmını anlama ve ahlakını uygulama çabasından yoksun bir şekilde Kur'an kelimelerini terennüm etmek, onu hakkıyla okumak (tilavet) ve ondan gereği gibi istifade etmek anlamına gelmeyecektir.⁸ Bu gerçeğin farkında olmayan insanların, Allah'ın kendilerine en büyük ikramı olan Kur'an-ı Kerim'den yeteri kadar istifade edebileceğini söylemek maalesef mümkün değildir. Bu durum doktorun reçetesini sadece okumakla yetinen ve içindekileri uygulamadığı için şifa bulamayan hastanın durumuna veya mükellef bir sofranın başında oturup da karnı aç olduğu halde ya elini hiç sofraya uzatmayan ya da nimetlerin sadece tadına bakmakla yetinen kişinin durumuna benzemektedir. Hâlbuki yapılması gereken, "reçeteyi" okuduktan sonra onu anlamak veya anlayan birine sormak; akabinde de onu uygulama sahasına aktarmaktır. "Sofradaki nimetleri" ise usulüne uygun olarak alıp onları içselleştirerek kana ve enerjiye dönüştürmek; yani hayata yansıtılabilmektir.

Kur'an-ı Kerim karşısında, doktorun reçetesinden veya mükellef bir sofradan istifade edemeyen insanın durumuna düşmemek için eğitimcilerin, öğrencilerine Kur'an ayetlerinin, sadece okumak veya tartışmak için değil, uygulamak için gönderilmiş olduğunu, dolayısıyla Kur'an'ın, öğrenildikçe yaşanılan bir kitap olmakla birlikte, yaşanıldıkça öğrenilen/anlaşılan bir kitap olduğunu hem sözlü hem de fiilî olarak göstermeleri gerekmektedir. Zira ancak bu şekilde okunan bir Kur'an, insanın ahlakını inşa ederek onun hayatında rehber olabilir.

⁸ Kur'an okumanın keyfiyetine dair detaylı bilgi için bk. Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit Hatîb el-Bağdâdî, *İktidâü'l-ilm el-amel*, nşr. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânânî, (Beyrût: Mektebü'l-İslâmî, 1404/1984), 70-71, 76; Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyin Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb/et-Tefsiru'l-kebir*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 4/35; Müntehâ Maşalî, "Kur'an Okumanın Keyfiyeti ve Okuma Düzeyleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi", *Usûl: İslam Araştırmaları* 15 (2011), 75-88.

Bunun olabilmesi için de gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin Kur'an'ı okurken orada Yüce Allah'ın bilhassa kendilerine hitap ettiğinin bilincinde olmaları (tahsîs), Kur'an'ı kendi seslerinden değil de bizzat Cenâb-ı Hakk'tan dinliyormuş gibi okumaları (terakkî), va'd ve va'de dair ayetlerden kalplerinin müteessir olması (teessür), azamet-i ilahiyye karşısında acziyetlerini hissederek benlik davasından uzak durmaları (teberri) son derece önemlidir.⁹

Bunlara ilaveten ders içi etkinlik bağlamında Kur'an-ı Kerim'deki ahlaka dair kimi ayetleri bir kâğıda yazıp/yazdırıp daha sonra da hem kendisinin hem de sınıftaki öğrencilerin ahlakî özelliklerini bir kâğıda yazarak/yazdırarak liste yap(tır)ması ve böylece Kur'an'daki ahlakî özelliklerle kişisel ahlakî özelliklerin ne oranda örtüştüğünün bir muhasebesinin yapılmasına vesile olması, eğitimciler tarafından duyuşsal alana dair yapılabilecek faaliyetlerdendir. Akabinde öğrencilerden, ayetlerde yer alan ahlakî davranışlardan günlük hayatta uygulayabildiklerini işaretlemeleri istenerek, onların Kur'an ahlakını güncel hayata tatbik etme konusundaki farkındalıkları artırılabilir. Bu bağlamda Bakara Suresi'nin 177. ayeti, Ra'd Suresi'nin 19-24 arası ayetleri, "Müminün Suresi"nin ilk on bir ayeti ve Me'âric Suresi'nin 19-35 arası ayetleri sınıf ortamında ahlaka dair örnek metinler olarak müzakere edilebilir.

Yukarıda zikredilenlere ilaveten eğitimcilerin, geçmişte Kur'an'a büyük hizmetler vermiş ve bunu ahlakına yansıtmış olan örnek şahsiyetlerin biyografilerinden kesitler paylaşmaları, onların hayatlarından dersler çıkararak benzer örnekliliği öğrencilerin karşısında samimiyetle sergileyebilmeleri son derece önemlidir. Zira bu durum, Kur'an eğitiminin ve tilavetinin önündeki önemli duyuşsal/duygusal bir engeli izale etmede eğitimciler ve öğrencilere hatırı sayılır bir katkı sağlayacaktır.

1.4. Bireysel Farklılıkları Fark Etmek

Eğitimcilerin öğrenciler arasındaki bireysel beceri ve kabiliyet farklılıklarını görmezlikten gelerek hepsinden aynı performansı beklemeleri, Kur'an eğitimindeki ve tilavetindeki önemli duyuşsal/duygusal engellerden birisini teşkil etmektedir. Zira böyle bir yaklaşım hem fitrat kanunlarına hem de pedagojik verilere aykırı bir durum arz ettiğinden insan ile Kur'an arasında duygusal engellerin ve kopuşların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Halbuki yapılması gereken, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bireysel farkları dikkate alan uygulamalarını özümsemek ve eğitimin bir parçası haline getirmektir. Günümüzdeki yapılandırmacı eğitim ve çoklu zekâ kuramına dayalı öğretim modelleri incelendiğinde de modern eğitim anlayışlarının temelinde öğrenci merkezli ve öğrencilerdeki bireysel farklılıkları dikkate alan bir eğitim felsefesinin/yaklaşımının olduğu görülmektedir. Binaenaleyh, Kur'an öğretimi esnasında sınıfı homojen bir yapı olarak görmemek; dolayısıyla tüm öğrenciler için standart/ortak bir hedef belirlememek daha isabetli bir yöntem olacaktır. Mamafih doğru olan yaklaşım, bireysel farklılıklara ve kabiliyetlere uygun olarak herkes için ayrı ayrı kişisel hedefler belirlemektir. Aksi halde Kur'an-ı Kerim dersleri hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından yorucu ve yıpratıcı bir hale gelecek; bu da Kur'an'a ve onu tilavet etmeye dair kalbî bağlılıkların kuvvetlenmesine engel olacaktır.

Bu noktada eğitimcinin öncelikle öğrencilerin bireysel ilgi, bilgi, seviye, beceri, kabiliyet ve zafiyetlerini iyi bilmesi (farklılıkların farkında olması) ve ashab-ı kiramdan mesela Übey ibn Kâ'b (r.a.) ile Halid ibn Velid'in (r.a.) Kur'an tilavetinde aynı seviyede olmadığını; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de bu konuda herhangi bir zorlama/kıyaslama/eşitleme teşebbüsünde bulunmadığını hatırdan çıkarmaması önemlidir.

⁹ Bu hususların detayları için bk. Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*, 2/291-320.

Ayrıca öğrencilerine asgarî seviye olarak, ayetlerdeki anlam bütünlüğünü bozmayacak ve namazda farz olan kıraatin sıhhatini zedelemeyecek düzeyde bir kıraat becerisi kazandırabilmeyi hedeflemesi; bunun üzerindeki hedefler için bireysel farklılıklara göre hazırlanmış kişiye özel plan-program belirlemesi elzemdir. Zira aksi bir davranış sergileyerek öğrencilerin hepsinden aynı seviyeyi beklemek hem pedagojik hem fitrî hem de sağlıklı bir dînî yaklaşım açısından yanlış olacaktır.

2. Bilişsel/Zihinsel Engeller

Nitelikli Kur'an eğitiminin ve tilavetinin önündeki engellerden bir kısmı bilişsel alana dair engellerdir. Zira okuyuşa dair kimi hatalar -itbâk harflerinin telaffuzunda olduğu gibi- harflerin mahreç ve sıfatlarını tam olarak bilmemekten, kimi hatalar ise -idğamların uygulanmasındaki yanlışlar gibi- tecvide dair bilgi ya da kavrayış eksikliğinden kaynaklanmaktadır ki, bütün bu durumlar bilişsel alanın tam olarak hakkının verilmemesinden neşet etmektedir. Bu tür tilavet hatalarının zuhur etmemesi için kişinin öncelikle harflere ve tecvide dair bilgi, anlayış ve kavrayış eksiklerini tamamlaması gerekir. Bunun gerçekleşebilmesi için de eğitimcilerin, bilişsel engellerin neler olabileceğini bilmeleri ve öğrencilerin önündeki bilişsel engellerin kalkmasına yardımcı olmaları son derece önemlidir. Nitelikli Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki bilişsel engelleri ise şu şekilde tasnif etmemiz mümkündür:

2.1. Tecvid Konularının Anlatımında Hiyerarşik Hatalar Yapılması

Bilişsel alana dair bilgi ve kavrama basamaklarının gerçekleşebilmesi için tecvid konularının basitten zora doğru anlatılması önemlidir. Bu anlatım tarzının bilişsel alanda ilk uygulanacağı saha ise harflerin mahreç ve sıfatları konusudur.¹⁰ Bu bağlamda önce harflerin resimlerinin, sonra isimlerinin sonra da seslendirilmelerinin doğru/uygun bir hat (yazı) ve sahih bir telaffuz ile öğretilmesi gerekir. Harflerin resim (şekil) ve isimlerinin öğretiminden ardından mahreçlerinin talimine geçilir. Mahreç öğretiminde önce en uzak mahreç boğazın sonundan başlanarak dudaklara doğru bir seyir takip edilir ve harflerin mahreçleri (cüz'î mahreçler) tek tek gösterilir.¹¹ Boğazdan dudaklara doğru yapılan bu sıralamanın ardından küllî mahreçler (mahreç bölgeleri) Halk (Boğaz), Lisân (Dil), Şefeh (Dudak), Cevf (Ağız boşluğu) ve Hayşûm (Geniz) olmak üzere beş ana başlık altında tanıtılır.¹² Bu sayede bilinenden bilinmeyene doğru bir seyir takip edilir ve böylece önceden öğrenilen bir bilgi (cüz'î mahreçler), mekânla (küllî mahreçlerle) ilişkilendirilerek "Yerleştirme/Askı Metodu"¹³ sayesinde öğrenme daha somut/kalıcı bir hale getirilir.

¹⁰ Bu konuda detaylar için bk. Emrullah Tuncel, "Kur'an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Ocak, 2021), 376-390.

¹¹ Bu usulün icrasında öğreticiler şu eserlerden istifade edebilir: Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Abdülhamîd Hindâvî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2003), 34; Ebû 'Amr Osman b. Sa'îd b. Osman ed-Dânî, *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*, thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed, (Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2000), 118-168; İbn Sînâ Ebû Ali el-Hüseyn b. Abdillâh b. Ali b. Sînâ, *Esbâbü hudûsi'l-hurûf*, thk. Muhammed Hasan et-Tayyân-Yahyâ Mîr Alem, (Dimaşk: Matbûâtü Mecma'î'l-lügati'l-'arabiyye, 1983), 72-85.

¹² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâati'l-'aşr*, nşr. Ali Muhammed Debbâ (Mısır, ts.), 1/199-201; Mahmûd Ali Bisse, *Fethu'l-Mecîd şerhu kitâbi'l-'amîd fi 'ilmi't-tecvîd*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî (Kâhire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1992), 50-51.

¹³ "Mekân Yöntemi" veya "Locî Yöntemi" gibi isimlerle de anılan bu metot, öğrenilen bilgilerin daha önceden zihinde yerleşik halde bulunan bir mekân ile özdeşleştirilmesi demektir. Kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesinde ve bilginin hatırlanmasında bu yöntemin aktif olarak kullanılması son derece önemlidir. Detaylar için bk. Özcan Demirel vd., "Beyin Temelli Öğrenmenin Yabancı Dil Öğretiminde Yeri", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15/15 (2002), 131.

Mahreç öğretiminin ardından sıfat öğretimine geçilerek öncelikle harflerin kendilerinde her daim bulunan lâzîmî/aslî sıfatlar; karşıtı/zıttı olan sıfatlardan başlanarak anlatılır. Bu noktada harf sayısı az olan ve tecvid kitaplarında ezberlenmesi kolay olması için bazı ifadelerle kodlanan Hems, Şiddet, İsti'lâ, İtbâk ve İzlâk gibi sıfatlara öncelik vermek daha isabetli olacaktır. Böylece birtakım ibarelerle kodlanarak¹⁴ akılda kalması kolaylaştırılmış olan bu sıfatların zıtları konumundaki Cehr, Rihvet, İstifâl, İnfitâh ve İsmât gibi sıfatlar ve bunlara ait harfler daha kolay bir şekilde hafızaya kaydedilmiş olacaktır.¹⁵ Zıttı olan lâzîmî sıfatların tanıtımının ardından Safir, Kalkale, Lîn, Tefeşî, Tekrîr, İstitâle gibi zıttı olmayan lâzîmî sıfatlar anlatılır. Lâzîmî sıfatların ardından ihfâ, idğam, tefhîm ve terkîk gibi ârizî sıfatların öğretimine geçilir ve en son aşamada kuvvet ve zayıflık bakımından sıfatların tasnifi yapılır. Harflerin sıfat itibarıyla kuvvetliden zayıfa veya zayıftan kuvvetliye doğru bir tasnifinin yapılması ise bilişsel alanın kavrama, uygulama, analiz/sentez basamaklarının tahakkuk etmesinde öğrencilere önemli katkılar sunacaktır.¹⁶ Mamafih, zıtlı ve zıtsız sıfatların anlatımının tamamlanmasıyla öğrenciler, harflerin ana karakterlerini (sıfatları) tanımış ve böylece nitelikli Kur'an tilavetinin önemli bir sacayağını inşa etmiş olacaklardır.¹⁷

Harf öğretiminin ardından tecvid konularının öğretiminin de usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, nitelikli Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki bilişsel engellerin kaldırılmasında önemli basamaklardandır. Bu bağlamda eğitimciler tarafından anlatımda öncelik verilmesi gereken konuların neler olduğunun doğru tespit edilmesi önemlidir. Bu tespitin doğru bir şekilde yapılabilmesi için Kur'an tilaveti esnasında öğrencilerin en çok karşılaşacağı ve ekstra bilgilendirme olmadan doğru okumakta zorlanacakları konulardan başlamak isabetli olacaktır. Bu konuların da kendi içinde, anlaşılması ve uygulanması kolay olandan zor olana doğru sıralanması bilişsel alandaki bilgi, kavrama, uygulama, analiz ve sentez gibi tüm basamakların öğrencilerin zihninde tahakkuk etmesi açısından son derece önemlidir. Bu minvalde, tecvid konularının öğretiminde şöyle bir sıralamanın takip edilmesi faydalı olacaktır: (1) Zamir, (2) Lafzatullah, (3) Kalkale, (4) Hüküm'r-râ, (5) İdğâm bilâ ğunne, (6) İdğâm meal ğunne, (7) İklâb, (8) İzhâr, (9) İhfâ, (10) İdğâm misleyn, (11) İhfâ-i şefevî, (12) İzhâr-ı şefevî, (13) Medd-i tabîî, (14) Medd-i muttasıl, (15) Medd-i munfasıl, (16) Medd-i lâzım, (17) Medd-i ârız, (18) Medd-i lîn, (19) İdğâm-ı şemsiyye, (20) İzhâr-ı kameriyye, (21) Sekte, (22) Hâ-i sekt, (23) Vakf-İbtidâ (Secâvendler).

¹⁴ Hems harfleri için: (فَحْتَهُ شَخْصٌ سَكَّتْ); Şiddet harfleri için: (أَدَّ قَطٍ بَكَّتْ); İsti'lâ harfleri için: (صَنَّعُ قَطٍ); İtbâk harfleri için: (وَصَادُ صَادٌ طَاءٌ) ve İzlâk harfleri için: (فَرٌّ مِنْ لَبِّ) ibareleri ezberletilebilir.

¹⁵ Zıttı olan sıfatların renklendirme metoduyla öğretimi konusunda bk. Mustafa Kılıç, "Kur'an Eğitimi Harflerin Sıfatlarından Renklendirme Yoluyla Yararlanma: Zıt Sıfatlar Örneğinde Bir Yöntem Önerisi", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 5/2 (2019), 243-273.

¹⁶ Kuvvetli ve zayıf sıfatların detayları için bk. Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Ri'âye*, 115-139; Cemil Küçük, "Kur'an Harflerinin Sıfatları", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2017), 66-67.

¹⁷ Harflerin sıfatları hakkında detaylı bilgiler için bk. İbnü'l-Cezerî, *el-Mukaddime fî mâ yecibü 'alâ kârî'l-Kur'âni en ya'lemeh*, thk. Eymen Rüşdi Süveyd (Cidde: Dâru Nûri el-Mektebât, 2003), 2-3; Saçaklızâde Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'âşî, *Cühdü'l-mukul*, thk. Salim Kaddûri el-Hamed (Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2008), 147-158; Abdülfettâh es-Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî* (Mısır: Dâru'n-Nasr, 1982), 75-110; Muhammed Mekkî Nasr, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfîd fi 'ilmi't-tecvîd* (Kâhire, 1930), 42-65; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 113-126; Pakdil, *Talim Tecvid ve Kıraat*, 68-81; Ömer Kara, *Tecvid: Kur'an Okuma Kâideleri*, (İstanbul: İfav Yayınları, 2018), 34-54; Yahya Abdürrezzâk el-Ğavsânî, *İlmü't-tecvîd*, (Dimaşk: Dâru'l-Ğavsânî, 2016), 95-116; Akdemir, *Tecvid-i mâhir*, 51-76.

2.2. Tecvid Konularına Dair Örnek Yetersizliği

Bilişsel alana dair uygulama, analiz ve sentez basamaklarının gerçekleşebilmesi için tecvid konularının teorik anlatımının ardından yeterli miktarda örneklere yer verilmelidir. Tecvid kitaplarında herhangi bir tecvid konusunun işlenmesinin ardından verilen örnekler, konunun öğrenci tarafından anlaşılması için yeterli olabilir ancak o konunun öğrenci tarafından otomatik olarak uygulamaya aktarılabilmesi ve öğrencide bir meleke haline gelebilmesi için çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda tecvid konularının iyice pekiştirilmesi için, ilgili konuyla alakalı bol örneklerin yer aldığı sayfalar veya sureler derslerde okunmalı, öğrencilere ödev olarak verilmeli veya gerekirse bu tür örnekler yazdırılmalıdır. Mesela, “İdgâm-ı meal-ğunne” konusuyla ilgili Vakıa Suresi’nin ikinci sayfası ile İnsan/Dehr Suresi’nin ikinci sayfası, “İdgâm-ı misleyn meal ğunne” konusuna dair örnekler için Yasin Suresi’nin ikinci sayfası, “İdgâm-ı mütekâribeyn” konusuna dair örnekler için Mü’minûn Suresi’nin üçüncü, yedinci ve sekizinci sayfaları, “Kalkale” konusuna dair örnekler için Sâd Suresi’nin üçüncü sayfası ile İhlas ve Felak Sureleri, “Hükmü’r-Râ” konusuna dair örnekler için Kamer, Fecr ve Kadir Sureleri, “Medd-i Lîn” konusuna dair örnekler için Kureyş Suresi vb. örnek metinler çalışma sayfası olarak öğrencilere verilebilir.¹⁸

2.3. İleri Ket Vurma

Kur’an eğitiminde ve tilavetinde öğrencinin önündeki en büyük engellerden birisi, önceden yanlış ve tecvidsiz öğrenilen/ezberlenen ve bu şekilde belleğe yerleşen ayet ve surelerin doğru kıraati güçleştirmesidir. Bu durum özellikle namazda okunan dua ve surelerde (kısa surelerde) daha çok göze çarpmaktadır. Zira bu duaların ve surelerin birçoğu çocukluk döneminde öğrenildiğinden yoğun telaffuz hatalarıyla malul olmakta ve bu hataların düzeltilme süreci hem öğrenciler hem de öğreticiler açısından yeni ezber yapma sürecine nazaran çok daha yorucu ve zorlayıcı bir hal almaktadır. Bu tür olumsuz durumları ortadan kaldırmak için öncelikle, ayet ve surelere hiç bilmiyormuş gibi yaklaşımları ve bireysel çalışma yapmadan önce iyi bir okuyucudan (fem-i muhsin) defalarca dinleme yapmaları öğrencilere hatırlatılmalıdır. Akabinde muhtemel hata yapılabilecek harfler/kelimeler kırmızı ile işaretlenerek hem yanlış hem doğru telaffuzlar peş peşe seslendirilmeli ve örnek tilavetler eşliğinde yaygın olan hatalı okuyuş şekilleri sunularak ve hata üzerinde yoğunlaşarak bol tekrar yaptırılmalıdır.

2.4. Vakf ve İbtidâ Kurallarını Bilmemek

Tecvide dair kimi eserlerde Hz. Ali’ye (r.a.) atfen tertîl kavramı, “Harfleri iyi bir şekilde (tecvid ile) okumak ve vakf/duruş yerlerini bilmek” (تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَمَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ) şeklinde tarif edilmektedir.¹⁹ Bu durum, nitelikli bir Kur’an tilavetinin vakf/duruş ve ibtidâ/kalkış kurallarını bilmeye bağlı olduğunu göstermektedir. “Sesle beraber nefesi kesmek” anlamına gelen vakf (duruş) ile bunun zıddı olan ve “bir şeye başlamak” anlamına gelen ibtidâ (kalkış) konusunda yaşanan zorlukları, bu bağlamda yapılan hataları ve bunların sebeplerini şu şekilde özetlemek mümkündür: (i) Genel ve özel duruş/kalkış kaidelerini bilmemek. (ii) Durak işaretleri olan harflerin (secâvend) ne anlama geldiğini bilmemek.

¹⁸ Kur’an dersi hocalarının yukarıda verilen örneklerden ilhamla her bir tecvid konusuna dair örnek uygulamaların yoğun olarak geçtiği sure ve sayfaları derse girmeden önce araştırıp tespit etmesi ve derslere hazırlıklı olarak girmesi son derece önemlidir.

¹⁹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâati’l-‘aşr*, 1/209.

(iii) Yetersiz çalışma sebebiyle okuma hızının yavaş olması, dolayısıyla da ayetleri sekte yapar gibi duraklayarak veya kelimeleri bölerek okumak. (iv) Anlam bütünlüğünü bozacak şekilde durmak/kalkmak. (v) Nefes problemi yaşamak veya nefesi ayarlayamamak.

Bu tür problemlerin/engellerin ortadan kalkması için yapılabilecek olan faaliyetleri ise şu şekilde özetleyebiliriz: (i) Öncelikle bir ayeti, kelimeler arasında duraklayarak (kesinti yaparak) okumanın önüne geçmek için özelde o ayetin genelde tüm sayfanın yüzüne çokça tekrar edilmesi ve gerekiyorsa da yazılarak kelimelere göz aşinalığının sağlanması gerekir. (ii) Genel vakf (duruş) kaidesinin “sükûn üzere ve kelime sonunda durmak” olduğu ilk başta bilinmelidir. Daha sonra da özel duruş kaidelerine örnek olarak sonu “iki üstün”, “kapalı te”, “med/uzatma harfleri”, “medd-i lîn”, ve “şeddeli harf” ile biten kelimelerde nasıl durulacağı örnekler eşliğinde kavranmalıdır. (iii) İbtidânın (kalkış) sükûn ile değil, hareke ile olduğu fark edilmelidir. (iv) Anlam bütünlüğünü bozacak şekilde yanlış yerde durmanın önüne geçebilmek için öncelikle güzel okuyan hafızlardan çokça hatm-i şerif dinlemek, bu konuda pratik kazanımların elde edilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca Arapçada “İsim-Fiil-Harf” olmak üzere kelimenin üç çeşit olduğu ve bu kelime türlerine ait genel teknik özelliklerin neler olduğu kısaca bilirse kelimeler arasındaki bağlantıların fark edilmesi sağlanarak yanlış duruş-kalkışların bir nebze de olsa önüne geçilebilir. Bu bağlamda kelime mealî çalışmalarının da faydası olabilir. (v) “Secâvent” denilen durak işaretlerinin ne anlama geldiğini öğrenmek de duruş-kalkışlardaki hataları azaltmaya yardımcı olacaktır. Bu minvalde evveleminde şu bilgiler önemlidir: Durmanın öncelikli olduğu durak (vakf) işaretleri (ﻡ) ve (ﻁ) harfleri, durulmayacak olan ise (ﻝ) harfidir. (ﻋ) durağı, yeni bir konunun başladığı, birbirine yakın olan “üç noktalı” durak işaretleri (vakf-ı muânaka) ise sadece birinde durulacağına işaret etmektedir. Bunların dışında kalanlarda ise durmak ya da geçmek caizdir. (vi) Son olarak, doğru nefes egzersizleriyle nefes yetersizliğinden kaynaklanan yanlış vakfetmenin önüne geçilebilir veya bu problem aza indirilebilir. Böylece nitelikli bir tilavetin önündeki önemli bir engel daha izale edilmiş olur.

2.5. Okuyuş Usullerinin Detaylarına Vakıf Olamamak

Hadr, tedvir ve tahkik gibi okuyuş usullerini (tilavet mertebelerini) bilmemek veya okuma esnasında bu usullerden birini istikrarlı olarak sürdürmemek, nitelikli bir Kur’an tilavetinin engellerindendir. Bu durum, kaçınıcı vitesle gideceğine bir türlü karar veremeyen ve bu sebeple de hızını ayarlayamayan acemi bir şoförün haline benzemekte olup seyir (okuyuş) esnasında okuyucunun hatalar yapmasına neden olmaktadır. Zira tilavet mertebelerini ve bunlara ait ölçüleri bilmeyen bir okuyucunun nitelikli bir icrada bulunması son derece zordur. Med (uzatma) veya ğunne (tutma) ölçülerindeki tutarsız ve istikrarsız uygulamalar, cemaatle namazlarda veya Kur’an meclislerinde muktezâ-yı hâle mutabık olmayan okuyuş usulleri ve seslendirmedeki ifrat veya tefrite varan tüm ölçsüzlükler, büyük oranda bu alandaki bilişsel boşluklardan veya yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kişinin öncelikle hadr, tedvir ve tahkik olmak üzere her üç okuyuş usulünün özelliklerini bilmesi, hangi usulle okuyacağına karar vermesi ve okuyuş usullerine uygun olan uzatmaların (med) ve tutmaların (ğunne) asgarî ve âzamî ölçülerini bilmesi gerekir. Bu konuda şöyle pratik bir yöntem takip edilebilir: Örneğin med konularının hadr usulüne göre kaç elif miktarı uzatılacağına kavranılabilmesi için, öncelikle med konuları sıraya göre öğrenilir: (Medd-i Tabîî, Medd-i Muttasıl, Medd-i Munfasıl, Medd-i Lâzım, Medd-i Ârız, Medd-i Lîn).

Daha sonra da Hadr usûlüne göre bunların kaç elif miktarı uzatılacağı yukarıdaki sıraya göre rakamsal olarak yazılıp kaydedilir: (1, 2, 1, 2-3, 1, 1).²⁰ Aynı yöntem, tahkik ve tedvir için de yapılabilir. Böylece Kur'an'ın farklı okuyuş usulleriyle okunması konusunda bilişsel alana dair temel zihinsel faaliyetler tamamlanmış ve konuya dair anlama, kavrama, uygulama, analiz ve sentez basamaklarının önündeki engeller kaldırılmış olacaktır.

2.6. Temsîlî Okuyuş Usullerini Bilmemek

Nitelikli Kur'an tilavetinin ve eğitiminin önündeki bilişsel engellerden birisi de okuyucuların (kârî) ve öğreticilerin (mukrî) manaya uygun bir seslendirmenin nasıl olacağını bilememeleridir. Hâl böyle olunca kişi, manayı hissederek veya hissettirerek okuma güzelliğinden mahrum kalmakta; bazen de yanlış ses tonlaması (vurgu/nebr) sebebiyle harflerin ve kelimelerin medlûl, mefhûm ve manalarına mutabık olmayan bir seslendirme yapmaktadır. Hâlbuki harfleri, kelimeleri veya ayetleri yerine göre farklı ses tonuyla okumak önemli telaffuz keyfiyetlerinden olup nitelikli/sahih bir tilavetin de tamamlayıcı unsurlarındandır.²¹

Nitelikli Kur'an tilavetinin önündeki bu engeli, "Kur'an'ı tek yönlü/tek boyutlu okumak" şeklinde de ifade edebiliriz. Nitekim toplumumuzda bazı kimseler Kur'an'ı okumaktan meal/tefsir okumayı anlayarak onu sadece akıllarıyla okurken, bazı kimseler ise onun anlamı üzerinde tefekkür etmeden sadece lafzen okuyor veya dinliyorlar. Hâl böyle olunca birinci gruptakiler hissetmekten, diğerleri ise anlamaktan mahrum kalıyor. Hâlbuki olması gereken, her iki anlayıştaki eksik olan tarafı ikmâl edip, Kur'an'ı hem akıl hem kalp hem de kalıp (dil ve tüm azalar) ile tilavetin, kıraatin ve tertîlin hakkını vererek en güzel biçimde okumaktır. Mamafih, tertîli salt tecvidden veya tefsirden ibaret sanmamak; Kur'an tilavetinde kalbin, aklın, dilin (Arapçanın, tefsirin, tecvidin) ve sesin (musikinin) tüm imkânlarını seferber ederek bütüncül bir yaklaşım sergilemek, yapılacak en doğru davranış olacaktır. Aksi halde zamana ve zemine uygun sure ve aşır okumak ve okuyuş anında manayı yansıtacak doğru ses tonunu yakalayabilmek mümkün olmayacak, okuyuş hem okuyan hem de dinleyen açısından şekli bir seslendirmeden öteye geçmeyecektir. Böyle bir neticenin zuhur etmemesi için kişinin, Kur'an'ı okumaktan maksadın ne olduğunu bütüncül bir yaklaşımla idrak etmesi, aynı zamanda da Arapça, meal, tefsir ve usule dair yeterli bilgilerle muttasıf olması mühimdir. Ayrıca indirgemeci bir yaklaşımla Kur'an'ı okuma eylemini belirli kalıplara hapsedmemesi bunun için de kıraat, tilavet ve tertîl kavramlarını doğru bir şekilde kavraması son derece önemlidir.²²

²⁰ Farklı okuyuşlardaki med ölçülerinin süresinin değişkenliği hakkında detaylı bilgi için bk. Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *Kitâbü'l-keşf 'an vücûhi'l-kırâati's-seb' ve 'ilelihâ ve hucecihâ*, thk. Muhyiddîn Ramazân, (Şâm: Matbûâtü Mecma'i'l-Lüğa el-'Arabiyye, 1974), 1/58; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâati'l-'aşr*, nşr. Ali Muhammed Debbâ (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 1/314, 317, 334; Ali el-Kârî Nureddin Ali b. Sultan, *el-Minehu'l-fikriyye şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*, (Mısır, 1367/1946), 51, 56; Ebü'l-Hasen Ali b. Süleymân el-Ensârî el-Kurtubî, *Tertîbü'l-edâ ve beyânü'l-cem'i fi'l-ikrâ'*, thk. Abdullah b. Muhammed Ekîk, (Fâs: Dârü'l-Emân, 2013), 142; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 325-328; Akdemir, *Tecvid-i mâhir*, 305-307.

²¹ Kur'an tilavetinde nebr ve temsîlî okuma hakkında detaylar için bk. Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Ri'âye*, 245-252; Ali Rıza Sağman, *Sağman Tecvidi*, (İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1955), 76-91; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 337-345; Karaçam, *Kur'an Tilâvetinin Esasları*, 407-422; Kadri Yıldırım, "Arap Dilinde Nebr (Vurgu)", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2003), 163-191; Alican Dağdeviren, "Kur'an Tilavetinde Temsil", *Ekev Akademi Dergisi* 12/35 (2008), 49-61; Akdemir, *Tecvid-i mâhir*, 282-289.

²² Bu kavramların detayı için bk. Yavuz Fırat, "Kıraat Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırılması", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2002), 258-269; Maşalı, "Kur'an Okumanın Keyfiyeti ve Okuma Düzeyleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi", 75-88; Latifshah Madatov, *Kur'an'da Kıraat Tilâvet ve Tertîl Kavramları*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 5-35;

Temsilî okuyuşa dair bir yatkınlığın oluşabilmesi için derslerde örnek metinler eşliğinde kelime meali ve tefsir uygulaması yapmak faydalı olacaktır.²³ Ayrıca öğrencilere örnek sure veya aşırı dinletilerek veya bizzat öğretici tarafından okunarak temsilî okuma çerçevesinde üç önemli kavram olan “nebr”, “raf-ı savt” ve “haf-d-ı savt” kavramlarının; dolayısıyla da manaya uygun ses tonunun nasıl ayarlanması gerektiğinin uygulamalı olarak gösterilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda, Bakara Suresi’nin 258. ayeti, Âl-i İmran Suresi’nin 181. ayeti, Maide Suresi’nin 64. ayeti, Tevbe Suresi’nin 30. ayeti, Nahl Suresi’nin 96. ayeti, Yasin Suresi’nin 77-78 ve 79. ayetleri, Nâziât Suresi’nin 24 ve 25. ayetleri, Fecr Suresi’nin 15 ve 16. ayetleri ve Kevser Suresi’nin 1. ayeti ses tonunun manaya uygun olarak nasıl ayarlanacağını göstermek için öğrencilere örnek kabilinden sunulabilir.²⁴

3. Psiko-Motor/Devinişsel Engeller

Kur’an tilaveti, kişisel beceri ve kabiliyet gerektiren bir özelliği haiz olduğu için bu alanda psiko-motor/devinişsel/devinsel engellerin neler olduğunun tespit edilmesi, nitelikli bir tilavetin önündeki engellerin kaldırılabilmesi açısından son derece önemlidir. Zira Kur’an tilavetinde sadece teorik bilgi edinmek yeterli olmamakta; edinilen bu bilgilerin -teoriye uygun bir şekilde- pratiğe aktarılması gerekmektedir. “Tecvidde bilmek yapabilmektir” sözünün ifade ettiği anlam da bu realiteye dikkat çekmektedir. Bu bağlamda kişinin sahih bir tilavet icra edebilmesinin önündeki uygulamaya dair (psiko-motor) engelleri, aşağıdaki alt başlıklar çerçevesinde incelememiz mümkündür:

3.1. Harflerin Mahreçlerine ve Sıfatlarına Uygun Olmayan Şekilde Telaffuz Edilmesi

İnsanlar için sağlıklı hücreler, binalar için de sağlam tuğlalar ne kadar önemliyse, güzel Kur’an tilaveti için de harflerin doğru ve güzel telaffuzu o kadar önemlidir. Her şeyin olduğu gibi harflerin de “ismi”, “resmi” ve “müsemması” vardır. Dolayısıyla “Harfler isimleriyle anılır, resimleriyle yazılır ve müsemmalarıyla (sesleriyle) okunurlar.”²⁵ Merhum İsmail Biçer’in, “Harflerle kavga etmeyin onları sevip okşayın” sözüyle işaret ettiği gibi, Kur’an’ı güzel tilavet edebilmenin en önemli şartlarından biri, harflerin mahreçlerinin çok iyi bilinmesi, tanınması ve doğru telaffuz edilmesidir.

Bunun için yukarıda bilişsel hedefler bağlamında ifade edildiği gibi özetle şöyle bir yöntem takip edilebilir: (i) Öncelikle harflerin isimleri alfabetik sıraya göre ve doğru bir telaffuz ile öğrenilir/öğretilir. (ii) Harflerin isimlerinden sonra en uzak olan boğazın sonundan dudaklara doğru cüz’î mahreçler öğrenilir/öğretilir. (iii) Cüz’î mahreçlerin her birinin küllî mahreç bölgelerinden hangisine ait olduğu belirlenir. Böylece okuyucu tarafından mahreçler arası fark ve irtibatın anlaşılması sağlanır. Bu noktada şema ve tablolardan faydalanılabilir.²⁶

Mehmet Okuyan, *Kısa Surelerin Tefsiri*, (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011) 1/42; İrfan Çakıcı, “Kur’an Tilavetinde Nitelik Sorunu”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 18/1 (2018), 148-161.

²³ Bunun için öğrencilere muhtelif kelime mealleri ile Dr. Necla Yasdıman’ın, *Kur’an Ufku* adlı eseri (İstanbul: Azim Dağıtım, 2013) tavsiye edilebilir.

²⁴ “Nebr”, “Raf-ı savt” ve “Haf-d-ı savt” kavramları çerçevesinde temsilî okumanın uygulaması yapılırken ses tonunun yükseltilmesi veya düşürülmesi gereken ayetlere dair detaylı örnekler için bk. Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 337-345; Karaçam, *Kur’an Tilâvetinin Esasları*, 414-422; Dağdeviren, “Kur’an Tilavetinde Temsil”, 51-60; Akdemir, *Tecvîd-i mâhir*, 283-289.

²⁵ Mehmet Ali Sarı, *Tashih-i Huriûf Notları*, (İstanbul, 2011), 27.

²⁶ Detaylı bilgi için bk. Emrullah Tuncel, “Kur’an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2021), 375-381.

Harflerin okunuşuna dair bilişsel hedeflerin gerçekleşmesinin ardından psiko-motor becerilerin gelişmesi için mutlaka harekeli telaffuz (üstün-esre-ötreli), sükûnlu telaffuz, şeddeli telaffuz ve medli telaffuz uygulamaları yapılmalıdır.²⁷ Tüm bu aşamalardan sonra, bir öğrencinin, herhangi bir harfin mahrecini telaffuz etmekte zorlandığı görülürse, o harfin yoğun olarak geçtiği örnek sayfalar ödev olarak verilmelidir. Mesela “râ” (ر) harfi için Kamer Suresi, Fecr Suresi, Kadir Suresi, Asr Suresi ve Kevser Suresi; “kef” (ك) harfi için İnşirah Suresi, “qaf” (ق) harfi için Felak Suresi ödev olarak verilebilir.

Nitelikli bir Kur’an tilaveti için harflerin mahreçlerinin ardından sıfatlarının (karakterlerinin) doğru bilinip uygulanması da son derece önemlidir. Bu sebeple Kur’an tedrisatı ile meşgul olan bir kişinin, sırasıyla zıttı olan ve olmayan lâzîmî sıfatları, akabinde de ârizî sıfatları öğrenip harfleri bu sıfatlara mutabık bir şekilde telaffuz etmeye özen göstermesi gerekmektedir.²⁸

Lâzîmî ve ârizî sıfatların ardından kuvvet ve zayıflık bakımından sıfatların tasnifinin yapılması, sıfatlara dair öğrenilen bilgilerin içselleştirilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda harflerin, sahip oldukları sıfatlar itibariyle kuvvetliden zayıfa veya zayıftan kuvvetliye doğru bir tasnifinin yapılması; sahih bir telaffuzun gerçekleşmesinde ve sağlam bir altyapıya sahip olma noktasında okuyucuya önemli katkılar sunacaktır.²⁹

Nitelikli bir tilavet için harflerin sıfatlarıyla onlara ait hareketlerin standart bağlantılarının doğru kurulması da oldukça önemlidir. Zira uygulamada kalın ve ince sıfatlara sahip olan kimi harflerin üstün, esre ve ötreli durumlarda hangi sesle okunacağına dair birtakım hatalar veya tutarsızlıklar gözlenmektedir.³⁰ Örneğin fethalı ince harfleri kimi zaman kalın bir “â” sesi (fetha-i şedîde) ile okumak bu hatalar cümlesindedir. Nitekim Kureş Suresi’nin birinci ayetinde ince olan “lâm” harfini “li-**ilâfi**” şeklinde kalın okumak, ikinci ayetinde yer alan “rihlete” kelimesindeki ince olan “râ” harfini ise kalın bir sesle “**rihlete**” şeklinde okumak bu duruma örnek olarak zikredilebilir. Aynı şekilde “nesteîn” (نَسْتَعِينُ) kelimesindeki (ن) harfini “Nestâin” şeklinde okumak veya (وَلَوْلَا الدِّي) kelimesindeki (و) harfini “ve li-**vâlideyye**” şeklinde kalın okumak, nitelikli bir tilaveti zedeleyen bu kabil hatalı okuyuşlardandır.³¹

Birbirinin zıttı karakterlere sahip olan iki harf arasında ses transferi hatası diye tanımlayabileceğimiz bir seslendirme yapmak da mahreç ve sıfatların doğru uygulanmamasından kaynaklanan tilavet engellerindedir. Rahman Suresi’nin 8. ayetinde yer alan “tedğav” (تَطْعَوَا) kelimesinin okunuşunda ince olan (ط) harfinin etkisiyle bir sonraki kalın sesli olan (ط) harfinin “dâl” (د) gibi incelti olarak okunması veya Fîl Suresi’nin ilk ayetinde yer alan “Elem tera” kelimesindeki kalın “râ” harfini, bir önceki ince sesli (ق) harfinin etkisiyle “Elem tere” şeklinde okumak, harfler arasında ses transferi hatası yapmaktan kaynaklanmaktadır.

²⁷ Detaylar için bk. Tuncel, “Kur’an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü”, 384-389.

²⁸ Harflerin sıfatlarına dair detaylı bilgiler için bk. İbnü’l-Cezerî, *el-Mukaddime*, 2-3; Saçaklızâde, *Cühdü’l-mukill*, 147-158; Mersafî, *Hidâyetü’l-kârî*, 75-110; Nasr, *Nihâyetü’l-kavli’l-müfîd*, 42-65; Mahmûd Halil Husarî, *Ahkâmü kirâati’l-Kur’âni’l-Kerîm*, (Mekke: el-Mektebetü’l-Mekkiyye, 1995), 147-231; Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, 113-126; Pakdil, *Talim Tecvîd ve Kıraat*, 68-81; Kara, *Tecvid: Kur’an Okuma Kâideleri*, 34-54; Çavsânî, *İlmü’t-tecvîd*, 95-116; Akdemir, *Tecvîd-i mâhir*, 51-76; Tuncel, “Kur’an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü”, 381-394.

²⁹ Kuvvetli ve zayıf sıfatlar ve bu sıfatları bünyesinde taşıyan harflerin detayları için bk. Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Ri’âye*, 115-139; Küçük, “Kur’an Harflerinin Sıfatları”, 66-67.

³⁰ Mehmet Akif Koç, “Harf Eğitiminde Arap-Türk Ağzı İkilemi Üzerine”, *Tarihten Günümüze Kıraat İlimi: Uluslararası Kıraat Sempozyumu*. (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 587.

³¹ Bu tür hatalara dair çeşitli örnekler için bk. Dâni, *et-Tahdîd fi’l-itkân ve’t-tecvîd*, 139-140; Tuncel, “Kur’an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü”, 382-383.

Kalın ve ince karakterli harfleri, onların hareketleri doğrultusunda doğru olarak seslendirebilmenin, okuyucunun lisanında iyice yerleşebilmesi için, içerisinde buna dair bol örnekleri barındıran Tâha, Tûr, Necm, Nebe, Nâziât, Abese, Ğâşiye, Âlâ, Fecr, Şems, Leyl, Duha, Kadir, Âdiyat, Asr, Fîl ve Kureyş gibi sureler, yetkin/ehil (fem-i muhsin) bir hoca eşliğinde çokça tekrar edilmelidir. Zira bu sayede kişi, harflere ait sıfatları onların hareketleri doğrultusunda doğru olarak telaffuz etmede pratik bir özellik/beceri kazanmış olacaktır.

Harflerin mahreç ve sıfatlarına uygun bir şekilde seslendirilmesindeki önemli engellerden birisi de sakin harflere hareke verme hatasıdır. Bu tür hatalar daha çok Kalkale harflerinde, tenvin ve sakin nun harfi ile ilgili tecvid konularından İzhar'ın uygulanmasında, dil ucu ve dudak harflerinin telaffuzunda görülmektedir. Bu sebeple sakin lâm, sakin mîm, sakin nûn ve sakin hemzenin telaffuzunda mezkûr harflerin hakkını ve müstehakkını vererek (ifrat ve tefritten uzak bir şekilde) seslendirmeye özen göstermek son derece önemlidir.³²

Mahreç ve sıfatları itibarıyla birbirine yakın olan harfleri idğam kurallarına aykırı bir şekilde birbirine katarak okumak, harflerin mahreç ve sıfatlarına mutabık olmayan bir seslendirme örneğidir. Örneğin, nûn harfinden önce sâkin bir lâm harfinin geldiği “cealnâ” جَعَلْنَا (Yâsîn, 36/ 8) ve “erselnâ” اِرسَلْنَا (Yâsîn, 36/14) gibi kelimelerin, bazı okuyucular tarafından جَعْنًا (ceannâ) veya اِرسِنًا (ersennâ) şeklinde nûn harfinin şeddesiyle hatalı bir şekilde okunduğu; benzer bir şekilde “rabbenâğfirli” رَبَّنَا اغْفِرْ لِي (رَبَّنَا اغْفِرْ لِي) kelimesinin de çift lâm ile “rabbenâğfilli” (رَبَّنَا اغْفِرْ لِي) şeklinde okunduğu görülmektedir.³³

Nitelikli Kur'an tilavetinin temelini teşkil eden harflerin mahreç ve sıfatlarına uygun bir telaffuz ile seslendirilmesi için mahreç ve sıfatlara dair bilgilerin içselleştirilmesi de son derece önemlidir. Bu bağlamda İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) Mukaddime adlı eserinde yer alan “Mehâricü'l-Hurûf” ve “Sıfâtü'l-Hurûf” başlığı altındaki manzum ifadelerin ezberlenmesi, bu alanın talipleri açısından faydalı olacaktır.³⁴

3.2. Vurgunun Yanlış Yerde Yapılması

Nitelikli Kur'an tilavetinin önündeki engellerden birisi de kelimeleri telaffuz ederken vurguyu yanlış yerde yapmaktır ki bu durum, iki ayrı kelimeyi Türkçedeki ulama gibi birleştirerek okumaya yol açmaktadır. İstiâze cümlesindeki “billâhi” kelimesinin son hecesi olan “-hi” ile bir sonraki “mineş-şeytâni” kelimesinin ilk hecesini “himineş-şeytâni” diye okumak; Fatihâ Suresindeki iki ayrı kelime olan “iyyâke” (إِيَّاكَ) ile “na'büdü” (نَعْبُدُ) kelimelerini “iyyâ-kenabüdü” (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) şeklinde okumak; namazların sonundaki tesbihat bölümünde yer alan “lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü” (لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ) kelimelerini “küvelehül'hamdü” (كَوْلُهُ الْحَمْدُ) şeklinde vurguyu yanlış yerde yaparak okumak, vurgu hatalarına örnek olarak gösterilebilir.³⁵

³² Durmuş, Arslan, “Ebu Müzâhim Musa b. Ubeydullah el-Hakâni ve Kasidetü'r- Râiyyesi'nin Tecvid Tarihindeki Yeri”, *Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları: İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic XIII/15* (2018), 34-35; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 128, 147, 182, 193; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, s. 105, 168; Emrullah Tuncel, “İlk Dönem Tecvid Eserlerinin Teşekkülünde Lahn Olgusunun Etkisi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59 (2020), 113-114.

³³ Ebü'l-Hasan Ali b. Ca'fer b. Muhammed el-Mukri er-Râzi es-Saîdî. *et-Tenbîh ale'l- lahni'l-celî ve'l-lahni'hafl* (nşr. Gânim Kaddûri el-Hamed). Ürdün: Dâru Ammâr, 2000), 276-277; Tuncel, “İlk Dönem Tecvid Eserlerinin Teşekkülünde Lahn Olgusunun Etkisi”, 117.

³⁴ İbnü'l-Cezerî, *el-Mukaddime*, 5-6; Ahmed Hâlid Şükrî vd., *el-Münîr fî ahkâmi't-tecvîd*, (Ammân: Cem'iyetü'l-Muhafaza ale'l-Kur'âni'l-Kerîm, 2003), 87.

³⁵ Bu tür vurgu hatalarına dair örnekler için bk. Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 337-342; Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, 221-224; Karaçam, *Kur'an Tilâvetinin Esasları*, 408-416; Dağdeviren, “Kur'an Tilavetinde Temsil”, 58-61; Akdemir, *Tecvid-i mâhir*, 282-285. Bu eserlerde zikredilen örnekleri öğrencilerle paylaşmak, konuya dair farkındalıkların gelişmesi açısından faydalı olacaktır.

Bu tür vurgu hatalarını düzeltmek için pratik olarak şu yöntemler uygulanabilir: (i) Öncelikle metin yazılı olarak görülmeli/gösterilmeli veya yazılmalı/yazdırılmalıdır. (ii) Arapça nahiv ilmi açısından kısa bir cümle tahlili (î'rab) yapılarak kelimelerin konumu ve birbirleriyle olan bağlantıları fark edilmeli/ettirilmeli. (iii) Kelimelerin orta ve son harflerinde değil, ilk harfinde ses vurgusunun (nebr) yapılması gerektiği unutulmamalı. (iv) Üstünlü lâm harfinde (lâm-ı te'kid'de) ve esreli lâm harfinde (lâm-ı tahsîs'de) ses vurgusu yapmanın okuyuşa güzellik katacağı unutulmamalıdır. (v) Vurgu hatası yapılan kelimelerin talimi sıkça yapılmalıdır.

3.3. Metne Aşına Olamamak

Okuyucuların yüzüne okuma konusundaki pratik eksiklikleri sebebiyle Kur'an metnine aşına olamamaları, nitelikli Kur'an eğitiminin ve tilavetinin önündeki psiko-motor engellerden birisidir. Zira bu durum, heceleyerek/kekeleyerek veya duraklayarak okumaya yol açmaktadır ki, bunun sebebi çoğunlukla bilişsel alandan ziyade psiko-motor alana dair eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Hâlbuki olması gereken, okuyucunun bir sayfayı yüzünden ve tecvidli olarak azami 1,5-2 dakikada okuyabilecek seviyeye gelmesidir. Bu düzeyi yakalayabilmek için kişinin her gün az da olsa yüzüne sayfa okumaya vakit ayırması, mümkünse bu sayfayı önce iyi bir okuyucudan (fem-i muhsin) dinlemesi ve bu dinleme esnasında ayetleri gözle takipten ödün vermemesi önemlidir. Bu düzenli okuma işi, ya günün veya akşamın belirli bir saatinde veya da her namazın ardından birkaç dakika ayrılarak yapılabilir. Böylece bir taraftan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Allah'ın en sevdiği amel, az da olsa devamlı yapılandır"³⁶ müjdesi tahakkuk etmiş diğer taraftan da kişinin yüzüne okuma pratiği vaktini ve kendisini yoğun bir şekilde meşgul etmeyen bir programla gerçekleşmiş olacaktır.

Metne aşına olma noktasında Kur'an tilavetine yeni başlayanlar için problem/engel teşkil eden bir husus da yüzüne okumaya zor metinlerden başlamaktır. Fatiha'dan hemen sonra Bakara Suresi ile başlamak bu duruma örnek olarak zikredilebilir. Zira evvelemirde böyle bir başlangıç, okumaya zor bir metinle başlamak demektir ki, bu durum şoförlük pratiği henüz gelişmemiş bir kişinin en işlek otoyolda araç sürmeye teşebbüs etmesine benzemektedir. Nitekim yüzüne okumaya yeni alışmakta olan bir kişinin Bakara Suresi gibi en uzun sureden başlatılması çoğu zaman surenin tamamlanamamasına, başlanan hatmin sürekli yarım kalmasına ve okuyucunun özgüven kaybı yaşamasına neden olabilmektedir. Hâlbuki belirli bir seviyeye gelene kadar kişinin birkaç sayfadan müteşekkil olan sureleri tercih etmesi, Rahman Suresi gibi tekrarlanan ayetleri olan bir sureyi veya Yasin Suresinin ilk sayfaları ve namaz sureleri gibi kulak aşinalığının olduğu metinleri seçmesi; kolay metinlerden zor metinlere doğru bir seyir takip edilmesi açısından daha isabetli olacaktır.

3.4. Dudak Hareketlerindeki Ölçsüzlük ("Diksiyon Sorunu")

Bilindiği gibi Kur'an tilavetinde vâv harflerinde ve ötreli harflerde dudaklar öne doğru uzatılır. Bu durum diksiyon dersi alıp da Türkçeyi güzel kullanan kimseler gibi Kur'an kıraatinde Kur'an'ın usulüne uygun ve daha güzel okunması için yardımcı bir faktördür. Eğer okuyucuda dudak hareketleri pratik haline gelmemişse bu durum, harekeler arasında ses transferine yani ses karışıklığına neden olmaktadır. Mesela esreli bir harften ötreli harfe geçerken eğer dudaklar zamanında ve yeteri kadar öne uzatılmazsa ötreli harfi bir önceki harf gibi esreli okuma durumu belirir ki, bu da okuyuşta lahne (yanlış/galat) yol açmaktadır.

³⁶ Müslim, "Müsâfirin", 216.

Örneğin, Kâfirun Suresi'nin son ayetindeki “dînüküm” (دِينُكُمْ) ifadesi, eğer ötreli nûn harfinde dudaklar zamanında öne doğru uzatılmazsa “dîniküm” (دِينِكُمْ) şeklinde yanlış bir “i” sesi ile telaffuz edilmiş olacaktır.

Bu alandaki problemlerin çözümü için şu yöntemler aşamalı olarak uygulanabilir: (i) Öncelikle müşâfehe ve semâ usulü gereği öğrencilerin, kıraati bizzat hocanın ağzından alıp sonra da ona okuyarak (arz usulüyle) tashih etmelerini sağlamak gerekir.³⁷ (ii) Dudak talimi açısından şeddeli harflere ve idğam uygulamalarına ayrıca ihtimam gösterilmesi elzemdir. Bu tür uygulamalarda şu üç hususa dikkat edilmesi önem arz etmektedir: a) Esreli ve üstünlü harften ötreli harfe geçişte dudaklar hemen öne uzatılır.³⁸ b) Ötreli harften üstün veya esreli harfe geçişte ise şeddeli harfe gelindiğinde dudaklar geriye çekilir.³⁹ c) İklab ve İhfâ-i şefevilerde “bâ” harfinin harekesine göre dudaklar ileri veya geri hareket ettirilir.⁴⁰ (iii) Nitelikli Kur'an tilavetinin önündeki psiko-motor engellerden biri olan dudak hareketlerindeki ölçsüzlüğü asgariye indirebilmek için dudak hareketlerinin yoğun olarak kullanıldığı, bir başka ifadeyle dudak hareketlerine dikkat etmenin çok daha fazla önem arz ettiği örnek sayfalar okunmalıdır. Bu sayede dudak taliminde kişinin/öğrencinin daha çabuk kabiliyet kazanması mümkün olacaktır. Okuyucularda doğru dudak hareketlerinin (dudak taliminin) yerleşerek meleke haline gelebilmesi için Nasr Suresi, Âdiyat Suresi, Bakara Suresi 270-274. ayetler, Âl-i İmran Suresi 10. ayet, Âl-i İmran 116-121. ayetler, En'am Suresi'nin 3. sayfası (19-27. ayetler) ve Âraf Suresi'nin 2. sayfası (12-22. ayetleri) sıkça tilavet edilebilir. Ayrıca bu ayet, sure ve sayfaların, öğretici tarafından edâ usulüyle koro halinde meşk ve talim ettirilmesi, öğrenciler açısından da dudak taliminin pratik bir hal almasında son derece faydalı olacaktır.

3.5. Uzatmalarda ve Tutmalarda Ölçsüzlük

Nitelikli Kur'an tilavetinin önündeki engellerden birisi de okuyucuların uzatmaya (med) ve tutmaya (ğunne) dair konularda eksiklik veya fazlalık şeklinde tezahür eden ölçsüz seslendirme yapımlarıdır. Bu alanda müşahede edilen en bariz hatalardan biri, uzatılmayacak yerleri uzatmak, uzatılacak yerleri uzatmamak veya gereğinden fazla uzatmaktır. Uzatılmayacak yerleri uzatmaya dair yapılan hatalara örnek olarak Bakara Suresi'nin 17. ayetinde yer alan (مَتَّالُهُمْ كَمَاتِلٍ) kelimelerindeki (ث) ve (م) harflerini uzatarak “mesâlühüm kemâseli” (مَتَّالُهُمْ كَمَاتِلٍ) şeklinde okumak ve Kevser Suresi'nin 3. ayetinde yer alan “İnne şânieke” (إِنَّ شَانِيَكَ) kelimesini “İnnâ” (إِنَّا) şeklinde uzatarak okumak gösterilebilir. Uzatılacak yerleri uzatmamaya ise, Bakara Suresi'nin 135. ayetindeki (وَقَالُوا كُونُوا هُودًا) kelimelerinde peş peşe gelen medd-i tabiilerinden bazılarını uzatmamak, Kureyş Suresi'ndeki “İlâf” (إِلَافٍ) kelimesindeki hemzeyi uzatmadan (الَافِ) “ilâfi” şeklinde okumak ve Nâs Suresi'nin 5. ayetinde yer alan (فِي صُدُورِ النَّاسِ) ifadesindeki “dû” (دُو) hecesini uzatmadan okumak gibi örnekler verilebilir. Gereğinden fazla uzatmayla ilgili olarak, medd-i tabii ile biten kelimelerin bitiş eliflerini tabii medden fazla uzatmayı örnek olarak gösterebiliriz: (إِنَّهُ كَا). (تَوَابًا).

³⁷ Kelime telaffuzundan önce öğrencilere gerek dudaklarını önde toplatıp dairesel hareketler yaptırarak, gerekse de üst ön dişlerle alt dudağı hafifçe yumuşatarak buna benzer dudak talimi yaptırmak faydalı olacaktır.

³⁸ (وَأَسْرُوا - هُمَزَةٌ لَمْرَةٌ - مَنْ يُؤْمِنُ) örneklerinde olduğu gibi.

³⁹ (كَلَهُ - وَيَلُّ لِكُلِّ - أَتَحَاجُّونِي) örneklerinde olduğu gibi.

⁴⁰ (يَبُوعًا - مِنْ بَطُونِهَا - لِيُبْنِدًا) örneklerinde olduğu gibi.

Bu tür problemlerin çözümü için: (i) Okunacak sayfa önceden iyi bir okuyucudan dinlenilmelidir. (ii) Sayfada uzatmaların olduğu yerler önceden kalemle işaretlenmelidir. (iii) Okuma esnasında kalem veya ok işareti gibi bir cisimle takip yapılarak kelimelerden önce hecelerin doğru okunmasına dikkat edilmelidir. (iv) Gerekirse uzatmaya dair yanlışlar giderilene kadar heceleyerek okuma yapılmalıdır.

Uzatma ve tutmalara dair hatalarda göze çarpan bir diğer husus, aynı tecvid konularının uygulamasında standart bir ölçüyü koruyamamak dolayısıyla da birinde az, diğerinde çok uzatmak veya tutmaktır. Bu durum, yürürken bir büyük bir de küçük adım atan ve belirli bir ahenk/ritim tutturamayan kişinin durumuna benzemektedir. Bu tür hatalar, şu hususlara dikkat edilerek zamanla ortadan kaldırılabilir: (i) Öncelikle gözlerin yabancılık çekmeyecek derecede metne âşina olması gerekir. (ii) Daha sonra da uzatma ve tutmaya dair konuların önce adının sonra da karşılaştırmalı olarak konumunun (ölçülerinin) iyi kavranması gerekir ki, usta şoförün “yol boyunca zemine uygun hızını ayarlaması gibi tilavet boyunca uygun okuyuş ölçüleri kolaylıkla ayarlanabilsin. (iii) Med ve ğunneye dair tecvid konularını bilmekle beraber “Hadr-Tedvîr-Tahkîk” gibi okuyuş usullerine uygun uzatma ve tutma ölçülerinin de bilinmesi gerekir. Aksi halde okuyuş esnasında riskli ve rastgele bir tavır sergilenebilmektedir. Bu duruma düşmemek için, tutma ve çekmelerde rastgelelikten sakınmak, bunun için de okuyuş usullerinin her birine dair ayrı ayrı uygulama/pratik yaparak çokça tilavet etmek ve bu sayede metne âşina olmak gerekir. Bu bağlamda med/uzatma konularına dair Kâfirûn Suresi ve Nisa Suresi’nin 141-147. ayetleri, tutma ölçülerinin uygulamasına dair de Âl-i İmran Suresi’nin 154-157. ayetleri örnek metin olarak sıkça okunabilir.

Tutmalar konusundaki bariz hatalardan birisi de şeddeli “lâm” harfîni, özellikle de lafzattullahı telaffuz ederken şedde payından fazla tutmak şeklinde cereyan etmektedir ki, bu konuda doğru telaffuzun yerleşebilmesi için (şeddeli “lam” harfinin talimi için) Mücâdele Suresi, Mâûn Suresi ve Nasr Suresi tekrar edilebilir.

3.6. Ezber Metodu Oluşturamamak

Kur’an öğretiminde karşılaşılan önemli güçlüklerden biri de kişilerin ayet ve sureleri nasıl ezberleyeceklerine, ezberlerini hangi usulle koruyacaklarına dair net bir yöntem ve tekniğe sahip olamamalarıdır. Bunun için şu adımlar uygulanmalıdır: (i) Kulak Doygunluğu: Ezberlenecek metin, fem-i muhsinden defalarca dinlenip önce kulak doygunluğunun sağlanması gerekir. (ii) Göz Aşinalığı: Öğrenmede ve bir metni ezberlemede en önemli organlarımızdan biri hiç şüphesiz gözlerimizdir. Çünkü insanın gördüklerini unutma ihtimali, duyduklarına oranla daha düşüktür. Bu sebeple ezber yapacak kişinin mümkünse rahat okuyabildiği ve alıştığı aynı mushaftan ezberini yapması daha isabetli bir tercih olacaktır. (iii) Dil Alışkanlığı: Kulak, kelimelere âşina olduktan sonra sayfayı dil ile pürüzsüz ve takılmadan okuyabilecek seviyeye gelene kadar tekrar tekrar okumak ve böylece ayetlerin işitsel ve görsel hafızadan sonra dilsel hafızaya yerleşmesini de sağlamak gerekir. Akabinde ayetleri uzunluklarına göre birkaç parçaya ayırmak ve her bir parçayı önce birkaç defa yüzüne, sonra da birkaç defa da ezberden okumak faydalı olacaktır. Daha sonra kelimeler ve ayetler aynı yöntemle çalışılarak birleştirilir ve birbirleriyle olan bağlantıları kurularak hafızada kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe yerleşmeleri sağlanmış olur. (iv) Doğru Zaman ve Mekân: Ezber yapacak kişinin gerek fizyolojik gerek de psikolojik olarak kendisini rahat hissedeceği bir zaman ve zeminde çalışması ve zihnini dağıtacak etkenlerden uzak durması gerekir. Bunun için aşırı derecede soğuk veya sıcak bir mekânda, aşırı derecede aç veya tok bir halde olmaması dikkat etmek gerekir.

Ayrıca seher vaktinin bereketinden istifade etmek de önemlidir. Bunun için bilincin kapanış saati olan uykudan önce ezberlenecek olan metin defalarca yüzüne okunur. Daha sonra özellikle televizyon vb. dikkat dağıtıcı herhangi bir şeyle meşgul olunmadan yatılır. Seher vakti uyanınca ilk iş olarak berrak bir zihinle ezberlenecek metin üzerinde çalışılır. Sonunda metnin kısa bir süre içinde çok daha kolay bir şekilde ezberlendiği görülecektir. (v) Yeterli Derecede Tekrar: Bilindiği üzere günümüz şartlarında ezberi yapmaktan ziyade onu korumak daha zordur. Bunun nedeni modern insana cazip gelen ve onu meşgul eden etkenlerin (çeldiricilerin) bir hayli fazla olması ve kişinin planlı ve düzenli bir tekrar programına sahip olmamasıdır. Dolayısıyla ‘okyanusu geçip de dereye boğulma’ misali, ezberde gösterilen performans, biraz da rehavete kapılmanın etkisiyle, onu korumada gösterilememektedir. Bunun için kişinin kendisi için uygun bir vakti ezber/tekrar saati olarak belirlemesi ve namazın imkanlarından faydalanması önemlidir. Bu minvalde namazda kıyamdayken Fatiha’dan sonra bir hafta boyunca sürekli yeni ezberlenen ayet ya da sureleri okumak veya -tesbihat gibi- namazlardan sonra ezberleri belirli periyotlarla tekrar etmek ezber tekrarı için plan ve program yapmakta zorlanan kişilere kolaylık sağlayabilir.

3.7. Özgün Tilavet Tarzı Oluşturamamak

İnsan doğuştan mukallit bir varlıktır. Kur’an eğitiminde insanın bu taklit edici vasfından faydalanmak elbette çok önemlidir. Ancak nasıl ki vücuda giren bir gıda, olduğu gibi muhafaza edilmeyip kana ve enerjiye dönüştürülüyorsa, Kur’an talebesi de güzel okuyan (fem-i muhsin) bir kişiden meşk ettiği makam ve usûlü kendi bünyesinde hazmederek kendine ait özgün bir tilâvet tarzı oluşturmalıdır. Aksi halde bu durum, o kişinin gereksiz zorlamalara girerek yapay bir okuyuş sergilemesine ve taklitten öteye geçememesine yol açmaktadır. Böyle bir kişinin tilavetindeki problemler, taklit ettiği bölümlerin haricindeki bir ayet ya da sureyi okurken daha çok tebarüz etmekte; taklit ederek okuduğu yerler ile taklit imkânı olmadan okuduğu yerler arasında nitelik açısından devasa bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Ayrıca böyle yapan kişi, Allah ile içtenlikle, samimi/ihlaslı bir şekilde değil, başkalarının ifade tarzıyla konuşmuş gibi olur ki, bu da ayetlerin mana ve ruhunu hissetmesine ve Kur’ân’ın letâfetinden istifade etmesine engel teşkil edebilir. Kur’an tilavetindeki önemli engellerden biri olan özgün tilavet tarzını oluşturamamaya dair bu tür problemleri ortadan kaldırmak için kişinin kendi ses yapısını, sesinin karakterini ve sınırlarını iyi tanıması; ayrıca sürekli dinlediği ayet, sure ve aşırılardan dışında hiç dinlemediği diğer ayet, sure ve aşırılar üzerinde de sesli olarak çalışması ve bunları gerek kendi kendine gerekse bilen bir üstadın huzurunda çokça okuması önemlidir.

3.8. Sesi ve Nefesi İyi Kullanamamak

Kur’an tilavetinde sesi ve nefesi dengeli ve güzel kullanamamak, iç ve dış aksamı son derece güzel dizayn edilmesine rağmen yeterli yakıtı olmayan bir arabanın durumuna benzer ki, bu durum yol güzergâhı boyunca o aracın güzellik ve konforunun yeteri kadar hissedilememesine yol açacaktır. Binaenaleyh, tecvid ve kıraat bilgisi almasına rağmen sesini ve nefesini doğru kullanamayan kişiler, ‘yolun durumuna göre yeterli yakıtı almayan sürücüler gibidir ki bu durum, ‘şoförü’ (okuyucuyu) ve ‘yolcuları’ (dinleyicileri) haddinden fazla yoracaktır. Bu sebeple Kur’an’ın letâfet ve halâvetini dinleyicilere daha iyi hissettirebilmek için onu tilavet eden kişinin ses ve nefesi doğru kullanma becerisine sahip olması son derece mühimdir. Bunu sağlayabilmek için de sesinin pest ve tiz taraflarını çok iyi tanıyıp seyir esnasında “zemin-meyan-karar” prensibine dikkat etmesi gerekir.

Ayrıca tilavet süresince, sürekli bir makamdan diğerine geçiş yapmak yerine, Kur'an'ın maneviyatını zedelemeyecek nitelikte bir makam seyrinin takip edilmesi ve Kur'an tilavetinde çok tiz perdelere yer vermemeye özen gösterilmesi önemlidir.⁴¹ Bununla birlikte doğru nefes alıp vermeye, çeşitli nefes egzersizleriyle diyaframı geliştirmeye ve sesi sadece gırtlaktan değil farklı bölgelerden de kullanabilmeye gayret etmek önemlidir. Bunun için şan ve makam dersleri gibi özel kurslar ve dersler almak, sesini ve nefesini güzel kullanan okuyucuları bol bol dinlemek ve internetteki çeşitli imkanları değerlendirmek, nitelikli tilavetin önündeki önemli engellerden biri olan ses ve nefesi kullanamama problemini asgariye indirmede okuyuculara önemli katkılar sağlayacaktır.

3.9. Namazın ve Caminin İmkânlarını Kullanamamak

Kur'an eğitiminde görülen önemli problemlerden birisi de yatılı kurslarda öğrenim gören öğrencilerin haricinde, kişilerin çoğunun planlı, programlı ve düzenli bir tilavet programına sahip olamamalarıdır. Bu durum hiç şüphesiz zamanı verimli bir şekilde planlayamamaktan kaynaklanmaktadır. Bu noktada beş vakit namaz, hem zamanı en kolay ve en verimli şekilde kullanabilmek hem de yüzüne ve ezber okuyuşlarını pekiştirmek için çok önemli bir fırsattır. Dolayısıyla Kur'an ile beş vakit namazı ve camiye buluşturabilen kişi hem namazlarındaki huşuyu artırmış hem de Kur'an ayetlerini düzenli ve planlı bir şekilde tekrar etme fırsat ve imkânını bulmuş olacaktır. Bunu sağlayabilmek için namazları mümkün mertebe camide ve kıraati güzel bir imamın arkasında cemaatle kılmaya özen göstermek önemlidir. Zira cemaat namazlarına istikrarlı bir şekilde devam etmek, kişinin tilavetinin gelişmesini önemli ölçüde etkileyecektir. Camiye gitme imkânı bulamayanların namazlarını evde cemaatle kılmaya gayret etmeleri de hem kendilerinin hem de ev halkının tilavet becerilerine katkı sağlayacaktır. Şayet evde de cemaat oluşturma imkânı yoksa, her namazın ardından -hazır abdestliyen ve engelleyici bir durum yokken (hazır bulunuşluk hâli mevcutken)- az da olsa düzenli olarak Kur'an okumayı alışkanlık haline getirmek oldukça önemlidir. Bütün bunlar, günümüzün yoğun temposuna ve farklı meşguliyet alanlarına rağmen, Kur'an talebelerinin - özellikle de hafızların- daha kolay bir çalışma ortamı oluşturabilmeleri, ezberlerini daha kolay muhafaza edebilmeleri ve nitelikli bir tilavet icra edebilmeleri açısından oldukça önemli fırsatlardır.

SONUÇ

Kur'an tilaveti hem duyuşsal (duygusal, vicdanî, affective), hem bilişsel (zihinsel, ma'rifî, cognitive), hem de psiko-motor (devinsel, harekî, devinişsel) alanları bünyesinde cemedin; bu yönüyle de inanç, bilgi, beceri, altyapı ve istikrar gerektiren çok yönlü bir niteliği haizdir. Bu özellikleri sebebiyle Kur'an tilavetinin bir taraftan ibadet vasfı, diğer taraftan da bilgi, beceri ve fedakârlık gerektiren özelliği eğitim süreci boyunca asla göz ardı edilmemeli; dolayısıyla nitelikli bir Kur'an eğitiminin, muhatapların önce duyuşsal, sonra bilişsel, sonra da psiko-motor alan basamaklarının adım adım inşasıyla mümkün olacağı unutulmamalıdır. Sahabenin "Bize önce iman, sonra Kur'an öğretili. Bu sayede (Kur'an okudukça) imanımız daha da ziyadeleşti" sözü, yukarıda zikredilen modelin, aslında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) öncülük ettiği ve bizzat uygulayarak başarısını ispatladığı nebevî bir eğitim modeli olduğuna delalet etmektedir. Zira bu modelde, insanın yetileri hem duyuşsal hem bilişsel hem de amelî boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınmakta ve buna uygun bir yaklaşım sergilenmektedir.

⁴¹ Sarı, *Tashih-i Hurûf Notları*, 48.

Bu yaklaşımdan ilham alarak çalışmamızda, günümüzün Kur'an eğitimindeki ve tilavetindeki nebevî usule aykırılık teşkil eden yanlış tutum, yöntem ve uygulamalar ele alınmış, modern eğitimin ve pedagojinin başlıkları muvacehesince kategorize edilerek tasnif edilmiştir. Tespit ve teşhis mahiyetindeki bu tasnifler sadece zikredilmekle yetinilmemiş, aynı zamanda söz konusu yanlışların meydana getirdiği engellerin nasıl ortadan kaldırılabileceğinin detayları da tarif ve tavsif edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Atilla. *Tecvîd-i mâhir*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019.
- Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Sultan. *el-Minehu'l-fikriyye şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*. Mısır, 1367/1946.
- Arslan, Durmuş. "Ebu Müzâhim Musa b. Ubeydullah el-Hakânî ve Kasîdetü'r-Râiyyesi'nin Tecvid Tarihindeki Yeri". *Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları: İnternational Periodical fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 13/15 (2018), 19-40.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatîb. *İktidâü'l-'ilm el-'amel*. Nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânânî. Beyrût: Mektebü'l-İslâmî, 1404/1984.
- Baş, Erdoğan. *Kur'an'ı Okuma Okutma ve Anlama Üzerine*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Bisse, Mahmûd Ali. *Fethu'l-Mecîd şerhu kitâbi'l-'amîd fi 'ilmi't-tecvîd*. Thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî. Kâhire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1992.
- Çakıcı, İrfan. "Kur'an Tilavetinde Nitelik Sorunu". *Mariye: Dini Araştırmalar Dergisi* 18/1 (2018), 147-175.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Dağdeviren, Alican. "Kur'an Tilavetinde Temsil". *Ekev Akademi Dergisi* 12/35 (2008), 49-61.
- Dânî, Ebû 'Amr Osman b. Sa'îd b. Osman. *et-Tahtîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*. Thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed. Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2000.
- Demirel, Özcan vd. "Beyin Temelli Öğrenmenin Yabancı Dil Öğretiminde Yeri". *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15/15 (2002), 123-136.
- Fırat, Yavuz. "Kıraat Tertîl ve Tilâvet Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırılması". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2002), 257-273.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*. 9 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1432/2011.
- Güven, Meral. "Eğitimde Program Geliştirme". *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. ed. Nejdî Karadağ- İlker Usta. 3-25. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Ğavsânî, Yahya Abdürrezzâk. *'İlmü't-tecvîd*. Dımaşk: Dâru'l-Ğavsânî, 2016.
- Halil b. Ahmed, el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-'Ayn*. Thk. Abdülhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2003.
- Husarî, Mahmûd Halil. *Ahkâmü kırâati'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Mekke: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 1995.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali Ali b. Yûsuf el-Cezerî. *el-Mukaddime fimâ yecibü 'alâ kârîi'l-Kur'âni en ya'lemeh*. Thk. Eymen Rüşdi Süveyd. Cidde: Dâru Nûri el-Mektebât, 2003.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali Ali b. Yûsuf el-Cezerî. *en-Neşr fi'l-kırâati'l-'aşr*. Nşr. Ali Muhammed Debbâ. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

İbn Sînâ, Ebû Ali el-Hüseyn b. Abdillâh b. Ali. *Esbâbü hudûsi'l-hurûf*. Thk. Muhammed Hasan et-Tayyân-Yahyâ Mir Alem. Dimaşk: Matbûâtü Mecma'î'l-lügati'l-'arabiyye, 1983.

Kablan, Zeynel. "Hedef Belirleme: Bilişsel Duyuşsal ve Devinişsel Alanlar". *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar Yaklaşımlar*. ed. Hasan Şeker. 1-35. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.

Kara, Ömer. *Tecvid Kur'ân Okuma Kâideleri*. İstanbul: İfav Yayınları, 2018.

Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. İstanbul: İfav Yayınları, 1984.

Kılıç, Mustafa. "Kur'an Eğitiminde Harflerin Sıfatlarından Renklendirme Yoluyla Yararlanma: Zıt Sıfatlar Örneğinde Bir Yöntem Önerisi". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 5/2 (2019), 233-280.

Koç, Mehmet Akif. "Harf Eğitiminde Arap-Türk Ağzı İkilemi Üzerine". *Tarihten Günümüze Kıraat İlmi: Uluslararası Kıraat Sempozyumu*. 585-596. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Kurtubî, Ebü'l-Hasen Ali b. Süleymân el-Ensârî. *Tertîbü'l-edâ ve beyânü'l-cem'î fi'l-ikrâ'*. Thk. Abdullâh b. Muhammed Ekîk. Fâs: Dâru'l-Emân, 2013.

Küçük, Cemil. "Kurân Harflerinin Sıfatları". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2017), 63-76.

Madatov, Latifshah. *Kur'ân'da Kırâat Tilâvet ve Tertîl Kavramları*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Maşalı, Müntehâ. "Kur'an Okumanın Keyfiyeti ve Okuma Düzeyleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi". *Usûl: İslam Araştırmaları* 15 (2011), 75-89.

Mekkî b. Ebî Tâlib, el-Kaysî. *Kitâbü'l-keşf 'an vücûhi'l-kırâati's-seb' ve 'ilelihâ ve hucecihâ*. Thk. Muhyiddîn Ramazân. Şâm: Matbûâtü Mecma'î'l-Lüğa el-'Arabiyye, 1974.

Mersafî, Abdülfettâh es-Seyyid Acemî. *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî*. Mısır: Dâru'n-Nasr, 1982.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.

Nasr, Muhammed Mekkî. *Nihâyetü'l-kavli'l-müfîd fi 'ilmi't-tecvîd*. Kâhire, 1930.

Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *er-Ri'âye li-tecvîdi'l-kırâ'e ve tahkîki lafzi't-tilâve*. Thk., Ahmed Hasan Ferhât. Ürdün: Dâru 'Ammâr, 1996.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *et-Tibyân fi âdâbi hameleti'l-Kur'ân*. Thk. Abdülkâdir Arnavut. Kuveyt, 1988.

Okuyan, Mehmet. *Kısa Surelerin Tefsiri*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.

Pakdil, Ramazan. *Talim Tecvid ve Kıraat*. İstanbul: İfav Yayınları, 2014.

Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb/et-Tefsîru'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.

Saçaklızâde, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'âşî. *Cühdü'l-mukall*. Thk. Salim Kaddûrî el-Hamed. Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2008.

Sağman, Ali Rıza. *Sağman Tecvidi*. İstanbul: Ahmed Sait Matbaası, 1955.

Saidî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ca'fer b. Muhammed el-Mukri er-Râzî. *et-Tenbîh ale'l-lahni'l-celî ve'l-lahni'hafî* (nşr. Gânim Kaddûrî el-Hamed). Ürdün: Dâru Ammâr, 2000.

Sarı, Mehmet Ali. *Tashih-i Hurûf Notları*. İstanbul, 2011.

Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Adım Yayınları, 1986.

Şükrî, Ahmed Hâlid vd. *el-Münîr fî ahkâmi t-tecvîd*. Ammân: Cem‘iyyetü’l-Muhafaza ale’l-Kur’âni’l-Kerîm, 2003.

Tuncel, Emrullah. “İlk Dönem Tecvid Eserlerinin Teşekkülünde Lahn Olgusunun Etkisi”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59 (2020), 105-129.

Tuncel, Emrullah. “Kur’an Tedrisatında Harf Taliminin Önemi ve Usûlü”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Ocak 2021), 372-397.

Yıldırım, Kadri. “Arap Dilinde Nebr (Vurgu)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2003), 163-191.

Yıldız, Abdullah. *Kur’ân’ı Nasıl Okudular*. İstanbul: Pınar Yayınları, 3. Basım, 2012.

Yılmaz, Ali. “Kur’ân’ı Salt Okumanın Değeri”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2004), 63-105.

SABÂ MAKAMININ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Duygu TURAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Sanatları ve Dinî Mûsikî Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2963-3472

ÖZET

Bu makale, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türk Din Mûsikîsi dersi alan öğrencilerin, dinledikleri Tanburi Osman Bey'in saba makamında bestelediği Saba Peşrevi sonrası duygu durumlarında oluşan değişikliklerin "gözlem, görüşme" metodu kullanılarak hazırlanmıştır. Elde edilen sonuçlar üzerinde kız ve erkek öğrenciler bakımından benzerlik ve farklılıkların tespiti hedeflenmiştir. Yapılan çalışmaya gönüllü olarak toplamda 188 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin 56'sı erkek öğrenci, 132'si ise kız öğrencidir.

Ayrıca bu çalışmada musikinın zaman ve mekân bakımından öneminin olup olmadığı sorularak yanıtlar değerlendirilmiştir. Tüm bu değerlendirmeler çalışmaya gönüllü olarak katılan kız ve erkek öğrencilerin her birine saba makamındaki Tanburi Osman Bey'in peşrevi dinletilerek elde edilmiştir. Öğrencilere dinletilen esere beste sahibi olsalar hani başlığı koymak istedikleri, öğrencilerin dinletilen eser sonrası hissettiği duyguların ne olduğu ve musikin zaman- mekân gibi kavramlar üzerine olan ilişkisi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Verilen yanıtlar neticesinde erkek ve kız öğrencilerin yanıtlarına çalışmada ayrı ayrı yer verilmiştir. Ayrıca tüm veriler grafiklerle de desteklenerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Din Mûsikîsi, Müzik ve Mekân, Müzik Algısı, Müzik ve Zaman

THE EFFECT OF SABÂ AUTHORITY ON THE STUDENTS OF THE FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES

Abstract

This article has been prepared by using the "observation, interview" method and it aims to observe the changes in mood of a group of students who study Turkish Religious Music course at Gaziosmanpaşa University, Faculty of Islamic Sciences in Tokat, after listening to the music composed by Saba Peşrevi and played by Tanburi Osman Bey in the saba mode. It was aimed to determine the similarities and differences in terms of male and female students on the results obtained. A total of 188 students participated in the study voluntarily. 56 of these students are male students and 132 of them are female students.

In addition, in this study, the answers were evaluated by asking whether music is important in terms of time and space. All these evaluations were obtained by listening to Tanburi Osman Bey's prelude to each of the male and female students who voluntarily participated in the study. The students were asked whether they would like to put the title of the piece they played, what they felt after the piece, and what they thought about the relationship of music to concepts such as time and space. As a result of the answers given, the answers of male and female students were included in the study separately. In addition, all data is explained by supporting with graphics.

Keywords: Turkish Religious Music, Music and Space, Music Perception, Music and Time

GİRİŞ

Musikinin çok eskilere, insanlık tarihi kadar eskiye dayandığı bilinmektedir. İnsanların konuşmayı bilmedikleri dönemde dahi ses yoluyla anlaştıkları kabul edilir. Din adamları tarafından bazen dini öğretiler bazen duygu ve düşünceler musiki yoluyla aktarılmıştır. Günümüzde de musiki için duyguları ifade etmenin en güzel ve kolay yolu olduğu kabul edilmektedir. Peki musiki ile duygular arasındaki ilişki musikin kendisi ile mi yoksa dinleyenin halet-i ruhiyesiyle mi alakalıdır? Ayrıca zaman ve mekânın musiki üzerindeki etkisi önemli midir? gibi sorulara yanıt aranmıştır.

2021-2022 Eğitim-Öğretim yılı itibariyle Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin üzerinde saba makamının doğurduğu duygu değişikliklerinin daha önce tespit edilmediği görülmüştür. Bu nedenle hazırlanan görüşme ile bu açığın kapatılması hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırmaya konu olan çalışmanın temelini gözlem ve görüşme araştırma yöntemi yolu oluşturacaktır. Çalışmaya konu olan tüm bilgi, bulgu ve veriler gözlem, görüşme gibi nitel yöntemlerle bir araya getirilmiştir.

Çalışmanın kapsamı içerisinde amaca ulaşmak için genel olarak şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Dinletilen Esere Bir Başlık Koysanız İsmi Ne Olurdu?
2. Dinletilen Eser Sonrası Hissettiğiniz Duygular Nedir?
3. Bulduğunuz Mekânın Dinlediğiniz Musiki Açısından Önemi Var mıdır?
4. Dinlediğiniz Eserin Zaman Dilimi Sizin için Önemli Midir?

Çalışmanın kapsamı tarihsel olarak 2021-2022 Eğitim-Öğretim süreci içerisinde Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi zorunlu dini musiki dersi alan öğrenciler ile sınırlıdır. Çalışmaya konu gözlem metodunda, öğrencilerin duygularını samimi ve doğru bir şekilde ifade ettikleri varsayılmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi dini musiki dersi alan öğrencilerdir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada öğrenciler ile yapılan açık uçlu görüşmelerde ve gözlemler sonucu elde edilen veriler analiz amacıyla bilgisayara girilmiştir. Verilerin analizi için Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Yapılan görüşme ve gözlemlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, şekil ve grafikler kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Yapılan çalışmada uygulanan metot sonrası elde edilen veriler ve bulgular şekil ve grafiklerle desteklenerek açıklanmıştır.

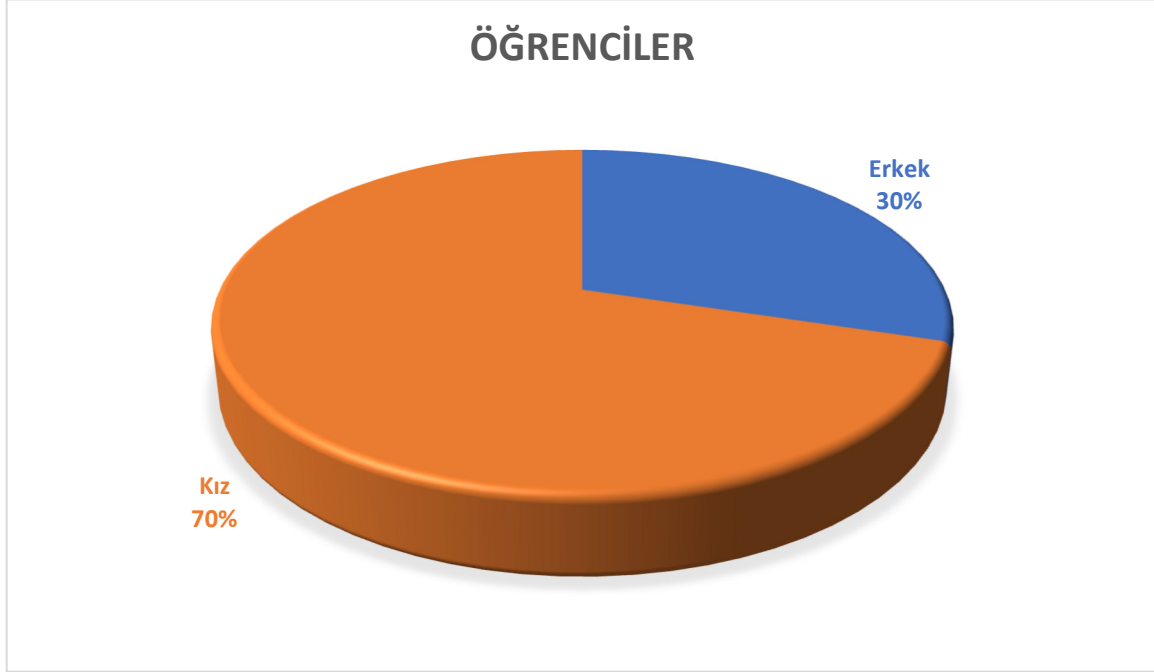
YAPILAN ÇALIŞMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN CİNSİYET DAĞILIMI

Yapılan çalışmaya gönüllü olarak toplamda 188 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin 56'sı erkek öğrenci, 132'si ise kız öğrencidir. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı aşağıda grafiksel olarak belirtilmiştir.

ÇALIŞMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI

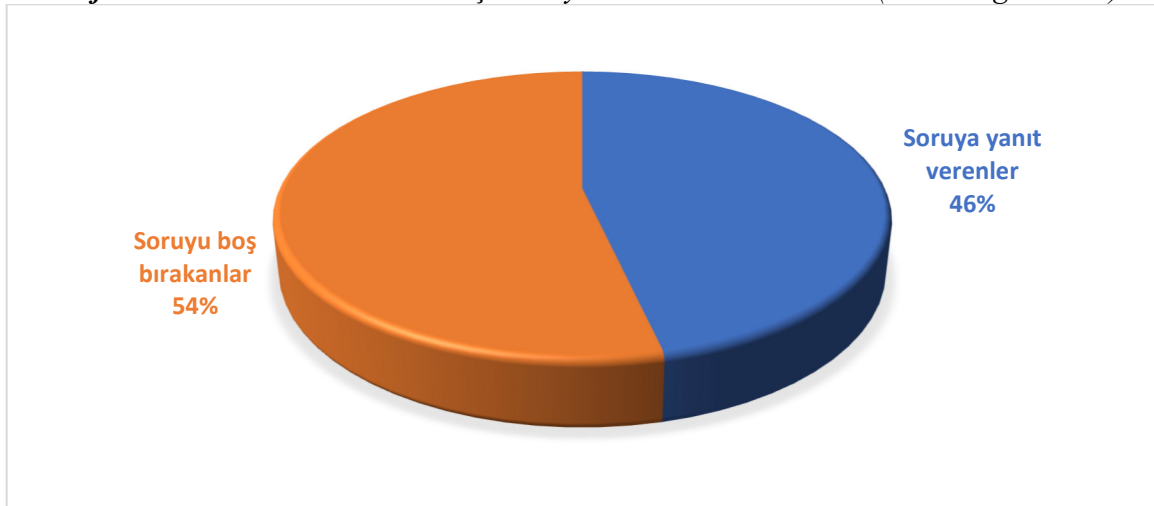
Grafik –1: Öğrencilerin Yaş Dağılımı

DİNLETİLEN ESERE BİR BAŞLIK KOYSANIZ İSMİ NE OLURDU? sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir.

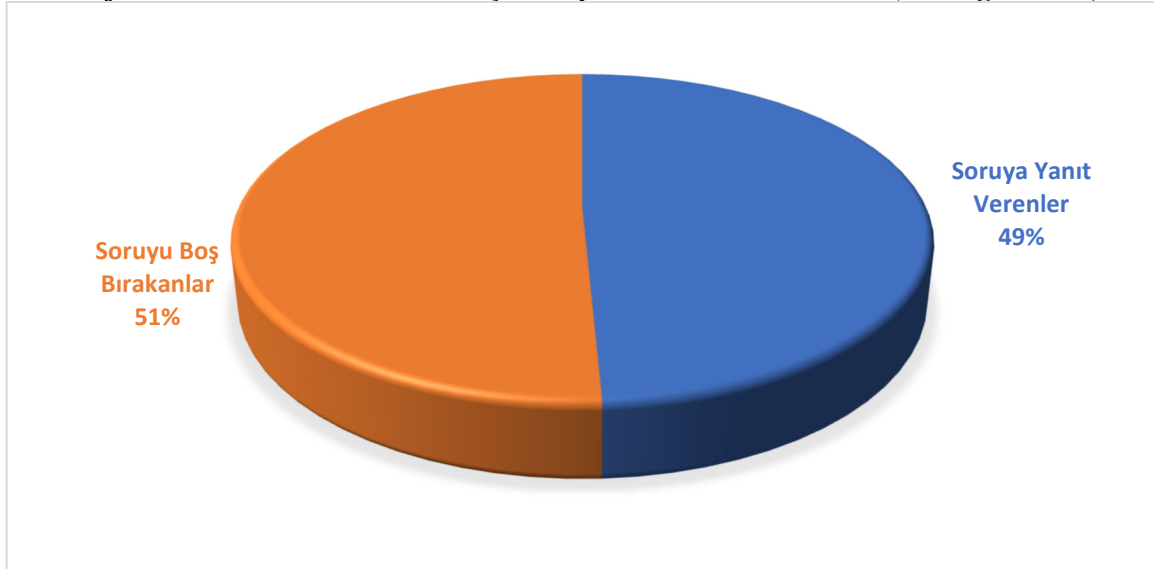
Toplamda 56 erkek öğrenci çalışmaya katılarak katkıda bulunmuştur. 26 öğrenci dinletilen eserin başlığını ifade ederken 30 öğrenci yanıtı bırakmamıştır.

Grafik-2: Dinletilen Esere Bir Başlık Koysanız İsmi Ne Olurdu? (Erkek Öğrenciler)

Erkek öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri esere ; “Gün Doğarken”, “Sevgi Bir Umuttur”, “Huzurun Kaynağı”, “Yalnızlığın Nefesi”, “Acını Tatlı Tebessümü”, “Sükunet” , “Gaye-i İlahi”, “Menba-i Huzur”, “Mabuda Giden Yol”, “Hüzünden Huzura”, “ Ruhun Temizliği”, “Ruhtan Ayrılmak”, “Acı veren Müzik”, Kıyâma Geç Derviş”, Beşinci Boyut”, “ Huzur Nerede?”, “Ölüm Hakikattir”, Allah Aşkı”, “Mutluluk”, “Neyleyim Dünyayı”, “Bir Başka Alem”, İlahi Yöneliş”, “Tefekkür”, “Hesap Vakti”, “Rahman’a Kul olmak”, Nurların Arasında Bir Kuş” gibi başlıklar konulmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan 132 kız öğrenciden 65’i konu başlıklarını yanıtlarken 67 kız öğrenci soruyu yanıtı bırakmıştır.

Grafik-3: Dinletilen Esere Bir Başlık Koysanız İsmi Ne Olurdu? (Kız Öğrenciler)

Kız öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri esere; “Huzur”, “Aşka Giden Yol”, “ Allah Sevgisi”, “Huzurun Sesi”, “Ruh Esintisi”, “Huzur Bahçesi”, “Gece”, “Gönül Sevdi Seni”, “Allah Aşkı”, “Kalbimdeki Yakarış”, “İlahi Aşk”, “Sükûn”, ”Mutluluk”, “Allah Hû”, “Huzura Özlem”, “Kaçış”, “Aşk-I Huzur”, “Gönüldeki Aşk”, “Hayat Kısa Kuşlar Uçuyor”, “Hayatımın Hüznü”, “Ya Rasullullah”, “Sonsuza Yolculuk”, “Ruhun Sesi”, “Huzur Yolu”, “Mevla Aşkı”, “Sesten Gelen Huzur”, “Gecenin Huzuru”, “İçimdeki Ses”, “Yolculuk”, “Terapi Makamı”, “Bulut Tarlası”, “Ruh Senfonisi”, “Ruhun Dili”, “Yaprak Dökümü”, “Sükunet”, “Uzaklar”, “Berceste”, “Ruhun İlacı”, “Sükun-u Huzur”, “Maziye Yolculuk”, “Ruhun Bedenle Buluşması”, “Mevlam”, “Yansıma”, “Sessiz Feryat”, “Duyguların Sesi”, “Gönül Paresi”, “Masiva”, “Ruh-İ Revan”, “İnşirah”, “Derinden Nağmeler”, “Buhran”, “Ölüm Uykusu”, “Hüzün Esintisi”, “Kalbin Ritmi”, “Son Yolculuğum”, “Pişmanlık”, “Hazan”, “Varlık Ve Yokluk”, “Ölümün Eşiğinde”, “Kavuşmak”, “Meltem”, “İnce Sızı”, “Sabah Rüzgarı”, “Matem”, “Nebi” gibi başlıklar konulmasını istediklerini ifade etmişlerdir.

DİNLETİLEN ESER SONRASI HİSSETTİĞİNİZ DUYGULAR NEDİR? AÇIKLAYINIZ sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Erkek öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin; dertleri , sıkıntıları, derinlerde kalmış tüm hüznüleri tekrar meydana çıkardığını, hayatlarında yapılan hatalar, yanlışlar neticesinde pişmanlık duyup hatalardan ders çıkardıklarını, mevcut pişmanlık durumunun yerini rahatlık ve ferahlık aldığını, sakinleştirip tefekküre yönelttiği, eseri dinlemeden kaygılı ve karmaşık duygular içinde olduklarını ancak eserle birlikte dünyevi meseleleri unuttuklarını, eserin kendilerini sakinleştirdiğini ve huzur bulduğunu, kendilerini yeni bir hayata başlamış , temiz ,güzel duygular içinde bulduklarını, Allah sevgisi ve peygamber aşkını hatırlattığını, hayatlarındaki keşkeleri, pişmanlıkları hatırlattığını, geçmişte yaşadıkları günahları ayrıca ev, aile ve arkadaşlara olan özlemi ,kaybettikleri yakınlarını hatırlattığı, af dileme ve huzura gelme zamanı olduğunu, gelir geçer üzüntülerden, dert ve tasalardan vazgeçme zamanının geldiğini, pozitif olmak gerektiğini ve sevgiyi yaratan Allah'ı hatırlattığını, eserin en sonu kazanan olmayı müjdeler gibi olduğunu, ömrün geri kalanını dua ile geçirmek gerektiğini, ebedi yurt olan ahiret hayatını hatırlattığını, Allah ve peygamber aşkının kalplerde tekrar hissedilmesini, rahatlatıp huzura erdirdiğini, pişmanlık duygusu yanıp tutuşurken huzura erdirdiğini, umut verdiğini, yüce Allah'ın varlığı ve birliğini hatırlattığı, negatif enerjilerinin bir anda pozitif enerji olarak geri döndüğünü, Allah'a olan bağlılığı daha da arttırdığını, kendilerini çıkmaz kuyuda hissederken bir anda göklerde uçtuklarını, eseri dinlemeden önce çok mutsuzken dinleti sonra etrafa neşe dağıtmak istediklerini, eserin sakin ve rahatlatıcı olduğunu, hem huzur hem hüznü olduğunu, gönülleri şenlendirdiği, yalnızlığa ittiğini, ölümü hatırlattığını, kendilerini farklı boyutlara götürdüğünü, ne amaç için yaşadıklarını unuttuklarını ancak eser sonra kendilerine geldiklerini hangi amaç için yaşadıklarını hatırlattığını, uhrevi hisler uyandırdığını, ölüm ve sonrasını hatırlattığını, mutluluk ve korkuyu aynı anda yaşattığını, gönüllere huzurun yanında hüznü de verdiğini, geçmişlerinde yaşadıkları hataları, günahları hatırlattığını, ibadet ve dua etmeye yönelttiğini, gönülleri coşku ve neşeyle doldurduğunu, ruhun yanında bedeni de dinç kıldığını, kendilerini bir mabette, kutsal yerde hissettirdiğini, gün doğumunu ve onunla beraber gönüldeki pişmanlıkları unutturarak yeni , güzel ve neşeli anları hatırlattığını, ahiret endişesinin yanında huzur da verdiğini, oldukça tedirgin ettiğini ve endişeye sürüklediğini, dinletilen musiki eserinin aslında tarzı olmamasına rağmen gönülleri feraha erdirdiğini ifade etmişlerdir.

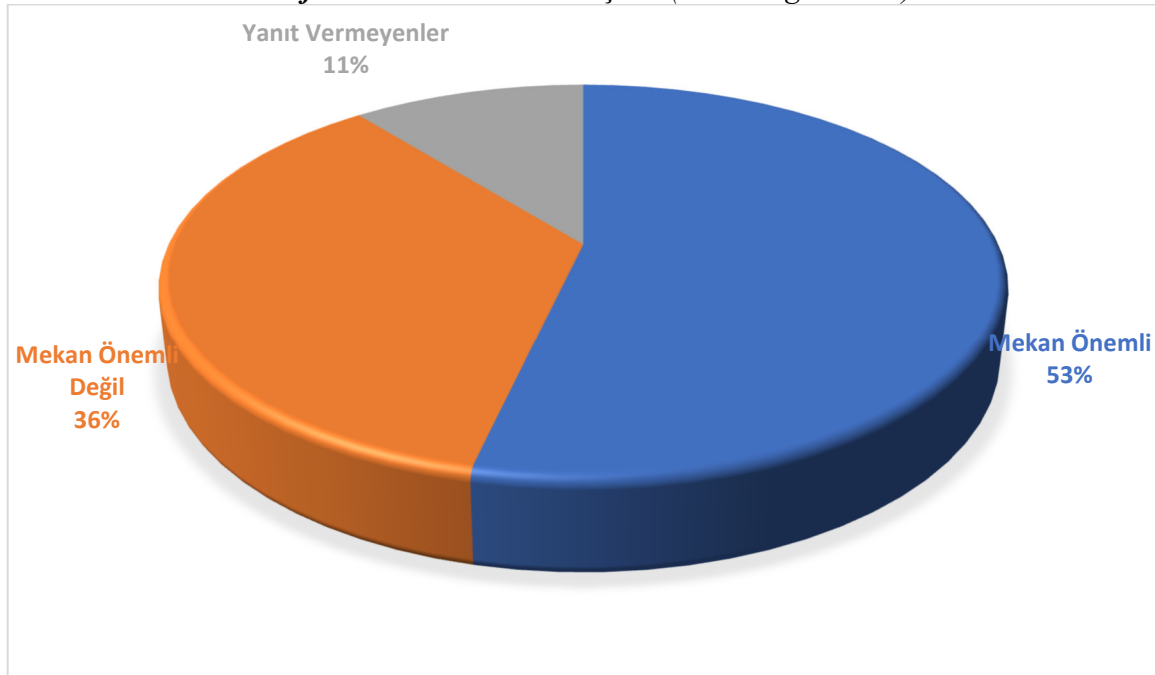
Kız öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin; inanılmaz derecede huzur verdiğini, dinledikçe dinlemek istediklerini, dinler dinlemez hüznü oluşturduğunu daha da duygusallaştırdığını, Allah'a hissedilen duygu yoğunluğunu, O'nun sevgisinin ne kadar yüce olduğunu, kendilerini sakinleştirdiğini, tefekküre yönlendirdiğini, dinlendirdiğini, gönüllerin bir taraftan huzur bir taraftan hüznü ile dolduğunu, ahiret hayatını hatırlattığını bununla birlikte bir korku ve telaşa sürüklediğini, zaman olarak önce gece vaktinde hissettirip sonradan güneşin doğuşunu hissettirdiğini ve gönüllerin umut ile dolduğunu, Allah aşkını hatırlattığını, mutluluk duyduklarını, ramazan ayını hatırlattığını, eseri dinlemeden önce çok heyecanlı olup sakinleşemediğini ancak sonrasında inanılmaz sakinleşip huzur bulduklarını, bir anda her şeyi unuttuğunu, motivasyonu arttırdığını, her şeyin farkında olmalarına rağmen neden sorumluluklarını ertelediklerini ve irade koyamadıklarını hatırlattığını, bambaşka alemlere götürdüğünü, içsel olarak kendilerini sorgulattığını, yaptıkları hataları, işledikleri günahları hatırlattığını, Allah aşkı için yakarış, dua etmenin önemini hatırlattığını, sahur gecelerini hatırlattığını ve gönüllülerinin burulduğunu, kalplerin huzurla dolduğunu, aşkı hissettirdiğini, uyku getirdiğini, huzursuzluk verdiğini endişe ve korku verdiğini, maneviyata yönlendirdiğini, sahip olunan her şey için şükür etmek gerektiğini, kış mevsiminde

yaşadıkları huzurlu bir ramazan ayını ve eski tarihi evleri, taş sokakları, yanan sarı lambaları hatırlattıklarını, dünyevi konulardan uzaklaştırdığını, eski zaman alimlerini hatırlattığını, var olan günahları hatırlattığını, kargaşadan uzaklaştırdığını, defalarca dinleme isteği uyandırdığını, kendilerini arınmış ve kötülüklerden soyutlanmış hissettirdiğini, ölümü hatırlattığını, enerjilerini düşürdüklerini ve hüznülendirdiğini, hayatta bu koşuşturmaca varken kendilerini bulduğunu, yalnızlaştırdığını, dinlendirdiğini, huzura kavuşturduğunu, ramazan ayında icra edilen musikiyi hatırlattığını, yine ramazan ayında teravih namazını hatırlattığını, Mevlana'yı ve semazenleri hatırlattığını, kuşlar gibi özgür hissettirdiğini, ebed isteyen ruhun bu alemde sıkışıp kaldığını ve manevi deryalara dalıp yükselmeyi arzulattığını, eski bir zamanda yaşanmışlık hissi verdiğini, yorgun hissettirdiğini, insana kendi kendini dinlettiğini, yeni bir başlangıç yapmak istediklerini, hissettikleri duygularla yüzleştirdiğini, acı hissettiklerini, hangi amaç için yaratıldıklarını düşündüklerini, ifade etmişlerdir.

BULUNDUĞUNUZ MEKÂNIN DİNLEDİĞİNİZ MUSİKİ AÇISINDAN ÖNEMİ VAR MIDIR? NEDEN? sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Çalışmaya katılan toplamda 56 erkek öğrencinin 30'u musiki dinlemek için mekânın önemli olduğunu belirtirken, 20'si önemli olmadığını, 6 kişi de fark etmeyeceğini belirtmiştir.

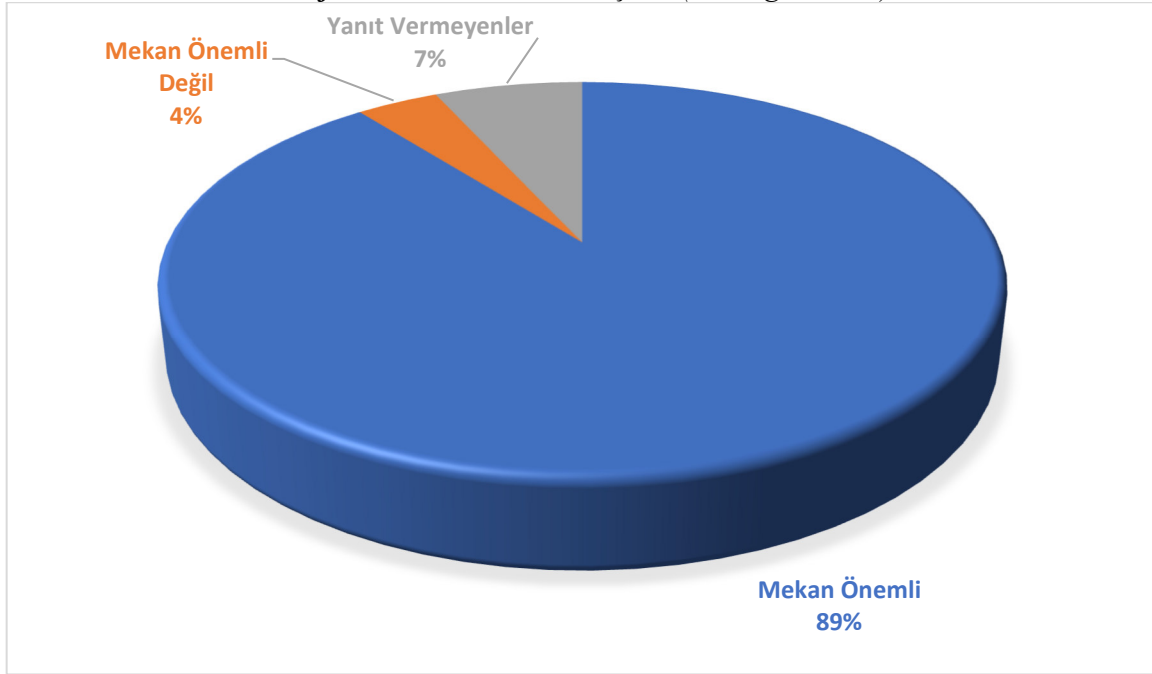
Grafik -4: Mekân-Müzik İlişkisi (Erkek Öğrenciler)

Erkek öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin daha çok ev, cami, mescit, kimsenin olmadığı bir yer, yüksek manzaralı bir dağ başı, sesiz bir mekânda olması gerektiğine dair yanıtlar vermiştir. Genel olarak dinletilen musiki eserinin dinlenen mekân ile ilişkisinin önemi vurgulanmıştır. Gerekçe ise dinletilen esere bağlı olarak daha da yoğun duygular yaşanması için doğa manzaralı, kimsenin olmadığı yerler ya da ibadet yerleri tercih edilmiştir. Sessiz ve güzel manzaralı bir mekânda Allah aşkını, peygamber sevgisini, yapılması ve yaşanması gereken ibadetlere daha da yoğunlaşabileceği ifade edilmiştir. Öğrencilerin bir kısmı ise dinlenen eser ne olursa olsun mekân ile musikin ilgisi olmadığını, her durum ve ortamda musikin oluşturduğu duygu içerisine girebileceklerini ifade etmiştir.

Çalışmaya katılan toplamda 132 kız öğrencinin 118 'si musiki dinlemek için mekânın önemli olduğunu belirtirken, 5'i önemli olmadığını, 9 'u ise fark etmeyeceğini belirtmiştir.

Grafik-5: Mekân-Müzik İlişkisi (Kız Öğrenciler)

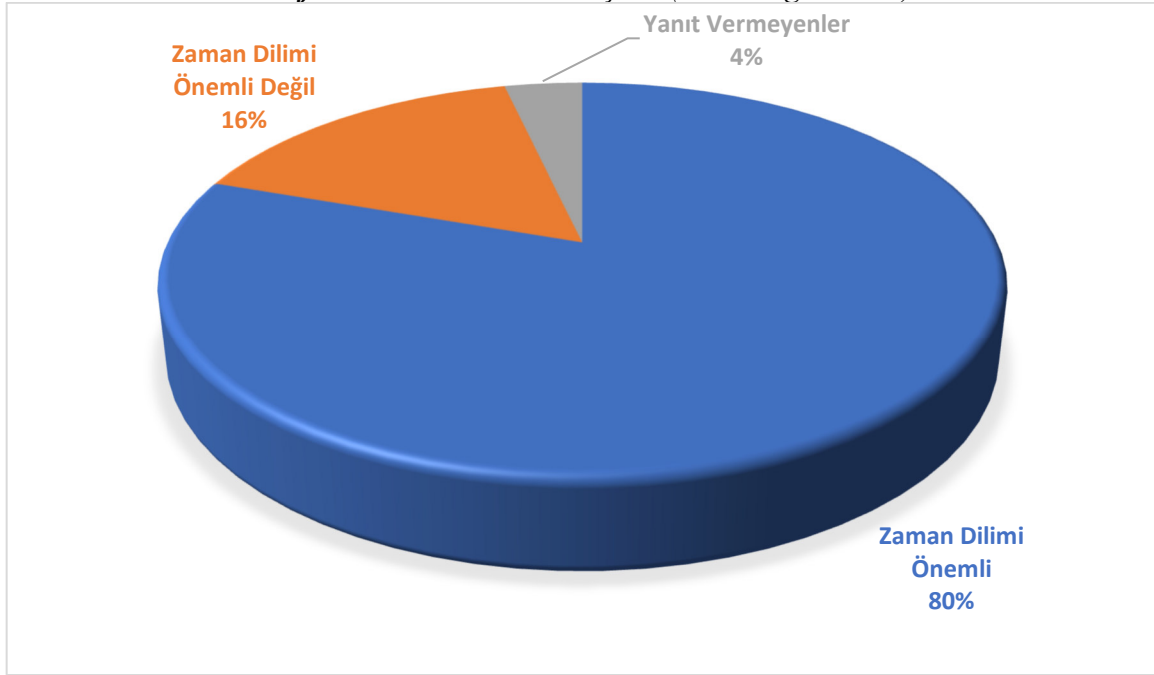
Kız öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin daha çok ıssız yerlerde, ağaçlarla dolu ormanda, cami ve tekkelerde olması gerektiğine dair yanıtlar vermiştir.

Öğrenciler genel olarak her mekânda musiki dinlenmeyeceğini, özellikle sessiz ortamlarda musiki dinlemeyi tercih ettiklerini, dikkatlerinin dağılmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle görsel açıdan kendilerini tatmin etmeyen mekanların, yaşanılacak ve hissedilecek olan duygu yoğunluğunu düşüreceği ifade edilmiştir. Ayrıca dinletilen eser sonrası sınıf ortamında olmalarının çok uygulandıkları halde ağlayamamalarına engel olduğu yine sessiz, ıssız ve yeşil bir ortamda tüm duygularını yaşayıp rahatlamak istedikleri vurgulanmıştır.

DİNLEDİĞİNİZ ESERİN ZAMAN DİLİMİ SİZİN İÇİN ÖNEMLİ MİDİR? AÇIKLAYINIZ. Sorusuna verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir.

Çalışmaya katılan toplamda 56 erkek öğrencinin 45'i musiki dinlemek için zaman diliminin önemli olduğunu belirtirken, 9'u önemli olmadığını, 2 kişi de fark etmeyeceğini belirtmiştir.

Grafik -6: Müzik-Zaman İlişkisi (Erkek Öğrenciler)

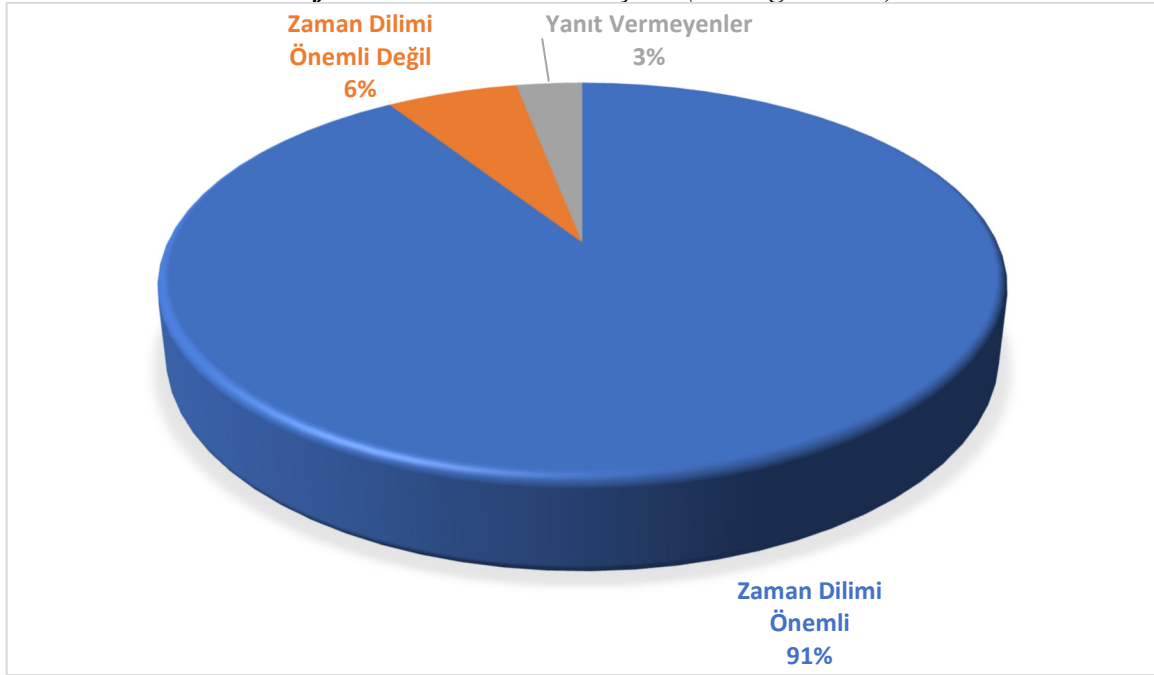

Erkek öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin; sabah namazı sonrası, akşam, akşam üzeri, sabaha karşı, gece yarısı, gece, ikindi gibi vakitlerde dinlemek istediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin yaptıkları açıklamalarda özellikle dinletilen musiki eserinin zihnin en rahat olması gereken vakitlerde dinlenmesinin daha etkili olacağı belirtilmiştir. Sakin bir kafa ile özellikle etraflarında kimsenin olmayacağı, sessiz, sakin bir ortamda ya gün doğumu zamanı ya da gecenin zifiri karanlığında dinlenilmesi tercih edilmiştir.

Çalışmaya katılan toplamda 132 kız öğrencinin 120'si musiki dinlemek için zamanın önemli olduğunu belirtirken, 8'i önemli olmadığını, 4'ü ise fark etmeyeceğini belirtmiştir.

Grafik -7: Müzik-Zaman İlişkisi (Kız Öğrenciler)

Kız öğrencilerin ilgili soruya cevaben dinledikleri eserin; sabahın çok erken saatlerde olmasını istediklerini, namazlardan hemen sonra ya da gece yarısı olmasını tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin belirttikleri zaman dilimlerinin dinledikleri musiki eserinin duygusunu yaşayabilmeleri açısından oldukça önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler zihin daha boşken, dünya telaşesinden daha uzak bir durumda daha etkili olacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerden bir kısmı için hiçbir zaman dilimin önemli olmadığı, her vakit musiki eseri dinleyip musiki eserinin verdiği duygu durumunu yaşayabilecekleri ifade edilmiştir.

SONUÇ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami ilimler Fakültesi öğrencilerine dinletilen ve Tanburi Osman Bey'e ait olan saba makamındaki peşrevin öğrenciler üzerindeki etkisini tespit etmek ve değerlendirmek amacıyla bu çalışmada gönüllü olarak toplamda 188 öğrenci yer almıştır. Bu öğrencilerin 56' sı erkek öğrenci, 132' si ise kız öğrencidir. Yapılan çalışmada; öğrencilerin dinledikleri musiki eseri sonrası duygu durumlarında önemli ölçüde değişiklik olduğu, bu eser ile birlikte daha ilahi yoğun duygular yaşadıkları bazen huzur bazen hüznü hissettikleri, dünya dertlerinden uzaklaştıkları ifade edilmiştir. Öğrencilerin daha duygusal, mutlu, heyecan, merak duygusu içinde oldukları ifade edilmiştir.

Ayrıca öğrencilere dinletilen musiki eserinin, eseri dinledikleri mekân ve zaman üzerindeki etkisinin oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir. Mekanların duyguların yaşanmasında ve duyguların daha güzel bir şekilde ifade edilmesinin üzerinde etkili olduğu belirtilirken musiki eserinin dinlendiği zaman diliminin de tıpkı mekânda olduğu gibi öneminden söz edilmiştir. Özellikle insanlardan daha uzak daha kendileriyle baş başa kaldıkları sabahın çok erken vakitleri ya da gecenin ileri vakitleri mevcut olan sessizlikte yaşayacakları daha yoğun duygulardan bahsedilmiştir.

EK-1

STANDARTLAŞTIRILMIŞ AÇIK UÇLU GÖRÜŞME FORMU

Bu çalışmadaki veriler Öğr. Gör. Duygu TURAN tarafından hazırlanacak olan “Sabâ Makamının İslami İlimler Fakültesi Öğrencileri Üzerindeki Etkisi ”başlıklı bilimsel araştırma için kullanılacaktır.

Demografik Bilgiler

Cinsiyetiniz:

SORULAR

- 1.DİNLETİLEN ESERE BİR BAŞLIK KOYSANIZ İSMİ NE OLURDU?
- 2.DİNLETİLEN ESER SONRASI HİSSETTİĞİNİZ DUYGULAR NEDİR? AÇIKLAYINIZ.
- 3.BULUNDUĞUNUZ MEKANIN DİNLEDİĞİNİZ MUSİKİ AÇISINDAN ÖNEMİ VAR MIDIR? AÇIKLAYINIZ.
- 4.DİNLEDİĞİNİZ ESERİN ZAMAN DİLİM AÇISINDAN İ SİZİN İÇİN ÖNEMLİ MİDİR? AÇIKLAYINIZ.

EXAMINING KEY FACTORS INFLUENCING WEB SHOPPERS' PERCEPTION OF E-COMMERCE'S E-SERVICE QUALITY USING STRUCTURED EQUATION MODELLING

Nancy Yang Sheng Nan
Segi University

Abdul Rahman bin S Senathirajah
Faculty of Business, Communication and Law (FOBCAL), INTI International University

Gan Connie
Department of Advertising, Journalism and Chinese Studies, Xiamen University Malaysia

Rasheedul Haque
Faculty of Business, Finance & IT (FBFIT), MAHSA University

Abstract

This paper aims to examine consumers' perception of e-retailers' web service quality. The phenomenal growth of e-commerce and the gap in the current e-service quality literature has necessitated this study. The growth of many large scale online shopping platforms such as Amazon.com, T-mall and Alibaba has contributed immensely to the growth of the digital economic globally. Specifically, this study will examine how e-service dimensions will facilitate high-quality buyer-seller communications and thus help e-retailers to enhance long term relationship between buyers and sellers. Previous studies have shown that customers habitually compare the various products purchased in the online platforms with the off-line channels therefore online service quality is a key factor determining online purchase intention. Hence, better knowledge of the factors influencing online shopping to achieve customer satisfaction is important in China's e-marketplace and the global e-marketplace. The primary research methodology applied in this study utilized a quantitative research approach through a self-administered questionnaire that was distributed to web shoppers in order to understand their perception of factors that influence online purchase intention. 200 online web buyers were surveyed using convenience sampling. Results indicate that Information, Responsiveness, Aesthetics, Security and Personalization are key dimensions of the e-service quality model for this study. In addition, it was also concluded that gender positively and significantly moderates the relationship between customer satisfaction and likelihood of future purchases. The present study foremost infers that marketing strategies must be developed by online stores to enhance customer purchase intentions and to address the information of web-based services better. Theoretical and managerial implications are also discussed with future research directions.

Keywords: Service Quality, Online Commerce, Customer Satisfaction, E-Servqual, Purchase Intention, Structural Equation Modelling

THE INFLUENCE OF E-SERVICE QUALITY DIMENSIONS ON CUSTOMER SATISFACTION AND PURCHASE INTENTION: AN EMPIRICAL STUDY ON NIGERIA'S ONLINE SHOPPING E-MARKETPLACE

Agilebu Mary Michael

Faculty of Business, Linton University College, Malaysia

Abdul Rahman bin S Senathirajah

Faculty of Business, Communication and Law (FOBCAL)

INTI International University

Gan Connie

Department of Advertising, Journalism and Chinese Studies, Xiamen University Malaysia

Rasheedul Haque

Faculty of Business, Finance & IT (FBFIT), MAHSA University, Malaysia

Abstract

The purpose of this paper is to examine the influence of e-service quality dimensions on customer satisfaction towards enhancing online purchase intention in Nigeria. The phenomenal growth of e-commerce and the gap in the current e-service quality literature have necessitated this study. Online shopping poses continuous challenges to e-retailers in maintaining/retaining customers' positive assessment of the e-service quality and their ensuring purchase intention. Therefore, this study aims to propose multi-item scales for assessing the e-service quality of e-marketplace. Using an online survey, data were collected from 155 respondents through a simple random sampling method. The data were then quantitatively analysed via Smart PLS to examine the reliability and validity of the structural and measurement model. The results show that there is a significant relationship between personalization, responsiveness, information quality, security risk, website design and customer satisfaction, and subsequently towards purchase intention. This study provides useful strategies and information to online shopping retailers. Previous studies show that many e-retailers are still facing some risks, and this affects the customers' trust in the transaction and performance of these online retailers. This study would help the e-retailers of online shopping platforms to effectively strategize the ways to increase the customers' purchase intention by further enhancing the dimensions of personalization, responsiveness, information quality, security and website design dimensions for customers' future satisfaction. This paper is based on an original research work. It provides an understanding of e-service quality for online shopping and of the potential factors that would enhance customer satisfaction as well as increase customers' purchase intention.

Keywords: Service Quality, Online Shopping, Customer Satisfaction, Purchase Intention

EXAMINING E-COMMERCE AND E-SERVICE QUALITY IMPACT'S AMONGST PERCEPTION OF CHINESE CUSTOMERS SATISFACTION

Assoc. Prof. Dr. Rasheedul Haque

Faculty of Business, Finance, IT and Hospitality, MAHSA University

Dr. Syriac Nellikunnel Devasia

Faculty of Business, Finance, IT and Hospitality, MAHSA University

Dr. K.K. Pang

Faculty of Business, Finance, IT and Hospitality, MAHSA University

ABSTRACT

Electronic Commerce, also known as E-Commerce, has gained much attention and is fast growing on a global level, and businesses are implementing this system to attain a fierce benefit over their competitors. They are also being implemented in enterprises to increase their market reach as E-Commerce provides them with a platform to communicate with customers situated in far off geographical locations and helps them to diversify their business as per the taste of the local customers. A few of the characteristics such as intangibility and perishability are easy to be applied in the online domain, while some of the components are quite difficult to convert in relevance to the online service. The quality of e-services is much better compared to the human-assisted services as they are involved with information and technology systems. The outputs of e-services are considered superior to human assistance as they are consistent, standardized, and predictable and prone to less number of errors, they mainly depend on the information being fed and received (Surjadaja et al., 2003; Tsikritsis and Heineke, 2004; Watson et al., 1998). E-service quality can be defined as the overall customer assessment and judgment of e-service delivery in the virtual marketplace (Santos, 2003, p.3). The current study exhibits the following implications for practitioners who wish to initiate or are current practitioner of e-commerce. The present study foremost infers that marketing strategies must be developed by online stores to enhance customer purchase intentions and to address the information of web-based services better. An excellent frame of reference defining the components of the complete information is provided and judged by information completeness. Therefore, as indicated by Elsharnouby and Mahrous (2015), the outline for close customer ties and a higher engagement of customers can be broadened by the online co-creation activities.

Keywords: E-Commerce; E-Service Quality; Virtual Marketplace; Web-based Services

**HUMAN RESOURCE MANAGEMENT RE-ENGINEERING AND SMES
SUSTAINABILITY AMIDST COVID-19 PANDEMIC**

Abiala, Anuluwapo F.

Department of Marketing, The Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State

Bako, Yusuf A.

Department of Business Administration & Management, The Federal Polytechnic

Maliki, Taiye O.

Department of Business Administration & Management, The Federal Polytechnic

Abstract

COVID-19 has brought an unexpected need for change within organizations, particularly regarding human resource management. The nature of this global crisis has meant that these processes remain under-systematized. Without having a grasp on the situation, organization performance is likely to suffer the worst fate. It is against this background that this study was carried out to investigate the role played by HRM re-engineering on the sustainability of some selected Small and Medium Enterprises (SMEs) in this contemporary era of global disruption. The study adopted a survey research design to achieve the aim of the study. The population of the study comprises of SMEs in Yewa South Local Government, Ogun State, Nigeria. A purposive sampling strategy was utilized to select 250 SMEs owners. The study utilized a structured questionnaire as the instrument for data collection. The data collected were analyzed using descriptive statistics while the hypotheses were tested using regression analysis through SPSS version 23. The results of the findings revealed that recruitment process reengineering significantly impacts on the sustainability of SMEs in the study area ($t=3.51$; $p<0.05$). Similarly, the result shows that reengineered work method has a significant impact on the sustainability of SMEs in the study area ($t=8.25$; $p<0.05$). Hence, the study concluded that human resource management reengineering plays a major role on the sustainability of SMEs in the study area. Based on the findings, it was recommended that SMEs owners need to review their existing work method and adopt a more flexible work process so as to adjust to the “new normal”.

Keywords: Covid-19, HRM, re-engineering, SMEs, sustainability

THE EVALUATION OF OIL CONSUMPTION IN INDUSTRIAL COUNTRIES DURING COVID-19 PANDEMIC

Chems Eddine BOUKHEDIMI

University of Tizi Ouzou, Department of commerce. -Management Marketing-
ORCID: 0000-0003-1728-1809

Abstract

The COVID 19 epidemic has a strong effect on several sectors such as education, transport, Industry, and tourism; therefore they usually use conventional energies in their activities. The aim of this study is to evaluate the impact of the COVID 19 Pandemic on oil Consumption in 6 of the greatest industrial countries between 2019 and 2020. As the results were shown, the oil consumption was not similar between these countries, maybe they share the damage such as France (-14.6 %), followed by the USA (-11.8 %), Germany (-9.9 %), India (-9.3 %), and South Korea (-5.3 %). It should be noted that China made the exception with the evolution of (+1.6 %). Moreover, we can comment that the pandemic of Covid-19, forced the world to reduce its carbon footprint which is the only positive thing to be reminded of.

Keywords: Oil Consumption, Oil sector, Covid-19 outbreak

THE MEASURE OF THE CORRELATION BETWEEN CO2 EMISSION AND DEATH FROM OUTDOOR AIR POLLUTION

Chems Eddine BOUKHEDIMI

University of Tizi Ouzou, Department of commerce. -Management Marketing-
ORCID: 0000-0003-1728-1809

Abstract

This paper's research aims to clarify the importance to tackle CO2 emissions in the whole world. Air pollution to achieve sustainable development Goals such as the protection of the ecological environment (pollution, resources depletion, biodiversity...), improving the healthcare of citizens (personnel, consumer), and the maximization of organization profits, in another hand, each factor impact on other.

According to statistics available on in our world data.com and bp Statistical Review of World Energy 2021, the emission of CO2 is in constant evolution between 2012 and 2017, besides, more than 3 million cases of death outdoor air pollution were detected.

To measure this situation, we used a particular statistic tool which is a statistical package for the social sciences softwaree (SPSS) 26 version. Furthermore, a test of correlation between two variables (CO2 emission and the number of death by outdoor air pollution was done.

As result, the statistic test shows a positive correlation between the two items because the **R** coefficient of correlation is 0.899, which means every 1 Million tonnes of carbon dioxide makes the rise of death case with the percentage of 89.9 %.

Keywords: Ecological marketing - Sustainable development – Outdoor air pollution - Correlation test - SPSS

HUMAN CAPITAL AND ECONOMIC CONVERGENCE: EVIDENCE FROM OECD COUNTRIES

Dimitar Eftimoski

St. Clement of Ohrid University

ABSTRACT

We examine the effect of human capital on economic growth and convergence in OECD countries using an extended version of the neoclassical growth model. We assume that human capital affects economic growth by facilitating the absorption of superior technologies. To consider the effect of human capital on economic convergence, we use the interaction term between the initial level of real GDP per capita and the initial stock of human capital (expressed in terms of average years of schooling at different levels for males and females aged 25 and over). We found that for a given value of the initial level of real GDP per capita and for given values of steady-state determinants, OECD countries that start with a higher stock of human capital grow faster, which implies that workers with higher levels of educational attainment are more able to absorb new technologies. The higher initial stock of human capital increases the speed of convergence, that is, the economy's growth rate is more responsive to its initial level of real GDP per capita the greater is its initial level of human capital i.e., the capacity for absorption of superior technologies. In terms of magnitude, an additional year of secondary schooling raises the estimated convergence coefficient, on average, for 0.15 percentage points.

Keywords: economic growth, economic convergence, human capital, OECD countries

START-UPS SHAPING FUTURE OF INDIA: ECONOMIC, SOCIAL AND MENTAL HEALTH IMPACT

Vidhi Tyagi

Department of Environmental Studies, Mata Sundri College for Women, University of Delhi

Dr. Uzma Nadeem

Department of Environmental Studies, Mata Sundri College for Women, University of Delhi

Abstract

There is a need of development of innovative technologies and convert them into sustainable business to help generate revenue, jobs and promote the required development. Start-ups are an effective way of doing which is a provisional group in exploring the scalable, repeatable, profitable business model. A small start-up can be founded by two or more than two entrepreneurs and can produce and test the viability and potentials for a new business idea. India has extensively invested in start-ups for the past few years. The chief objective is to study the ambiguous impacts of investments in start-ups and being a developing nation, the financial aspect is under the spotlight for India. There are also other aspects which are extremely important for the society, especially for the youth of the country such as mental health, skill development.

Methods

To understand to manifolds of its impact, distinct research papers, articles, and government achievement reports are considered. Personal interviews are conducted from people employed in different fields.

Results

On the basis of study, results are not black and white. Start-ups are crucial for development not just financially but technologically, socially they are efficient in breaking and remodelling traditional approaches to business as well social structure. Whereas it has an enormous impact on youth both constructive and cynical. One of them is mental health issues.

Conclusion

To sum it up, start-ups are the dominant factor in a country's growth but can cause major troubles for the long run if not supervised. To become a developed country India needs healthy youth physically and mentally both as youth can become asset and liability depending on the path pursued.

Keywords: Innovation, Development, economic growth, mental health

SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK AHBAP PLATFORMU'NUN İTİBARI: AHBAP SAMSUN ÖRNEĞİ

Fatma Gül DELİOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri (Disiplinlerarası) /
Medya ve İletişim Bilimleri
ORCID: 0000-0002-5333-7999

ÖZET

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) kâr amacı gütmeyen, büyük oranda gönüllülük esasına göre kamu hizmeti sağlayan organizasyonlardır. Genel anlamda devlet yönetimi ve ticari kuruluşlar dışında dini örgütler, siyasal hareketler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar STK'lar olarak örgütlenebilmektedir. Bu nitelikleriyle özel işletmelerden ayrılan STK'lar, yerine getirdikleri kamusal hizmeti sağlayabilmek için yeterli çalışan, destekçi ve fona ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak her ne kadar özel işletmeler gibi rekabetçi bir ortamda bulunmasalar da aynı alanda bulunan farklı STK'lardan ayrışabilmek ve bir adım daha önde olabilmek için bu kuruluşların bazı nitelikleriyle ön plana çıkmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, STK'ların sağlayacağı itibar, kamu tarafından öncelikli olarak tercih edilmeyi ve toplumun gözünde değerli kılınmayı sağlamak açısından oldukça önemli hâle gelmektedir. Bir kurumun itibarı sermaye değerinden çok daha üstündür ve yüksek itibar sağlanması kuruluşa gönüllü katılımcıların daha çok destek olmasını, bağışta bulunmasını ve çalışanların aidiyet duygusunun gelişmesini sağlayacaktır.

Dünyada 1960'lı yıllardan itibaren sayıları hızla artan STK'ların Türkiye'deki gelişimi daha çok 1980'li yıllar itibarıyla olmuştur. Ancak bu gelişimin halen yeterli düzeyde gerçekleşemediği görülmektedir. Ayrıca bu kuruluşların gelişimi üzerinde yeterli çalışmanın yapılmadığı gözlenmektedir. Bu amaçla çalışmada 2017 yılından beri Türkiye'de hizmet veren bir yardım platformu ve STK olan AHBAP Platformu/Derneği'nin kamuoyu nezdinde itibarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Samsun özelinde derneğin itibarı nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılarak bulgulanmaya çalışılmıştır. Ankete 400 kişi katılmış ve buna göre; katılımcıların AHBAP Platformuna genel anlamda güvendikleri, platformu iletişim kapasitesi açısından başarılı buldukları ve yetkin bir platform olarak gördükleri, platformun katılımcılar tarafından başarılı bir yönetim kapasitesine sahip bulunduğu gibi temel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle AHBAP Platformunun itibarının Samsun özelinde yüksek olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşu, itibar, AHBAP

REPUTATION OF THE AHBAP PLATFORM AS A NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION: THE CASE OF AHBAP IN SAMSUN

ABSTRACT

Non-Governmental Organizations (NGOs) are non-profit organizations that provide public services on a largely voluntary basis. Generally, religious organizations, political movements and non-profit organizations other than government and commercial organizations can be organized as NGOs. Which distinguish them from private enterprises with these features, NGOs need sufficient employees, supporters and funds to provide the public service they perform.

However, even though they are not in a competitive environment like private enterprises, these organizations need to come to the fore with some of their qualities in order to be different from different NGOs that offer services in the same field and to be in the foreground. In this respect, the strong reputation that NGOs will build becomes very important in terms of ensuring that they are primarily preferred by the public and valued in the eyes of the society. A strong reputation for an institution is much more valuable than its high capital value. High reputation enables voluntary participants to support the organization more, donate and develop the sense of belonging of the employees.

NGOs, whose numbers have increased rapidly in the world since the 1960s, became widespread in Turkey mostly after the 1980s. However, this development is still far from the desired level. In addition, it is observed that there is not enough research on the development of these institutions. For this purpose, it is aimed to measure the reputation of the AHBAP Platform/Association, which is an aid platform and NGO serving in Turkey since 2017, in the eyes of the public. In Samsun, the reputation of the AHBAP Association has been tried to be determined by using the survey technique, which is a quantitative research technique. 400 people participated in the survey and according to the findings obtained in the survey, it was seen that the participants generally trust the AHBAP Platform. In addition, the participants stated that they found the platform successful in terms of communication capacity and that they saw it as a competent platform. It has also been determined that the platform has a successful management capacity by the participants. Based on these results, it is seen that the reputation of the AHBAP Platform is quite high in Samsun.

Keywords: Non-governmental organization, reputation, AHBAP

YARATICI EKONOMİ BAĞLAMINDA TEKNOLOJİ VE KÜLTÜR

Doç. Dr. Hasan UZUN

Fırat Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi ABD
ORCID: 0000-0002-3526-2540

ÖZET

Kültür var eden, değiştiren, dönüştüren yaşayan bir organizmadır. Değerlerin oluşumunda, bireylerin ve toplumların kognitif süreçlerinde belirleyicidir. Doğal olarak bu çerçevede ortaya çıkan değerlerin fizik nesnelere ilişkisi kültürden ayrı düşünülemez. Şüphesiz bu durum teknoloji içinde geçerlidir. Her toplum/birey kültürel dinamikleriyle teknolojiyi algılar ve anlamlandırır. Toplumlar sahip olunan kültürel dinamikleri doğrultusunda teknolojiye yön verir ve onu anlamlandırır.

Bu çalışmada dünya ekonomisinde yaratıcı ekonominin her geçen gün ağırlığını artırdığı ve yaratıcı ekonominin en önemli aktörü bilginin araç olmaktan çıkıp, önemli bir üretim alanı olduğu tespit edilmiştir. Bilginin bu kadar değer kazandığı bir ortamda bilgiyi üreten, kullanan ve dağıtan insanın bu süreçte daha verimli olabilmesi kültürel dinamiklerden geçmektedir. Amacımız bu doğrultuda yaratıcı ekonomiyi oluşturacak ve destekleyecek bireyin yetişmesinde kültürün önemini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Ekonomi, Teknoloji, Kültür

TECHNOLOGY AND CULTURE IN THE CONTEXT OF THE CREATIVE ECONOMY

ABSTRACT

Culture is a living organism that creates, changes and transforms. It is decisive in the formation of values and in the cognitive processes of individuals and societies. Naturally, the relationship between the values emerging in this framework and physical objects cannot be considered separately from culture. Undoubtedly, this is true in technology. Every society/individual perceives and makes sense of technology with its cultural dynamics. Societies direct technology and make sense of it in line with their cultural dynamics.

In this study, it has been determined that the creative economy is increasing its weight in the world economy day by day, and the most important actor of the creative economy is knowledge, rather than a tool, and an important production area. In an environment where information gains so much value, it is cultural dynamics for people who produce, use and distribute information to be more productive in this process. Our aim is to reveal the importance of culture in raising individuals who will create and support the creative economy in this direction.

Keywords: Creative Economy, Technology, Culture

GİRİŞ

Mevcut olan öğelerin veya bilgi birikiminin farklı bir şekilde kombine edilmesi sonucu ortaya çıkan orijinal, yeni ve ekonomik bir değeri olan yaratıcı yeniliklerin ekonomiye yansımaları “yaratıcı ekonomi” olarak kendini göstermektedir. Yaratıcı ekonomi, yaratıcılığı ve yeniliği teşvik eden, ekonomik gelişime katkı sağlayan temelinde inovasyona dayalı, ekonomik değeri yüksek bir alanı ifade etmektedir.

Dolayısıyla yaratıcı ekonomi döngüsü, içinde etkili olan birçok aktörleri, faktörleri ve bunların birbirleriyle etkileşimlerini içeren bir faaliyetler veya etkileşimler zinciridir. Bu zincirin en üst katmanını kültür oluşturmaktadır. Yaratıcı ekonomi, fiziksel sermayeden ziyade entelektüel sermayeye dayalıdır, bu nedenle kültür önemli ve belirleyicidir. Kültürel atmosfer bilginin, teknolojinin dolayısıyla yaratıcı ekonominin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bilgiye aç, istekli, öğrenmeye dayalı kültürel yapılar, yaratıcı ekonomilerin geliştiği/istediği ortamlardır. Teknoloji veya yaratıcı ekonomiye sahip olabilmek sadece, para veya fikir işi değildir. Bu bir sonuçtur. Bu süreci besleyen, şekillendiren kültürel atmosferdir. Unutmayalım ki yaratıcı ekonomiye giden yolda belirleyici aktör insandır.

Bu süreçlerde yer alan kişiler bilgiyi üretme, edinme, kullanma becerisini içinde bulunduğu kültürel kodlar sayesinde öğrenmektedir. Bu yolda bize destek veren bir kültürel yapıya sahip isek yaratıcı ekonomiye ulaşmamız bir o kadar kolay olacaktır. Farklılıkları yönetebilen, farklı fikirleri içinde harmanlayabilen kısacası orijinal çözümler ile ekonomik değer yaratan aktörleri yetiştirebilen kültürel yapılarda yaratıcı ekonomiden bahsedebiliriz. Bu nedenle bilgiyi üreten ve bilgi alışverişinin açık ve rahat bir şekilde yapılmasına olanak sağlayacak kültürel mekanizma/atmosfer oluşturmak zorundayız. Bu yüzden kültürü meydana getiren aktörlerin/bireylerin öncelikle inovasyon kaynaklarını, nasıl inovasyon yapıldığını ve bundan nasıl fayda sağlanabileceğinin (sosyo-ekonomik yansımaları) farkında olması çok önemlidir. Öte yandan bununla yetinmeyip, işe yaramayan rutinlerden arınabilen ve iş yapış şeklini nasıl geliştirebilirim sorgulamasını yapabilen bireylerin yetiştiği kültürlerde yaratıcı ekonomi kendine yer bulabilir.

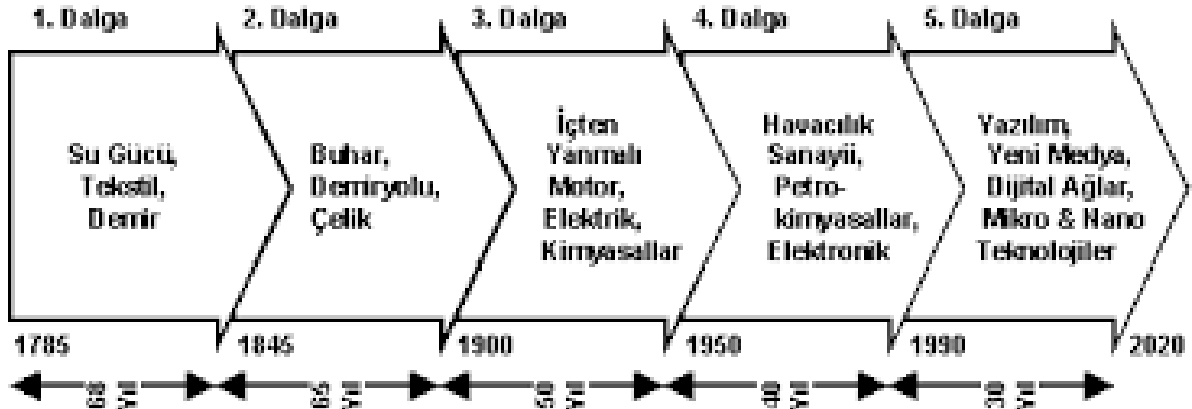
Bu bağlamda kültür tutumların, duyguların ve eylemlerin öğrenilmiş davranış bütünüdür. Leidner ve Kayworth'un ifade ettiği gibi kültür, bilgi sistemlerinin gelişimini, uygulanmasını, benimsenmesini, kullanılmasını ve yönetimini önemli ölçüde etkilemektedir (Vance, 2009:26).

BİLGİ

“Bilgi insanın bilişsel yapısında değişiklik yaratan herhangi bir şey” (Case, 2002:40) veya insanın kendisini ve çevresini anlamasını şekillendiren zihinsel süreçtir (Uçak, 2010:707). Bilgi insan ile obje (bilinen) arasındaki ilişkiden doğan üründür. Bilgi hangi tanım içerisine sokulursa sokulsun sonuç olarak bilginin önemli olmadığı bir çağ veya dönem olmamıştır.

Günümüz bilgi toplumunda bilgi, en önemli üretim kaynaklarından birisi olarak görülmektedir. Yaratıcı ekonominin en önemli girdisi olan bilgiye bilgi toplumunda raf ömrü biçilmiştir. Doğal olarak, bilginin dünden bugüne üretilip tüketilme süreçlerinde yaşanan bu değişim, bilgiyi ve bilgiyi üreten insanı kutsamıştır. Özellikle de son zamanlarda benzer ekonomik faaliyetler ve sunulan imkânlar, yaratıcı ekonomiyi ve yaratıcı/inovatin bireyleri daha anlamlı hale getirmiştir.

Şekil 3: İlerleme ve Değişimin Evreleri

Kaynak: Alcorta, 1992:11.

Yukarıda ifade ettiğimiz gelişmelerin sonucu olarak yaratıcı ekonomi olarak adlandırılan bir ekonomik süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreç bilginin elde edilmesinden, işlenmesine, dönüştürülmesine ve ömrüne kadar birçok farklılığı içermektedir. Bu dönüşüm bilgiyi yaratıcı ekonomide ürün ve hizmetlerin en önemli girdisi haline getirmiştir.

YARATICI EKONOMİ

Yaratıcılığı, yeniliği ve inovasyonu teşvik eden, destekleyen, sosyo-ekonomik gelişime katkı sağlayan, temelini yaratıcı endüstrilerin oluşturduğu bir alandır. Aynı zamanda yaratıcı ekonomi; önemi gün geçtikçe artan, entelektüel sermayeden beslenen, bilgi odaklı bir faaliyet alanına sahiptir. Bilgi üretimine odaklanan bilgi ekonomisi, yeni çalışma alanları yeni bilim alanları yaratarak yeni pazar ihtiyaçları oluşturarak büyümektedir (Levickaite, 2011:82). Yaratıcı ekonomi sadece gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerinde gündeminde çokça konuşulan bir kavramdır. Özellikle ekonomide küreselleşme, birçok ülkeyi kalkınma stratejilerini oluştururken yaratıcı ekonomi aktörünü odak almaya itmiştir. Newbigın'da (2010) yaratıcı ekonominin, ekonomik değer yaratma potansiyelinin fark edilmesiyle, son yıllarda gelişmiş ülkelerin kalkınma planlarında öncelikli hale geldiğini ifade etmektedir. Öte yandan bilgi işçisi ve bilgi işçiliğinin artışı yaratıcı ekonomiyi ekonomik hayatın vazgeçilmez haline getirmiştir (Tepper, 2002:159).

Tüm bu gelişmeler ülkeleri farklı arayışlara yöneltmiştir. Ögleki, bilgi, yaratıcılık ve inovasyon kavramlarının önemi hem yerel düzeyde, hem de uluslararası düzeyde artmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, gelişebilmenin katma değeri yüksek yaratıcı sektörlerden geçtiğini görmüşlerdir. Kısacası dünyadaki ekonomik benzerlikler yaratıcı ekonomiyi daha popüler ve önemli bir hale getirmiştir. De Beukelaer'ın (2014:233) da ifade ettiği gibi 2000 yılının başında birçok ülke (Çin, Endonezya, İngiltere, Amerika ve AB ülkeleri) yaratıcı ekonominin önemini anlayarak bu alanı güçlendirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir.

TEKNOLOJİ

Şüphesiz ki dünyada yaşanan değişimlerin en önemlilerinden birisi hiç şüphesiz teknolojide yaşanan gelişmelerdir. Bu değişimler iş, iş yapım şekli ve refah düzeyindeki değişiklikler olarak kendini göstermektedir (Toffler, 1996:199).

Teknoloji kavramı Yunanca da “techne”, sanat ve beceri kökünden türetilmiştir (Gönen ve Hablemitoğlu, 1998:78). Albert ve Hahnel (1994:265) teknolojiyi, bir şey yapmanın yeni yolunu icat etmek, Drucker (1998:267) ise insanın çalışma, yaşama ve düşünme biçimi olarak tanımlamaktadır. Daha genel bir ifadeyle; insan ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ürün ve süreçlere bilginin uyarlanmasıdır (Tekin v.d., 2000:2). Aynı zamanda teknoloji, yetenekler sayesinde doğaya egemen olmak için gerçekleştirilen işlevsel yollardır (Alkan, 1998:13). Teknolojiyi insan ve makine organizasyonlarının karmaşık bir yapısı (Hoban, 1965:242), ya da bilimsel bilgilerin sistemli uygulamalarıdır (Galbraith, 1967:12). Öte yandan teknoloji insan tecrübesini geliştiren somut araçlar bütünüdür. Simon’a (1983:173) göre teknoloji, insanın bilimi kullanarak doğaya üstünlük kurmak için tasarladığı bir disiplindir. Ünlü bir eğitim teknolojisi olan James Finn teknolojiyi tanımlarken şöyle demektedir: makine kullanımının yanı sıra teknoloji, sistemler, işlemler, yönetim ve kontrol mekanizmalarıyla hem insandan hem de eşyadan kaynaklanan sorunlara, bu sorunların zorluk derecesine, teknik çözüm olasılıklarına ve ekonomik değerlerine uygun çözüm üretebilmek için bir bakış açısıdır (Finn, 1960:10).

Sanayi devriminde ekonomide, sosyal, siyasal ve kültürel alanda yaşanan dönüşümler, yaratıcı ekonomi veya bilgi ekonomisi adı altında günümüzde yaşanmaktadır. Bu süreçlerde belirleyici olan bilgi ve teknoloji, doğal olarak içinde şekillendiği kültürün kodlarından uzak düşünülemez. Teknolojiler kişiler, kişiler ise toplumlar tarafından yaratılır ve ekonomik koşullar çerçevesinde kullanılır.

KÜLTÜR

Kültür, aletlerden, insanların düşüncelerinden, inançlarından ve adetlerinden oluşan bütünleşmiş bir yaşantılar yumağıdır. İnsanı insan yapan temel özellikleri bir arada barındıran dinamik bir bütündür.

“En geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu” dur (Oğuz, 2011:128). Bauman (1998:159) kültürü insanın eylem alanı olarak tanımlamaktadır. Malinowski (1992:69) ise kültürü kısmen özerk kısmen eşgüdümlü kurumlar bütünü olarak tanımlamıştır. Kültür, insanın her türlü yeteneğidir. Aynı zamanda kültür, insanın bir organizma ve bir tür olarak hayatta kalabilmek için değiştirerek ve biçimlendirerek iç ve dış doğayı dâhil olabilme potansiyelidir (Greverus, 1982:24). Kısacası kültür, belli kalıplara göre davranış eğilimleri gösterme sanatıdır.

Bu tespitler ve Edward Taylor’un da ifade ettiği gibi kültür kavramı uygarlıktan uzak düşünülemez. İnsanın öğrendiği bilgi, bilgiyi üretebilme kabiliyeti, bilgi açlığı, inanış, ahlaki değerler ve gelenek-göreneklere içeren bu karmaşık bütün yaratıcı ekonominin aktörünü yaratmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Toplumun ruhu kültürdür. O zaman toplumu meydana getiren bireylerin arkasında kültürü aramak gerekmektedir. Hofstede’inde ifade ettiği gibi kültür olgusu, bireylerin her türlü faaliyetleri ve değerleri üzerinde etkilidir ve faktör analiziyle bireyin algısını ve davranışını şekillendirmektedir (www.sezginkoyun.com).

Fransız kuramcı Pierre Levy’e göre teknoloji ve kültür ayrı düşünülemez. Öyle ki birinden ayrı var olamayacaklarını ifade etmektedir. Teknoloji içinde doğduğu ve geliştiği toplumun kognitif sürecinden ayrı düşünülemez.

Erkan (1998:24) icat ve keşifleri topluma mal olmuş süreçler olarak görmektedir. Dolayısıyla her şeyin bir kültür ürünü olduğu gerçeğinden hareketle, yaratıcı ekonominin var olabildiğini de kültürel atmosferle/iklimle açıklayabiliriz.

Gökalp (2013:100) kültürü "...insan yaşamını anlamının ve düzenlemenin bir yolu" olarak görmektedir. Anlamak ve düzenlemek manevi kültürü çağrışırsa da maddi kültürü de içermektedir. Kültürün öğrenme kanalları açık ve bireylere imkân sağladığı sürece bilgi, teknoloji ve yaratıcı ekonomi var olabilir veya gelişebilir. Bir ürünün yetiştirilmesi için gerekli olan fiziki iklim gibi bilginin, teknolojinin ve bunların çıktısı yaratıcı ekonominin de gelişmesi kültürel iklimle ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle kültürel kodlarımız (kültürel iklim) bilginin ve teknolojinin gelişebilmesine imkân verecek yapıda olması gerekmektedir.

Çünkü bir toplumun vücut bulması, gelişmesi veya yok olması, kültür ve ekonomiden geçmektedir. Dolayısıyla, toplumların ekonomik yapıları, üretim tarzları ve üretim yolları sahip oldukları kültürel yapıyla anlam kazanmakta ve farklılaşmaktadır. İşte bu da teknolojinin veya yaratıcı ekonominin gelişmesi için kültürün bilim ve teknolojiye ayak uydurması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu durumun en önemli sebebi toplumların fonksiyonalist bir şekilde, kültür çatısı altında veya kültürel ikliminde ekonomisi, hukuku, politikası, dini ve ekonomisi şekillenmektedir.

Yaratıcı ekonomi beşeri sermayeyi ön plana çıkarmıştır. Beşeri sermayenin yaratıcı ekonomiye uygun veya yaratıcı ekonomiyi oluşturabilmesi için kültürel atmosfer/iklimin beşeri sermayeyi bu noktada desteklemesi ve önünü açması gerekmektedir. Çünkü firmaların ve ülkelerin başarılı olabilmesi yenilik ve inovasyonla mümkündür. Dolayısıyla yaratıcı ekonomilerde beşeri sermayeye yatırımların arttığını gözlemlemekteyiz.

Çünkü yaratıcı ekonomide bilgi hem nitelik hem de nicelik açısından daha önceki dönemlere göre daha önemli bir hale gelmiştir. Bu yeni ekonomi modelde bilgi üretim faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Drucker, 1988:15). Bu nedenle inovatif bilgiyi üretecek inovasyon yapabilecek inovatif bireyler yetiştirmek zorundayız. Çünkü yaratıcı ekonomide yaratıcı bilginin üretilmesi insana ait bir eylemdir. Görülen o ki bu da fiziki atmosfer gibi kültürel atmosfer/iklim ile mümkündür.

Yaratıcı ekonomi toplumsal refahın artması, yaşam standartlarının yükselmesi, firmaların sürdürülebilir bir ekonomik güç kazanmasının yanı sıra, ülkelerin ekonomik bağımsızlığını ve doğal olarak dünya siyasetinde söz sahibi olmasının da önünü açmaktadır. Özetle kültür insanın icra ettiği tüm alanları kapsar.

KAYNAKÇA

ALBERT, M. ve Robin H. (1994). Geleceğe Bakmak; 21. Yüzyıl İçin Katılımcı Ekonomi, Çeviren: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, Yayın No: 97, 1.Baskı, İstanbul.

ALCORTA, L. (1992). The Impact of New Technologies on Scale in Manufacturing Industry: Issues and Evidence. The United Nations University, UNU/INTECH (Institute for New Technologies) Working Paper No: 5.

ALKAN, C. (1998). Eğitim Teknolojisi. Anı Yayıncılık, Ankara.

CASE, D. O. (2002). Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior. Boston, MA: Elsevier/Academic Press.

De BEUKELAER, C. (2014). "Creative Industries in Developing Countries: Questioning Country Classifications in The UNCTAD Creative Economy Reports", Cultural Trends, 23(4), ss. 232-251.

DRUCKER, P. (1988). "From Capitalism to Knowledge Society" in: D. Neef (Ed.), The Knowledge Economy. Butterworth: Woburn M.A.

OĞUZ, E.S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı, EFD/JFL Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters Cilt/Volume 28 Sayı/Number 2.

ERKAN, H. (1998). Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, Türkiye Ğ Bankası, Kültür Yayınları, Yayın No: 326, 4. Baskı, Eylül.

FİNN, J.D. (1960). Technology and The İnstructional Process, Audiovisual Communication Review, 8 (1), ss. 9-10.

GALBRAİTH, J.K. (1967). The New İndustrial State, Boston, Houghton Mifflin, s.12.
GÖKALP, E. (2013). Kültür, Sosyolojiye Giriş, (Ed. Nadir Suğur), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

GÖNEN, E. ve Şengül Hablemitoğlu. (1998). Teknoloji ve Etik, Standart Dergisi, Yıl: 37, Sayı: 439, Temmuz.

GREVERUS, I.M. (1982). Pladoyer fur eine Multikulturelle Gesellschaft, in Volker Nitschke (Hg.), Multikulturelle Gesellschaft-Multikulturelle Erziehung? Stuttgart, s. 24.

HOBAN, C.F. (1965). From Theory to Policy Decision, Aud. Vis. Common, Rev. 13 (2), Ihde, Don, ss. 121-139

HOBAN, CF. (1965). From theory to policy decision. Aud.Vis. Common. Rev.13 (2), ss. 121-39.

<https://www.sezginkoyun.com/hofstedenin-kulturel-boyutlar-teorisi-nedir> (Erişim tarihi:10.12. 2021)

LEVİCKAİTÈ, R. (2011), "Four Approaches to The Creative Economy: General Overview", Business, Management and Education, 9(1), ss. 81-92.

MALİNOWSKİ, B. (1992). Bilimsel Bir Kültür Teorisi, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

NEWBİĞİN, J. (2010). The Creative Economy: An İntroductory Guide. British Council's Creative and Cultural Economy Series.

OĞUZ, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28(2).

SİMON, Y.R. (1983). Pursuit of Happiness and Lust for Powerin Technology Society, (Ed. Mitcham ve R. Mackey), Philosophy and Technology, New York, Free Press, s. 173.

TEKÖN, M., Tom B. ve Hasan K.G. (2000). Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi, Damla Ofset, Konya.

TEPPER, S.J. (2002). "Creative Assets and the Changing Economy", The Journal of Arts Management, Law, and Society, 32(2), ss. 159-168.

TOFFLER, A. (1996). Üçüncü Dalga, Çeviren: Ali Seden,Altın Kitapları, 3. Baskı, İstanbul.

UÇAK, N.Ö. (2010). "Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram", *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (4). ss. 705-722.

VANCE, A.O. (2009). "Trusting IT Artifacts: How Trust Affects Our Use of Technology", Dissertation, Georgias State University, ss. 25-26.

DİJİTAL PAZARLAMANIN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE ETKİSİ

Melahat ÇAKMAK

Kocaeli Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-8592-1770

ÖZET

Web siteleri, mobil uygulamalar, arama motorları, sosyal medya ve diğer dijital iletişim araçlarını kullanarak müşteriler ve diğer işbirlikçi işletmeler ile etkili iletişim ve etkileşimi sağlamaya odaklanan dijital pazarlamanın kullanımı son 10 yılda çok önemli bir ivme kazandı. Dijital pazarlamayı geleneksel pazarlamadan farklılaştıran ve aynı zamanda daha güçlü yapan bir sıra faktörler var. Bunlardan biri ağızdan ağıza pazarlamanın dijital şekli olan kullanıcı yorumlarıdır.

Sosyal ağlar elbette dijital dünyanın en samimi ortamları. Bu çalışmada konaklama sektörüne dair sosyal medya üzerinde yer alan yorumların tüketicilerin işletmeye dair tutumlarını nasıl etkilediklerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Öncelikle tüketici yorumlarına karşı olan tutumun demografik faktörler (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi ve uyruk) ve internette geçirilen süreye göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket uygulaması kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Azerbaycan'da ve Türkiye'de toplam 385 katılımcıya ulaşılmıştır. Öncelikle ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Fark hipotezlerini test etmede ilişkisiz örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır. Veriler normal dağılmadığında ya da kategorilerde çok az sayıda kişi yer aldığına ise parametrik One Way ANOVA yerine Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. SPSS 26.0 yazılımından yararlanılmıştır. Sosyal medyada konaklama sektörüne dair yer alan yorumların tüketici tutumu üzerinde etkisinin bazı demografik faktörlere göre ve internette geçirilen süreye göre farklılık göstermesi sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, Tüketici Yorumları, Satın almada Tutum, Konaklama

IMPACT OF DIGITAL MARKETING ON CONSUMER BEHAVIOURS

ABSTRACT

The use of digital marketing, which focuses on effective communication and interaction with customers and other collaborative businesses using websites, mobile applications, search engines, social media and other digital communication tools, has gained significant momentum in the last 10 years. There are a number of factors that differentiate digital marketing from traditional marketing and also make it more powerful. One of them is user reviews, which is the digital form of word-of-mouth marketing.

Social networks are, of course, the most friendly environments of the digital world. In this study, it is aimed to reveal how the comments on the social media about the accommodation sector affect the attitudes of consumers towards the business. First of all, it was examined whether the attitude towards consumer comments differs according to demographic factors (age, gender, education, income level and nationality) and the time spent on the Internet. Questionnaire application was used as data collection tool in the study. Within the scope of the research, a total of 385 participants were reached in Azerbaijan and Turkey. First of all, Exploratory Factor Analysis (EFA) was conducted to test the construct validity of the scale. Unrelated samples t-test and one-way analysis of variance (one-way ANOVA) were used to test the difference hypotheses.

When the data were not normally distributed or there were very few people in the categories, Kruskal Wallis H test was used instead of parametric One Way ANOVA. SPSS 26.0 software was used. It has been concluded that the effect of the comments on the accommodation sector in the social media on the consumer attitude differs according to some demographic factors and the time spent on the internet.

Keywords: Digital Marketing, User Reviews, Attitude in Consumer Behaviour, Accomodation

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK KONUSUNDA YAYINLANAN LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Dr. Ebru ÖZER TOPALOĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans
Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0002-7092-7624

ÖZET

Sosyal girişimciler, tıpkı girişimciler gibi fırsatları görmek, risk almak, gibi temel girişimcilik özelliklerine sahip olmakla birlikte toplumsal faydayı da temel amaç edinmektedir. Bu çalışmada ama önemi giderek artan sosyal girişimcilik kavramının Türkiye’de yazılan tezler nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Sosyal girişimcilik konusunda ülkemizde yazılan tezler incelenerek bu tezlerin analizi yapılmıştır. Ulusal Tez Merkezi’de “Sosyal Girişimcilik” olgusu ile ilgili tarama yapıldığında toplam altmış iki teze ulaşılmıştır. 2008 – 2021 yılları arasında yayınlanan bu çalışmalardan on iki tanesi doktora tezi, altmış tanesi ise yüksek lisans tezidir. Araştırma kapsamında altmış iki adet lisansüstü tez; yıl, üniversite, tez türü ve araştırma yöntemi gibi değişkenler ele alınarak analiz edilerek incelenmiştir. Bu çalışma ile sosyal girişimcilikle ilgili yayınlar kapsamında ulusal alan yazına genel bir bakış sağlayarak gelecek araştırmalar için bir yol haritası ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmaya göre yıllar geçtikçe konuya ilginin arttığı bir gerçektir. Son dönemlerde nitel yöntemle doğru bir geçişin olduğu da gözlemlenmiştir. Gelecek araştırmalar için Türkiye’deki sosyal girişimcilik örneklerinin derinlemesine araştırılması ve başarılı sosyal girişimcilik örneklerinin modellenmesi yoluna gidilmesi önerilmektedir. Sosyal girişimcilik çalışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında sosyal bilimler, eğitim bilimleri ve fen bilimleri de dahil olmak üzere her disiplin için önemli bir araştırma alanı olduğunu söylemek mümkündür. Yıllar içinde nitel araştırmalara verilen önemin artması nedeniyle de Türkiye’deki sosyal girişimler ve bu sosyal girişimleri hayata geçiren sosyal girişimciler hakkında da yapılan araştırmaların sayısının artması yeni sosyal girişimci adayları için de bir yol haritası çizecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Girişimcilik, Lisansüstü Tezler, Yöntem

A RESEARCH ON GRADUATE THESIS ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

ABSTRACT

Social entrepreneurs, just like entrepreneurs, have basic entrepreneurial characteristics such as seeing opportunities, taking risks, and also aiming for social benefit. In this study, however, it is to reveal how the concept of social entrepreneurship, whose importance is increasing, is reflected in the theses written in Turkey. By examining the theses written in our country on social entrepreneurship, these theses were analyzed. When the "Social Entrepreneurship" phenomenon was searched in the National Thesis Center, a total of sixty-two theses were reached. Twelve of these studies, published between 2008 and 2021, are doctoral theses and sixty are master's theses. Within the scope of the research, sixty-two postgraduate theses; Variables such as year, university, type of thesis and research method were analyzed and analyzed. With this study, it has been tried to present a roadmap for future research by providing an overview of the national literature within the scope of publications on social entrepreneurship. According to the study, it is a fact that interest in the subject has increased over the years.

It has also been observed that there has been a shift towards the qualitative method in recent years. For future research, it is recommended to investigate social entrepreneurship examples in Turkey in depth and to model successful social entrepreneurship examples. Considering the distribution of social entrepreneurship studies by years, it is possible to say that it is an important research area for every discipline, including social sciences, educational sciences and natural sciences. Due to the increase in the importance given to qualitative research over the years, the increase in the number of studies on social enterprises in Turkey and social entrepreneurs who implement these social enterprises will also draw a road map for new social entrepreneur candidates.

Keywords: Social Entrepreneurship, Graduate Theses, Method

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal girişimcilik, kâr amacı güden veya gütmeyen kuruluşlar tarafından ortaya çıkarılan yenilikçi, sosyal değer yaratan faaliyet olarak tanımlanabilir (Austin, 2006). Sosyal girişimciliği, piyasada yeni sosyal değer yaratmak için girişimci bir zihniyet ve güçlü bir başarı ihtiyacı ile sosyal inovasyondan yararlanmaya çalışan bir birey veya ekip (yenilikçi sosyal girişimci) tarafından yaratılan ve yönetilen dinamik bir süreçtir (Perrini ve Vurro, 2006). Sosyal girişimciler, genel olarak girişimci davranışın kâr amacından ziyade sosyal amaçlar için kullanan veya elde ettikleri kârları belirli bir dezavantajlı grubun yararına kullanan sosyal bir misyonu iş yetenekleriyle birleştiren kişilerdir (Gerlach, 2006; Hibbert vd., 2001). Sosyal girişimcilik, süreçten çok fikirle ilgilidir ayrıca yalnızca ne yapıldığına değil, aynı zamanda nasıl gerçekleştiğine dair de çığır açan fikirler ortaya çıkabilir (Light, 2006).

Sosyal girişimcilik çerçevesinin temel unsurları toplum, ekonomi, siyaset, kültür (etik, normlar ve değerler dahil)'dür. Ayrıca, çeşitli paydaş türleri (örneğin çalışanlar, tedarikçiler, medya, yatırımcılar, rakipler, müşteriler, sivil toplum kuruluşları veya kar amacı gütmeyen kuruluşlar, devlet) sistemin kilit unsurlarıdır. Sosyal girişimcilik ekosistemi yapısal dengesizliği azaltır, değer yaratır, sosyal bir sorunu çözer, risk alır, kaynakları tahsis eder, yeni işler yaratmaktadır (Volkman, vd., 2012).

Bu çalışmada özellikle son yılda önemi giderek artan sosyal girişimcilik kavramının Türkiye'de yayınlanan lisansüstü tezlerle nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Sosyal girişimcilik konusunda 2008- 2021 yılları arasında Türkiye'de yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelendiği araştırmada çeşitli parametreler çerçevesinde analizi yapılmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu'nun Tez Tarama Merkezi'nde konu ile ilgili yayınlanmış tezleri taramak için "Sosyal Girişimcilik" kelime öbeği aranacak alan, izin türü ve tez türü sekmelerinde "Tümü" seçilerek aratılmıştır. Tarama sonucunda konu ile uyumlu teze ulaşılmıştır. Elde edilen tezler "yayınlandığı yıl" "yöntem", "tez türü" ve "yayınlandığı üniversite", parametreleri üzerinden analiz edilmiştir. Sosyal girişimcilik konusu ile ilgili 12si doktora tezi 60'ı yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 62 lisansüstü teze ulaşılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada öncelikle tez türüne göre analiz yapılmıştır. Tablo 1'e göre 2008 -2001 yılları arasında konu ile ilgili yayınlanan tezlerin % 80,64'ü yüksek lisans tezi iken % 19,36'sı doktora tezidir.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Türlerine İlişkin Dağılımı

Tez Türü	Sayısı	Yüzdesi
Yüksek Lisans	50	% 80,64
Doktora	12	% 19,36
Toplam	62	%100

Tablo 2.'de tezlerin yıllara göre dağılımını incelediğimizde sosyal girişimcilik konusuna olan ilginin 2019 yılından itibaren arttığını söylememiz mümkündür. 2008 yılında sadece bir tane yüksek lisans tezi yazılırken en çok yayının yapıldığı yıl 2020 yılıdır. 2020 yılında 5'i doktora tezi 11'i yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 16 lisansüstü tez yayınlanmıştır. Bu tabloya göre sosyal girişimcilik konusunda 2008 yılından sonra 2012 yılına göre bir tez yazılmamıştır.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yayınlandığı Yıl	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
2008	-	1	1
2012	2	1	3
2014	2	-	2
2015	5	-	5
2016	6	-	6
2017	4	-	4
2018	4	1	5
2019	11	2	13
2020	11	5	16
2021	6	3	9

Tablo 3'e göre Sosyal girişimcilik 51 farklı üniversitede lisansüstü tez yazılmıştır. En çok lisans üstü tezin yazıldığı üniversite 6 lisansüstü teze Marmara Üniversitesi olmuştur. Tablo 3'te konu ile ilgili birden çok lisans üstü tez hazırlanan üniversitelere yer verilmiştir.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Hazırladığı Üniversite	Lisansüstü Tez Sayısı
Marmara Üniversitesi	6
Fırat Üniversitesi	3
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	3
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2
İstanbul Ticaret Üniversitesi	2
İstanbul Teknik Üniversitesi	2
İstanbul Üniversitesi	2
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2
Galatasaray Üniversitesi	2
İnönü Üniversitesi	1
Diğer Üniversiteler	37

Tablo 4'te ise kullanılan yönteme göre bir dağılım gösterilmiştir. 2008 yılından 2021 yılına kadar yayınlanmış olarak lisansüstü tezlerde en çok kullanılan yöntemin nicel yöntem olduğu görülmektedir. Karma yöntemle ilgili son yıllarda bir artış olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Kullanılan Yönteme Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Yöntemler	Sayısı
Nicel Yöntem	31
Nitel Yöntem	27
Karma	4

SONUÇ

Bu çalışmada ülkemizde ve dünyada giderek önemi artan sosyal girişimcilik konusunun Türkiye'de yayınlanan lisansüstü tezlerde yansımalarının araştırılması amaçlanmıştır. Yapılan çalışmaya göre yıllar geçtikçe konuya ilginin arttığı bir gerçektir. Son dönemlerde nitel yönteme doğru bir geçişin olduğu da gözlemlenmiştir. Gelecek araştırmalar için Türkiye'deki sosyal girişimcilik örneklerinin derinlemesine araştırılması ve başarılı sosyal girişimcilik örneklerinin modellenmesi yoluna gidilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Armağan Erbil, B. (2021). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin sosyal girişimcilik niyetlerinin incelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Austin, J. (2006). "Three Avenues for Social Entrepreneurship Research". Mair, J., Robinson, J., & Hockerts, K. (Eds.). (2006). Social entrepreneurship (Vol. 3). New York: Palgrave Macmillan.

Ateş, Y. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Erzincan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bahçebaşı, H. (2020). Sosyal girişimcilerin etik ve hizmetkâr liderlik davranışlarının cinsiyet bağlamında karşılaştırmalı analizi. Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Biçer, G., (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik düzeylerinin problem çözme becerileriyle ilişkisinin incelenmesi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çakanel, Z. (2018). Duygusal zekâ, sosyal zekâ ve sosyal girişimcilik arasındaki ilişkinin incelenmesi, Pamukkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çavuş, E. (2020). Türkiye'de sosyal girişimciliğin finansmanında alternatif bir yöntem: Kitlesel fonlama model önerisi. Düzce Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

Çermik, F. (2015). Sosyal girişimcilik, küresel vatandaşlık ve çevre davranışı arasındaki ilişki: Yapısal Eşitlik Modellemesi. Atatürk Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çiftçi F., (2017). Turizm sektöründeki sosyal girişim çalışanlarının sosyal girişimcilik davranışı, iş ve yaşam tatmini: Tatuta projesi Narköy örneği. Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çoşkun, E. (2015). Gönüllü kuruluşların okul öncesi sosyal girişimcilik eğitimindeki rolü. Yalova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Demirtaş, C. (2020). Sosyal girişimcilik ile ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkeleri ve Türkiye illeri üzerine ampirik uygulamalar. Aksaray Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

Ekmekçioğlu, S. (2018). Sosyal girişimcilik projelerinde tasarım girdisi: Türkiye'deki örnekler üzerinden bir incelemesi. İstanbul Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ercan, S. (2016). Türkiye'de sosyal girişimcilik ve yarattığı etkilerin değerlendirilmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ercan, S. (2021). Sosyal sermaye perspektifinden sosyal girişimlerin Türkiye'deki yolculuğu. Karabük Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi

Ermanonuk, F. E. (2020). Üniversite öğrencilerinin sosyal girişimcilik öncülleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Bursa Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Gerlach, A. (2006), Sustainable Entrepreneurship and Innovation, Centre for Sustainability Management, University of Lueneburg, Lueneburg.

Guseinova, D. (2015). Sosyal girişimcilik olgusu ve bir örnek olay incelemesi. Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Gül, M. Kişilik ve girişimci kişilik özelliklerinin sosyal girişimcilik yönelimine etkisi üzerine TR63 bölgesinde bir araştırma: Üniversite öğrencileri örneği (2019). Gaziantep Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Güler, E. (2021) Sosyal girişimcilik faaliyetleri bağlamında sivil toplum kuruluşlarının algısı: Elazığ il örneği. Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Hibbert, S.A., Hogg, G. and Quin, T. (2001), "Consumer response to social entrepreneurship: the case of the Big Issue in Scotland", International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, Vol. 7 No. 3, pp. 288-301.

İnceplik, G.K. (2018). Sürdürülebilir sosyal girişimler için başarı faktörleri: Türkiye örneği üzerine teorik bir model, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

İrengün, O. (2014). Beş faktör kişilik kuramının sosyal girişimcilik yönelimine etkisi ve bir alan araştırması. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Kaya, E. (2021). Sosyal girişimcilik niyeti modeli: Türkiye örneği. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kayabaş, Ü. (2021). Yerel yönetimlerde sosyal girişimcilik: Muğla Büyükşehir Belediyesi sosyal gençlik masası örneği Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kelleci, C. (2020) Üniversite öğrencilerinin sosyal girişimcilik niyetlerinin ölçülmesi: Eskişehir ilinde bulunan iki STK örneği üzerine bir uygulama. Anadolu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kırılmaz, S. (2012). Sosyal girişimciliğin başarı faktörlerinin girişimci kişilik ve dönüştürücü liderlik bağlamında araştırılması. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Light, P. C. (2006). Reshaping social entrepreneurship. Stanford Social Innovation Review, 4(3), 47-51.

Meçikoğlu, S. (2019). Türkiye'de sosyal girişimciliği etkileyen dinamiklerin analizi. Akdeniz Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Mengü, E. (2016) Yoksullukla mücadelede sosyal girişimcilik: Grameen mikrokredi modeli. Yüksek Lisans Tezi.

Osanmaz, H. (2020). Algılanan sosyal desteğin sosyal girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Adil dünya inancının düzenleyici rolü. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi

Perrini ve Vurro (2006). "Social Entrepreneurship: Innovation and Social Change Across Theory and Practice". Mair, J., Robinson, J., & Hockerts, K. (Eds.). (2006). Social entrepreneurship (Vol. 3). New York: Palgrave Macmillan.

Sözer, S (2019). Sosyal girişimcilik bağlamında OYAK hizmet kalitesinin değerlendirilmesi: Konya İli örneği. İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Suna, S. (2018). Sosyal girişimcilik. Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Titrek, A. (2019). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve sosyal girişimcilik becerilerine yönelik görüşleri (Kocaeli ili örneği), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Toktamış, S.G. (2019). Sosyal girişimciliğe ve sosyal girişimcilere yönelik bilinirlik ve farkındalık. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Türkmen, A. (2020). Elazığ ilindeki spor kulüplerinin sosyal girişimcilik algısı. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ünlü, S. (2012). Sosyal girişimcilik bağlamında halkla ilişkiler faaliyetleri: AKUT ve TOG örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme. Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Volkman, C., Tokarski, K., & Ernst, K. (2012). Social entrepreneurship and social business. An Introduction and Discussion with Case Studies. Gabler. Wiesbaden.

Yeşilyurt, B.Ş. (2019). Üniversite öğrencilerinin sosyal girişimcilik eğilimleri ve hayırseverlik seviyeleri: İstanbul'da bir vakıf üniversitesi örneği. Altınbaş Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yumuşakipek, H.D. (2015). Aile işletmelerinde iç girişimciliğin sosyal girişimciliğe etkisi: Afyonkarahisar'da bir araştırma. Afyon Kocatepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

KÜRESELLEŞMENİN VERGİYE ETKİLERİ: VERGİ CENNETLERİ

Öğr. Gör. Şahin AY

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu Maliye Programı

ORCID: 0000-0002-3036-2155

ÖZET

1960'lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan küreselleşme sözcüğü ülkelerin siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik durumları başta olmak üzere pek çok alana sirayet etmiştir. Dünya piyasalarının birbirlerine entegre olması biçiminde devam eden bu durumun somut manada en fazla etkisinin gözlenebildiği durumlardan biri de Kovid 19 pandemisi sürecidir. E-ticaretin uzun zamandır süren yükselişinin pandemide zirve yapması, kripto varlıkların kullanımının artması ve ülkelerin bu konuda birbirlerinden bağımsız kararlar alarak farklı uygulamalara gitmeleri gibi durumlar ülkelerin vergi sistemleri içerisindeki önemli durumlar arasında yer almaktadır. Ülkeler arasında var olan vergi rekabeti ile birlikte bazı ülkelerin farklı uygulamalara gittikleri ve böylelikle avantaj elde ettikleri görülmektedir. Bazı ülkeler sermaye çekebilmek için pek çok kolaylık sağlamaktadır. Sağlanan kolaylıklardan biri de vergi konusundadır. Daha önce sermayenin bulunduğu ülkelerde mevcut olan vergi yüklerini gözü önünde bulduran kişiler ve şirketler, sermayelerini vergi konusunda daha avantajlı oldukları ülkelere aktararak vergi yüklerini azaltmayı amaçlamaktadır. Kolaylık vadeden ülkeler kimi zaman vergi oranları, kimi zaman vergi matrahları kimi zaman da vergi türleri ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Bu durum konusunda geri kalan ülkelerin vergi gelirleri azalmakta ve ülkeden sermaye çıkışı olmaktadır. Muhasebe kayıtları şeffaf olmayan, diğer ülkeler ile vergi konularında iş birliğinden kaçınan ve firma bilgilerini paylaşmayan vergi cenneti olarak adlandırılan ülkeler, diğer ülkelerin mali yapılarına zarar vermekte bununla beraber suç unsurlarının ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Haksız rekabetin ortadan kaldırılabilmesi için başta AB, OECD ve G8 olmak üzere uluslararası iş birliğinin artırılması konusunda atılan adımların devamının getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Vergi Rekabeti, Vergi Cenneti

TAX EFFECTS OF GLOBALIZATION: TAX PARADISE

ABSTRACT

The word globalization, which has been used since the 1960s, has spread to many areas, especially the political, social, cultural and economic conditions of the countries. One of the situations in which the most concrete impact of this situation, which continues in the form of the integration of world markets with each other, can be observed is the Kovid 19 pandemic process. Situations such as the long-term rise of e-commerce peaking in the pandemic, the increase in the use of crypto assets, and the fact that countries make independent decisions on this issue and go to different applications are among the important situations in the tax systems of countries. With the tax competition between countries, it is seen that some countries go to different applications and thus gain an advantage. Some countries provide many facilities to attract capital. One of the conveniences provided is about taxation. Considering the tax burdens that existed in the countries where the capital was previously held, individuals and companies aim to reduce their tax burdens by transferring their capital to countries where they are more advantageous in terms of taxation. Countries that promise convenience sometimes make regulations on tax rates, sometimes on tax bases and sometimes on tax types.

In this case, the tax revenues of the remaining countries decrease and there is a capital outflow from the country. Countries that are called tax havens, whose accounting records are not transparent, do not cooperate with other countries in tax matters and do not share company information, damage the financial structures of other countries, but also cause the emergence of criminal elements. In order to eliminate unfair competition, it is necessary to continue the steps taken to increase international cooperation, especially with the EU, OECD and G8.

Keywords: Globalization, Tax Competition, Tax Paradise

GİRİŞ

Ülkeler vergi gelirlerini arttırmadıkları takdirde sosyal ve ekonomik olarak birtakım faaliyetleri yerine getiremezler. Küreselleşmenin boyutlarının artmasıyla beraber ülkeler arasında var olan rekabet pek çok alanda artarak sürmüştür. Yatırımları ve sermayeyi ülkelere çekebilmek için bu doğrultuda rakiplerine göre hareket kabiliyetinin sınırlı kalmasını istemeyen ülkeler yatırımcılara ve sermaye sahiplerine kolaylıklar sunmaktadır. Bu durum vergisel anlamda vergi oranlarının indirilmesi, istihdam ve alt yapı hizmetlerinde kolaylıklar şeklinde olabilmektedir. Bu durum ülkeler arasında vergi rekabetine sebep olmaktadır. Vergi cenneti olarak adlandırılan ülkeler ise vergi rekabetinin olumsuz işlemesi yönünde hamleler yapmakta ve devamında ülkelerin ekonomik anlamda zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum vergisel anlamda ülkelerin vergi gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır. Çok uluslu şirketlerin bağlantılı şirketlere kaynak aktarımı yapmaları ile birlikte ülkeler önemli sorunlar yaşamaktadır. Küreselleşmenin etki alanını genişletmesiyle beraber ortaya çıkan bu süreç neticesinde üretim faktörleri arasında vergi yükü yer değiştirmekte emeğe kaymaktadır.

1. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ

Küreselleşme en basit ifade ile dünyada farklı coğrafyalarda yaşayan insanların, toplumların ve devletlerin arasındaki var olan iletişimin ve etkileşimin derecesinin karşılıklı bağlılık içerisinde giderek artması şeklinde ifade edilebilir. Küreselleşme dinamik ve değişken bir kavram olmakla beraber hem yerellik hem de evrensellik üzerinde etkilidir. Küreselleşmenin etki alanı gün geçtikçe artmakta ve bu durum nedeniyle kavramın mevcut yapısı güncellenmektedir. Küreselleşme çok boyutlu bir kavram olmasıyla beraber nüfuz ettiği alan ekonomi, siyasi, teknoloji, kültür, güvenlik gibi kavramlardır (Bayar, 2008).

1.1. Küreselleşmenin Ekonomik Etkileri

Ekonomik küreselleşme olgusu, dünya genelinde ekonomik etkileşimlerin yoğunlaşmasını ve yaygınlığının giderek artması durumudur. Sermaye akışlarının çok büyük olması, teknolojinin kullanımı konusundaki etkileşim, mal ve hizmetlerin ticaretini olumlu yönde etkilemiştir. Piyasaların dünyadaki etki alanlarının artması neticesinde büyük çok uluslu şirketler ile uluslararası ekonomik şirketler ortaya çıkmıştır (Stager, 2006). Ekonomi alanında küreselleşme, sermaye hareketlerinde kuralsızlaşmasına neden olmuştur. Bir süre sonra iletişim teknolojilerinin gelişmesi, bazı büyük ve köklü işletmelerin yeniden tasarlanması ulusal ekonomilerin sınırlarının tanımlanmasını ve denetlenmesini güçleştirmiştir. Denetlemelerde meydana gelen duruma örnek verilecek olursa, G7 ülkelerinin merkez bankalarının rezervlerinin oldukça üstüne çıkan elektronik para alışverişlerinin denetlenmesinin imkânsızlığından bahsedilebilir. 1999 senesinde G7 ülkelerinde toplam rezerv yaklaşık 350 milyar dolar iken yaklaşık 2 trilyon dolarlık günlük ticari işlemlerin yapıldığı görülmüştür (Gallino, 2007).

Küresel ekonomilerde, ekonomik işlemler ve oyuncular oldukça hareketlidir. Küreselleşme sayesinde bireyler ile firmalar mal ve hizmet satın almak, yatırım yapmak, çalışmak gibi durumlarda farklı coğrafi seçimler yapma hakkına sahiptir. Tercihler yapılırken bireyler ve firmalar kârlarını maksimum yapabilmek adına ülke sınırlarını aşmaktadır. Uzun dönemde amaç daha etkin ekonomiler ve yaşam standartlarının artmasıdır. Bu durumlar beraberinde bazı tehditleri de getirmektedir. Bu tehditler arasında vergi sistemlerinin tehdidi de yer almaktadır. Mobil hale gelen vergi matrahlarının kolay bir biçimde ülke sınırlarının dışına çıkartma, vergi sistemleri için sorun olmaktadır. Neticede ülkelerde kamunun en önemli gelir kaynağı durumunda olan vergilerin elde edilmesi yönünde engeller ortaya çıkmaktadır (Kuş, 2008).

1.2. Küreselleşme Vergi Gelirleri Etkisi

Küreselleşme, ekonomik liberalleşme ve teknolojinin gelişmesiyle dünyanın büyük bir kısmında küresel bütünleşmeyi etkilemektedir. Ulusal sınırların etkisi gün geçtikçe kısıtlayıcılıktan arınmaktadır. Ülkeler birbirleri ile veya çok taraflı olarak gümrük vergilerini azaltma ve kaldırma yoluna başvurmaktadır. Özelleşmenin arttığı 1980’li yıllarda var olmaya başlayan devlet tekellerinin yerini küreselleşmiş şirketler almıştır (Adıgüzel, 2013).

Mobil sermaye özellikle gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu ülkeler yabancı tasarrufa ihtiyaç duydukları için sermaye ve yatırımları ülkelere çekme yönünde adım atmaktadır. Sermaye akımlarındaki artışlar ve finans piyasalarındaki gelişmeler ülkelerin vergi engellerini kaldırmalarına ve vergi oranlarını indirme yoluna götürmektedir. Ülkelerin sermaye çekmek için uyguladıkları bu yöntemler ülkelerde vergi gelirlerinin azalmasına yol açmakla birlikte vergi yükünde emek gibi üretim faktörlerinin üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Devletlerin neo-liberal politikalar çerçevesinde asli görevlerine çekilmeye zorlanmalarının üstüne bir de özel kesime avantaj olarak sunulan vergiden kaçınma ve vergi yükünün azaltılması gibi durumlarla da mücadele etmektedir. Küreselleşme ile birlikte devletler asli görevlerini yerine getirebilmek adına uyguladıkları vergi politikalarının etkinliğinin azaldığı durum ile karşı karşıya kalmaktadır (Kargı, Karayılmazlar, 2009). Küreselleşme ile beraber yabancı sermayenin mobilitesi artmıştır. Bu sermayeyi çekebilen ülkeler fayda sağlarken rekabete karşı koyamayan ülkeler zarar görmektedir. Ekonomik entegrasyon ve finansal entegrasyonun sonucu olarak ülkelerin kendilerine sermaye ve şirketleri çekebilmek adına düşük vergi oranları uygulamalarına bununla beraber vergisel teşvikler uygulamaları olarak adlandırılan vergi rekabeti yatırımcı ve sermaye çekemeyenler için haksız vergi rekabeti şeklinde olmaktadır. Uluslararası entegrasyonun küreselleşme ile artması vergi konusunda ülkelerin rekabet etmesine de yol açmıştır. Gelir üzerinden alınan vergi oranlarının düşürülmesi, vergisel teşviklerin artırılması örnek olarak verilebilir. Bunu başaran ülkeler yabancı sermayeyi ve yatırımcıları çekerek başarı elde ederken, bu konuda başarı elde edemeyen ülkeler vergi rekabetinin zararları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Zararlı vergi rekabetine örnek olarak verilebilecek vergi cennetleri başka ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Kargı, Yaygır, 2016).

2. VERGİ CENNETLERİ

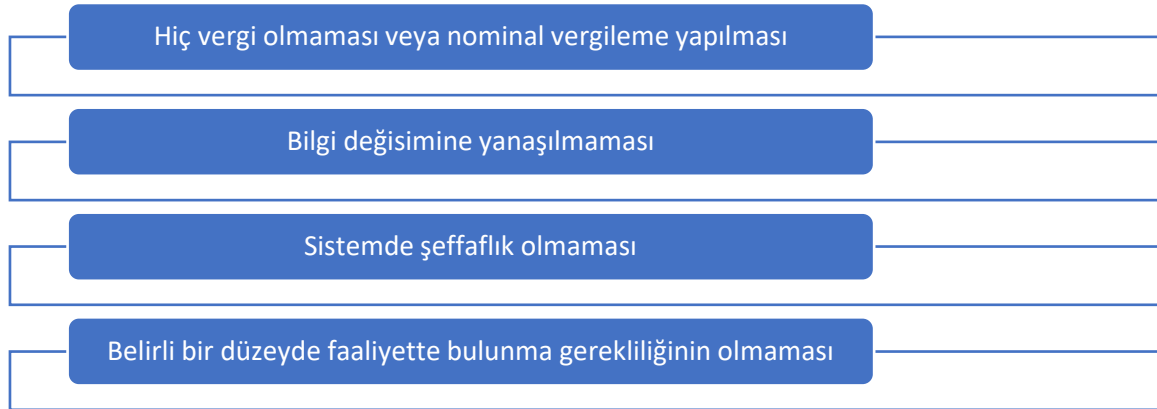
“Bir ülkede yerleşik olmayanlara ait sermayeye, yerleşik olduğu ülkelerdeki vergi sorumluluklarından kaçabilmesi için ve ayrımcı vergi düzenlemeleri sunan sistemlere vergi cenneti denilmektedir.” Vergi cenneti olarak adlandırılan ülkeler sağlamış oldukları düşük vergili ya da tamamen vergi alınmayan durumlar ile mobil faaliyetleri ülkelere çekmektedir. Bununla birlikte vergi cenneti olarak adlandırılan ülkeler diğer vergi otoriteleriyle bilgi alışverişinde bulunmaktan imtina etmektedirler.

Bir ülkenin vergi cenneti olarak ifade edilmesi için öncelikle bir bölgede ya da bir ülkede finansal veya diğer herhangi bir hizmet karşılığında vergi alınmıyor olması veya nominal vergi alınması ile bir ülkenin kendini vergi cenneti olarak tanımlaması gerekmektedir (Egeli, Karakoyun, 2019).

2.1. Vergi Cenneti Ülkeler ve İşleyiş

Vergi cenneti kavramı uluslararası literatürde yakın zamandan beri kullanılıyor olsa bile tarihsel kökeni vergilerin ortaya çıktığı dönem ile aynıdır. Antik Yunan'da ithal ürünler için tüccarlardan %2 oranında alınan vergiden kaçabilmek adına Atina açıklarında bulunan adalarda mallarını depolayanlar bulunmaktaydı. Bununla beraber Orta Çağ'da da bazı zengin şehirlerin de bir takım vergi uygulamalarının teşviki ile meydana geldiğine dair bilgiler bulunmaktadır (Aktan, Vural, 2006). Vergi cenneti olarak ifade edilen ülkelerin genelini ortak özelliği yüzölçümlerinin küçük olması ve nüfuslarının az olmasıdır. Bu ülkelerin gelir kaynakları arasında turizm ve hizmetler sektörü bulunmaktadır. Vergi oranlarının sıfır olduğu durumlarda bile ücretler üzerinden kesinti, hem o ülke vatandaşlarına hem de ülkede çalışmaya gelen yabancılardan yapılmaktadır. Çok uluslu şirketlerin çalışanlarının tüketimlerinin fazla olması vergi cenneti ülkelerin elde ettiği bir diğer avantaj olarak ifade edilebilir (Günaydın, 1999).

Bir ülkenin vergi cenneti olduğunu belirten 4 tane önemli durum bulunmaktadır (OECD, 1998)

OECD (2000) tarafından yayınlanan raporda 35 tane ülkenin vergi işbirliğine karşı zarar veren uygulamalar yaptığı yönünde bilgiler paylaşılmıştır. Bu ülkeler arasında Bahamalar, Bahreyn, Barbados, Liberya Cumhuriyeti, Monaco, Panama, Liechtenstein, Marshall Adaları, Hollanda Antilleri gibi ülkeler ve bölgeler yer almaktadır.

Vergi cenneti olarak ifade edilen ülkeler genel itibariyle küçük ve bağımlı ülkeler olmakla birlikte birtakım ayrımları da barındırmaktadır. İki tür vergi cenneti ülke tipi üzerinde görüşler beyan edilmektedir. Bunlardan ilki üretici vergi cennetleri bir diğeri ise geleneksel vergi cennetleridir. Üretici olarak ifade edilen vergi cennetleri düşük vergi oranı belirleyen ve bu doğrultuda yabancı yatırım çekmek için mücadele eden ülkelerdir. Geleneksel vergi cennetleri ise uyguladıkları düşük vergi cennetleri ile daha fazla finansal faaliyeti ülkeye çekme amacı taşımaktadır. Uluslararası kuruluşların uygulamalarından rahatsızlık duydukları vergi cenneti grubu geleneksel vergi cenneti olarak tabir edilen ülkelerdir (Öz, 2013).

2.2. Vergi Cennetlerinin Küresel Ekonomiye Etkileri

Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkeler sermaye yatırımlarına önem vermektedir. Bu doğrultuda vergi tatili, vergi istisnaları, gümrük vergisi istisnası enerji ve alt yapı desteği gibi teşvikleri sermaye çekebilmek adına sunmaktadır. Vergi cenneti olarak adlandırılan ve çok büyük bir kısmının yüzölçümleri çok az olan ülkeler ise vergi konusunda sundukları avantajlar ise çok uluslu şirketleri çekmeye çalışmakta ve bu şirketlere bağlı kurulan şirketlere kaynak aktarımı yapılarak zararlı vergi rekabetinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu durumda kaynak ülkede elde edilen gelirden vergi alınmaması amaçlanmaktadır (Tosun, Uçar, 2015). Yine bu ülkeler etkili bankacılık sistemleri ile hizmet sunmakta, kara para aklanması neticesinde elde edilen paraların saklanmasına da göz yummaktadır.

Vergi cenneti olan ülkeler bünyelerinde barındırdıkları şirketlere yaklaşık %2 düzeyinde kurumlar vergisi, faiz gelirlerinde %2 civarında stopaj, temettü dağılımından vergi alınmaması, otomobillerin gümrüksüz edinilebilmesi, bu durumun diğer eşyalar içinde geçerli olması, yurt dışı işlemlerden vergi alınmaması yönünde uygulamalar yapmaktadır (Bilici, 2014).

Geleneksel vergi cenneti ülkeler varlıklı bireylerin ve büyük şirketlerin vergi ödeme yükümlülüklerinden kurtulmalarına olanak sunmaktadır. Bu durum ülkeler için ciddi vergi kayıplarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Vergi gelirleri azalan ülkeler hem sosyal hem de ekonomik altyapı yatırımlarını istenilen ölçüde yerine getiremezler. Çok uluslu şirketlerin vergi cennetlerine yönelmeleri durumu ayrıca piyasadaki diğer şirketlere karşı haksız rekabetçi üstünlük sağlamaktadır. Bir müddet sonra bireylerin ve şirketlerin vergi cennetlerine gitme tehdidinde karşılık kurumlar vergisi gibi bir takım vergilerin oranını aşağı çekme yoluna gitmektedir. Yine bu tarz ülkeler fakir ülkelerin geçim düzeylerine zarar vermekte ve istikrarsızlaşmalarına sebep olmaktadır (Arslan, 2011).

SONUÇ

Küreselleşme kavramı içerisinde birçok farklı unsur barınmaktadır. Kovid-19 salgının yayılmasında ve daha sonraki süreçte küreselleşmenin insanlar üzerindeki etkisi somut bir biçimde anlaşılmaktadır. Yine e-ticaretin bu süreç içerisinde artması ve tüm ülkelerin birbiriyle ticari ilişki içerisinde olması gibi durumlar küreselleşmenin önemini gözler önüne sermiştir. Küreselleşmenin ekonomik etkileri arasında yer alan vergi üzerindeki etkisi de son derece önem arz etmektedir. Haksız vergi rekabetine yol açan vergi cennetleri sermaye ve yatırımların ülkelere taşınmalarını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin vergi gelirlerinde azalmalar olmaktadır. Vergi cennetleri kara para aklamalarına göz yummakta, son dönemde kripto varlık borsalarından adları dolandırıcılık ile anılan şirketlere ev sahipliği yapmaktadır. Bununla beraber haksız rekabetin ortaya çıkmasına zemin hazırlamakta ve özellikle bilgi paylaşımı konusunda eksiklikler barındırmaktadır. Bu doğrultuda özellikle OECD'nin hazırladığı raporlar kapsamında yapılan değerlendirmeler neticesinde ülkelerin birlikte hareket etmeleri elzemdir. Yine Avrupa Birliği ve G8 gibi önemli kuruluşların burada paravan şirketler üzerinden faaliyetlerini sürdüren şirketlere yaptırım uygulamaları haksız rekabetin ortadan kalkması ve ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasının engellenmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. (2013). Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri, Akademik Bakış Dergisi, 35, 1-20.
- Arslan, M. O. (2011). Vergi Cennetleri ve Küresel Yoksulluk, Vergi Raporu Dergisi, 142, 42-49.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 32, 25-34.
- Bilici, N. (2014) Türk Hukukunda Vergiden Kaçınmayı Önleme Amaçlı Özel Düzenlemeler, 2014, Editör: Billur Yaltı, Beta Basım Yayın: İstanbul
- Egeli, H., & Karakoyun F. (2019). Kamu Maliyesi, Nobel Yayıncılık: Ankara
- Gallino, L. (2007). Küreselleşme ve Eşitsizlik, Dost Yayınevi: Ankara
- Günaydın, İ. (1999). Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları, Vergi Sorunları Dergisi, 126
- Kargı, N., & Karayılmazlar, E. (2009). Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14 (3), 21-37.
- Kargı, V., & Yaygır, T. (2016). Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yükü. International Journal of Public Finance, 1(1), 1-22.
- Kuş, K. (2008). Vergi Rekabeti-Vergi Cenneti İlişkisi: Maliye Politikası Üzerine Etkisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- OECD, (1998). Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue, Paris:
- OECD, (2000). Towards Global Tax Co-operation, Report to the 2000 Ministerial Council Meeting and Recommendations by the Committee on Fiscal Affairs: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices
- Stager, M. B. (2006). Küreselleşme, Dost Yayınları: Ankara
- Tosun, C., & Uçar, O. (2016). Türkiye’de Vergi Cennetleriyle Mücadele Politikasında Mevzuat ve Uygulama Tezatlığı, Vergi Sorunları Dergisi, 326, 169-177

COVID 19 PANDEMİSİNDE TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİNDEKİ DEĞİŞİM

Öğr. Gör. Şahin AY

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu Maliye Programı

ORCID: 0000-0002-3036-2155

ÖZET

2020 yılının mart ayında ortaya çıkan ve devam etmekte olan Covid 19 pandemisi, tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Koronavirüs bütün dünyada sosyal yaşamı, iş sektörlerini, kültürel olayları etkilemiştir. Bu süreçte kimi zaman ülkeler sınırlarını kapatmış kimi zaman da marketler, fırınlar, eczaneler gibi zorunlu temel ihtiyaçların temini dışında pek çok iş kolunun faaliyetleri sınırlandırılmıştır. Toplumsal davranışların farklı bir biçimde değişmesi ekonomik olaylara da etki etmiştir. Pek çok sektörde üretim azalmış, üretimin azalması ile beraber bu durum gelir kalemlerine de etki etmiştir. 2020 yılının mart ayında ortaya çıkan bu durumun devamında ülkeler vergi konusunda birtakım düzenlemelere gitmiştir. Türkiye'de de vergi ödeme zamanlarında yapılan düzenlemeler, mücbir sebep durumu, yeniden yapılandırma kanunları ile beraber vergi borçları ile ilgili sorun yaşayan mükelleflere kolaylıklar getirilmiştir. Türkiye'de bir süredir vergi tahsilatlarında azalmalar yaşanmakta ve bu durum kamu gelirleri arasında çok önemli bir yer tutan vergi gelirleri içinde sorun yaratmaktadır. Yaşanılan bu durumun pandemiden mi kaynaklandığı yoksa süregelen birtakım alışkanlıklardan mı kaynaklandığı, üzerinde yoğunlaşılması gereken bir konudur. Bu süreç içerisinde vergi gelirleri içerisinde vergi türlerinin payları değişmiştir. 2020 yılında milli gelir içerisindeki vergi gelirlerinin oranı azalarak OECD ülkeleri arasındaki sıralamada, Türkiye son sıralarda yer almıştır. Vergi türleri arasında da özellikle beyana dayanan gelir vergisi ve beyana dayanan kurumlar vergisinde son iki yılda büyük düşüşler ile karşılaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid 19 pandemisi, vergi gelirleri, gelir vergisi, kurumlar vergisi

THE CHANGE IN TAX REVENUES IN TURKEY DURING THE COVID 19 PANDEMIC

ABSTRACT

The Covid 19 pandemic, which emerged in March 2020 and continues, has taken the whole world under its influence. The coronavirus has affected social life, business sectors and cultural events all over the world. In this process, sometimes countries closed their borders and sometimes the activities of many business lines were limited, except for the supply of essential basic needs such as markets, bakeries and pharmacies. Different changes in social behavior have also affected economic events. Production decreased in many sectors, and this situation also affected income items along with the decrease in production. In the continuation of this situation, which emerged in March 2020, countries have made some regulations on taxation. In Turkey, with the regulations made at the time of tax payment, force majeure, restructuring laws, conveniences have been brought to the taxpayers who have problems with their tax debts. There has been a decrease in tax collections in Turkey for a while, and this situation creates a problem for tax revenues, which have a very important place among public revenues. Whether this situation is caused by the pandemic or caused by some ongoing habits is an issue that needs to be focused on. In this process, the shares of tax types in tax revenues have changed.

In 2020, the ratio of tax revenues in the national income decreased, and Turkey took the last place in the ranking among OECD countries. Among tax types, especially in the income tax based on declaration and corporate tax based on declaration, great decreases are encountered in the last two years.

Keywords: Covid 19 pandemic, tax revenues, income tax, corporate tax

GİRİŞ

Kovid 19 salgını bütün dünyayı derinden sarsmıştır. Ülkelerin büyük bir çoğunluğu salgına hazırlıksız yakalanmış ve bu doğrultuda mücadele süreci başlamıştır. İnsanların mevcut yaşam koşullarında meydana gelen sorunlar ile birlikte ekonomik durum da kötü etkilenmiştir. Özellikle tam kapanma dönemlerinde temel ihtiyaç temini dışında diğer sektörler devre dışı bırakılmıştır. Üretimde meydana gelen azalmalar, çalışma saatleri değişen esnaf ve sokağa çıkma süresi kısıtlanan bireylerin entegre olmaya çalıştıkları süreç, ülkeleri yeni kararlar almaya götürmüştür. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mali yönden bir takım tedbirler alınmıştır. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında bir takım eksiklikleri barındıran bu önlemler neticesinde vergiler ile ilgili bir takım düzenlemeler yapılmış, ekonomik destek paketleri açıklanmış ve böylelikle vatandaşlara belirli bir ölçüde yardımcı olmak amaçlanmıştır. En önemli kamu geliri olan vergilerin bazılarının ödemelerinin ertelenmesi, mücbir sebep durumu ile ilgili yapılan düzenlemeler, üretimin düşmesi, hizmetler sektörünün ciddi anlamda gelir kaybı yaşaması gibi durumların baş göstermesi ile beraber vergi gelirleri özellikle ilk aylarda olumsuz etkilenmiştir. Çalışmada vergi türleri bakımından pandemi öncesi ve pandeminin ilk ve ikinci yılı ile ilgili veriler paylaşılacak olup süreç içerisindeki değişimler ele alınacaktır.

1. COVID 19’UN EKONOMİK ETKİLERİ

Kovid-19 Pandemisi, 1929 Ekonomik Buhranından sonra dünyanın ekonomik anlamda karşılaştığı en önemli krize sebep olmuştur. Kovid-19 salgınıyla beraber vakalar hızla artmış ve sağlık sistemi bu doğrultuda olumsuz etkilenmiştir. Sağlık sistemi ile başlayan süreç tüm dünyada ekonomik göstergelerde kendini göstermeye başlamıştır. Küresel salgının yaygınlaşması neticesinde tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de finansal piyasalar ile mal ve hizmet piyasaları doğrudan etkilenmiştir. Bununla birlikte üretimde ve tedarikte ciddi sıkıntılar baş göstermiştir (Güner, 2021). Hasta sayılarının çok hızlı yükselmesinin sağlık sektörüne getirdiği yük her geçen gün artmıştır. Alınan tedbirler kapsamında insanlar evde kalmaya teşvik edilmiş ve bu durum bazı sektörleri kötü etkilemiştir. Çalışmayan işletmelerin kapanması neticesinde işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Kredi ödemelerinde sorunlar baş göstermiş, risklerin arttığı finans sektöründe zorlu bir süreç meydana gelmiştir. Ekonomik daralmadan dolayı birtakım programlar ile insanlara nakdi yardımlar yapılmıştır. Yine vergi gelirlerinin azalması doğrultusunda mecburen adımlar atılmıştır. Tüm dünyada baş gösteren belirsizlik durumunun sınırları çizilememiştir (Gürçün, Cömertler, 2020).

1.1 Dünyada Alınan Önlemler

Kovid-19 pandemisi etkisini arttırarak devam ederken, ülkeler bu konuda çeşitli önlemler almışlardır. Ülkelerin açıkladıkları mali paketlerin büyüklüğü ülke ekonomileri için hem uzun vadede hem de kısa vadede etki göstermektedir.

G20 ülkeleri arasında açıklanan mali paketlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya 2020 yılındaki oranına bakıldığında ilk sırada Almanya yer almaktadır.

Almanya'nın ardından İtalya, Japonya, İngiltere, Fransa, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve İspanya gelmektedir. Türkiye, G20 ülkeleri arasında 12. Sırada yer almakta iken son sırada Güney Afrika yer almaktadır (Gür vd., 2020).

Tablo 1: Uluslararası Kuruluşların Pandemi Önlemleri

Kuruluş adı	Alınan Önlem
Birleşmiş Milletler	Küresel ölçekte çalışmaların finansmanı için 675 milyon dolarlık bütçe ayrılmıştır.
G7	G7 ülkelerinin merkez bankası başkanları ve maliye bakanları toplantı yapmış ve sürdürülebilir büyümenin aşağı yönlü büyümesi ihtimaline karşı bütün politika araçlarının kullanımının hazırlığını ifade etmişlerdir.
Uluslararası Para Fonu	Gelişmekte olan ülkeler ile düşük gelirli ülkeler için 50 milyar dolarlık acil finansman kaynağının ayrıldığı açıklanmıştır.
Avrupa Birliği	37 milyar euro değerinde önlem paketi açıklanmıştır. Avrupa Birliği'nin doğu komşusu ülkeler için 700 milyon Euro'luk destek paketi açıklanmıştır. KOBİ finansmanı için 100 milyar Euro değerinde destek paketi açıklanmıştır.
Dünya Bankası	12 milyar dolarlık paket ile tıbbi ve ekonomik mücadelede ülkelere yardımcı olma yönünde tedbir almıştır.

Kaynak: TİM, 2020

Birleşmiş Milletler, Group of Seven, Uluslararası Para Fonu, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Birliği gibi uluslararası önemli kurum ve kuruluşlar pandeminin başlaması ve etkisinin hızla artmasıyla beraber pek çok paket açıklamışlardır. Açıklanan tedbir paketleri ile beraber ülkelerin ekonomilerinin süreci en az hasarla atlattıkları amaçlanmış olup başta sağlık ve üretim merkezli olmak üzere pek çok alanda önlemler alınmış ve küresel iş birliği konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 2: Ülkelerin Pandemi Tedbirleri

Ülke	Alınan Önlem
Çin	Çin Merkez Bankası faizleri 10 baz puan indirmiştir. Ülkenin milli gelirinin yaklaşık yüzde 10'una denk gelen mali destek paketleri açıklanmıştır.
İtalya	25 milyar euroluk pandemi ile mücadele destek paketi açıklanmıştır. KOBİ'ler ve büyük işletmeler için 400 milyar euroluk likitide kaynak ayrılmıştır.
ABD	Tüm işsizlik maaşları haftada 600 dolar arttırılmıştır. Her çocuğa 500 dolar, bireylere 1200 dolar, çiftlere ise 2400 dolar direk ödeme yapılmıştır. Küçük işletmelere kredi ve hibe sağlanması için 377 milyar euroluk ödenek ayrılmıştır. Eyaletlere ve yerel yönetimlere maddi destek yapılmıştır.
İngiltere	50 baz puan faiz indirimi yapılmıştır. 250 kişiden daha az işçi çalıştıran şirketlerin maaş ödemelerinin devletin yapacağı karşılanmıştır. Toplam 90 milyar poundluk destek paketi açıklanmıştır.
Almanya	750 milyar euroluk destek paketi açıklanmıştır. Açıklanan destek programı Almanya'nın milli gelirinin yüzde 24'üne denk gelmektedir. Kirasını ödemeyen vatandaşların evlerinden çıkarılmaları yasaklanmıştır.
Portekiz	10 milyar dolarlık ekonomik yardım paketi açıklanmıştır.
İsrail	22 milyar dolarlık mali tedbir paketi açıklanmıştır.
İspanya	17 milyar euroluk mali destek paketi açıklanmıştır.
Hindistan	Hindistan Merkez Bankası politika faizini 75 baz puan indirmiştir. 22.5 milyar dolarlık teşvik paketi ilan etmiştir.
İsveç	30 milyar dolarlık mali teşvik paketi ilan etmiştir.
Güney Kore	81 milyar dolarlık mali teşvik paketi ilan etmiştir.

Kaynak: TİM, 2020

Tablo 2'de verilen ülkelere bakıldığında ülkelerin ciddi miktarda teşvik paketleri açıkladığı görülmektedir. Bu teşvik paketleri kapsamında zorunlu kapanmadan kaynaklı işlerine gidemeyen bireylerin ekonomik kayıplarının azaltılması, özellikle küçük ve orta ölçekteki işletmelerin zararlarının karşılanması yönünde faaliyetler mevcuttur. Yine bununla beraber ABD gibi birtakım ülkeler tüm vatandaşlarına doğrudan nakit desteği sunmuştur. Ülkelerin açıkladıkları destek paketleri milli gelir içerisinde önemli sayılacak oranlara denk gelmektedir. Ülkeler arasında özellikle Almanya'nın destek paketi diğer Avrupa ülkelerinin açıkladığı destek paketlerinden oldukça büyüktür. Bu doğrultuda toplumun pek çok kesimine ulaşılabilir hedeflenmiştir.

1.2 Türkiye'de Alınan Ekonomik Önlemler

Salgının başladığı 2020 yılının Mart ayından bu yana tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir takım ekonomik önlemler alınmıştır. Bu doğrultuda üretimi desteklemek için bazı uygulamalar hayata geçirilmiş, vatandaşlara bazı destek programları sunulmuş, bazı sektörlerin desteklenmesi için çalışmalar yürütülmüştür.

- Üretimi desteklemek adına, piyasaya 3 aylık dönemde 50 milyar TL ek likidite sağlanmıştır.
- Yardım talep eden ve işsiz kalan 5.5 milyon aileye 1000 TL'lik destek yapılacağı açıklanmıştır.
- Kısa çalışma ödeneği kapsamında vatandaşların bu haktan yararlanmaları sağlanmış olup bununla beraber ücretsiz izne ayrılanlara 1170 TL nakdi olarak destek sağlanmıştır.
- Gelir düzeyi 5000 TL'nin altında bulunan vatandaşlara 40 milyar TL destek yapılmıştır. Kamu bankaları belirli bir limiti aşmayacak şekilde bireysel temel ihtiyaç destek kredisi vermiştir.
- Ödenmeyen kredi borçlarının takip süreleri 180 güne çıkarılmıştır.
- Konaklama vergisi 2021 yılına kadar ertelenmiş olup, turizm işletmelerinin borçları 6 ay süre ile ertelenmiştir.
- 197.000 işletmeye 154 milyar TL'lik finansman tahsisi yapılmıştır.
- İşten çıkarmalar kısıtlanmıştır. Böylelikle istihdam koruma altına alınmıştır.
- Tüm esnafların anapara ve faiz ödemeleri ertelenmiştir (Yıldız, Uzun, 2020; Çalışkan, Erul, 2021).

2. COVID 19 İLE İLGİLİ VERGİSEL GELİŞMELER

Salgın ile mücadele kapsamında alınan tedbirler ekonomiyi kötü etkilemiştir. Ticari hayatta meydana gelen durmalar iktisadi faaliyetlerin azalmasına sebep olmuştur. Bu durum ile beraber vergi mükellefleri, vergi sorumluluklarını yerine getirememeye başlamışlardır. Ülkeler üretim faaliyetlerini devam ettirip, talebin artması yönünde adımlar atmışlardır. Sosyal transferlerin dünya genelinde arttığı bu süreçte kamu gelirleri arasında en önemli yerde bulunan vergi gelirleri ilk dönemde azalmıştır. Mükelleflerin içerisinde buldukları durum ve belirsizlik durumu bu durumun en önemli sebepleri arasında yer almıştır (Güner, 2021).

2.1.Vergi Gelirlerindeki Değişim

Türkiye'de salgının etkileri pek çok alanda kendini göstermiştir. Süreç içerisinde uygulanan vergi indirimi, vergi beyanname ve vergi ödeme sürelerinin uzatılması durumları vergi gelirlerinin azalmasına yol açmıştır (Cengiz, Sürücü, 2021). Bununla birlikte gelirleri azalan bireylerin hayatlarını asgari düzeyde idame ettirme, mevcut işlerini kaybetme korkularının bulunması gibi birtakım faktörler vergi ödemeyi geri plana itmiştir. Tüm dünyada kendini gösteren belirsizlik süreci temel ihtiyaçların karşılanması yönünde bireyleri harcama yapmaya itmiş olup vergi ödeme gibi durumları ertelemelerine sebep olmuştur.

Tablo 3: Pandemi Döneminde Vergi Gelirlerindeki Değişim

Dönem	Bir Önceki Yıl Gerç. Milyon TL	İlgili Dönem Gerç. Milyon TL	Fark Yüzdesi
2020 Mart	41.088	36.954	-10.1
2020 Nisan	48.771	49.125	0.7
2020 Mayıs	59.833	55.281	-7.6
2020 Haziran	44.877	55.443	23.5
2020 Temmuz	58.322	76.014	30.3
2020 Ağustos	66.620	98.456	47.5
2020 Eylül	52.607	68.311	29.9
2020 Ekim	54.586	76.615	40.4
2020 Kasım	73.363	99.248	35.3
2020 Aralık	60.618	78.469	29.4
2021 Ocak	67.416	79.227	17.5
2021 Şubat	71.729	98.437	37.2
2021 Mart	36.954	77.433	109.5
2021 Nisan	49.125	76.322	55.4
2021 Mayıs	55.281	92.283	66.9
2021 Haziran	55.443	73.238	32.1
2021 Temmuz	76.014	84.747	11.5
2021 Ağustos	98.456	131.121	33.2
2021 Eylül	68.311	95.619	40.0
2021 Ekim	76.615	96.117	25.5
2021 Kasım	99.248	148.864	50.0

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>

Türkiye’de pandeminin başladığı 2020 yılının Mart ayından bu yana vergi gelirlerindeki değişim incelendiğinde ilk üç aylık süreçte vergi gelirleri açısından anormalliğin olduğu söylenebilir. Ardından yaz ayları ile beraber bir nebze de olsa normalleşmeye geçilmesi vergi gelirlerinin hem ilk üç aya göre hem de bir önceki yıla göre artmasını sağlamıştır. 2021 yılının Mart ayında pandeminin ilk yılı geride kalmış ve bir önceki yıla göre vergi gelirleri %109 oranında artış göstermiştir.

2.2 Vergi Türlerine Göre Değişim

Pandemi döneminde vergi gelirlerde değişim mevcuttur. Değişen mükellef sayıları, pandeminin bir süre sonra hayatın olağan akışı içerisinde devam etmesi, ticari faaliyetlerin değişmesi, vergi oranları gibi birtakım faktörler bu durum üzerinde etkili olmuştur. Burada değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise pandemi boyunca vergi türlerinde yaşanan değişimlerdir.

Vergi Türü	Dönem	Bir Önceki Yıl Aynı Aya Göre Değişim Oranı
Gelir Vergisi	2020 Mart	-16.6
Kurumlar Vergisi		-33.10
Dâhilde Alınan KDV		-397.6
ÖTV		43.40
Gelir Vergisi	2020 Nisan	-15.0
Kurumlar Vergisi		-54.70
Dâhilde Alınan KDV		117.20
ÖTV		22.70
Gelir Vergisi	2020 Ağustos	5.30
Kurumlar Vergisi		62.50
Dâhilde Alınan KDV		56.60
ÖTV		67.10
Gelir Vergisi	2021 Mart	88.00
Kurumlar Vergisi		166.60
Dâhilde Alınan KDV		196.10
ÖTV		33.60
Gelir Vergisi	2021 Kasım	38.20
Kurumlar Vergisi		68.00
Dâhilde Alınan KDV		85.10
ÖTV		-0.001

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr>

Pandemi başlangıcında Özel Tüketim Vergisi dışında diğer vergi türlerinden elde edilen gelirler artmamıştır. Hatta dâhilde alınan Katma Değer Vergisi'nin- %397 oranında azaldığı görülmektedir. Pandeminin üzerinden bir yıl geçtiğinde vergi türlerindeki artış Tablo 4'te yer almaktadır. Sonraki süreçte ise vergi gelirlerinde ilk aylarda yaşanan olumsuz durumun ortadan kalktığı sonucuna varılmaktadır

SONUÇ

Kovid-19 pandemisi ile beraber pek çok sektörde üretim azalmış, çalışma şekillerinde farklılıklar olmuş, bireylerin alışveriş davranışları değişmiştir. Ekonomik göstergelerde değişmelerin olduğu bu süreçte hem uluslararası kuruluşlar hem de ülkeler birtakım önlemler almıştır. Türkiye'de de vergi konusunda birtakım çalışmalar yapılmıştır. Kovid-19'un yayılmaya başladığı ilk ay olan 2020 yılının Mart ayında vergi gelirleri Türkiye'de azalmıştır. Nisan ayında bir önceki yılın nisan ayına göre neredeyse aynı seviyede kalan vergi gelirlerinin azalışı mayıs ayında da devam etmiştir. Yaz mevsiminin gelmesiyle, birtakım kısıtlamalar gevşetilmiş ve bunun neticesinde faaliyetlerin artması vergi gelirlerine de yansımıştır. 2020 yılının haziran ayı itibariyle vergi gelirlerinde artış olduğu görülmüştür. Vergi türleri arasındaki duruma bakıldığında da mart, nisan ve mayıs aylarında gelir vergisi, kurumlar vergisi ve dâhilde alınan katma değer vergisinde ciddi azalmalar olduğu özel tüketim vergisinde ise geçmiş yıla kıyasla artışlar olduğu görülmektedir. Üç aylık sürenin ardından belirli vergi türlerinde değişimler yaşanmış olsa da genel itibariyle bütün vergi türlerinin olağan duruma gelmekte olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Cengiz, V., & Sürücü, H. Covid-19'un Vergi Gelirlerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 366-380.

Çalışkan, A., & Erul, R. D. (2021), Koronavirüs Krizinden Çıkışta Türkiye'de Alınan Ekonomik Önlemler ve Kamu Politikalarının Önemi, *Vergi Raporu*, Sayı: 256, 35-58.

Güner, K. C. (2021) Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve uygulanan mali tedbirlerin değerlendirilmesi. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 84-95.

Gür, N., & Tatlıyer, M., & Dilek, Ş. (2020). Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi. *SETA Yayınları: İstanbul*. <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R163.pdf>

Gürcün, D., & Cömertler, N. Türkiye'nin 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve Kovid-19 Kriziyle Mücadelesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 305-316.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2021). <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butcesi-aylik-gerceklesmeleri/#1581947289475-be76b3ea-35ba>

Türkiye İhracatçılar Meclisi, (2020). COVID-19 İle Mücadele İçin Dünya Ülkelerinin Aldığı Tedbirler https://www.tim.org.tr/files/downloads/Koronavirus_Dosyasi/TIM_Dunya_Ulkelerinin_Aldigi_Tedbirler_Sunumu_14.04.2020.pdf

Yıldız, M. & Uzun, M. M. (2020). Koronavirüsle Mücadelede Kriz Yönetimi ve Kamu Politikası Yapımı. *Seta Yayınları: İstanbul*, <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R165.pdf>.

ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ VE VERGİ HUKUKU UYGULUMALARI

Kanan İBRAHİMLİ

Eğitim: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilişim Hukuku, Rekabet Hukuku, Medeni Hukuk, Vergi Hukuku
ORCID: 0000-0002-2833-848X

Özet

1970'lerde yaşanan ekonomik kriz liberal ekonomik modellerin tekrar uygulamaya konulmasıyla birlikte küreselleşme süreci hızlanmıştır. Son 50 yılda bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte dünya ticaret sistemi ve genel anlamda dünya ekonomik yapısı yeni bir hal almıştır. Elektronik ticaretin gelişmesi 1990'lardan başlayarak hızlanarak günümüzde klasik ticareti boyut olarak geçmeye oldukça yaklaşmıştır. Elektronik ticaretin vergilendirilmesi ise 1996'den beri kamu otoritelerini rahatsız eden bir sorun haline gelmiştir. Elektronik alanda denetimin güçlüğü ve verginin doğuran olayın nerede gerçekleştiğinin tam olarak tespit edilememesi kamu otoritelerinin yeni çözümler bulmaya itmiştir. OECD ülkeleri ortak bir uygulamaya gitmeye çalışmışlar, ancak vergi cennetleri ve dünya devletleri bazı ülkelerin iş birliğine yanaşmaması sorunu daha da derinleştirmiştir. Bu alanda hem doktrinde hem de uygulamada çeşitli görüşler olduğu söylenebilir. Türkiye ise son yıllarda dünya ticarete daha büyük pay almasıyla birlikte elektronik ticaretin vergilendirilmesi sorunu gündeme gelmiştir. Gelir kanununda son 2 yılda bu alanda yeni hükümler vardır. Bu çalışma kapsamında bir kavram olarak elektronik ticarete genel olarak değinilerek elektronik ticaretin uluslararası alanda yapılan uygulamalarına yer verilecektir. Son olarak da Türkiye'de bu sorunla hukuki olarak nasıl mücadele ettiğine yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Elektronik ticaret, Elektronik ticaretin vergilendirilmesi, vergi hukuku

TAXATION OF ELECTRONIC COMMERCE AND TAX LAW PRACTICES

Abstract

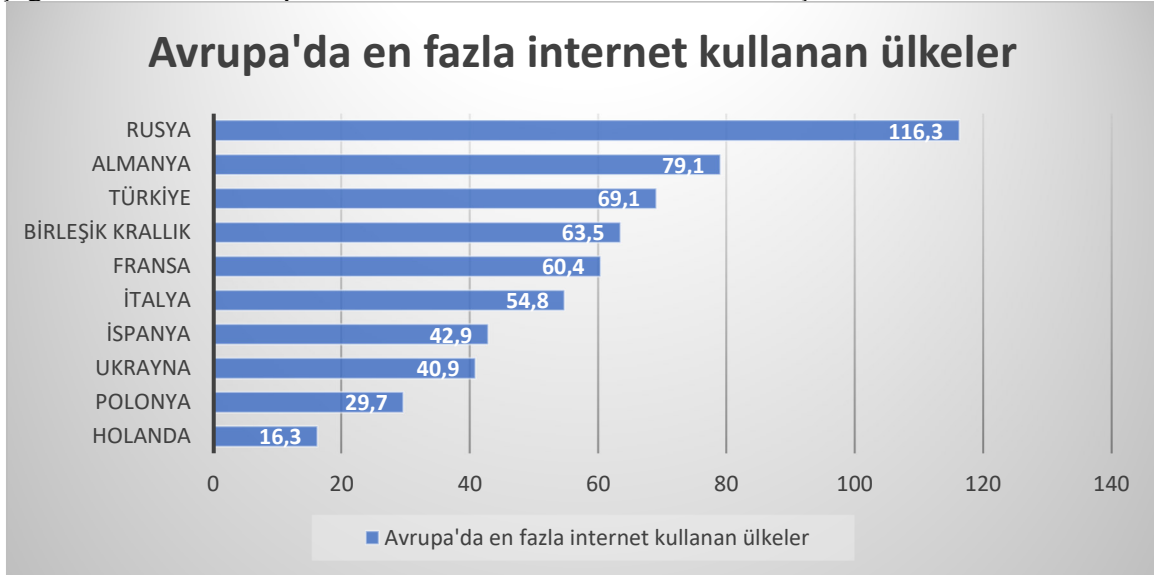
The economic crisis in the 1970s accelerated the globalization process with the re-implementation of liberal economic models. With the development of information and communication technologies in the last 50 years, the world trade system and the world economic structure in general have taken a new form. The development of electronic commerce has accelerated starting from the 1990s, and today it has come very close to surpassing classical commerce in terms of size. The taxation of electronic commerce has become a problem that has been bothering public authorities since 1996. The difficulty of auditing in the electronic field and the inability to determine exactly where the tax-generating event took place pushed the public authorities to find new solutions. OECD countries have tried to adopt a common practice, but tax havens and world states' reluctance to cooperate in some countries has deepened the problem. It can be said that there are various views in this field, both in doctrine and practice. On the other hand, with Turkey taking a larger share in world trade in recent years, the issue of taxation of electronic commerce has come to the fore. There have been new provisions in this area in the last 2 years in the income tax law.

Within the scope of this study, electronic commerce as a concept will be mentioned in general and the applications of electronic commerce in the international arena will be included. Finally, it will be discussed how Turkey legally fights against this problem.

Keywords: Electronic commerce, Taxation of electronic commerce, tax law

GİRİŞ

Aşağıdaki tabloda Avrupa'da internet kullanımı oranları verilmiştir.

Kaynakça: (İnternet World Stats / İnternet in Europe Stats, 2021)

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye elektronik ticaretten faydalanabilecek 69 milyon nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle çokuluslu şirketler için büyük bir pazar niteliğindedir. Ancak Türkiye elektronik ticaret alanında birçok sorun yaşamakla beraber bunlardan en önemlilerinden biri de vergilendirme alanındadır. Bu sebeple Türkiye ekonomik olarak gerçek potansiyelinin altında kalmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusuna değinecektir.

I: TEMEL KAVRAMLAR

Vergi, temel olarak Selim Kaneti hocanın tanımına göre, “vergi, kamusal gereksinmelerin karşılanması için özel kesimden kamu kesimine, hukuksal zor altında, karşılıksız ve kesin olarak yapılan parasal bir aktarımdır” (KANETİ, Ekmekçi, & Güneş , 2019, s. 4). Tarih boyunca mülk gelirleri ve savaşlardan gelen ganimetlerin kamusal harcamaların büyük bir kısmını karşılayabiliyorsa da çağdaş dünyada kamusal harcamaların finansmanını sağlayan temel olgu olmuştur. Vergiye baktığımızda bireyin mülkiyet hakkına toplumsal ihtiyaçların karşılanması için yapılan müdahale olduğu söylenebilir. Vergi hukuku, devletin vergi toplama yetkisinin yasallık ilkesi çerçevesine alan tüm vergisel süreçleri kapsayan hukuk dalıdır. Vergi kanunları da vergi hukukunun pozitif hukukta yansımasıdır. Elektronik ticaretle ilgili temel kavramlara bakacak olursak, karşımıza ilk ticaret kavramı çıkacaktır. Ticaret kâr amaçlı mal mübadelesi mesleğine denir (Kallek, 2021). Elektronik ticaret ise daha karışık kavram olup farklı kuruluşların farklı tanımları vardır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına göre elektronik ticaret, "sipariş sistemi üzerine tasarlanmış bilgisayar ağları üzerinden gerçekleştirilen mal veya hizmet satışıdır" (OECD Glossary of Statistical Terms / Electronic Commerce, 2021). Dünya Ticaret Örgütünün tanımına göre ise elektronik ticaret, “bilgi teknolojileri yoluyla mal veya hizmetlerin üretimi, dağıtımını, pazarlanması, satışı veya teslimi” olarak tanımlanabilir (World Trade Organization / Electronic commerce, 2021).

Son olarak en geniş tanım olarak BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu'nun tanımına göre e-ticaret, "ticari etkinlikler çerçevesinde her tür veri mesajının EDI, internet, elektronik posta (eposta) vb. tekniklerin yanı sıra telekopi, faks vs. daha az karmaşıklık düzeyi bulunan veri aktarım tekniklerinden faydalanılarak elektronik ortam üzerinde değişimidir" (Eyel & Erciyas, 2020, s. 32).

Elektronik ticarete işlemlere kısaca değinecek olursak:

Taraflar	İşletme	Tüketici	Devlet
İşletme	B2B	B2C	B2G
Tüketici	C2B	C2C	C2G
Devlet	G2B	G2C	G2G

Kaynakça: (Coppel, 2000, s. 4)

En çok görülen işlemlere değinecek olursak:

B2B, yani işletmeden işletmeye işlem, bir işletmenin başka bir işletmeye mal veya hizmet satmasıdır. Örnek olarak A işletmesinin B işletmesine danışmanlık hizmeti vermesi.

B2C yani, işletmeden tüketiciye işlem, bir işletmenin bir tüketiciye mal veya hizmet satmasıdır. Örnek olarak A işletmesinin C kişisine kitap seti satması.

Son dönemde özellikle ikinci el ürün satışı üzerine bilişim teknolojiler üzerine yer sağlayıcıların artması üzerine C2C yani, bir tüketiciden başka bir tüketiciye ikinci el mal satmasıdır. Örnek olarak C kişinin "Letgo" üzerinden kullanmadığı kanepayı D kişisine satması.

II ELEKTRONİK TİCARET BİLGİ SİSTEMİ

Elektronik ticaretle ilgili 3475 sayılı Vergi Usul Kanunu mükerrer madde 257/7'de "Elektronik ticarete vergi güvenliğini sağlamak amacıyla elektronik ortamda ticari faaliyette bulunan gerçek ya da tüzel kişi hizmet sağlayıcılara ve/veya başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ve tüzel kişi aracı hizmet sağlayıcılara ticari faaliyetlerine ilişkin bildirim verme yükümlülüğü getirmeye, bildirim içeriği, format, standart, verilme süresi ve yöntemini belirlemeye, bunlarda değişiklik yapmaya, bildirim verme yükümlülüğünü iş hacmi, sektör, mükellef grupları, alış-satış tutarı, alım satım konu mal ve hizmet türleri itibarıyla belirlemeye, başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına ilişkin bildirim konu bilgilerin aracı hizmet sağlayıcıları tarafından alınması zorunluluğunu getirmeye, bu bent kapsamındaki bilgi ve bildirimlerin elektronik ortamda muhafaza ve ibraz edilmesi yükümlülüğü getirmeye ve uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye" yetkilidir. Elektronik alanında bilgi edinme zorluğu olması özellikle yeni bir sistemin doğması ihtiyacı doğurmuştur.

Elektronik ticaret alanında ölçme ve değerlendirme faaliyetlerini gerçekleştirecek bir sistem kurulması için 11 Ağustos 2017'de Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (yeni ismiyle Ticaret Bakanlığı) tarafından "Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi ve Bildirim Yükümlülükleri hakkında tebliğ" çıkarılmıştır. Elektronik ticaret kapsamında faaliyet göstermek isteyen hizmet sağlayıcı veya aracı hizmet sağlayıcı olan gerçek ve tüzel kişiler E-devlet üzerinden Elektronik Ticaret Bilgi sistemine kaydolmak yükümlülüğü altındadırlar. Tebliğin 5.maddesinde sayılan gerçek veya tüzel kişilerin elektronik ticaret bilgi sistemine kayıt olması zorunludur:"

a) Kendilerine ait elektronik ticaret ortamında faaliyet gösteren hizmet sağlayıcılar.

b) Aracı hizmet sağlayıcılar.

c) Yurt içinde yerleşik olup yurt içinde elektronik ticaret faaliyetinde bulunmamakla birlikte yurt dışında yerleşik bir aracı hizmet sağlayıcı üzerinden sözleşme yapan veya sipariş alan hizmet sağlayıcılar.

Tebliğin 6.maddesine göre, elektronik bilgi sistemine bildirim yapılması zorunlu hususlar:

a) Tebligata elverişli KEP adresi.

b) Elektronik ticaretin türü.

c) Elektronik ticaret dışındaki ticari faaliyetleri.

ç) Elektronik ticaret ortamında sunulan mal ve hizmetlerin türü.

d) Elektronik ticaret ortamında sunulan ödeme yöntemleri.

e) Elektronik ticaret ortamında ikinci el malların satışa sunulup sunulmadığı ve satışa sunulan ikinci el malların türü.

f) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında faaliyet gösteren bankalar ile 20/6/2013 tarihli ve 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında faaliyet gösteren ödeme ve elektronik para kuruluşlarından alınan hizmetlere ilişkin bilgiler.

g) Varsa (f) bendinde zikredilen kuruluşlar dışında ödeme hizmeti alınan kuruluşlardan alınan hizmetlere ilişkin bilgiler ile (f) bendinde zikredilen kuruluşların aracı olmadığı ödeme yöntemleri.

ğ) 11/6/2009 tarihli ve 27255 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Karayolu Taşıma Yönetmeliği uyarınca M türü yetki belgesi alan kargo ve lojistik işletmecilerinden alınan hizmetlere ilişkin bilgiler.

h) Hizmet alınan elektronik ticaret altyapı sağlayıcılarına ilişkin bilgiler.

ı) Kişisel verilerin ve müşteri bilgilerinin tutulduğu veri tabanlarının bulunduğu ülke ve adres bilgileri.

i) Elektronik ticaret ortamında sınır ötesi elektronik ticaret gerçekleştirilmesi halinde ülke ve ödeme yöntemi bazında bu ticaretin yıllık hacmi.

j) Bakanlıkça gerekli görülen diğer bilgiler.”

III ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE İLK ÇALIŞMALAR

E-ticaretin ilk ortaya çıkışı 1981’de bir seyahat acentesi olan Thomas Holidays tarafından B2B yani işletmeden işletmeye yönelik yapılırken 1984’te ise bir süpermarket olan TESCO tarafından B2C yani işletmeden tüketiciye şekilde gerçekleşmiştir (Keleş, 2019, s. 5). Elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusu 1990’lardan beri tartışılan makul bir çözüm bulunmaya çalışılan bir konu olmuştur.

Dünyada elektronik ticaretin vergilendirilmesine dair ilk detaylı çalışma Amerika Birleşik Devletleri’nin Hazine Departmanının 1996 yılında çıkardığı “Selected Tax Policy Implications of Global Electronic Commerce” (Küresel elektronik ticaretin vergi politikasına etkileri) raporudur.

Rapor 3 bölümden oluşarak ilk bölümü giriş, ikinci bölümü teknik altyapı, üçüncü bölüm ise vergisel konularla ilgilidir. Raporda elektronik ticaretin yeni durumlar oluşturduğu, vergi kanunlarında değişimin zorunlu olduğu ve vergisel alanda uluslararası iş birliği vurgusu yapılmıştır (Selected Tax Policy Implications of Global Electronic Commerce, 1996).

1997 yılında uluslararası alanda elektronik ticaretin vergilendirilmesinin değinildiği bir konferans Turku’da OECD tarafından elektronik ticaret konusu masaya yatırılmış. Ancak vergilendirme konusunda konular konuşulsa da tartışılan hususlar resmileşmemiştir. (OECD, 1997)

1998 yılında ise Ottawa’da elektronik ticaretin vergilendirilmesi ilgili ilk uluslararası hukuki belge olan OECD tarafından “Elektronik Ticaret: Vergilendirme Çerçeve Koşulları” kabul edilmiştir. Rapora göre elektronik ticaret 21.yüzyılın en büyük ekonomik gelişimlerinden biri olmakla beraber potansiyelini gerçekleştirmek gelir idarilerinin gerekli önlemleri alması elzemdir. Ayrıca ulusal mali yönetimler, dürüstlük kuralı çerçevesinde elektronik ticaretten elde edilen vergi gelirlerinin adil bir şekilde dağılımını sağlamalıdır. Ayrıca bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin vergi mükellefleri için olumlu etkileri sıralanarak teknolojik gelişimin idarenin hizmet kalitesini artıracığı, iş yapma maliyetlerini düşeceği ve vergi uyumunu artıracığını öngörmüştür. Son olarak da elektronik ticaretin vergilendirilmesinde uyulması gereken ilkeler sıralanmıştır:

- Tarafsızlık ilkesi
- Etkinlik ilkesi
- Kesinlik ilkesi
- Dürüstlük/Adalet ilkesi
- Esneklik ilkesi (Conference, 1998).

Daha sonra 2015 yılı BEPS Eylem Planında, 2017 yılında OECD’nin satıcıyla aynı ülkede olmadığı durumlardaki KDV tahsiline dair raporda ve 2019 yılında büyük online platformların aracı olarak sorumlu tutularak verginin tahsil edilmesine dair çalışmalarda da “Vergilendirilme Çerçeve Koşullarına” vurgu yapılmış, elektronik ticaretin vergilendirilmesine yönelik güncel çalışmalar olma niteliğine haizdirler. (KaraKaya, 2021, s. 12-13)

IV ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE TEMEL İLKELER

Elektronik ticaretin vergilendirilmesiyle ilgili ilk çalışmalara genel olarak bakacak olursak, vergilendirilmede kullanılacak ilkeleri şöyle toplamak mümkündür:

- Yeni vergilerin getirilmemesi ilkesi – 1990’ların sonu elektronik ticaretin daha yeni yeşerdiği bir dönem olduğu hesaba katılırsa, ilave vergi yüküyle daha çok yeni olan bir pazarı baltalamak liberalizmin bebek endüstriler tezine aykırı olacağı açıktır. Şunu da belirtmek gerek ki 2021 yılında bile Türkiye’deki elektronik ticaret hacmi, toplam ticaret hacminin sadece %17,6’sidir. (E-ticaret bilgi platformu / istatistikler, 2021)

- Çifte vergilendirmeyi önlenmesi ilkesi – Çifte vergilendirme, basitçe iki ülkenin aynı gelir üzerinden aynı kişiyi vergilendirmesi olarak tanımlanabilir. Özellikle vergi hukukunda adalet ilkesi ve mali güce göre vergilendirme ilkesi olması nedeniyle mülkiyet hakkı üzerinde haksız yük oluşturacak çifte vergilendirme olgusunun önüne geçmek amacıyla uluslararası alanda birçok uluslararası anlaşma imzalanmıştır. Özellikle ticaret hacmine ciddi zarar veren bu olgu ulusal mali yönetimlerin ulusal veya uluslararası tedbirler almasını zorunlu kılmıştır. Elektronik ticaretin sınırlarının belirlenmesindeki güçlük çifte vergilendirme olgusuna yeni bir boyut kazandırmış, devletler ek önlemler almasını zorunlu kılmıştır.

- Uluslararası bir yaklaşımın benimsenmesi ilkesi – Dünyanın en büyük ekonomik büyüklüklere sahip ülkeler bile elektronik ticaretin vergilendirilmesinde oluşacak sorunların ulusal önlemlerle aşılamayacağını farkındadırlar.

Ulusal niteliğe haiz olsun veya uluslararası niteliğe haiz olsun elektronik ticaretin vergilendirilmesiyle ilgili raporlarda özellikle uluslararası iş birliği / konsensüs vurgusu yapılmıştır. Transfer fiyatlandırılması, örtülü kazanç dağıtım ve başka vergi planlaması araçlarıyla çokuluslu şirketler vergiden kaçınmış, hatta bazı durumlarda vergi kaçırmıştır. OECD vergi planlaması yoluyla çok düşük veya hiç vergi ödenmemesi durumunu agresif vergi planlaması olarak tanımlamış, ulusal mali sisteme zarar veren bu durumla mücadeleyle girişmiştir.

Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve bu alanda denetimde mevcut olan güçlük elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda uluslararası bir iş birliğini adeta kaçınılmaz bir netice haline getirmiştir.

- Esnek, sade, şeffaf, basit, yeterli ve uygulanabilir olma ilkesi – Elektronik ticaret, KOBİ’lerin bile uluslararası düzeyde ticarete girişmesinin önünü açmıştır. Ticaret alanında faaliyet göstermeyi herkes için kolay erişilebilir hale getirmiştir. Ayrıca iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi de çokuluslu şirketlerin dünyanın dört bir yanında ticaret yapmak olanağına kavuşturmuştur. Bu nedenle ülkelerin ekonomik ana amaçlarından biri olan ekonomik büyüme/kalkınmayla ülkenin ticaret hacmi arasında güçlü bir korelasyon ilişkisi olduğu göz önüne alındığında ticaret hacminin genişlemesi için vergilerin esnek, sade, şeffaf, basit, yeterli ve uygulanabilir olması zorunludur. Vergi sisteminin sadece mali müşavirlerin veya mali uzmanların anladığı bir olgu olmasından öte herkes tarafından anlaşılması gereken bir sistem olması zorunludur.

- Etkinlik, verimli, adaletli, tarafsız olma ilkesi – Elektronik ticaret uluslararası bir kavram olup Çin’deki bir üreticiyle Türkiye’deki bir tüketici arasında gerçek zamanlı bir iletişim kurulması oldukça basittir. Ekonomik yapının ve ticaretin düzgün işlemesi için etkin, verimli, adil ve tarafsız bir vergi mevzuatı olması önemlidir. Ülkelerin aralarında vergi rekabetine girdikleri günümüz dünyasında ticaret hacmini geliştirecek bir vergi konulması gerekmektedir. Vergi hukukunda adalet ilkesi ve tarafsızlık ilkesi elektronik ticaret sisteminde uygulanmaması dünyada klasik ticaret anlayışıyla yarışan elektronik ticaretin ülke ekonomisinde gelişmemesi, yapısal bir bozukluk olarak ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyecektir.

V: AKADEMİK GÖRÜŞLER

- Liberal görüş: Liberal görüş, minimal devlet modelini savunmakla beraber temel kamusal ihtiyaçlarını karşılayan vergiden fazla vergi alınmasını karşıdır. Ayrıca bebek endüstri tezini de kabul etmiştir. Bu teze göre daha yeni gelişmekte olan endüstriler korunmalıdır. Aynı şekilde elektronik ticaretin ilk ortaya çıktığı dönemde elektronik ticaretin geleneksel ticarete karşı kendini koruması için vergi alınmamasını görüşünü savunanlar da vardır. Ancak bu durum vergi hukukundaki verginin adaleti ve verginin genelliği ilkesine aykırıdır.

- Statüko görüşü: Bu görüş özellikle Ottawa zirvesi başta olmakla ilk çalışmalarda yer verilmiştir. Bu görüşe göre elektronik ticaretin vergilendirilmesi rejimi klasik ticaretin vergilendirilmesi rejimine tabi olmalıdır. Özellikle klasik ticaretin vergilendirilmesindeki boşluklar yoluyla şirketler vergi yükünü minimize ederken bu imkanların daha geniş olduğu elektronik alanda uygulanması şirketlerin vergi yüklerini tamamen ortadan kaldırarak ulusal mali yönetimlere ciddi zararlar verebilir.

- Elektronik ticaret vergisi görüşü: Bu görüşe göre elektronik ticaretin yapısından kaynaklı olarak yeni bir vergi uygulamaya konulması gerekmektedir.

Ancak bu durum ilk zamanlar pek ilgi görmese de elektronik ticaretin günümüz durumuna bakacak olursak yeni taraftarlar bulacağı aşikardır.

VI. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE OLUŞAN SORUNLAR

A. Vergi mükellefinin belirlenmesi ve kayıtların tutulması

Elektronik ticaretin küresel yapıda olması vergi mükelleflerinin belirlenmesinde büyük zorluklar yaratmaktadır. Bu durum vergileme yetkisinin hani vergi idaresinde olduğu sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca elektronik ticaret ortamında alıcı ve satıcıların kimliklerini gizlemeleri veya yanlış bilgilendirmeleri mümkündür. Bu durumda vergi dairelerinin de doğru bilgiye ulaşması mümkün değildir.

Bu durum elektronik ticaretteki belgelerde yanlışlık olmasına ve vergi dairelerinin yanlış işlem yapmasına neden olacaktır. Ayrıca fiziki varlığı olmayan e-işletme kavramı da vergi dairelerinin işlemini zorlayan bir başka unsur olmaktadır. (Coşkun, 2005, s. 154-155)

B. Transfer Fiyatlandırma

Transfer fiyatlandırma temel olarak şirketlerin mal ve hizmetlerini ilişkili şirkete ilişkisiz şirkete uyguladığı fiyattan farklı bir fiyat uygulayarak vergi yükünü minimize etmeye çalıştığı bir vergi planlaması aracıdır. Elektronik ticaretin yapısından kaynaklı durumunun transfer fiyatlandırma işleminin yapılmasını daha da kolaylaştırmıştır. İlk kez 1998'de Ottawa zirvesinde bu konu masaya yatırılmıştır. Elektronik ticarete transfer fiyatlandırma şirketlerin vergi yüklerini azaltırken devletin kamusal gelirlerini de aşındırmaktadır. Elektronik ticaretin küresel niteliği, vergi idarelerinin ölçme, tespit etme ve doğrulama faaliyetlerini oldukça güçleştirmektedir. Elektronik ortamda işletmelerin yerleşim yerlerini tespitteki güçlüğüle beraber transfer fiyatlandırmasını önlemeye yönelik emsal fiyat uygulamasını da sektöre ugratmaktadır. Emsal fiyat uygulaması temelde incelenen şirketin ilişkili şirketle ilişkili olmayan şirket arasında uyguladığı fiyatı karşılaştırmaya yönelik bir uygulamadır. Ancak özellikle küresel çapta küçük şirketlerin de elektronik ticarete girmesiyle beraber hangi şirketin ilişkili şirket olduğu konusu oldukça siliktir. (Eser & Polat, 2014, s. 56-61)

C. Vergisel muameleler

Temelde klasik ticaret anlayışına uygulanan vergi yüküyle elektronik ticarete uygulanan vergi yükünün aynı olması beklenir. Biri diğerinden fazla vergi yükü altında olduğunda fiyat farkları oluşmaya başlar, bu durumda tüketicinin ucuz olana yönelmesini sağlayarak adeta diğer tarafın cezalandırılması durumu oluşturmaktadır. Elektronik ticaretin yapısından kaynaklı olarak bu durum klasik ticaret aleyhine olduğunu söylemek doğru olacaktır. Ayrıca teslim şekillerine göre de bir ayırım yapıp iki alan arasında eşitsizliğin önlenmesi gerekmektedir. (Akar & Yurter, 2015, s. 21-22)

VII ELEKTRONİK TİCARETTE VERGİLER

A. Gelir Vergisi

193 sayılı gelir vergisi kanunu 1.maddeye göre, "Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır." Gelir Vergisi, izleyen yılın mart ayının başıyla son günü arasında beyannamesi verilir. Birinci taksit Mart ayı sonuna kadar, ikinci taksit ise Temmuz ayı sonuna kadar ödenir. Gelir vergisi kanunu 2.maddesine göre gelir vergisinin unsurları ise,

- Ticari kazançlar
- Zirai kazançlar
- Ücretler
- Serbest Meslek Kazançları
- Gayrimenkul sermaye iratları
- Menkul sermaye iratları
- Diğer kazanç ve iratlar.

Ancak bu unsurlar geleneksel bir ayırım olup, elektronik ticaretteki yapılan yeni durumlara uygun bir ayırımdır. Çünkü elektronik ticarete gelir sanal ortamda oluşmaktadır. Elektronik ticarete gelir, sanal ortamda gerçekleşen ve gerçek kişilerin bir takvim yılında ticari ve mesleki faaliyetlerinden elde ettiği kazançların net toplamı üzerinden vergilendirilmesi gerekir. (Tarakçı, 2006, s. 65)

Gelir vergisinde temel olarak dar mükellef ve tam mükellef ayrımı olmakla beraber dar mükellef olarak bile vergilendirilmek için Türkiye’de işyeri veya daimi temsilci yoluyla kazanç elde edecektir. Şekli olarak bakacak olursak ne işyeri, ne de daimi temsilcisi olmayan bulunmadığı durumda vergilendirilmeyecek sonucunu çıkarabiliriz. İşyeri kavramına hem vergi usul kanununda, hem de OECD Model Anlaşmasında fiziki bir varlığı olmadığı için internet sitesini dahil etmemişlerdir, ancak kabul eden özelgeler olmakla beraber Danıştay’ın 2017 yılında verdiği bir kararında internet sitesini işyeri olarak kabul etmiştir. (KaraKaya, 2021, s. 30-35, 37-39)

2021’e kadar gerçek kişilerin yer sağlayıcıları üzerinden elektronik ticaret yapılması mümkün değildi. Ancak yeni düzenlemelerle bu mümkün olmakla beraber elektronik ticaretle meşgul olan şahıs şirketleri gelir vergisine tabiidir.

B. Kurumlar Vergisi

5520 sayılı kurumlar vergisi kanunu 1.maddesine göre, sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler, iş ortaklıklarının kurum kazancı kurumlar vergisine tabiidir. Ayrıca kurumlar vergisi kanunu 3.maddesine göre, gelir vergisi kanununda sayılan ücret hariç gelirin unsurları da kurumlar vergisi için de geçerlidir. Ancak gelir vergisi gibi subjektif değil, objektif nitelikte bir vergidir; bu nedenle artan oranlı tarife yapısına değil, düz/sabit oranlı tarife yapısına sahiptir. Kurumlar vergisi beyannamesi ertesi yılın Nisan ayı başı ile sonu arasında verilir. Aynı süre içerisinde ödenir.

Elektronik ticaret yapan kurumlar vergisi 1.maddesinde sayılan kurumlar, kurumlar vergisine tabiidir. Kurumlar vergisinde de gelir vergisinde olduğu gibi dar ve tam mükellef ayrımı olmakla beraber kanuni veya iş merkezinin en az biri Türkiye’de ise tam mükellef, ikisi de Türkiye’de değilse dar mükellef olarak nitelendirilebilir.

C. Katma Değer Vergisi

Katma Değer Vergisi Kanunu genel olarak vergilendirmeyi mal teslimleri ve hizmet ifaları çerçevesinde değerlendirmiştir. Türkiye’de vergi mükellefi olmayan dar mükelleflerden satın alınan malların KDV’si ithalat sırasında beyan edilip ödenmektedir. E-ticaret kapsamında internet üzerinden mal satın alan bireysel tüketiciler içinse (B2C) gümrük vergileri dağıtımı yapan şirket tarafından beyan edilip ödenmektedir. Dolayısıyla dar mükellef kurumlardan e-ticaret kapsamında satın alınan malların KDV beyanı ve ödemesi mevcut sistemde zaten yapılabilmektedir. KDV aylık olarak izleyen ayın 26. günü akşamına kadar beyan verilir ve aynı tarihin akşamına kadar ödenir. İthalatta ise gümrük vergisi ile beraber ödenir.

Uluslararası ticarete ağırlıklı uygulama Türkiye’nin de içinde olduğu varış prensibi uygulamasıdır. İhracat işlemlerinde çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla KDV istisnası uygulaması uygulanmaktadır. Bu koşul fiziki ürünler için geçerli olup dijital ürünlerde Gelir Vergi İdaresinin bunu tespit etmek imkanı yoktur. Bu durum dijital ürünlerde vergi kaçakçılığına neden olabilmektedir. (Tarakçı, 2006, s. 79-80)

Son olarak elektronik ticarete KDV hesaplanmasında ürünün KDV’sinden daha önce satın alındığındaki KDV’sini, nakliye masrafındaki KDV’sini ve son olarak hizmet sağlayıcının aldığı komisyonun KDV’sini çıkarmak gerekmektedir.

D. Gümrük Vergisi

Gümrük vergisi, fiziki mallar üzerinden alınan bir vergi olup dijital ürünler ve bilişim teknolojileri üzerinden alınan hizmetleri kapsamamaktadır. En temel örnek yurtdışından kitap siparişi verildiğinde kitap gümrük vergisine tabi olurken elektronik ortamda e-kitap satın alınması durumunda gümrük vergisine tabi olmayacaktır.

Ancak buna karşın 22 şubat 2019 tarihinde 30694 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan kanuna göre bu tarihten itibaren basılı kitap ve süreli yayınlar KDV’den istisnayken elektronik ortamda satılan aynı kaynaklara %18 oranında KDV uygulanacaktır (Ergin, 2021, s. 65) . Bu durum açıkça vergi hukukundaki anayasal ilkelerden olan (Anayasa 73.madde) verginin genelliği ilkesine aykırıdır.

E. Dijital Hizmet Vergisi

Çokuluslu şirketlerin gelir ve kurumlar vergisinden kaçınmasını önlemeye yönelik getirilen bir vergi olan dijital hizmet vergisi, ilk olarak Fransa’da uygulanmaya başlamakla beraber Türkiye’de 01.03.2020 tarihinde uygulanmaya başlanması kararlaştırılarak 07.12.2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak uluslararası alanda birçok soruna neden olmakla birlikte ülkemizde de birçok soruna yol açmıştır. Temel olarak ağırlıklı görüş dolaylı bir vergi olduğu yönünde olsa da diğer dolaylı vergilerden farklı olarak vergi mükellefi ve taşıyıcısı aynı kişi olmakla beraber yansıma mekanizması yoktur. Ayrıca yıllık olarak tahsil edilmesi de diğer özellikleri de dikkate alındığında gelir üzerinden alınan bir vergi olup olmadığı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Eğer böyle bir tespit yapılırsa bu verginin çifte vergilendirme sorununu ortaya çıkardığı ve OECD Model Anlaşmasına aykırı olduğu söylenebilir. (KaraKaya, 2021, s. 42-51) Ayrıca dar mükellef veya tam mükellef ayrımı dijital işlem vergisinin uygulanmasında bir etki yaratmamakla beraber mükellefin Türkiye’de işyeri ya da kanunu temsilcisi olamaması da mükellefiyeti kaldıran bir neden olmamaktadır. Türkiye’de mükellefin kanuni merkez veya işyeri olmaması halinde kamu alacağının güvenliğinin sağlamak için vergiye tabi işleme taraf olanlar veya ödemeye aracılık edenler dijital işlem vergisinin sorumlusu olacaklardır. Ayrıca bu yetkinin Hazine ve Maliye Bakanlığına tanınması verginin kanuniliği ilkesini de zedelemektedir. (Tunç, 2021, s. 223-224) Ayrıca dünya genelinde uygulanan ortalama dijital işlem vergisi %3’ken Türkiye’de %7,5 olarak yüksek bir orana sahiptir. Bu durum uluslararası vergi rekabeti açısından olumsuz bir durumdur. Son olarak dijital işlem vergisinin yükümlüsünün kanunda öngörülen hukuki yükümlülüklerini yerine getirmediği durumda Hazine ve Maliye Bakanlığının mevcut internet sitesine erişim engeli getirme yetkisi haizdir. (Ergin, 2021, s. 85-86)

VIII: TÜRK VERGİ SİSTEMİ UYGULAMALARI

Gelir Vergisi Kanunu madde 9/6’da “Evlerde kullanılan dikiş, nakış, mutfak robotu, ütü ve benzeri makine ve aletler hariç olmak üzere, muharrir kuvvet kullanmamak ve dışarıdan işçi almamak şartıyla; oturdukları evlerde imal ettikleri havlu, örtü, çarşaf, çorap, halı, kilim, dokuma mamûlleri, kırpıntı deriden üretilen mamûller, örgü, dantel, her nevi nakış işleri ve turistik eşya, hasır, sepet, süpürge, paspas, fırça, yapma çiçek, pul, payet, boncuk işleme, tığ örgü işleri, ip ve urganları, tarhana, erişte, mantı gibi ürünleri işyeri açmaksızın veya yıl içinde gerçekleştirilen satış tutarı, ilgili yıl için geçerli olan asgari ücretin yıllık brüt tutarından fazla olmamak üzere, internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden satanlar.

Bu ürünlerin, pazar takibi suretiyle satılması ile ticarî, ziraî veya meslekî faaliyetleri dolayısıyla gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olanların düzenledikleri hariç olmak üzere; düzenlenen kermes, festival, panayır ile kamu kurum ve kuruluşlarınca geçici olarak belirlenen yerlerde satılması muafliktan faydalanmaya engel değildir” olarak muharrir kuvvet kullanmayan ve dışarı işçi almamak şartıyla ilgili yıl için geçerli olan asgari ücretin yıllık brüt tutarından fazla olmamak üzere, internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden satanlar gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Gelir Vergisi Kanunu madde 9/10’da 2020 yılında yapılan değişiklikle, “Ayrı bir iş yeri açmaksızın ve sanayi tipi veya seri üretim yapabilen makine ve alet kullanmaksızın oturdukları evlerde imal ettikleri malları internet ve benzeri elektronik

ortamlar üzerinden satanlar. Bu bent kapsamında esnaf muafliğından faydalanılabilmesi için Esnaf Vergi Muafiyeti Belgesi alınması, Türkiye’de kurulu bankalarda bir ticari hesap açılması ve tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi şarttır. Bankalar, bu bent kapsamında açılan ticari hesaplara aktarılan tutarlar üzerinden, aktarım tarihi itibarıyla %4 (bir ve üzeri işçi çalıştırıldığı durumda %2) oranında gelir vergisi tevkifatı yapmak ve 98 ve 119 uncu maddelerdeki esaslar çerçevesinde beyan edip ödemekle yükümlüdür. İstihdama bağlı indirimli oranın uygulanması için ilgili ayda bir işçinin en az on gün süreyle çalıştırılması gerekir. Bu hasılat tutarı üzerinden ayrıca 94’üncü madde kapsamında tevkifat yapılmaz. Bu bent kapsamında elde edilen hasılatın 220.000 (240.000) Türk lirasını aşması hâlinde, mükellef izleyen takvim yılı başından itibaren gerçek usulde vergilendirilir ve tekrar bu muafiyetten faydalanamaz. Bentte yer alan hasılat koşulu dışındaki diğer şartların ihlal edildiğinin tespit edilmesi hâlinde muafiyetten faydalanılamaz ve zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler, vergi ziyai cezası kesilmek suretiyle gecikme faiziyle birlikte tahsil olunur. Bentte yer alan oranları ve tutarı, yarısına kadar indirmeye ve iki katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir” maddesinde ayrı bir işyeri açılmaksızın makine ve alet kullanmaksızın oturdukları evlerde internet ve benzeri elektronik ortamlarda satış yaparak Türkiye’deki bankalardaki ticari hesap üzerinden işlem yapan vergi muafiyet belgesi olan 240.000 TL’a kadar yıllık cirosu olan esnaflar işçi çalıştırdıklarında %2, çalıştırmadıkları durumda %4 vergiye tabiidir. Son olarak Gelir Vergisi Kanunu mükerrer madde 20/b’e göre, “İnternet ortamındaki sosyal ağ sağlayıcıları üzerinden metin, görüntü, ses, video gibi içerikler paylaşan sosyal içerik üreticilerinin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar ile akıllı telefon veya tablet gibi mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin elektronik uygulama paylaşım ve satış platformları üzerinden elde ettikleri kazançlar gelir vergisinden müstesnadır. Bu istisnadan faydalanılabilmesi için Türkiye’de kurulu bankalarda bir hesap açılması ve bu faaliyetlere ilişkin tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi şarttır. Bankalar, bu kapsamda açılan hesaplara aktarılan hasılat tutarı üzerinden, aktarım tarihi itibarıyla %15 oranında gelir vergisi tevkifatı yapmak ve Kanununun 98 ve 119 uncu maddelerindeki esaslar çerçevesinde beyan edip ödemekle yükümlüdür. .... Cumhurbaşkanı, bu maddede yer alan tevkifat oranını her bir faaliyet türü için ayrı ayrı sifra kadar indirmeye, bir katına kadar artırmak suretiyle yeniden tespit etmeye; Hazine ve Maliye Bakanlığı, maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir” olarak belirlenmiştir. Özellikle sosyal içerik üreticilerin gelirlerinin vergilendirilmesi son yıllarda tartışma konusu olmuştur. Çünkü yıllarca gelir etmelerine rağmen vergilendirilmemiş yeni düzenlemeyle eski gelirleri de vergilendirilerek ciddi cezalara maruz kalmışlardır. Aynı zamanda mobil cihazlar için uygulama geliştirenlerin iş alanı genişlemiş Türkiye’de ciddi bir pazar oluşmuştur. Bu düzenleme ciddi bir teşvik niteliğindedir. O nedenle 2021’de konulan bu düzenleme çok önemli bir düzenlemedir.

4.cü vergi dilimi geçenler (2021 için 650.000’i) bu istisnadan yararlanamaz.

Sonuç

Elektronik ticaret büyük bir vergi potansiyeline sahiptir. Deloitte ve Bilişim Sanayiciler Derneğinin Haziran 2021’de çıkardığı rapora göre elektronik ticaret faaliyetinin Türkiye’ye vergisel katısı 56 milyar TL olarak belirlenmiştir (Ekonominin dönüştürücü gücü: e-ticaretin etki analizi, 2021). Eğer Türkiye’de gerekli önlemler alınırsa, vergi gelirlerinde artış yaşanarak vergi yükünün ücretli kesiminden alınmasını sağlayabilir. Bu konuda çok fazla akademik çalışma olmamakla beraber bu çalışmanın en azından temel şekilde bir anlayış getireceği kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

Akar, H., & Yurter, Y. A. (2015). ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE SON GELİŞMELER. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1), 1-28.

Conference, M. a. (1998). ELECTRONIC COMMERCE: TAXATION FRAMEWORK CONDITIONS. OECD.

Coppel, J. (2000). E-Commerce: Impacts and Policy Challenges . OECD Economics Department Working Papers No. 252, 1-26.

Coşkun, N. (2005). Elektronik Ticarete Vergilendirme Sorunları ve Uluslararası Düzeyde Çözüm Arayışlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(1), 153-170.

(2021). Ekonominin dönüştürücü gücü: e-ticaretin etki analizi. Deloitte Digital. Bilişim Sanayiciler Derneği. https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/tubisad-e-commerce_impact_assessment-launchpresentation.pdf adresinden alındı

Eser, L. Y., & Polat, S. (2014). ELEKTRONİK TİCARETİN TRANSFER FİYATLANDIRMAYA ETKİSİ. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (23), 52-69.

E-ticaret bilgi platformu / istatistikler. (2021, 12 17). E-ticaret bilgi platformu: <https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler> adresinden alındı

Eyel, C. Ş., & Erciyes, H. K. (2020). ELEKTRONİK TİCARETTE MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ GÖRÜŞLERİ: BURSA İLİNDE BİR ARAŞTIRMA. Atlas Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 30-50.

İnternet World Stats / İnternet in Europe Stats. (2021, 12 16). İnternet World Stats: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm> adresinden alındı

Kallek, C. (2021, 12 16). İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ticaret#1> adresinden alındı

KANETİ, S., Ekmekçi, E., & Güneş , G. (2019). Vergi Hukuku. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Keleş, H. (2019). ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ VE SOSYAL MEDYA KULLANIMINA ETKİSİ: TRABZON İLINE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA (yüksek lisans tezi). T.C. Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalı, Muhasebe ve denetim bilim dalı.

OECD. (1997). COMMITTEE FOR INFORMATION, COMPUTER AND COMMUNICATIONS POLICY MEASURING ELECTRONIC COMMERCE. Paris: Head of Publications Services, OECD.

OECD Glossary of Statistical Terms / Electronic Commerce. (2021, 12 16). OECD Glossary of Statistical Terms: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4721> adresinden alındı

(1996). Selected Tax Policy Implications of Global Electronic Commerce. <https://home.treasury.gov/system/files/131/Report-Global-Electronic-Commerce-1996.pdf> adresinden alındı

Tarakçı, S. (2006). E-TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ VE GETİRDİĞİ SORUNLAR. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim dalı Maliye Teorisi bilim dalı yüksek lisans tezi.

Turan, M. (2021). Bilişim Hukuku. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

World Trade Organization / Electronic commerce. (2021, 12 16). World Trade Organization: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc11_e/briefing_notes_e/bfecom_e.htm adresinden alındı

FACTORS THAT HINDER THE DEVELOPMENT OF MICRO AND SMALL BUSINESSES IN JAKARTA, INDONESIA

Syarif Hidayatullah

STIE Ganesha College of Economics, Tangerang Selatan

Ika Agustina

STIE Ganesha College of Economics, Tangerang Selatan

Mohamad Tahang

STIE Ganesha College of Economics, Tangerang Selatan

ABSTRACT

Micro and small scale businesses can survive at the time when medium and big size businesses falling in the era of economic recession in Indonesia in the 1990s. The phenomenon was as a backbone of national economics which receives attention from many institutions, internal or from overseas, but the micro-scale business is hard to develop. The focus of this qualitative research is the quality of human resources, perspectives, and experiences of the micro and small-scale entrepreneurs. The research questions are who is the actor of the micro and small-scale business, how is the real conditions of micro and small-scale business, and what are the obstacles for the development of micro-scale enterprises? The research used qualitative research methods with a phenomenological approach and the basic content analysis methods.

The research found that low education, unskilled, not competent, lack of confidentiality, no motivations to grow are factors that hinder the development of micro and small-scale enterprises. This research contributes to the human resource management study of micro small medium enterprises research, and also contributes to the aims of the MSEs coaching programs in Indonesia especially in the City of Bekasi.

Keywords: real condition, motivation, self closed, micro-scale businesses

INTRODUCTION

As a resilient business in the lower society, micro, and small businesses have long been known and recognized for their existence. It was able to survive when high-end businesses / businesses were lacklustre and collapsed in the storm of economic recession in Indonesia in the 90s. The role of micro, small, and medium enterprises (MSMEs) has proven to be very important in the economy of a country. The contribution of MSMEs is very large for increasing income, employment, and increasing income for the small community of a country [1].

Today Micro and small businesses which fall into the category of MSMEs forming the Indonesian economy.[1]. The phenomenon that occurs is micro and small businesses are difficult to develop even though its position as the backbone of the national economy gets a lot of attention, both at home and abroad. This phenomenon becomes the basis of the focus of the research carried out. Thus the focus of this research is a factor that specifically hinders the development of Micro and Small Businesses.

The research question is who are micro and small businesses and what are the obstacles and challenges for the development of micro and small businesses? This research aims to reveal the actual factors that hinder the development of micro and small businesses in Indonesia.

Micro-enterprises are individual business entities that have criteria in accordance with Law No. 20 of 2008 on Micro, Small, and Medium Enterprises, namely: having assets or net worth up to Rp50 million, excluding land or buildings where businesses, annual sales turnover up to Rp300 million [2].

Human resources are productive individuals who work as the drivers of an organization, be it in institutions or companies that have functions as assets that must be trained and developed their abilities. [3].

Skinner (1992) stating that business is the exchange of goods, services or money that are mutually beneficial or provide benefits [4]. Obstacles are internal and/or external factors that hinder the rate of business growth..

RESEARCH METHODS

All research aims to regain, advance, and develop science, reach new conclusions and/or establish facts using systematic research and disciplined methods. [5]. This research uses qualitative phenomenological methods that match the circumstances and topics studied, namely humanism and social sciences. Phenomenology approaches are used to reveal phenomena occurring in the underdeveloped world of micro and small businesses while facilities and related concerns are enormous.

Increasing the knowledge and understanding of the purpose of all research, this includes identifying and explaining phenomena to increase understanding of them. Qualitative research is not conducted experimentally but elaborates and is carried out under conditions that describe the daily lives of related people, naturally.[6]. Qualitative research is an approach to exploring and understanding the meaning of individuals or groups that are thought to have originated in social or humanitarian problems. The research process includes new questions and procedures.[7, 7].

Setting

Qualitative Research takes a natural setting [8] in [9]. Therefore, researchers took the setting on micro culinary business MSMEs in Bekasi City, where there are more than 1000 micro-businesses spread across sub-districts and villages with a population of more than 2 million people. (Kota Bekasi, 2016). Its location which is the eastern gate of the capital city of Jakarta, this location is the right setting because in this city there are many micro businesses with various types with various owners.

Researchers

The main researcher is a Lecturer at one of the accredited Universities in the city of Jakarta and as an MSME builder, thus the Researchers know both the ins and outs and problems faced by the world of small and medium-sized micro enterprises (MSMEs) in this city. Because this research will reveal the basis of the actual problems faced by the micro-business world, the research bias is firmly avoided and the objectivity of research comes first. In Qualitative Research Researchers are the main instruments of Research (Newman & Benz in [1]). This means that researchers interpret the research data from the beginning of the study.

Informant/participant

Participants of this study are micro business people in the city of Bekasi selected based proportional sampling with the criteria of business owners, have undergone their micro business for more than 3 years. Be able to communicate well and clearly, understand the purpose and purpose of this research and understand the topic of the business it is involved in.

From 20 informant candidates, selected 5 people who can really be relied on for the collection of research data. The five informants are described in table 1. About information demography informant data. The first informant was a thirty-year-old mother with the last formal education was a graduate elementary school, a tenacious mother struggling with various efforts made to survive, she produced and traded tempeh food in the traditional market of North Bekasi. Every day she processed the ingredients to make 'tempeh', then brought yesterday's processed tempeh that has been finished today to be sold in the market. That's how she does every day.

The second informant was a mother who dropped out of madrasah Ibtida'iyah religious school (elementary school level) in the 4th grade, she dropped out of school for economic reasons of her family. This mother sells Tofu obtained from local artisans / tofu producers around her home. Every day she should be able to sell a minimum of two boxes containing twenty tofu each. If she does not manage to sell it then she must owe it to the supplier.

The third informant was a male father who sold fruit with a wheelbarrow. He peddles his wares by moving rotating tempets in several places in a day.

The fifth informant was the mother of a rice seller at a fairly crowded crossroads. Every night this mother sells from eight o'clock at night to twelve o'clock at night. The food served is quite simple because the subscription / consumers are only the average people, but in the observation of researchers, sometimes customers also come by driving a car that is smooth or arguably from the upper-middle class. Table.1 details demography data from informants.

Tabel.1. data demography informan

No	Informan #	Age	Gender	Education	Occupation/ Business
1	Inf-1	30	F / Perempuan	Lulus SD	Tempeh producent
2	Inf-2	37	F/ Perempuan	Kls 4 Madrasah	Tofu seller
3	Inf-3	30	M / Laki-laki	Lulus SMP	Fruit seller
4	Inf-4	36	M / Laki-laki	Kls 2 SMA	Tofu seller
5	Inf-5	50	F / Perempuan	Kelas 2 SMP	Rice seller

Data Collection

Data collection in qualitative research through the use of observation procedures and in-depth interviews with informants. In one-on-one, face-to-face in-depth interviews, researchers use open ebded questions, intended to explore the deepest of the feelings, experiences, and views of informants on research topics because the interview is carried out in a comfortable and free place for informants.

Before the interview begins the informant explained the purpose of the research and the position of the informant who is free and guaranteed in this research, meaning that the informant has freedom in his participation in this research, they can stop whenever they want. The researcher requests a written statement from the informant that allows the results of the interview and others to be used by the researcher for research in the broadest sense. And the Researcher guarantees the identity of the informant is not scattered publicly

Primary data can be from interviews recorded with SONY brand digital recording tools with a memory card of 8GB, and interview notes that record about the situation, conditions, and gestures or body language informant at the time of the interview.

Data Analysis

In qualitative research data analysis takes place in line with the research itself [8] [9]. Observation notes record the circumstances and conditions of the Setting as qualitative research progresses. Observation notes record important events and/or events that occur in the setting. Record about people in and around the setting. Researchers conduct peer-debriefing with colleagues to ensure that this Qualitative Research runs in accordance with accepted scientific rules and in accordance with qualitative research methods. Dependent and reliable. The interview recording is transcribed as soon as the interview is completed. This transcription was performed by another party that differ from colega peer-debriefing participants. This is to maintain credibility and truth value, namely truthworthiness. After transcription, the Researcher performs a member checking to ensure the correctness and alignment of the data to match the information referred to by the informants.

Transcription of interviews is read repeatedly while recordings are listened to carefully to get significant sentences according to coding. Of these significant sentences are interpreted into Thema, and from the thema-thema in conclusion the main Thema to be drawn and grouped into research findings.

Table.2 provides an illustration of the process of processing data from significant sentences until concluded into research findings.

Tabel.2. Illustration of Significant Sentences, Thema, and main Thema.

No.	Significan Sentences	Thema-thema	Main Thema
1	Inf-1: "wow there's no time sir, we're busy trading, so can't go" Inf-2: how do you know, if we come, who's the one who wants me? My brain is not capable." Inf-3: "For others that is so... I'm tired, it's no use to me." Inf-4: "It's free anyway. But lazy ah." Inf-5: "There is training. Only.. lazy ah.. we are"	Busy trading, so can't my brain can't afford to be tired, anyway there is no use to me. Free anyway. But lazy ah there is training. Only.. lazy ah we	Lazy to learn
2	Inf-1: "Actually a lot of invited to take training, courses, but I'm not... yaaa.. I can't know that." Inf-2: "boro-boro is not sir. make nyang so mah I can't afford, can't Inf-3: "once specialized in financial management training, that is. Spending equals expenses and income... Not done. A day of it." Inf-4: "ribed bu.. At home bother, the children on the wayward ngerecokin ajah. So yaaa.. I know if it's so it's dah, anyway so, it's sorted out." Inf-5: "I am not skilled, boro-boro skilled. People can't, abis mo digimanain ma'am, it's also been good so and can be sold."	the course, but I'm not... yaaa.. Can't know that I can't do it so I can't, I can't. Not done. a day doing it, so-so Mine is already good, the important is that it can be sold	Untrained, unskilled, and incompetent
3	Inf-1: "enggak ah, takut" Inf-2: "Don't mom. I don't deserve it, it's not appropriate." Inf-3: "I can't, can't" Inf-4: "It's for the great, the gedean." Inf-5: "cukup segini aja.. saya gak bisa.. malu"	Fear. It's inappropriate. Can't Make it That is for the great ones. I can't.. shy	Not confident
4	Inf-1: "It's been good too." Inf-2: "Mao what else. It's also enough, don't dream of it." Inf-3: "the important thing is to make today the same shopping for tomorrow." Inf-4: "We don't really know much, as long as the sale is also good. Make rich tokeh that mah ngimpi times. No." Inf-5: "We've been calm like this, there's enough income... Mo what else?"	This is good This is enough for me. The important thing is to be able to do it today. If we make the sale is good. We've calmed down like this.	There is no motivation
5	Inf-1: "cooperation... No deh." Inf-2: "we are smalll, don't have to ma'am" Inf-3: "how ya.. I don't know, don't just have to." Inf-4: "How about... (shaking his head)" Inf-5: "let this be the case ma'am."		Shut themself up / introvert

RESEARCH FINDINGS

The findings in this study are in the form of factors that inhibit the development of micro and small businesses as follows:

- 1) Lazy to learn.
- 2) low education, untrained, unskilled, and incompetent,
- 3) Not confident.
- 4) There is no motivation to move forward..
- 5) Introvert.

DISCUSSION

The science continues to grow, technology is moving more and faster and changing. Likewise with the state of the business world, everything goes quickly. Micro entrepreneurs are very lazy to learn for their own progress, even human resource improvement programs launched by the government seemed unsellable because there were no participants who were really the main target. Finally, to meet the requirements of the budget expenditure procedure so as not to mis-procedure then anyone is invited to be a participant even though he is not a Micro-scale entrepreneur. This is revealed in an in-depth interview that is as below.

"Wow there's no time sir, we're busy trading, so can't come along"

Inf-2: how do you know, if we come, who's the one who take care my shop? My brain is not capable."

Inf-3: "For others that is so... I'm tired, it's no use to me."

Inf-4: "It's free anyway. But lazy ah." Inf-5: "There is training. Only.. lazy ah.. we are"

Education is very important for individual development and can lift the degree of one's life. Knowledge helps a person in utilizing available resources, understanding the realities and events in his environment. A knowledgeable person more easily understands the problems and challenges faced. Then with his knowledge to find and find a solution to the problem [1]. If micro and small-businesses are lazy to learn, then it is certain that they will find it difficult to develop.

Low education results in low quality of human resources [1]. In the end, entrepreneurs with low human resources will always have difficulty adapting to the times and the demands of consumer satisfaction. Low education makes insights narrow and can not quickly see and recognize opportunities that pass, if you know the opportunity will be slowed responding because the barriers of the low quality of human resources coupled with untrained, lazy, unskilled, and incompetent will be very detrimental and hinder the business because it will not be able to take risks and serve the desires of consumers who demand a lot and at any time always change.

In today's industrial era 4.0, where fast-paced information, goods models and specifications change all the time without waiting for us to be ready first. By not being trained and skilled, micro and small businesses cannot follow the prevailing trends in the market and of course micro and small businesses with low HR quality will even harder to be able to survive.

Not trained alone is very heavy, especially coupled with unskilled, then complete the requirements for micro-businesses to be down and become a bad sight for the hopes of economic resilience of the nation, unless, all micro and small-businesses want to change themselves and their students by being diligent in trying to improve the quality of their own HR by participating in courses and skills training for improving the quality of human resources organized by the Government or NGOs that care about micro and small-businesses.

If those who do not feel the pain suffer defeat and business difficulties want to let micro-businesses escape difficulties and develop, then why are micro and small business actors themselves lazy and do not care about themselves?

The religion of Islam which is majority embraced by the Indonesian nation and believed by most micro-businesses owners that if a person wants Allah SWT to change his fate, then the person must change it himself first (meaning show first the firm intention that really wants to change fate), then Allah the Most Rich and Almighty will change the fate of the person's luck for the very, very better, Even if he is grateful, Allah will multiply his blessings.

So if micro-business entrepreneurs want themselves and their businesses to advance and prosper out of poverty prison, then they must motivate themselves to go forward first and open themselves to business partners from other parties, then the sun of prosperity will gradually rise on their efforts. Why little by little? Because it is in accordance with the stages in the development of his business from learning, practicing and then becoming skilled, competent and successful.

CONCLUSION

The findings from the study showed the main factors that inhibit the growth of micro-businesses in the city of Bekasi, especially in terms of micro small-entrepreneurs. Therefore, it can be concluded that the main factor that inhibits the growth of micro-businesses is that the average micro small-business actor is poorly educated, untrained, unskilled, incompetent as a Micro and small Business actor, does not have a solid supplier network because it does not have confidence and lack of self-motivation to progress and close themselves. The implications of this study add authentic evidence about the actual conditions on the ground regarding micro small and medium-sized Enterprises in the city around Jakarta that can be a reference for MSME business builders to create their MSME development programs.

LIMIT RESEARCH AND FURTHER RESEARCH

This research was conducted in a short time with a limited source / informant and only from one business group, namely micro-culinary businesses. Further research should be conducted for a longer time and involve informants from this type of business and involve also other elements of society, especially from consumer elements and community leaders and academics.

Bibliography

- [1] A. Firdaus, "Deviations of Business Ethics of Micro Scale Business in the Perspective of Phenomenology Sechler and Weber - Penyimpangan Etika Bisnis Usaha Mikro dalam Perspektif Sechler dan Weber," *Jurnal Aplikasi Manajemen*, vol. 11, no. 1, pp. 21-33, 03 2013.
- [2] Onlinepajak, "online-pajak.com," 3 Oktober 2019. [Online]. Available: <https://www.online-pajak.com>. [Diakses 29 03 2020].
- [3] "Pengertian Sumber Daya Manusia dan Manajemen SDM," *JOJONOMIC*, 2020.
- [4] Mognceb, "Pengertian Usaha Bisnis," 30 Juli 2011. [Online]. Available: <https://mognceb.blogspot.com>. [Diakses 29 03 2020].
- [5] Y. C. Tie, M. Birks dan K. Francis, "Grounded Theory Research: A design framework for a novice researcher," *SAGE Open Medicine*, vol. 7, pp. 1-8, 2019.
- [6] A. Copley, *Introduction to Qualitative Research Methods*, 2nd penyunt., Riga: Zinatne, 2019.

- [7] J. Cresswell, *Research design: Qualitative, Quantitative, and mixed Methods Approaches*, 4th penyunt., Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc., 2014.
- [8] J. W. Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Secon Editions penyunt., C. D. Laughton, Penyunt., Thousand Oaks: SAGE Publications, 2003.
- [9] Firdaus A, "Student Fearlessly Attacking Teacher and Others: A Qualitative Study of Ethics," *Open Journal of Social Science*, vol. 7, pp. 113-125, Nov 2019.
- [10] TangSel-City, "Pemerintah Kota Tangerang Selatan," 25 03 2020. [Online]. Available: <https://www.tangerangselatankota.go.id>. [Diakses 26 03 2020].
- [11] J. W. Cresswell, W. E. Hanson, V. L. Cark Plano dan A. Morales, "Qualitative Research Design," *The Counselling Psychologist*, vol. 35, no. 2, pp. 236-264, 2007.
- [12] "Employee," 26 03 2020. [Online]. Available: <https://simple.wikipedia.org/wiki/Employee>.
- [13] ILO, "Labor Productivity- ILO," 26 03 2020. [Online]. Available: <https://www.ilo.org>.
- [14] Wikipedia, "Natural Environment- Wikipedia," 15 February 2020. [Online]. Available: <https://en.m.wikipedia.org>.
- [15] K. Jackson, "8 Ways to Increase Productivity in the Workplace," 2019. [Online]. Available: <https://www.businessstovn.com>.
- [16] Learner-Dictionary, "Enthusiastic," 26 03 2020. [Online]. Available: <http://www.learnersdictionary.com/definition/enthusiastic>.
- [17] D. Gartenstein, "Why Is Productivity Important in the Workplace," 26 September 2017. [Online]. Available: <https://www.bizfluent>.
- [18] Investopedia, "Labor Productivity Definition," 25 July 2019. [Online]. Available: <https://www.investopedia.com>economi>. [Diakses 26 03 2020].

THE INFLUENCE OF INDUSTRIAL REVOLUTION 4.0 AND ORGANIZATIONAL CULTURE TO EMPLOYEE PERFORMANCE AT PRIMANDIRI PRATAMA TECHNIC COMPANY

Putri Noor Ramayanti

STIE GANESHA College of Economics

Zubair Arza

STIE GANESHA College of Economics

Tuti Herawati

STIE GANESHA College of Economics

Abstract

This research is to found out the effect of the Industrial Revolutin era 4.0 to Organizational Culture and its influence on the Performance of Employee Primandiri Pratama Technic Company. This research will answer the problems that can give influence to employee performance. The locus in this research at Primandiri Pratama Technic Technic Company with a population of 94 people, and a sample of 94 people all of whom are construction division by using a saturated sample. This research uses quantitative approach with path analysis method. The hypothesis in this study are : (1) industrial revolution 4.0 hasn't a direct effect to employee performance, (2) organizational culture hasn't a direct effect to employee performance, (3) industrial revolution 4.0 hasn't a direct effect to organizational culture (4) industrial revolution 4.0 hasn't an indirect effect to employee performance through organizational culture. The results show the value variable industrial revolution 4.0 to employee performance has a direct effect with value 0.231 and significance value of $0.00 \leq 0.05$, the variable industrial revolution 4.0 on organizational culture has a direct effect with value 0.696 and significance value of $0.00 \leq 0.05$, the variable organizational culture on employee performance has a direct effect with value 0.759 and significance value of $0.00 \leq 0.05$, and the variable industrial revolution 4.0 to employee performance through organizational culture has an indirect effect with value 0.528 and significance value of $0.00 \leq 0.05$. Therefore to improve employee performance at Primandiri Pratama Technic Technic Company, must improve industrial revolution 4.0 and support by organizational culture.

Keywords: Industrial Revolution 4.0, Organizational Culture and Employee Performance

A. Background

Human resource management is the most important thing in an organization, especially business organizations. Because human resources are assets that function in business organizations. Therefore, the company does not only focus on its main goals, which is to have as much profit as possible, but the company must also follow the development of technology by following the times for every type of business it will develop well with the company owned.

At present we have entered the digital 4.0 era where there is a rapid transformation in the production process that originally used human power to switch to using machines in carrying out an activity. The advancement of this technology is certainly a direct impact on existing industries, because technology cannot be separated from industry.

If the human resources have been able to utilize technology well, it is also necessary to have an organizational environment that has good values in interaction with formal structures in the formation of rules for the behavior of employees so that human resource management can realize the goals in an organization.

To achieve a company goal, a strategy is needed to implement an organizational culture in it. With the diversity of cultures that exist in the organization, diversity will emerge in its application. However, all forms of these differences will complement each other, cover up weaknesses and reinforce each other between elements in the organization. Within the company organizational culture is part of the strategy the company implements in achieving its goals. Therefore it is necessary to form and maintain a shared sense of the condition of the organization and provide a better understanding of the values that exist in the organization.

Every employee has the opportunity to move forward following major changes by following the revolutionary era 4.0 which has experienced many improvements in the world of work related to construction and machinery as is done in the company of Primandiri, this revolutionary change of course employees do not want to lose their livelihoods because it can affect not to use large amounts of labor, while the employees Primandiri Company still do not understand much learn the various new tools or machine. With the diversity of cultures that exist in the organization, employees must complement and complement each other in order to cover weaknesses and strengthen each other between elements in the organization. Where as in the company many employees come from the region and cannot understand the organizational culture when they are on a project from outside their area. Therefore, it is necessary to show diversity in their application. The company must accept the extension in the future depending competitive HR. Regarding the above, the researcher wants to find out whether industrial revolution era 4.0 and organizational culture has not improved will affect its performance, for this reason the researcher tries to further examine this problem by proposing research on "The Influence of the Industrial Revolution in the 4.0 era and Organizational Culture on Employee Performance of Primandiri Pratama Technic Company".

B. Research Objectives

The goals to be achieved this study first, knowing how to apply Industrial Revolution in the 4.0 era in one company and Organization Culture in it. Second, Identify the quality of Industrial Revolution in the 4.0 era used by individual employees and organizational culture that can affect employee performance. Third, Exploring Values that can affect employee performance.

C. Theoretical Basis

Performance of Employee

According to Sutrisno (2016) Performance is a person's success in carrying out a task, the work results that can be achieved by a person or group in an organization according to their respective authority and responsibility or about how someone is expected to function and behave in accordance with the task that has been assigned to him. as well as the quantity, quality and time spent in performing tasks.

Performance is the result of a process that is referred to and measured over a certain period of time based on the provisions or agreements that have been predetermined, Edison (2016).

Munurut Mangkunegara (2016: 67) Performance is the result of work in quality and quantity achieved by an employee in carrying out his duties in accordance with the responsibilities assigned to him. and Gibson argues (in cashmere 2015: 182) states that individual performance is the basis of organizational performance which is strongly influenced by individual characteristics, individual motivation, expectations and assessments made by management on the achievement of individual work results.

Performance according to Ivancevich (in cashmere 2015) is the result achieved from what is desired or the organization or company. Siswanto (2015) argues that performance comes from the word job performance which means work performance achieved

Therefore, can be concluded that performance is an individual's achievement in carrying out his duties and responsibilities which are assessed in terms of quality, quantity and are able to provide work results according to organizational goals.

Industrial Revolution 4.0

According to BDI German Industry Voice Industry 4.0 refers to the fourth industrial revolution. After mechanization (Industry 1.0), mass production (Industry 2.0) and automation (Industry 3.0), now the “internet of goods and services” has become an integral part of manufacturing. Industry 4.0 technology has the potential to create tremendous growth opportunities and a competitive advantage for Germany as a business location. Experts estimate that a business will be able to increase its productivity by about 30 percent using Industry 4.0.

Industry 4.0 is the next phase in the digitization of the manufacturing sector, driven by four disruptions: an astonishing increase in data volumes, computing power and connectivity, especially the new low-power wide area network; emerging analytical and business intelligence capabilities; new forms of human-machine interaction such as touch interfaces and augmented-reality systems; and improvements in transferring digital instructions to the physical world, such as advanced robotics and 3-D printing. (MC Kinsey: 2017) and mentions that the industrial revolution is a rapid change in the structure and function of society. For example, a society that adheres to a feudalism system with landlords becomes a modern industrial society.

The definition of revolution according to Prof. Klaus Schwab (2019) who is an economist from Germany and also the Executive Chair of the World Economic Forum (WEF) introduced the concept of the Industrial Revolution 4.0 that the industrial revolution 4.0 fundamentally changes human life and work. According to Wijoyo Nitisastro (in Hermawan and Iwan: 2018), it is a process of total transformation from traditional life together with good technology (pre-modern) in the sense of social organization for economic and political patterns.

Thus it can be concluded that the industrial revolution in the 4.0 era is the rapid increase in technology for human life activities to connect with each other. The industrial revolution 4.0 forms individuals to increase their creativity so that they can compete with the times.

Organizational Culture

The definition of organizational culture is the pattern of a series of basic assumptions that are found, formed and developed in groups. This assumption has the aim that the organization is able to deal with problems that arise due to external adjustments and internal integration that have been running well. So that it must be taught to the next generation about methods to achieve understanding, how to think and feel related to existing problems (Schein).

Soetopo (2012) Organizational culture is a cognitive framework of knowledge in each member in it, so that in accordance with expectations, it is used as attitudes, norms, and values in developing creativity and advancing the community in it.

Kreitner and Kinicki (in Robert Kreitner: 2011) The definition of organizational culture is a concrete manifestation of the acceptance of every member in a community or organization implicitly in the form of feelings, ideological unity, goals, or equality of agreed rights and obligations.

Creemes (2010) The definition of organizational culture is a systemization of life which is used as a guide in implementing all actions and behavior of society. Through this pattern, a great expectation appears in carrying out the activities carried out.

Organizational culture is the values that become HR references in solving external problems and efforts to adjust the internal integration of the company so that each member of the organization needs to understand the values that exist to behave in the organization (Susanto: 2015). The notion of organizational culture is defined as perceptions, symbols, principles, values, and the desire to synergize groups in collaboration (Larissa A. Grunig, in Sulaksono Day: 2015).

Therefore, it can be said that organizational culture is an ideology that belongs to a group of people and develops to the next generation as a symbol of that group.

D. METHOD

The method uses quantitative associative with using path analysis method and data collection technique in form instrument to 94 people Primandiri Pratama Technic Company taken with saturation sampling technique. The instrument used to get data of revolution industrial, organizational culture and employee performance. For used instrument in research. First to determine the validity and reliability. To used collect research data in the field. Path analysis with data descriptions and linearity tests includes model analysis and hypothesis.

E. RESULT AND DISCUSSION

Data Description

The result of this study is by data descriptions from variable in revolution industrial variable, organizational culture and employee performance. The variable condition is expressed by using descriptive statistic. Data centering sizes include mean, mode and median values. The distribution data sizes include range, standard deviation and data variance.

Statistics

		Industrial Revolution 4.0 (X₁)	Organizational Culture (X₂)	Employee Performance (X₃)
N	Valid	94	94	94
	Missing	0	0	0
Mean		20.4574	23.1170	26.4894
Std. Error of Mean		0.44759	0.62251	0.70957
Median		20.0000	21.0000	24.0000
Mode		24.00	21.00	24.00
Std. Deviation		4.33953	6.03548	6.87952
Variance		18.832	36.427	47.328
Range		24.00	28.00	32.00
Minimum		6.00	7.00	8.00
Maximum		30.00	35.00	40.00
Sum		1923.00	2173.00	2490.00

Testing Requirement Analysis

1. Normality Test

The data used in compiling the regression model satisfy the assumption that data from a normally distribution population. The normality basically states has assumption a regression model must be normally distributed.

The research data proposed needs to be approve by good regression. In this study, the testing of one sample Smrovnov column column will used by a significant level of 0.005. Data is declared to be normally distributed if the significance is greater than 5% or 0.05.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		Industrial Revolution 4.0 (X₁)	Organizational Culture (X₂)	Employee Performance (X₃)
N		94	94	94
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	20.4574	23.1170	26.4894
	Std. Deviation	4.33953	6.03548	6.87952
Most Extreme Differences	Absolute	0.115	0.169	0.171
	Positive	0.084	0.169	0.171
	Negative	-0.115	-0.089	-0.086
Test Statistic		0.115	0.169	0.171
Asymp. Sig. (2-tailed)		.004 ^c	.000 ^c	.000 ^c

Based on the processed data above, it has stated that it meets the normality requirements, namely each variable with a probability value > 0.05, the data on revolution industrial variable, organizational culture and employee performance are normally distributed, and can be used in research.

2. Reliability Test

Reliability test used to see the extent to which an instrument, when used to measure the same object on the same data.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.910	3

From the test results above, it shows that the items on the questionnaire variable industrial revolution era 4.0, organizational culture and employee performance in reliability testing show that Cronbach's Alpha 0.910 is between 0.80-1.00 which means it can be said to be reliable.

3. Test of Linearity of Regression

Regression coefficient tests were conducted to determine the techniques in regression analysis whether independent variables (X1 and X2) and dependent variables (X3) formed linearly. The summary of test result of Regression Linearity test :

	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3844.097	2	1922.048	313.794	.000 ^b
	Residual	557.392	91	6.125		
	Total	4401.489	93			

Based on the results of the above calculations, the results of significance are smaller than 0.05. This understanding means that the variable industrial revolution era 4.0, organizational culture and employee performance has a linear relationship.

Hypothesis Testing

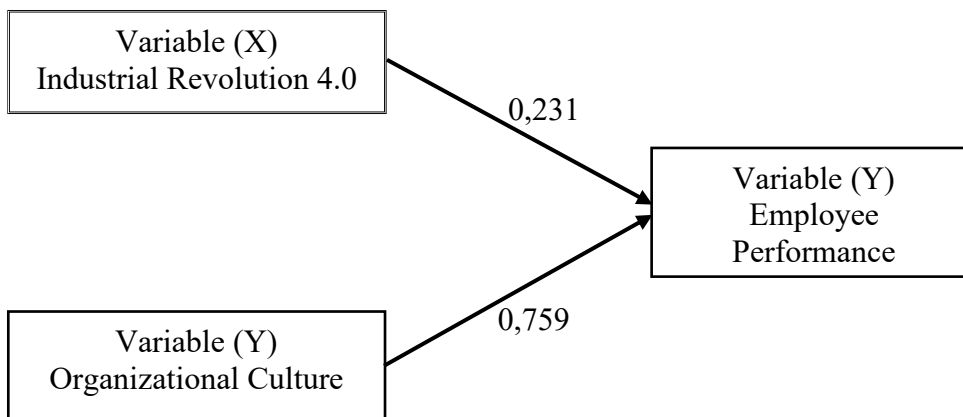
Direct Effect Analysis on First Model Sub-Structure SPSS Model Results First

Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0.995	1.252		1.795	0.002
1 Industrial Rev. 4.0 (X ₁)	0.366	0.082	0.231	4.438	0.000
Organizational Culture (X ₂)	0.865	0.059	0.759	14.607	0.000

a. Dependent Variable: Employee Performance (X₃)

Structure 1

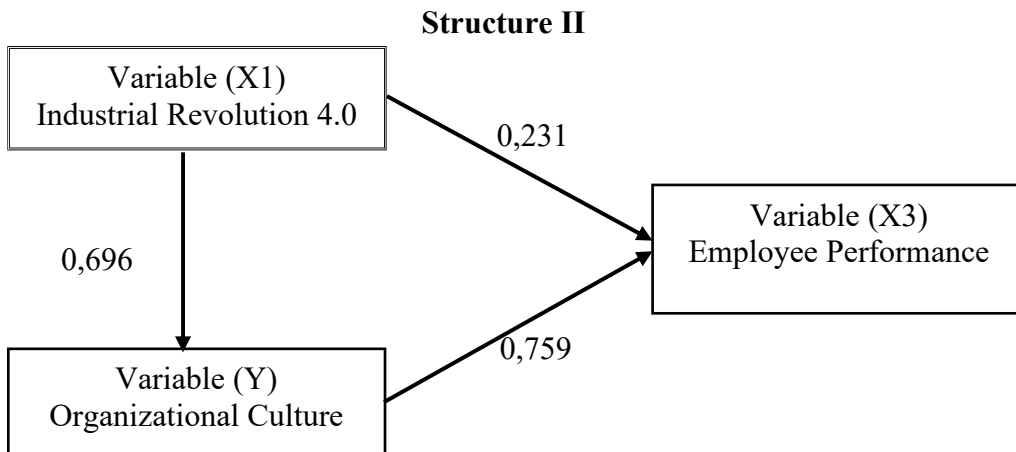
The structural above shows the result of the statistical calculation of direct influence Revolusi Industri 4.0 to the employee performance of 0,231. This evidenced by the acquisition of a significance value of 0,000 < 0,05. Because the value of Sig. 0,000 < 0,05, then H₀ rejected H₁ is accepted, it can be concluded there is a significant direct effect Revolusi Industri 4.0 to the employee performance. The direct influence Organizational Culture to the employee performance of 0,759. This is evidenced by the acquisition of a significance value of 0,000 < 0,05. Because the value of Sig. 0,000 < 0,05, then H₀ rejected H₁ is accepted, it can be concluded there is a significant direct effect of Organizational Culture to employee performance.

Indirect Effect Analysis on Second Model Sub-Structure SPSS Model Results First Coefficients

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	3.306	2.176		1.519	0.002
1 Industrial Revolution 4.0 (X1)	0.968	0.104	0.696	9.304	0.000

a. Dependent Variable: Employee Performance (X3)

The result structural equation of the statistical calculation of indirect influence of Industrial Revolution 4.0 to the Organizational Culture of 0,980. The path coefficient of indirect influence of Industrial Revolution 4.0 (X1) on employee performance (X3) through Organizational Culture (X2) is determined from the results of the path coefficients X1 to X2 through X3, namely: $0.980 \times 0.791 = 0.775$. This evidenced by the acquisition of a significance value of $0,000 < 0,05$. Because the value of Sig. $0,000 < 0,05$. Then H0 rejected H1 is accepted, it can be concluded there is a significant direct effect of Industrial Revolution 4.0 on employee performance through Organizational Culture.

From the result of the analysis and calculation process performed, can be summarized as follows :

Variable	Coefficients Beta	t value	T table (0,05)	Decision Test
X ₁ to X ₃	0,231	4,438	1,662 / 0,000	H0 rejected, H1 accepted, there is a positive direct effect of X ₁ to X ₃
X ₂ to X ₃	0,759	22,477	1,662 / 0,000	H0 rejected, H1 accepted, there is a positive direct effect of X ₂ to X ₃
X ₁ to X ₂	0,696	14,607	1,662 / 0,000	H0 rejected, H1 accepted, there is a positive direct effect of X ₁ to X ₂

Variable	F count	F table (0,05)	Decision Test
X ₁ & X ₂ to X ₃	13.794	3.10 / 0,000	H ₀ rejected, H ₁ accepted, there is a positive direct effect of X ₁ to X ₃ through X ₃

F. INTERPRETATION OF RESEARCH

Based on results of path analysis calculation from the path model above obtained information as follows :

1. The path coefficient X₁ to X₃ (P31) is 0.231 and after being tested and calculated using SPSS 2.5 the effect is significant. This shows there is a significant direct effect of industrial revolution 4.0 (X₁) on employee performance (X₃). The direct contribution of industrial revolution 4.0 (X₁) to employee performance (X₃) is $(0.231)^2 \times 100\% = 5.33\%$.

Based on the results of the calculation above, the results of study are appropriate in line with submission of hypothesis research which explains that there is a direct influence of industrial revolution 4.0 on the performance of employees of Primandiri Pratama Technic Company.

2. The path coefficient X₂ to X₃ (P32) is 0.759 and being tested and calculated using SPSS 2.5 the effect is significant. This shows there is a significant direct effect on organizational culture (X₂) on employee performance (X₃). The direct contribution of organizational culture (X₂) to employee performance (X₃) is $(0.759)^2 \times 100\% = 57.61\%$.

Based on the results of the calculation above, the results of study are accordance and in line with submission of hypothesis research which explains there is a direct influence on the organizational culture on the performance of employees of Primandiri Pratama Technic Company.

3. The path coefficient X₁ to X₂ (P21) is 0.696 and being tested and calculated using SPSS 2.5 the effect is significant. This shows there is a significant direct effect of industrial revolution 4.0 (X₁) to organizational culture performance (X₂). The direct contribution of industrial revolution 4.0 (X₁) to organizational culture (X₁) is $(0,696)^2 \times 100\% = 48.44\%$.

And another factor besides emotional intelligence effect to employee career development is R Square = 0,485 by :

$$\begin{aligned}
 e &= \sqrt{1 - R \text{ Square}} \\
 &= \sqrt{1 - 0,485} \\
 &= 0,515
 \end{aligned}$$

Based on results of calculations, the results of study are appropriate and submission of hypothesis research which explains that there is a direct industrial revolution 4.0 to the organizational culture of employees of Primandiri Pratama Technic Company.

4. The path coefficient of indirect influence of industrial revolution 4.0 (X₁) on employee performance (X₃) through organizational culture (X₂) is determined from the results of the path coefficients X₁ to X₂ through X₃, namely :

$$P_{21} \times P_{32} \times 100\% = (0,696) \times (0,759) = 0,528.$$

And another factor besides industrial revolution 4.0 effect to performance employee is R Square = 0,846 dengan perhitungan :

$$\begin{aligned}
 e &= \sqrt{1 - R \text{ Square}} \\
 &= \sqrt{1 - 0,846} \\
 &= 0,154
 \end{aligned}$$

Based on these findings, it shows that improving the performance of employees of PT. Abdi Redjo Sustainable Engineering can be done with career development. By comparing the findings of others in this study, shows that the increase in the performance of employees of Primandiri Pratama Technic Company Sustainable Engineering by developing career careers is higher than improving the performance of employees of Primandiri Pratama Technic Company Sustainable Engineering through industrial revolution 4.0.

This shows that it should be suspected that it would be more effective to improve the performance of employees at Primandiri Pratama Technic Company if done by increasing employee career development first. So as to provide a good increase in work results for Primandiri Pratama Technic Company.

G. CONCLUSION AND RECOMMENDATION

First, there is a direct influence on the industrial revolution era 4.0 (X_1) to employee performance (X_3) at Primandiri Pratama Technic Company. Second, there is direct influence of Organizational Culture (X_2) on employee performance (X_3) at PT. Primandiri Pratama Teknik. Third, there is a direct influence on the industrial revolution era 4.0 (X_1) on organizational culture (X_2) at PT. Primandiri Pratama Teknik. Fourth, there is an indirect effect of the industrial revolution era 4.0 (X_1) on employee performance (X_3) through organizational culture at PT. Primandiri Pratama Teknik.

Based on results of this study, there are suggestions that might be useful for the Primandiri Pratama Teknik Company and other researchers. The following suggestions include the following:

1. Pay attention to how employees accept digital change to spur creativity and quality at work
2. It is better if the organizational culture of Primandiri Pratama Teknik company employees must be considered properly to form the character of the company PT. Primandiri, because to improve employee performance, other supporting factors are needed to develop organizational culture at PT. Primandiri Pratama Teknik

H. BIBLIOGRAPHY

- Edison Emron, dkk. (2016). *Manajemen Sumber Daya Manusia*. Alfabeta
- Galloway Review [Scott](#) (2018). *The Four*.
- Kreitner Robert (2014). *Perilaku Organisasi – Organizational Behavior Edisi 9*. Salemba Empat.
- Prabu Mangkunegara Anwar (2016). *Evaluasi Kinerja*. Buku Beta
- Sani Supriyanto Achmad – Vivin Maharani (2013). *Metodologi Penelitian Manajemen Sumberdaya Manusia*. Malang, Maliki Press.
- Sulaksono Hari (2015). *Budaya Organisasi dan Kinerja*. Deepublish.
- Sugiono (2016), *Metode Penelitian Kuantitatif Kualitatif dan R & D* Jakarta Selatan, Alfabeta
- Torang Syamsir (2013). *Organisasi & Manajemen, Perilaku, Struktur, Budaya & Perubahan Organisasi*. Buku Beta
- Wibowo, S.E., M.Phil (2016). *Manajemen Kinerja Edisi Kelima*. Rajawali Press.

FAST AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT SPACE: AN INTEGRATED APPROACH

Ly Dai Hung

VNU International School, Vietnam National University, Vietnam Institute of Economics
ORCID: 0000-0003-2693-7996

Abstract

Objective

The paper investigates the fast and sustainable development, then, discusses some policy implications to enhance the development process. The fast development is based on the economic growth rate, while the sustainable development is based on the genuine savings per GDP and the biocapacity index.

Methodology

The research method employs a qualitative analysis which examines the empirical evidence based on a data sample of 172 economies over the 1992-2016 period. This method uses a cross-section model which regresses the genuine savings and biocapacity on the economic growth.

Findings

There are only some economies which attains the fast and strong sustainable development. And there are more economies, but no many, which achieve the fast and strong sustainable development. The reason is that a biocapacity reserve state is very difficult to be achieved while the weak sustainable development is easier in the reality.

Implications

The results suggest that an economy can first attain the objective of fast and weak sustainable development, then, the fast and strong sustainable development. The transmission from fast and weak sustainable development to the fast and strong sustainable development is difficult, thus, needs the appropriated public policy architecture.

Keywords: Fast and Sustainable Development; Empirical Analysis; Public Policy

ECONOMIC GROWTH CONVERGENCE ACROSS ECONOMIES

Ly Dai Hung

VNU International School, Vietnam National University
Vietnam Institute of Economics
ORCID: 0000-0003-2693-7996

Abstract

Objective

The paper investigates the convergence of economic growth across economies around the world. The growth convergence is the tendency of different economies to have one common growth rate in the long term.

Methodology

The paper employs a quantitative analysis, which is based on a cross-section regression based on a sample of 203 economies covering 1990-2019 period. The cross-section method is convenient to compare the pattern of economic growth across countries in the long time period.

Findings

The empirical evidence records that there exists the convergence of economic growth across economies around the world over the 1990-2019 period. In particular, an economy with a lower initial income per capita in 1990 has a greater growth rate than the economy with higher initial income per capita.

Implications

The results uncover that some economies, especially the developing economies, can still have convergence of economic growth rate toward the rate of advanced economies. Then, these former economies should be well-prepared to enhance this convergence process.

Keywords: Growth Convergence; Cross-Section Analysis; Public Policy

INTRODUCTION

Economic convergence is important subject on both the academic and policy discussion. In the academic aspect, the economic convergence attracts a huge and dynamic literature, which explores the existence and reason for the convergence of economic growth across countries (Barro and Sala-i-Martin, 1990). In the policy aspect, the growth convergence plays a central role on the policy architecture, since the increase of income is a necessary condition for an improvement of living standard. Thus, the intersection of academic and policy aspect raises a research question for the economic growth convergence across economies.

The current paper investigates the convergence of economic growth across economies around the world. The growth convergence is the tendency of different economies to have one common growth rate in the long term. In particular, this convergence exists when an economy with low initial income per capita has a higher economic growth rate than the economy with high initial income per capita.

The paper employs a quantitative analysis, which is based on a cross-section regression based on a sample of 203 economies covering the 1990-2019 period.

The cross-section analysis is convenient to compare the pattern of economic growth across countries in the long run, since the average value over a long time period can absorb the fluctuation over time of macroeconomic variables. This method is a traditional method in the research of economic convergence (Sala-i-Martin, 1996), and is based on the theoretical model with unique equilibrium in the long run (Galor, 1996).

The empirical evidence records that there exists the convergence of economic growth across economies around the world over the 1990-2019 period. In particular, an economy with a lower initial income per capita in 1990 has a greater average growth rate over 1990-2019 than the economy with higher initial income per capita. And the evidence also records that the growth convergence process can be stronger when the empirical evidence accounts for the international integration and institutional quality.

The paper has following structure. The Introduction section overviews the main idea, then, the second section on Framework shows the data and empirical model to investigate the economic growth convergence. Next, the third section on Evidence analyzes the evidence on the economic growth and the paper closes with the fourth section on Conclusion.

FRAMEWORK

Data Description

The data set is a cross-section sample of 203 economies, with each value averaged over 1990-2019 period.

The economic growth (*Growth*) is the growth rate of GDP per capita. To compute this variable, we use the real output and population. The real output is the gross domestic product (GDP) at constant 2011 national price in million USD from Penn World Table 10.0. And the population is from the World Development Indicators. Then, the GDP per capita is the real output divided by the population. The growth rate of GDP per capita can also capture the technology progress, since in the long run, the income per capita grows with the same rate of technology (Solow, 1956).

Other variables are taken from various sources. The trade openness (*Open*) is the ratio of exports and imports per GDP on percentage. The exports, imports and nominal GDP are on current USD, from the World Development Indicators. And the effectiveness of government (*Govern*), which captures the institutional quality, is from the World Bank World Government Index database.

Table 1: Data Description

Variables	Observations	Mean	Std.Dev	Min	Max
Economic Growth Rate (<i>Growth</i> , %)	179	1.90	1.65	-2.10	7.84
Trade Openness (<i>Open</i> , %)	200	86.26	49.18	13.34	388.95
Government Effectiveness (<i>Govern</i>)	203	-0.03	0.97	-2.14	2.15

Table (1) shows the data description. Each variable exhibits a quite large standard deviation. Thus, the data provides a rich variation to explore the convergence of economic growth across economies.

Model

The regression equation for the sample of economy (j) is as following:

$$Growth_j = \alpha + \beta^{Initial} LnGDPpc1990_j + \beta^{Open} Open_j + \beta^{Govern} Govern_j + u_j$$

The coefficients ($\beta^{Initial}$) presents the economic growth convergence. When they are significantly negative, the convergence of economic growth exists: an economy with higher initial income per capita tends to have a lower growth rate.

Moreover, (β^{Open}) records the impact of international integration while (β^{Govern}) shows the impact of institutional quality on the economic growth. The expected value of these coefficients are positive: $\beta^{Open} > 0$; $\beta^{Govern} > 0$.

EVIDENCE

Table 1 illustrates the regression results of economic growth on the initial income per capita. In column 1, the coefficient of initial income per capita is significantly negative: ($\beta^{Initial} = -0.381 < 0$). This evidence proves the existence of economic growth convergence across economies. In particular, an economy with a higher income per capita at the initial time (i.e, 1990 in this data sample) tends to have a lower economic growth rate. Thus, when the income goes up, the economic growth can converge to a similar long-run growth rate.

The convergence of economic growth is related to the literature on economic growth (Barro and Sala-i-Martin (1990, 1992)). In particular, the convergence of income, that all economies have the same income per capita in the long run, is difficult to be realized. The reason is that there exists the difference on the technology level, institutional quality across economies (Robison and Acemoglu, 2012). But the economic of income can be potential to be achieved if the economies can converge on its economic growth rate. If the economy with low initial income per capita has a higher economic growth rate than the economy with high initial income per capita, the former income per capita may catch up with the latter. And the research and development expenditure is crucial for the congerence of economic growth across economies (Aghion et al, 2005).

Table 1: Regression Results of Economic Growth (*Growth*) on Initial Income per Capita (*LnGDPpc1990*), Trade Openness (*Open*) and Government Effectiveness (*Govern*)

VARIABLES	(1) Growth	(2) Growth	(3) Growth
Initial Income per Capita (<i>LnGDPpc1990</i>)	-0.381*** (0.103)	-0.489*** (0.107)	-0.915*** (0.153)
Trade Openness (<i>Open</i>)		0.00775*** (0.00274)	0.00617** (0.00267)
Government Effectiveness (<i>Govern</i>)			0.735*** (0.195)
Constant	2.067*** (0.124)	1.432*** (0.265)	1.540*** (0.257)
Observations	177	171	171
R-squared	0.073	0.120	0.189

Notes: Standard errors in parentheses. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Table 1 also shows the role of international economic integration and institutional quality on the economic growth rate. In details, both the trade openness and the government effectiveness have a positive effect on the growth, shown in Column 2 and 3 respectively. Note that the absolute value of coefficient of initial income per capita tends to increase when the empirical model extends to account for the role of trade openness, and government effectiveness. Therefore, the tendency of economic growth convergence tends to be stronger when the model accounts for the international integration and institutional quality.

CONCLUSION

The paper establishes the convergence of economic growth across economies around the world. The analysis is based on a cross-section regression based on a sample of 203 economies covering the 1990-2019 period.

There exists the convergence of economic growth across economies around the world over the 1990-2019 period. In particular, an economy with a lower initial income per capita in 1990 has a greater growth rate than the economy with higher initial income per capita.

For the policy discussion, the results uncover that some economies, especially the developing economies, can still have convergence of economic growth rate toward the rate of advanced economies. Then, these former economies should be well-prepared to enhance this convergence process.

FUNDING

The author thanks the VNU International School, Vietnam National University, Hanoi for the financial support to take part in this conference.

REFERENCE

- Aghion, Philippe, Peter Howitt, and David Mayer-Foulkes. "The effect of financial development on convergence: Theory and evidence." *The quarterly journal of economics* 120.1 (2005): 173-222.
- Barro, Robert J., and Xavier Sala-i-Martin. "Economic growth and convergence across the United States." (1990).
- Barro, Robert J., and Xavier Sala-i-Martin. "Convergence." *Journal of political Economy* 100.2 (1992): 223-251.
- Galor, Oded. "Convergence? Inferences from theoretical models." *The Economic Journal* 106.437 (1996): 1056-1069.
- Robinson, James A., and Daron Acemoglu. *Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty*. London: Profile, 2012.
- Sala-i-Martin, Xavier X. "The classical approach to convergence analysis." *The Economic Journal* (1996): 1019-1036.
- Solow, Robert M. "A contribution to the theory of economic growth." *The Quarterly Journal of Economics* 70.1 (1956): 65-94.

PATTERN OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN NORTH-EAST INDIA WITH SPECIAL REFERENCE TO ASSAM

Assist. Prof. Dr. Sampurna Khound
Department of Economics, Darrang College

Abstract

Rapid Industrialization is a major common goal among the third world countries as it helps for upliftment of the economy from the bootstrap of poverty and unemployment. It is an established fact that economic development of the developed countries come through rapid industrialization. With this aim in view government of India adopted various policy resolutions for rapid industrial growth from the time of independence for economic development and to reduce regional disparity. A strong industrial base is very essential in the northeastern part of India, as it holding prospects for rapid industrialization. Assam is situated in the North Eastern Region (NER) of India. Assam has its common border with all other six state of the region and also with West Bengal, besides international borders with Bangladesh and Bhutan. Assam possesses vast potentials for the development of industries based on locally available resources. The pioneer industry was being set-up with the invasion of the Britisher's in Assam. The first industries that came to prominent were Tea industry and Oil industry, being set up at Upper Assam viz. Dibrugarh, Digboi etc. In the post-independence period, Assam had a small but the only petroleum refinery in the country at Digboi. The Index of Industrial Production in the State stands at 111.24 in 2018-19 (base 2011-12) from 109.29 in 2017-18. The contribution of manufacturing sector to the total economy was around 10.0 per cent at current prices in 2006-07, which was increased by only 2 per cent (12.45) after one decade (2016-17) and 12.30 percent in 2018-19, which is however not much encouraging. In this paper an attempt has been made to study the pattern of industrialization in North Eastern Region with special reference to Assam. Secondary data are used to analyse the growth of industries which are collected from the report published by the department of industry and commerce and various research journals and books.

Keywords: Economic development, Industrialization, poverty, unemployment and regional disparity

**THE ROLE OF AFRICAN CONTINENTAL FREE TRADE AGREEMENT
(AFCFTA) ON HOUSEHOLD FINAL CONSUMPTION EXPENDITURE IN WEST
AFRICAN COUNTRIES**

Usman A. Usman

Department of Economics, Ibrahim Badamasi Babangida University Lapai

Abstract

Following series of reforms to spur trade activities in the region to improve on household consumption expenditure hence poverty plan such as Nigeria's Economic Recovery and Growth Plan (2017–2020), Senegal's energy sector reform (2016–2021), Benin's Government Action Plan, and Burkina Faso's National Economic and Social Development Plan (2016–2020), This study seeks to empirically investigate the effect of African continental free trade agreement on household consumption expenditure among fifteen (15) ECOWAS member countries spanning the period 2006 to 2019. This study applies the OLS and GLS which has the properties of fitting panel-data linear models by using popular feasible generalized least squares method of estimation and its post estimation analysis. The result of the study of GLS estimation revealed that the Coefficients export share, external debt, working poverty rate, service export, exchange rate and total export posit a positive and significant relationship with household consumption expenditure. However, the coefficient debt service posits a negative and significant relationship with household consumption expenditure in ECOWAS member countries. The implication for this study is that may have recorded growth in consumption expenditure resulting from positive export share, service export and total export. This is as a result of deliberate diversification policy driven plans to shift away from reliance on single export commodity based export and of course the corroboration of export and technology which promotes growth hence household consumption expenditure. So much has attributed as a result of internationalization process, an institutional framework with a deliberate action to spur the share of export, total export in the region, monetary policy measures to stabilize the exchange rate market. The negative sign on debt service indicates resources for the period is directed towards settlement of debt accrued over time. Thus a caveat for policy makers to strengthen debt management bodies to reduce debt overhang of economies.

Keywords: ECOWAS, Household Consumption Expenditure, Trade Agreement

**THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN SUPPORTING
WOMEN ENTREPRENEURSHIP: EVIDENCE BASED ON ASIA FUNDED
PROJECT ON RURAL WOMEN ENTREPRENEURS' CAPACITY DEVELOPMENT**

Mohamed Abdul Cader Salfiya Ummah
South Eastern University of Sri Lanka

Abstract

The project aims to empowering Sri Lankan and Indian Rural women entrepreneurs and to develop and sustain the business and management capacity of the Self-help Groups in India, to transfer the best practices to rural women entrepreneurs of Sri Lanka. Entrepreneurship is integrated with family life and women as entrepreneurs are part of regional as well as economic development. From the project, it derived with several aspects related to the role of the Non-Governmental Organizations (NGOs) for rural women's entrepreneurship in India and Sri Lanka. NGOs has a clear role as collaborative partner for women as entrepreneurs. They are arenas for non-hierarchical networking and business collaborations between individuals, projects and firms. That also implies that they may serve as cluster incubators. NGOs also has the role of legitimating and linking SMEs led by women to the other springs. Being less formalized they can handle different linkages in a rational manner, and they can give voice to marginalized categories of entrepreneurs and firms in non-traditional industries and non-urban areas and with a typical sizes and growth ambitions. NGOs tend to develop competences and process innovations related to entrepreneurial venturing and becoming platforms for developing knowledge such as rural entrepreneurship development, product development, new marketing application etc. Based on this knowledge and training experience transfer they may also become arenas for developing effective procedures of supporting entrepreneurs and firms usually not considered in directing societal models such as business advisory services or network building. NGOs can also carry the dimensions of individuals and societal structures – such as the link between gender structures and conditions for individual women pursuing entrepreneurial ambitions. Hence, this study highlights the necessary for nongovernmental support to enhance women entrepreneurship from the root level.

Keywords: Women entrepreneurship, NGOs, Asian Funded Projec

DETERMINANTS OF CUSTOMER SATISFACTION AND CUSTOMER REVISIT INTENTION IN HOTEL INDUSTRY IN HATTON ZONE, NUWARA-ELIYA

P. Nitharjan

Department of Marketing, Faculty of Management Studies & Commerce, University of Jaffna

J. Vinusha

Department of Management, Faculty of Commerce & Management, Eastern University

Abstract

Sri Lanka's service sector is dominated by the hotel industry. The goal of this study is to look at the factors that influence customer satisfaction and, as a result, consumer revisit intent. Since it is so important in destination marketing, revisit intention has been a major focus in tourism research. This study looks at how food quality, atmosphere, service quality, convenience, pricing, and value influence customer satisfaction in the hotel business in Hatton, Nuwara Eliya, and how customer contentment leads to customer re-visit intention. The primary data was acquired by 120 sets of self-administered questionnaires that were sent to customers of three popular four-star hotels in Hatton, using the stratified sample approach. The appropriate hypotheses are established and tested in order to achieve the study objectives. The analysis of this research implies that there was a positive relationship between food quality, atmosphere, service quality, convenience, price and value, customer satisfaction and customer revisit intention. The results revealed customer satisfaction highly influenced by service quality and the level of customer satisfaction also impacts his revisit intentions. To improving customer revisit intention in hotel industry, hotel management need to focus on customer convenience plans including tourism packages and customer feedback system. Future research can be conducted in covering whole upcountry hotel industry.

Keywords: Customer satisfaction, Customer revisit intention, Hotel industry.

1. Introduction

The tourist industry is the mainstay of Sri Lanka's economy today. The hotel industry has a tremendous potential to contribute to Sri Lanka's economic development, and it is the country's largest and fastest expanding industry. This year's expansion may have been aided by an increase in tourism-related activity. As a result, visitor arrivals increased by 10.3 percent in 2018, compared to 3.2 percent in 2017. In addition, as a result of the positive improvements in the tourism business, tourism revenues grew to US\$4.4 billion in 2018, representing a significant gain of 11.6 percent. (2018 Annual Report of the Central Bank)

The hotel and tourism industries have played a significant influence in this service industry's upward trend in attracting travelers. The hotel sector in Sri Lanka employs a variety of applications and strategies to attract travelers. According to the strategic plan there should be a proper marketing mix to provide diverse experiences for tourists. Tourism industry has become a booming industry in all over the world. After the end of terrorism and Easter attack in Sri Lanka, has extended opportunity in the tourism industry island wide. This research helps to increasing the foreign exchange for our country throughout attracting more tourists from foreign countries. It helps to start new hotels extend the loyalty of existing hotels by attracting the customers and increasing their re-visit intention. Also, this will be a secondary data for the scholars who wish to contact further research on this sector.

The study objectives are clearly specified in this research problem statement to respond to ideas for solutions to this problem, and this research will essentially be carried out based on the identified objectives to take ideas and solutions.

1. To identify the relationship between Determinants of Customer Satisfaction and Customer Revisit Intention in hotel industry Hatton Zone, Nuwara-Eliya District.
2. To identify the impact of most influential Determinant of Customer Satisfaction and Customer Revisit Intention in hotel industry, Hatton Zone, Nuwara-Eliya District.

2. Review of Literature

2.1 Customer Satisfaction

Customer satisfaction is the feeling of well-being and pleasure that customers experience as a result of receiving the appealing service that they expect and wish for. Customer satisfaction is a corporate concept that focuses on creating value for customers, anticipating and managing their expectations, and demonstrating the ability and responsibility to meet their demands. It's also similar to the consequence of a customer's assessment of the value they received in a transaction or relationship, where value = perceived service quality compared to the value customers expected from rival suppliers (Blanchard & Galloway, 1994). Customer satisfaction is defined by Bigné, Andreu, and Gnoth (2005) as a noticeable affective state resulting from cognitive evaluations (including disconfirmation) as well as emotions elicited by these evaluations. The degree of enjoyment or disappointment derived from the product's anticipation is referred to as satisfaction. Satisfaction is a positive emotional response from a customer. It is a consideration that a product or service element, or the product or service itself, provided a pleasurable level of consumption-related fulfilment.

Customer satisfaction, according to Oliver (1997), is a fulfillment of tourist satisfaction on the total experience with a certain site. Tourists travel to a destination to consume the things or experiences it has to offer, to create positive memories to share with their friends, and to judge the destination by comparing their actual experiences to their expectations in order to maximize their satisfactions (Vetitnev et al., 2013). Pizam et al. (1978) looked at how individual product qualities including food, service cost, transportation, lodging, and attractiveness affect tourist pleasure. Furthermore, it is widely regarded as the sum of all actions taken throughout the acquisition and consumption of a product or service (Oliver, 1997).

2.2 Customer Re-visit Intention

Customer happiness may be one of the most critical factors influencing their desire to return. Consumer satisfaction is a deciding element in whether or not a customer will return to a destination or make a repeat transaction (Kim, Kim, & Goh, 2011). Due to its strong impact on customer loyalty and the intention to return to a location, it is also a central variable in consumer behavior research (Kim et al., 2011). Expectations and perceived product or service attributes influence customer satisfaction. This is, in fact, an emotional reaction that occurs when a product's or service's perceived performance attributes. This is an emotional response that occurs when a product or service's perceived performance exceeds expectations (Sweeney & Soutar, 2001). Customer satisfaction is defined as an emotional response to specific transactions that is dependent on the delivery of desired products and services, as well as the correlation between predicted and real reactions. According to research, a tourist's perceived image is a key predictor of satisfaction and post-visit behavioral intentions, such as the intention to return (Leung, Law, & Lee, 2011).

According to Alexandris, Kouthoris, and Meligdis (2006), visitor pleasure is critical in encouraging them to return to the location. Campo-Martinez, Garauvadell, and Martinez Ruiz (2010) conducted research on repeat visitors on the Spanish island of Mallorca. Their findings revealed that overall satisfaction had the greatest impact on tourists' desire to return to a destination.

The relationship between satisfaction and return intention has been studied repeatedly in travel and tourism literature; however, less emphasis has been paid to the relationship between tourist satisfaction and tourist attitude (Huang, 2002). In the framework of Yoon and Uysal (2005), a number of studies have shown that satisfied tourists are more likely to spread word of mouth and voluntarily promote a location to others, suggesting that satisfied visitors have a good attitude about the destination and future visits. The cognitive belief regarding a destination's characteristic or attributes is the service quality. Satisfaction, on the other hand, is an emotive psychological response to a destination. The construction of attitude, which comprises both cognitive and effective components, is influenced by both overall service quality and overall satisfaction (Huang, 2002). According to Huang (2002), mainland Chinese visitors' contentment had a significant beneficial impact on their attitude and intention to return to Hong Kong. The total effect of satisfaction and revisit intention was shown to be significantly mediated by attitude toward revisit in this study. According to (Suh & Pedersen, 2010), the attitude of fantasy sports participants mediates the association between satisfaction and actual use.

2.3 Food Quality and Customer Satisfaction

The International Standardization Organization produced the most widely acknowledged "quality" term among those working in the food and beverage industry (ISO). It defined quality as "the sum of a product's or service's traits and attributes that influence its ability to meet expressed or implied needs." According to Sulek and Hensley (2004), there is no agreement on the various traits that make up food quality, hence all of the food attributes are grouped into a single variable called food quality. If the product is provided with attractive packaging or informative labeling, it may be considered as of high quality. Food may be connected with quality internally if the contents are in a complete blend of vital raw materials.

2.4 Service Quality and Customer Satisfaction

Many restaurant owners strive to provide a level of service that exceeds their clients' expectations. This is due to the fact that clients reward restaurateurs that give excellent service and value. Consumers rate the quality of service based on factors such as the front desk's promptness and politeness, their responsiveness to specific requests, personnel appearance, and eagerness to assist clients. As a result, restaurants must have a clear awareness of the desired service quality in order to sustain dependable customer relationships, which are important to their success.

2.5 Atmospherics and Customer Satisfaction

Customers are becoming more conscious of the environment in which they dine than they were previously. This encourages restaurateurs to invest more effort into developing and offering a more pleasant environment for their consumers. According to Kotler (1973), the ambience of a restaurant is just as important as the cuisine. This is because even before the consumer is served, the environment will generate an expectation of a dining experience.

The cleanliness and interior design of the restaurant, as well as the temperature and lighting, all have an impact on the restaurant's atmosphere. Other aspects that influence a restaurant's atmosphere include music, aroma, cutlery used, table layout, noise level, fixtures, and the colors utilized.

2.6 Pricing and Customer Satisfaction

Customers' levels of happiness can be influenced by a product's or service's price since it evokes a sense of justice. Unfair pricing impressions contribute to undesirable effects such as greater discontent, lower repurchase behavior, unfavorable word of mouth, and increased consumer complaints. Customers are lured to eateries that are budget friendly since the frequency of dining out has grown. The average amount spent on each meal has decreased. Dish pricing has become a major concern for restaurant owners, not just because there are so many eateries providing comparable dishes at similar prices, but also because consumer desire for economical meals is at an all-time high.

3. Theoretical Model

Figure1: Conceptual Framework

Source - Kim and Kim (2009)

This research carried out through 2 separate models. Model one independent variables are food quality, atmosphere, service quality, convenience, price and value and dependent variable is customer satisfaction. Model two independent variable is customer satisfaction and dependent variable is customer re-visit intention. This research model provides an insight to the foodservice managers and thus enhances the operational efficiency of restaurants. In addition, this model helps restaurant operators to determine the importance of DINESERV dimensions and allows them to focus on those factors that will contribute to customer satisfaction. It helps in making the restaurant business more profitable. Kim, Ng, Kim (2009) conducted a study, the objectives of which were to investigate the relative importance of institutional DINESERV factors (i.e., food quality, atmosphere, service quality, convenience, and price and value) that affect customer satisfaction in the dining facilities of a public university in Midwest and to examine the influence of customer satisfaction on return intention.

Table1: Determinants of Customer Satisfaction and Revisit Intentions

Variable	Indicator
Food Quality	Quality of Product (Hygiene)
	Portion size
	Diverse of Menu
	Freshness
Atmosphere	Support Service
	Promised Service
	Opportunity for Rest
	Safety and Security
Service Quality	Responsiveness
	Maintenance of Accommodation
	Administration
	Friendliness Staff
Price	Pricing Policy
	Objectives
	Discount
	Pricing Strategy
Customer Satisfaction	Maintenance
	Easy Planning to visit
	Food Preparation
	Booking & Payment
	Overall Satisfaction
Re-visit Intention	House Keeping
	Location
	Enjoyable Experience
	Satisfaction of Destination
	Exceeded Expectations
	Overall Attractiveness

(Source: Survey Data)

4. Research Methodology

4.1 Research Design

Quantitative methodology used for this study and this study will be conducted as theoretical based deductive type of study. This study carried out in a contrived environment where things and events occur normally in the environment. The time horizon is the time framework within which the project is intended for completion (Saunders et al., 2012). The study is cross sectional one in the time horizon because, data were collected in a one single time from the respondents and conduct the population only one time for collect data.

4.2 Sampling Design

In this study the Stratified sampling technique is used to collect the primary data. Because it is very difficult to take the details of the exact population or visitors who are visiting to selected hotels in Hatton, Nuwara Eliya region. And based on the accommodations available and maximum number of visitors allowed per room the population was calculated.

Stratified sampling is splitting the population into strata groups (strata's' are defined by selected hotels) A sample of each of these strata is taken conveniently. Therefore, researcher is going to use the stratified sampling technique in order to select the sample from the population. The sample has been taken from three, four-star hotels in Hatton zone, based on total number of accommodation units are multiplied by maximum number of visitors allowed to calculate the population. Through that 120 units of visitors who visited to the selected hotels in Hatton, Nuwara Eliya are selected as the sample for this study.

5. Data Analysis and Interpretation

5.1 Bivariate analysis – objective one

This study used the Bivariate analysis Pearson correlation technique to evaluate objective one. This study was used to measure the relationship between independent and dependent variables.

Table 2: Coefficient Correlations Analysis

Variables		Correlation	Dependent Variable
Food Quality	Pearson Correlation	0.609**	Customer Satisfaction
	Sig. (2-tailed)	.000	
Atmosphere	Pearson Correlation	0.880**	
	Sig. (2-tailed)	.000	
Service Quality	Pearson Correlation	0.617**	
	Sig. (2-tailed)	.000	
Price & Value	Pearson Correlation	0.963**	
	Sig. (2-tailed)	.000	
Customer Satisfaction	Pearson Correlation	0.903**	Customer re-visit intention
	Sig. (2-tailed)	.000	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

(Source: Survey Data)

5.2 Multivariate analysis – objective two

This study used the multivariate analysis multiple regression techniques to evaluate objective two. Overly 81.6% of the variation in consumer satisfaction in hotel industry explored food quality, atmosphere, service quality, convenience, price and value. And 64.8% of the variation in consumer re-visit intention explored by customer satisfaction.

Table 4: Multiple Regression Coefficients Analysis - Model one

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	Sig.	R ²	
	B	Std. Error	Beta			
1	(Constant)	.106	.178		.082	.816
	Food Quality	.285	.075	.156	.004	
	Atmosphere	.174	.043	.089	.040	
	Customization	.140	.061	.169	.033	
	Service Quality	.351	.039	.154	.001	
Dependent variable: Customer Satisfaction						

(Source: Survey Data)

Table 4: Multiple Regression Coefficients Analysis – Model two

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	Sig.	R ²
	B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	.397	.076	.000	.648
	Customer Satisfaction	.838	.033	.703	
Dependent variable: Customer re-visit intention					

(Source: Survey Data)

6. Findings and Conclusion

The First objective of this study is to identify the relationship between Determinants and customer satisfaction and re-visit intention in hotel industry, Hatton Zone, Nuwara-Eliya District. According to the findings elements has positive relationship with customer satisfaction and re-visit intention in hotel industry.

Another objective of this study is to determine whether the elements have impact on customer satisfaction and re-visit intention in hotel industry, Hatton Zone, Nuwara- Eliya. According to the results of regression analysis coefficient values the most influencing factor towards the customer revisit intention is service quality this can be due to the Maintenance of Rooms, Easy Planning to visit, Food Preparation & Serving, Booking & Payment likewise the process which are carried out by the hotels. Atmosphere and food quality also has high level of impact on customer re-visit intention. When considering about the least impacting factor, Price is the least influencing one to retain the customer re-visit intention.

Customer happiness is influenced by food quality, service quality, pricing, and the atmosphere of a restaurant. Managers must make ongoing attempts to serve their clients with a great and healthy dinner at an affordable price. Customer satisfaction is also boosted by courteous front-desk behavior and a welcoming atmosphere. When customers have a positive dining experience, they consider returning to the same restaurant. As a result, consumer happiness and the likelihood of returning are linked. A happy customer is the most effective kind of advertising a restaurant can use. As a result, a customer's level of pleasure has a significant impact on his or her desire to suggest the restaurant.

7. Recommendation and Future Scope

According to the findings even though the elements stated high level there are possibilities and unfilled space to improve the service quality and upgrading the determinants to generate the customer re-visit intention. Only focusing on the quantity will not affect for a better development in Sri Lankan tourism industry, increasing the number of heads for the will not affect much for a sustainable tourism in Sri Lanka, therefore it is important to consider about the quantity as well as the quality If a destination is with capable of providing high quality products and services then it will impact on the visitors' satisfaction and there is a considerable tend to intention of revisit with satisfied visitors.

As the pricing strategy hotels can concern about the discounting in off seasonal peak, changing the pricing policy according to the customer occupancy reservation, Maintaining online booking system website with customer reference and reviews. Friendly staffs and care taker with pleasant attitude will spread positive word of mouth about your hospitality services. it is also a key strategy to maintain the existing customer presence.

With the proper implementation of destination management and plans recommend by the hotels can increase the intention of re-visit among their customers. Hence, it is recommended to develop strong information network within Nuwara Eliya about information not only about accommodation, but transportation options, recreational activities, routes and other facilities. Limitation of scope that the study concerned only the selected hotels in Hatton Zone, Nuwara Eliya. Time and budget constrain have led this limitation. Also due to Covid-19 pandemic situation the number of visitors of the hotels are completely declined to the negative level. In the context of Sri Lanka, the situation highly impacted on tourism and hotel industry sector. More over many of the hotels didn't allow to get the relevant information and respondents also hesitated to disclosure the accurate information, and some of them refused to participate in survey, it really got difficult to conclude the research with limited participation. Because of the reasons the study did not focus the foreign customers and domestic customers separately. Therefore, with the limited time and participation the research has completed by the researcher.

This research is implemented to find out the influence of the marketing mix factors on customer revisit intention in hotel industry with special reference to Hatton zone, Nuwara Eliya. This research has been conducted only regarding selected hotels in Hatton, Nuwara Eliya, sample has to be limited to 144 respondents. But researchers who are interesting with this area, if they can select whole district as their research area it would be more beneficial to gain the proper knowledge. As well as they can increase the classified and unclassified hotels and number of samples to the significant level. Further future researchers can add some more variables or different dimensions for this research to investigate vast area than this research.

8. Reference

Al Badi, K. S. (2015). The dimensions of marketing mix. *Management and Organizational Studies*, 2(1), 136-142.

Al Muala, A., & Al Qurneh, M. (2012). Assessing the relationship between marketing mix and loyalty through tourists' satisfaction in Jordan curative tourism. *American academic & scholarly research journal*, 4(2), 1.

Alexandris, K., Kouthouris, C., & Meligdis, A. (2006). Increasing customers' loyalty in a skiing resort. *International Contemporary Hospitality Management*, 18(5), 414-425.

Alqurneh, M. I. M. (2013). Assessing the relationship between tourism marketing mix, tourism quality standards and image on satisfaction and loyalty in Jordan curative tourism (Doctoral dissertation, University Utara Malaysia).

Armstrong, G., Kotler, P., & da Silva, G. (2006). *Marketing: An Introduction: An Asian Perspective*. Pearson/Prentice Hall.

Bakr, M. A., Hussain, S. A., Afzal, M. A., & Rahman, M. A. (2002, June). Chickpea status and production constraints in Bangladesh. In *Integrated management of botrytis grey mould of chickpea in Bangladesh and Australia: Summary Proceedings of a Project Inception Workshop* (pp. 1-2).

Central Bank of Sri Lanka. (2018). *Central Bank of Sri Lanka Annual Report*. Central Bank of Sri Lanka.

Cibro, Y. E. B., & Hudrasyah, H. (2017). Factors that influence customer's intentions to revisit café: Case study of Siete Café in Bandung. *Journal of Business and Management*, 6(2), 284-300.

Ciriković, E. (2014). Marketing mix in tourism. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 3(2), 111-111.

- Copley, P. (2007). *Marketing Communications Management*. Routledge
- Duncan, W. R. (1996). "A guide to the project management body of knowledge."
- Easley, D., & O'Hara, M. (1995). Market microstructure. *Handbooks in operations research and management science*, 9, 357-383..
- Gronroos, C. (2007). *Service management and marketing: Customer management in service competition (Vol. 3)*. Chichester: Wiley.
- Hirankitti, P., Mechinda, P., & Manjing, S. (2009). *Marketing strategies of thai spa operators in bangkok metropolitan*.
- Kannan, S. (2009). *Tourism marketing: A service marketing perspective*.
- Kim, Y. H., Kim, M., & Goh, B. K. (2011). An examination of food tourist's behavior: Using the modified theory of reasoned action. *Tourism management*, 32(5), 1159-1165.
- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. New Age International.
- Kotler, P. (2007). *Marketing in the public sector*. Pearson Education India.
- Kotler, P. (2009). *Marketing management*. Pearson education.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2010). *Principles of marketing*. Pearson education.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2009). *Marketing management*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 788 s.
- Kotler, P., & Kotler, P. (1982). *Marketing for nonprofit organizations (Vol. 2)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kotler, P., Armstrong, G., Wong, V., & Saunders, J. (2008). *Marketing defined. Principles of marketing*, 7.
- Kotler, P., Bowen, J. R., Makens, J., & Baloglu, S. (2006). *Marketing for hospitality and tourism*. 2010. Harlow Pearson, UK.
- Kotler, P., Losada, C., de Bes, F. T., & de Paz Urueña, E. (2004). *Marketing lateral*. Pearson Educación.
- Leung, D., Law, R., & Lee, H. A. (2011). The perceived destination image of Hong Kong on Ctrip. com. *International Journal of Tourism Research*, 13(2), 124-140.
- Lovelock, C. H., Patterson, P. G., & Walker, R. H. (1998). *Services Marketing: Australia-New Zealand*.
- Lovelock, C., & Wright, L. (2002). *Principles of Service Marketing and Management* Pearson Education. Inc. Upper Saddle River, New Jersey.
- Low, S. P. & Kok, H. M. (1997). Formulating A Strategic Marketing Mix for Quantity Surveyors. *Marketing Intelligence & Planning*, 15(6), 273-280.
- Magatef, S. G. (2015). The impact of tourism marketing mix elements on the satisfaction of inbound tourists to Jordan. *International Journal of Business and Social Science*, 6(7), 41-58.
- Magrath, A. J. (1986). When marketing services, 4 Ps are not enough. *Business Horizons*, 29(3), 44-50.
- Manzo, G. G. (2019). *Travel & tourism economic impact 2019*. World Travel & Tourism Council, London, UK.
- Marcora, S.M., Staiano, W., & Maning, V. (2009). Mental fatigue impairs physical performance in Humans. *Journal of Applied Physiology*, 106, 857-864
- Martínez, S. C., & Vadell, J. B. G. (2009). Holiday resort visitor motivations and their relationship with satisfaction. In *Advances in tourism destination marketing: managing networks (pp. 221-232)*.

Nankervis, A. R. (1992). Human resource management education: Skill training or preparation for life. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 29(3), 41-48.

Parasuraman, A., & Grewal, D. (2000). Serving customers and consumers effectively in the twenty-first century: A conceptual framework and overview. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 28(1), 9-16.

Paul, C. (2004). *Marketing Communication Management*. Sabre Foundation: Netherland.

Pearce, D. G. (2009). Channel design for effective tourism distribution strategies. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 26(5-6), 507-521.

Samdi, E. M. Discriminant Analysis of Tourist Revisit-Intention for Effective Marketing of Ecotourism Destinations in Plateau State.

Sarker, M. A. H., Aimin, W., & Begum, S. (2012). Investigating the impact of marketing mix elements on tourists 'satisfaction: An empirical study on east lake. *European journal of business and management*, 4(7), 273-282.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2012). *Research methods for business students* (6e éd.). Harlow, England.

Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., & Wilson, J. (2009). *Business research methods*. Financial Times, Prentice Hall: London.

Scheff, J., & Kotler, P. (1996). Crisis in the arts: The marketing response. *California management review*, 39(1), 28.

Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research methods for business: A skill building approach*. John Wiley & Sons.

Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research methods for business: A skill building approach*. John Wiley & Sons.

Singh, M. (2012). Marketing mix of 4P's for competitive advantage. *IOSR Journal of Business and Management*, 3(6), 40-45.

Som, A. P. M., et al. (2012). "Factors influencing visitors' revisit behavioral intentions: a case study of Sabah, Malaysia." *International journal of marketing studies* 4(4): 39.

Sri Lanka Tourism Development Authority. (2019). 2019 Annual Statistical Report.

Travel, C., & Impact, T. E. (2012). World Travel and Tourism Council. Retrieved September, 30, 2012.

Tsaur, S. H., Chiu, Y. C., & Huang, C. H. (2002). Determinants of guest loyalty to international tourist hotels—a neural network approach. *Tourism Management*, 23(4), 397-405.

Webster, R. (1985). Quantitative spatial analysis of soil in the field. In *Advances in soil science* (pp. 1-70). Springer, New York, NY.

Yelkur, R. (2000). Customer satisfaction and the services marketing mix. *Journal of professional services marketing*, 21(1), 105-115.

Yoon, Y., & Uysal, M. (2005). An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model. *Tourism management*, 26(1), 45-56.

MANAGING MOUNTAINEERING TOURISM IN INDONESIA

Dr. Ade Irma Anggraeni

Department of Management, Faculty of Economics and Business, Universitas Jenderal Soedirman

ORCID: 0000-0001-6896-7865

ABSTRACT

Mountain climbing is one type of adventure tourism that is quite popular among local and foreign tourists. Tropical rain forests are a distinctive feature of the mountains in Indonesia. The jungle becomes an attraction for challenging adventures. Tourists have many factors that motivate them to go to the place they want to visit, from which these factors can be separated as motivational pushers or pullers. In this case, it is meant by push factors and pull factors. Push factors are socio-psychological characteristics of tourists. Such as personality characteristics, lifestyle elements, and personal perception of adventure are factors that are categorized as push factors. While pull factors are elements that represent satisfaction in the destination they are going. Internally generated motives such as escapism, social recognition, socialization, self-esteem and novelty.

The management of mountaineering in Indonesia is mostly managed by the government. On the island of Java, climbing posts or mountaineering basecamps on average have more than one hiking trail. Basecamp management is very important to support the pull factors and push factors for climbers. The research that will be carried out includes climbing Mount Slamet via Bambang. The research will be taken from the climbing community in Central Java. The results of this study are expected to provide input for science in general, and provide knowledge about supply chain management in particular, and can be used to develop previous research. The results of this study are expected to be a source of reference regarding the factors that can affect the participation of climbers and can be a source of reference regarding the development of adventure tourism at mountaineering locations. The results of this study are also expected to be a source of reference regarding push-pull factors in service management and value chains in the field of adventure tourism.

Keywords: Management, Mountaineering, Participation, Push-Pull Factors, Tourism

GUIDELINES FOR QUALITY MANAGEMENT IN TOURISM: THE CASE OF ZAGREB COUNTY

Prof. Vlatka BILAS

Faculty of Economics and Business University of Zagreb

Assoc. Prof. Sanja FRANČIĆ

Faculty of Economics and Business University of Zagreb

Lana TRIFUNIĆ

Notitia Ltd.

Abstract

In tourism, quality essentially emphasizes care, innovation and excellence and implies the ability to meet the needs of consumers (tourists) at the highest level. The quality of tourism services can be considered the result of a process that meets all the needs, requirements or legitimate expectations of consumers (tourists) in terms of products and services, at an affordable price and under mutually agreed contractual conditions. Integrated quality management aims to encourage the development and implementation of a sustainable and responsible approach to quality-oriented tourism. The main aim of this paper was to research the opinions and activities of tourism stakeholders on the example of Zagreb County and provide relevant insight for quality management in tourism with the aim of encouraging tourism competitiveness in the Zagreb County and Croatia as a whole. The results have revealed that tourism is seen as the priority sector in Zagreb County and that natural environment has the greatest potential to attract tourists. Planned financing sources mostly come from the European Union funds.

Keywords: quality management, Croatia, competitiveness

1. Introduction

Quality has become a necessary factor of recognition in the local, national and global market. In the continuously growing global tourism market, which is generating more and more competitors in the form of an increasing number of popular tourist destinations, quality is a key factor in the differentiation and competitiveness of tourist destinations. The methodology used for the application of quality in tourism is determined by the specifics and distinctive characteristics of tourism itself (interaction, simultaneity of production and consumption, sale of existential and symbolic useful programs, immateriality of many of its components and heterogeneity), as well as coordination of relevant stakeholders (UNWTO, 2017). Ultimately, quality provides the foundation for sustainability in tourism, without which sustainable and responsible tourism is not possible.

In essence, quality means providing customers and tourists with what they want at the lowest possible price, which seems like a simple definition, but in fact embodies two seemingly conflicting rules. The first rule implies providing tourists with what they want and calls for a customer-oriented approach, while the second rule implies providing tourists with what they want at the lowest possible cost, which requires efficient, competitive and profitable management (UNWTO, 2017). Quality therefore represents three dimensions simultaneously: (1) a professional tool; (2) management model; and (3) a powerful marketing tool.

The first step, and ultimately the goal of any quality plan or strategy, should be to design and build a quality system. The term quality management system or quality assurance system refers to the activities, procedures, processes and resources of a company and / or tourist destination with the aim of promoting quality and quality management. Such systems include a range of integrated, technical and administrative activities, which include planning, implementation, evaluation and improvement to ensure that the process, product and / or service meets customer expectations.

Quality is also an intrinsic aspect of any product and / or service, and the quality of a tourist product or service is perceived highly subjectively, in the form of a function that combines the expectations and satisfaction of tourists. Namely, in the context of tourism, quality essentially emphasizes care, innovation and excellence and implies the ability to meet the needs of tourism consumers (tourists) at the highest level. The quality of tourism services can be considered the result of a process that meets all the needs, requirements or legitimate expectations of consumers (tourists) in terms of products and services, at an affordable price and under mutually agreed contractual conditions, including implicit fundamental factors such as hygiene, accessibility, originality and care. on the effects of tourism activities on people and the environment (UNWTO, 2017). Furthermore, the quality of the tourist destination is represented by those less tangible factors such as warmth, hospitality, security, cleanliness, comfort and the like, which ultimately provide tourists with an unforgettable experience (World Tourism Organization and Basque Culinary Center, 2019).

Integrated quality management should take into account the activities of tourism professionals, tourists, locals and the environment, or natural cultural and other characteristics of the destination and at the same time have a positive impact on them. The main aim of this paper was to reserach the opinions and activities of tourism stakeholders on the example of Zagreb County and provide relevant insight for quality management in tourism with the aim of encouraging tourism competitiveness in the Zagreb County and Croatia as a whole.

2. Innovation based quality and competitiveness of a tourist destination

For a sustainable, responsible, and competitive destination tourism, destination stakeholders need to discuss developing new business models that include sustainability and the circular economy, sharing economy, and features of the Fourth Industrial Revolution (Alkier et al., 2017). In order to discover and exploit the potential of social innovation, it is necessary to implement a holistic approach by creating support instruments at the enterprise level, at the sector level and at the business environment level, but also at the market level and promoting spillovers. Without a holistic approach to support, the discovery of potential, but also the use of social innovations are difficult to achieve.

New business models should be based on knowledge and stakeholder networking, and such business models include social innovation, social entrepreneurship and innovation entrepreneurship based on research and development, deregulation, protection of intellectual property rights and the like. Many of the technologies of the Fourth Industrial Revolution offer potential solutions and opportunities that include the following: they are better at solving problems more efficiently, providing new capabilities and opportunities, and enabling much more efficient use of natural and human resources; they are cheaper in the way that the cost of technologies such as microchips and renewable energy has decreased exponentially as they have evolved and become more efficient; they are faster, in a way that new technologies are spreading faster around the world, with the help of the internet and a sharp drop in prices;

they are adjustable, in such a way that they often offer small-scale solutions that can be increased relatively quickly to meet human needs for energy, food, clean water, health care, education and the like; they are easy to use, by reducing previous complex, demanding and time-consuming tasks, such as searching for patterns in a large data set, to a minimum of effort, while increasing transparency to users (UNCTAD, 2018).

The answer to the question of what kind of business model the tourism industry needs in an environment of rapid change and economic growth, and with the aim of achieving sustainability and competitiveness, is found in social innovation. Social innovation is defined as a new solution to a social problem that is more efficient and sustainable. Namely, social innovations are new models, methods, practices, services or products that respond to certain social needs or solve certain social problems more effectively than existing models and are applicable at a wider level, but take into account the specifics of the local context in which they are applied.

There are four aspects of service innovation: (1) human resources (support for the development of new professional profiles, support for workers and institutions to remain competitive), (2) eco-innovation (e.g. financial support for eco-innovation projects, ecotourism), (3) partnership and knowledge sharing and (4) information and communication technology (visitors need websites and information to meet their needs and stimulate further travel).

Tourism is a complex phenomenon that plays an important role in social and economic development, and social innovation enables the solution of modern problems and strengthening the sustainability, responsibility and competitiveness of the tourist destination by positioning between consumers (tourists), local community, government, profit organizations, nonprofit sector and space. between the same. Social innovations in tourism are an important development factor, due to their impact on the transformation from consumer-oriented to community-oriented, which includes community social capital (Alkier et al., 2017). Furthermore, today's tourism has become inseparable from cultural heritage, and oenology and gastronomy, i.e. food and wine. Destinations must be differentiated by offering high quality services and unique experiences (Center for Strategy and Evaluation Services, 2013). Namely, the concept of "experience economy" has existed since 1998, and is considered to consist of 6 subsectors: (1) accommodation and transport, (2) food and drink, (3) gambling, (4) museums and parks, (5) sports and entertainment and (6) art. In conclusion, the further development of tourism as an industry of experience rests on social innovation. Therefore, the quality, competitiveness, responsibility and sustainability of the tourist destination and tourism in general, as well as their transformation into a smart tourist destination and smart tourism, largely depend on the application of innovations.

3. Integrated quality management

Quality management is closely related to the concept of continuous improvement and integration of all relevant links and stakeholders in the tourist destination. Integrated quality management aims to encourage the development and implementation of a sustainable and responsible approach to quality-oriented tourism. Achieving the desired level of quality and satisfaction of tourists requires an integrated approach to quality management of the tourist destination. Integrated Quality Management (IQM) consists of the following four basic factors (European Communities, 2003):

1. monitoring the satisfaction of tourists with a tourist destination;
2. monitoring the satisfaction of the local tourism industry, in terms of the quality of jobs of local employees and the general condition of local tourism companies;
3. monitoring the satisfaction of the local population and their opinion on the effects of local tourism;
4. monitoring the quality of the environment and the positive and negative effects of tourism on the environment, cultural, natural and historical heritage of the tourist destination.

Integrated quality management can be approached in different ways. Most of these approaches have their roots in the private sector and, if they are to be applied in the tourism sector, must be adapted in two ways: (1) by integrating the public sector and (2) by taking into account all public and private entities involved and their many and complex interactions. The two most common management tools or methods of analysis are: (1) the quality loop and (2) the European Foundation for Quality Management (EFQM) model. The quality loop model allows closing the gap between expected, perceived and desired quality levels, and is interesting because it creates dynamism and emphasizes the views of both tourists and service providers. According to this model, the goal of quality management is to continuously close the gaps in order to achieve the level of service in line with the expectations of tourists. The EFQM model is applied in many public and private companies for self-assessment purposes, and is applicable to tourist destinations and is divided into two different, equally important sections, management mechanisms and results, which are further divided into nine criteria with weighting. Although the EFQM model has been established to facilitate improvement by using universal criteria, its application to individual areas has proved complicated.

Integrated quality management is implemented in five phases, cyclically, to ensure process continuity and optimal results (European Communities, 2003):

1. identifying partners in relevant stakeholders;
2. defining the activities required for quality management;
3. implementation of defined activities for quality management;
4. monitoring and measuring effects through a qualitative research method such as questionnaires and monitoring a group of defined indicators in order to determine the level of satisfaction of target groups from the aspect of sustainable development;
5. evaluation and adjustment that ensure the proper functioning of the process as a whole.

In the process of integrated quality management, the task of policy makers is unite different partners by providing them with opportunities for mutual consultations and joint activities, initiate specific measures to improve the quality of products and services offered to tourists and to implement sustainable tourism development policies based on the optimal use of destination resources (European Commission, 2000).

The rapid growth of the city's population has posed complex challenges for cities around the world. Urban infrastructure is facing great pressure because more than half of the world's population lives in cities. It is therefore crucial for cities around the world to think forward-looking in preparation for the challenges posed by globalization, urbanization, climate and demographic change, and new values and norms in society. Within the SMART City concept, the concept of smart tourism and smart destinations has also been developed. The new era of ICT has opened up an abundance of new tools for tourism, and SMART tourism tools are becoming key instruments in the tourism industry, such as mobile applications, augmented reality and near-field communication (NFC).

A smart destination can be defined as a destination that includes and connects its citizens and visitors and electronically connects its infrastructure. Smart destinations can centrally manage their assets including local administration and other community services. Furthermore, they contribute to the destination's reputation as a modern, exciting place to do business and encourage the development of digital entrepreneurs. One of the particularly interesting areas is how to involve visitors in this concept, especially with attractions and places to visit located in different parts of the destination. Over the last decade, the emergence of new technologies has led to the establishment of the concept of smart cities aimed at providing stakeholders with effective technology-based solutions (Khan et al., 2017).

Creating smart destinations is not easy. Electronic infrastructure connectivity is relatively easy, but it is only part of the definition of a smart destination. It is important how smart tourism destinations implement policies and initiatives to support so-called 6As for successful tourism: attractions, accessibility, amenities, available packages, activities (activities) and ancillary services.

Smart destination is an innovative tourist destination, which provides all technological infrastructure, ensures sustainable development of the tourist territory, accessible to all, simplifies visitor interaction and integration with the environment, and increases the quality of experience in the destination and improves the quality of life. The key ingredient that makes some destinations smart is the use of technology. ICT has made a big difference in this regard as it provides solutions and an integrated approach with a focus on improving the tourism experience, increasing efficiency, improving process automation and the like, all of which makes smart tourism destinations (Khan et al., 2017). ICT, leadership, innovation and social capital with the support of human capital are key components of the "smart". However, although ICT is key for smart cities and smart tourist destinations, it is not in itself sufficient to achieve a smart concept.

Tourist destination management consists of highly efficiently integrated aspects of the destination system, such as mobility, culture, energy, infrastructure, security, economy, health and the environment. However, there is a difference between managing a traditional tourist destination and managing a smart tourist destination. While a traditional tourist destination pays attention to activities, especially commercial ones, a smart tourist destination pays attention to interactions between different stakeholders. A traditional tourist destination creates standardized products and one-way marketing, while a smart tourist destination co-creates based on conversation and product customization. Then, a traditional tourist destination has a stable destination configuration and a closed system with defined boundaries, relatively simple understanding of behavior, predictable and controllable with linear dynamics (known causal links) and limited access to information, while a smart tourist destination has a dynamic configuration as a result continuous adjustment process and open system.

Smart tourism destination management has become all the more complex as technology development has enabled the collective integration of value creation resources by all stakeholders within the smart tourism destination ecosystem (Boes et al., 2016). To reap the benefits of all current capabilities, destination managers need to integrate the full range of smart components and ensure interoperability and interoperability of both soft and hard smart solutions. Consequently, the mere integration of technology in a tourist destination is not enough to establish a smart tourist destination. While the focus of smart cities is on their residents, smart tourist destinations emphasize the tourist experience and at the same time improve the quality of life for all stakeholders.

The design of such an inclusive ecosystem is achieved through dynamic leadership through the integration of all stakeholders in the development of a smart tourist destination.

In conclusion, despite the many challenges of establishing integrated quality management for the purpose of creating a smart tourist destination, it is also extremely important as it enables sustainability, responsibility and competitiveness.

4. Research methodology

The geographical area this research covered includes Zagreb County in the Republic of Croatia. Zagreb County, popularly known as the Zagreb Green Ring, is located in the central part of northwestern Croatia, and with an area of 3078 km² is the sixth largest county in the country. According to the last census from 2011, Zagreb County has 317,642 inhabitants and a population density of 100 inhabitants / km², which makes it the third Croatian county in terms of population (behind the City of Zagreb and Split-Dalmatia County).

As part of a broader survey of quality management in tourism in Zagreb County, a survey was conducted through seven questionnaires intended for key target groups, in order to gather relevant information for the establishment of integrated quality management:

1. Questionnaire for Zagreb County Tourist Boards,
2. Questionnaire for local and regional self-government,
3. Questionnaire for entrepreneurs from the tourism sector,
4. Questionnaire for entrepreneurs from other sectors (food processing sector, wood processing sector, ICT sector, health industry, creative and cultural industries),
5. Questionnaire for educational institutions,
6. Questionnaire for public institutions,
7. Questionnaire for associations that contribute to the development of tourism.

In order to collect relevant information for the integrated quality management of the tourist destination product in the period from 20 December 2019 to 17 January 2020, a survey was conducted via an online questionnaire by forwarding links to selected e-mail addresses through which the form could be accessed. accompanying explanatory text.

As a result, a total of seven online questionnaires were developed that were tailored to the needs of the different groups covered by the survey. The identified groups that were targeted were:

- Zagreb County Tourist Board (ZCTB)
- Local and regional self-government (LRS)
- Entrepreneurs from the tourism sector
- Entrepreneurs from other sectors (food processing sector, wood processing sector, ICT sector, health industry, creative and cultural industries)
- Educational institutions
- Public institutions
- Associations that contribute to the development of tourism.

The review of the collected data provides a better understanding of the perception, among other things, of needs, development potentials, attractions, global trends, available funding sources and future investments in tourism, and the specifics of each of the seven groups surveyed. the quality that tourists expect and the level of quality that the destination is able to deliver.

In this paper we present the results and conclusions of all researched groups collectively.

5. Research results

The sample to which the questionnaires were sent included a total of 839 respondents, of which the largest number (297) are enterprises from the tourism sector, followed by public institutions (174) and enterprises from other sectors (168). The link for filling in the questionnaire was also sent to 79 educational institutions, to 74 associations, to all 34 units of local and regional self-government and to all 13 tourist boards in Zagreb County (Table 1).

Table 1. Research sample

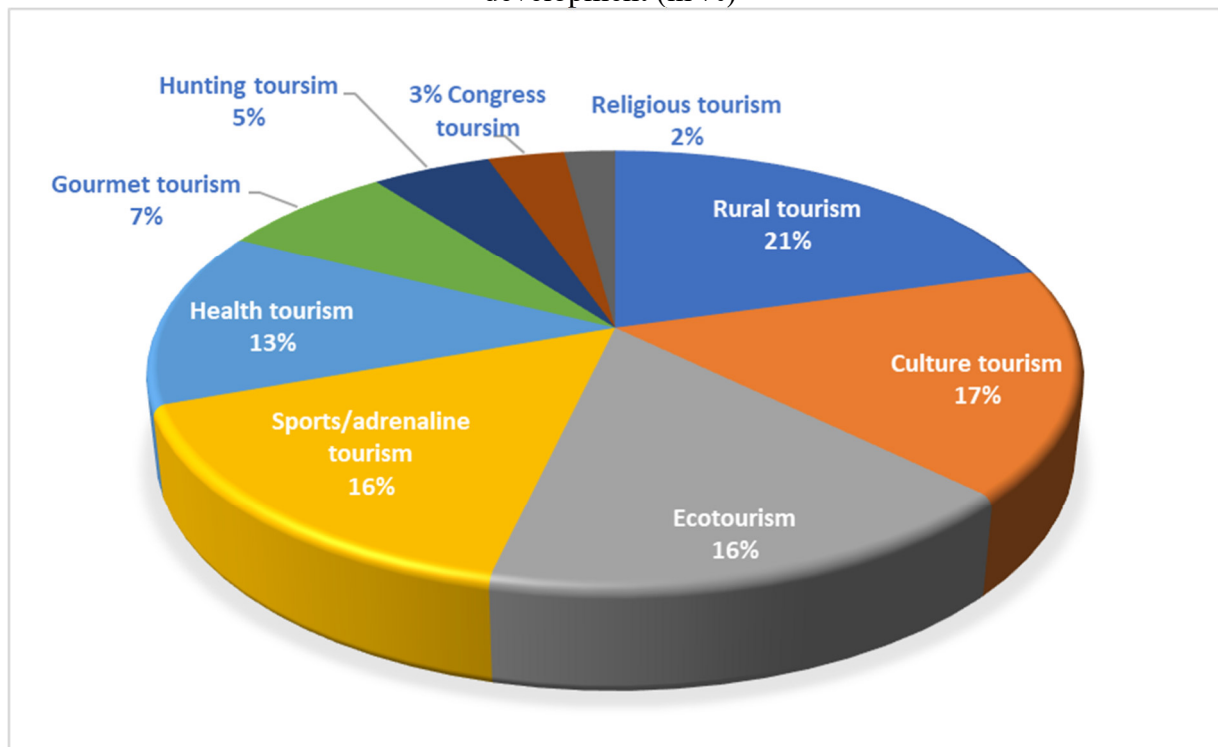
Groups	Respondents	Share in total number of respondents (%)	Total # answers	Share of the group in total number of answers (%)
public institutions	174	20,74%	35	18,13%
local and regional self-government	34	4,05%	20	10,36%
educational institutions	79	9,42%	26	13,47%
entrepreneurs	168	20,02%	17	8,81%
entrepreneurs – tourism sector	297	35,40%	55	28,50%
tourist boards	13	1,55%	13	6,74%
associations	74	8,82%	27	13,99%
total	839	100,00%	193	100,00%

A total of 193 respondents responded to the questionnaire, which represents a return rate of 23%, and is considered a significant sample. The highest percentage of completed questionnaires, as expected, was recorded by the Zagreb County Tourist Board (ZCTB) (100%), which was also the smallest group surveyed. According to the answers received, a very high rate of return was recorded in local and regional self-government units - 58.82% and associations that contribute to the development of tourism (36.49%) and educational institutions (32.91%). The questionnaire was completed by every fifth public institution (20.11%) and almost the same percentage of entrepreneurs from the tourism sector (18.52%), while the lowest percentage of completion was recorded by entrepreneurs from other sectors (10.12%). Most responses (55) were received from entrepreneurs from the tourism sector, which is 28.50% of the total number of responses received, followed by public institutions with 35 completed questionnaires (18.33%), associations with 27 (13.99%) and educational institutions with 26 responses (13.47%). 20 LRSs completed the questionnaire (10.36%), as well as 17 entrepreneurs from other sectors (8.81%) and 13 ZCTB, which account for only 6.74% of the total number of responses received.

One of the questions repeated in the questionnaires of all sample groups was that of selective forms of tourism which, in the opinion of the respondents, have the greatest potential for further development. The following forms of tourism were offered: (1) rural tourism, (2) ecotourism, (3) cultural tourism, (4) health tourism, (5) active / adrenaline / sports tourism, (6) gourmet tourism, (7) hunting tourism, (8) religious tourism and (9) congress tourism.

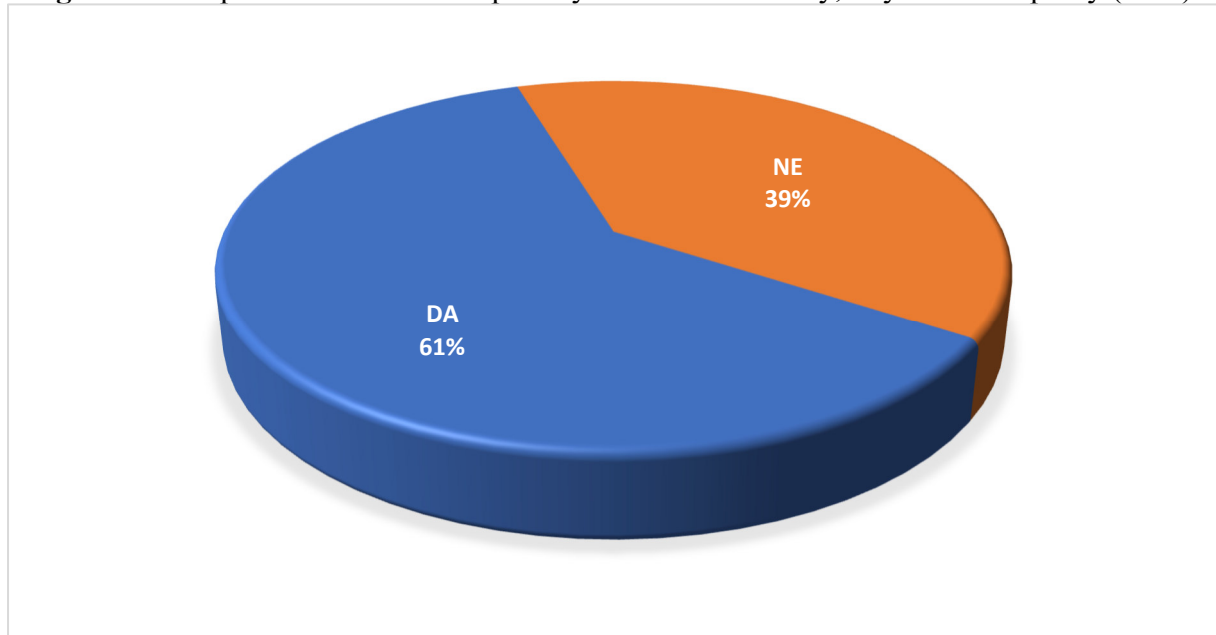
With some differences in perception between groups, the results are fairly consistent across all groups of respondents, so rural tourism is recognized as a form of tourism with the greatest potential for further development in Zagreb County, which was 21% of the total number of respondents. It is followed by cultural tourism, which was selected in 17% of cases, and ecotourism and active / adrenaline / sports tourism with an equal number of selections (16%). Health tourism as a form of tourism with the greatest development potential is represented by a total of 13% of selections, followed by gourmet tourism (7%), hunting tourism (5%), congress tourism (3%) and religious tourism with 2% of selections (Figure 1).

Figure 1 Selected selective forms of tourism with the greatest potential for further development (in %)

In order to examine the respondents' perception of whether they consider tourism to be a priority sector at the level of Zagreb County and individual local and regional self-government units (cities and municipalities), public institutions, educational institutions, associations and local (regional) self-government units, this question was asked to which 61% of respondents gave a positive answer, while 39% of respondents think that tourism is not a priority sector at these levels (Figure 2). In the case of the three groups, consistent answers and equal ratios of positive and negative perceptions were obtained (approximately 55% of the answers "yes" and 45% of the answers "no"), while in the associations the perception of the importance of tourism for the county, city or municipality is much more positive. Thus, 78% of respondents answered "yes" to this question compared to 22% of respondents with a negative answer.

Figure 2 Perception of tourism as a priority sector for a county, city or municipality (in %)

Figure 3 Global trends in tourism that will affect the development of tourism in Zagreb County (in%)

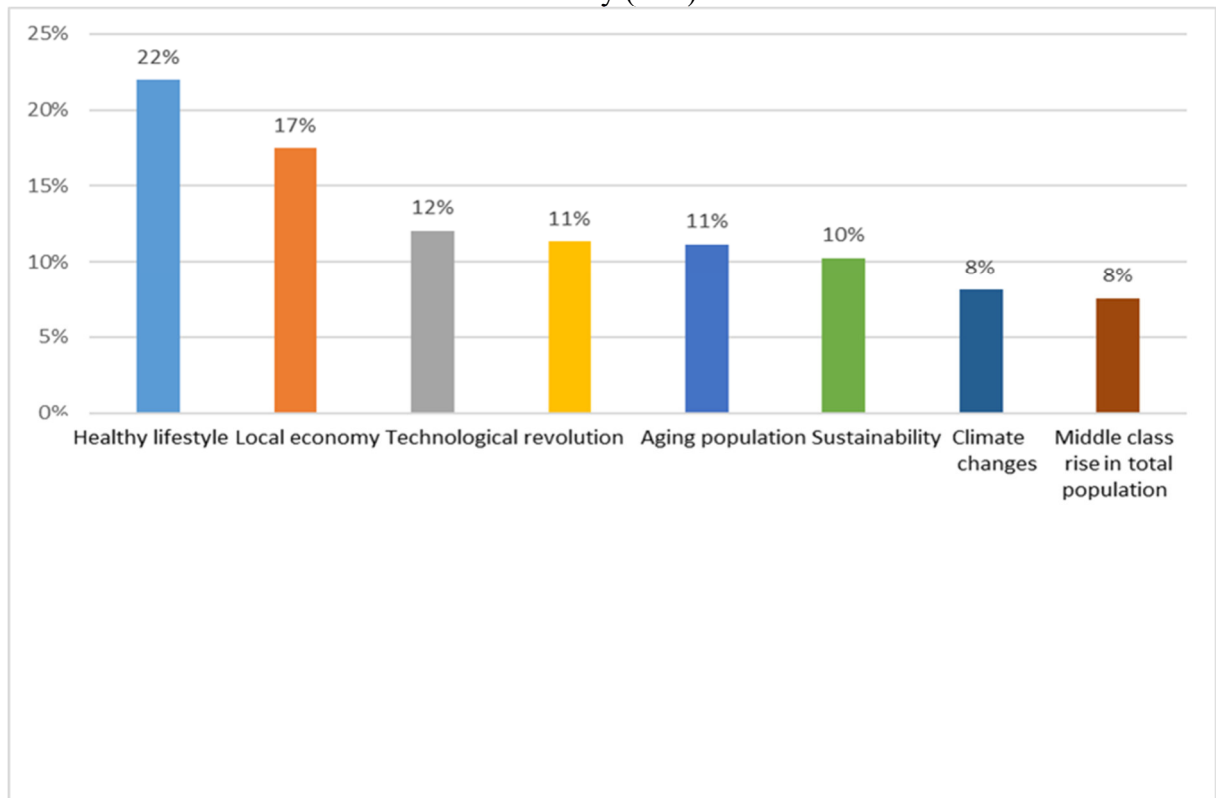
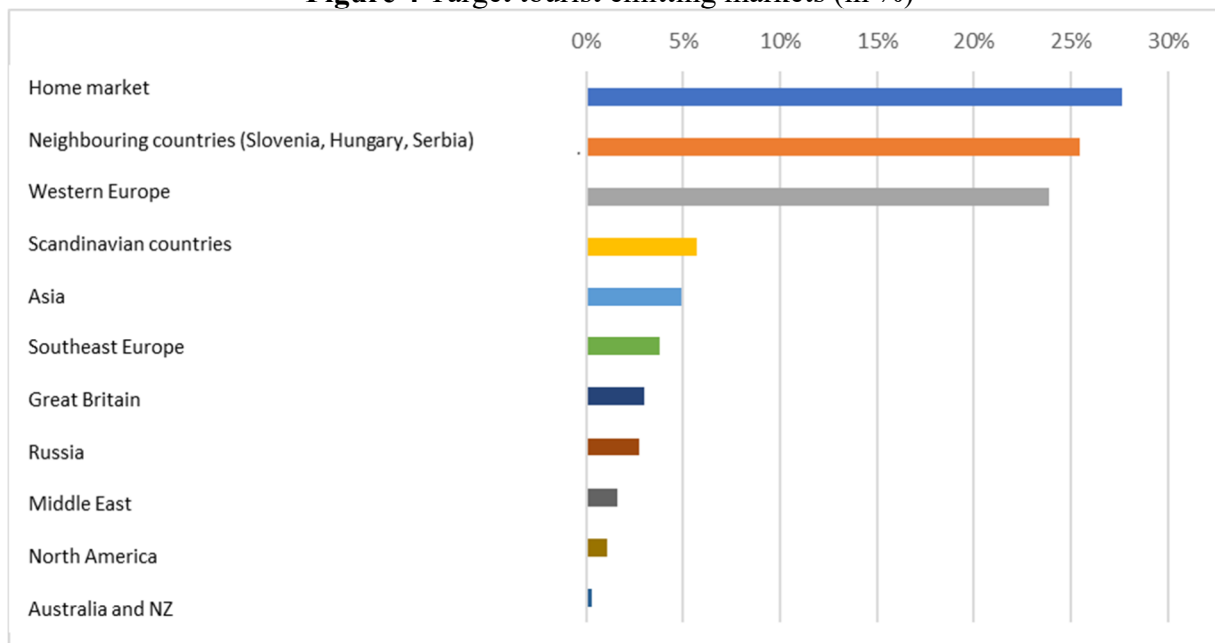

Figure 3 shows the global trends identified by the respondents as those that will have the greatest impact on the development of tourism in Zagreb County in the future. Thus, the main trend is a healthy lifestyle, which is emphasized by almost a quarter of respondents (22%). It is followed by the local economy (local production systems - short supply chains) with 17%, and an equal number of respondents pointed out 4 categories - 4th technological revolution - digitalization and application of new technologies (e-tourism - Big Data, Block Chain, Internet of Things) , robotics, electric mobility...) selected in 12% of cases, security (terrorist threats; increase in crime and risks of natural disasters) and population aging (silver economy) selected in 11% of cases and sustainability chosen by respondents in 10% of cases. At the back are climate change and the growing share of the middle class in the total world population with 8% of choices.

Zagreb County Tourist Boards, entrepreneurs operating in the tourism sector, local (regional) self-government units and public institutions were asked about targeted tourist emitting markets. 28% of responses were given to the domestic market, and the markets of neighboring countries (Slovenia, Italy, Hungary, Serbia, Bosnia and Herzegovina and Montenegro) stand out with large percentages, selected in 25% of Western European countries (24%). Other markets have been significantly less identified as potential target markets. Thus, the Scandinavian countries, Asia, the countries of Southeast Europe, the United Kingdom, Russia, the Middle East, North America and Australia and New Zealand were selected together 23% of times (ranging from 0.27% in the case of Australia to 5.69% in the case of Scandinavian countries). Interestingly, the Asian market was not recognized as an important target emitting market despite the large number of organized arrivals of tourist groups in the City of Zagreb and was selected in only 4.88% of responses (Figure 4).

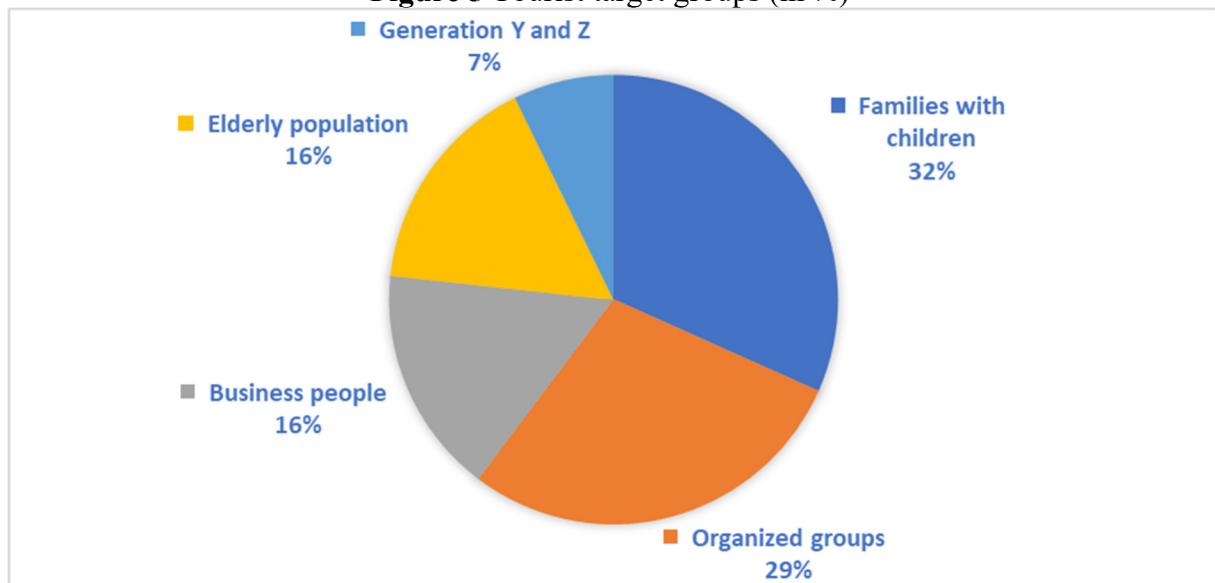
Figure 4 Target tourist emitting markets (in %)

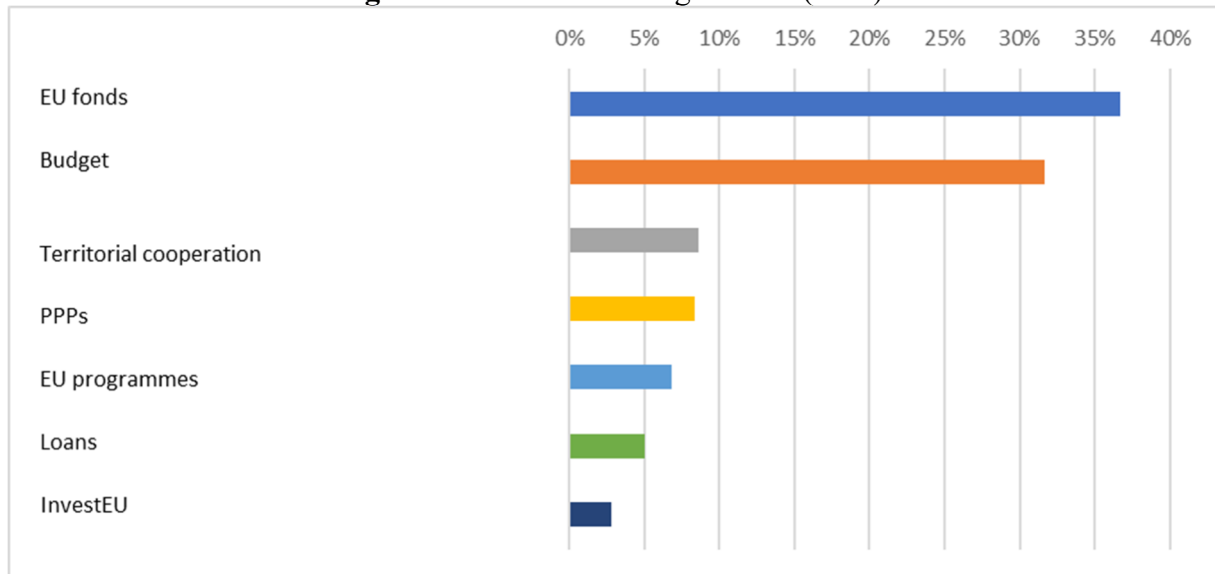
The same groups of respondents (Zagreb County Tourist Boards, entrepreneurs operating in the tourism sector, local (regional) self-government units and public institutions) were asked about target groups of tourists with the following answers: (1) families with children, (2) organized groups, (3) generations Y and Z, (4) the elderly population (retired people) and (5) business people. In most cases, respondents chose families with children (32%) as their target group, followed by organized groups (29%). Business people and the elderly (pensioners) were selected in the same proportions (16%), while the lowest number of selections was recorded in the group of generation Y and Z, i.e. people born between the early 80s of the 20th century and the beginning of the 21st century (Figure 5).

Figure 5 Tourist target groups (in %)

All groups of respondents were asked about the planned sources of funding in the future with the possibility of choosing the following sources: (1) EU funds, (2) budget, (3) territorial cooperation (cross-border cooperation; transnational cooperation and interregional cooperation), (4) public-private partnership, (5) Union programs, (6) loans and (7) InvestEU. The largest number of responses (37%) was recorded for funding from EU funds, followed by budget funds (32%). Other forms of financing are less represented in the responses-territorial cooperation 9%, then public-private partnership 8%, Union programs 7%, loans 5% and finally the InvestEU program selected in approximately 3% of cases (Figure 6).

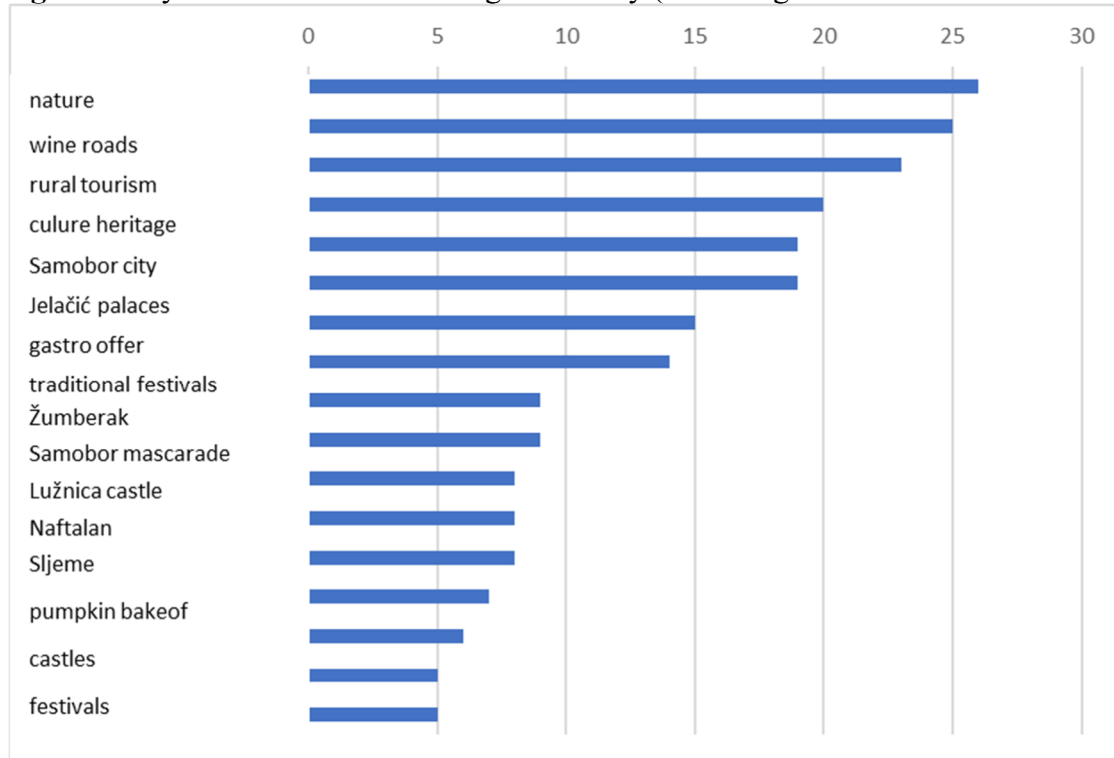
Figure 6 Planned financing sources (in %)

All respondents, with the exception of entrepreneurs from other sectors (food processing sector, wood processing sector, ICT sector, health industry, creative and cultural industries), were given the opportunity to share opinions about key tourist attractions of Zagreb County, municipalities, cities and other microlocations in the area of Zagreb County, without stating possible answers. A large number of responses have been recorded that can be summarized and presented in bulk to some extent. Thus, for example, general answers such as "agricultural holdings" or "family farms" are classified in the group "rural tourism", answers "natural heritage", "natural landscapes" and the like are classified in the group "nature", while general answers such as "museums", "castles" and the like are retained in a special category, since specific sites such as "Novi dvori Jelačićevi" and "dvorac Lužnica" are also listed. The same principle was applied in the case of events such as "What did our ancestors eat" which is specifically mentioned in 9 examples or in the case of festivals such as "Samobor Carnival" which was selected by 8 respondents. These events and festivals could also be classified in the groups of "gastronomic offer" and festivals and events as well as in the group of "cultural heritage" and therefore it was decided that they will be shown separately.

According to the combined results, out of 424 answers received about tourist attractions, the largest number of respondents mentioned "nature" as the biggest tourist attraction in Zagreb County (6.1% of answers), followed by wine roads (5.9% of answers) and rural tourism (5, 4% of responses). 4.7% of respondents state cultural heritage in various forms, and 4.5% of them chose the City of Samobor, as well as bicycle paths and picnic areas. Jelačić's new palaces were selected in 3.5% of cases, while the general answer "gastronomic offer", "gastronomy", "gastronomic offer", etc. was stated in 3.3% of cases. Other tourist attractions, which recorded more than 5 responses, or at least 1% of responses are the event What our ancestors ate in Vrbovec, Žumberak Mountains, Samobor Carnival, Lužnica Castle, Naftalan, Sljeme, Bučijada in Ivanić Grad, "castles" and "festivals and events" (Figure 7).

Figure 7 Key tourist attractions of Zagreb County (according to the number of answers)

5. Conclusion

Achieving a satisfactory level of quality in a tourist destination means proper planning and implementation of all processes in the tourist destination, directly or even indirectly related to the tourist activity, product and/or service. The purpose of this research was to examine tourist potential of Zagreb County. Research results revealed that rural tourism is recognized as a form of tourism with the greatest potential for further development. Tourism is seen as a priority sector by 78% of respondents compared to 22% of respondents with a negative answer. The main global trend is a healthy lifestyle, which is emphasized by almost a quarter of respondents (22%). It is followed by the local economy (local production systems - short supply chains) with 17%, and an equal number of respondents pointed out 4 categories - 4th technological revolution - digitalization and application of new technologies (e-tourism - Big Data, Block Chain, Internet of Things), robotics, electric mobility...) selected in 12% of cases. At the back are climate change and the growing share of the middle class in the total world population with 8% of choices. In most cases, respondents chose families with children (32%) as their target group, followed by organized groups (29%). Regarding planned financing sources, the largest number of responses (37%) stated EU funds, followed by national budget funds (32%). Other forms of financing are less represented in the responses - territorial cooperation 9%, then public-private partnership 8%, European Union programs 7%, loans 5% and finally the InvestEU program. Natural resources and the environment are selected as the most important tourist attraction in Zagreb County (6.1% of answers), followed by wine roads (5.9% of answers) and rural tourism (5, 4% of responses). The success of the implementation of quality and monitoring its management in a tourist destination is based on the principles of quality, systematism and coordinated and planned action.

In other words, the first step in the implementation of the integrated quality management system in Zagreb County involves the identification of all key stakeholders in the tourist destination, in order to determine the tourist coverage of a tourist destination and all links in its tourist value chain.

References

Alkier, R., Milojica, V., Roblek, V. (2017). Challenges of the Social Innovation in Tourism. *Tourism in Southern and Eastern Europe*, 4: 1-13.

Boes, K., Buhalis, D., Inversini, A. (2016). Smart tourism destinations: ecosystems for tourism destination competitiveness. *International Journal of Tourism Cities*, 2 (2): 108-124.

Centre for Strategy and Evaluation Services (2013). *Enhancing the Competitiveness of Tourism in the EU An Evaluation Approach to Establishing 20 Cases of Innovation and Good Practice. Final Report.*

European Commission (2000). *Towards quality urban tourism. Integrated quality management (IQM) of urban tourist destinations.*

European Communities (2003). *A Manual for Evaluating the Quality Performance of Tourist Destination and Services.* Available at: [http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/1739/attachments/1/translations/en/renditions/pdf \[29.12.2019\].](http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/1739/attachments/1/translations/en/renditions/pdf [29.12.2019].)

Khan, M. S., Woo, M., Nam, K., Chathoth, P. L. (2017). Smart City and Smart Tourism: A Case of Dubai. *Sustainability*, 9(2279): 1-24.

UN World Tourism Organization (UNWTO) (2017). *Practical Guidelines for Integrated Quality Management in Tourism Destinations – Concepts, Implementation and Tools for Destination Management Organizations.* Available at: [https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284417988 \[12.12.2019\].](https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284417988 [12.12.2019].)

UNCTAD (2018). *Technology and Innovation Report 2018, Harnessing Frontier technologies for Sustainable Development.* New York and Geneva: UN.

World Tourism Organization (UNWTO) and Basque Culinary Center (2019). *Guidelines for the Development of Gastronomy Tourism.* Madrid: UNWTO. Dostupno na: [https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420957 \[29.12.2019\].](https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420957 [29.12.2019].)

DOES RETAIL HALAL CONTROL POINTS IN FAVOUR OF THE COTTAGE INDUSTRY? AN EXPLORATORY VIEWS

Anizah Zainuddin

Department of Entrepreneurship and Marketing Studies, Faculty of Business Management, University Teknologi

Sarah Irdina Ridzwan

Faculty of Accountancy, Universiti Teknologi

Sarah Batrisyia Ridzwan

Faculty of Dentistry, Universiti Kebangsaan Malaysia

Abstract

This study investigates the importance of retail halal control points (RHCP) in the cottage industry. Specifically, looking at the need to introduce the RHCP to the cottage industry. In the retail industry, providing quality customer service is one of the preferred goals. Offering effective services generally starts far before customers make purchases. It involves the entire chain of product creation and transportation, from manufacturing to forecasting demand for inventory management for delivery. In this study, the concept of RHCP was assessed in the context of the cottage industry. The exploration of the application of the RHCP on the cottage industry is also to facilitate the business entity in obtaining halal or Sharia-compliant status. The RHCP method can assist the cottage industry management to control for prohibited or illegal elements from infesting to the entire supply chain process, thus would comply with the Islamic teaching on halal principles. However, it appears that up to now, there is no study in that direction. There are few studies though, that study retail halal control points but not in the field of business activity which operated at home. For this reason, this study was conducted to fill the gap by examining the possibility to use RHCP guideline in the cottage industry. Using purposive sampling technique, 30 small scale food processing businesses located in Selangor were cross-examined. Managers from selected businesses were interviewed extensively by using open ended questions. The interview transcripts were then analysed by using thematic analysis. The results showed that the managers of all selected businesses agrees to use a standard operating guideline of RHCP for the business operations. Additionally, to achieve an optimum level of effectiveness with the RHCP approach, the use of digitalisation is also recommended. Difficulties in getting information and support from the management were among the main drawbacks of this study. Nonetheless, this study is significant for both the retail industry and academicians at least in terms of discussing the issues of the RHCP concept in the cottage industry perspective. This would certainly help the management in planning their business effectively and thus able to sustain competitiveness particularly during pandemic.

Keywords: Retail Halal Control Points, Cottage Industry, Thematic Analysis, Malaysia

STRATEGIC MARKETING IN EDUCATION

Prof. Dr. Radmila Janicic

University of Belgrade, Faculty of Organizational Sciences, Department for Marketing Management and Public Relations

Abstract

The topic of this paper is theoretical and practical aspect of strategic marketing in the field of education. In the paper is emphasized that the first and the most important step in strategic marketing in education is strategic analysis, with models for analysis of global education's market place. Implementation of marketing strategies in development of education get new approaches, according to trends on global educational market place. Strategic control is important step in strategic development of educational institutions, through point out on gaps in process of implementation of marketing strategies. The goal of the paper is to define modern approach of strategic marketing in positioning of educational institutions in global environment and digital environment. The key hypothesis in the paper is that strategic marketing present's platform for development and positioning of the educational institutions. In the paper are present results of the in-depth interviews with professors at the educational institutions in Europe, and comparative analysis of good examples at the education. The results of the paper have scientific, professional and social contributions. Scientific contributions of the paper is in development models of strategic marketing in education. Social contributions of the paper is development of the most important social field, education.

Keywords: Strategic marketing, strategic goals, implementation of strategies, education

DIGITAL TRANSFORMATION OF MSMEs AS A DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC ECOSYSTEM

Hidayatul SIBYANI

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0001-5010-3188

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0002-8394-5776

ABSTRACT

Currently, all sectors, especially micro, small and medium enterprises (MSMEs), are facing the challenges of the COVID-19 pandemic and the 4.0 industrial revolution. Many business actors and markets are transforming into digital and online media. Under current conditions, companies are required to choose to go digital or be left behind in the industry. Through digital branding, companies can communicate and promote to increase brand awareness and enhance their products with new potential customers. In addition, digitalization will also make it easier for MSME actors to introduce products, increase turnover, to help record and make financial reports. However, to be able to enter the digital ecosystem, MSME actors in Indonesia have several problems, including MSME digital literacy is still low, production capacity is small, production quality is not consistent and tends to be low, and market access is not optimal. In order to develop the potential of MSMEs, it is necessary to have cooperation between relevant stakeholders so that a sustainable development of the MSME ecosystem can be created. This research uses the library method from various literatures that have been collected and analyzed. This study concludes that digitalization is important for MSME actors as an effort to restore and stabilize the Indonesian economy due to the COVID-19 pandemic and to maintain the economic ecosystem so that it is able to survive and be sustainable for the development of advanced Indonesia.

Keywords: Digitization, MSMEs, Economic Ecosystem, Pekalongan City

PROMOTING INCLUSIONARY ZONING FOR RESILIENT AND SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT IN GHANA

Michael Osei Asibey

Department of Planning, Faculty of Built Environment, College of Art and Built Environment
Kwame Nkrumah University of Science and Technology,

Abstract

Promoting inclusionary zoning (IZ) remains an important tool to ensure inclusive, peaceful co-existence and holistic city development in African cities. Despite this recognition, little is known in terms of research in African cities, about urban planning attempts in promoting IZ to build resilience and sustainable cities. Taking Kumasi, Ghana's fastest-growing city as a case, this paper: (i) analysed the positionality of Ghana's relevant urban planning documents in promoting IZ for sustainable city development; (ii) examined the prospects and challenges of promoting IZ; and (iii) identified ways of better incorporating IZ into urban planning practice. Using a review of seven relevant urban planning and climate change policies of Ghana, and interviews with seven urban planning agencies in Kumasi, findings indicate that urban planning has largely been ineffective in promoting IZ which ultimately impedes efforts to employ the technique in building resilience of particularly, the poor. Aside the National Housing Policy, all reviewed policy documents show no conscious and clear initiatives to promote IZ in the city. Relatedly, land tenure and administration arrangements, human, logistical and financial constraints, weak agency framework and coordination, as some of the systemic challenges impeding efforts to promote or integrate IZ in urban planning efforts of the city. While the findings indicate that the importance, integration of IZ in national policies and its application have not yet had a significant impact on policy and practice, this paper contends that the concept is still useful as an overarching framework for evaluating how well cities are progressing towards achieving an all-inclusive city.

Keywords: Inclusionary zoning; Mixed-neighbourhood; Residential segregation; Resilience; Sustainable city

**BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN
TERMS OF *MURABAHAH*, *SALAM*, AND *ISTISNA*' CONTRACTS**

Hidayatul SIBYANI

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0001-5010-3188

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0002-8394-5776

ABSTRACT

This online shopping trend is increasingly widespread and loved by the public, especially after a pandemic that requires us to stay at home, to suppress the Covid-19 outbreak in Indonesia. Many sites or platforms provide community needs, from primary, secondary, and tertiary needs so that this makes it easier for the community to meet their needs. Including shopee, where shopee is one of the market places that are loved by the people of Indonesia. This application offers various promotions such as free postage vitur, shopee pay, shopee pay later, and various interesting games to get coins and additional vouchers. Therefore, various online marketplaces flock to provide attractive features for both sellers and buyers. But how is the law of buying and selling online in an Islamic perspective? Is the buying and selling contract system used by the Shopee marketplace in accordance with Islamic sharia principles? Considering the majority of citizens in Indonesia are muslims. This research intends to describe buying and selling contracts in the Shopee marketplace in terms of *Murabahah*, *Salam*, and *Istisna*' contracts. This research method uses literature review. Based on the analysis of various literatures, this study concludes that found irregularities in the *Salam* contract that were not in accordance with the existing contract practices at Shopee. But transactions in Shopee are considered valid because they do not violate the contract in Islamic buying and selling, namely with the *Murabahah* and *Istisna*' contracts.

Keywords: Buying and Selling, *Murabahah*, *Salam*, *Istisna*', and Marketplace Shopee

COMPARISON OF CULTURAL REPRESENTATION ACROSS THREE IRAN PUBLIC SCHOOLS' ENGLISH TEXTBOOKS

Nasimeh Nouhi Jadesi

Assistant professor, Department of English, Salman Farsi University of Kazerun

Alireza Rasti

Assistant professor, Department of English, Salman Farsi University of Kazerun

Background

ELT materials textbooks are considered as culture carriers, signifying different cultures, namely local, target or international culture.

Purpose

The present study was an attempt to compare the extent to which cultural awareness raising has been cultivated and implemented in the English teaching materials of secondary school in Iran. In this vein, the framework developed by Van Lier (2004) which is specified to explore the issue of culture in the context of teaching foreign languages and encompassed factors such as culture as facts, culture as products, culture as competence, culture as boundary, culture as communication and culture as encounter was employed.

Method

Three student books along with their supplementary workbooks and audio files used for grade 10, 11 and 12 of Iran public school (Vision series) were analyzed to the identify and tally the instances for each of the cultural components pinpointed in the framework.

Results

The finding revealed that the textbook specified for grade 10 enjoyed more instances of cultural awareness raising instances compared to grade 11, and grade 11 encompassed more instances compared to grade 12. Hence, as the grade level increased the coverage of culture awareness raising decreased.

Conclusion

This imbalance of distribution and significance allocated to culture across these three textbooks can be due to the fact that as the level of the learners increased, a need had been felt on the part of material developers to attend more to general aspects of language namely, grammar and vocabulary to prepare the learners for university entrance exam and cultural awareness raising has not received the attention due. Hence, an external factor, namely university entrance exam has impacted the content of the textbooks in terms of cultural awareness raising. The findings can contribute to material developers and also practitioners of the field.

Keywords: cultural representation- textbooks- Iran- public school

INNOVATION IN EDUCATION: PRESENT SCENARIO

Dr. Ghanshyam Barman

C G P I T, Uka Tarsadia University

Abstract

Schools for more than 168 million children globally have been completely closed for almost an entire year due to COVID-19 lockdowns.

UNICEF

Covid-19 has disrupted the education of millions of children, Disruption in education led to lack of interest for learning and caused decrease in concentration, dedication and determination towards education. To bring back the attraction of education is the biggest challenge in present situation. Innovation in education is the only tool to do it. Education is the basic element for the development of human being. Education is the fourth basic requirement after food, cloth and shelter. Innovation in education is to bring new technology, teaching method to create interest and involvement of pupils in teaching and learning process. Innovation in teaching aims to enhance creativity and innovative thinking in healthy atmosphere for an effective learning by creating curiosity in students about the things to ask questions. Innovation in education can introduce through technology, method, services, products and human resources. The involvement of technology by using gadgets like solar-powered tablets and mobiles breaks the barriers between the students from remote areas and from the metro cities. The society, schools and governments should work together in a collaborative manner to make education system innovative and strong to improve learning experience for all children.

Keywords: education, covid-19, innovation, learning, technology

THE ONLINE EFL LEARNING CHALLENGES IN UKRAINIAN TERTIARY EDUCATION

Maryna Rebenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Oksana Nikolenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ABSTRACT

COVID-19 has challenged educators not only in Ukrainian universities but throughout the whole world to keep abreast with the rapid emergence of new technologies and to adopt the education system to online needs, use blended learning as a necessity of the transformed education environment. In 2020-2021 a.y., at Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) we carried out a case study aimed at gauging the students' perception, experience, and satisfaction level on the pandemic-induced online EFL learning via a Google Forms questionnaire. More specifically, the main objective was to answer the two research questions "What is the quantitative level of learners' satisfaction with the EFL online course?" and "Which qualitative categories constitute students' positive feedback on distance learning?" A case was conducting a 16-question online survey, and an analysis unit was the responses of 152 first-year students studying English as L2 and majoring in Computer Science and Cybernetics at the University of Kyiv under the Coronavirus lockdown reality. A sample group was homogeneous as the students were of the same age (17-18 y. o.) and the English language level (B1+), and were enrolled in the university with similar admissions criteria, prerequisites, and curricula. The survey participation was voluntary and anonymous.

The applied methodology encompassed both quantitative and qualitative methods, particularly frequencies, percentages, means, and standard deviations descriptions. Initially, the social investigation covering 15 close-ended questions and an open-ended one on evaluating distance learning efficiency was conducted. The respondents gave feedback on three question categories: EFL online learning effectiveness, technical provision satisfaction, self-organization and confidence level. The opinions were not fully homogeneous but the majority of Computer Science and Cybernetics undergraduates pointed out that the online EFL course was effective. The findings revealed that the learners have a predominately positive attitude towards online education, describing English lessons as well-structured and engaging. Listening and writing are evaluated as mostly developed language skills while learning online. The majority indicated that they almost succeed in making dialogues (60,3%) and different types of listening activities (54,8%). Storytelling (57,5%) and gamification (50,7%) are defined as the most effective means of online English lesson delivery. Among the challenges facing online EFL learning, the respondents determine technical problems, lack of communication with teachers and peers, poor concentration on lectures at home, and cheating opportunities. Subsequently, the descriptive statistics run on the JASP program validated the study. The quantitative data enabled us to conclude that adopting an online learning environment isn't just a technical but also a pedagogical and methodological challenge. It is vital to prepare teaching materials and activities responding to the students' needs and priorities for successful online classes.

Keywords: COVID-19 pandemic, challenges of EFL online learning, L2 performance development, students' satisfaction, Taras Shevchenko National University of Kyiv

DIGITAL COMPETENCIES OF TEACHERS AS A PREREQUISITE AND KEY FACTOR IN THE SUCCESSFUL APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING

Nikola Simonović

Faculty of Philosophy, University of Niš
ORCID: 0000-0001-9840-6401

Jelena Maksimović

Faculty of Philosophy, University of Niš
ORCID: 0000-0001-8356-0211

Summary

Contemporary tendencies in society, as part of unstoppable scientific and technological progress, bringing with them numerous changes in all social spheres, inevitably leave a deep mark on the educational process and teaching itself. The aim of the theoretical research was to find out in which respect the roles of teachers are being transformed and qualitatively changed, in accordance with the growing use of digital media in teaching. In accordance with global technological development, it is necessary for teachers to build and possess specific digital competencies for the efficient use and application of digital technologies in the teaching process, which could certainly be seen as the key to its rationalization. Content analysis was used as a research method. Digital competencies, inevitably in the field of upbringing and education are, therefore, the central topic of work. The paper focuses largely on the search for the answer to whether digital literacy and digital competences are synonymous or whether there are still fine, nuanced terminological differences between them. However, other related phenomena are also touched upon, such as the concepts of hypermedia educational technology, multimedia and directly related media literacy and media competence of teachers. In the concluding consideration, an analytical-critical review was given, with the final conclusion that, precisely in the context of the „knowledge society“, „information society“ and the new roles of teachers, all the listed phenomena and creations of modern civilization have their importance and purpose in the teaching process. The importance of acquiring teachers' competencies for the efficient use of modern digital technologies in the learning process is especially emphasized, in the context that they can be a *condicio sine qua non* and an imperative of modern teaching as a kind of vision of education.

Keywords: Digital competences, digital literacy, hypermedia educational technology, ICT, multimedia, teacher.

INTRODUCTION

It is an indisputable fact that in the development of human civilization so far, school has always been one of the main ways to acquire education and prepare various personnel in various activities. Also, one of its essential features has always been reflected in the fact that it is an instrument and means of social selection and it has realized one of the crucial functions, which is giving „social roles“. Contemporary tendencies in society as part of unstoppable scientific and technological progress, bringing with them numerous changes in all social spheres, inevitably touch upon the structure of the modern school.

All these changes leave a deep mark on the educational process and the teaching itself and greatly affect teachers by expanding their roles and changing the traditional concept, increasingly focusing on creating a „new profile“ of the modern teacher. Teachers must harmonize a number of specific roles such as social, teaching and educational roles, combining them into a kind of integrative role. The application of modern educational technology has absolutely become an integral part of the education system in modern school and teaching. Without its application, schools and teaching could not meet the needs and requirements of today because they would not fully keep pace with modern trends.

Changing the role of teachers and acquiring new competencies, in accordance with global technological development, is a necessary process, where professional development of teachers is the most logical way to acquire competencies necessary for adequate, purposeful and efficient use of modern educational technology.

THEORETICAL APPROACH TO THE PROBLEM

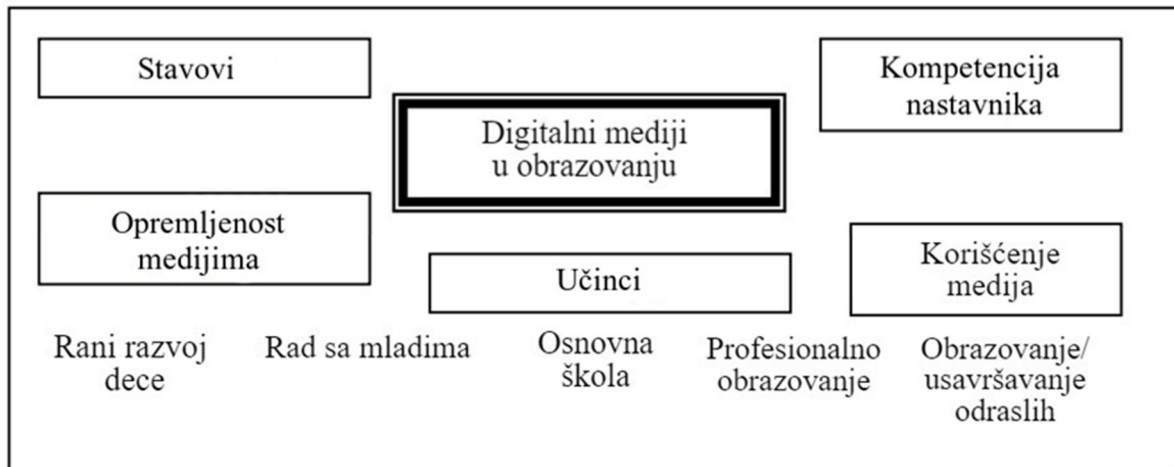
1. The concept and essence of educational technology and digital media

Modern educational technology, broadly speaking, „integrates a modernly conceived learning program (software) and technology (hardware) through which the program becomes available to the student“ (De Zan, 2001, p. 231), and it therefore represents a „designed synthesis of the program, procedures and resources that is directly and completely aimed at rationalization, optimizing and objectifying the teaching process“ (Bognar and Matijević, 2002, p. 405). To this notion we will add the notion of hypermedia educational technology as a „system of procedures, programs and multimedia material, based on hypermedia or hypertext available to users via the Internet or DVD, and whose purpose is to enable more efficient, rational and objective learning process“ (Matijević and Topolovčan, 2017, p. 192).

In line with the emergence of digitalization of educational technology, which provides a handful of opportunities for change in terms of acquiring more diverse, dynamic, complex and in-depth knowledge, but also skills, new goals require schools to technologically update their program orientations. In the school as a „learning organization“, the teacher should be prepared to provide a teaching process supported by modern technology for all students and his role in this area would be essential, even crucial, and to achieve this goal it is necessary to be digitally literate, ie. to possess very specific multimedia-digital and information-communication competencies.

A fact that we cannot deny is that we live in the age of „digital imperialism“ and digital civilization, in a kind of era of „mass media“ (Foa, 2017; Smol and Vorgan, 2011; Vajdijanatan, 2018). All-pervading and growing use of new, digital media in all areas of human activity, inevitably comprises education, which in teaching offers: „digital, simultaneous and multimodal transmission, storage and presentation of information (teaching content); performing activities with digital tools that were manual until recently; digitally mediated communication“ (Matijević and Topolovčan, 2017, p. 95), and according to their functionality, can include smartphones, computers, ie. computers with Internet access, but also various additional technological functions such as video camera, dictaphone, MP3 player, GPS, etc. (Jarvenpaa & Lang, 2005). Mobile technologies enable access to information, as well as synchronous and asynchronous communication of participants in the educational process (Hwang & Tsai, 2011).

The place of digital media in the constellation with other factors in the overall structure of the school and the organization of educational work in it, is shown in an illustrative example.

Figure 1. Model of factors in the application of digital media in education (Nadrljanski et al., 2007, p. 531).

However, modern educational technology and digital media in general should be understood only as a tool, while the main driving force of the teaching process still lies in the teacher, but with his changed and expanded roles.

2. The use of multimedia in teaching and multimedia as a concept of modern school and effective teaching

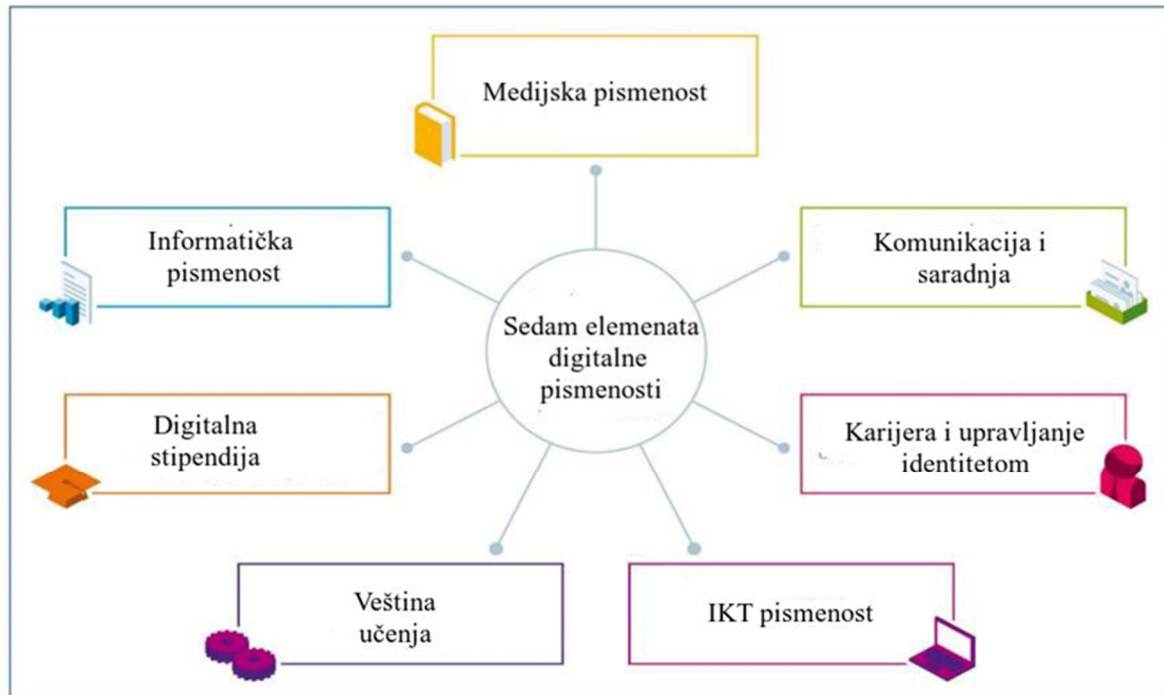
By virtue of the possibilities of all individual media and the phenomenon of multimedia, a new (hybrid) medium called multimedia is appearing on the media supply market. *Multimedia* enables the unification of the advantages of all singular media, including the combination of text, sound, photography, animation and film recording, as well as user interactivity and multimedia presentation (Bognar and Matijević, 2002) and means „the concept is unique in that it is characterized by the connection of technical and software dimensions, and thus represents a comprehensive media integration“ (Lipovac, 2017, p. 309; Nadrljanski, 2000, p. 14). Digitization of education contributes to the teaching multimedia that focuses on teaching activities to the student, encourages him to individual thinking and acting (Nikolić et al., 2020). Multimedia technologies in general, with the use of creating, integrating and presenting different forms of media, bring educators a whole range of new tools, providing new, innovative access to teaching content, but also access to learning and teaching, and students the ability to faster, more functional, diverse and accessible learning.

3. Digital, media and ICT literacy and competences - Terminological and content-based distinctions

Prior to connecting digital with media and ICT literacy, as well as digital with media and ICT competencies, in order to better understand the topic of the paper, the concept of competencies will be defined below. In teaching practice, the notion of competencies is often equated with skills, however, the notion of teaching competencies is much broader and more complex than the notion of skill. *Competences* of certain authors (Andevski and Arsenijević, 2012; Banjanin, 2010; Zivlak and Šafranĳ, 2018), imply a complex mosaic of traits, knowledge, beliefs, abilities, skills, experiences, motivation, values, habits and self-regulation as interdependent and related elements that enable an individual to actively and effectively act in a specific situation, as well as a high level of complete integration of these knowledge, skills and orientations. Competence is, knowledge, skill or ability that enables the efficient performance of a given occupation or function in accordance with the standards expected in employment" (Ritzhaupt et al., 2010, p. 422). Competences are the core of every professional success and achievement, regardless of what you have done in life. Defined as such, they are crucial for the work and activities of all individuals in society, including teachers, and are based on goals that are embedded in all subjects (Mirete et al., 2020; Selvi, 2010).

Digital competences are defined as a, set of knowledge, skills, attitudes, abilities and strategies necessary for the quality use of ICT and digital media, with the aim of thoughtful, flexible and safe improvement of teaching and learning and other activities related to the teaching profession in online and offline environment" (Zivlak and Šafranĳ, 2018, p. 3). They can also be broadly defined as the confident, critical and creative use of ICT to achieve goals related to work, employability, learning, leisure, inclusion and participation in society, with direct and precise direction and focus on the ability to safe, critical and creative use and implementation of digital technologies in different phases of the learning process (Mirete et al., 2020; Rizza, 2013). Important components of digital competence are „critical awareness and ability to evaluate data, information and digital content, problem solving and creativity" (Ricardo-Barreto et al., 2020, p. 415). There are various names in the literature, such as digital competences, digital skills, e-competences or e-skills - which are pointed out to be part of digital (Rizza, 2013), which are considered „one of the generic competences that individuals must to rule in modern society" (Duh et al., 2013, p. 334), therefore, the universal and basic need of all citizens for work, life and learning in the „knowledge society" - 21st century skills (Cabero-Almenara et al., 2020, p. 4; Ferrari, 2012). The importance of digital competencies of teachers is especially pointed out by the authors (Banjanin, 2010; Cabero-Almenara et al., 2020; Ferrari, 2012; Matijević and Topolovčan, 2017; Müller & Varga, 2020; Ristic, 2018; Zivlak and Šafranĳ, 2018). In the search for similarities and differences between them and digital literacy, as well as the answer to the previously asked question - whether they can be considered synonymous, we come to the conclusion that digital literacy in its development movement from privilege to the degree of necessity (Miladinović, 2019) , and represents „the ability to properly use and evaluate digital resources, tools and services and their application to lifelong learning processes" (Falloon, 2020, p. 2450). The following is an illustrative example of digital literacy and the elements that make it up.

Figure 2. Seven elements of digital literacy (JISC, 2014).

Media literacy, on the other hand, is a set of views that we actively apply in the use of media to interpret the meaning of the messages we receive (Potter, 2007; Zgrabljic Rotar, 2005). Tjurou (2012, p. 518), considers a media literate person, a person who is, capable of applying critical thinking skills to mass media products and thus, be a more aware and responsible citizen, parent, voter, worker- in a society driven by mass media". It includes the domains of, media-technical knowledge and skills, media-analytical and media-creative abilities in terms of the ability to analyze, evaluate communication and communicating" (Banjanin, 2010, p. 574; Müller & Varga, 2020, p. 9). The question can be asked: Media literacy and media competence of teachers in the era of, mass media"- Need or necessity? When it comes to competencies related to media and multimedia, there are many authors who emphasize them in their works (Duh et al., 2013; Instefjord & Munthe, 2017; Matijević and Topolovčan, 2017; Ristić and Blagdanić, 2017; Šaula and Vukoje, 2012; Vrkić-Dimić, 2013; Witfelt, 2000). *Media literacy and media competence* are important features in the process of individual self-realization in modern media society. Media education, literacy and concrete competence in today's world definitely are becoming an integral feature of a successful teacher.

Figure 3. The relationship between information and media literacy (Cortes & Lau, 2009, p. 28).

Information literacy, on the other hand, refers to the possession of a set of skills that enable an individual to successfully navigate the digital society (Müller & Varga, 2020), and information literate person is the one who knows how to find information, use it, analyze it and value in the right way (Šejtanić, 2018). In order to integrate modern technology into teaching in an efficient and purposeful way, teachers need basic information literacy related to the use of ICT at the user level, in terms of multimedia management, use of search capabilities (Vrkić-Dimić, 2013). Stanisavljević-Petrović (2010, p. 336), indicates that „it is necessary to act in an organized manner on teachers employed in schools to acquire the necessary knowledge and skills in the field of information literacy during their professional development“, and in this regard a new corpus of necessary competencies of teachers is created. ICT competencies are based on „the use of tools and technical equipment to achieve and transfer knowledge“ and include any technology that helps in the production, manipulation, storage, communication and/or dissemination of information“ (Selvi, 2010, p. 172), and their the importance is especially emphasized by (Adelabu & Adu, 2015; Branekova, 2010; Chai et al., 2013; Chen et al., 2017; Feng et al., 2017; Matijević and Topolovčan, 2017; Wambiri & Ndani, 2016), and in this regard, a new corpus of necessary competencies of teachers is being created, which inevitably includes knowledge in the field of using ICT.

We can sense with some certainty that there is an unbreakable link between digital, media and ICT literacy, as well as competences, but the question arises whether these terms can be completely equated and considered synonymous or whether there are fine, nuanced terminological differences between them. The conclusion is that functioning in electronic network contexts, i.e. Today, the ICT context is unavoidable, which is necessarily accompanied by a new dimension of the competence of the teaching personnel and its immanent mentioned literacy, as well as very specific built competencies. The time ahead will certainly show that every day we should attach more and more importance to digital, and with them inevitably and inseparably media and ICT competencies, not only in the field of education, but also in other areas of professional development. Accordingly, digital competencies in the moment we live in, in a time of rule of information and knowledge, are seen as a prerequisite, necessity and necessary condition, but also the right of all citizens to function well in modern society (Erceg and Zoranović, 2020; Rizza, 2013, Šćepanović et al., 2017).

Strategies related to digital competencies of teachers and the use of digital technologies in the process of teaching and learning have been adopted in many European countries (Šćepanović et al., 2017).

Digital competences should be an integral part of the curriculum from the beginning of formal education (Ertmer and Ottenbreit-Leftwich, 2013), because they would inevitably allow the teacher to model the teaching process as a comprehensive cognitive system in which each student would receive timely feedback on his progress. Digital teacher competencies would certainly be key to rationalization of the teaching process (Falloon, 2020; Guzman & Nussbaum, 2009). Ideally, building broad-based digital competence within teacher education programs for the efficient and productive use of digital technologies in schools is an ongoing issue and requires intensified expert efforts in this field, engagement of institutions at all levels, and an interdisciplinary approach.

METHODOLOGY OF RESEARCH

Given the fact that the modern educational process requires a new dimension of a competent expert, the need for a detailed examination of the connection between the growing use of digital media in teaching and the inevitably new roles of teachers, which inevitably bring with them the construction of a whole web of competencies that need to be permanently incorporated, united in their work and connected into one dialectical whole. Having in mind the previous views, the subject of the research is more precisely defined, which reads: Changes in the roles of teachers within the unstoppable scientific and technological progress and the use of modern digital media and the need to build digital competencies.

The aim of the research is to find out in which respect the roles of teachers are qualitatively changing and transforming in accordance with the increasing digitalization in general, including education, and thus the need to build and possess specific digital competencies for efficient use and application of digital technologies in teaching.

CONCLUSION

New times, development of pedagogy, scientific-research work in upbringing and education, the time of strong development of science, technology and informatics, digitalization of all professions and scientific fields, internet connection and very lively exchange of information, etc. have their new needs and requirements. The school system must inevitably adapt to these changes caused by the impact of ICT on the entire primary education, because this fascinating and incomprehensible, „digital world“ is transforming extremely quickly. Thus, the roles of teachers in the teaching process, which is increasingly losing the features of the traditional concept, are becoming more complex and their responsibility for the organization of learning and teaching is increasing and becoming more complicated. All of the above undeniably places demands on the teacher to master new skills and competencies.

The complexity and stratification of the topic required to consider and include numerous phenomena, related concepts that are directly and causally related to ICT, multimedia in teaching, digital technologies, digital literacy and digital competencies that are considered one of the generic competencies, which individuals must master in modern society, and refer to some of the skills that can be found in the literature under the name, „21st century skills“.

Possessing the ability to apply ICT in order to improve the quality of learning, the ability to search, access, evaluate, store, use and exchange digital information via the Internet, the ability to adapt, create, apply digital content for teaching and learning, ability to create ethical and safe conditions for digital communication in the online environment, ability to create, organize and present information in a multimedia way in teaching certain subjects, ability to harmonize their own practice with innovations in education, as well as developing visual and media literacy in their students, are just some of the many and varied competencies necessary for teachers in this field.

In the paper itself, through a unique and comprehensive analysis of relevant professional literature, numerous competencies in the field of ICT, application of multimedia and digital technologies in teaching are defined and explained. It is precisely in the information and „knowledge society“ that all the listed phenomena and creations of modern civilization are necessary as a kind of *condicio sine qua non* for the efficient quality of life of every citizen, and thus, inevitably teachers, and their representation and adequate use in the teaching process, dare we say, should not only be desirable but become a necessity and not just an ideal of modern times.

REFERENCES

- Adelabu, O. A. & Adu, E. O. (2015). An Investigation into Teacher's Competence on Information Communication and Technologies (ICT) and Availability of E-Learning Resources in the Teaching of Mathematics in Secondary Schools. In: S. Carliner, C. Fulford & N. Ostaszewski (eds.), *Proceedings of EdMedia 2015 World Conference on Educational Media and Technology* (882-889). Montreal, Quebec, Canada: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Andevski, M. i Arsenijević, J. (2012). Kompetencije zaposlenih u obrazovanju. *Istraživanja upedagogiji*, 2 (1), 29-50.
- Banjanin, M. (2010). Informaciono-komunikaciono-naučna (ICS) infrastruktura i nove nastavničke kompetencije. *Godišnjak SANU*, 563-578.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Branekova, D. (2010). Information-communicative competence in teachers qualification. *Trakia Journal of Sciences*, 8 (3), 369-372.
- Cabero-Almenara, J., Gutiérrez-Castillo, J., Palacios-Rodríguez, A. & Barroso-Osuna, J. (2020). Development of the Teacher Digital Competence Validation of DigCompEdu Check-In Questionnaire in the University Context of Andalusia (Spain). *Sustainability*, 12 (6094), 1-14.
- Chai, C. S., Koh, J. H. L., & Tsai, C. C. (2013). A Review of Technological Pedagogical Content Knowledge. *Educational Technology and Society*, 16 (2), 31-51.
- Chen, F., Gorbunova, N. V. & Masalimova, A. R. (2017). Formation of ICT - Competence of future University school teachers. *EURASIA - Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13 (8), 4765-4777.
- Cortes, J. & Lau, J. (2009). Information Skills: Conceptual Convergence between Information and Communication Sciences. *Comunicar Journal: Mapping media education policies in the world: visions, programmes, challenges*, 32 (16), 25-39.
- De Zan, I. (2001). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Duh, M., Bratina, T. i Krašna, M. (2013). Kompetencije učitelja u osnovnim školama za pripremu materijala za multimedijisko učenje. *Informatol*, 46, 333-342.

Erceg, V. i Zoranović, T. (2020). Required competencies for successful digital transformation. *Ekonomika*, 66 (3), 47-54.

Ertmer, P. A. & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2013). Removing obstacles to the pedagogical changes required by Jonassen's vision of authentic technology-enabled learning. *Computers and Education*, 64 (1), 175-182.

Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. *Education Technology Research Development*, 68, 2449-2472.

Feng, C. S., Gorbunova, N. V., Masalimova, A. R. & Bírová, J. (2017). Formation of ICT Competence of Future University School Teachers. *EURASIA Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13 (8), 4765-4777.

Ferrari, A. (2012). *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. Institute for Prospective Technological Studies, European Commission Joint Research Centre.

Foa, M. (2017). *Gospodari medija*. Beograd: Clio.

Guzman, A. & Nussbaum, M. (2009). Teaching competencies for technology integration in the classroom. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25 (5), 453-469.

Hwang, G. J. & Tsai, C. C. (2011). Research trends in mobile and ubiquitous learning: A review of publications in selected journals from 2001 to 2010. *British Journal of Educational Technology*, 42 (4), 65-70.

Instefjord, E. J. & Munthe, E. (2017). Educating digitally competent teachers: A study of integration of professional digital competence in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 67, 37-45.

Jarvenpaa, S. L. & Lang, K. R. (2005). Managing the paradoxes of mobile technology. *Information systems management*, 22 (4), 7-23.

JISC (2014). *Developing digital literacies*. Retrieved 02.12.2021. from World Wide Web <https://www.jisc.ac.uk/guides/developing-digital-literacies>

Lipovac, D. (2017). *Metodika elementarne nastave matematike 1*. Kragujevac: Atos.

Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017). *Multimedijska Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga; Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Miladinović, S. (2019). Digitalna pismenost: Od privilegije do nužnosti. U: Đ. Kutlača, A. Kostić, D. Prlja i R. Zelenović (ur.), *Prvi naučno - stručni skup, primena digitalizacije u kulturi i nauci* (61-76). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti – audiovizuelni arhivi centar za digitalizaciju SANU; Beograd: Institut za uporedno pravo.

Mirete, A. B., Maquilón, J. J., Mirete, L. & Rodríguez, R. A. (2020). Digital Competence and University Teachers' Conceptions about Teaching: A Structural Causal Model. *Sustainability*, 12 (4842), 1-13.

Müller, M. & Varga, M. A. (2020). Digital competences of teachers and associates at higher educational institutions in the Republic of Croatia. *Informatol*, 53 (1-2), 8-23.

Nadrljanski, M., Nadrljanski, Đ. i Bilić, M. (2007). Digitalni mediji u obrazovanju. U: S. Seljan i H. Stančić (ur.), *Zbornik radova sa prve međunarodne znanstvene konferencije „The Future of Information Sciences (INFuture2007): Digital Information and Heritage“* (527-537). Zagreb: Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Nadrljanski, Đ. (2000). *Obrazovni softver- hipermedijalni sistemi*. Zrenjanin: Tehnički fakultet, Mihajlo Pupin“, Univerzitet u Novom Sadu.

- Nikolić, I., Bandur, V. i Martinović, D. (2020). Uloge nastavnika u školi digitalnog doba. *Sociološki pregled*, 54 (1), 88-103.
- Potter, Đ. V. (2007). *Medijska pismenost*. Beograd: CLIO.
- Ricardo-Barreto, C., Jabba Molinares, D., Llinás, H, Peña Santodomingo, J., Astorga Acevedo, C., Acevedo Rodríguez, P., Baloco Navarro, C. & Villarreal Villa, S. (2020). Trends in using ICT resources by professors in HEIs (Higher Education Institutions). *Journal of Information Technology Education: Research*, 19, 395-425.
- Ristić, M. (2018). *Digitalne kompetencije nastavnika i saradnika*. XXIV Skup Trendovi Razvoja: „Digitalizacija visokog obrazovanja”, Kopaonik, 21-23. 02. 2018 (1-4).
- Ristić, M. i Blagdanić, S. (2017). Nove perspektive u obrazovanju- vanučionička nastava u digitalnom okruženju. *Inovacije u nastavi*, 30 (2), 1-14.
- Ritzhaupt, A., Martin, F. & Daniels, K. (2010). Multimedia Competencies for an Educational Technologist: A Survey of Professionals and Job Announcement Analysis. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 19 (4), 421-449.
- Rizza, C. (2013). Digital competencies. In: A. C. Michalos (eds.), *Encyclopedia of Quality of Life Research* (1-6). Berlin/Heidelberg: Springer Science+Business Media Dordrecht.
- Selvi, K. (2010). Teachers' Competencies. *International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, 7 (1), 167-175.
- Smol, G. i Vorgan, G. (2011). *Internet mozak- kako digitalna civilizacija oblikuje mozgove naše dece*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Stanisavljević-Petrović, Z. (2010). Promene u školskom kontekstu i mediji. U: B. Stevanović, A. Kostić i Lj. Mitrović (ur.), *Mediji i kultura mira na Balkanu- Zbornik radova* (329-341). Niš: Filozofski fakultet.
- Šaula, S. i Vukoje, J. (2012). *Savremene nastavne metode u funkciji multimedijalne nastave matematike*. IV međunarodni naučno-stručni skup Informacione tehnologije za elektronsko obrazovanje ITeO 2012, Banja Luka, 28-29. septembar 2012 (139-146).
- Šćepanović, D., Marjanović, U., Korać, I. i Stefanović, D. (2017). *Digitalne kompetencije univerzitetskih nastavnika*. XXIII Skup- Trendovi razvoja: „Položaj visokog obrazovanja i nauke u Srbiji”, Zlatibor, 22. - 24. 02. 2017 (1-4).
- Šejtanić, S. (2018). Digitalne kompetencije nastavnika razredne nastave. U: M. Dželilović (ur.), *Zbornik radova sa druge međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju “(554-565)*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
- Tjurou, Dž. (2012). *Mediji danas- Uvod u masovne komunikacije*. Beograd: Clio.
- Vajdijanatan, S. (2018). *Antidruštvene mreže- kako nas Fejsbuk razdvaja i podriva demokratiju*. Beograd: Clio.
- Vrkić-Dimić, J. (2013). Kompetencije učenika i nastavnika za 21. Stoljeće. *Acta Iadertina*, 10, 49-60.
- Wambiri, G. & Ndani, M. N. (2016). Kenya University school teachers' Preparation in ICT Teaching: Teacher Beliefs, Attitudes, Self-Efficacy, Computer Competence and Age. *African Journal of Teacher Education*, 5, 49-55.
- Witfelt, C. (2000). Educational Multimedia and Teacher's Needs For New Competencies: A Study Of Compulsory School Teacher's Need For Competence To Use Educational Multimedia. *EMI (Education Media International)- Euro Education*, 37 (4), 235-241.

Zgrabljic Rotar, N. (2005). *Medijska pismenost i civilno društvo*. Sarajevo: Media centar.

Zivlak, J. i Šafran, J. (2018). *Kompetencije nastavnika u digitalnom dobu*. XXIV Skup – Trendovi razvoja: „Digitalizacija visokog obrazovanja“, Kopaonik, 21-23. 02. 2018 (1-3).

**THE EVOLUTION OF EDUCATIONAL PRACTICES THROUGH THE USE OF
DISRUPTIVE DIGITAL TECHNOLOGY: MOVEMENT FROM EDUCATION 1.0
TO EDUCATION 4.0**

Jamal Eddine Rafiq

Laboratory of Information Technology and Modeling (LITM), Hassan II University

Abdel Ali Zakrani

Laboratory of Information Technology and Modeling (LITM), Hassan II University

Abstract

Innovation in schools doesn't escape the general movement of modernism in our society. Especially with the integration of information and communication technologies for education (ICTE), the technological tool and the digital product have become first level didactic tools in education and teaching. But with the covid-19 pandemic, the rate of use of innovative digital technology in student learning has increased a lot as the educational system worldwide has become forced to turn to distance learning or hybrid learning. This has forced teachers to explore new methods of teaching and learning, especially through online channels. This has made it much more difficult to monitor the learning progress of university students on the one hand. On the other hand, it made us think about the question "How are educational practices evolving with the evolution of disruptive digital technology?"

As we all know, information technologies have never stopped evolving. And they have already, and will continue to have a considerable and unprecedented influence on all sectors, and in particular the teaching and learning sector. Through this article, we present an overview of the evolution of educational practices through the use of disruptive digital technologies from Education 1.0 to Education 4.0.

Keywords: Education 4.0., technologi, particular

**DESIGN PARAMETER OPTIMIZATION BY USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE
IS A WAY FORWARD TOWARDS SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT IN
NEW ENERGY PARADIGM IN PAKISTAN**

Rummana Khan Sherwani

National University of Science and Technology, School of Civil Engineering and Environmental Sciences, National Institute of Transportation, Department of Urban and Regional planning, H-12, Islamabad, Pakistan and Assistant Professor, School of Architecture and Planning, University of Management and Technology

Assist. Prof. Dr. Abdul-Waheed

National Institute of Transportation, Department of Urban and Regional planning, National University of Science and Technology

Prof. Dr. Saima Gulzar

School of Architecture and Planning, University of Management and Technology

ABSTRACT

The built environment and all living organism in the earth has to rely upon the changing rhythms of climate, especially Pakistan, which is currently being affected by global warming cycle. At the brim of 21st century almost 70 percent global population is expected to be urbanized especially in developing countries. The main challenge for the city organizers is to control pollution and energy consumption by creating novel ways to enhance the energy efficiency. Cities are going to be the prime cause of resource consumption, societal challenges and ecological effects. Fundamental assets of traditional residential architecture in building design rest in the adaptation of passive design measures which enlists a building designed according to it as a sustainable structure and leads the strategy towards net zero energy houses transformation. Using high performance energy efficient parameters in consumption and design strategies without compromising the environment, result in overall reduction of annual energy consumption. Buildings behave as an agent in the overall urban infrastructure, consumption, production and buffering different energy forms for achieving optimal functioning both at individual and neighborhood level. Artificial intelligent Neural networks and algorithms can be used for optimization of design parameters for net zero energy house which leads towards sustainable urban development collectively in this new energy paradigm. Results of Multiple building analysis like, daylight, thermal performance, Co₂ emissions and energy efficiency performance by different simulation software through building modelling make the task easier in the finalization of parametric design calculation and selection. This paper investigates different types of Artificial Intelligent approaches and tells us how they can be utilized in linking together these simulation analyses in building modelling, designing and developing algorithms for neural networks in the parametric optimization for net zero energy building design. A way forward for attaining sustainable development goals in the context of Pakistan.

Keywords: Multiple, consumption, efficient, energy

INTRODUCTION

The interaction of buildings and global warming and the global warming impacts on building's energy consumption are interrelated and has become an issue worldwide. Both existing & new buildings performance, incorporation of sustainable design parameters and the built environment are affected by the warming climate (Arson, 1998), (Roaf, 2007). In OECD countries building are responsible for consuming 25%-40% of total energy usage is 40-45% of total energy consumption by buildings in Europe (Huovila.P, 2007). The total energy consumption in US is 36% as reported by the green building council, out of which 65% of the electricity consumption generates 30% of green-house gas emissions (LEED). There for potentially building sector is the largest single domain need to be addressed for improvement in energy efficiency. Water and energy consumption in residential sector is highest worldwide which increases annually (Kyun, 2020), (Statistics Korea, 2010).

Therefore it is need of the hour to work for energy conscious design both in buildings and neighborhood level. The incorporation of passive design parameters being considered since centuries at both scales i: e (A house and a neighborhood) from start till end, is becoming imposition to avoid aggravation of global warming danger and energy demands and result in the development of sustainable built environment.

As Pakistan is fronting dramatic impacts of climate change and have been facing swear problems in energy demand and shortage in supply due to ever increasing population and urbanization. Therefore the energy consumption is more than its production. Shortage in electricity, rising power demands, lowering down the natural gas reserves resulted in its supply shortage, deteriorating infrastructures and inadequate generation and transmission capacity in electricity have led to frequent blackouts not only in rural areas but also in urban and industrial areas of Pakistan. It is expected that the total energy demands in Pakistan will be increasing from (4%- 6.1%) with the upsurge in annual economic growth rate in Electricity, Natural Gas, Oil and Coal. Over 40% of Pakistan total electricity consumption is ascribed to the built environment. Housing sector is contributing 40-45% overall energy demand in the country, in which Lighting and air-conditioning are contributing to its maximum electricity consumption in housing sector in Pakistan. Gas and electricity are the major source of energy in almost majority of the households. Increasing trends in the energy prices, has turn the consumption cost of electricity risen to many folds. This rising energy consumption and ultimately the energy demand in the residential sector of the country attributing to the energy efficient house design. It has become even more critical issue to design a building with minimum environmental impacts and high energy efficiency.

Use of renewable energy technologies, building materials, energy efficient equipment and efficient systems have revolutionized the energy performances in the overall building in the world of Housing.

Thus, integrating both optimization algorithm and passive design parametric system with these simulation tools could be considered as a generative design method that could overcome this situation.

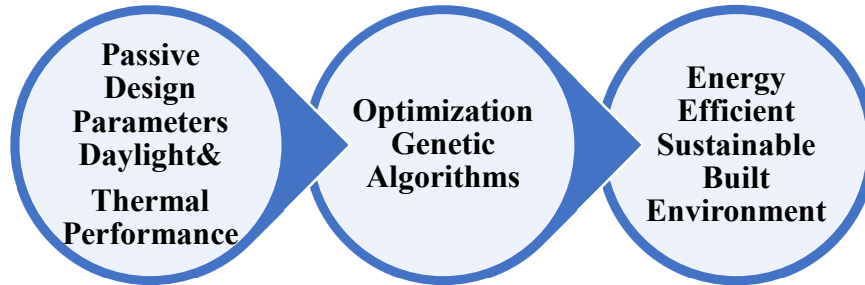
LITERATURE REVIEW

Energy consumption modelling has been applied to residential building since several years. Top down to bottom-up approach of energy consumption modelling has been divided by Swan at national and regional level modeling (Swan, L. G, Ugursal, V. I., 2009). An annual energy consumed by households was modeled by Hirst in the US depending upon the technological elements and econometric components (Hirst, Lin, & Cope, 1977), (Hirst, 1978). On top of the traditional studies Haas has established an economical housing energy consumption model based on traditional rising price phenomenon historically (Haas, R, Schipper, L, 1998).

The bottom-up approach is being utilized in our research for assessing the energy consumption of each house to the total national energy use. The Statistical Method and Engineering Method are the two sub categories of the microscopic model (Aydinalp-Koksal, M., Ugursal, V.I, 2008). Regression analysis is the base of Statistical Model which uses several indicators for analyzing energy consumption model same as Artificial Neural Network and Conditional Demand Analysis. (Parti & Parti, 1980). Annual Energy usage is mainly considered in energy models for any building via regression and simulation techniques (Duda, Hart, & Stork, 1995.) (Wong, Wan, & Lam, 2010) Time series and Regression based statistical approaches are understandable and estimation process relative to it is quite simple and systematic (Lam, J.C., Li, D.H., 1998) , (Li, Wong, & Cheung, 2008) . It also determines the interconnectedness of all the related parameters relying on quantifiable data from the subjective fundamentals.

There are report of interconnectedness of socio-economic factors, energy consumption and different house design variables, to sum up the prominent features of the models in different precedent studies. Applying socioeconomic features subject severe limitations in order to seek the reflectance of socioeconomic factors is a process reliant upon deriving quantifiable statistics from particular fundamentals.

Developing countries like Pakistan are working hard to achieve sustainability. Thermal comfort is being achieved through mechanical ways. The increased energy demands in the country result in power shortage and energy breakdown. Habits and cultural rituals are seems to be finished with the frequent indoors activities adaptation which disconnects inhabitants from external activities with the frequent use of heaters in winters and air-conditioners in summers (Hosey, L, 2012). Present Housing issues and problems in Pakistan can be resolved by the traditional residential architecture of the city. Environmental performance, cost, energy efficiency and carbon emissions determines the sustainability factors both at functional and aesthetic level and we should consider all the three levels of framework, Archetypal, typological and functional levels to get sustainable built environment (Coates, G.J, 2014).

Figure:1

Methodology of the study sets path to be followed to achieve the objectives. Comprehensive Literature Review, primary and Secondary Data Collection is a means of obtaining pragmatic results regarding different aspects. However, people’s opinion is also incorporated in the research for Data Analysis, Interpretation, Proposals & Recommendations.

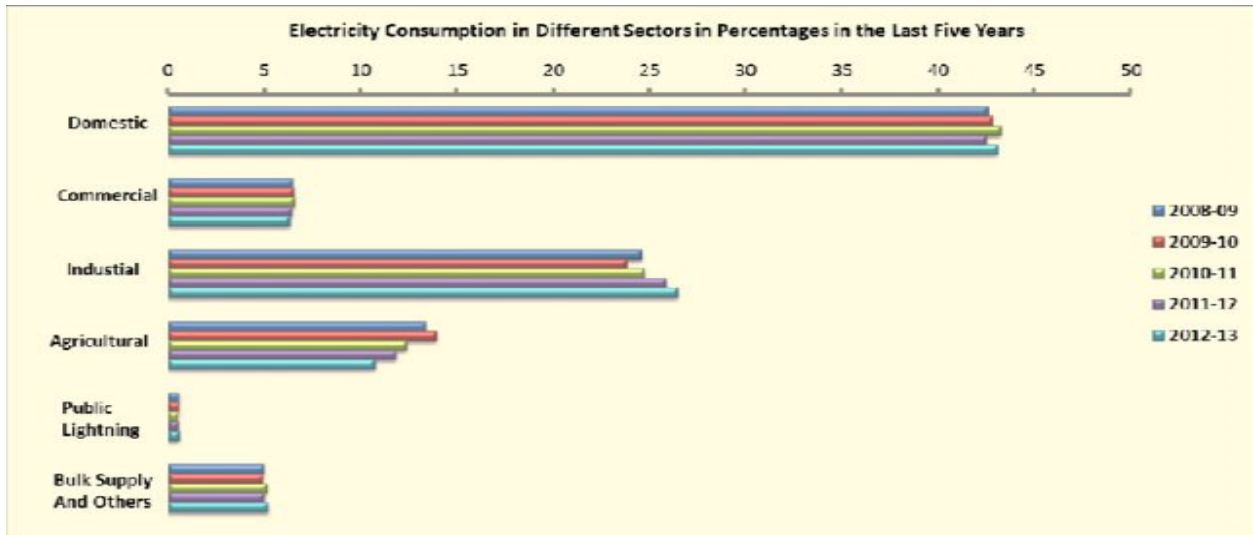
Assessment of Pakistan's electricity

Where We Are ?	Where We Want to Be ?	How To Get There ?
<ul style="list-style-type: none"> • Non Renewable Energy Sources • Active Means of Heating & cooling • Unsustainable, Expensive Housing • Poor Building Regulations • Major Line Losses • Expensive Energy Consumption • Huge Carbon Emission, Global warming & Climate Change • T & D Losses • Poor Management & Governance 	<ul style="list-style-type: none"> • Renewable energy Resources • Passive means of Heating and cooling • Sustainable Economical Housing • Formulation of Sustainable Building and energy Codes • Emission Reduction • Energy Conservation • Cheap energy Consumption • Zero Carbon Emission, Green and Sustainable Environment • Reduction in T & D Losses • Good Governance 	<ul style="list-style-type: none"> • Developing & Implimenting Strtegies for Renewable Energy Resource Use • Formulating Subsidies & Long Term & Short term Loans Schemes for establishing Renewable energy SetUps • Implimentations of Building Byelaws and Sustainable building Codes • Policies Formulation for Implimenting Sustuainable Development goals • Energy Efficient house Design and scientific Modeling for Sustainable Buit Envirinment • Efficinet Management and Good Governance

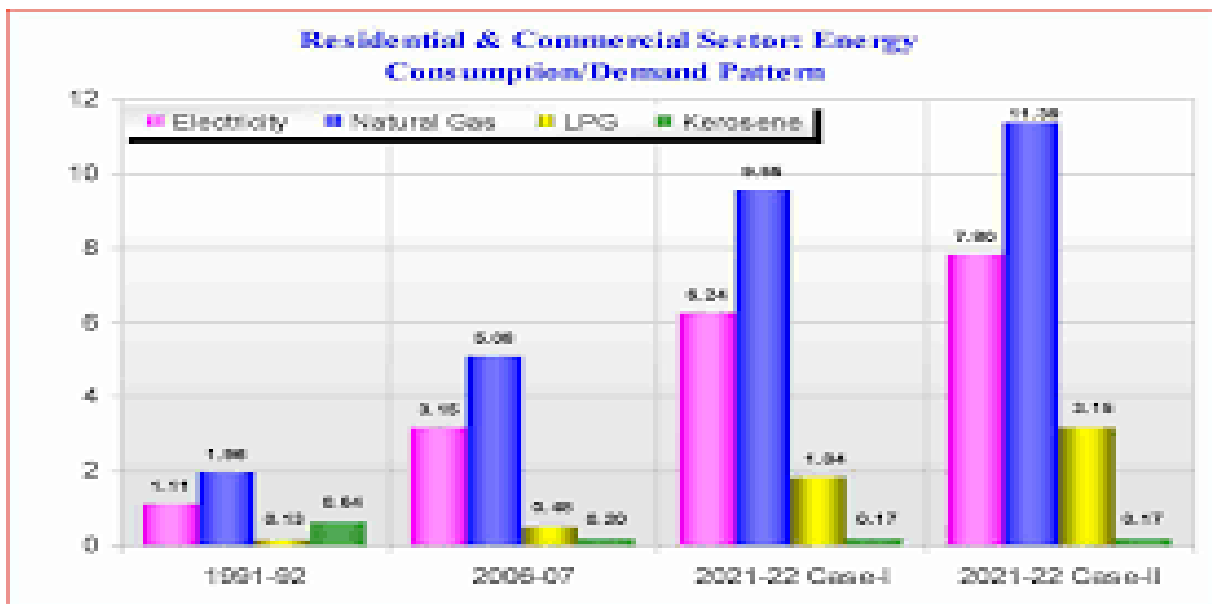
Figure:2
Source: Researcher

Electricity Consumption in different Sectors in Pakistan

The major sector of consumption as precedent by the world energy consumption sector is housing in Pakistan. The second and third largest energy consumption sector is Industrial and Agriculture. Commercial and Public Lighting sectors are the least consumption sectors in Pakistan.

Figure:3 Source: (Gussan Maaz Mufti^{1*}, Mohsin Jamil, Muddasar Nawaz etall, 2016)

Figure 4. Energy consumption by different sectors in Pakistan. (Gussan Maaz Mufti^{1*}, Mohsin Jamil, Muddasar Nawaz etall, 2016)

The LEED guidelines for the building orientation and daylighting ensures that the North and South facing windows should be of 50% more area than the windows in the East and West (LEED for homes rating system, 2008.).

DAY LIGHT SIMMULATION ANALYSIS

There has been a growing trend in buildings lit by day light during some last years. Irrespective of aesthetic, visual and spatial characteristics, daylight plays an important role to minimize the artificial energy use. Because of this reason during the design phase calculations of daylight are helpful for predicting daylight levels in the buildings. Now a day different daylight analysis software are available in the market which are being used by different professionals for the calculation of solar light available within the building.

Introduction of LUX

LUX is the measure of illuminance of light intensity. It is the SI derived unit, measure of luminous flux per unit area, which is one lumen per square meter, perceived by the human eye hitting the surface. A visible portion of light measured in lumens. Brighter the surface having more lumen it is.

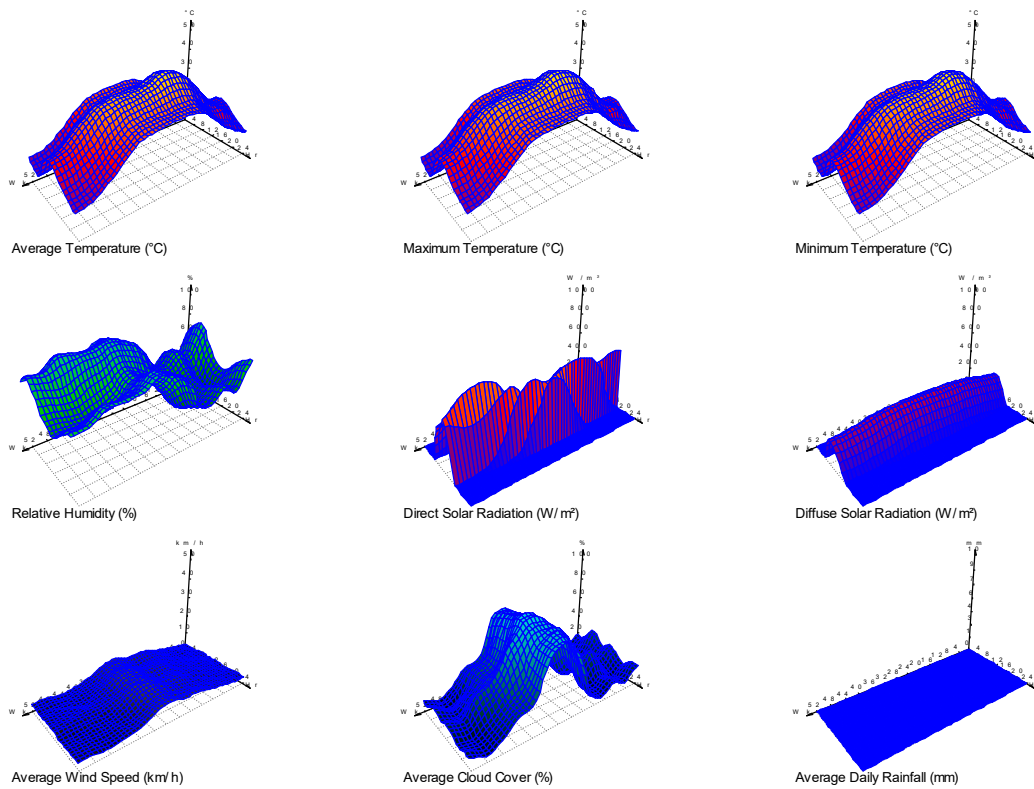
LUX= lumen/m²

The luminous value depends upon the angle of the incident radiation, intensity of light and the surface area on which the light strike and disperse over the area.

Daylight Analysis

Introducing new and effective day light measuring strategies has become necessary step for measuring sustainability of any Building. A well-designed building not only provide a comfortable living environment in case of luminous but also save energy and provides healthy living environment for the occupants of the building.

Daylight factor calculation depends mainly on the location of the building where it actually exists actually. For this reason, we have to make sure about the availability of weather file of the respective area.

Figure 5: Climate Summary

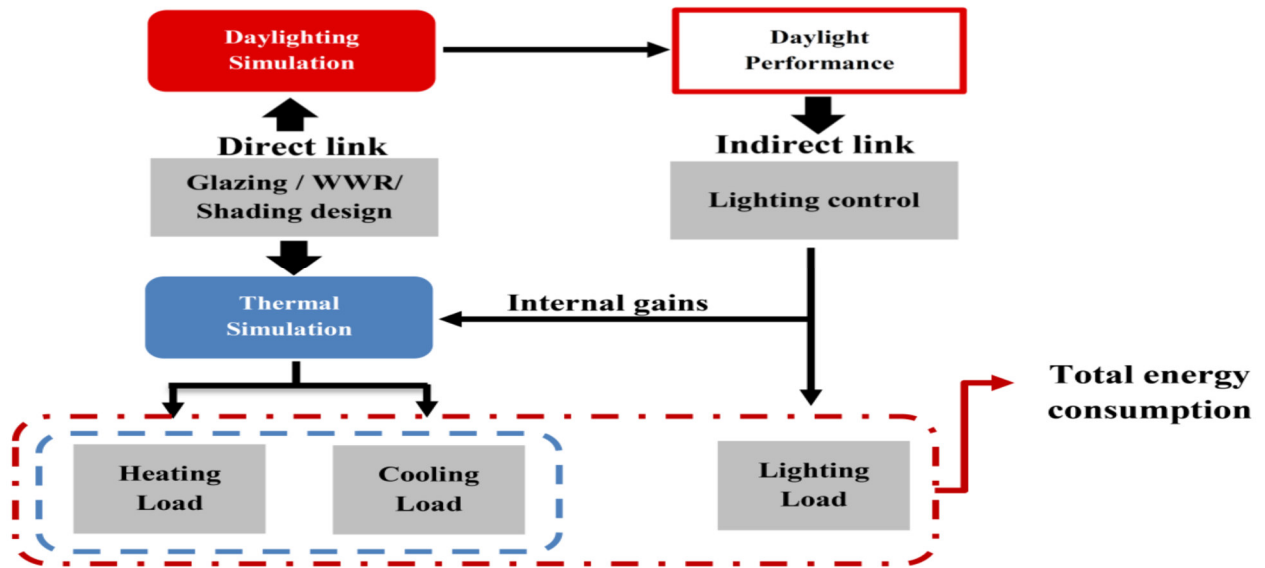
Thermal Comfort

The acceptable thermal room comfort is defined as a level where 80% of all persons staying in the space are comfortable (BS EN ISO, 1997). Design builder is used for the thermal comfort calculations.

Energy-saving Potential

Cognizant structural plans that coordinate sunshine techniques could accomplish critical energy utilization straightforwardly by decreasing the counterfeit lighting loads and in a roundabout way by changing the cooling and warming heaps of the structures.

N.C. (Ruck 2006) revealed that utilizing progressed daylighting frameworks could profoundly expand the energy saving possibilities when contrasted with regular structures frameworks.

Figure: 6 Integrated daylight and thermal simulation methodology

The “ECO mileage city” dealt with the issues of climate change, including every household type and public participation to conserve for the resources for reducing GHG and carbon emissions (Government, 2021). Mostly the estimation modelling depends upon the resource consumption behavior rather than the estimation of demand.

Proposed Estimated Model

Artificial neural Network (ANN) is adopted in this research work for energy consumption estimation to verify different design parameters as an input dataset, which is accomplished of analyzing complicated nonlinear pattern by careful factors identification.

Artificial Neural Network Architecture (ANN) (Multilayer Perceptron)

Custom architecture selection gives you expert control over the hidden and output layers and can be most useful when you know in advance what architecture you want or when you need to tweak the results of the Automatic architecture selection.

Hidden Layers

The hidden layer contains unobservable network nodes (units). Each hidden unit is a function of the weighted sum of the inputs. The function is the activation function, and the values of the weights are determined by the estimation algorithm. If the network contains a second hidden layer, each hidden unit in the second layer is a function of the weighted sum of the units in the first hidden layer. The same activation function is used in both layers.

Rescaling of Scale Dependent Variables

These controls are available only if at least one scale-dependent variable has been selected. **Standardized, Normalized, Adjusted Normalized and None.** Scoring is the transformation process of applying weights as a predictive model to a numeric data set applied to a given sets of fields called variables.

It is a learning process in which useful information is extracted concerning real phenomenon for non-linear energy use patterns with the help of ANN by optimization of weight value and the outcome could be established for energy consumption magnitude prediction.

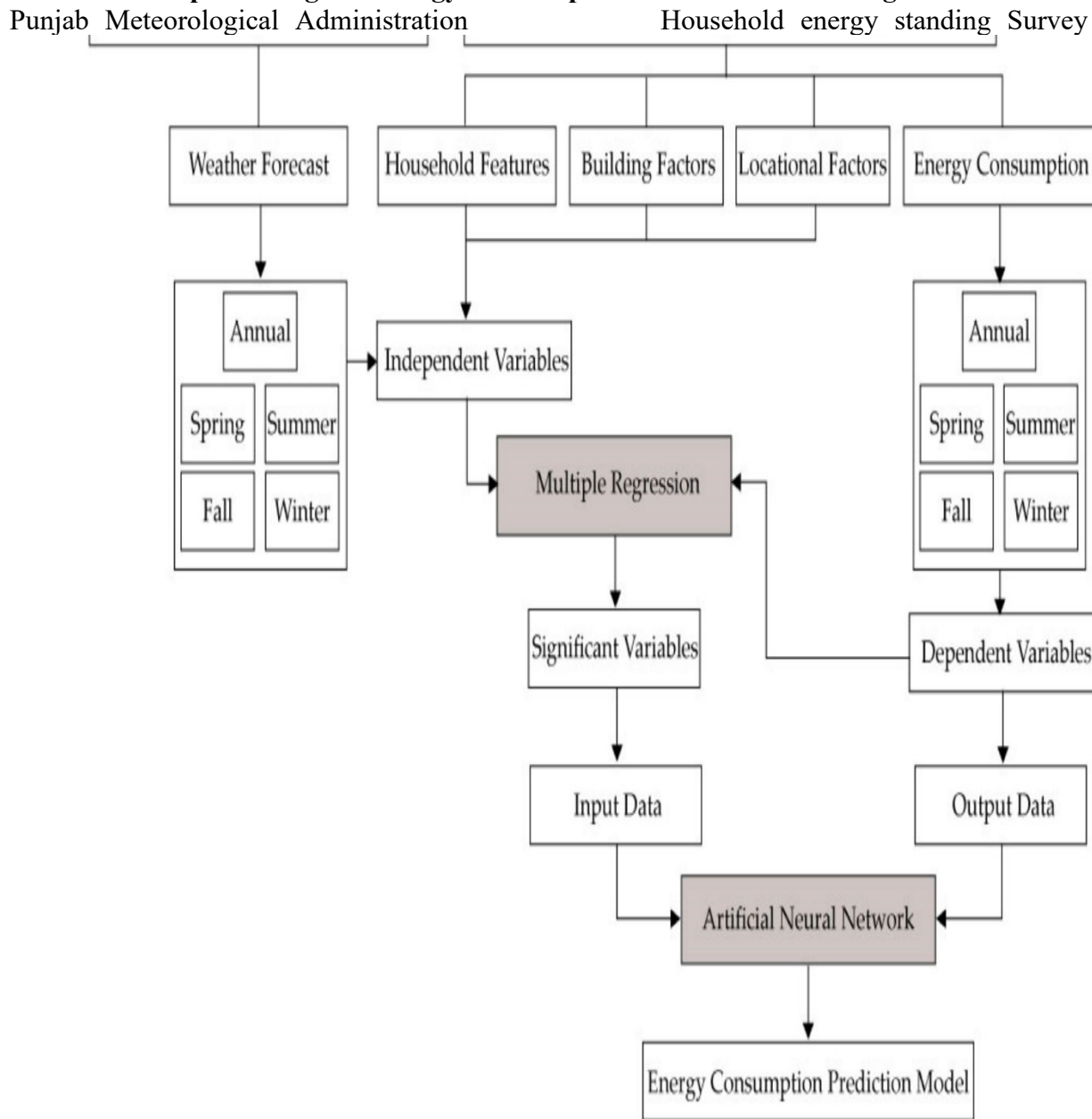
Affective study indicators for energy

Four hundred houses will be selected as a sample size case study, either dependent or independent variables for determining the energy demand, Thermal comfort, sustainability and day lighting in different type of houses in the two cities of the Punjab province in Pakistan, through primary and secondary survey

The types of heating and cooling (Choi, Cho, & Kim, 2012). Location of each city and the unit cost of gas & electricity in the relevant cities is also included in the geometric factors along with the size, form and shape of both the mandatory spaces and all of area of the house also. Uniform price per unit is adopted for both the cities. Climatic Condition factors include cooling degrees-days, heating degrees days, humidity, month of the years, average monthly dry bulb temperature can be included in climatic condition factors, included total of almost 20 selected indicators. A correlation analysis between energy consumption and each indicator followed by the regression analysis between each indicator can be performed and an equation can be used for further execution (Benesty, J.; Chen, J.; Huang, Y.; Cohen, I, 2009).

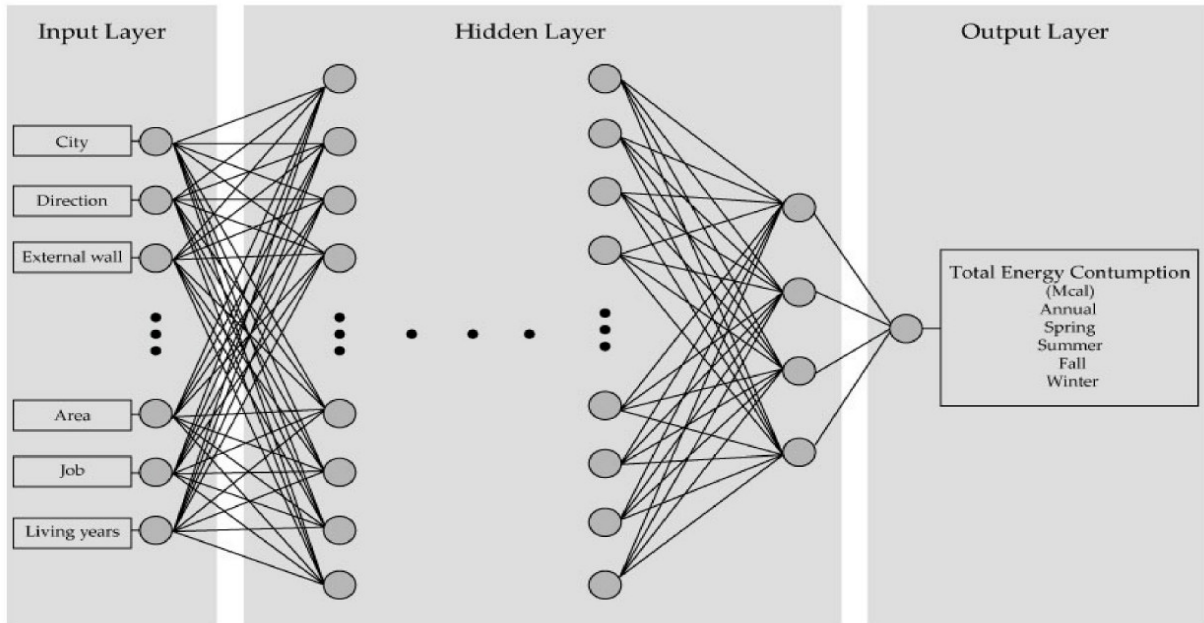
Experimental and theoretical methods can be used for the calculation of hidden layers. Duda recommended that the quantity of training points should be greater than the weights given in the network. Where total number of model parameter consist of input layer with some number of neuron, a hidden layer with some hidden neurons and an output layer with some numbers of output neurons (Duda, R.O.; Hart, P.E.; Stork, D.G, 1995).

Flow Chart Representing the Energy Consumption Prediction Modelling

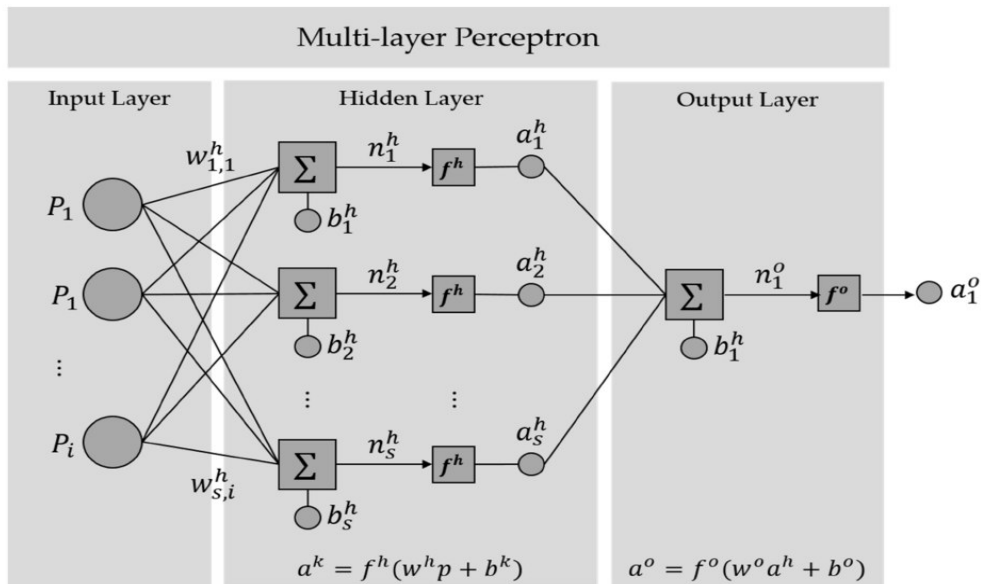
Figure:7

Structure of the Energy Consumption Prediction Modeling

Figure:8 Structure of a seasonal energy prediction model

$$n_k^h = \sum_{j=1}^R w_{kj}^h p_j + b_{k'}^h, k = 1 \text{ to } S.$$

Figure:9 Artificial Neural network (ANN) Model

Integrating Daylight and Thermal Performance Simulation Tools

Performance simulation tools can be divided into two parts, graphical user interface and simulation engine in general. The actual simulation process is conducted in simulation engine as a hidden process of the input data and the results are portrayed in a graphical interface in a sophisticated user platform as an output data.

Radiance, DAYSIM and ECOTECT are popular and validated daylight analysis simulation engines. Results of Daysim, Ecotect, Energy Plus, Design Builder, GIS are used in final prediction modelling for providing analyzed parameters in Artificial Neural Network.

Conclusions

The overall objective of the study is to enhance the energy efficiency in an architectural design solution way which will ultimately increase the penetration of light, reduce overheating during summers and provide thermal comforts in winter season, reduce glare, reduce the impacts of seasonal and weather based concerns through aesthetics and harmonious way in overall design scheme of any structure. The analysis provides comprehensive ways to estimate the wide range of design substitutes in innovative manners, The solutions of different methods used in analysis and to the subjective matters of urban planning and architectural excellence. The illuminous level with in the building overall results good and between the appropriate level of 300 Lux during summers and winter but there is a need of extra lighting in the zones where windows are facing towards north. We can do this by changing the window size and increasing the source of artificial lighting in the zone. We studied the Factors that affect the energy consumption behavior, on the basis of which we will propose an estimation model for energy consumption. Significant indicators are determined during the research based upon multi-layer perceptron Neural network. Quantifiable Energy saving guidelines are provided in the model to incorporate in urban planning efforts for mass housing projects at different socioeconomic neighborhood scales i: e (Regional, National, Residential and district level). The prediction model explores the appropriate parameters as variables and replace the redundant dataset by using ANN which are conventional in practice to estimate the energy consumption, which will definitely be helpful in reducing abnormal climate change and dynamical control of global warming on larger scale.

References

- . Hirst, E. A.-7. (1978). A model of residential energy use. *Simulation*, 30, 69–74.
- . O’Neal, D.L, Hirst. E. (1980). An energy use model of the residential sector. *IEEE Trans. Syst. Man Cybern*, 10, 749–755.
- Amjady, N., & Keynia, F. (2011). A new neural network approach to short term load forecasting of electrical power systems. *Energies*, 488–503.
- Arson, D. (1998). *The New Natural House Book*. NY: Fireside.
- Aydinalp-Koksal, M., Ugursal, V.I. (2008). Comparison of neural network, conditional demand analysis, and engineering approaches for modeling end-use energy consumption in the residential sector. *Appl. Energy* , 85, 271–296.
- Benesty, J.; Chen, J.; Huang, Y.; Cohen, I. (2009). *Pearson Correlation Coefficien*. In *Noise Reduction in Speech Processing*. Berlin-Heidelberg, Berlin, Germany: Springer.
- Choi, I., Cho, S., & Kim, J. (2012). Energy consumption characteristics of high-rise apartment buildings according to building shape and mixed use development. *Energy Build*, 46, 123–131.
- Coates.G.J. (2014). *Deep beauty, toward a sustainable and life enhancing architecture of place*. kansas state University, Department of Architecture, Manhattan, KS.
- Dhabi, E. s. (2008). *Design guidelines for new residential and commercial buildings*. Abu Dhabi: Emirate of Abu Dhabi.
- Diamond, R. (1995). Energy savings rise high in multifamily buildings. *Home Energy magazine*.

Duda, R., Hart, P., & Stork, D. (1995.). Multilayer Neural Networks. In *Pattern Classification and Scene Analysis* (2nd ed.). New York, NY, USA: Wiley.

Duda, R.O.; Hart, P.E.; Stork, D.G. (1995). Multilayer Neural Networks. In *Pattern Classification and Scene Analysis* (2nd ed.). New York, NY, USA: Wiley.

Eberhart, R.C.; Shi, Y. (2007). *Neural Network Concepts and Paradigms*. In *Computational Intelligence: Concepts to Implementations*. Burlington, MA, USA: Morgan Kaufmann.

Government, S. (2021, 2 23). City of Seoul. Retrieved from Eco-Milage: <http://ecomileage.seoul.go.kr>

Gussan Maaz Muftil*, Mohsin Jamil, Muddasar Nawaz etall. (2016). Evaluating the Issues and Challenges in Context of the Energy Crisis of Pakistan. *Indian Journal of Science and Technology*, 9(36). doi:10.17485/ijst/2016/v9i36/102146

Haas. R, Schipper. L. (1998). Residential energy demand in OECD-countries and the role of irreversible. *Energy Econ*, 20, 21–442.

Hagan, M.T.; Demuth, H.B.; Beale, M.H. (1996). *Neuron Model and Network Architectures*. In *Neural Network Design*. University of Colorado, University of Colorado. USA: Boulder, CO.

Hirst, E., Lin, W., & Cope, J. (1977). A residential energy use model sensitive to demographic, economic and technological factors. *Q. Rev. Econ. Financ*, 17, 7–22.

Hong, T.; Koo, C.; Part, S. (2012). A decision support model for improving a multi-family housing complex based on CO2 emission from gas energy consumption. *Build. Environ*, 52, 142–151.

Hosey.L. (2012). *The Shape of Green*. Island Press.

Hsu, K., Gupta, H., & Sorooshian, S. (1995). Artificial neural network modeling of the rainfall-runoff process. *Water Resour. Res*, 31, 2517–2530.

Huovila.P. (2007). *Buildings and Climate Change: Status, Challenges, and Opportunities*; Nairobi, Kenya: United Nations Environment Programme.

Kandanand, K. (2011). Forecasting electricity demand in Thailand with an artificial neural network approach. *Energies*, 4, 1246–1257.

Kapanova, K.J, Dimov, I, Sellier, J.M. (2016). A genetic approach to automatic neural network architecture optimization. *Neural Computer & Application*, 29, 1481–1492.

Kim, G., Yoon, J., An, S., Cho, H., & Kang, K. (2004). Neural network model incorporating a genetic algorithm in estimating construction costs. *Build. Environ*, 39, 1333–1340.

Kim, J.G.; Chun, J.; Lee, B. (2009). Comparative study on the city gas consumption characteristics of flat-type apartment and tower-type apartment. *Resid. Environ*, 12, 55–65.

Kim. S.; Yang, I.; Yeo, M.; Kim. K. (2005). Development of a housing performance evaluation model for multi-family residential buildings. *Build. Environ*. 2005, 40, 1103–1116. *Build. Environ*, 40, 1103–1116.

Kyun, A. J. (2020). A study on an optimal generation capacity mix for the transition to a low-carbon power system(3/3). Ministry of Knowledge Economy, Korea Energy Economy Institute. Ministry of Knowledge Economy. Retrieved from https://www.keei.re.kr/main.nsf/index_en.html

Lam, J.C., Li, D.H. (1998). Daylighting and energy analysis for air-conditioned office buildings. *Energy*, 23, 79–89.

Lee, B.; Lee, J.; Je, H.; Kang, D. (63–69). A study on the characteristic of energy consumption in the super high-rise mixed-use housing. *J. Korea Inst. Ecol. Archit. Environ*, 10, 63–69.

- (2008.). LEED for homes rating system. U.S. Green Building Council.
- LEED. (n.d.). Leadership in Energy and Environmental Design (LEED). U.S. Green Building Council. (LEED). Retrieved from <http://www.usgbc.org>
- Li, D., Wong, S., & Cheung, K. (2008). Energy performance regression models for office buildings with daylighting controls. *Power Energy*, 222, 557–568.
- Parekh.A. (15–18 August 2005). Development of archetypes of building characteristics libraries for simplified energy use evaluation of houses. Ninth International Building Performance Simulation Association Conference (pp. 921–928). Montreal, Canada: (IBPSA).
- Parti, M., & Parti, C. (1980). The total and appliance-specific conditional demand for electricity in the household sector. *Bell Journal of Economics*, 11, 309–321.
- Pindyck, R.S, Rubinfeld, D.L. (1991). *Econometric Models and Economic Forecasts*. (4th, Ed.) New York, NY, USA: McGraw-Hill.
- Reinhart.C.F,Mardaljevic.J and Rogers.Z. (2006). Dynamic Daylight Performance Metrics for Sustainable Building Design. 1-20.
- Roaf, S. (2007). *Ecohouse*. UK: Architectural Press, Oxford .
- Shimoda. Y, Fujii. T, Morikawa. T, Mizuno, M. (2004). Residential end-use energy simulation at city scale. *Build Environ*, 39, 959–967.
- Statistics Korea. 2010 Population and Housing Census of Korea. (2010, 02 19). Retrieved 02 19, 2021, from https://kosis.kr/eng/statisticsList/statisticsListIndex.do?menuId=M_01_01&vwcd=MT_ETITLE&parmTabId=M_01_01
- Steven Walczak, N. C. (2003). *Encyclopedia of Physical Science and Technology* (3rd ed.). (R. A. Meyers, Ed.) Chile: © 2003 Elsevier Science Ltd. doi:<https://doi.org/10.1016/B0-12-227410-5/00837-1>
- Swan, L. G,Ugursal, V .I. (2009). Modeling of end-use energy consumption in the residential sector. *Renewable,Sustainable Energy Rev*, 13, 1819-1835. Retrieved 2009
- (2020). Towards Eco-neighborhoods, solutions for sustainable development, construction and energy saving technologies. Retrieved December 30, 2020, from https://www.researchgate.net/publication/328589266_Towards_Eco-neighborhoods_solutions_for_sustainable_development_construction
- Wan, K., & Yik, F. (2004). Representative building design and internal load patterns for modeling energy use in residential buildings in Hong Kong. *Appl. Energy*, 77, 69–85.
- Wang, W., Kuang, Y., & Huang, N. (2011). Study on the decomposition of factors affecting energy-related carbon emissions in Guangdong Province, China. *Energies*, 4, 2249–2272.
- Wong, S., Wan, K., & Lam, T. (2010). Artificial neural networks for energy analysis of office buildings with daylighting. *Appl. Energy*, 87, 551–557.
- Yu, W., Li, B., Lei, Y., & Liu, M. (2011). Analysis of a residential building energy consumption demand model. *Energies*. *Energies*, 4, 475–487.
- Zhu, B. (2012). A novel multiscale ensemble carbon price prediction model integrating empirical mode decomposition genetic algorithm and artificial neural network. *Energies*, 5, 355–370.

RACISM AND DOMINATION: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS IN EDUCATION

Dr. Franck Amoussou

Département d'Anglais, Faculté des Lettres, Langues, Arts et Communication (FLLAC),
Université d'Abomey-Calavi (UAC), République du Bénin.

Dr. Moussa Tankari

Département d'Anglais, Faculté des Lettres et Sciences Humaines (FLSH),
Université de Zinder (UZ), République du Niger,
Unité de Recherche en Sciences Sociales, Humaines, et de l'Education (UR_2SHE)

Dr. Hamissou Ousseini

Département d'Anglais, Faculté des Lettres et Sciences Humaines (FLSH), Université Abdou
Moumouni, République du Niger.

Abstract

The current article aims to show how racism as an ideological system or a social practice connotes domination. It also intends to create greater awareness in students to restore the equilibrium in society and engineer social change. In that perspective, it draws on critical discourse analysis (henceforth CDA) to explore and unpack the meanings of some products of social interaction or texts selected from learners' English Language Textbook. Fowler & Kress (1979)'s and van Dijk (1993)'s analytical approaches are applied to the texts at stake to unravel the transparent and hidden situated meanings conveyed therein. The findings of the analysis corroborate previous research studies' contention that racism as a social practice is not innate. It is rather socially shared cognitive representations of groups. The results also reveal that racist attitudes and ideologies can be changed through resistance or enactment of counter-power. It is subsequently inferred that critical discourse analysis can serve as a potent theoretical and emancipatory tool for the analysis of important linguistic, sociolinguistic, educational and multiracial issues facing students.

Keywords: critical discourse analysis, ideology, power, racism, students

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SAHİP OLDUĞU ÖĞRETİM STİLLERİ, BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA VE TEKNOLOJİ ADAPTASYON YAKLAŞIMLARI ARASINDA İLİŞKİ

Prof. Dr. Erdoğan TEZCİ

Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Prog.ve Öğretim ABD
ORCID: 0000-0003-2055-0192

Doç. Dr. Yalçın DİLEKLİ

Aksaray Üniversitesi, Eğitim Prog.ve Öğretim ABD
ORCID: 0000-0003-0264-0231

ÖZET

Bu araştırmada öğretmen adaylarının öğretim stilleri ve Bilgi İletişim Teknolojileri ile ilgili yazılımları kullanım sıklıkları, teknoloji entegrasyon yaklaşımları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaca yönelik olarak 14 Eğitim Fakültesi 'den toplam 4078 öğretmen adayından veri toplanmıştır. Veri toplama sürecinde teknoloji adaptasyon yaklaşımlarını belirlemek için "Teknoloji Adaptasyon Ölçeği" ölçeği, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili yazılımları eğitimsel amaçlı kullanım sıklığının belirlenmesinde "Teknoloji Kullanım Sıklığı Ölçeği (BITKUL)" ve öğretim stillerinin belirlenmesi için Grasha-Reichmann (1996) tarafından geliştirilen öğretim stilleri ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre en yaygın kullanılan yazılım internet kullanımı en az eğitimsel amaçlı kullanılan BİT yazılımı ise program yazma ve web sayfası hazırlamadır. BİT'in eğitimsel amaçlı kullanım sıklığında anlamlı farklılık erkek öğretmen adayları lehinedir. Öğretmen adaylarının devam ettiği bölümlere göre BİT kullanım düzeylerinde de anlamlı farklılık bulunmuştur. Korelasyon analizine göre BİT Kullanımı ile en yüksek korelasyon Rehber öğretim stili arasında yüksek düzeyde korelasyon bulunmuştur. Diğer yandan BİT Kullanımı ile Bilgi Aktaran ve Otoriter öğretim stilleri arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Yol analizi sonucunda doğrudan dolaylı ve toplam etkiler ele alındığında Öğretim Stillerinden Geleneksel Teknoloji Entegrasyonunu pozitif yordayıcı, BIT kullanımını, Bilişsel Entegrasyon Yaklaşımını ve Kültürel entegrasyon yaklaşımının negatif yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Geleneksel Entegrasyon yaklaşımını en yüksek yordayıcı olan öğretim stili "Rehber" öğretim stildir. Bilişsel Entegrasyon Yaklaşımını en çok yordayan öğretim stili ise Danışman öğretim stildir. Kültürel Entegrasyon yaklaşımını ise en çok yordayan öğretim stili yine Danışman Öğretim Stildir. Geleneksel entegrasyon yaklaşımı Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon yaklaşımının anlamlı yordayıcısıdır. Ayrıca Bilişsel Entegrasyon da Kültürel Entegrasyon yaklaşımının anlamlı yordayıcısıdır. Kültürel Entegrasyon yaklaşımı üzerinde Rehber Öğretim Stilinin toplam ve dolaylı etkisi en yüksek düzeydedir. Rehber ve Danışman Öğretim stili hem toplam hem doğrudan hem de dolaylı etkiler bakımından Geleneksel, Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon yaklaşımlarının anlamlı yordayıcılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji entegrasyonu, öğretim stilleri, BİT kullanımı, yol analizi

THE RELATIONSHIP BETWEEN PRE-SERVICE TEACHERS' TECHNOLOGY ADAPTATION APPROACHES, TEACHING STYLES, USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

ABSTRACT

In this research, the relationship between Pre-Service teachers' teaching styles and frequency of use of software related to Information and Communication Technologies, and technology integration approaches is examined. For this purpose, data were collected from a total of 4078 teacher candidates from 14 Education Faculties. The "Technology Adaptation Scale" scale to determine technology adaptation approaches in the data collection process, the "Technology Usage Frequency Scale (BITKUL)" to determine the frequency of using software related to information and communication technologies for educational purposes, and the teaching style developed by Grasha-Reichmann (1996) were used. According to the results of the study, the most widely used software is internet based ones, and the least used ICT software is writing a computer program for educational purposes and preparing web pages. The significant difference in the frequency of educational use of ICT is in favor of male ones. A significant difference was found in the levels of ICT use by the pre-service teachers according to the departments they attend. According to the correlation analysis, the highest correlation was found between the use of ICT and the guidance teaching style. On the other hand, a negative correlation was found between the use of ICT and Information Transfer and Authoritarian teaching styles. As a result of the path analysis, when the direct, indirect and total effects were considered, it was determined that the Traditional Technology Integration from Teaching Styles was a positive predictor, and the use of ICT was a negative predictor of the Cognitive Integration Approach and Cultural Integration Approach. The teaching style that is the highest predictor of the traditional Integration approach is the "Guidance" teaching style. The teaching style that predicts the Cognitive Integration Approach the most is the Adviser teaching style. The teaching style that predicts the Cultural Integration approach the most is the Advisor Teaching Style. The traditional integration approach is a significant predictor of the Cognitive and Cultural Integration approach. The total and indirect effect of the Guidance Teaching Style on the Cultural Integration approach is at the highest level. Guide and Advisor Teaching styles are significant predictors of Traditional, Cognitive and Cultural Integration approaches in terms of both total, direct and indirect effects.

Keywords: ICT integration, teaching style, ICT usage, path analyses

1. GİRİŞ

Sağladığı olanaklarla bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), eğitimde reform ve yenilik çabalarının önemli bir parçası haline gelmiş, bu nedenle de okul programlarının olmazsa olmaz unsuru olarak görülmüştür (International Technology Education Association, 2000; Usluel, Aşkar ve Baş, 2008; Papanastasiou ve Angeli, 2008). Bu çerçevede gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan çoğu ülke, Dünya Bankası (World Bank, 2014) gelişmişlik indekslerinde ve International Telecommunication Union (ITU, 2012) indekslerinde de görüleceği gibi eğitim alanında da öğretmenlerin gerek hizmet öncesi gerek hizmet içi eğitiminde BİT ile ilgili ciddi kaynaklar ayırıp yatırım yapmaktadır (Doornekamp, 2002; Li, ve Kirkup, 2007). Teknoloji yatırımları öğretmen ve öğrencilerin bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin araçlara ve yazılımlara erişimini kolaylaştırmaktadır. Ancak teknolojiye erişimin kolay olması onun öğrenme ve öğretme sürecinde doğrudan kullanımını garanti etmemektedir. Bu çerçevede programlarda da reformlar yapıldığı gözlenmektedir.

Bununla birlikte gerek teknoloji yatırımlarına gerekse programlardaki reform çabalarına rağmen arzulan başarıların sağlandığı da tartışmalıdır (Doornekamp, 2002; Maddux ve Johnson, 2006; Pelgrum ve Plomp, 2002; Stoddart ve Niederhauser, 1993; Tezci, 2011). Araştırmalar geleneksel tarzda teknoloji kullanımının arzulan gelişmeyi sağlamadığı gibi kimi durumlarda öğrenci ilgililerinin dağılmasına neden olduğunu göstermektedir (Maddux ve Johnson, 2005; Pelgrum ve Plomp, 2002; Perkmen ve Tezci, 2011; Tezci, 2011). Arzulan gelişmenin sağlanmasında teknolojinin hangi perspektiften öğrenme öğretme süreçlerine entegre edildiği önemli bir etkidir (Tezci, 2016);

Teknolojinin öğrenme öğretme sürecine etkili adaptasyonu, teknoloji sınıfta öyle bir şekilde kullanılmalıdır ki o şekilde öğretim yapmak ve öğrenme hedeflerine başka şekilde ulaşmak mümkün olmasın (Perkmen ve Tezci, 2011) anlamındadır. Bu durum teknolojinin öğrenme-öğretme sürecinde TİP I kullanımı yerine TİP II yada kültürel bağlamda kullanımını gerektirir. Maddux ve Johnson (2005: 3) bu kullanım biçimi şöyle açıklamaktadır: “Teknolojinin TİP I kullanımı, öğrenme ya da öğretimi geleneksel olarak daha hızlı daha kolay yapacak uygulamaları içerir. TİP II kullanımı ise öğrenme ve öğretimi daha yeni, iyi ve farklı bir yolla yapmak için kullanılmaktadır”. TİP II kullanımı, öğrencinin öğrenme sürecini kendisinin yönetmesi ve kontrol etmesi için teknolojinin tasarlanmasıdır. Bu adaptasyon yaklaşımı öğrenci merkezliliği yansıtır. Öğrenci, aktif olarak öğrenmesini yönetirken öğrendiklerini teknoloji kullanarak yansıtır. Bilgi ve iletişim teknolojileri öğrenciler arasında işbirliğinin sağlanmasının, grup çalışmaları, araştırma, gerçek yaşam durumları, senaryolar ve örnek olaylar için bir öğrenme çevresi olarak tasarlanır. TİP I kullanımı ise öğretmenlerin öğrencilere bilgileri aktarmak için tasarlanmasıdır. Öğretmen bilgiyi aktarır. Teknoloji esas öğretmenin yardımcısıdır. Her ne kadar içeriği görselleştirme, hareket ve renk gibi unsurlar öğrenme sürecine yardımcı olsa da temel amaç bilgiyi daha hızlı aktarma, sınıfta rutin görevlerde öğretmene yardımcı olur (Jonassen, 1999; Maddux ve Johnson, 2005; Veen, 1995). Sınıfta programlara etkili teknoloji entegrasyonu (TIP II) kullanım, sınıfta teknolojinin en akla gelmeyecek yollarla kullanılmasıdır. Bu durum teknoloji okuryazarlığını gerektirmekle birlikte onun da ötesinde yaratıcı bir tarzda tasarlanmayı gerektirmektedir. Bunun için teknoloji kullanım düzeyi ve öğretim stilleri ile de ilişkisi vardır. Geleneksel bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı adaptasyonda (TİP I) temel yaklaşım öğrencinin teknolojiden öğrenmesidir. Burada teknoloji öğrencinin temel becerilerini ve bilgisini artırmada bir özel öğretici gibi işlev görür. Öğrenciye, temel olgusal bilgilerin sunulmasında öğretmene, öğrencinin de temel becerileri ve bu olgusal bilgileri öğrenmelerinde yardımcı olur (Maddux, Johnson ve Willis, 2001). Bu adaptasyon yaklaşımı geleneksel öğretim yöntem ve yaklaşımları ile tutarlıdır. Teknolojinin TİP II uygulamaları, sınıfta öğretimde değişimin bir ajanıdır (Jonassen ve Reeve 1996). Bir başka ifade ile burada teknoloji geleneksel anlayışı yıkıcı bir misyona sahiptir (Christiansen 1997). Öğretmen sadece öğrencilerin öğrenmeleri için bir teknolojik çevre tasarlar. Burada öğrenci kendi öğrenmesini öğretmen rehberliğinde yönetir ve yönlendirir. Öğrenci merkezli yöntem ve tekniklerin uygulandığı bir öğretim stili ile tutarlılık gösterir. Bu nedenle de bu tür bir adaptasyon doğrusal olmayan, çok boyutlu, süreç odaklı ve açık uçludur (Liu, Maddux ve Johnson, 2008). Bir başka ifade ile de meydan okuyucudur.

Teknolojinin etkili entegrasyonu ile ilgili bir diğer yaklaşım ise Sosyokültürel perspektife dayalı teknoloji entegrasyonu, Yuen'in (2000) geliştirdiği teoriyi temele almaktadır. Kültürel entegrasyon modelindeki okullar öğrenci liderliğindeki girişimleri destekleyen bir geçmişe, güçlü ve farklı bir okul kültürüne sahiptir (Yuen, 2000). Kültürel entegrasyon daha çok öğrenen merkezli, sosyal oluşturmacı perspektife dayalı ve bilişsel bir araç olarak BİT in kullanıldığı işbirlikli çalışmaları içerir.

BİT'in sosyokültürel kullanım biçimi, sosyal yapılandırmacı anlayışına dayanır (Vygotsky, 1978). Sosyokültürel yaklaşımda, teknoloji ile öğrenme kültürünün yaygınlaştığı bir sınıf iklimi vardır. Öğrenciler, teknoloji kullanarak işbirlikli çalışma, ekiple öğrenme etkinlikleri gerçekleştirirler. Öğretmenler, öğrencilerin teknoloji ile öğrenmedeki liderliğini destekler. BİT, sosyal-bilişsel bir araç olarak uygulamaya konur (Abbott ve Faris, 2000; Demiraslan ve Usluel, 2008). Teknoloji, sınıfta günlük öğrenme aktivitelerinin bir parçasıdır. Öğretmenler ve öğrenciler arasında teknolojiye dayalı bir iş birliği, teknoloji ile öğrenmeye dayalı ürünlerin paylaşılması söz konusudur (Fullan, 2001, 2002; Jedeskoğ ve Nissen, 2004).

Etkili entegrasyon BİT'in çokça kullanılıp kullanılmaması ile ilgili değildir. BİT'in hangi perspektiften öğrenme sürecine entegre edildiği ile ilgili bir husustur. Başka bir ifade ile etkili teknoloji entegrasyonu öğrenme-öğretme sürecinde öğrenen merkezli strateji, yöntem ve tekniklerle bütünleştirilerek öğrencinin kendi anlamını oluşturacak şekilde tasarlanmasını ifade eder. Bu durumda öğretmen adaylarının teknolojiyi öğrenme-öğretme süreçleri ile etkili olarak bütünleştirebilmeleri gerekir. Bunun için de öğretim stilleri ile teknolojinin bütünleştirilmesi gerekir. Bilgi aktarma temelli bir öğretim anlayışa sahip öğretmenlerin teknolojiyi geleneksel yolla öğrenme süreçlerine entegre etmeleri olasıdır (Lim ve Ching, 2004; Watson, 2001). Öğretmenler öğrencilerin kendi anlamlarını oluşturmalarına odaklanıldığı bir süreçte bilgi aktarmaktan çok öğrenciye rehber ve danışman rolünü sergileyeceklerdir (Judson, 2006). Bilgi aktarma stili konu alanında uzmanlığı, bilgiyi doğrudan aktarımı, öğrenciler üzerinde kontrol odaklılığı vurgular. Doğrudan bilgi aktarımı ağırlıklıdır. Öğrencilere ne yapılacağına ilişkin detayları kendisi verir. Otorite öğretim stiline sahip olanlar kurallar koyar, gerektiğinde olumsuz pekiştiriciler de kullanabilir. Bu stilde standart bilgilerin sunulması esastır ve esneklikten yoksundur. Bireysel farklılıklar dikkate alınmaz. Kişisel öğretim stili, bireysel örnek ve modellerle öğretime, öğrencileri kendi yaklaşımına dayalı olarak teşvik edip denetleyen, yol gösteren bir role vurgu yapar. Öğretmen rol model olmaya çalışır. Modelin öğrencilerce takip edilmesi esastır. Rehber öğretim stili öğretmen-öğrenci ilişkisini doğal bir sürecin parçası olarak ele alır. Öğrencilere sorular sorarak, onlara farklı seçenekler sunup cesaretlendirmeye odaklanır. Öğrenenlere sorumluluk vererek onları cesaretlendirir ve bu yolla performanslarını geliştirir. Özellikle projeler ve grup çalışmaları gibi aktivitelere odaklanır. Öğrencilere seçenekler sunarak kendi ihtiyaçlarına ulaşmalarına yardımcı olur. Danışman öğretim stili ise öğrencilere bireysel projeler vererek onlara onların istediği durumda danışmanlık yapar. Öğrencilerin bağımsız öğrenenler olmalarına odaklanır. Öğretmen kaynak kişi rolündedir (Grasha, 1994, 1996).

Bilgi aktarma ve otorite öğretim stilleri geleneksel öğretim öğrenme anlayışlarını vurgular. Bu stillerde doğrudan bilgi aktarımına söz konusudur. Diğer taraftan danışman ve rehber öğretim stilleri daha ziyade öğrenci gelişimine odaklanır. Öğrenciler öğrenme sorumluluğu üstlenirler. Bilgi aktarma ve otorite öğretim stiline olduğu gibi öğrencilere doğrudan bilgi aktarma yerine öğrencilerin keşfetmesi, deneyimlerde bulunacak aktiviteler içinde olacağı bir öğretim şekli olarak rehber, bir koç gibi hareket tarzını gerektirir. Bu yaklaşım yapılandırmacı anlayışa uygun bir öğretim etkinliği tasarlamayı gerektirir (Brooks ve Brooks, 1990; Jonassen, 1990; Tezci ve Gürol, 2003). Öğretim stilleri teknolojinin hangi perspektiften öğrenme öğretim süreçlerine entegre edileceğini etkileme potansiyeline sahiptir. Grasha ve Yangarber-Hicks (2000) yaptıkları çalışmada teknolojinin kullanımı ile öğretim stili arasında bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Young, Klemz ve Murphy (2003) öğretim tercihleri ile teknolojinin ele alışını arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının öğrenme-öğretim süreçlerine teknoloji entegrasyon yaklaşımları üzerinde tercih ettikleri öğretim stillerinin belirlenmesi, öğretmen yetiştirme programlarının yanı sıra hizmet içi eğitim faaliyetlerin düzenlenmesine katkı sunacaktır.

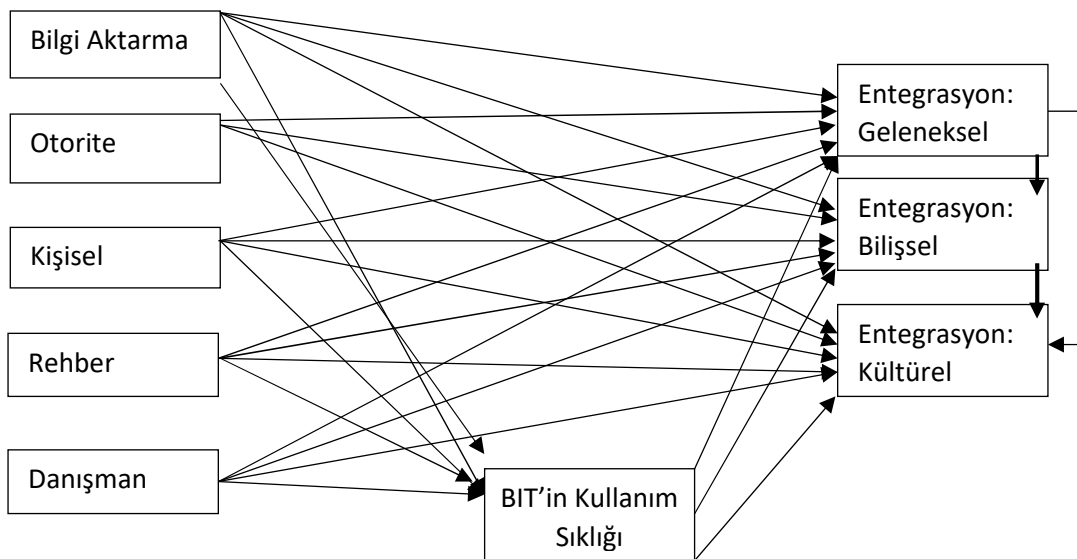
Özellikle teknoloji yatırımlarından maksimum faydanın elde edilmesi için etkili bir entegrasyona gereksinim vardır. Öğretmenlerin hangi perspektife dayalı teknolojiyi öğrenme süreçlerinde kullandıkları ve bu yaklaşımların öğretim stilleri ile ilişkisinin belirlenmesi teknoloji eğitim programlarına ışık tutacaktır.

Literatürde teknoloji entegrasyon yaklaşımını ele alan çok sayıda araştırma olmasına rağmen, bu araştırmalar teknoloji kullanım düzeyi ile ilişkilidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerin sınıfta kullanım yaklaşımını ele alan çok sınırlı sayıda araştırma vardır. Ayrıca, bu teknoloji kullanım yaklaşımını ile öğretim stillerini bir arada ele alan çalışma mevcut değildir. Oysaki teknoloji adaptasyonu ve adaptasyon biçimi, öğretmenlerin öğrenme öğretme sürecinde öğretim stilleri ile birlikte bütünleştirerek kullanabilmesini ifade etmektedir. Dolayısı ile bu araştırmanın sonuçları, öğretmen yetiştiren kurumlara uygulayıcı ve politika yapıcılara teknolojiden maksimum fayda sağlama noktasında katkı sunacaktır. Bu çerçevede öğretmen adaylarının sahip olduğu öğretim stilleri ile teknoloji adaptasyon yaklaşımları arasında ilişkinin belirlenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde araştırmada öğretmen adaylarının öğretim stilleri ve BİT ile ilgili yazılımları kullanım sıklıkları teknoloji entegrasyon yaklaşımları ile ilişkili midir? Sorusuna cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada öğretmen adaylarının teknolojiyi öğrenme-öğretme süreçlerine entegrasyon yaklaşımlarını belirlemek ve bu yaklaşımlarını teknoloji eğitimsel amaçlı kullanım düzeyleri ile öğretim stillerinden hangilerinin yordadığını açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede öğretmen adaylarının Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımları, BIT Kullanım Düzeyleri ve tercih ettikleri Öğretim stillerinin neler olduğunu belirlemek için tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modelinde bir olgu, olay yada durum genişliğine ve/veya çeşitliğine dışsal bir müdahalede bulunmaksızın ortaya çıkarmayı amaçlar (Balcı, 2004). Araştırmada Teknoloji entegrasyon yaklaşımlarını hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek için yordayıcı korelasyonel desen araştırma modelinden yararlanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Bu çerçevede Şekil 1'deki model test edilmiştir.

Şekil 1: Önerilen Model

Modelin test edilmesinde gözlenen değişkenlere dayalı yol analizinden yararlanılacaktır. Modelde Bilgi Aktarma ve Öğretim Stilinin BİT'in Eğitimsel Amaçlı Kullanımını, Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon Yaklaşımını negatif Geleneksel Entegrasyonu pozitif yordayacaktır. Kişisel Öğretim Stilinin BİT'i Eğitimsel Amaçlı Kullanım düzeyini, Geleneksel Entegrasyon Yaklaşımını pozitif, diğer entegrasyon yaklaşımlarını negatif yordaması beklenmektedir. Rehber ve Danışman Öğretim Stillerinin BİT'in Eğitimsel Amaçlı Kullanımını, Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon Yaklaşımlarını Pozitif, Geleneksel Entegrasyon yaklaşımını negatif yordayıcı olması beklenmektedir.

2.2. Katılımcılar

Araştırma Türkiye'de Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören öğretmenlik uygulaması dersini almış son sınıf öğrencileri ile ve pedagojik formasyon eğitimi almış öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Araştırma 14 farklı Eğitim Fakültesi bulunan üniversitede yürütülmüştür. Araştırmanın verileri 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar yarılı sonunda araştırmanın yapıldığı gün sınıflarda bulunan ve gönüllü katılım gösteren öğretmen adaylarından toplanmıştır. Araştırma, öğretmenlik uygulaması dersini almış ve okullarda öğrenme-öğretme etkinliklerinde bulunmuş gönüllü olarak katılımda bulunanlarla yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet ve öğrenim görülen alana göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyet Açısından Dağılım

	Alan									
	Sosyal		Fen		Özel Yetenek		Sağlık			
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Erkek	2091	51.3	1398	54.4	573	47.0	55	37.4	65	45.8
Kadın	1987	48.7	1172	45.6	646	53.0	92	62.6	77	54.2
Toplam	4078	100.0	2570	100.0	1219	100.0	147	100.0	142	100.0

Araştırmaya katılanların 2091'i (%51,3) erkek, 1987'si (%48,7) kadın olmak üzere toplam 4078'dir. Katılımcıların en çok sosyal alanlarda (Sınıf öğretmenliği, Türkçe, Y. Dil gibi) eğitim alanlar oluştururken (f= 2570, %63.02) iken bunu sayısal alanlarda (f= 1219, %29,89) eğitim alanlar izlemektedir. Özel yetenek alanlarında (resim, müzik, beden eğitimi) eğitim alanların sayısı ise 147 (%0.036) ve en düşük sayı sağlık bilimleri alanında eğitim alanlar oluşturmaktadır (f=142, %0.035). Katılımcıların günlük ortalama internet kullanım saati 4.18'dir. Kullanım saati 30 dakika ile 12 saat arasında değişmektedir. Katılımcıların 3320'sinin (%81,4) kişisel bilgisayarını olduğu 758'inin (%18,6) kişisel bilgisayarını olmadığını belirtmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. İlk veri toplama aracı Öğretmen adaylarının teknoloji adaptasyon yaklaşımlarının belirlenmesinde kullanılan "Teknoloji Adaptasyon Ölçeği"dir. Ölçek bu proje kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilmiştir (Tezci, 2016). Ölçek, 3 faktör yapısı altında 20 maddeden oluşmaktadır.

İlk boyut sekiz maddeden oluşan Geleneksel Adaptasyon Yaklaşımı (YAKGO), ikincisi yedi maddeden oluşan “Bilişsel Yapılandırıcı Adaptasyon Yaklaşımı” (YAKBILIS) ve 5 maddeden oluşan “Kültürel Entegrasyon Yaklaşımı” (YAKKULTU)’dır. Ölçek 5’li Likert yapıdadır. Bu çalışmada ölçeklerin güvenilirlikleri YAKGO için .88, YAKBILIS için .82 ve YAKKULTU için .83 olarak belirlenmiştir. Bu proje kapsamında elde edilen güvenilirlik katsayıları ölçek geliştirme sürecinde elde edilen katsayılarla benzerdir.

İkinci ölçek öğretmen adaylarının bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili yazılımları eğitimsel amaçlı kullanım sıklığının belirlenmesinde Tezci (2009; 2011a) tarafından geliştirilen “Teknoloji Kullanım Sıklığı Ölçeği (BITKUL)’dir. Ölçek, Tezci tarafından geçerlik ve güvenilirlik analizi 15 farklı yazılımla ilgili maddeyi içermektedir. Bununla birlikte bu çalışmada “sosyal medya yazılımları” da eklenmiştir. Ölçek 5= Sıklıkla, 1= Hiçbir zaman olarak derecelendirilmiştir. Ölçeğin bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayısı .80’dir.

Çalışmada kullanılan üçüncü ölçek Grasha-Reichmann (1996) tarafından geliştirilen “Öğretim Stili” ölçeğidir. Ölçek, 5 boyuttan her bir boyutta 8 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin boyutları, Bilgi Aktarıcı, Otoriter, Kişisel, Rehber ve Danışman olmak üzere beş tanedir. Grasha-Richmann Öğretim Stili ölçeği Sarıtaş ve Süral (2010) tarafından Türkçe’ye çevrilerek adaptasyonu sağlanmıştır. Ölçekten elde edilen puanlara göre öğretim stillerinin belirlenmesinde Tablo 2’deki derecelendirme kullanılmaktadır.

Tablo 2: Stillerin Derecelendirme Aralıkları

Öğretme Stillerinin Derecesi	Düşük	Orta	Yüksek
Bilgi Aktarıcı	[1.0 - 2.8]	[2.9 - 3.8]	[3.9 - 5.0]
Otoriter	[1.0 - 1.8]	[1.9 - 3.0]	[3.1 - 5.0]
Kişisel	[1.0 - 2.8]	[2.9 - 3.4]	[3.5 - 5.0]
Rehber	[1.0 - 2.9]	[3.0 - 4.0]	[4.1 - 5.0]
Danışman	[1.0 - 1.8]	[1.9 - 2.8]	[2.9 - 5.0]

(Kaynak: <http://www.iats.com/publications/GLSI.html>)

Ölçek, Türk kültüründe çeşitli araştırmacılar (Saracaloğlu, Dedeşali, Dinçer ve Dursun, 2011; Süral, 2015) tarafından kullanılmış ve yapılan güvenilirlik analizlerinde benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada Bilgi Aktarıcı Öğretim Stili’nin (OSOBILAK) güvenilirliği .72, Otoriter Öğretim Stili’nin (OSOTORIT), .74, Kişisel Öğretim Stili’nin (OSOKISIS) .78, Rehber Öğretim Stili’nin (OSOREHBE) .86, ve Danışman Öğretim Stili’nin (OSODANIŞ) güvenilirliği .77 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada belirlenen güvenilirlik katsayıları Türk kültüründe yapılan çalışmaların sonuçları ile tutarlılık göstermektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada öğretmen adaylarının BIT kullanım düzeyleri, teknoloji adaptasyon yaklaşımları ve tercih ettikleri öğretim stillerinin belirlenmesinde betimsel analiz yapılmıştır. Cinsiyet açısından karşılaştırmada Bağımsız Gruplar t Testi, öğrenim görülen alanlara göre karşılaştırmada Tek Yönlü Varyans Analizi, değişkenler arasında ilişkinin belirlenmesinde korelasyon analizi ve hangi değişkenlerin (öğretim stilleri, BİT’i eğitimsel amaçlı kullanım sıklıklarının Teknoloji adaptasyon yaklaşımlarından hangilerini yordadığını belirlemek için gözlenen değişkenlere dayalı yol analizinden yararlanarak analiz yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Betimsel Analiz Sonuçları

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının BIT ile ilgili yazılımları eğitsel amaçlı kullanım düzeyleri, teknoloji adaptasyon yaklaşımları ve öğretim stillerine ilişkin betimsel analiz sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Minim.	Maksim.	Ortalama	SS	Çarpıklık	Sivrilik
Oyun oynama	4078	1.00	5.00	2.86	1.43	.137	-1.281
Sunu hazırlama ve yapma	4078	1.00	5.00	2.83	1.26	.196	-1.061
Yazı yazma	4078	1.00	5.00	2.93	1.31	.079	-1.155
Web sayfası yayımlama	4077	1.00	5.00	2.80	1.59	.207	-1.520
Hücre işlemciler kullanma	4078	1.00	5.00	2.83	1.53	.162	-1.429
Şekil, resim ve grafik hazırlama	4078	1.00	5.00	2.86	1.29	.088	-1.084
İletişim Kurma	4078	1.00	5.00	3.05	1.44	-.048	-1.380
İnternet kullanma	4076	1.00	5.00	3.06	1.56	-.062	-1.546
Web sayfası hazırlama	4078	1.00	5.00	2.79	1.58	.223	-1.486
Çoklu ortama geliştirme	4078	1.00	5.00	2.90	1.39	.104	-1.222
Benzetimler hazırlama	4078	1.00	5.00	2.86	1.38	.132	-1.187
Kavram haritaları hazırlama	4078	1.00	5.00	2.80	1.36	.190	-1.139
Karmaşık sistemler modelleme	4078	1.00	5.00	2.82	1.53	.176	-1.429
Program yazma	4078	1.00	5.00	2.79	1.65	.213	-1.594
Eğitim CD’leri kullanma	4078	1.00	5.00	2.88	1.32	.080	-1.126
Sosyal Medya Araçları Kullanma	4078	1.00	5.00	2.98	1.56	.000	-1.540
BİT Yazılımları Kullanımı Genel	4078	1.00	5.00	2.87	.72	.085	-.342
YAKGO	4078	1.00	5.00	3.57	.78	-.508	.083
YAKBILIS	4078	1.00	5.00	3.00	.76	-.161	-.171
YAKKULTUR	4078	1.00	5.00	3.02	.86	-.077	-.367
OSOBILAKTAR	4078	1.63	5.00	3.96	.54	-.434	.593
OSOTORITE	4078	1.75	5.00	3.73	.59	-.153	-.056
OSOKISISSEL	4078	1.75	5.00	3.91	.57	-.453	.484
OSOREHBER	4078	1.00	5.00	3.94	.67	-.848	.631
OSODANISMAN	4078	1.50	5.00	3.73	.63	-.617	.579

Analiz sonuçları Öğretmen adaylarının BİT ile ilgili yazılımları eğitimsel amaçlı kullanım düzeyleri oldukça düşüktür (Ortalama= 2.87, SS=.72). En yaygın kullanılan yazılım internet kullanımı (Ortalama= 3.06, SS=1.56) ve bunu iletişim kurmak (Ortalama= 3.05, SS=1.44) izlemektedir. Sosyal medya araçlarının eğitimsel amaçlı kullanımı (Ortalama= 2.98, SS=1.56) ise üçüncü sırada yer almaktadır. En az eğitimsel amaçlı kullanılan BİT yazılımı ise program yazma (Ortalama= 2.79, SS=1.65) ve web sayfası hazırlamadır (Ortalama= 2.79, SS=1.58).

Öğretmen adaylarının BİT entegrasyon yaklaşımlar açısından yapılan betimsel analize göre en çok Geleneksel Entegrasyon Yaklaşımı (YAKGO) (Ortalama= 3.57, SS=.78) iken bunu Kültürel Entegrasyon Yaklaşımı (YAKKULTUR) (Ortalama= 3.02, SS=.86) izlemektedir. En düşük entegrasyon ise Bilişsel Entegrasyon Yaklaşımıdır (Ortalama= 2.99, SS=.76). Öğretmen adaylarının geleneksel entegrasyon yaklaşımına dayalı BİT’i kullandıkları söylenebilir. Öğretmen adaylarının sınıfta uyguladıkları öğretim stillerinden en yüksek ortalama Bilgi Aktarma (OSOBILAKTAR) (Ortalama= 3.96, SS=.54) öğretim stildir.

Bunu sırası ile Rehber (Ortalama= 3.94, SS=.67), Kişisel (Ortalama= 3.91, SS=.57), Danışman (Ortalama= 3.73, SS=.63) ve Otorite (Ortalama= 2.73, SS=.59) öğretim stili izlemektedir. Öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde en çok bilgi aktarma öğretim stiline yer verdikleri belirlenmiştir.

3.2. Cinsiyet Açısından Analiz

Öğretmen adaylarının BİT'i eğitimsel Amaçlı Kullanım Sıklıkları, Öğretim Stilleri ve Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımlarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Bağımsız Gruplar t Testi ile analiz yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Cinsiyet Açısından Bağımsız Gruplar t Testi Analizi

	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	t	sd	p
BITKUL	Erkek	2091	2.96	.72	7.416	4076	.000*
	Kadın	1987	2.79	.71			
OSOBILAKTAR	Erkek	2091	3.92	.54	-5.067	4076	.000*
	Kadın	1987	4.01	.53			
OSOTORITE	Erkek	2091	3.69	.57	-4.631	4076	.000*
	Kadın	1987	3.77	.59			
OSOKISISSEL	Erkek	2091	3.91	.56	.286	4076	.775
	Kadın	1987	3.91	.56			
OSOREHBER	Erkek	2091	3.96	.64	1.238	4076	.216
	Kadın	1987	3.93	.69			
OSODANISMAN	Erkek	2091	3.75	.59	1.889	4076	.059
	Kadın	1987	3.72	.65			
YAKGO	Erkek	2091	3.53	.79	-2.877	4076	.004*
	Kadın	1987	3.60	.76			
YAKBILIS	Erkek	2091	3.00	.77	.752	4076	.452
	Kadın	1987	2.99	.74			
YAKKULTUR	Erkek	2091	3.05	.89	2.425	4076	.015*
	Kadın	1987	2.99	.82			

*p<.05

Cinsiyet açısından yapılan analiz sonucuna göre BİT'in eğitimsel amaçlı kullanım sıklığında anlamlı farklılık belirlenmiştir (t=7.416, p<.05). Erkeklerin ortalaması (Ort. = 2.96, ss=.72) kadınlardan (Ort. = 2.79, ss=.71) daha yüksektir. Öğretim Stilleri açısından yapılan analizde ise Bilgi Aktarma (t=-5.067, p<.05) ve Otorite öğretim stillinde (t=-4.631, p<.05) anlamlı farklılık belirlenmiştir. Her iki öğretim stilinde kadınların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksektir. Diğer öğretim stillerinde ise cinsiyet açısından farklılık belirlenmemiştir.

Öğretmen adaylarının Teknoloji Entegrasyon yaklaşımlarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan analiz sonucunda Geleneksel Entegrasyon Yaklaşımında (t=-2.877, p<.05) ve Kültürel Entegrasyon Yaklaşımı boyutunda (t=2.425, p<.05) anlamlı farklılık belirlenmiştir. Kadınların geleneksel entegrasyon yaklaşımlarının ortalaması (Ort. = 3.60, SS=.76) erkeklerden (Ort. = 3.53, SS=.79) daha yüksek iken Kültürel Entegrasyon yaklaşımında erkeklerin ortalaması (Ort. = 3.05, SS= .89) kadınların ortalamasından (Ort.= 2.99, SS= .82) daha yüksektir.

Kadınlar daha fazla geleneksel erkekler ise daha fazla kültürel entegrasyon eğilimi gösterdikleri söylenebilir. Bilişsel entegrasyon açısından anlamlı farklılık belirlenmemiştir ($t=.752$, $p<.05$). Öğretmen adaylarının cinsiyet açısından entegrasyon yaklaşımları farklılık göstermektedir.

3.3. Öğrenim Görülen Alanlara Göre Analiz

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri alanlara göre öğretim sitili, BIT'in eğitimsel amaçlı kullanımı ve teknoloji entegrasyon yaklaşımları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi ile analiz yapılmıştır. Varyans analizi öncesinde betimsel analiz yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Analara Göre Öğretim Stili, BIT Kullanımı ve Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımlarının Dağılımı

		N	Ortalama	SS
OSOBILAKTAR	1-Sosyal Bilimler	2570	3.94	.54
	2-Özel Yetenek	147	4.02	.62
	3- Fen Bilimleri	1219	3.99	.54
	4- Sağlık	142	4.03	.51
OSOTORITE	1-Sosyal Bilimler	2570	3.70	.58
	2-Özel Yetenek	147	3.86	.61
	3- Fen Bilimleri	1219	3.76	.58
	4- Sağlık	142	3.83	.58
OSOKISISSEL	1-Sosyal Bilimler	2570	3.89	.56
	2-Özel Yetenek	147	3.77	.66
	3- Fen Bilimleri	1219	3.96	.57
	4- Sağlık	142	3.99	.54
OSOREHBER	1-Sosyal Bilimler	2570	3.92	.65
	2-Özel Yetenek	147	3.59	.90
	3- Fen Bilimleri	1219	4.03	.63
	4- Sağlık	142	3.95	.75
OSODANISMAN	1-Sosyal Bilimler	2570	3.72	.61
	2-Özel Yetenek	147	3.48	.79
	3- Fen Bilimleri	1219	3.81	.62
	4- Sağlık	142	3.70	.71
BITKUL	1-Sosyal Bilimler	2570	2.92	.70
	2-Özel Yetenek	147	1.96	.58
	3- Fen Bilimleri	1219	2.97	.66
	4- Sağlık	142	2.28	.82
YAKGO	1-Sosyal Bilimler	2570	3.18	.73
	2-Özel Yetenek	147	3.66	.78
	3- Fen Bilimleri	1219	3.54	.88
	4- Sağlık	142	3.57	.84
YAKBILIS	1-Sosyal Bilimler	2570	3.06	.90
	2-Özel Yetenek	147	2.59	.79
	3- Fen Bilimleri	1219	3.17	.72
	4- Sağlık	142	2.93	.74
YAKKULTUR	1-Sosyal Bilimler	2570	3.21	.85
	2-Özel Yetenek	147	2.55	.88
	3- Fen Bilimleri	1219	3.20	.83
	4- Sağlık	142	2.95	1.03

Betimsel analiz sonuçlarına göre Bilgi Aktarma Öğretim Stilinde en yüksek ortalama (ort.=4.02, SS=.62) özel yetenek bölümlerine aittir. En düşük ortalama ise (ort.=3.94, SS=.54) sosyal bilim alanlarında eğitim alanlara aittir. Otorite öğretim stilinde en yüksek ortalama (ort.=3.86, SS=.60) yine özel yetenek bölümünde öğrenim görenlere aittir. En düşük ortalama (ort.=3.70, SS=.58) sosyal bilimler alanında öğrenim görenlere aittir.

Kişisel Öğretim Stilinde en yüksek ortalama (ort.=3.99, SS=.55) sağlık bilimleri en düşük ortalama (ort.=3.59, SS=.90) ise özel yetenek bölümünde eğitim alanlara aittir. Danışman ve Rehber Öğretim Stillerinde en yüksek ortalama (Danışman ort.=3.81, SS=.62) (Rehber ort.=4.03, SS=.63) Fen Bilimleri alanında eğitim alanlara, en düşük ortalama (Danışman ort.=3.48, SS=.79) (Rehber ort.=3.59, SS=.90) özel yetenek bölümlerinde eğitim alanlara aittir. BİT'i eğitimsel amaçlı kullanımı en yüksek ortalama (ort.=2.97, SS=.66) sağlık bilimleri en düşük ortalama (ort.=1.96, SS=.58) özel yetenek alanında eğitim görenlere aittir. Geleneksel teknoloji entegrasyonunda en yüksek ortalama (ort.=3.66, SS=.73) özel yetenek, en düşük ortalama (ort.=3.18, SS=.88) sosyal bilimler alanlarında öğrenim görenlere aittir. Bilişsel entegrasyon yaklaşımı boyutunda en yüksek ortalama (ort.=3.17, SS=.72) fen bilimleri en düşük ortalama ise (ort.=2.59, SS=.79) ise özel yetenek alanında eğitim alanlarıdır. Kültürel entegrasyon boyutunda ise en yüksek ortalama (ort.=3.21, SS=1.03) sosyal bilmeler, en düşük ortalama ise (ort.=2.55, SS=.88) özel yetenek alanında eğitim gören öğretmen adaylarıdır. Öğretmen adaylarının puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tek Yönlü Varyans analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Farklılığın olduğu durumda farkın kaynağını belirlemek için Games-Howell ile analiz yapılmıştır.

Tablo 6. Öğrenim Görülen Alanlara Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
OSOBILAKTAR	Gruplar Arası	2.643	3	.881	3.033	.028	-
	Grup İçi	1183.332	4074	.290			
	Toplam	1185.975	4077				
OSOTORITE	Gruplar Arası	6.809	3	2.270	6.611	.000*	2,4>1
	Grup İçi	1398.583	4074	.343			
	Toplam	1405.392	4077				
OSOKISISSEL	Gruplar Arası	7.862	3	2.621	8.165	.000*	3>1,2 4>2
	Grup İçi	1307.487	4074	.321			
	Toplam	1315.348	4077				
OSOREHBER	Gruplar Arası	28.170	3	9.390	21.366	.000*	3>1,4>2
	Grup İçi	1790.453	4074	.439			
	Toplam	1818.622	4077				
OSODANISMAN	Gruplar Arası	17.177	3	5.726	14.781	.000*	3>1,4>2
	Grup İçi	1578.146	4074	.387			
	Toplam	1595.323	4077				
BITKUL	Gruplar Arası	187.323	3	62.441	131.083	.000*	1 ve 3>4>2
	Grup İçi	1940.629	4074	.476			
	Toplam	2127.952	4077				
YAKGO	Gruplar Arası	35.689	3	11.896	19.758	.000*	2 ve 4>3>1
	Grup İçi	2452.987	4074	.602			
	Toplam	2488.676	4077				
YAKBILIS	Gruplar Arası	74.438	3	24.813	44.169	.000*	3>1>4>2
	Grup İçi	2288.632	4074	.562			
	Toplam	2363.070	4077				
YAKKULTUR	Gruplar Arası	91.760	3	30.587	42.150	.000*	1 ve 3>4>2
	Grup İçi	2956.351	4074	.726			
	Toplam	3048.111	4077				

*p<.05

Analiz sonucunda Bilgi Aktarma öğretim stilinde farklılık olsa da bu fark gruplar arasında farka neden olacak kadar büyüklükte değildir. Otorite öğretim stilinde anlamlı farklılık belirlenmiştir (F=6.611, p<.05). Özel Yetenek ve sağlık bilimleri alanlarında öğrenim görenlerin ortalaması sosyal bilimler alanında eğitim alanlara göre daha otoriter öğretim stiline sahiptir. Kişisel öğretim stili açısından da farklılık belirlenmiştir (F=8.165, p<.05). Fen bilimleri alanında eğitim alanlar, sosyal ve özel yetenek bölümlerinde öğrenim görenlere göre daha kişisel öğretim stiline sahiptir. Ayrıca sağlık bilimleri alanında öğrenim görenler özel yetenek bölümlerinde öğrenim görenlere göre daha yüksek ortalamaya sahiptir. Rehber ve Danışman öğretim stili açısından yapılan analizde de farklılık belirlenmiştir. Her iki öğretim stilinde fen bilimleri alanında öğrenim görenler sosyal ve sağlık bilimlerinden, sosyal ve sağlık bilimleri de özel yetenek bölümlerinde öğrenim görenlerden daha yüksek ortalamaya sahiptir.

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Eğitimsel Amaçlı kullanım düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapılan analizde de farklılık belirlenmiştir (F=131.083, p<.05). Sosyal ve fen bilimleri alanında öğrenim gören öğretmen adayları sağlık bilimlerinden sağlık, sosyal ve fen bilimleri de özel yetenek alanlarında eğitim alanlara göre BIT'i daha fazla eğitim amaçlı kullanmaktadırlar. Teknoloji entegrasyonu yaklaşımlarından geleneksel entegrasyon boyutunda anlamlı farklılık belirlenmiştir (F=19.758, p<.05). Özel yetenek ve sağlık bilimleri bölümlerinde öğrenim görenlerin ortalaması, fen bilimlerinden daha yüksektir. Bu boyutta en düşük ortalama sosyal bilimler alanında eğitim alanlara aittir. Bilişsel entegrasyon boyutunda da anlamlı farklılık belirlenmiştir (F=44.169, p<.05). Farklılık, tüm alanlar arasındadır. Fen bilimleri sosyal bilimlerden, sosyal bilimler sağlık bilimleri, sağlık bilimlerinde öğrenim görenler özel yetenek alanlarında öğrenim görenlerin ortalamasından daha yüksektir. Kültürel entegrasyon boyutunda da anlamlı farklılık belirlenmiştir (F=42.150, p<.05). Farkın kaynağı için yapılan analizde Sosyal ve fen bilimleri alanında öğrenim görenler sağlık, sağlık bilimlerinde öğrenim görenlerin ortalaması da özel yetenek alanlarında öğrenim görenlerden daha yüksektir.

3.4. Korelasyon Analizi

Öğretmen adaylarının BIT'i Eğitimsel Amaçlı Kullanım Sıklığı, Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımları ve Öğretim Stilleri arasında ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Öğretim Stilleri, BIT Kullanım Sıklığı ve BIT entegrasyon Yaklaşımları Arasında İlişkiye İlişkin Korelasyon Analizi

	BITKUL	YAKGO	YAKBILIS	YAKKULTUR	OSOBILAKTAR	OSOTORITE	OSOKISISSEL	OSOREHBER
YAKGO	.077**							
YAKBILIS	.182**	.484**						
YAKKULTUR	.215**	.434**	.705**					
OSOBILAKTAR	-.104**	.253**	.086**	.072**				
OSOTORITE	-.083**	.195**	.098**	.085**	.706**			
OSOKISISSEL	.104**	.306**	.275**	.252**	.530**	.526**		
OSOREHBER	.214**	.282**	.369**	.387**	.278**	.170**	.567**	
OSODANISMAN	.209**	.203**	.360**	.377**	.315**	.258**	.579**	.714**

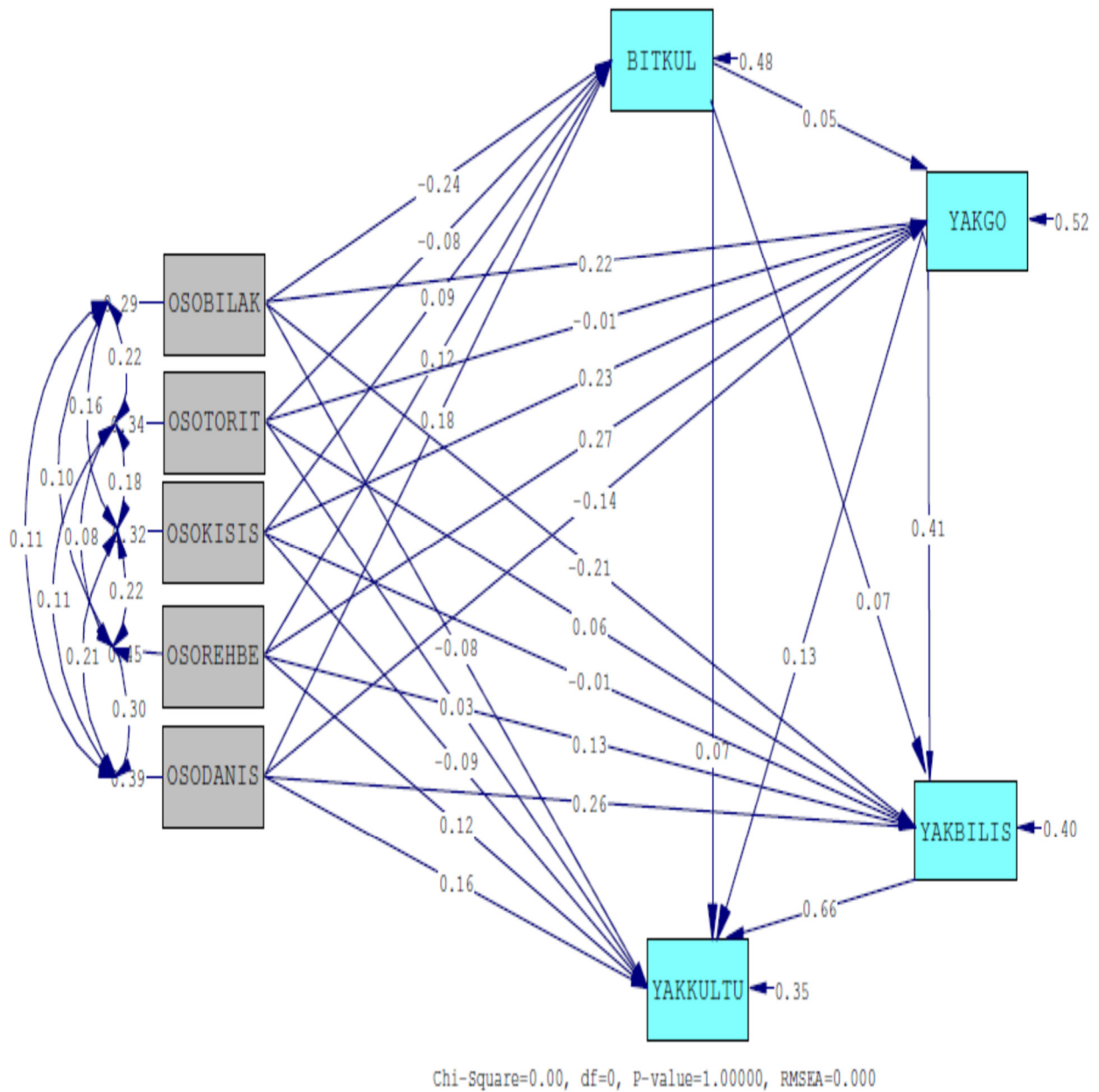
**p<.001, *p<.05

Korelasyon analizine göre BITKUL ile en yüksek korelasyon (r=.21) OSOREHBER arasındadır. BITKUL ile OSOBILAKTAR (r=-.10) ve OSOTORİTE (r= -.08) arasında negatif korelasyon vardır. BITKUL ile BIT entegrasyon yaklaşımlarından YAKGO ile düşük (r=.08), YAKBILIS (r=.18) ve YAKKULTUR (r=.22) arasında pozitif ilişki belirlenmiştir. Teknoloji Entegrasyon yaklaşımlarından YAKGO ile öğretim stillerinden en yüksek korelasyon OSOKISISSEL (r=.31), en düşük korelasyon ise OSOTORITE (r=.20) arasındadır. YAKBILIS ile OSOREHBER arasında en yüksek (r=.37), OSOBILAKTAR (.09) ve OSOTORITE (r=.10) arasında ise düşük düzeyde korelasyon belirlenmiştir.

YAKKULTUR ile en yüksek korelasyon ($r=.37$) OSOREHBER arasındadır. YAKKULTUR ile en düşük korelasyon ($r=.07$) OSOBILAKTAR arasındadır. Bunu $r=.09$ ile OSOOTORITE izlemektedir.

3.5. Yol Analizi

Öğretmen adaylarının tercih ettikleri öğretim stilleri ve BIT'in Eğitimsel Amaçlı Kullanım sıklığının Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımlarından (Geleneksel, Bilişsel, Kültürel) hangilerini yordadığını belirlemek için yol analizi yapılmıştır. Önerilen model Yöntem Bölümünde Şekil 1 de sunulmuştur. Analiz sonucunda elde edilen Standardize edilmiş yol analizi diyagramı Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2: Standardize Edilmiş Yol Analizi Diyagramı

Modele ilişkin elde edilen uyum indeksleri mükemmeldir. Önerilen modele ilişkin elde edilen değerler, modelin uygun olduğunu göstermektedir. Şekil 2’de de görüldüğü gibi önerilen modelde bazı değişkenlerin yordama gücü anlamlı bulunmamıştır. Bunların başında kişisel öğretim stiline bilişsel entegrasyon yaklaşımını, otoriter öğretim stiline de geleneksel entegrasyon yaklaşımını yordamaması vardır. Yol analizi sonucunda Tablo 2 de özetlenen yol katsayısı değerleri elde edilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere İlişkin Doğrudan, Dolaylı ve Toplam Etilere İlişkin Analiz Sonuçları

		Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Toplam Etki
Öğretim Stili: Bilgi Aktarma (OSOBILAK)	BITKUL	-.24*		-.24
Öğretim Stili: Bilgi Aktarma (OSOBILAK)	YAKGO	.22*	-.01	.21
Öğretim Stili: Bilgi Aktarma (OSOBILAK)	YAKBILIS	-.21*	.07	-.14
Öğretim Stili: Bilgi Aktarma (OSOBILAK)	YAKKULTUR	-.08*	-.09	-.17
Öğretim Stili: Otorite (OSOTORIT)	BITKUL	-.08*		-.08
Öğretim Stili: Otorite (OSOTORIT)	YAKGO	-.01	.00	-.01
Öğretim Stili: Otorite (OSOTORIT)	YAKBILIS	.06*	-.01	.05
Öğretim Stili: Otorite (OSOTORIT)	YAKKULTUR	.03	.03	.06
Öğretim Stili: Kişisel (OSOKISIS)	BITKUL	.09*		.09
Öğretim Stili: Kişisel (OSOKISIS)	YAKGO	.23*	.01	.24
Öğretim Stili: Kişisel (OSOKISIS)	YAKBILIS	.01	.10	.10
Öğretim Stili: Kişisel (OSOKISIS)	YAKKULTUR	.09*	.10	.01
Öğretim Stili: Rehber (OSOREHBER)	BITKUL	.12*		.12
Öğretim Stili: Rehber (OSOREHBER)	YAKGO	.27*	.01	.27
Öğretim Stili: Rehber (OSOREHBER)	YAKBILIS	.13*	.12	.25
Öğretim Stili: Rehber (OSOREHBER)	YAKKULTUR	.12*	.21	.32
Öğretim Stili: Danışman (OSODANIS)	BITKUL	.18*		.18
Öğretim Stili: Danışman (OSODANIS)	YAKGO	-.14*	.01	-.13
Öğretim Stili: Danışman (OSODANIS)	YAKBILIS	.26*	-.04	-.13
Öğretim Stili: Danışman (OSODANIS)	YAKKULTUR	.16*	.14	.22
BIT Kullanım Sıklığı (BITKUL)	YAKGO	.05*		.05
BIT Kullanım Sıklığı (BITKUL)	YAKBILIS	.07*	.02	.09
BIT Kullanım Sıklığı (BITKUL)	YAKKULTUR	.07*	.07	.14
Entegrasyon: YAKGO	YAKBILIS	.41*		.41
Entegrasyon: YAKGO	YAKKULTUR	.13*	.27	.40
Entegrasyon: YAKBILIS	YAKKULTUR	.66*		.66

*P<.05

Yol analizi sonucunda doğrudan dolaylı ve toplam etkiler ele alındığında Öğretim Stillerinden Geleneksel Teknoloji Entegrasyonunu pozitif yordayıcı ($\beta=.22$) BIT kullanımını ($\beta=-.24$), Bilişsel Entegrasyon Yaklaşımını ($\beta=-.21$) ve Kültürel entegrasyon yaklaşımının ($\beta=-.08$) negatif yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Geleneksel Entegrasyon yaklaşımını en yüksek yordayıcı olan öğretim stili “Rehber” ($\beta=.27$) öğretim stildir. Bilişsel Entegrasyon Yaklaşımını en çok yordayan öğretim stili ise Danışman öğretim stildir ($\beta=.26$). Kültürel Entegrasyon yaklaşımını ise en çok yordayan öğretim stili yine Danışman Öğretim Stildir ($\beta=.16$).

Geleneksel entegrasyon yaklaşımı Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon yaklaşımının anlamlı yordayıcısıdır. Ayrıca Bilişsel Entegrasyon da Kültürel Entegrasyon yaklaşımının anlamlı yordayıcısıdır. Kültürel Entegrasyon yaklaşımı zerinde Rehber Öğretim Stilinin toplam ve dolaylı etkisi en yüksek düzeydedir. Rehber ve Danışman Öğretim stili hem toplam hem doğrudan hem de dolaylı etkiler bakımından Geleneksel, Bilişsel ve Kültürel Entegrasyon yaklaşımlarının anlamlı yordayıcılarıdır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada eğitim fakültelerinin son sınıfında ve pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmenlik uygulaması dersini almış ya da almakta olan öğretmen adaylarının öğretim stilleri, BİT'i eğitimsel amaçlı kullanım sıklıkları ve teknoloji entegrasyon yaklaşımları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede 4078 öğretmen adayından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Veriler, kişisel bilgi formu, BİT Eğitimsel Amaçlı Kullanım Sıklığı Ölçeği, Teknoloji Entegrasyon Yaklaşımı Ölçeği ve Öğretim Stilleri ölçekleri ile toplanmıştır. Araştırmaya katılanların 2091'i erkek, 1987'si ise kadındır. Katılımcıların %81'inde kişisel bilgisayar olduğu ve günde ortalama 4.17 saat internet kullandıkları belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının BIT'i eğitimsel amaçlı kullanım düzeyleri düşüktür. En yaygın kullanılan yazılımların başında internet, iletişim kurma, web sayfası yayımlama gelmektedir. En az kullanılan yazılım ise program yazma, web sayfası hazırlama, kavram haritası hazırlama gelmektedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular ile literatürde bu yönde yapılan bazı araştırmaların sonuçları (Cüre ve Özden, 2008; Hennessy, Harrison ve Wamakote, 2010; Tezci, 2009; 2011a; Koçak-Usluel, Kuşkaya-Mumcu ve Demiraslan, 2007) ile paralellik göstermektedir. BIT ile ilgili yazılımların eğitimsel amaçlı kullanım düzeylerinin düşük olmasında bilgi düzeyinin etkili olma olasılığı vardır. Çünkü bilme ve erişim kolaylığı teknolojinin kullanım düzeyini artıran faktörler arasındadır (Guskey, 2002; Loveless, 2003; Tezci, 2009). Öğretmen adaylarının BIT kullanım düzeyleri cinsiyet açısından farklılık göstermektedir. Erkeklerin kullanım düzeyi kadınlardan daha yüksektir. Ayrıca disiplin alanları açısından da farklılık vardır. Sosyal ve fen bilimleri alanlarında öğrenim gören öğretmen adayları sağlık bilimlerinde ve özel yetenek alanlarında öğrenim görenlere göre daha yüksektir. En düşük kullanım düzeyi özel yetenek alanlarında öğrenim gören öğretmen adaylarıdır. Cinsiyet açısından yapılan karşılaştırmalarda literatürde benzer bulgular vardır (Çelik & Bindak, 2005; Garland ve Noyes 2004; Hong ve Koh, 2002; Tezci, 2009, 2011a). Araştırmada sosyal ve fen bilim alanlarında öğrenim görenlerin daha fazla BIT kullanıcı olmaları onların konu alanlarında daha fazla örneklere ve yazılımlara erişim imkanlarının olma olasılığı vardır.

Araştırmanın bir diğer sonucu tercih edilen öğretim stili ile ilgilidir. En çok tercih edilen öğretim stili Bilgi Aktarmadır. Bunu Rehber ve Kişisel öğretim stilleri izlemektedir. En düşük öğretim stili ise Otorite ve Danışman öğretim stilleridir. Öğretim stilleri üzerinde cinsiyetin etkisi ise anlamlıdır. Bilgi Aktarma ve Otorite öğretim stilleri açısından kadınların ortalaması erkeklerden daha yüksektir. Kadın öğretmen adayları hem bilgi aktarma hem de otoriteye dayalı öğretim uygulamalarında erkeklerden daha fazla eğilim göstermektedir. Otorite öğretim stilini özel yetenek ve sağlık bilimleri alanlarında öğrenim gören öğretmen adayları daha fazla tercih ederken kişisel öğretim stilini fen bilimleri alanlarındakiler daha fazla tercih etmektedirler. Saracaloğlu, Dedeşali, Dinçer ve Dursun (2011) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin cinsiyet açısından sadece rehber öğretim stilinde farklılık belirlemişlerdir. Diğer stil tercihleri açısından farklılık yoktur. Süral (2010) bilgi aktarıcı ve rehber öğretim stilinde erkekler lehine farklılık belirlemişlerdir.

Grasha (2004) da kadınlar ile erkekler arasında sitil tercihlerinde farklılık belirlemiştir. Uzman ve otorite sitil tercihleri kadınlarda daha düşük rehber ve danışman öğretim stillerinde daha yüksektir. Bu araştırmanın sonuçları ile literatürde yer alan söz konusu çalışmaların sonuçları arasında paralellik yoktur. Bu durum örneklem grubundan kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Rehber ve danışman öğretim stillerini fen ve sosyal bilim alanlarında öğrenim görenler daha fazla tercih etmektedirler. Bilgin ve Bahar (2008) ile Altay (2009) tarafından yapılan araştırmalarda benzer bulgulara ulaşılmıştır. Üredi ve Üredi (2009) tarafından sınıf öğretmenleri ile çalışmada çalışmalarında, sınıf öğretmenlerin en fazla tercih ettikleri öğretim stillerinin temsilci/kolaylaştırıcı/uzman ve kolaylaştırıcı/kişisel model/uzman öğretme stilleri olduğunu; en az tercih ettikleri stillerin de kişisel model/otorite/uzman ve uzman/otorite öğretim stilleri olduğunu ortaya koymuşlardır. Saracaloğlu ve ark. (2011) Sınıf, Fen ve Teknoloji ile Türkçe öğretmenlerinin Bilgi Aktarma öğretim stili açısından farklılık belirlemiştir. Farklılığı fen ve teknoloji dersi öğretmeleri lehinedir. Fen ve Teknoloji öğretmenliği, fen bilimleri alanı ile ilgili bir disiplindir. Dolayısı ile bu araştırmanın sonuçları, Saracaloğlu ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmanın sonuçları ile farklılık göstermektedir.

Öğretmen adaylarının öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik teknoloji entegrasyon puanları açısından yapılan analiz sonuçlarına göre en çok geleneksel entegrasyon yaklaşımına sahip oldukları bunu kültürel entegrasyon ve bilişsel yapılandırıcılığı dayalı entegrasyon yaklaşımını izlemektedir. Kadın öğretmen adaylarının geleneksel entegrasyon yaklaşım puanları erkeklerden daha yüksektir. Kültürel entegrasyon boyutunda ise erkeklerin puan ortalamaları kadınlardan daha yüksektir. Disiplin alanlarına dayalı analiz sonucunda ise geleneksel entegrasyon yaklaşım boyutunda özel yetenek alanları ile sağlık bilimleri alanları fen alanlarından fen alanları da sosyal alanlara göre daha yüksek ortalamaya sahiptir. Bilişsel entegrasyon boyutunda Fen bilimleri, sosyal bilimlerden, sosyal bilimler sağlık bilimleri sağlık bilimleri ise özel yetenek alanlarında eğitim görenlere göre daha yüksek ortalamaya sahiptir. Fen ve sosyal bilim alanlarında öğrenim gören öğrenciler daha fazla bilişsel yapılandırıcılığı temele alan bir teknoloji kullanım yaklaşımını benimsedikleri söylenebilir. Kültürel entegrasyon boyutunda ise yine sosyal ve fen bilimleri alanında öğrenim görenlerin ortalaması daha yüksektir. Aslında bu durum birbirini destekler niteliktedir. Bilişsel entegrasyon, bilişsel yapılandırıcı temeldeki teknoloji uygulamalarına dayanır. Kültürel entegrasyon da sosyal yapılandırıcı perspektife dayalı teknoloji uygulamalarını içerir (Tezci, 2016; Tezci ve Uysal, 2004). Bu nedenle bilişsel yapılandırıcı anlayışa dayalı uygulamalara yer veren bir öğretmenin kültürel entegrasyon anlayışına dayalı uygulamalara da yer vermesi olasıdır ve birbirini destekleyicidir.

Korelasyon ve regresyon analizi sonucunda öğrencilerin tercih ettikleri öğretim stilleri ile teknoloji entegrasyon yaklaşımları arasında anlamlı ilişki vardır. Kişisel, rehber ve danışman öğretim stilleri ile bilişsel ve kültürel entegrasyon yaklaşımları arasında orta düzeyde pozitif ilişki vardır. Rehber ve danışman öğretim stillerinin kültürel ve bilişsel entegrasyon yaklaşımları ile ilişkisi kişisel öğretim stiline daha yüksektir. Geleneksel entegrasyon yaklaşımı ile kişisel ve rehber öğretim stili ile daha yüksek olmakla birlikte diğer öğretim stilleri ile de pozitif anlamlı ilişkiye sahiptir. BIT yazılımlarını kullanım düzeyi kültürel ve bilişsel entegrasyonun yanı sıra rehber ve danışman öğretim stilleri ile pozitif ve orta düzeye yakın ilişkisi vardır. Bilgi aktarma öğretim stillerinin kültürel ve bilişsel entegrasyonu yordama gücü anlamlı olmakla birlikte negatiftir. Kültürel entegrasyon üzerinde dolaylı etkisi ve diğer değişkenlerle birlikte toplam etkisi doğrudan etkisinden daha yüksektir. Bilişsel entegrasyonu yordama gücü açısından ise dolaylı etkisi pozitif toplam etkisi ise negatif ama doğrudan etkisine göre daha düşüktür. Otoriter öğretim stillerinin yordama gücü ise anlamlı değildir.

Bilişsel ve kültürel entegrasyonu danışman ve rehber öğretim stillerinin doğrudan etkileri anlamlı ve pozitifdir. Rehber öğretim stiline bilişsel ve kültürel entegrasyon yaklaşımı üzerinde dolaylı ve toplam etkileri daha yüksektir. Danışman öğretim stiline bilişsel entegrasyon üzerinde dolaylı ve toplam etkileri negatif ve düşüktür. Bu etkilerin negatif düşük olmasında otoriter ve bilgi aktarma stillerinin negatif etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum öğretmen adaylarına bilgi aktarma stili yerine danışman ve rehber öğretim stiline etkisinin daha yüksek ve doğru orantılı olduğunu göstermektedir.

Regresyona analizi sonuçları, öğretmen adaylarının öğrenme öğretme süreçlerine etkili olarak teknolojiyi entegre etme noktasında yeterli birim sahibi olmadıklarını ve uygun stil tercihlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarına bilgi aktarma ve otoriter öğretim stili yerine kişisel, rehber ve danışman öğretim stili tercihlerinin artırılması etkili teknoloji entegrasyonunu destekleyeceğini göstermektedir. Bu sonuç literatürdeki teorik söylemlerle tutarlılık içindedir. Rehber, danışman öğretim stilleri yapılandırmacı öğretim etkinliklerini destekler. Bilişsel ve kültürel entegrasyon yaklaşımı da yapılandırmacı anlayışa dayalı teknoloji uygulamalarını içerir (Duffy ve Jonassen, 1992; 2003; Gürol, 2002; Tezci ve Uysal, 2004). Bu durum literatürdeki bazı araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Uygun öğretim tekniklerinin kullanıldığı durumlarda teknolojinin daha etkili olarak entegrasyonu sağlandığı söylenebilir (Gibson, 2001; Grasha ve Yangarber_Hicks, 2000; Young ve ark., 2003; Watson, 2001). Danışman ve rehber öğretim stiline sahip olanların BİT'i eğitimsel amaçlı kullanım sıklıkları artmaktadır. Buna karşın bilgi aktarma ve otoriter öğretim stiline tercih eden öğretmen adaylarının eğitimsel amaçlı BİT kullanım düzeylerini negatif yordamaktadır. BİT'i eğitimsel amaçlı kullanım düzeylerinin artırmak için rehber ve danışman öğretim stiline sahip öğretmen adaylarının yetiştirilmesi etkili entegrasyona katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca daha fazla BİT den yararlanma imkanı sunacaktır. Öğretmen adaylarının gelecekte öğretim süreçlerinde BİT kullanımını artırma ve BİT i programlara etkili olarak entegre etmelerini sağlamak için rehber ve danışman öğretim stili tercihleri yüksek olarak yetiştirmek yararlı olabilir. Özellikle öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin programlarında ve ders veren öğretim elemanlarının öğrencilere bu yönde rehber ve rol model olmalarında yararlı olacaktır.

Araştırmada yapılandırmacı temele sahip bilişsel ve kültürel entegrasyon için öğretmen adaylarının teknolojinin geleneksel entegrasyonu bilmeleri de önemlidir. Geleneksel entegrasyon ve bilişsel entegrasyon yaklaşımları kültürel entegrasyonun anlamlı ve pozitif yordayıcılarıdır. Bilişsel entegrasyon, kültürel entegrasyona geçiş için bir adımdır ve birbirini destekler niteliktedir. Bununla birlikte geleneksel entegrasyonun da öğretmen adaylarınca bilinmesi ve gerekli durumlarda bir bilgi aktarma aracı olarak tasarlanması gerekebilmektedir. Öğretmen merkezli bir anlayış ve bu anlayışa sahip öğretim uygulamaları ile teknoloji entegrasyonunun sağlanması mümkün gözükmemektedir. Bilgi aktarma ve otoriter öğretim stilleri geleneksel öğretmen merkezli ve buna dayalı öğretimsel uygulamalar içerir. Kişisel öğretim stili öğretmen ve öğrenci merkezlilik birlikte yer aldığı uygulamalar içerir. Rehber ve danışman öğretim stilleri ise öğrenci merkezli uygulamaları içerdiği (Grasha, 2002; Kirk, 2004) göz önüne alındığında teknolojinin etkili entegrasyonu için öğrenci merkezliliği vurgulama stili tercihlerinin öğretmenlerde artırılması ve buna dayalı uygulamalar konusunda deneyimlerin artırılmasının yararlı olacağı söylenebilir. Bu araştırmada öğretim stilleri ve BİT'in öğretim amaçlı kullanım düzeyinin öğretmen adaylarının entegrasyon yaklaşımları ile ilişkisi ele alınmıştır. Farklı değişkenlerin entegrasyon yaklaşımları üzerinde etkisinin test edilmesi entegrasyon süreçlerinin doğasının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Albirini, A. A. (2006). Teachers' attitudes toward information and communication Technologies: The case of Syrian EFL teachers. *Computers & Education*, 47(4), 373–398.
- Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem teknik ve ilkeler*. Pegem A Yayıncılık.
- Bilgin, İ. ve Bahar, M., (2008). Sınıf Öğretmenlerinin Öğretme ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 19-38.
- Brooks, J. G., & Brooks, M. G. (1999). *In search of understanding: The case for constructivist classrooms*. Alexandria, Virginia: ASCD.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Ankara: Pegem Akademi*.
- Christiansen, C. (1997). *The innovator's dilemma*. Boston: Harvard Business School Press
- Cüre, F., & Özden, N. (2008). Öğretmenlerin bilgi ve iletişim teknolojileri (BIT) uygulama başarıları ve BİT'e yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 34, 41-53.
- Çelik, H. & Bindak, R. (2005). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bilgisayara yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi [Examination of computer attitudes among teachers employed in primary schools in terms of different variables]. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 6(10), 27–38.
- Doornekamp, G. (2002). A comparative study on ICT as a tool for the evaluation of the policies on ICT in education. *Studies in Educational Evaluation*, 28(3), 253–271.
- Duffy, T., & Jonassen, D. (1992). *Constructivism and instructional design*. Hillsdale: Laurence Erlbaum.
- Duffy, T. M., & Jonassen, D. H. (Eds.). (2013). *Constructivism and the technology of instruction: A conversation*. Routledge.
- Garland, K. J. & Noyes, J. M. (2004). Computer experience: a poor predictor of computer attitude. *Computers in Human Behavior*, 20, 823-840.
- Gibson, I. W. (2001). At the intersection of technology and pedagogy: Considering styles of learning and teaching. *Journal of Information Technology for Teacher Education*, 10(1-2), 37-61.
- Grasha, A. (1994). *Teaching with Style: The Integration of Teaching Learning Styles in The Classroom*.
- Grasha, A., (1994a). Grasha-Reichmann Teaching Style Scale Erişim tarihi: 19.08.2013: <http://www.iats.com/publications/TDI.shtml>.
- Grasha, A., (1994b). A matter of style: The teacher as expert, formal authority, personal model, facilitator, and delegator. *College Teaching*, 42(4), 142-149.
- Grasha, A. F. (1996). *Teaching with Style: A Practical Guide to Enhancing Learning by Understanding Teaching and Learning* Pittsburgh, PA: Alliance.
- Grasha, A. F., & Yangarber-Hicks, N. (2000). Integrating teaching styles and learning styles with instructional technology. *College Teaching*, 48(1), 2-10.
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3,4), 381-391.
- Gürol, M. (2002). Eğitim teknolojisinde yeni paradigma: Oluşturmacılık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 159-183.
- Hennessy, S., Harrison, D., & Wamakote, L. (2010). Teacher factors influencing classroom use of ICT in Sub-Saharan Africa. *Itupale online journal of African studies*, 2(1), 39-54.

Hong, K-S. & Koh, C. K., (2002). Computer anxiety and attitudes towards computers among rural secondary school teachers: A Malaysian Perspective. *Journal of Research on Technology on Education*, 35(1), 27-48.

International Technology Education Association. (2000). Standards for Technological Literacy: Content for the Study of Technology. Reston, VA: Author.

ITU (International Telecommunication Union). 2012. World Telecommunication/ICT Indicators Database (December 2012. edition.), <http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/world/world.html>. adresinden 28 Ekim 2014 tarihinde edinilmiştir

İşman, A., and G.E. Çelikli. (2009). How does student ability and self-efficacy affect the usage of computer technology? *The Turkish Online Journal of Educational Technology* 8(1), 33–38.

Jonassen, D. H. (1990). Thinking Technology: Toward a Constructivist View of Instructional Design. *Educational technology*, 30(9), 32-34.

Jonassen, D. H. (1994). Learning with media: Restructuring the debate. *Educational Technology Research and Development*, 42(2) 31-39.

Jonassen, D. H. (1996) *Computers in the Classroom: Mindtools for Critical Thinking*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Jonassen D. H. (1999). Designing Constructivist Learning Environments. (Ed. C. M. Reigeluth), *Instructional-Design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Technology*, Vol 2, (215-239), Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Jonassen, D. H. ve Reeves, T. C. (1996). Learning With Technology: Using Computers as Cognitive Tools. (Ed. D.H. Jonassen), *Handbook of Research for Educational Communications and Technology* (693-719). New York: Macmillan,

Judson, E. (2006). How teachers integrate technology and their beliefs about learning: Is there a connection?. *Journal of Technology and Teacher Education*, 14(3), 581-597.

Li, N. & Kirkup, G. (2007). Gender and cultural differences in Internet use: A study of China and the UK. *Computers & Education* 48, 301–317.

Liu, L., Maddux, C., ve Johnson, L. (2008). Assessment of Integration of Technology in Education: Countering the "No Significant Differences" Argument. *Computers in the Schools*, 25(1/2), 1-9

Lim, C. P. & Ching, C. S. (2004). An activity-theoretical approach to research of ICT integration in Singapore schools: Orienting activities and learner autonomy. *Computers ve Education*, 43, 215-236.

Loveless, A. M. (2003). The interaction between primary teachers' perceptions of ict and their pedagogy. *Education and Information Technologies*, 8(4), 313-326.

Maddux, C. D. & Johnson, D. L. (2005) Information technology, type II classroom integration, and the limited infrastructure in schools, *Computers in the Schools: Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, and Applied Research*, 22(3-4), 1-5.

Maddux, C. D., Johnson, D. L., & Willis, J. W. (2001). *Educational computing: Learning with tomorrow's technologies*, 3rd Ed. Boston, MA: Allyn and Bacon.

Papanastasiou, E.C., and Angeli, C. (2008). Evaluating the use of ICT in education: Psychometric properties of the survey of factors affecting teachers teaching with technology (SFA-T3). *Educational Technology & Society*, 11(1), 69–86.

Saracaloğlu, A. S., Dinçer, B., Dedeşali, N. C., & Dursun, F. (2011). Sınıf, Fen ve Teknoloji ile Türkçe Öğretmenlerin Öğretme Stillerinin İncelenmesi. *NWSA e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 2314-2327.

Sarıtaş, E. & Süral, S. (2010). Grasha - Reichmann öğrenme ve öğretme stili ölçeklerinin Türkçe uyarlama çalışması. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 2162-2177.

Tezci, E. (2009). Teachers' effect on ICT use in education: The Turkey sample. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1285-1294.

Tezci, E. (2011a). Factors that influence pre-service teachers' ICT usage in education. *European Journal of Teacher Education*, 34(4), 483-499.

Tezci, E. (2011b). Turkish primary school teachers' perceptions of school culture regarding ICT integration. *Educational Technology Research and Development*, 59(3), 429.

Tezci, E. & Gürol, A. (2003). Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık (Constructivist Instructional Design and Creativity). *The Turkish Online Journal Of Educational Technology-TOJET*, 2(1), 50-55.

Tezci, E., & Uysal, A. (2004). Eğitim teknolojisinin gelişimine epistemolojik yaklaşımların etkisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(2), 158-164.

Usluel, Y. K., Aşkar, P., ve Baş, T. (2008). A structural equation model for ICT usage in higher education. *Educational Technology & Society*, 11(2), 262-273.

Usluel, y. K., mumcu, f. K., & demiraslan, y. (2007). Öğrenme-öğretme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojileri: Öğretmenlerin entegrasyon süreci ve engelleriyle ilgili görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 32, 164-178

Üredi, I. ve Üredi, L., (2009).Yapılandırmacı Öğrenme Ortamında Etkili Olabilecek Bir Değişken: Öğretme Stilleri. *E-Journal of New World Sciences Academy (NWSA)*, 4(4), 1171-1185.

Veen, W. (1995). Factors affecting the use of computers in the classroom: Four case studies. (Ed: D. Watson ve D. Tinsley), *Integrating Information Technology into Education* (pp. 169-184). London: Chapman & Hall.

Watson, D. M. (2001). Pedagogy before technology: Re-thinking the relationship between ICT and teaching. *Education and Information technologies*, 6(4), 251-266.

World Bank. (2010). Information and communication technology expenditure (%ofGDP).<http://data.worldbank.org/indicator/IE.ICT.TOTL.GD.ZS>. Adresinden 15 Mayıs 2010 tarihinde edinildi

World Bank (2014). World Development Indicator. US, NW, Washington: The World Bank. <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2014-book.pdf> adresinden 25 Kasım 2014 tarihinde edinilmiştir.

Young, M. R., Klemz, B. R., & Murphy, J. W. (2003). Enhancing learning outcomes: The effects of instructional technology, learning styles, instructional methods, and student behavior. *Journal of Marketing Education*, 25(2), 130-142.

MESLEK BİLGİSİ DERSLERİNİN ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETİM ANLAYIŞLARININ GELİŞİME ETKİSİ

Prof. Dr. Erdoğan TEZCİ

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Prog.ve Öğretim ABD
ORCID: 0000-0003-2055-0192

Doç. Dr. Yalçın DİLEKLİ

Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fak. Eğitim Prog.ve Öğretim ABD
ORCID: 0000-0003-0264-0231

Özet

Öğretmenlerin sınıf ortamında yürüttükleri öğrenme öğretme süreçleri geliştirdikleri öğrenme anlayışına göre şekillenir. Öğretmenlerin hizmet öncesi süreçte geliştirecekleri öğretme öğrenme anlayışı, onların sınıf ortamında sergileyecekleri öğretim yöntem ve tekniklerinden kullanacakları uyarıcılara, öğrencilerle iletişimden sınıf yönetim biçimlerine kadar birçok öğretim becerisi üzerinde etkilidir. Meslek bilgisi dersleri, öğretmen adaylarının programın öngördüğü yaklaşıma dayalı bir anlayış geliştirmelerini sağlaması beklenir. Bu çerçevede araştırmada formasyon programına katılan öğretmen adaylarının aldıkları meslek bilgisi derslerinin onların öğrenme-öğretme anlayışları üzerinde ne yönde bir etkiye sahip olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırmaya gönüllü katılım gösteren 468 öğretmen adayından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Verilerin Toplanmasında Prosser ve Trigwell (2006) tarafından geliştirilen, Tezci (2017) tarafından Türkçeye adapte edilen Öğretme Öğrenme Anlayışları Ölçeği kullanılmıştır.

Analiz sonucunda öğrenciler formasyon eğitiminin başında daha çok öğretmen merkezli/bilgi iletim temelli bir öğretim anlayışı sergilerken, programın sonunda daha az öğretmen merkezli ama daha fazla öğrenci merkezli/kavramsal değişim anlayışına sahip oldukları gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının cinsiyetleri açısından öğretme-öğrenme anlayışlarında anlamlı bir farklılık gözlenmezken öğrencilerin öğrenim gördükleri bilim alanı açısından anlamlı farklılık belirlenmiştir. Sosyal Bilimler alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının Fen-Matematik alanında öğrenim gören öğretmen adaylarına göre daha fazla öğrenci merkezli bir anlayış geliştirdikleri gözlenmiştir. Araştırma sonuçları öğretmen adaylarının eğitim sürecinde programın temel yaklaşımına dayalı bir anlayış geliştirmelerinde uygulanacak öğretmen yetiştirme programının önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Meslek bilgisi dersler, öğretim anlayışı, öğretmen adayları

THE EFFECT OF VOCATIONAL KNOWLEDGE COURSES ON THE DEVELOPMENT OF CANDIDATE TEACHERS' TEACHING APPROACHES

Abstract

The learning-teaching processes that teachers carry out in the classroom are shaped according to their approaches of learning they develop. The teaching-learning approaches that teachers will develop in the pre-service process has an impact on their teaching skills, teaching methods and techniques and classroom interactions. Vocational knowledge courses are expected to enable pre-service teachers to develop an understanding based on the approach envisaged by the program.

From this respect, it was aimed to determine the effect of the vocational knowledge courses taken by the pre service teachers participating in the formation program on their learning-teaching approaches, data were collected from totally 468 preservice teachers by means of Teaching and Learning Approach scale by Prosser and Trigwell (2006) which is adopted Turkish culture by Tezci (2017). Pre-test and post-test results depicted that preservice teachers' teaching and learning approaches were transformed from teacher centered to student centered ones. According to results, gender is not significant variable, but the field they teach is significant. Pre service teachers teaching social sciences are more prone to teacher centered approaches than science and math. The results of the research show that the teacher training program to be applied has a significant effect on the development of the teaching and learning approaches.

Keywords: Teaching and learning approach, vocational courses, pre service teachers

Giriş

Öğretmen adaylarının eğitim fakültelerinden mezun olduklarında üç alanda yeterli bilgi ve becerileri elde etmiş olması beklenir. Bu alanlar genel kültür ve genel yetenek, meslek bilgisi ve alan bilgisidir. Genel kültür alanı okuma anlama, temel matematik, tarih ve coğrafya gibi disiplinleri kapsar. Meslek bilgisi alanı ise öğretim ilke ve yöntemleri, eğitimde ölçme ve değerlendirme, sınıf yönetimi, eğitim psikolojisi, program geliştirme ve rehberlik derslerini içermektedir. Alan bilgisi dersleri ise öğretmen adayının devam ettiği alanına dair bilimsel bilgileri ve alana özgü öğretim konularını kapsamaktadır. Öğretmen yetiştiren kurumlar sadece eğitim fakülteleri iken özellikle lise düzeyinde öğretmen atamaları daha çok fen-edebiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerinden arasından yapılmaktadır. Fakat bu fakültelerden mezun olan öğrencilerin öğretmen olarak çalışabilmesi için formasyon programlarına katılarak meslek bilgisi ve alana özel öğretim yöntem ve tekniklerine dair dersleri alması gereklidir. Bu sebeple ilgili program bir meslek olarak öğretmenliğin gerektirdiği bilgi ve becerileri içeren bir uygulamalı bir eğitimidir. Bu eğitim sonunda öğretmenlerin mesleğin gerektirdiği davranış ve yaklaşımları benimsemesi beklenmektedir.

McCutcheon (1985) ve Hawthorne (1990)' a göre öğretmenlerin öğrencilere, öğrenmeye, öğretime ve programa yönelik inançları, yaklaşımları onların öğretim şeklini ve yapılan öğretimin içeriğini etkiler. Öğretmenlerin öğretim anlayışları öğretmenin sınıf içi davranışları, öğretim yöntem ve tekniklerini ve bilgi ve bilginin elde edilmesine dair inançlarını kapsar. Öğretim anlayışları veya yaklaşımları literatürde farklı sınıflarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Trigwell, Prosser ve Taylor(1994) öğretmen ve öğrenci yaklaşımı, Kember ve Gow (1994) bilgi iletimi ve kolaylaştırma şeklinde sınıflamalar yapmışlardır.

Araştırmacılar genellikle iki farklı anlayışın varlığından söz ederler. Bunlar “yapılandırmacı ve geleneksel” anlayıştır. Yapılandırmacı anlayış doğduğu ilerlemecilik felsefesi itibari ile daha çok öğrencilerin geçmiş yaşantılarına, deneyimlerine ve inançlarına göre bilgi oluşturduğunu ve bu süreçte öğrenci aktifliğine vurgu yapar (Jonassen, 1991; Tezci, 2002; Tezci ve Gürol, 2001). Yapılandırmacı öğretme ve öğrenme sürecinde öğrenci merkezli stratejiler kullanılır. Keşfetme, aktif öğrenme ve işbirlikli öğrenmenin yanı sıra eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesine odaklanılır (Bukova-Güzel, 2008; Richardson, 1997). Diğer yandan geleneksel olarak adlandırılan yaklaşım temellerini daimici ve esasici felsefeden alır. Bu felsefe öğretmenin sınıfta temel otorite ve bilgi kaynağı olduğu varsayımını kabul eder ayrıca bilginin değişmezliği ilkesini temele aldığı için katı ve her öğrenci için aynı eğitim programının gerekliliğine vurgu yapar. Fakat çağımız ilerlemeci felsefe ile yetiştirilmiş bireylere ihtiyaç duymaktadır. Çünkü bilgiye erişim artmıştır. Önemli olan bu bilgiyi kullanarak problem çözen yaratıcı bireylerin yetiştirilmesidir (Dilekli, 2019).

Bu noktada temel görev ise öğretmenlerindir. Öğretmen adaylarının aldığı meslek bilgisi eğitimi sonunda daha çok öğrenen merkezli ve bilginin değişkenliğine inanan bireyler olarak yetişmesi beklenmektedir. Bu sebeple be araştırmanın amacı formasyon programına katılan öğretmen adaylarının aldıkları meslek bilgisi derslerinin onların öğrenme-öğretme anlayışları üzerinde ne yönde bir etkiye sahip olduğunu belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Öğretmenlerin sınıf ortamında yürüttükleri öğrenme öğretme süreçleri geliştirdikleri öğrenme anlayışına göre şekillenir. Öğretmenlerin hizmet öncesi süreçte geliştirecekleri öğretme öğrenme anlayışı, onların sınıf ortamında sergileyecekleri öğretim yöntem ve tekniklerinden kullanacakları uyarıcılara, öğrencilerle iletişimden sınıf yönetim biçimlerine kadar birçok öğretim becerisi üzerinde etkilidir. Meslek bilgisi dersleri, öğretmen adaylarının programın öngördüğü yaklaşıma dayalı bir anlayış geliştirmelerini sağlaması beklenir. Bu çerçevede araştırmada formasyon programına katılan öğretmen adaylarının aldıkları meslek bilgisi derslerinin onların öğrenme-öğretme anlayışları üzerinde ne yönde bir etkiye sahip olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırmaya gönüllü katılım gösteren 468 öğretmen adayından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Verilerin Toplanmasında Prosser ve Trigwell (2006) tarafından geliştirilen, Tezci (2017) tarafından Türkçeye adapte edilen Öğretme Öğrenme Anlayışları Ölçeği kullanılmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma, formasyon programına katılan farklı branşlardan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Araştırma Necatibey Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Formasyon eğitim-öğretim sürecinin başladığı ilk hafta sınıflarda bulunan ve çalışmaya gönüllü katılımdan oluşmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü ilk hafta toplam 502 öğretmen adayı katılmıştır. Sontestler ise dönem sonunda öğretmenlik uygulaması bittikten sonra uygulanmıştır. Sontestlere katılımcı sayısı ise 468 öğretmen adayı olmuştur. Bu nedenle çalışma toplam 468 öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının 276 (%59) kadın, 192'si (%41) erkektir. Öğretmen adaylarının 232'si (%49,6) lisans alanı fen bilimleri, 236'sı (%50,4) sosyal bilimler alanı mezunudur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğretmen adaylarının öğretme-öğrenme anlayışlarını belirleme “Öğretim Yaklaşımı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 1996 yılında Trigwell ve Prosser (Prosser et al., 1999) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek daha sonra revize edilmiştir Prosser and Trigwell (2006). Revize edilen ve toplam 22 maddeden oluşan ölçek Tezci (2017) tarafından Türkçeye adapte edilmiştir. Ölçek 22 madde ve iki faktör yapısına sahiptir. 11 madde öğretmen merkezli/bilgi iletim temelli öğretim anlayışını, 11 madde de öğrenci merkezli/kavramsal değişim odaklı öğretim anlayışını yansıtmaktadır. Ölçek, 1= “Asla”, 5= “Her zaman” olmak üzere 5’li likert olarak derecelendirilmiştir. Ölçeğin orijinalinin öğrenci merkezli/kavramsal değişim odaklı boyutunun güvenilirliği 0,75, öğretmen merkezli/bilgi iletim temelli boyutunun güvenilirliği 0,73 olarak belirlenmiştir. Türk kültüründe ise sırası ile 0,87 ve 0,93 olarak belirlenmiştir. Bu araştırmanın verilerinin güvenilirliği öğretmen merkezli/bilgi iletim temelli yaklaşım için 0,84, öğrenci merkezli/kavramsal değişim boyutunun ise 0,87 olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma Necatibey Eğitim Fakültesinde öğrenim gören formasyon programına katılan öğrencilerle yürütülmüştür. Çalışmada formasyon programının öğretmen adaylarının öğrenme-öğretme anlayışlarında bir değişime neden olup olmadığı belirlenmek amaçlandığından eğitim öğretim yılının başında ve sonunda olmak üzere iki kez uygulama yapılmıştır. Öğretmen adayları ölçeğin başına isim, kendi belirleyecekleri bir rumuz veya numara vb. yazmaları istenmiştir. Kendilerine bu ölçeğin eğitim-öğretim yılı sonunda tekrar uygulanacağı ve bu numara, isim, rumuz vb. olarak belirlediklerini unutmamaları istenmiştir. Formasyon programının başladığı ilk hafta öntest eğitim-öğretim yılının son haftasında sontest olarak ölçek yüzyüze uygulanmıştır.

Verilerin analizinde betimsel istatistik, parametrik koşullar sağlandığı durumda İlişkili Örneklem t Testi, sağlanmadığı durumda İşaret Testi, Cinsiyet ve Bilim Alanı açısından karşılaştırmada Kovaryans analizi,

Bulgular

Betimsel Analiz Sonuçları

Öğretmen adaylarının Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi ve Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim Odaklı öğretim yaklaşımlarının öntest- sontest puanlarının düzeyini belirlemek için betimsel analiz yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Betimsel Analiz Sonuçları

	N	Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık
Öntest Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi (ÖĞTM/Bİ)	468	4.32	.36	-.150	-.685
Öntest Öğrenci Merkezli/ Kavramsal Değişim (ÖĞRM/KD)	468	4.07	.44	-.337	-.058
Sontest Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi (ÖĞTM/Bİ)	468	4.06	.44	-.325	.228
Sontest Öğrenci Merkezli/ Kavramsal Değişim (ÖĞRM/KD)	468	4.17	.48	-.305	-.074

Analiz sonucunda gerek Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi (ÖĞTM/Bİ) gerekse Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim (ÖĞRM/KD) öntest ve sontest puanlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. En yüksek ortalama (Ortalama=4.32, SS=.36) Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi Öntest puanlarında gözlenirken en düşük ortalama (Ortalama=4.06, SS=.44) ise sontest Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi puanlarında olduğu gözlenmiştir.

Öğretim Yaklaşımları Açısından Analiz Sonuçları

Öğretmen adaylarının formasyon eğitimine başlamadan (öntest) ve formasyon eğitimi sonrasında (sontest) uygulanan testlerden aldıkları puanlara göre Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim Yaklaşımı ile Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim Odaklı Yaklaşımlar açısından farklılık olup olmadığını belirlemek için Bağımsız Gruplar t Testi ile analiz yapılmıştır. Analiz Sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretim Yaklaşımları Açısından Analiz Sonuçları

	Ölçek	N	Ort.	SS	Levene's Test		df	t	p	Cohen <i>d</i>
					F	p				
Öntest	ÖĞTM/Bİ	468	4.31	.36	9.583	.002*	900.399	9.332	.000*	.60
	ÖĞRM/KD	468	4.07	.44						
Sontest	ÖĞRM/Bİ	468	4.06	.44	6.905	.009*	924.078	-3.684	.000*	.24
	ÖĞRM/KD	468	4.17	.48						

*p<.05,

Analiz sonucunda öntest ÖĞTM/Bİ ile ÖĞRM/KD puanları arasında ÖĞTM/Bİ puanları lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir (t=9.332, p<.05). Öğretmen adaylarının eğitime başlamadan önce her iki yaklaşımda da yüksek puana sahip olmakla birlikte eğilimlerinin genel itibarıyla Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim Temelli olduğu söylenebilir. Sontest ÖĞTM/Bİ ile ÖĞRM/KD puanları arasında yapılan analizde ÖĞRM/KD puanları lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir (t=-3.684, p<.05). Öğretmen adaylarının sontestte daha çok Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim odaklı bir anlayış geliştirdikleri gözlenmiştir.

Öntest-Sontest Puanları Açısından Analiz Sonuçları

Öğretmen adaylarının hem Öğrenci Merkezli/Bilgi İletim Temelli yaklaşım hem de Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim yaklaşımı açısından öntest sontest puanları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için İlişkili Örneklemeler t Testi ile analiz yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Öntest-Sontest Puanları Açısından Analiz Sonuçları

	N	Ort.	SS	Korelasyon		t	df	p	Cohen <i>d</i>
				r	p				
Öntest ÖĞTM/Bİ	468	4.32	.36	.341	.000*	12.185	467	.000*	.54
Sontest ÖĞTM/Bİ	468	4.06	.44						
Öntest ÖĞRM/KD	468	4.07	.44	.295	.000*	-3.788	467	.000*	.18
Sontest ÖĞRM/KD	468	4.17	.49						

*p<.05

Analiz sonucunda öğretmen adaylarının Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim yaklaşımı öntest (Ort.=4.32, SS=0.36) sontest (Ort.=4.06, SS=0.44) puanları arasında öntest lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir (t=12.185, p<.05). Öğretmen adayları formasyon programı başlamadan önce daha fazla öğretmen merkezli bir anlayışa sahip oldukları gözlenmiştir. Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim Odaklı yaklaşımda ise öntest (Ort.=4.07, SS=0.44) sontest (Ort.=4.17, SS=0.49) puanları arasında sontest lehine anlamlı farklılık olduğu gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının formasyon eğitimi sonrasında sontestte daha fazla öğrenci merkezli bir anlayış geliştirdikleri belirlenmiştir.

Cinsiyet Açısından Analiz Sonuçları

Öğretmen adaylarının Öğretmen Merkezli Bilgi İletimi Öntest-Sontest ve Öğrenci Merkezli Kavramsal Değişim öntest-sontest puanlarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Tekrarlı Ölçümler için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre Box's M testi ($F_{(df=10, df=792251,790)}=1.441, p=.440$) kovaryans matrislerinin gruplarda eşit olduğu gözlenmiştir. Ayrıca tüm gruplarda varyansların homojen olduğu belirlenmiştir ($p>.05$) Analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet Açısından Analiz Sonuçları

Source	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Kısmi Eta Kare
ÖGTM/Bİ	2.691	1.000	2.691	18.415	.000*	.038
ÖGTM/Bİ-Cinsiyet	.333	1.000	.333	2.281	.132	.005
Hata (ÖGTM/Bİ)	68.086	466.000	.146			
ÖGRM/KD	1.585	1.000	1.585	9.795	.002*	.021
ÖGRM/KD-Cinsiyet	.910	1.000	.910	5.626	.018*	.012
Hata (ÖGRM/KD)	75.403	466.000	.162			
ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD	14.431	1.000	14.431	129.824	.000*	.218
ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD*Cinsiyet	.002	1.000	.002	.018	.892	.000
Hata (ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD)	51.801	466.000	.111			

* $p<.05$

Analiz sonucunda ÖGRM/KD öntest-sontest puanlarında cinsiyetin etkisi anlamlı bulunmuştur ($F=5.626, p<.05$). ÖGTM/Bİ*Cinsiyet etkileşimi ($F=2.281, p>.05$) ve ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD*cinsiyet etkileşimi ($F=.018, p>.05$) ise anlamlı bulunmamıştır. ÖGRM/KD*cinsiyet etkileşimi ile ilgili farklılık erkek öğrencilerde gözlenmiştir. Erkek öğrencilerin öntest (Ort.=4.06, SS=.46) sontest (Ort.= 4.91, SS=.46) puanlarında sontest puanları lehine anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir.

Bilim Alanı Açısından Analiz Sonuçları

Öğretmen adaylarının Öğretmen Merkezli Bilgi İletimi Öntest-Sontest ve Öğrenci Merkezli Kavramsal Değişim öntest-sontest puanlarının bilim alanı (Sosyal ve Fen-Matematik) açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Tekrarlı Ölçümler için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre Box's M testi ($F_{(df=10, df=1037504,796)}=9.518, p=.492$) kovaryans matrislerinin gruplarda eşit olduğu gözlenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Bilim Alanı Açısından Analiz Sonuçları

Source	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Kısmi Eta Kare
ÖGTM/Bİ	2.142	1.000	2.142	13.308	.000*	.028
ÖGTM/Bİ-Bilim	1.134	1.000	1.314	8.165	.004*	.017
Hata (ÖGTM/Bİ)	74.999	466.000	.161			
ÖGRM/KD	3.175	1.000	3.175	21.987	.000*	.045
ÖGRM/KD-Bilim	1.134	1.000	1.134	7.855	.005*	.017
Hata (ÖGRM/KD)	67.285	466.000	.144			
ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD	14.786	1.000	14.786	135.244	.000*	.225
ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD*B ilim	.855	1.000	.855	7.824	.005*	.017
Hata (ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD)	50.947	466.000	.109			

*p<.05

Analiz sonuçları öntest-sontest ÖGTM/Bİ*Bilim alanı (F=8.165, p<.05) ve ÖGRM/KD*Bilim alanı (F=7.855, p<.05), ÖGTM/Bİ*ÖGRM/KD*Bilim alanı (F=7.824, p<.05) etkileşimlerin anlamlı olduğunu göstermektedir. Farklıkların nedenlerini belirlemek için yapılan MANOVA analizinde Öntest-Sontest ÖGTM/Bİ sosyal bilimler ve fen-matematik bilimlerinde anlamlı değişim gözlenmiştir. Sontestlerde sosyal ve fen-matematik bilimlerinin puanları anlamlı ölçüde düşmüştür. Ayrıca Öntest-Sontest ÖGRM/KD boyutunda ise sosyal bilimler alanında öğrenim ören öğretmen adaylarının puanları sontestte daha da artarken, fen-matematik bilimleri alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının puanlarında anlamlı değişim gözlenmemiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Türkiye’de öğretmen yetiştirme sisteminde zaman zaman uygulanan formasyon eğitim programının öğretim anlayışlarının gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Türkiye’de öğretmen yetiştirme Eğitim Fakültelerince yürütülmektedir. Öğrenciler, ÖSYM tarafından yapılan ulusal sınavlarda aldıkları puana ve puanın türüne bağlı olarak tercihte bulunmaktadırlar. Tercihleri neticesinde 4 yıllık bir programlardan birini tercih edip Genel Kültür, Alan ve Meslek Bilgisinden oluşan bir eğitim almaktadırlar. Ancak bunun dışında farklı fakültelerde 4 yıl okuduktan sonra mezun olan veya 4. Sınıfta bulunan öğrenciler için Eğitim Fakültelerinde Formasyon olarak isimlendirilen bir eğitim verilerek de öğretmen yetiştirilmektedir. Formasyon eğitimi Meslek Bilgisi olarak isimlendirilen dersleri alarak başarı ile mezun olanlar formasyon sertifikası almaktadırlar. Söz konusu programa kayıt yaptıran öğretmen adayları ile yürütülen bu çalışma, programın öğretmen adaylarının öğrenme-öğretme anlayışları üzerinde bir değişime neden olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının hem öntest-hem de sontest puanları Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim Temelli Anlayışları ile Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim Anlayışlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni son yıllarda özellikle 2005 yılından sonra (MEB, 2005) uygulamaya konan öğrenci merkezli bir eğitim programının etkisi olabileceğini ayrıca öğretmen adaylarının öğrenme yaşantılarında bu yönde bir eğitime tabi olmuş olmalarının etkisi olabileceğini düşündürmektedir.

Ancak öntest Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim Temelli Anlayış puanlarının Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim Anlayışlarından daha da yüksek olması özellikle üniversitedeki lisans eğitimlerinin etkili olabileceğini düşündürmektedir. Her ne kadar programlarda öğrenci merkezli bir öğrenme-öğretme yönünde anlayış programa yerleştirilmiş olsa öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde aldıkları eğitim daha ziyade öğretmen merkezli bir anlayış taşıdığı da tartışmalıdır. Öğretmen adaylarının sontest puanlarının Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim anlayışı yönünde bir gelişim gösterdiği gözlenmiştir. Bu durum uygulanan programın öğretme-öğrenme anlayışları üzerinde bir etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri lisans disiplin alanlarına göre bu anlayışın farklılık gösterdiği de gözlenmiştir. Fen-Matematik alanlarında öğrenim gören öğretmen adayları sosyal bilimler alanlarında öğrenim görenlere göre daha az düzeyde öğrenci merkezli bir anlayış geliştirmişlerdir. Her ne kadar her iki bilim alanında öğrenim görenlerin Öğretmen Merkezli/Bilgi İletimi yaklaşımları sontestlerde azalmış olsa da fen-matematik bilim alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim odaklı anlayış puanlarının önteste göre sontestte yükselmediği de gözlenmiştir. Oysaki sosyal bilim alanında öğrenim görenlerin Öğretmen Merkezli/Bilgi İletim yaklaşımları sontestte düşerken, Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim yaklaşımına dayalı anlayışlarının sontestte yükseldiği gözlenmiştir. Bu sonuç literatürde de benzer bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmada cinsiyetin yaklaşımlar üzerinde etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Her ne kadar ÖGRM/KD-Cinsiyet etkileşim boyutunda erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılık gözlenmiş olsa da etki büyüklüğü yüksek değildir. Bununla birlikte Erkek öğrenciler, kadınlara göre Öğrenci Merkezli/Kavramsal Değişim yaklaşımında sontest puanlarında daha da arttığı gözlenmiştir.

Kaynakça

- Bukova-Güzel, E., (2008). Yapılandırmacılık ve Matematiksel Düşünme Süreçleri. E-Journal New World Science of Academy (NWSA): Education Sciences, 3(4), 678-688.
- Dilekli, Y. (2019). What are the dimensions of thinking skills in Turkish literature? A content analysis study. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 8(1), 110-118. <https://doi.org/10.11591/ijere.v8.i1.pp110-118>
- Jonassen, D.H., (1991). Objectivism Versus Constructivism: Do We Need A New Philosophical Paradigm?. *Educational Technology Research and Development*, 39(3), 5-14.
- Kember, D. ve Gow, L., (1994). Orientations to Teaching and Their Effect on the Quality of Student Learning. *The Journal of Higher Education*, 65(1), 58-74.
- Prosser, M., Trigwell, K., ve Taylor, P., (1994). A Phenomenographic Study of Academics' Conceptions of Science Learning and Teaching. *Learning and Instruction*, 4(3), 217-231.
- Richardson, V., (1997). Constructivist teaching and Teacher Education: Theory and practice. (Ed: V. Richardson), *Constructivist Teacher Education: Building New Understandings* (3-14). Washington, DC: Falmer.
- Tezci, E., ve Gürol, A. (2001). Oluşturmacı Öğretim Tasarımında Teknolojinin Rolü. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 151-156.
- Tezci, E., (2002). Oluşturmacı öğretim tasarım uygulamasının ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaratıcılıklarına ve başarılarına etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Tezci, E., (2017). Adaptation of ATI-R Scale to Turkish samples: Validity and reliability analyses. *International Education Studies*, 10(1), 67-81.

POSTMODERN ÖĞELERE DAİR BİR İNCELEME: OĞUZ ATAY'IN *KORKUYU BEKLERKEN* VE RUDOLFO ANAYA'NIN *KUTSA BENİ ULTIMA*

Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR

Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Letters, Department of English Language and Literature

ÖZET

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan, birçok edebi kuralı reddeden, öz gerçekçiliği arayan ve sorgulayan bir akım olan post modern edebiyat, soyut ve somut gerçekçiliği bir araya getirerek, yazarın kendi öznelliğini vurgulamasını sağlayarak ve gerçek yaşamla hayal dünyasını birleştirerek yapının çarpıcı olmasını sağlamaktadır. Türk Edebiyatı'ndaki en önemli öncülerinden biri olan Oğuz ATAY başarılı postmodern yapıtlarıyla edebiyat dünyasındaki yerini almıştır. Öte yandan, Meksika asıllı Amerikalı Rudolfo Anaya postmodern edebiyatın önemli yazarlarından biri olup, bu temelde yazdığı eserlerle birçok ödülün sahibi olmuş ve bu anlamda edebiyata önemli katkılar sağlamıştır. *Korkuyu Beklerken* ve *Kutsa Beni Ultima*'yı temelde buluşturan nokta; iki kitabında benzer postmodern özellikler içermesidir. Her iki romanda anlatıcının baskın roller üstlenmesi, hikâyelerin gerçeğe dayanmakla birlikte hayali ürünlerle okuyucuya sunulması, iki anlatıcının da içinde oldukları toplumdan kendilerini izole etmeleri ve iki romanında tıpkı birçok postmodern roman gibi belirsiz bir sona sahip olması kitapların edebi açıdan incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu çalışma Rudolfo Anaya'nın *Kutsa Beni Ultima* ve Oğuz Atay'ın *Korkuyu Beklerken* kitaplarında ortak postmodern özellikleri incelemeyi ve bu bağlamda postmodern edebiyattaki temel özellikleri vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler; Rudolfo Anaya, Oğuz Atay, *Korkuyu Beklerken*, *Kutsa Beni Ultima*, postmodern edebiyat.

AN ANALYSIS OF POSTMODERN ELEMENTS: RUDOLFO ANAYA'S *BLESS ME ULTIMA* AND OĞUZ ATAY'S *KORKUYU BEKLERKEN*

ABSTRACT

Emerging after World War 2, postmodern literature which rejects many literary rules, searches and questions self-realism makes the work dramatic by gathering abstract and concrete realities, providing the writer to emphasize his subjectivity and uniting the reality and fantasy world. Being one of the pioneer in Turkish Literature, Oğuz ATAY is involved in the literature world with his successful postmodern works. On the other side, being as Mexican- American writer and one of the important writers of postmodern literature, Rudolfo ANAYA has won many awards at this point and made significant contributions to the literary world. The point that brings *Korkuyu Beklerken* and *Bless Me Ultima* together is that two books have similar postmodern elements. Playing dominant roles of the narrators in two books, serving the story with imaginary elements to the readers along with depending on the true stories, isolation of two narrators from the society in which they live and like many postmodern works, having an uncertain final give opportunity to the books to be studied literally.

This paper aims to study common postmodern elements at Rudolfo ANAYA's *Bless Me Ultima* and Oğuz ATAY's *Korkuyu Beklerken* and in this regard, emphasize the basic features of postmodern literature.

Keywords: Rudolfo Anaya, Oğuz Atay, *Korkuyu Beklerken*, *Bless Me Ultima*, postmodern literature.

I. Giriş

'Dünyada 1950'lerden sonra gelişmeye başlayan postmodernizm, ileri kapitalizmin sonucu olan bir kültür, felsefe, fikir ve sanat hareketidir. İnsanı mutlu etmeyi başaramayan modernizmin eleştirisi sonucunda doğan bu akım; modernizmle gelen akılcılığa, maddeciliğe, telkine, teslimiyete, insanı kendi emrine alıp köleleştiren ve makineleştiren teknolojiye ve ilme karşı çıkar.' (Özdemir 2) Postmodernizm tanımlandığı üzere birçok kalıba karşı çıkan ve 20. yüzyılın insan kavramını belli bir kalıp çerçevesinde sınırlandırmadan anlatan bir akım olarak ortaya çıkmaktadır. Postmodern edebiyatta tıpkı etkilendiği felsefe akımı gibi herhangi bir nesneyi tanımlayacak net ve kesin bir yargı olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu fikirler üzerine postmodern edebiyatın geleneksel modern edebiyattan içerik ve biçimsel olarak ayrıldığı, anlatım tarzıyla güncel insan psikolojisini ve tutumunu baz alarak temel mesajını bu çerçevede iletmediği söylenebilir. Gerçeğin değişken olduğu inancı, inançların, kültürlerin ve kuralların insanların yaşantılarının küçük bir parçası olduğu varsayımı postmodern edebiyatın ortak bir yargısıdır. Bu belirsizliklerin yanı sıra postmodern edebiyat hakkında türler arası ilişkilerin incelenmesi, mizah ve ironi gibi yöntemlerin kullanılması, gelenekselleşmiş anlatım tarzının dışına çıkılması ve temelinde kuralsızlık yöntemiyle yazılması gibi net yargılara ulaşılabilir. Postmodern edebiyatta yazar; olayları, kişileri tek bir açıdan ele almamakla birlikte aynı zamanda modern edebiyata zıt olarak kişileri ve olayları yeni bir dünya yaratarak kendine has yöntemleriyle işler. 'Postmodern romanın kural tanımaz yazarı için metin oluştururken kullanılabilir malzemeler konusunda bir sıkıntıdan söz etmek olanaksızdır. Yazar sanatsal olan ya da olmayan gibi bir ayrımı gözetmediğinden her konu, her yazı türü, her teknik, her üslup iç içe aynı metinde yer alabilir.' (Özot 3) Postmodern edebiyata en yalın haliyle kuralsızlıkların oluşturduğu kurallar akımı denilebilir.

II. Oğuz ATAY ve Rudolfo ANAYA'nın Postmodern Edebiyat Anlayışı

Türk edebiyatında postmodern akımın enlerinden biri olarak kabul edilen Oğuz ATAY, bu tanımlamalar çerçevesinde kendi kalemini oluşturmuş bir yazar olarak okuyucunun karşısına çıkar. *Tutunamayanlar*, *Korkuyu Beklerken*, *Tehlikeli Oyunlar* gibi kitapları okuyucu kitlesi tarafından tam not almıştır. 1972'de yayımladığı *Tutunamayanlar* kitabı ile edebiyat tarihine salt kült eser kazandırmakla birlikte Türk romanına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Oğuz ATAY, insanlığın inançların ve dogmatik düşüncelerin altında yok olduğu, gerçek huzurun akıl yoluyla bulunabileceğini savunmuştur. Tanımsızlık, bütünlüğü reddetme, değişkenlik ve şüphecilik gibi birçok kavram Oğuz ATAY'ın edebiyat anlayışının içinde yer alır. Bu anlayış, Oğuz ATAY'ın içinde 8 hikâyenin bulunduğu *Korkuyu Beklerken* adlı kitabında açıkça görülmektedir. Kitaba adını veren *Korkuyu Beklerken* adlı kısa öyküde toplumun yarattığı yıkımı, belirsizliği, hayal kırıklığını, şüpheciliği net olarak okuyucuya gösterir. Kitapla ilgili postmodern ayrıntılar verilmeden önce incelenecek diğer bir yazar olan Rudolfo ANAYA'nın postmodern edebiyat içerisindeki yerinden bahsetmek ilerleyiş açısından faydalı olacaktır. Rudolfo ANAYA Meksika kökenli Amerikalı yazarlar arasında isim yapmış ve postmodern bir yazar olarak yerini almıştır. Anaya kitaplarında kimlik karmaşası, topluma yabancılaşma, gerçeküstücülük gibi kavramlara yer vermiştir.

Oğuz ATAY'ın *Tutunamayanlar* kitabıyla aynı tarihte yayımlanan *Kutsa Beni Ultima* kitabıyla isimi duyuran ve birçok ödül alan Anaya, tıpkı birçok postmodern yazar gibi kitabını postmodern kuralsızlığın kuralları çerçevesinde yazmıştır. 'Ben kimim? Neden buradayım?' gibi sorular postmodern edebiyatın evrensel sorularıdır ve Anaya yazılarında tıpkı *Kutsa Beni Ultima*'da olduğu gibi bu temayı sıkça kullanmıştır. Toplum ve aile baskısı, insan psikolojisinin süreçleri, inanç ve dogmanın insan yaşamındaki yeri gibi postmodern edebiyat konuları Rudolfo Anaya'nın kitaplarında mevcuttur. Anaya' yı yerel yazar olmaktan çıkarıp postmodern edebiyatta önemli bir yere sahip olmasını sağlayan şey; sorunları evrenselleştirip yazılarını bu bağlamda modernleştirmesidir. *Kutsa Beni Ultima* kitabında Antonio'nun yaşadığı kimlik bunalımını kişiselleştirmemiş, toplum ve aile baskısı gören her bireyin benzer sorunları yaşayacağını okuyucuya hissettirerek kitabını evrensel kılmayı başarmıştır. Hangi toplum olursa olsun savaşın hiçbir ülkede mutluluk getirmeyeceğini ve insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyeceğini motiflerle okuyucuya anlatmıştır.

Korkuyu Beklerken ve *Kutsa Beni Ultima* kitaplarında yazarlar kural dışılık bir anlatım tarzıyla farklı konuları postmodern temelde yazmışlardır. Yazarlar farklı etnik, ırk ve dünya görüşü olmasına rağmen sorunları özneye indirgememiş, farklı bir dünya yaratarak evrensel problemlere değinmeyi başarmışlardır. Her iki kitapta geçmiş ve gelecek kavramlarının iç içe olduğu, insan psikolojisinin değişken ve topluma bağlı olduğu ve ana karakterlerin kendi bireyselliklerinin egemenliğini yarattığı görülebilir. Bu iki kitap bu bağlamda postmodern temelde değerlendirilecektir.

III. Korkuyu Beklerken ve Kutsa Beni Ultima

Oğuz ATAY *Korkuyu Beklerken* adlı kitabında bir adamın psikolojik sürecini anlatır. Farklı bir dilde aldığı bir mektubun ardından hayatı değişir ve paranoyalarla yaşamaya başlar. Yaşadığı bunalım ve buhran abartılı bir dille anlatılır. Mektupta gizli bir örgüt tarafından evden çıkmaması gerektiği söylenir ve denileni yapar. Kendini eve kapatır, yapamadıkları ve yaptıklarıyla baş başa kalır. Aç kalmaya hatta ölmeye bile razı olur. Düşünmeye, sorgulamaya, hayatını yeniden gözden geçirmeye başlar. Yaşadığı zaman boyunca kendini toplumdan uzaklaştırmış bu adam, nedenlerini ve süreçlerini anlatır. Doğaya tutunmaya çalışır fakat onu da beceremez. Başladığı her şeyi yarım bıraktığını fark eder ve kendinden tiksindir. Bu mektubun ona yanlışlıkla gönderilmesi ihtimalinden uzaklaşarak hak ettiği mektubu aldığını düşünür çünkü toplum dışı ve faydasız olduğunu düşünür. Daha sonra adını dahi bilmediği bu mektubu oda başkalarına yazarak insanlardan intikam almak ister ve onlarında bu yüzleşmelerle baş başa kalmasını ister fakat istediği sonucu alamaz. Kitabın sonunda başkalarına yazdığı bu tehdit mektuplarıyla ilgili kendini ihbar eder ve kendinden bu şekilde intikam almaya çalışır.

Rudolfo ANAYA *Kutsa Beni Ultima* adlı kitabında Antonio adlı küçük bir çocuğun başından geçen olaylar doğüstü bir gerçekçilikle anlatılmaktadır. Antonio Amerika'nın New Mexico eyaletinde yaşayan yedi yaşında bir çocuktur. Annesi Antonio'nun rahip olmasını isterken, babası tam tersine dine bağlı kalmayıp kendi özgürlüğünü bulması için dünyayı gezip dolaşması gerektiğini savunur. Ultima karakteri ise Antonio'nun en yakın arkadaşı ve kendine rol model olarak aldığı yaşlı bir şifacıdır. Antonio kimlik problemi yaşamakta, ileride ne olmak istediği konusunda kararsız kalmaktadır. Onu bu ikileme iten temel şey ise; annesi ve babasının farklı istekleri olmasıdır. Tanrı'ya inanmak için kendini zorlamakta her defasında bir işaret beklemektedir fakat en yakınları kaybettikçe Tanrı'nın varlığını sorgulamakta ve işaretlerin gelmeyişi yokluğuna yormaktadır. Bu süreçleri yaşarken arkadaşının ona gösterdiği altın sazandan çok etkilenir ve aradığı Tanrı'nın doğada var olabileceği düşüncesine kapılır.

Aynı zamanda Tanrı'yı sorgulamasından kaynaklı vicdan azabı çekmekte, bu kararsızlığından dolayı kendini suçlu bulmaktadır. Ultima, Antonio'nun yaşadığı bunalım sürecinde ona destek olmakta ve doğruyu bulması için ona destek olmaktadır. Kitapta anlatılan olayların temeli gerçeğe dayanır fakat doğaüstü olaylarla birleştirilerek merak uyandırıcı bir yorumla desteklenir.

İki kitabın kısa özetlerinden anlaşılacağı gibi, yazarlar kişiler üzerinde durmuş fakat konuları öznelştirmemişlerdir. ATAY, bir adamın yaşadığı psikolojik gelgitlerden tüm insanlığın eksiklerine vurgu yapmış, ANAYA ise bir çocuğun üzerinden tüm toplumu eleştirmiştir. İki yazar kitaplarını postmodern bir üslupla yazmış ve karakterler üzerinden genele ulaşmışlardır. Kitapların postmodern analizleri; iki kitabın alıntıları birlikte verilerek yapılacak, değerlendirmeler paralel bir şekilde ilerleyecektir.

IV- Korkuyu Beklerken, Kutsa Beni Ultima ve Postmodernizm

Daha önce postmodern edebiyatta mübalağa sanatının kullanıldığından bahsedilmişti. İki kitapta da gerçek hayatta yaşanması muhtemel olaylar verilmiş fakat okuyucuya abartılarak sunulmuştur. Bu noktada hikâyeler inandırıcılığını kaybetmiş fakat yazalar ustalıkla soyut ve somut gerçekçiliği bir arada vererek okuyucuda merak uyandırmayı başarmışlardır.

Bahçe kapısının önünde bir otomobil. Birkaç adam da orada. 'Tebrük ederim' dedi bir adam en iyi giyineni. ,koyu renk bir elbise giymişti, yeşil kravatu vardı. Bıyıklı, tıraş olmuş. Beğenmedim. 'Teşekkür ederim' dedim. Elimi sıktı. Düşer gibi oldum, tuttular. Biraz rahatsızım da (Açım be !) ...Beyefendi bankadaki hesabınıza büyük ikramiye çıktı. Efendim? Sevinmeliyim, beklediğim bir olay bu. (Atay 72)

İşini bitirince, bebekleri titrek mum ışığına ayakta duracak şekilde dizdi ve ben üç kadını gördüm. Sonra Ultima bu üç kadınla konuşmaya başladı. .... Üç bebeği kaldırdı ve hasta dayımın ağzına doğru tuttu. Dayım onlara nefes verince sanki Ultima'nın ellerinde kıvrılıp büküldüler. Çamur bebeklerin canlanışını görmek korkudan tüylerimi diken diken etti. (Anaya 125)

İki alıntıdan anlaşılacağı gibi yazarlar gerçek üstü kurmacalarla hikâyelerini desteklemişlerdir. İhab Hassan postmodern edebiyatla ilgili şu değerlendirmelere varır; '1. İnsani eylemlerin "şans ve absürtlük" tarafından yönetildiğini; 2. Hiçbir ahlaki davranış normunun bulunmadığını; 3. Yabancılaşmanın insani yaşamın durumu olduğunu; 4. İnsani güdülerin "ironi ve çelişkiyle nitelendiğini; 5. İnsani bilginin "sınırlı ve görelî" olduğunu kabul etmesiydi.' (Lucy 128). Bu değerlendirmeden yola çıkılarak, iki yazarında kitaplarında absürtlük ve şans terimlerini hikâyelerine yedirdiği bu alıntılardan anlaşılabilir. Açlıktan ölmek üzere olan ve kendini eve kapatmış bir adamın hikâyesinde birden bire ortaya bankadan çıkan ikramiye okuyucuda şaşkınlık yaratabilir ve okuyucunun hikâyeye inanmasını güçleştirebilir. Ancak hikâyenin devamında ATAY'ın bu absürtlüğü başarılı bir şekilde hikâyede var olması gereken bir olaymış gibi okuyucuya sunması yazarın bu anlamda ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir. ANAYA' da aynı şekilde olmayacak bir olayı okuyucuya sunarken postmodern öğelerle zenginleştirdiği kitabında bu durumu normalleştirmiştir.

Postmodern edebiyat anlayışında bahsedilen diğer bir özellik ise; yazarın karakterleri toplumun bir parçası olmaya karşıdır ve hikâyede kendi egemenliğini baskın kılar. Bu kimi zaman toplumun onu ittiği bir durum olarak okuyucunun karşısına çıkarken kimi zamanda ana karakterin belli eleştiriler doğrultusunda kendi kararı olarak ortaya çıkar. Karakterler genelde yalnız, dışlanmış ya da benliğini sorgulayan varlıklar olarak karşımıza çıkar. Yazar kişiler üzerinden olayları anlatırken, temelde kişiye odaklanmazlar.

Çünkü postmodern edebiyatta ‘kişi’ karakter olmaktan çıkmış ‘özne’ olarak varlığını sürdürmektedir. Anlatılmak istenen fikrin egemenliği kişi üzerinden verilirken bunu ona atfetmez temelde topluma atfeder.

Aslında bütün düşmanca tavırlarım ve kötü düşüncelerim yüzünden nereden geleceğini bilmemekle birlikte bir ceza bekliyordum. İnsanlar için ve eşya için ve tabiat için iyi şeyler düşünmüyordum; dünyaya kendimden bir şey veremiyordum. Kendimi kendime saklıyordum; kendiliğimden bir davranışta bulunmuyordum. .... Dünya, benim gibi insanlarla dolu mahallelerden meydana gelseydi, bir beton çölüne dönerdi. (Atay 64)

Hem okulun hem diğer çocukların yabancılıkları beni hüznlendirmişti. Onları anlamıyordum. Kimseye görünmeden okul binasının arkasına gittim ve bir duvarın dibinde yemeğimi yemeye çalıştım. Ama yiyemiyordum. Sanki boğazımda koca bir yumru vardı. Gözlerimden yaşlar boşandı. Annem için yanıp tutuşuyordum. Neden beni buraya, toplum dışı bir serseri olarak görüldüğüm yere göndermişti? Öğrenmek için çok çalışmışım ve onlar bana gülmüşlerdi. Öğle yemeğimi açmışım, tekrar beni göstererek gülmüşlerdi. (Anaya 79)

Konular, anlatılan dönemler, ana karakterler farklı olmasına karşın iki romanda da toplumdan soyutlanma işlenmiştir. Atay’ın kitabında karakter kendini sorgulamasına rağmen diğer bölümlerde toplumu sorgulamaktan vazgeçmemiş, kişisel durumu yüzünden hem toplumu hem de içinde bulunduğu toplumun yarattığı kendisini sevmemiştir. Rudolfo’nun kitabında ise; Antonio kırsal bölgeden gelen bir çocuk olduğu için ilk başlarda arkadaşları tarafından kabul görmemiştir. Fakat kitabın ilerleyen bölümlerinde anlaşılıyor ki Antonio’nun farklı olmasının sebebi sadece kırsal bölgeden gelmesi değil, aynı zamanda farklı bir enerjiye, hayal gücüne ve zekâya sahip olmasından geliyor. Bu iki postmodern yapıttan anlaşılacağı üzere; kişiyi özne olarak ele alan postmodern bakış açısı özneler üzerinden eleştirisini yapmakta veya direk özneyi eleştirerek toplumun yarattığı insanı okuyucuyla karşı karşıya getirmektedir.

Postmodern yapıtın bir diğer özelliklerinden biri olan zaman kavramı modernist bakış açısından farklıdır. Modernist bakış açısı zaman kavramını yapıtlarda dün-bugün-yarın olarak verirken; postmodern yapıtlarda net ve kesin bir tarih kullanımının yerine ‘anlardan’ bahsedilir. Yazar okuyucuyu bir anda eskiye götürüp şimdi zamanla olan bağlantısını kurabilir.’ Postmodernistler, birçok konuda olduğu gibi zaman konusunda da modern bakış açısının sınırlayıcı, basmakalıp anlayışını şiddetle reddetmektedirler. Bundan dolayı postmodern romanlarda çizgisel, kronolojik zaman kullanımının çoğunlukla kırılmaya çalışıldığı gözlemlenir. “Şimdi”nin, anında aktarmanın belirgin bir şekilde öne çıktığı postmodern romanlarda zaman klasik ve modern tarzdaki romanlara oranla önemsizleştirilmiştir.’ (Özot, 9) ‘Postmodern anlatıda tarih, bir parodi malzemesi olma işlevini üstlenmiştir. Ancak burada tarih, çizgisel akan ve neden-sonuç ilişkisine dayalı olaylar zincirinin kronolojisi değil, şimdiki zamanda var olan ve çağının anlayışıyla iç içe geçmiş yeni ve çeşitli oluşumlar üreten bir zaman kesitidir.’ (Işıksalan, 15) Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak, postmodern teknikte tarih veya zaman kavramı kuramın temelinde yatan kuralsızlık kavramıyla paraleldir ve bir kalıba sokulmaz. Yazar geçmişi gelecekle ayırmaz ve geçmişsiz bir geleceğin var olamayacağını savunur.

Doğum sancuları içindeki annenin yüzünü seçemiyordum ama yeni doğan, buğusu üstünde bebekle ilgilenen siyahlar içindeki yaşlı kadını görebiliyordum. Bebeğin göbek kordonuna hızlı bir şekilde düğüm attı, eğildi ve kordonun boşta kalan kısmını ısırarak koparttı. Kıpır kıpır bebeği sarıp sarmaladı ve annesinin yanına yatırdı. (Anaya, 20)

Hatırlar gibi oluyordum. Bazen daha önce hiç görmediğim ve kitaplarda da resmine rastlamadığım garip bir böcekle karşılaştım; hem de bahçede, otlar arasında filan değil, mesela misafir odasında olurdu bu karşılaşma. (Annem odayı hep kapalı tuttuğu için, olur olmaz misafirleri bile buraya almadığı için, demek ki bu karanlık ve soğuk oda, garip bir böceğin oraya ulaşmasına yetecek kadar insansız kalıyordu) (Atay, 63)

İki alıntıdan da görülebileceği gibi postmodern eserlerde şu tarihli şu olayda diye geçmişe dönük alıntılar bulmaz zordur. *Kutsa Beni Ultima*'da yapılan alıntı anlatıcının doğum anını anlatır ve geçmişe dönük bu bilginin verilmesi tamamen önceden ima etme kuralına dayalıdır. Anaya, bu alıntıyı yazarın geçmişe dönük bilgisini vermekten ziyade, *Ultima*'nın Antonio'nun hayatında ne kadar önemli bir yere sahip olacağını anlatmak için kullanır. Tarih bu bağlamda salt bilgidir ziyade alt metin görevi görür. Geçmişe dönük bu eylem geleceği birleştirmek niyetindedir. Anaya bu alıntıyla geleceğe dönük bilgi vermekte geçmiş ve geleceği bir arada tutmaktadır. Oğuz ATAY'ın geçmişe yönelik bu kısa anekdotundan anlaşılacağı gibi zaman kavramı belirsizdir ve kullanım amacı şimdiyle birleştirmektir. Yazarın 'şimdi' yaşadığı tabiatı sevme arzusu geçmişte yaşadığı bir olayla bağlantı kurularak anlatılır. Modernizmin 'ne zaman olduğu, neden olduğu ve nasıl olduğu' sorularının karşısında durarak belirsiz imgelerle zaman kavramı işlenmiştir. İki kitapta temel postmodern öğeler benzer şekillerde kullanılmış ve bu felsefenin yarattığı edebiyat dünyasında iki yazar da önemli bir yere sahip olmuşlardır.

V. Sonuç

Postmodern roman; ilkesizliği, sınırsızlığı düstur edinmiş postmodernist düşünce tarzının kendini en iyi şekilde somutlaştırdığı özel bir alandır. Postmodern romanda kural yoktur. Okur eline aldığı bir postmodern roman içinde deneme, şiir, makale, tiyatro gibi edebi türlerin hepsini bir arada bulabileceği gibi söz gelimi mimarlıkla, tıpla ya da tarihle ilgili bir metinle de karşı karşıya kalabilir. Bu tamamen yazarın metin yazılırken metne dâhil etmek istediği unsurlarla bağlantılıdır. (Özot, 11) Postmodern edebiyatın yukarıdaki betimlemesinden ortaya çıkan sonuç; kuralsızlıklar bütünü bir arada bulunmasıdır denilebilir. Zaman, kişi, olay ve mekan postmodern yapıtta belirli bir sraya ya da gruba bağlı kalmayarak yazılmaz. Oğuz ATAY ve Rudolfo ANAYA bu anlamda bu felsefeyi yazılarına taşıırken, kuralsızlığa bağlı kalmışlar ve isimlerini duyurmuşlardır. Bu makalede incelendiği gibi kişileri, zamanı ya da soyut kavramları bilindik amaçların aksine farklı amaçlar için kullanan yazarlar, yöntemlerini kendilerine göre belirlemiş ve postmodern olma yolunda ilerlemişlerdir. Türk Edebiyatı'nın ilk postmodern yazarlarından biri olan Oğuz ATAY, geniş kitlelerde ses uyandırmış ve okura bilinen klasik, modern hikâyelerin aksine kural dışı hikâyelerle seslenmiştir. Postmodern yazarlar arasında ismini Rudolfo ANAYA'da temelde etnik öğeler kullanmış ama bu durumu kişisellikten çıkarıp, evrenselleştirmiştir. Bu temelde söylenilebilir ki; Oğuz ATAY ve Rudolfo ANAYA postmodernizm sahnesinde uzun süre kalacak ve unutulmayacak yazarlar arasında olacaklardır.

Works Cited

- Anaya, Rudolfo. *Kutsa Beni Ultima*. Can Yayınları. 2006. Print.
Atay, Oğuz. *Korkuyu Beklerken*. İletişim Yayınları. 2016. Print
Samuncuoğlu, Özot, Gamze. *Postmodern Roman'da Anlatıcı, Zaman ve Mekan Yapısı*. Turkish Studies. 2012. Web.
Sakallı, Fatih. *Tutunamayanların Hikayeleri 'Korkuyu Beklerken'*. Turkish Studies. 2011. Web.
Nicon, Bran. *Postmodern Fiction*. Cambridge University Press. N.D.

**ISPEC 8th INTERNATIONAL
CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
December 24-25, 2021 / Bingol, Turkey
(THE PROCEEDINGS BOOK)
WEB: <https://www.ispecongress.org/sosyal-bilimler>
E-MAIL: ispeckongresi@gmail.com**

Işıksalan, Nilay. *Postmodern Öğreti Ve Bir Postmodern Roman Çözümlemesi: Kara Kitap/ Orhan Pamuk*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2007. Web.
HASSAN, İhab, *Bugün Postmodern*. Varlık Dergisi. 1992 s.6-10